Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De Pentateuch en de vijf rollen

https://hdl.handle.net/1874/322440

KAREL SLAGER

Vah 204
261
A.P.K.

יוסף לקח

והוא

חמשה חומשי תורה וחמש מגלות

מתורגמים ומבוארים בלשון ארצנו

עם הפטרות תפלות ויוצרות.

DE PENTATEUCH

EN DE

VIJF ROLLEN,

Opnieuw in het Nederlandsch vertaald en verklaard,

EN DE

Haphtaroth en Shabbathgebeden

met Nederlandsche Vertaling

DOOR

J. VREDENBURG,

Leeraar aan het Beth-Hammidrash te Amsterdam.

AMSTERDAM,

J. L. JOACHIMSTHAL.

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT
COLL. THOMAASSE

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT
2193 0270

במדבר

NUMERI.

JOACHIMSTHAL's STOOMDRUKKERIJ,
Muiderstraat 6, Amsterdam.

NUMERI I.

1 1 De Eeuwige sprak tot Mozes in de woestijn Sienai, in de tent der samenkomst, op den eerste der tweede maand, in het tweede jaar van hunnen uittocht uit het land Egypte, als volgt:
2 „Neemt de som van de geheele gemeente der kinderen Israëls op, naar hunne familiën, naar hunne vadershuizen, met telling
3 van namen, ieder manspersoon naar hunne hoofden. Van twintig jaar oud, en daarboven, al wie voor dienst uitgaat onder Israël, zult gij ze monsteren naar hunne scharen, gij en Aharon.

HOOFDSTUK I. De telling der strijdvaardige Israëlieten, vóór hun optrekken van den berg Sienai, — als voorbereiding van de verordening omtrent de legering der stammen en de ordening van Israël's leger bij voorttrekken en gelegerd zijn. — Het hier meegedeelde had plaats een maand ná de oprichting van den tabernakel, op den eersten Iejar van het jaar ná den uittocht; den 20ste daaraanvolgende trok Israël van Sienai op, zooals 10,11 wordt medegedeeld. Terwijl nu het begin van ons boek ons verplaatst op den 1sten Iejar, wordt in het begin van hoofdstuk 7 en 9 weder de eerste Niesan van het tweede jaar besproken. Ook hier staan nu twee methoden van verklaring tegenover elkander. De eene, die de chronologische volgorde overal gehandhaafd acht in het verhaal van den Pentateuch, meent, dat het geheele eerste deel van ons boek, van hoofdstuk 1 tot 10,10, slechts alle voorbereidende maatregelen voor het optrekken van het volk mededeelt. Hoofdstuk 7 is dan ingelascht om uiteen te zetten, vanwaar men de wagens voor het vervoer des heiligdoms had, en het beginvers van dat hoofdstuk moet als meer dan volmaakt verleden tijd worden opgevat. Hoofdstuk 9 heeft alleen de instelling van het „tweede Pésachoffer" voor onreinen enz. ten doel en wordt slechts door het voorschrift van het Pésachoffer *ingeleid* om een overgang te hebben. Dit „tweede Pésach" viel immers op den 14den Iejar, dus nog vóór het optrekken des volks. — De andere methode meent, dat hier, evenals op andere plaatsen, blijkt, dat אין מוקדם ומאוחר בתורה, de chronologische volgorde niet is volgehouden, maar dat de groepeering der stof door innerlijke overwegingen wordt geleid. Ons hoofdstuk staat dan hier, onmiddellijk ná de wetgeving tot regeling van tempel- en particulier leven met zijne heiligings- en wijdingswetten, om door die telling ook ieder individu, als het ware, zijn plaats rondom het heiligdom te doen innemen en hem zich ook als persoon tot die heiliging en wijding verplicht te doen gevoelen. Over de plaatsing van hoofdstuk 7 en 9 in dit stelsel vgl. onze aant. ter plaatse.

1. **במדבר סיני**, *in de woestijn Sienai*, niet *op den berg*, waar de in de laatste hoofdstukken van Leviticus behandelde openbaringen zijn gegeven, maar באהל מועד, *in de tent der samenkomst*, vanwaar immers ná hare wijding alle Godsspraken zouden uitgaan. — לחדש השני, *de tweede maand*, — in den Bijbel (II Kon. 6,1 en 37) *Ziew*, later *Iejar* genoemd, — de tweede in de rij der maanden, die met de maand van den uittocht begint. Het *tweede jaar* begint met den eersten Niesan ná den uittocht. — לצאתם,

במדבר א.

א ¹ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃
² שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
³ בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃

---

gerekend *naar hun*, der kinderen Israëls, — die in vs. 2 genoemd worden, — *uittocht*; het is het eerste jaar ná den uittocht; begint men den jarenreeks met dat van den uittocht, dan is het het tweede.

2. **שאו**, *neemt op*, het meervoud richt zich tot Mozes en Aharon, zooals uit het slot van vs. 3 blijkt. Over נשא את ראש zie Ex. 30,13. De telling had ook hier dan plaats door halve-Shékel-heffing. Hoofdzaak was hier niet zoozeer vaststelling van het aantal, als wel groepeering naar afstamming. — למשפחתם לבית אבתם, vgl. Ex. 6,14. Over de vraag, of de בתי אבות, de uit één gemeenschappelijken stamvader geborenen, grootere of kleinere groepen dan de משפחה omvatten, loopen de meeningen zeer uiteen. Sommigen verdeelen de *stammen* in משפחות, afstammelingen van ieder der met Jakob naar Egypte gekomen kleinzonen, — en dezen weder in בתי אבות, naar afstamming van *vaderszijde* bijeenbehoorende familiën; anderen zien in משפחה, wat ook wij onder *familie*, huisgezin, verstaan, — en laten die gezinnen naar hun gemeenschappelijke afstamming van één voorvader, natuurlijk niet te ver terug gerekend, zich vereenigen tot בתי אבות, die onderling gecombineerd eerst de stammen vormen. Weer anderen houden בית אב voor een andere benaming voor *den stam*. — במספר שמות, *onder telling van namen*, d. w. z. v. s. terwijl de namen in lijsten worden opgenomen, מספר samenhangend met סֵפֶר, boek, lijst; — anderen zien hierin eene aanduiding, dat deze telling niet, als die van Ex. 30, door halve-Shékel-heffing, maar hoofdelijk geschiedde. — In verband met het doel der telling worden alleen de mannen geteld. — לגלגלתם, *naar hunne hoofden*, hoofd voor hoofd, man voor man.

3. **כל יצא צבא**, gewoonlijk vertaald: *Wie ten strijde uittrekt.* Dan zou echter niet alleen een minimum- maar ook een maximum-leeftijd moeten aangegeven zijn, zooals 4,3 bij de Levieten, — een grens van 50 (leeftijdgrens voor Levietendienst t. a. p.) of 60 jaar (naar Lev. 37,3 ouderdomsgrens). Bovendien komt צבא dikwijls genoeg voor in de algemeene beteekenis: *dienst*, taak. Sommigen maken een verschil tusschen יצא לצבא, dat: *ten strijde uittrekken*, en בא לצבא, dat: *dienst doen*, een taak verrichten zou beteekenen; nog anderen denken aan de beteekenis: *schare*, menigte, en verklaren: *wie ter volksvergadering gaat*; de afwisseling in het gebruik van יצא en בא dan evenals in יוצאי שער עירו en נאי שער עירו (Gen. 23,10 en 34,24). יוצא צבא is in ieder geval = יצא לצבא of בצבא.

4 En met u zullen zijn telkens één man uit iederen stam, die
5 ieder hoofd van zijn vadershuis is. En dit zijn de namen
der mannen, die u zullen bijstaan: voor Ruben: Elietsoer,
6 zoon van Shedéoer. Voor Simon: Sheloemieël, zoon van Tsoerie-
8 7 shaddai. Voor Juda: Nachshon, zoon van 'Ammienadab. Voor
9 Jissachar: Nethanel, zoon van Tsoe'ar. Voor Zebulon: Elieab,
10 zoon van Chélon. Voor de zonen van Joseph, voor Ephrajim:
Elieshama', zoon van 'Ammiehoed; voor Menasshé: Gamlieël,
11 zoon van Pedahtsoer. Voor Benjamin: Abiedan, zoon van
12 Gid'onie. Voor Dan: Achie'ézer, zoon van 'Ammieshaddai.
14 13 Voor Asher: Pag'ieël, zoon van 'Ochran. Voor Gad: Eljasaph,
15 zoon van De'oeël. Voor Naphtalie: Achiera', zoon van 'Enan.
16 Deze zijn de afgevaardigden der gemeente, de vorsten der
stammen hunner vaderen"; hoofden over de duizenden van
17 Israël waren zij. Mozes en Aharon namen nu deze mannen,
18 die met name genoemd waren; En de geheele gemeente
lieten zij bijeenkomen op den eerste der tweede maand, en
zij gaven hunne afkomst op, naar hunne familiën, volgens
hunne vadershuizen, met telling van namen, van twintig jaar
19 oud en daarboven, naar hunne hoofden, Gelijk de Eeuwige
Mozes geboden had; en hij monsterde hen in de woestijn

---

4. **ואתכם** *met u*, ter assistentie, vooral voor de juiste indeeling van ieder persoon bij zijn stam. — איש ראש לבית אבתיו הוא, *ieder* van dezen *is hoofd bij zijn vadershuis*. Of hoofden der stammen reeds vroeger als vertegenwoordigers des volks bestonden, is onzeker; onze tekstwoorden geven nog niet, dat ieder dezer twaalf *het hoofd van zijn stam* was, maar kunnen evengoed beteekenen, dat zij behoorden *tot* de hoofden, ieder van hen was *een* voornaamste bij zijn vadershuis; — dan zouden zij eerst bij deze gelegenheid als officieele stamhoofden zijn aangewezen. Dit blijkt wel uit de omstandigheid, dat zij vs. 5—15 door God met name worden genoemd, wat geen zin zou hebben, als reeds fungeerende stamhoofden bedoeld waren.

5. **לראובן**, *voor* den stam *Ruben;* zoo bij alle anderen. — De volgorde, waarin de stammen opgesomd worden, richt zich hier naar de moeders: eerst de zonen van Lea, naar rang van geboorte; dan de zonen van Rachel en wel eerst Joseph, onder wiens zonen Ephrajim eerst genoemd wordt, daar hem door Jakob de voorrang is gegeven, — dan Benjamin. Dan volgen de zonen van Bilha en Zilpa, echter niet naar volgorde van geboorte, daar Gad in ieder geval ouder was dan Asher, ook al is het niet onmogelijk, dat Naphtalie jonger was dan deze laatste. Ibn 'Ezra tracht den voorrang voor Asher te verklaren, wat hem echter niet wel gelukt.

16. **קרואי העדה**, *de voor de gemeente geroepenen*, de mannen, die ook aangewezen zijn om voor de gemeente op te treden en die van nu af stamhoofden over de vadershuizen zullen zijn (ממות אבותם = ממות בית אבותם) terwijl zij tot nog toe slechts *hoofden van duizenden* onder Israël waren geweest. (Anderen verklaren קרואי עדה: de ter raadsvergadering *opgeroepenen* ter beraadslaging over de belangen der gemeente.) Vat men de

ד וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃
ה וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר
ו בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן
ז בֶּן־עַמִּינָדָב׃ לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב
ח בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה
ט גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ לְדָן אֲחִיעֶזֶר
י בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־
יא דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה
יב נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה
יג וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמֹת׃ וְאֶת כָּל־
הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְּדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
יד לְגֻלְגְּלֹתָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר

---

woorden ראשי אלפי ישראל הם niet op, zooals wij gedaan hebben, als doelende op de vroegere positie der *nu* tot stamvorsten geproclameerden, dan leveren zij allerlei bezwaren voor de verklaring op; zoo moet men dan v. s. verklaren: *hoofden der* tal van *duizenden*, waaruit iedere stam bestaat, — terwijl door anderen nog meer gedwongen verklaringen worden gegeven. — Ons vers schijnt het slot der Godsspraak te vormen, terwijl slechts de laatste woorden ראשי etc. als tusschen haakjes bijgevoegd zijn ter nadere aanduiding hunner vroegere positie.

17. ויקח, *hij nam*, d. w. z. liet bij zich komen en stelde op hun post aan. — אשר נקבו, *die* door God zelf *genoemd waren met name*, niet, zooals MENDELSSOHN vertaalt: *die hier genoemd zijn*, daar dan האלה overtollig is en de geheele zinsnede best had kunnen gemist worden. (Vgl. over den stam נקב Lev. 24,11).

18. הקהילו, *ter vergadering roepen*, om het goddelijk bevel aan te hooren; de telling zelve zal wel niet in volksvergadering hebben plaats gehad. — ויתילדו, en zij begonnen *zich als geborenen op te geven*, naar hunne familiën enz. (natuurlijk was de arbeid niet nog dienzelfden dag voltooid;) — d. w. z. zich in de geslachtsregisters naar afstamming te laten inschrijven; IBN 'EZRA: zij onderzochten den datum hunner geboorte, om te weten, of de leeftijdgrens reeds overschreden was. MENDELSSOHN's vertaling: *dat zij zich zouden aangeven*, sluit niet met de ן, die, naar uit den Pathach blijkt, ן' המהפך is.

19. De woorden כאשר צוה ה' את משה behooren nog tot het vorige vers; vgl. voor zulke versverdeeling Ex. 16,34; Lev. 4,10 e. a. p. — ויפקדם. Sommigen maken een verschil tusschen נשא ראש en פקד, dat het eerste *de*

20 Sienai. — De zonen van Ruben, den eerstgeborene van Israël,
waren, hunne nakomelingen, naar hunne familiën, naar hunne
vadershuizen, met telling van namen, naar hunne hoofden;
ieder manspersoon van twintig jaren oud en daarboven, al
21 wie voor dienst uitgaat, — De gemonsterden van den stam
Ruben waren zes en veertig duizend en vijf honderd.
22 Van de zonen van Simon, hunne nakomelingen naar hunne
familiën, naar hunne vadershuizen, zijne gemonsterden met
telling van namen, naar hunne hoofden, ieder manspersoon van
twintig jaren oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
23 De gemonsterden van den stam Simon waren negen en vijftig
duizend en drie honderd.
24 Van de zonen van Gad, hunne nakomelingen, naar hunne
familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van namen, van
twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
25 De gemonsterden van den stam Gad waren vijf en veertig
duizend, zes honderd en vijftig.
26 Van de zonen van Juda, hunne nakomelingen naar hunne
familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van namen, van
twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
27 De gemonsterden van den stam Juda waren vier en zeventig
duizend en zes honderd.
28 Van de zonen van Jissachar, hunne nakomelingen, naar
hunne familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van
namen, van twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst
29 uitgaat, — De gemonsterden van den stam Jissachar waren
vier en vijftig duizend en vier honderd.
30 Van de zonen van Zebulon, hunne nakomelingen, naar hunne
familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van namen, van
twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
31 De gemonsterden van den stam Zebulon waren zeven en vijftig
duizend en vier honderd.
32 Van de zonen van Joseph: van de zonen van Ephrajïm, hunne
nakomelingen, naar hunne familiën, naar hunne vadershuizen,

---

som opnemen, het laatste: *tellen* zou beteekenen, maar dat vaak beiden door elkaar zouden zijn gebruikt. Men verklaart dan hier: zij, de twintigjarigen, gaven zich op en werden door de stamhoofden en Aharon ingeschreven en geteld, — ויפקדם, *en hij*, Mozes, controleerde die inschrijving en telling en zag die lijsten door, *monsterde* de aangiften.

20 v.v. Bij de opgave der cijfers zijn hier de stammen reeds geordend naar de later (hoofdstuk 2) opgegeven legerorde. Het slot van de telling zelve viel ná de godsspraak van hoofdstuk 2, die hoogst waarschijnlijk ook den eersten Iejar gegeven werd. Zeer goed is het dus mogelijk, dat bij de telling reeds aanstonds de orde van de legering werd gevolgd. — תולדתם, *hunne geboorten* = de uit hen geborenen = tot hun stam behoo-

כ סִינָי׃ * ס וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר
כא מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
כב לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדָיו
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
כג כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אָלֶף
וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ פ
כד לִבְנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
כה מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
גָּד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ פ
כו לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
כז מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ פ
כח לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
כט מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
ל לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
לא מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
לב לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם

---

renden, — herinnerend aan ויתולדו uit vs. 18. MENDELSSOHN: *naar hunne afstamming*, als stond er לתולדתם, terwijl de ל klaarblijkelijk met opzet hier weggelaten en bij למשפחתם enz. eerst gebruikt wordt.

21. פקדיהם, *hunne*, = de tot hen, de zonen van Ruben behoorende *gemonsterden*; niet: de door Mozes en Aharon gemonsterden.

22. לבני, met betrekking tot de zonen van enz. — פקדיו, *zijne*, Simons, *gemonsterden*.

met telling van namen, van twintig jaar oud en daarboven,
33 al wie voor dienst uitgaat, — De gemonsterden van den stam
Ephrajim waren veertig duizend en vijf honderd.
34 Van de zonen van Menasshé, hunne nakomelingen, naar
hunne familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van namen,
van twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
35 De gemonsterden van den stam Menasshé waren twee en der-
tigduizend en twee honderd.
36 Van de zonen van Benjamin, hunne nakomelingen, naar
hunne familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van
namen, van twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst
37 uitgaat, — De gemonsterden van den stam Benjamin waren
vijf en dertig duizend en vier honderd.
38 Van de zonen van Dan, hunne nakomelingen, naar hunne
familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van namen,
van twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
39 De gemonsterden van den stam Dan waren twee en zestig
duizend en zeven honderd.
40 Van de zonen van Asher, hunne nakomelingen, naar hunne
familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van namen, van
twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
41 De gemonsterden van den stam Asher waren een en veertig
duizend en vijf honderd.
42 De zonen van Naphthalie, hunne nakomelingen, naar hunne
familiën, naar hunne vadershuizen, met telling van namen,
van twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat, —
43 De gemonsterden van den stam Naphthalie waren drie en vijftig
duizend en vier honderd.
44 Dit zijn de gemonsterden, die Mozes gemonsterd heeft en
Aharon en de vorsten van Israël, twaalf mannen, telkens een
45 man voor zijn vadershuizen was het. — Nu waren al de ge-
monsterden van de kinderen Israëls naar hunne stamhuizen;
van twintig jaar oud en daarboven, al wie voor dienst uitgaat
46 onder Israël; Al de gemonsterden waren: zes honderd en drie

---

42. בני נפתלי. Hier ontbreekt de ל, die bij de overigen, van Simon af, staat. V. s. vindt dit zijn verklaring hierin, dat bij de stammen, die eerder geteld werden, de personen zich uit de menigte afzonderden en zich opgaven als te behooren tot een stam, om dan *bij* dezen ingedeeld te worden. Bij Naphtalie, als den het laatst gestelde, was dit natuurlijk niet noodig.

46. ויהיו כל הפקדים, wegens den langen tusschenzin uit het vorige vers herhaald. — Het getal van 603550 komt volkomen overeen met dat van Ex. 38,26; vgl. onze aant. aldaar. Daar alleen bij Gad het cijfer onder de honderdtallen wordt aangegeven, en ook dat nog in het ronde getal vijftig, schijnen de cijfers der totalen niet nauwkeurig te zijn aangegeven, wat dadelijk een verschil van ± 1000 geeft; daarbij dan nog de 22000 Levieten geteld, geeft in den korten tijd van Thishrie tot Ijar eene vermeer-

בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
לג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרַיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
לד לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
לה מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ פ
לו לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
לז מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
לח לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
לט מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְשִׁבַּע מֵאוֹת׃ פ
מ לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
מא מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ פ
מב בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
מג מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃ פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
מד אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים
מה עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ׃ וַיִּהְיוּ כָּל־פְּקוּדֵי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא
מו צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת

---

dering van 23000, — wat te verklaren zou zijn, doordien in dien tusschentijd zoovelen het twintigste jaar hadden bereikt. Maar al neemt men aan, dat de Levieten ook bij de telling van Ex. 38 niet werden meegeteld, dan was de tijd niet zoolang, dat eene vermeerdering van ± 1000 twintigjarigen niet als vrij voldoende zou kunnen beschouwd worden. Dat het *twee* tellingen en niet één zijn, blijkt wel reeds voldoende uit het feit, dat de halve-Shekaliem, bij de telling van Ex. 38 opgebracht, voor de voetstukken des heiligdoms werden gebruikt, dat reeds een maand vóór het hier verhaalde was opgericht.

47 duizend vijfhonderd en vijftig. Doch de Levieten, naar hun
vaderlijke stamhuizen, werden niet met hen mede gemonsterd.
48 Want de Eeuwige had tot Mozes gesproken, als volgt:
49 „— Doch den stam Levie zult gij niet monsteren, noch hun
50 som opnemen te midden van de kinderen Israëls. Daarentegen
zult gij de Levieten een post opdragen bij het Verblijf van het
getuigenis, en bij al zijn gereedschappen en bij al wat er bij
behoort; zij zijn het, die het Verblijf en al zijn gereedschappen
zullen dragen, en zij zijn het, die den dienst ervoor zullen
51 verrichten; en rondom het Verblijf zullen zij gelegerd zijn. En
wanneer het Verblijf optrekt, zullen de Levieten het uit elkan-
der nemen; en wanneer het Verblijf een legerplaats betrekt,
zullen de Levieten het oprichten; doch de vreemde, die nadert,
52 zal gedood worden. En de kinderen Israëls zullen gelegerd
zijn ieder in zijn leger, en ieder bij zijne banier, naar hunne
53 scharen; De Levieten echter zullen rondom het Verblijf van
het getuigenis gelegerd zijn, opdat er geene gramschap op de
gemeente der kinderen Israëls kome; de Levieten zullen dus
54 de post bij het Verblijf van het getuigenis waarnemen." De

---

47. De cijfers voor den stam Levie zijn niet opgegeven, *want de Levieten* enz. *waren niet gemonsterd, daar* God tot Mozes had gezegd (vs. 48). Vs. 47 sluit de mededeeling der telling af en vormt tevens den overgang tot het volgende. — התפקדו, eene samenstelling uit Hoph'al en Hithpa'el: *Waren niet ertoe geroepen zich te laten tellen;* v. a. een reflexiefvorm van den Kal: lieten zich niet monsteren. — בתוכם, *onder* hen, te midden van, te samen met de kinderen Israëls, maar zouden afzonderlijk geteld moeten worden, gelijk uit het volgende blijkt.

49. אך את מטה. Gij zult de som der kinderen Israëls opnemen, *doch den stam Levie niet monsteren te midden van de kinderen Israëls,* maar wél afzonderlijk.

50. ואתה, *Gij echter,* hier v. s. niet in tegenstelling met een tot hiertoe handelend optredend *ander* persoon, maar: *meetellen zult gij ze niet, wél echter.* Anderen zien ook hier in ואתה de aanwijzing: *Gij,* Mozes, *zelf echter* zult den Levieten hun post aanwijzen, terwijl de telling *des volks* door Mozes, Aharon en de stamhoofden geschiedde. — על ... הפקד, *stel aan over,* of beter: een post geven bij. Het is hier niet een hoofdambt, waarbij de lagere ondergeschikte functiën door niet-Levieten bekleed worden, — maar eene bediening, waartoe geen ander wordt toegelaten. — משכן העדת, *verblijf, waarin* de arke met de tafelen van *het getuigenis zich bevindt.* — ועל כל אשר לו, *en bij al wat ermede in verband staat,* alle hulpdiensten, gelijk later in den vasten tempel de wacht- en zangersdienst enz. — וישרתהו, zullen alles doen, wat tot goede instandhouding van het heiligdom noodig is; niet juist: *den* officieelen *dienst verrichten,* maar: *de* ervoor noodige *diensten* doen. — וסביב enz. Daar de telling immers vooral de ordening naar familiën voor de groepeering in de legerplaats ten doel had, behoefden de Levieten daarbij niet geteld te worden, daar zij niet te midden der andere stammen, maar *rondom het Verblijf* zouden gelegerd zijn, zooals hoofdstuk 2 nader beschrijft.

מו אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים : וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא
הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם : פ
מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד
מט וְאֶת רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וְאַתָּה הַפְקֵד
אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ
הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ וְסָבִיב
נ לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ : וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבְהָקֵם
נא הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת : וְחָנוּ בְּנֵי
נב יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם : וְהַלְוִיִּם
יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יְהִיֶה קֶצֶף עַל־עֲדַת בְּנֵי
נג יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדֻת : וַיַּעֲשׂוּ

---

51. **ובנסע**, als op Goddelijk bevel, blijkende uit het voorttrekken der wolkzuil, het Verblijf *zou moeten voorttrekken* te midden des volks, **יורידו**, eig.: *neerlaten*, de planken uit hun rechtstandige houding doen zakken, om ze op de wagens te laden; de tapijten afnemen, zoodat zij geen dak en wanden meer vormen. — **יבחנת**, als het weer rusten moest, niet voortgaan, maar een **מחנה**, een legerplaats, zou betrokken worden, in het midden waarvan het „Verblijf" moest worden opgericht, **יקימו**, *zetten* de Levieten het *op en in elkander*. Niet de *priesters*, zooals MENDELSSOHN op grond van 4,15 zegt, maar de *Levieten* waren met het in- en uit-elkander nemen van het heiligdom belast; de aangehaalde plaats spreekt van de gewijde voorwerpen, arke enz., die door de *priesters* in tapijten gewikkeld werden, alvorens aan de Kehathieden overgegeven te worden. Hier is sprake van het *gebouw* zelf, dat, nadat de voorwerpen verpakt en eruit genomen waren, door de *Levieten* werd afgebroken. Volgens ééne meening is het afbreken en oprichten van het heiligdom den priester zelfs verboden ('Arachien 11*b*). — **והזר**, de niet daarvoor aangewezene, hier: elke niet-Leviet; ook den Israëliet is het op straffe des doods verboden, den Levietendienst te verrichten. — **יומת**, den dood, door God te voltrekken, **מיתה בידי שמים**, niet: gerechtelijke doodstraf.

52 en 53. En terwijl nu de Israëlieten gelegerd zullen zijn **איש על מחנהו**, *ieder bij zijn leger*, bij een der vier groepen, ieder van drie stammen, en **איש על דגלו**, *ieder bij zijn banier* (d. w. z. in het leger weder bij zijn stam, daar, wel is waar, in het volgende hoofdstuk **דגל**, een banier, alleen bij den leidenden stam van ieder leger genoemd wordt, maar toch niet onwaarschijnlijk iedere stam zijn vaandel had), — zullen de Levieten gelegerd zijn rondom enz. — **ושמרו—משמרת**, *zij zullen de post waarnemen*; anderen: *zij zullen bewaken* of de belangen des heiligdoms behartigen. — **ולא יהיה קצף**. De aanwezigheid der Levieten houdt iederen onbevoegde van nadering tot het heiligdom af, die met plotselingen dood, **קצף**, sterfte als uiting van Gods toorn, zou gestraft worden.

kinderen Israëls deden gelijk al wat de Eeuwige Mozes geboden had, zoo deden zij.

2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes en tot Aharon, als volgt: „Ieder
bij zijne banier, naar teekenen, volgens hunne vadershuizen
zullen de kinderen Israëls gelegerd zijn; op eenen afstand,
3 rondom de tent der samenkomst, zullen zij gelegerd zijn. Die
gelegerd zullen zijn naar het Oosten, in de richting van zons-
opgang: de groep van het leger van Juda, naar hunne scharen;
en stamvorst der zonen van Juda is: Nachshon, de zoon van
4 'Ammienadab. En zijn schare, zijne gemonsterden namelijk,
5 vier en zeventig duizend en zes honderd. En wie naast hem
gelegerd zijn: de stam Jissachar; en stamvorst der zonen van
6 Jissachar is Nethanël, de zoon van Tsoe'ar. En zijn schare,
zijne gemonsterden namelijk, vier en vijftig duizend en vier
7 honderd. De stam Zebulon; en stamvorst van de zonen van
8 Zebulon is Elieab, de zoon van Chélon. En zijn schare, zijne
gemonsterden namelijk, zeven en vijftig duizend en vier honderd.
9 Al de gemonsterden, tot het leger van Juda behoorende, zijn
honderd zes en tachtig duizend en vier honderd, naar hunne
10 scharen; als de eersten zullen zij optrekken. — De groep van
het leger van Ruben zuidwaarts, naar hunne scharen; en stam-
vorst der zonen van Ruben is Elietsoer, de zoon van Shedéoer.
11 Zijn schare, zijne gemonsterden namelijk, zes en veertig duizend
12 en vijf honderd. En wie naast hem gelegerd zijn, de stam Simon;
en stamvorst van de zonen van Simon is Sheloemieël, de zoon van
13 Tsoerieshaddai. En zijn schare, zijne gemonsterden namelijk,

---

54. Zij deden zoo, verwijderden zich van het heiligdom en lieten de Levieten zich daaromheen legeren.

HOOFDSTUK II. 1. Tot *Mozes en Aharon* gericht, als voor priesters en volk van groot belang (vgl. Lev. 11,1).

2. על דגלו באתת, *bij zijn banier*, het groote vaandel van ieder der vier legers, באתת, *naar teekenen*, kleinere banieren voor ieder der stammen, en לבית אבתם, *naar vadershuizen* gerangschikt. — Wat hier אתת heet, kan 1,52 zeer goed דגל genoemd worden, daar het laatstgenoemde woord eenvoudig: vaandel beteekent; eerst het gebruik van אֹת naast דגל geeft dit laatste zijn bijzondere beteekenis. Overigens beteekent דגל ook wel eens: het onder een veldteeken vereenigde leger, evenals דגל מחנה, vs. 3 *de legergroepeering*, de onder den banier van het leger van den stam N. N. vereenigde groep van drie stammen. — Of de vier groote en de kleine stam-banieren door kleur, door een erop aangebrachte afbeelding, of door een opschrift onderscheiden waren, staat niet vast. — מנגד, *van verre*, op een afstand, naar den Thalmoed van 2000 el, *rondom*; anderen: *tegenover en rondom;* d. w. z.: vóór den ingang en aan de drie zijden. Daar echter סביב rondom de *vier* zijden beteekent, en er bovendien וסביב zou moeten staan, komt mij de eerste opvatting waarschijnlijker voor.

3. קדמה מזרחה, v. s. *aan de voorzijde* van het heiligdom, *naar het Oosten toe;* hoewel bij Oosten en Zuiden meermalen een dubbele uitdruk-

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ׃ * פ

ב א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ
בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל־מוֹעֵד
ג יַחֲנוּ׃ וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצִבְאֹתָם
ד וְנָשִׂיא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ וְצִבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם
ה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה
ו יִשָּׂשכָר וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ וְצִבְאוֹ וּפְקֻדָיו
ז אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ מַטֵּה זְבוּלֻן וְנָשִׂיא
ח לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ וְצִבְאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים
ט אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף
וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצִבְאֹתָם רִאשֹׁנָה
י יִסָּעוּ׃ ס דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי
יא רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ וְצִבְאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
יב אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ וְהַחֹנִם עָלָיו מַטֵּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לִבְנֵי
יג שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ וְצִבְאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה

---

king: נגב תימנה, קדמה מזרחה, gebruikt wordt. Ik meen daarom, dat hier eenvoudig: *Oostwaarts* vertaald moet worden. De ingang van het heiligdom was aan de Oostzijde, zooals Ex. 26,22 en 27,13 vv. blijkt. Juda en zijn groep waren dus tegenover den ingang gelegerd. Ongemerkt gaat men hier van de Godsspraak in verhaalvorm over, en beschrijft den toestand, zooals die bij het eerste optrekken was, met noemen van vorsten en cijfers. De goddelijke opdracht luidde alleen: „Oostwaarts de legergroep van Juda en naast hem Jissachar en Zeboeloen — deze groep trekt het eerst op". — Al het andere is bij het neerschrijven op het einde van Mozes' leven als verhaal tusschengevoegd.

4. **וצבאו ופקדיהם**, *en zijn*, des stamvorsten of des stams, mannen-*schare*, ופקדיהם, *voor zoover zij* namelijk *geteld waren*, d. w. z. voor zoover zij boven twintig jaar oud waren; צבא beteekent dan de 20-jarige mannen, מטה den geheelen stam met vrouwen en kinderen. — De in ons hoofdstuk gegeven cijfers komen natuurlijk met die van het vorige overeen, daar zij op dezelfde telling berusten. De legering werd bij de telling tegelijk geregeld. Aan een bijzonder treffend verschijnsel, dat in twintig dagen evenveel 20 jaar werden, als er stierven, behoeft dus hier in geenen deele gedacht te worden.

9. **ראשנה יסעו**, zij zijn gelegerd aan de voorzijde van het heiligdom, en, als het leger voorttrekt, zijn zij ook de eersten, die oprukken.

14 negen en vijftig duizend en drie honderd. En de stam
van Gad; en stamvorst van de zonen van Gad is Eljasaph,
15 de zoon van Re'oeël. En zijn schare, zijne gemonsterden
16 namelijk, vijf en veertig duizend zes honderd en vijftig. Al
de gemonsterden, tot het leger van Ruben behoorende, zijn
honderd een en vijftig duizend vier honderd en vijftig, naar
17 hunne scharen; als de tweeden zullen zij optrekken. — Hierop
zal de tent der samenkomst optrekken, het leger der Levieten,
in het midden der legers; zooals zij gelegerd zijn, zoo zullen
zij optrekken, ieder op zijne plaats, naar hunne banieren. —
18 De groep van het leger van Ephrajim naar hunne scharen,
westwaarts; en stamvorst van de zonen van Ephrajim is Elie-
19 shama', de zoon van 'Ammiehoed. En zijn schare, zijne ge-
monsterden namelijk, zijn veertig duizend en vijf honderd.
20 En naast hem de stam Menasshé; en stamvorst van de zonen
21 van Menasshé is Gamlieël, de zoon van Pedahtsoer. En zijn
schare, zijne gemonsterden namelijk, zijn twee en dertig dui-
22 zend en twee honderd. En de stam Benjamin; en stamvorst
van de zonen van Benjamin is Abiedan, de zoon van Gid'onie.
23 En zijn schare, zijne gemonsterden namelijk, vijf en dertig
24 duizend en vier honderd. Al de gemonsterden, tot het leger
van Ephrajim behoorende, zijn honderd en acht duizend en
een honderd, naar hunne scharen; en als de derden zullen zij
25 optrekken. — De groep van het leger van Dan, noordwaarts,
naar hun scharen; en stamvorst van de zonen van Dan is
26 Achie'ézer, de zoon van 'Ammieshaddai. En zijn schare, zijne
gemonsterden namelijk, twee en zestig duizend en zeven hon-
27 derd. En de naast hem gelegerden, de stam Asher; en
stamvorst van de zonen van Asher is Pag'ieël, de zoon van
28 'Ochran. Zijn schare, zijne gemonsterden namelijk, zijn een
29 en veertig duizend en vijf honderd. En de stam Naphthalie;
en stamvorst van de zonen van Naphthalie is Achiera', de
30 zoon van 'Enan. En zijn schare, zijne gemonsterden name-
31 lijk, zijn drie en vijftig duizend en vier honderd. Al de
gemonsterden, tot het leger van Dan behoorende, zijn honderd

---

14. רעואל, terwijl 1,14 דעואל staat, eene afwijking in namen, zooals meermalen voorkomt; gelijk NACHM. opmerkt, vooral als beide namen òf hetzelfde begrip òf een andere zijde van dezelfde gedachte uitdrukken. — ומטה גר, *en* vervolgens *de stam Gad.* Bij de eerste groep (vs. 8) is de ו weggelaten.

16. ושנים יסעו, *als de tweede* der stamgroepen *trokken zij op;* hoewel naar 10,14 vv. vóór hen twee Levieten-groepen uitgingen, zoolang Israël op zijn tocht was. De legerafdeeling onder leiding van Ruben trok nl. wél het tweede op, doch later, nadat de Levieten, die de heilige voorwerpen (arke, tafel enz.) droegen, dezen, nadat zij verpakt waren, hadden

ד וַחֲמִשִּׁים אָלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃ וּמַטֵּה גָּד וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד
ה אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אָלֶף
ו וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מְאַת
ז אֶלֶף וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים אָלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם
ח וְשֵׁנִים יִפָּעוּ׃ ס וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ
ט הַמַּחֲנֹת כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם׃ ס דֶּגֶל
י מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה וְנָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע
יא בֶּן־עַמִּיהוּד׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אָלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
יב וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃
יג וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמָאתָיִם׃ וּמַטֵּה בִּנְיָמִן
יד וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
טו וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת
טז אֶלֶף וּשְׁמֹנַת־אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ׃ ס דֶּגֶל
יז מַחֲנֵה דָן צָפְנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃
יח וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אָלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ וְהַחֲנִים
יט עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ וּצְבָאוֹ
כ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים אָלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃ וּמַטֵּה נַפְתָּלִי
כא וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
כב וַחֲמִשִּׁים אָלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן מְאַת

---

opgenomen, trokken deze laatsten naar voren tusschen de legerafdeeling van Juda en die van Ruben. Men stelt zich dan namelijk voor, dat bij de tochten de vier legerafdeelingen achterelkander voorttrokken; — wat waarschijnlijker is dan dat zij ook bij het oprukken den vorm behielden van de legering: aan ieder der vier zijden van het heiligdom een legergroep.

17. אהל מועד, algemeen, — בתוך המחנות, te midden der legerafdeelingen — gedeeltelijk achter Juda, de heilige voorwerpen achter Ruben. Anderen: *dan*, nadat Ruben is opgetrokken, *zal het heiligdom optrekken en het Levietenleger* en zich plaatsen *tusschen de* verschillende *legerafdeelingen*, gedeeltelijk achter het eerste, anderdeels achter het tweede. — כאשר יחנו כן יסעו, *zooals zij gelegerd zijn*, ieder bij zijn groep en zijn stam, *zoo zullen zij optrekken*; het behoeft niet aan te duiden, dat ook bij de tochten het heiligdom omgeven was door de vier legergroepen.

zeven en vijftig duizend en zes honderd; als de laatsten zullen zij optrekken onder hunne banieren."

32 Dit zijn de gemonsterden der kinderen Israëls naar hunne vadershuizen. Al de gemonsterden der legers naar hunne scharen zijn zes honderd en drie duizend vijf honderd en vijf-
33 tig. De Levieten echter zijn onder de kinderen Israëls niet
34 mede gemonsterd, gelijk de Eeuwige Mozes geboden had. De kinderen Israëls deden, gelijk al wat de Eeuwige Mozes geboden had, — zoo betrokken zij de legerplaats onder hunne banieren en zoo trokken zij op, ieder naar zijne familiën naar zijn vadershuizen. —

3 1 Dit zijn de nakomelingen van Aharon en Mozes, op den dag
2 dat de Eeuwige met Mozes sprak op den berg Sienai. Dit zijn namelijk de namen van Aharons zonen: de eerstgeborene
3 Nadab; en Abiehoe, El'azar en Iethamar. Dit zijn de namen van Aharons zonen, de priesters, die gezalfd waren, die men
4 gewijd had om als priester op te treden. Doch Nadab en Abiehoe stierven vóór den Eeuwige, toen zij vreemd vuur brachten vóór den Eeuwige, in de woestijn Sienai, en zij hadden geene zonen; nu deden El'azar en Iethamar priesterdienst, vóór het aangezicht van hunnen vader Aharon.

---

31. לְדִגְלֵיהֶם, *het laatste van hunne*, Israëls *banieren* = groepen; v. a. het laatste trekken zij op *onder hun banieren*.

33. De herhaling van dit vers dient als inleiding tot de 3,14 voorgeschreven telling en in 't algemeen tot de twee volgende hoofdstukken, die geheel aan de Levieten gewijd zijn.

34. וְכֵן נָסָעוּ *zoo trokken zij* later, toen zij van Sienai weggingen, *op*, bij anticipatie hier reeds medegedeeld, — wat natuurlijk is, daar immers eerst op het einde der veertigjarige omzwerving de Thora werd neergeschreven.

HOOFDSTUK III. 1. Nu overgegaan zal worden tot de opgaven omtrent de Levieten, worden eerst Mozes en Aharon genoemd, die immers zelve de telling hadden verricht en dus niet onder de getelden waren begrepen. Tevens was het zaak de familie van den priester duidelijk aan te geven, die immers, hoewel tot den stam Levie behoorende, toch eene exceptionneele positie innam. Daarom תּוֹלְדֹת, *nakomelingen* (vgl. Gen. 2,4). Hoewel in het opschrift wordt aangekondigd eene opgave der nakomelingen van *Aharon en Mozes*, volgt alleen die omtrent Aharon; — daar van reeds *overledenen* in de tellingshoofdstukken alleen de *hoofden* van stam- of familie-groepen, van *nog levenden* alleen zij, die een *officieele* positie, als stamvorst of priester, innamen, genoemd worden, ligt er niets vreemds in, dat *Mozes' zonen*, die immers naar I Kr. 23,14 slechts *als gewone Levieten* bij hun stam waren ingedeeld, verder niet vermeld worden. Daarom, en misschien ook omdat hij de oudste van beiden was, wordt in ons vers Aharon vóór Mozes genoemd. (Vgl. Ex. 6,28). NACHM. wijst er bovendien nog terecht op, dat *onder de familie der 'Amramieten*, in vs. 27 genoemd, niet anders bedoeld kan zijn, dan de nakomelingen van Mozes, daar 'Amram geene zonen had dan Aharon en Mozes, en de eerste met zijn

אֶלֶף וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לְאַחֲרֹנָה יִסְעוּ
לִדְגָלֵיהֶם : פ

לב אֵלֶּה פְקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֹת
לְצִבְאֹתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
לג וַחֲמִשִּׁים : וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
לד צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן־חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נָסָעוּ אִישׁ לְמִשְׁפְּחֹתָיו
עַל־בֵּית אָבֹתָיו : * פ

ג א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר
ב סִינָי : וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־אַהֲרֹן הַבְּכֹר ׀ נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר
ג וְאִיתָמָר : אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר־
ד מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן : וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהַקְרִיבָם
אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינָי וּבָנִים לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיְכַהֵן
אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל־פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם : פ

---

nakomelingschap voor het priesterambt was aangewezen. Indirect zijn dus de nakomelingen van Mozes in ons hoofdstuk toch gereleveerd. — ביום דבר .... בהר סיני. *Dit waren de* nog in leven zijnde *zonen* van Aharon, *op den dag, waarop God tot Mozes sprak*, niet in de woestijn, maar *op den berg Sienai*, bij de wijdingsvoorschriften (Ex. 28,42 en 29), — vóór den bouw van het heiligdom, op welks achtsten wijdingsdag zij stierven. — דבר את, *dat de Eeuwige telkens sprak*, lange openbaringen gaf. — ביום דבר, *op den dag van het spreken*, דַּבֵּר vgl. חַלֵּין, Lev. 14,43 — waarschijnlijk een onbep. wijs.

3. הכהנים המשחים. Naar Ex. 28,41. Deze vier waren als priesters gewijd met hun vader; doordien echter de twee oudsten stierven, zonder kinderen na te laten, waren El'azar en Iethamar de eenigen, die met en in bijzijn van hun vader Aharon priesterdienst mochten verrichten. — Zouden Nadab en Abiehoe zonen hebben gehad, die ná hunne wijding waren geboren, dan zouden ook dezen door hunne geboorte priesterwijding hebben gehad. Omtrent vroeger geboren zonen zou uit onze plaats blijken, dat ook dezen priesterrecht zouden hebben gehad. Vgl. echter onze aanteekening Num. 25,13.

4. על פני kan hier niet goed beteekenen: *bij het leven van*, daar Aharon's zonen van den beginne af aan bestemd waren, om onder hem als hoogepriester dienst te doen. Men verklaart daarom: *onder toezicht van;* NACHM. laat deze woorden aansluiten bij וימת נדב, en verklaart: *Nadab en Abiehoe*

6 5 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Doe den stam Levie
naderen, en stel hem ter beschikking van den priester Aharon,
7 dat zij hem dienen. Zij zullen den door hem hun op te dragen
post waarnemen, en den waakpost voor de geheele gemeente,
vóór de tent der samenkomst, om den dienst voor het Verblijf te
8 verrichten. Zij zullen namelijk bewaken al de gereedschappen
van de tent der samenkomst, en wat de kinderen Israëls hun
ter bewaking toevertrouwen, om den dienst voor het Verblijf
9 te verrichten. En gij zult de Levieten aan Aharon en zijne
zonen geven; gegeven, gegeven zijn zij hem uit de kinderen
10 Israëls. Doch Aharon en zijne zonen zult gij opdragen, dat
zij hun priesterambt trouw waarnemen; en de vreemde, die
nadert, zal gedood worden."
12 11 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Want Ik, zie, Ik
heb de Levieten uit het midden der kinderen Israëls genomen
in plaats van elk eerstgeborene, die den moederschoot opent,
uit de kinderen Israëls, zoodat de Levieten Mij zullen behooren.
13 Want Mij behoort ieder eerstgeborene; op den dag, dat Ik al
het eerstgeborene in het land Egypte sloeg, heb Ik Mij al het
eerstgeborene onder Israël geheiligd van mensch tot vee; Mij
zullen zij zijn, — Ik, de Eeuwige."
14 De Eeuwige sprak tot Mozes in de woestijn Sienai, als volgt:
15 „Monster de zonen van Levie naar hunne vadershuizen, naar hunne
familiën; alle manspersonen van ééne maand oud en daarboven

---

stierven bij het leven van hun vader, en ויכהן אלעזר ואיתמר beteekent dan: *El'azar en Iethamar bleven als priesters over*; de zinbouw verzet zich echter wel eenigszins tegen deze opvatting.

6. הקרב, *doe naderen*, breng tot u en Aharon in nauwer betrekking. — והעמדת אתו לפני, *en stel ze ter beschikking van Aharon*, — niet: *plaatsen* — voor persoonlijke hulp. — ושרתו אתו, *zij zullen hem diensten bewijzen*, door handelingen te verrichten, die hij anders zelve had moeten doen. De Levieten zijn dus aangewezen als assistenten der priesters.

7. משמרתו, *zijn waakpost*, d. i. tegelijk: de bewaking, *waartoe hij verplicht is* en *die hij* hun *opdraagt*; die tegelijk is משמרת כל העדה, een bewaking, die op de geheele gemeente rust; לפני אהל מועד, *vóór de tent der samenkomst*, terwijl zij zelve het eigenlijke heiligdom evenmin mogen betreden, als de gewone Israëlieten. — ועבדת המשכן, *den ten behoeve van* den dienst in *het heiligdom noodigen arbeid*. — Vs. 8 preciseert dat nader: ושמרו, *bewaken* = in orde houden. — ואת משמרת enz. en de taak der kinderen Israëls zelve voor den dienst ten behoeve van het heiligdom, — d. w. z. zij zullen ervoor zorgen, dat alles, wat vanwege de gemeenschap moet worden aangeschaft en gedaan, ook werkelijk aanwezig is.

9. ונתתה, *gij zult toevoegen*, ten dienste stellen. — נתונם נתונם, IBN 'EZRA: *voor altijd gegeven*; LUZZATTO: *als adjuncten gegeven*, het eerste נתונם is dan zelfst. nw., het tweede deelwoord. — מאת בני ישראל, v. s. *van uit*, v. a. *vanwege*; daar echter op de parallelplaats 8,16 en 19 staat מתוך, is de eerste opvatting waarschijnlijker.

10. תפקד, *zult gij de opdracht geven, dat enz.*, RASHBAM: zult gij tot

ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ הַקְרֵב אֶת־מַטֵּה לֵוִי וְהַעֲמַדְתָּ
ז אֹתוֹ לִפְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְשֵׁרְתוּ אֹתוֹ׃ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ
וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
ח הַמִּשְׁכָּן׃ וְשָׁמְרוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת
ט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן׃ וְנָתַתָּה אֶת־הַלְוִיִּם
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִם נְתוּנִם הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
י וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר הַקָּרֵב
יוּמָת׃ פ
יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־הַלְוִיִּם
יב מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יג וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃ כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה לִי
יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה׃ * פ
יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵאמֹר׃ פְּקֹד אֶת־בְּנֵי
טו לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה

---

hoofden der Levieten aanstellen, Ibn 'Ezra: zult gij een taak opdragen. — ושמרו את כהנתם, dat zij hun priesterambt zelve waarnemen en geen ander toestaan hun daarin bij te staan. — והזר, ieder niet-priester.

12. ואני, *Ik* zelve ben het, die de Levieten voor hun dienst heb bestemd in plaats der eerstgeborenen, die Ik eerst voor Mijn dienst had aangewezen, tot Ik in Egypte de eerstgeborenen doodde. Volgens de traditie dankte de stam Levie zijne uitverkiezing aan zijne houding bij de zaak van het gouden kalf, waarbij de eerstgeborenen voor goed werden verworpen. Gelijk dus eerst de eerstgeborenen, zoo zullen nu de Levieten *Mij* behooren.

13. לי יהיו, *Mij zullen zij blijven behooren*, naar de traditie: de eerstgeborenen onder mensch en dier van Israël, — hoewel voor den dienst des heiligdoms de Levieten zijn aangewezen, — blijven ook in het vervolg *Mij gewijd* en moeten onder menschen gelost, onder rein vee als eerstgeborenen geofferd worden. Anderen: לי יהיו, *Mij zullen zij*, de Levieten, dus *behooren*, eene geheel onnoodige herhaling.

14. במדבר סיני, niet, zooals vs. 1, *op den berg* Sienai, waar de wetgeving omtrent de priesterwijding was geopenbaard, maar onder gelijke omstandigheden als de telling des volks 1,1, werd die der Levieten *in de woestijn Sienai* geboden.

15. מבן חדש, consequentie van de substitueering der Levieten voor

16 zult gij ze monsteren." Mozes monsterde ze op bevel des
17 Eeuwigen, gelijk hem geboden was. Nu waren dezen de
zonen van Levie met hunne namen: Gershon, Kehath en
18 Merarie. En dit zijn de namen der zonen van Gershon naar
19 hunne familiën: Libnie en Shim'ie. De zonen van Kehath naar
20 hunne familiën: 'Amram en Jitshar, Chebron en 'Oezzieël. De
zonen van Merarie naar hunne familiën: Machlie en Moeshie.
Dit zijn de familiën van de Levieten, naar hunne vadershuizen.
21 Tot Gershon behoorde de familie der zonen van Libnie en de
familie der zonen van Shim'ie; dit zijn de familiën van de
22 Gershonieten. Hunne gemonsterden, bij telling van alle mans-
personen, van ééne maand oud en daarboven; hunne gemon-
23 sterden waren zeven duizend en vijf honderd. De familiën
van den Gershoniet waren gelegerd achter het Verblijf, west-
24 waarts. En de vorst van het vadershuis voor den Gershoniet
25 was Eljasaph, de zoon van Laël. De waakpost van de zonen
van Gershon bij de tent der samenkomst was: het Verblijf en
de tent, zijn dekkleed en het afscheidingsgordijn aan den ingang
26 van de tent der samenkomst. En de gevlochten gordijnen van
het voorhof, en het afscheidingsgordijn aan den ingang van
het voorhof, dat om het Verblijf en om het altaar is rondom,
en de koordsnoeren ervoor, — en al wat verder tot zijn
27 dienst behoort. — Tot Kehath behoorde de familie der 'Am-
ramieten en de familie der Jitsharieten en de familie der
Chebronieten en de familie der 'Oezzieëlieten; dit zijn de

---

de eerstgeborenen, die immers, zoodra zij eene maand oud waren, gelost moesten worden. Boven de dertig dagen oud geworden, wordt een kind geacht levensvatbaar ter wereld te zijn gekomen.

16. בשמתם, *naar hunne namen*, die echter zelve bij die telling al lang niet meer in leven waren, waren: Gershon, Kehath en Merarie.

18. לְמִשְׁפְּחֹתָם, *voor zoover zij familiën vormden*, — er kunnen meerdere zonen zijn geweest, die echter niet in de rij der familiehoofden zijn opgenomen. Ook dezen zullen vermoedelijk allen reeds vóór den uittocht uit Egypte gestorven zijn. — Als בתי אבות der Levieten worden hier ongetwijfeld de hoofdstammen beschouwd, drie vadershuizen: Gershon, Kehath en Merarie, — onderverdeeld in משפחות, familiegroepen. Zie vs. 24, 30 en 35.

20. הַלֵּוִי, *van den Leviet*, niet: van Levie, — het enkelvoud voor het meerv. zooals gewoonlijk bij geslachtsnamen. Zoo ook bij alle volgenden.

24. ונשיא בית אב, niet: *het stamhoofd*, daar de geheele stam Levie één geheel vormde, — maar: *afdeelingschef*, hoofd eener hoofdgroep van familiën.

25. ומשמרת, *en wat te bewaken hadden*, — daardoor laat zich ואת in het volgende vers verklaren; als stond er: ושמרו. — המשכן, de kostbare tapijten; אהל, de tapijten van geitenhaar; מכסהו, de dekkleeden van Thachash- en roodgeverfde ramsvellen. (Vgl. Ex. 35,12).

טז תִּפְקְדֵם : וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה :
יז וַיִּהְיוּ־אֵלֶּה בְּנֵי־לֵוִי בִּשְׁמֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי : וְאֵלֶּה
יח שְׁמוֹת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִבְנִי וְשִׁמְעִי : וּבְנֵי קְהָת
יט לְמִשְׁפְּחֹתָם עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל : וּבְנֵי מְרָרִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם :
כא לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת
כב הַגֵּרְשֻׁנִי : פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה
כג פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת : מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִי
כד אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה : וְנָשִׂיא בֵית־אָב לַגֵּרְשֻׁנִי אֶלְיָסָף
כה בֶּן־לָאֵל : וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל
כו מִכְסֵהוּ וּמָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד : וְקַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ
פֶּתַח הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מֵיתָרָיו
כז לְכָל עֲבֹדָתוֹ : ס וְלִקְהָת מִשְׁפַּחַת הָעַמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת
הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֻזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם

---

26. אשר על המשכן enz. De gevlochten gordijnen, die, uitgespannen, rondom omgeven, op een zekeren afstand, het eigenlijke heiligdom en het koperen brandofferaltaar, dat in het voorhof stond. — לכל עבדתו, v. s. *en zijne koordsnoeren voor al zijn dienst*, d. w. z. bestemd om op allerlei wijze, ten dienste van het voorhof, gebruikt te worden, hetzij om de gordijnen vast te zetten, zoodat zij niet door den wind worden bewogen, of om ze, als ze opgerold zijn, vast te binden; — v. a. *en verder alles wat tot zijn dienst*, dien van het משכן, *behoort*, de ל is dan bijgevoegd en de woorden correspondeeren met וכל עבדתו, vs. 31 en 36. Vgl. ook 4,26. Hoewel vs. 37 de מיתרים, de koordsnoeren van het voorhof genoemd zijn onder de den zonen van Merarie ter bewaking toevertrouwde voorwerpen, kan daar gedacht zijn aan andere touwen dan hier; daar niet onwaarschijnlijk er touwen waren, om de gordijnen aan de zuilen te bevestigen, en anderen om ze met de *pinnen* in den grond vast te zetten. In ieder geval zien RASHIE e. a. zich genoodzaakt, hier bij מיתריו daarom aan touwen van het משכן te denken. Ook 4,26 staan de koordsnoeren der gordijnen van het voorhof onder de zorg der Gershoniden, terwijl 4,32, die der zuilen van het voorhof aan de bewaking der Merariden zijn toevertrouwd. — Hoofdstuk 4 omschrijft den dienst der verschillende Levietenafdeelingen in nadere bijzonderheden, terwijl hier bij de telling van alle manspersonen boven 30 dagen, die dienst slechts terloops wordt aangestipt.

27. העמרמי, de zonen van Mozes, die dus niet het ambt van afdeelingschef kregen.

28 geslachten der Kehathieten. Bij telling van alle manspersonen,
van ééne maand oud en daarboven, acht duizend en zes honderd,
29 waarnemende den post bij het heilige. De familiën der zonen
van Kehath zullen gelegerd zijn aan de zijde van het Verblijf
30 zuidwaarts. En de vorst van het vadershuis der familiën van
31 de Kehathieten was: Elietsaphan, de zoon van 'Oezzieël. En
het hun ter bewaking toevertrouwde was: de arke, en de
tafel, en de luchter, en de altaren en de heilige gereedschap-
pen, waarmede men den dienst verricht, en het afscheidend
32 voorhangsel en al wat tot den dienst ervan behoort. En de
vorst over de vorsten der Levieten was: El'azar, de zoon van
den priester Aharon, belast met de aanstelling van hen, die
den post tot bewaking van het heiligdom moesten waarnemen.
33 Tot Merarie behoorde de familie der Machlieten en de familie
34 der Moeshieten; dit zijn de familiën van Merarie. En hunne
gemonsterden, bij telling van alle manspersonen, van ééne maand
35 oud en daarboven, zes duizend en twee honderd. En de vorst
van het vadershuis van de familie van Merarie was: Tsoerieël,
de zoon van Abiechajil; aan de zijde van het Verblijf noord-
36 waarts zullen zij gelegerd zijn. En het opgedragene aan de
bewaking van de zonen van Merarie was: de planken van het
Verblijf, en zijne sluitboomen, en zijne zuilen en zijne voet-
stukken, benevens al zijne gereedschappen en al wat tot zijn
37 dienst behoort. En de zuilen van het voorhof rondom en hunne
38 voetstukken, hunne pinnen en hunne koordsnoeren. — En die
gelegerd zullen zijn vóór het Verblijf oostwaarts, vóór de tent
der samenkomst in de richting naar zonsopgang, Mozes, Aharon
en zijne zonen, bewakende de bewaking des heiligdoms, als bewa-
king der kinderen Israëls; en de vreemde, die nadert, zal gedood
39 worden. Al de gemonsterden der Levieten, die Mozes en Aharon
op bevel des Eeuwigen, naar hunne familiën, gemonsterd hadden,

---

28. שמרי משמרת הקדש, *den wachterspost bekleedende bij het heilige*, d. w. z. bij de hoogstgewijde zaken, arke enz., in vs. 31 omschreven. Bij het *heiligdom* deden *alle* Levieten dienst; het *allerheiligste*, de tempelvoorwerpen, was den Kehathiden toevertrouwd; vgl. 7,9.

29. על ירך, hier: *aan de zijde*, naast den zijwand, תימנה, die naar het Zuiden ligt, — d. i. ter linkerzijde van hem, die vóór het heiligdom staat.

30. Ook hier weer Elietsaphan, een zoon van den jongsten broeder 'Oezzieël, met het ambt van afdeelingshoofd belast.

31. אשר ישרתו בהם, *waarmede men* (de priesters, natuurlijk niet de Kehathiden, die slechts wacht, geen dienst doen) *den dienst* bij de genoemde heilige voorwerpen *doet*, waaronder misschien ook het waschvat en zijn onderstel is begrepen, — die anders nergens aan een der Levietengroepen worden toegewezen. — המסך. Daar 25 en 26 de gordijnen aan den ingang van voorhof en eigenlijk heiligdom zijn genoemd onder den post der Gershoniden, kan hier niet anders dan het *voorhangsel* vóór het Allerheiligste bedoeld zijn, dat ook Ex. 39,34 פרכת המסך heet.

כח מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי׃ בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה שְׁמֹנַת
כט אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ׃ מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־
ל קְהָת יַחֲנוּ עַל־יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה׃ וְנִשִׂיא בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת
לא הַקְּהָתִי אֱלִיצָפָן בֶּן־עֻזִּיאֵל׃ וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנֹרָה
וְהַמִּזְבְּחֹת וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָהֶם וְהַמָּסָךְ וְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃
לב וְנָשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן פְּקֻדַּת שֹׁמְרֵי
לג מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ׃ לְמָרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי
לד אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת מְרָרִי׃ וּפְקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־
לה חֹדֶשׁ וָמָעְלָה שִׁשֶּׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם׃ וְנְשִׂיא בֵית־אָב
לְמִשְׁפְּחֹת מְרָרִי צוּרִיאֵל בֶּן־אֲבִיחָיִל עַל־יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ
לו צָפֹנָה׃ וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו
לז וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו וְכָל־כֵּלָיו וְכֹל עֲבֹדָתוֹ׃ וְעַמְּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב
לח וַאֲדָנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם׃ וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה
לִפְנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד ׀ מִזְרָחָה מֹשֶׁה ׀ וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת
לט הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת׃ כָּל־פְּקוּדֵי
הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־ לשבוע תצא

---

32. **פקדת**, eig. *aanstelling*, v. d. v. s. belast met de aanstelling en aanwijzing der bijzondere personen, die ieder onderdeel van den waakdienst zouden waarnemen; LUZZATTO meent, dat het woord van abstracte een persoonsbeteekenis heeft gekregen en hier beteekent: *de aangestelde* over enz. (vgl. ons woord *wacht* = wachter; staads*raad* = raadgever enz.)

36. **ופקדת משמרת**, eig.: *de opdracht van de te bewaken dingen*, v. s. hier uitdrukkelijk פקדה, *opgedragen taak* genoemd, om aan te geven, dat zij niet slechts kregen wat na toewijzing aan de andere groepen overschoot, maar ook hun als ernstige taak de bewaking der zware stukken van het tempelgebouw werd opgedragen.

38. Mozes en Aharon en בני, *zijne*, Aharons, *zonen*, niet die van Mozes, die met de andere Kehathiden hun plaats aan de zuidzijde des heiligdoms schijnen gehad te hebben. Zij hebben op te letten en te controleeren de bewaking van המקדש, het geheele *heiligdom*, door de Levieten te verrichten, למשמרת בני ישראל, als hun opgedragen wachtpost der kinderen Israëls.

39. **ואהרן**, gepunctueerd, om er de aandacht op te vestigen, dat, hoewel bij het bevel Aharon niet genoemd is (vs. 15 en 16), toch bij de telling ook hij dienst deed, evenals dit bij de telling der dertigjarige Levieten,

alle manspersonen van ééne maand oud en daarboven, waren
40 twee en twintig duizend. — De Eeuwige zeide tot Mozes:
„Monster alle mannelijke eerstgeborenen onder de kinderen
Israëls, van ééne maand oud en daarboven, en neem het ge-
41 tal hunner namen op. En gij zult de Levieten nemen voor
Mij, Ik, de Eeuwige, in plaats van al de eerstgeborenen onder
de kinderen Israëls; en het vee der Levieten, in plaats van
42 alle eerstgeborenen onder het vee der kinderen Israëls." Mozes
monsterde gelijk de Eeuwige hem geboden had, al de eerst-
43 geborenen onder de kinderen Israëls. Toen waren alle man-
nelijke eerstgeborenen, bij telling van namen, van ééne maand
oud en daarboven, naar hunne gemonsterden, twee en twintig
duizend twee honderd drie en zeventig.
45 44 Hierop sprak de Eeuwige tot Mozes, als volgt: „Neem de
Levieten in plaats van al de eerstgeborenen onder de kinderen
Israëls, en het vee der Levieten in plaats van hun vee; en de
46 Levieten zullen Mij behooren, Ik, de Eeuwige. En als losgeld
voor de twee honderd drie en zeventig, die meer zijn boven
47 de Levieten uit de eerstgeborenen der kinderen Israëls, — Zult
gij nemen telkens vijf Shekaliem per hoofd; naar den Shékel
48 des heiligdoms zult gij nemen, twintig Géra de Shékel. Dit
geld zult gij aan Aharon en zijne zonen geven, als losgeld voor
49 de overschietenden onder hen." Mozes nam het geld der lossing
vanwege de overschietenden boven de door de Levieten gelosten.

4,1; 34; 37; 41 en 45 het geval was. Hijzelf was dan ook naar Midrash niet medegeteld. — De samentelling der gegeven cijfers voor ieder der drie Levietengroepen geeft 22300 Levieten, terwijl hier slechts 22000 genoemd zijn. De Thalmoed tracht dit te verklaren, door de bewering, dat onder de 22300 een aantal van 300 eerstgeborenen was, die niet ter lossing van eerstgeborene Israëlieten konden dienen; daar nu het hier gegeven eindcijfer alleen ten doel heeft aan te geven, hoeveel Levieten *van eene maand oud* er waren, die ter lossing van eerstgeboren Levieten konden dienen, zouden die 300 eerstgeboren Levieten niet zijn meegerekend. — Het relatief klein getal eerstgeborenen, 300 op 22000, en bij Israël 22273 op 600000 twintigjarige mannen, laat zich verklaren, doordien slechts mannelijke kinderen gerekend worden, die den moederschoot openen; gevallen dus, waar het eerste kind een meisje was, zijn uitgesloten. Sommigen nemen bovendien nog aan, dat uitsluitend gedacht moet worden aan ná den uittocht geborenen.

40. Voor één keer moest eene telling der eerstgeborenen plaats hebben, om de Levieten officieel in hunne plaats te doen treden en als het ware iederen eerstgeborene tegen een Leviet in te lossen. Alle latere eerstgeborenen zijn van dienst bij het heiligdom ontheven en slechts aan de reeds Ex. 13,13 voorgeschreven lossing onderworpen.

41. ואת בהמת הלוים. Daar eerstgeboren rein vee, zelfs nadat het een lichaamsgebrek heeft gekregen, niet gelost wordt, maar den priester moet worden gegeven, kan hier aan lossing van eerstgeborenen van rein vee

מ זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ * ס וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ
מא וָמָעְלָה וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי
יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת
מב כָּל־בְּכוֹר בִּבְהֵמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
מג יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ כָל־בְּכוֹר זָכָר
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמָעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם׃ פ
מד מה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בְּהֵמֹת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם וְהָיוּ־לִי הַלְוִיִּם
מו אֲנִי יְהוָה׃ וְאֶת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתַיִם הָעֹדְפִים
מז עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת
שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל׃
מח מט וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פִּדְוִיֵּי הָעֹדְפִים בָּהֶם׃ וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפִּדְיֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פִּדְוִיֵּי הַלְוִיִּם׃

---

der Israëlieten tegen dieren der Levieten niet gedacht worden. Het zoude dan eenvoudig eene confiscatie van het vee der Levieten zijn geweest, daar die eerstgeboren dieren immers òf als בכור geofferd en hun vleesch door den priester gegeten, òf, als met gebreken behept, geheel aan den priester zou gegeven moeten worden. De Thalmoed denkt dan ook aan eerstgeboren ezelsveulens, die naar Ex. 13,13 gelost kunnen worden. Dat vee schijnt niet geteld te zijn, maar in massa als lossing te zijn beschouwd (vgl. RASHIE).

46. פְּדוּיֵי, een zelfst. n.w. gevormd als נְעוּרִים, זְקוּנִים, *lossing*, losgeld.

Vat men het als verleden deelwoord op, dan staat er: *de te lossen personen onder de 273* — terwijl dezen allen gelost moesten worden, — העדפים על הלוים, *die er aan eerstgeboren meer zijn dan Levieten.*

47. חמשת, de som van vijf Shékel, die 18,16 algemeen als lossingsbedrag voor eerstgeborenen is bepaald, en tegelijk het Lev. 27,6 vastgesteld bedrag van een knaapje boven eene maand; dit geld werd den priester gegeven, terwijl voor ieder ander eerstgeborene een Leviet den priester als het ware „gegeven" was.

49. פדוי הלוים, *de door Levieten geloste* Israëlieten, voor wie Levieten gesubstitueerd waren.

50 Van de eerstgeborenen der kinderen Israëls nam hij het geld,
een duizend drie honderd vijf en zestig [Shékel], naar den
51 Shékel des heiligdoms. Mozes gaf het geld der lossing aan
Aharon en zijne zonen, volgens het bevel des Eeuwigen; gelijk
de Eeuwige Mozes geboden had.

4 1 De Eeuwige sprak tot Mozes en tot Aharon, als volgt:
2 „Neemt de som der zonen van Kehath op, uit het midden der
zonen van Levie, naar hunne familiën, naar hunne vadershuizen.
3 Van dertig jaren oud en daarboven tot vijftig jaren oud, al
wie voor den dienst opkomt om werk te doen bij de tent der
4 samenkomst. Dit zij de dienst der zonen van Kehath bij de
5 tent der samenkomst: het allerheiligste. Aharon en zijne zonen
zullen namelijk komen, als het leger optrekt, en het afscheidend
voorhangsel afnemen; en daarmede de arke van het getuigenis
6 bedekken. Dan zullen zij er een dekkleed van Thachash-
vel overheen doen, en een kleed geheel van hemelsblauwe
wol spreiden daarover, en zijne draagboomen aanleggen.

---

50. מאת כסף, naar het vroeger opgemerkte, natuurlijk van de vaders der eerstgeborenen; en wel van de 273 overschietenden, die vermoedelijk bij loting werden aangewezen of wier vaders zich vrijwillig tot betaling der vijf Shékel aanmeldden. Anderen meenen, dat de lijsten der eerstgeborenen naar aanmelding werden opgemaakt en dat zij, nadat het cijfer van 22000 was bereikt, gesloten werden, zoodat allen, die zich later aanmeldden, tot lossing gehouden waren. Daarom moesten die lijsten *met namen*, במספר שמות, worden opgemaakt. LUZZATTO ziet in ons vers eene nadere verklaring van de woorden הערפים enz. in het vorige. Hij meent namelijk, dat de 1265 Shékalim werden omgeslagen over de 22273 eerstgeborenen, zoodat allen er aan mee betaalden; terwijl het diende tot lossing der 273, die er meer eerstgeborenen dan Levieten waren.

HOOFDSTUK IV. Terwijl in het vorige hoofdstuk allen geteld worden, die tot Levietentaak kunnen geroepen worden, en dus van een maand oud af zonder een maximum-leeftijdsgrens, — worden hier de voor actieven dienst in het heiligdom geschikten geteld, in den leeftijd van 30—50 jaar. De telling geschiedde door Mozes, Aharon en de stamhoofden, zooals vs. 34 en 46 blijkt. Vs. 1—33 beschrijft in bijzonderheden den dienst van ieder der groepen, die hoofdst. 3 reeds globaal was aangegeven; 34—49 de telling.

2. מתוך, als de uitstekendsten, op den voorgrond tredenden *uit het midden van* de Levieten; hoewel Kehath vermoedelijk niet Levie's oudste zoon was, hebben de Kehathiden de gewichtigste taak. Daarom wordt van hun telling het eerst melding gemaakt.

3. מבן שלשים שנה. *Dertig jaren* is de leeftijd, waarop de Leviet tot den dienst bij het heiligdom geroepen wordt. Wanneer 8,24 de *vijfentwintigjarige* leeftijd als minimum wordt aangegeven, dan kan dit óf met RASHIE als een voorbereidend novitiaat van vijf jaren, òf met IBN 'EZRA en RASHBAM als toelating tot de lichtere handlangersdiensten (שרת) worden opgevat, terwijl voor den zwaren dragersdienst, עבודה, de dertigjarige leeftijd wordt vereischt. Eindelijk kan met NACHM. de geheele plaats van hoofdstuk 8, als facultatief, niet als imperatief worden opgevat. (Vgl. onze aant. ter plaatse). — מלאכה, dragerswerk (IBN 'EZRA).

מ מֵאַת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ
נא מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדֻיִם לְאַהֲרֹן
וְלִבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ * פ
ד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי
ב קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת
ד מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד
ה קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים׃ וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסַע הַמַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת
ו פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן הָעֵדֻת׃ וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי
עוֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד־כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְמַעְלָה וְשָׂמוּ בַדָּיו׃ *

---

4. עבדת, het voorwerp van *dienst* der Kehathiden zal zijn קדש הקדשים, *de meest geheiligde zaken*, zooals verder volgt. Het is hier niet: *het allerheiligste*, daar met, noch in het tempelgebouw de Kehathiden iets te doen hebben. — באהל מועד, het voorwerp *in den tempel*, waarbij zij dienst doen, of: *hun dienst bij het heiligdom*.

5. Zooals uit vs. 15 blijkt, mochten ook de Kehathiden de gewijde voorwerpen niet aanraken; de inhulling voor de reis geschiedde door de priesters en na de omhulling gaven dezen ze aan de Kehathiden over, die slechts te *dragen* hadden. — בנסע המחנה, *als het leger zal optrekken*, of: *begonnen is op te trekken*, zooals v. s. hoofdstuk 10 blijkt. — והורדו, staande in het *heilige*, dat ook door gewone priesters voor dienstbelangen mocht betreden worden, zullen zij het voorhangsel afnemen en over de arke werpen, zoodat zij deze niet zien.

6. עליו, *over de arke*, of: over den מסך. De arke wordt, evenals de tafel, in drie kleeden gehuld, — bij de arke is het blauwe dekkleed het bovenste, bij de tafel het onderste. Ibn 'Ezra meent echter, dat ook bij de arke het Thachashvel bovenop was, om tegen stof enz. te vrijwaren. ופרשו is dan meer dan volmaakt verleden tijd. — V. s. hebben wij hier de Ex. 31,10 genoemde בגדי שרד, die naar Ex. 39,1 uit hemelsblauwe, purper- en karmozijnroode wol bestonden. — ושמו בדיו, zie onze aant. Ex. 25,13—15. De zin is waarschijnlijk: ze zoodanig verschuiven, dat zij aan weerszijden even ver uitsteken, zoodat de dragers voor en achter draagstangen vinden, terwijl ze, als de arke in den tempel stond, aan de voorzijde verder uitstaken, dan aan de achterzijde. Ibn 'Ezra meent, dat men ter vergemakkelijking der inhulling, de draagboomen afnam, terwijl het verbod van Ex. 25,15, om de draagboomen af te nemen, niet zou gelden als dit voor den dienst noodig is; ושמו beteekent dan: er *weer* aan bevestigen. Hij geeft als tweede opvatting: *men zal de draagstangen leggen* op de schouders der Kehathiden. Hier wordt echter slechts behandeld wat de priesters te doen hebben, *alvorens* de Levieten de gewijde zaken in handen krijgen. Eerst vs. 15 beschrijft de overgave aan de Levieten. — ושמו, מלרע, waarschijnlijk onder den invloed van den omkeerenden ו׳.

7 En over de tafel der toonbrooden zullen zij een kleed van hemelsblauwe wol spreiden, en er de schotels, en de lepels, en de reinigingspijpen en de stutten ter bedekking opleggen; het altijddu-
8 rende brood echter zal er opliggen. Daarna zullen zij er een kleed van karmozijnroode wol over spreiden, dit met een dekkleed van Thachashvel bedekken, en hare draagboomen aanleggen.
9 Dan zullen zij een kleed van hemelsblauwe wol nemen, en daarmede bedekken den luchter tot verlichting, en zijne lampen, en zijne tangetjes en zijne aschbakjes, en al hare oliegereedschappen, waarmede men daarbij den dienst verricht.
10 Dan zullen zij hem en al zijn gereedschappen in een dekkleed
11 van Thachashvel doen, en op een draagbaar leggen. En over het gouden altaar zullen zij een kleed van hemelsblauwe wol spreiden, en het met een dekkleed van Thachashvel bedekken,
12 en zijne draagboomen aanleggen. Vervolgens zullen zij al de dienst-gereedschappen nemen, waarmede men in het heiligdom den dienst verricht, en die in een kleed van hemelsblauwe wol doen, en ze met een dekkleed van Thachashvel bedekken, en
13 op een draagbaar leggen. Vervolgens zullen zij het altaar van asch zuiveren, en er een kleed van purperroode wol over heen
14 spreiden. Zij zullen er op leggen al zijne gereedschappen, waarmede men daarop den dienst verricht: de scheppannen, en de vorken, en de schoppen en de sprengbekkens, al de gereedschappen van het altaar; en er een dekkleed van Thachashvel over uitspreiden, en zijne draagboomen aanleggen.

---

7. שלחן הפנים = שלחן לחם הפנים. — Over קערת enz. zie Ex. 25,29. Dezen werden, na de inhulling van de tafel met het blauwe kleed, daar bovenop gezet, en eerst dan kwamen er de 2 andere dekkleeden van vs. 8 overheen. — ולחם התמיד, *het altijd* op de tafel liggende *brood* — dat immers elken Sabbath vernieuwd werd (Lev. 24,8). — עליו, *zal op h e m*, de tafel, *zijn*, d. w. z. het toonbrood echter zal op de tafel zijn blijven liggen. Zij nemen het er niet af vóór de inhulling — daar het לחם תמיד is.

9. ואת נרתיה. Sommigen bewijzen hieruit, dat de lampjes van den luchter evenmin aan den luchter zelf vastzaten, als de andere hier genoemde voorwerpen. Men kan echter verklaren, dat ואת נרתיה hier is bijgevoegd, om eene opvatting te voorkomen, als zou de luchter slechts tot aan de lampen omhuld zijn, die dan op reis zouden doorbranden. (Vgl. onze aant. Ex. 25,37 en 38). — כל כלי שמנה, de voorwerpen, waaruit de olie geschonken werd bij het vullen der lampen en waarin de overgebleven olie werd opgevangen.

10. ונתנו... אל מכסה. Naar RASHIE: een soort foudraal, waar de luchter *ingestoken* werd. — על המוט, *op de draagbaar;* hoewel op verschillende plaatsen מוט een *draagstang* schijnt te zijn, en RASHBAM dan ook hier denkt aan een draagstang, waaraan de ingepakte luchter werd opgehangen, kan het zeer goed zijn, dat toch aan een draag*baar* gedacht is, waar*op* de gewijde zaken stonden, die geen ringen hadden en dus niet

יוְעַל ׀ שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־
הַקְּעָרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְנַקִּיֹת וְאֵת קְשׂוֹת הַנֶּסֶךְ וְלֶחֶם
טהַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה׃ וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ
טואֹתוֹ בִּמְכִסֵּה עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃ וְלָקְחוּ ׀ בֶּגֶד תְּכֵלֶת
וְכִסּוּ אֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־מַלְקְחֹתֶיהָ וְאֶת־
ימַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי שַׁמְנָהּ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם׃ וְנָתְנוּ
אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ אֶל־מִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃
יאוְעַל ׀ מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בִּמְכִסֵּה
יבעוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃ וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר
יְשָׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בִּמְכִסֵּה
יגעוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃ וְדִשְּׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו
ידבֶּגֶד אַרְגָּמָן׃ וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כֵּלָיו אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ עֲלֵיהֶם
בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת
כָּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו׃

---

met בדים gedragen werden. Wanneer eenige malen נשא במוט voorkomt, dan kan dit zeer goed beteekenen: *door middel van*, al stonden de zaken *erop;* en men is niet gedwongen te vertalen: *aan* een draagboom. — Het bep. lidw. komt speciaal bij מוט herhaaldelijk voor, zonder dat het bepaald aanwijzende beteekenis heeft. Anderen verklaren: *op den* eenen *draagbaar*, waarop alle niet aan stangen gedragen voorwerpen stonden. Nog anderen: *op den* daarvoor bestemden *draagbaar*.

12. כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש. Volgens Ibn 'Ezra: messen en andere niet genoemde voorwerpen van dienst. Volgens Rashie: de voorwerpen voor het reukwerk, *waarmede dienst wordt gedaan in het heilige.* Men ziet dan echter niet in, waarom deze niet met het gouden altaar te zamen verpakt werden; en bovendien zou, indien die voorwerpen bij het gouden altaar dienst deden, moeten staan אשר ישרתו עליו (of לו); zooals vs. 9 en 14. Anderen denken hier aan het, anders nergens vermelde *waschvat.* Velen nemen daarentegen aan, dat dit onverpakt vervoerd werd.

13. Daar het uitmaken van het vuur v. s. ook op de tochten verboden was, rijst de vraag, hoe dit kan blijven branden, zonder schade voor de dekkleeden; v. s. werd daarvoor de פסכתר gebruikt, een klokvormig groot koperen bekken, dat dan onder de kleeden over het altaar werd gezet.

14. Evenals bij de tafel, komen op het eerste dekkleed de gereedschappen en daarover het volgende kleed. Over de hier genoemde voorwerpen zie Ex. 27,3.

15 Als nu Aharon en zijne zonen geëindigd zullen hebben met
het heilige en al de heilige gereedschappen te dekken, bij het
optrekken van het leger, dan zullen daarna de zonen van
Kehath komen om te dragen; en zij zullen het geheiligde niet
aanraken en sterven. Deze zijn de door Kehath's zonen te
16 dragen voorwerpen bij de tent der samenkomst. En de opgedra-
gen taak van El'azar, den zoon van den priester Aharon, zal zijn
de olie tot verlichting, en het reukwerk van specerijen, het
dagelijksche meeloffer, en de zalfolie, het toezicht over het
geheele Verblijf, en al wat er in is, met betrekking tot het
geheiligde en zijne gereedschappen."
17 De Eeuwige sprak tot Mozes en tot Aharon, als volgt:
18 „Maak, dat de tak der familiën van de Kehathieten niet uit het
19 midden der Levieten uitgeroeid worde. Dit doet namelijk hun ter
wille, opdat zij in het leven blijven en niet sterven, wanneer
zij tot het allerheiligste naderen: Aharon en zijne zonen zullen
komen, en hen plaatsen ieder bij zijn dienst en bij zijn draag-
20 post. Zij echter zullen niet binnengaan om te zien, als men
het heiligdom inhult; zoodat zij zouden sterven."

---

15. **את הקדש**, volgens RASHIE: arke en altaar; כלי הקדש de overige voorwerpen; v. a. worden onder קדש de eigenlijk gewijde voorwerpen (tafel, luchter enz.), onder כלי הקדש de gereedschappen voor den dienst dier voorwerpen verstaan. — בנסע ... וכלה, MENDELSSOHN en anderen: Aharon *zal* dit bedekken en inpakken *geëindigd hebben, als* het leger begint op te trekken; — dit is echter niet noodig, vgl. 10,17. De zin is veeleer: wanneer zij — *telkens als* het leger vertrekt — geëindigd zullen hebben enz. zullen daarna enz. — ומתו ... ולא יגעו. Dit laatste woord òf nog beheerscht door ולא, òf als gevolg van een ondersteld aanraken: *zoodat zij zouden sterven*, een plotselingen dood als hemelsche straf voor hun aanraking (vgl. I Sam. 6 en II Sam. 6). — ולא יגעו, *directe* aanraking, zonder dat iets hun hand van de gewijde voorwerpen scheidt. — אלה, *deze voorwerpen* vormen *het* door de Kehathiden *te dragen deel* van het heiligdom.

16. **ופקדת**, *de taak;* v. s. toezicht op de bereiding en geregelde verzorging van den voorraad; v. a. het vervoer; n. a. de verdeeling der draagambten dezer zaken; dit laatste is vermoedelijk de beteekenis der slotwoorden van ons vers: hij verdeelde de verschillende functiën bij het heiligdom en wat er in was, voor zoover het geldt קדש, de gewijde voorwerpen, en de daarbij gebruikte gereedschappen; — speciaal dus wat de Kehathiden aangaat, terwijl hij als algemeen opperhoofd der Levieten ook de hoofddirectie van het Verblijf zelve had, hoewel Iethamar met de eigenlijke functiën-verdeeling belast was. Juist daarnaast kan hem echter een speciaal toezicht zijn opgedragen over de hier genoemde zaken, die hij dan zelve te verzorgen had. Zelve ze te *dragen*, zou, naar NACHM. reeds opmerkt, voor één man te veel zijn. — Het hoofd der Kehathiden had

טו וְכִלָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ
בְּנָסַע הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־קְהָת לָשֵׂאת וְלֹא־יִגְּעוּ אֶל־
טז הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ אֵלֶּה מַשָּׂא בְנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד : וּפְקֻדַּת
אֶלְעָזָר ׀ בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת
הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַּת כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ
וּבִכֵלָיו : פ

יז * וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר : אַל־תַּכְרִיתוּ אֶת־ מפטיר
יח שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם : וְזֹאת ׀ עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ
וְלֹא יָמֻתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אַהֲרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ
כ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מַשָּׂאוֹ : וְלֹא־יָבֹאוּ לִרְאוֹת
כְּבַלַּע אֶת־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ : פ

---

dan waarschijnlijk hoofdzakelijk de registers bij te houden en voor de uitvoering van El'azars bevelen te zorgen. — Bij de beide andere Levietengroepen is, behalve het groep-hoofd, ook een zoon van Aharon, Iethamar, aangewezen om de hoofdleiding in handen te nemen. — מנחת התמיד, het dagelijks door den hoogepriester te brengen meeloffer (Lev. 6,13). Van den wijn voor de plengoffers wordt hier niet gesproken, vermoedelijk omdat die overal gemakkelijk te krijgen zou zijn. Meelbloem daarentegen was schaarsch. Alle andere hier genoemde zaken zijn samengestelde, extra bereide stoffen.

18. **שבט**, hier niet zoo algemeen: *stam*, als wel: *tak*, het deel van den Levietenstam, dat door de familiën der Kehathiden gevormd wordt. — אל תכריתו, *wees niet aanleiding*, of: *verhinder*, dat uitgeroeid worde, — daar iedere directe aanraking, misschien zelfs aanschouwing, hen zou doen sterven.

19. **יבאו**, *zullen komen* tot de Kehathiden, nadat de verpakking der gewijde voorwerpen is afgeloopen, ושמו אותם, en ieder voorschrijven, wat hij te verrichten zal hebben, en plaatsen bij wat hij zal hebben te dragen. Misschien is אל = על en עבדתו en משאו = עבדת משאו, het voorwerp van *zijn draagdienst.*

20. **ולא יבאו**, *zij zullen niet* het heiligdom *binnengaan.* כבלע, eig. doen inslurpen, v. d. *aan den blik onttrekken;* anderen: *als een slok* = al ware het maar een oogenblik; את הקדש behoort dan als voorwerp bij לראות (vgl. Job 7,19). Nog anderen zien in בלע een synoniem van פלג, vgl. Ps. 55,10; en verklaren: scheiden, *uit elkander nemen.* — את הקדש, de gewijde zaken, speciaal de arke, maar niet uitsluitend.

22 21 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Neem de som der
zonen van Gershon op, ook van dezen, naar hunne vadershuizen,
23 naar hunne familiën. Van dertig jaren oud en daarboven, tot
vijftig jaren oud, zult gij hen monsteren; al wie opkomt om
eenigen dienst te doen, om eenigen arbeid bij de tent der
24 samenkomst te verrichten. Dit is de arbeid der familiën van
25 de Gershoniden: dienst te doen en te dragen. Zij zullen dragen
de tapijten van het Verblijf, en de tent der samenkomst, zijn
dekkleed, en het dekkleed van Thachashvel, dat er boven over
heen is, en het voorhangsel aan den ingang van de tent der
26 samenkomst. En de gevlochten gordijnen van het voorhof en
het voorhangsel aan den ingang van de poort van het voorhof,
dat om het Verblijf en om het altaar is, rondom, en hunne koord-
snoeren, en al het gereedschap voor den dienst ervoor; en al
27 wat er voor gedaan moet worden, zullen zij verrichten. Vol-
gens bevel van Aharon en zijne zonen, zal de geheele arbeid
van de zonen van de Gershoniden geschieden, met betrekking
tot al wat zij te dragen of wat zij te verrichten hebben; en gij
zult hun opdragen als waakpost alles wat zij te dragen hebben.

---

21. De telling der Gershoniden en Merariden wordt met een afzonderlijk וידבר ingeleid, 1e omdat de Kehathiden geteld waren מתוך בני לוי (vs. 2) en hun dus een bijzondere plaats in den stam Levie was aangewezen, terwijl Gershon en Merarie ongeveer op één lijn staan; 2e omdat ná de Kehathiden-telling de bijzondere, voor hen speciaal geldende vermaning vs. 17—20 was bijgevoegd en nu de draad der tellingsvoorschriften weer wordt opgevat.

22. גַּם הֵם, door sommigen opgevat als eenvoudig toevoegsel: — *ook hen* — evenals vs. 2 van de Kehathiden is gezegd; — worden deze woorden door anderen als inleiding tot het volgende genomen: tel de Gershoniden, *ook hen*, evenals de Kehathiden, *naar vadershuizen en familiën, van dertig jaar oud enz.*

24. עֲבֹדַת, *dienst*, algemeen voor: opgedragen werk, — zooals vs. 47 blijkt, behalve algemeene term ook aanwijzing voor *specialen dienst*, daar t. a. p. עבדת עבדה, *werk-taak*, naast עבדת משא, *draagtaak*, voorkomt. לעבר ולמשא kan dus zeer wel de *beide* zijden van de taak der Gershoniden aanduiden. Terwijl immers de Kehathiden eerst actief optreden, nadat de priesters de gewijde voorwerpen hebben verpakt, en hun taak dus alleen in *dragen* bestaat, — is den Gershoniden en Merariden opgedragen het Verblijf *uit elkander te nemen* en weer *op te slaan;* vervolgens de zorg om alle benoodigdheden in orde te houden, en bovendien het *vervoer* van nader aangewezen deelen des heiligdoms. Het eerstgenoemde heet dan hier: לעבר, het laatste משא, wat niet juist *dragen*, op den schouder, beteekent, — maar algemeen: *vervoeren*; zooals later blijkt, geschiedde dit door Gershoniden en Merariden op wagens. — Vs. 25 en 26 geven dan nader aan, wat den Gershoniden *ten vervoer* is opgedragen, terwijl het slot van vs. 26 hun *diensttaak* nog iets nader uiteenzet. De vorm משא als onbepaalde wijs gebruikt evenals למטע (10,2) e. a. p. — MENDELSSOHN: *wat zij namelijk te verrichten en te dragen hebben*, als nadere bepaling van את עבדת; het zou dan echter zonder bezwaar gemist kunnen worden. Uit vs. 31 bij de

כא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן
כב גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
כג וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבָא
כד צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאֵת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת
כה הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד מְכַסֵּהוּ וּמְכַסֵּה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ
כו פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ ׀ פֶּתַח ׀
שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת מֵיתְרֵיהֶם
וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ׃
כז עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם
וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃

Merariden blijkt ook, dat משא en עבדה bij deze twee Levietengroepen op den voorgrond worden gesteld.

25. **ונשאו**, zooals boven gezegd is: *vervoeren*, niet juist: dragen van en naar de wagens. Het geleide der wagens, waarop de genoemde zaken vervoerd werden, bestond uit Gershoniden. — ואת אהל מועד is, wat anders enkel אהל genoemd wordt: de tapijten van geitenhaar, die Ex. 26,7—14 eenvoudig אהל על המשכן heeten. — מכסהו ומכסה התחש, *twee* dekkleeden, die 3,25 samen מכסהו genoemd worden (vgl. Ex. 26,14). — אשר עליו, *dat daarboven op is*, op het ramsvellen dekkleed, of op den אהל; — מלמעלה, *van boven*, het dak alleen bedekkend, niet ook aan de zijden afhangend.

26. **ואת כל כלי עבדתם.** Uit RASHIE's aanteekening vs. 32 blijkt, dat hij hieronder de *pinnen* der tapijten en gordijnen van het heiligdom verstaat. Reeds NACHM. wijst er op, dat alle houten en metalen deelen van het *gebouw* des heiligdoms door de Merariden werden gedragen. Hier kan zeer goed bedoeld zijn: alle instrumenten en gereedschappen, noodig tot het opleggen en afnemen en tot het onderhoud der tapijten en gordijnen. — ואת כל אשר enz. Al wat ten behoeve van het onderhoud enz. der hun toevertrouwde zaken te doen is, hebben zij te verzorgen. — ועבדו correspondeert met לעבד van vs. 24, evenals ונשאו aan 't begin van vs. 25 beantwoordt aan למשא van vs. 24. — להם, *voor hen*, de hier genoemde tapijten en gordijnen; IBN 'EZRA en NACHM.: het Verblijf en het altaar, die hier echter niet te pas komen. RASHIE en ONKELOS: *door hen*, de Gershoniden; wat door hen te verrichten zal zijn, zullen zij doen; minder waarschijnlijk.

27. **אהרן ובניו**, *Aharon en zijne* beide *zonen*. Iethamar wordt vs. 28 genoemd als eigenlijk hoofd en chef der Gershoniden, terwijl El'azar meer speciaal het toezicht op de Kehathiden oefent. Alle drie te zamen houden toezicht bij de toewijzing der verschillende zaken en de eerste uitvoering van draag- en werk-dienst. Waarschijnlijk was dit bij den

28 Dit is de arbeid der familiën van de zonen der Gershoniden bij de tent der samenkomst; en hun waakpost staat onder leiding van Iethamar, den zoon van den priester
29 Aharon. -- De zonen van Merarie — naar hunne familiën, naar
30 hunne vadershuizen zult gij hen monsteren. Van dertig jaren oud en daarboven tot vijftig jaren oud zult gij hen monsteren, al wie voor den dienst opkomt, om den arbeid voor de tent der
31 samenkomst te verrichten. En dit is de waakpost van hetgeen zij te dragen hebben bij al hun arbeid in de tent der samenkomst: de planken van het Verblijf, zijne sluitboomen, zijne
32 zuilen en zijne voetstukken. En de zuilen van het voorhof rondom en hunne voetstukken, hunne pinnen en hunne koordsnoeren, al hunne gereedschappen en al wat tot hun arbeid behoort; en met namen zult gij [hun] aanwijzen de voorwer-
33 pen van hun wachtdienst bij wat zij te dragen hebben. Dit is de dienst der familiën van de zonen van Merarie bij al hunne dienstverrichtingen bij de tent der samenkomst; onder leiding van Iethamar, den zoon van den priester Aharon." —
34 Mozes, Aharon en de vorsten der gemeente monsterden de zonen der Kehathiden naar hunne familiën en vadershuizen; —
35 Van dertig jaren oud en daarboven tot vijftig jaren oud, al wie opkomt voor den dienst, voor arbeid in de tent der samen-
36 komst, — Nu waren hunne gemonsterden, naar hunne familiën,
37 twee duizend zeven honderd en vijftig. Dit zijn de gemonsterden der familiën van de Kehathiden, al wie bij de tent der samenkomst dienst deed, welke Mozes en Aharon gemonsterd hebben, op bevel
38 des Eeuwigen, onder leiding van Mozes. — En de gemonsterden

---

dienst der Merariden ook het geval, hoewel dit niet uitdrukkelijk vermeld wordt. Anderen meenen echter, dat de zaken, die de Merariden vervoerden, minder aan beschadiging onderhevig waren en daarom alleen bij de Gershoniden dat algemeen toezicht van alle priesters staat, daar dezen de geheele behandeling van licht te beschadigen dingen was toevertrouwd. De door de Kehathiden gedragen gewijde voorwerpen werden verpakt en ontpakt door de priesters, zoodat dezen dadelijk konden zien, wat er aan gebeuren moest. — ופקדתם, *en gij*, priesters, Aharon en zijne zonen, misschien met Mozes, tot wien vs. 21 de geheele afdeeling gericht is, *zult hun opdragen*, במשמרת, *tot waakpost*, ter bewaking en verzorging van al wat daarvoor noodig is, *al wat zij te dragen hebben*. Hun dienst is geen mechanische draagdienst, maar een waakpost. — פקד במשמרת, evenals bijv. נתן ביד, beteekent: *in bewaking overgeven*.

28. ומשמרתם, *en* de uitoefening van *hun waakpost* staat onder leiding van Iethamar, die weder het groepshoofd Eljasaf (3,24) onder zich heeft, die vooral belast schijnt te zijn met het bijhouden der stamlijsten en de zorg voor het gesplitst houden der tot iederen stamgroep behoorende Levieten.

31. משמרת משאם, *de waakpost bij wat zij te dragen hebben*, לכל עבדתם, *bij al hun arbeid* enz. Zoowel bij vervoer, als bij verdere behandeling der genoemde zaken is hun post een *waakpost*. Anderen vatten משמרת eenvoudig op als: *post*.

כח זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם
כט בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן : ס בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם
ל לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם : מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד
בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
לא אֹהֶל מוֹעֵד : וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל
לב מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו : וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר
סָבִיב וַאֲדָנֵיהֶם וְיִתְדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כֵּלֵיהֶם וּלְכָל עֲבֹדָתָם
לג וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם : זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר
פֵּ לד בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן : * וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת־
לה בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם : מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל
לו מוֹעֵד : וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת
לז וַחֲמִשִּׁים : אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד
לח אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה : ס וּפְקוּדֵי

---

32. לְכָל כֵּלֵיהֶם, hun waakpost *voor al hun voorwerpen*, voor het oprichten en uit elkander nemen noodig. — ויתדתם kan de pinnen van het Verblijf mede omvatten, daar מיתריהם ook op een deel der touwen van het voorhof en op alle touwen van het Verblijf slaat (vgl. 3,26). Zoo blijft dus voor לכל כליהם slechts *gereedschap* in engeren zin over, voor het bouwen en afbreken; לכל עבדתם is dan al wat voor onderhoud en herstellingen noodig is, werkmansgereedschap voor reparatie en vernieuwing. — ובשמת, *en met namen*, onder aanwijzing telkens van bepaalde personen voor ieder voorwerp, — daar bij een zoo zoo groot aantal personen anders de een de zorg op den ander zou schuiven en de zaak verwaarloosd zou worden. Bij de Merariden, wier dienst de minst gewijde voorwerpen gold van alle Levietengroepen, staat dit juist met nadruk; het spreekt vanzelve, dat ook bij de andere groepen hetzelfde moest geschieden. Anderen: *gij zult* de zaken *met name aanwijzen*, dat wil dan zeggen: *bij getal*, of stuk voor stuk *in 't bijzonder*.

34—39. Uitvoering van de ontvangen bevelen: telling van Kehathiden, Gershoniden en Merariden in dezelfde volgorde, als het voorschrift luidde. *Aharon en de stamvorsten der gemeente*, d. w. z. van alle stammen, nemen, evenals bij de tellingen van het volk, aan den tellingsarbeid deel. Bij de eerste telling der Levieten (3,14 v.v.) wordt van de stamvorsten geen melding gemaakt.

der zonen van de Gershoniden naar hunne familiën en naar
39 hunne vadershuizen; — Van dertig jaren oud en daarboven
tot vijftig jaren oud, al wie voor den dienst opkomt, voor
40 den arbeid bij de tent der samenkomst, — Nu waren hunne
gemonsterden, naar hunne familiën, naar hunne vadershuizen:
41 twee duizend zes honderd en dertig. Dit zijn de gemonster-
den der familiën van de zonen van Gershon, al wie bij de
tent der samenkomst dienst deed, welke Mozes en Aharon
42 gemonsterd hebben, op bevel des Eeuwigen. En de gemon-
sterden van de familiën van Merarie's zonen naar hunne
43 familiën, naar hunne vadershuizen, — Van dertig jaren oud
en daarboven tot vijftig jaren oud, al wie opkomt voor den
44 dienst, voor arbeid bij de tent der samenkomst, — Nu waren
hunne gemonsterden, naar hunne familiën, drie duizend en
45 twee honderd. Dit zijn de gemonsterden der familiën van
Merarie's zonen, welke Mozes en Aharon gemonsterd hebben,
46 op bevel des Eeuwigen, onder leiding van Mozes. — Al de
gemonsterden, die Mozes, Aharon en de vorsten van Israël van
de Levieten gemonsterd hebben, naar hunne familiën en naar
47 hunne vadershuizen, — Van dertig jaren oud en daarboven
tot vijftig jaren oud, al wie opkomt om arbeidsdienst of draag-
48 dienst te verrichten, bij de tent der samenkomst, — Nu waren
hunne gemonsterden: acht duizend vijf honderd en tachtig.
49 Op bevel des Eeuwigen heeft men hen aangesteld onder leiding
van Mozes ieder voor zijn arbeid en voor zijn draagpost, en
zijne hem toegewezen zaken, welke de Eeuwige Mozes ge-
boden had.

---

46. כל הפקדים אשר פקד ... את הלוים. Het werkwoord פקד heeft hier twee voorwerpen bij zich, die beiden dezelfde personen aanduiden. Men kan vertalen: *de gemonsterden, die Mozes met betrekking tot de Levieten monsterde,* — of: *de gemonsterden, — door dien Mozes namelijk de Levieten monsterde.*

47. עבדת עבדה, *dienstarbeid* en עבדת משא, *draagarbeid,* zie onze aant. vs. 24. Sommigen denken hier bij *dienstarbeid* vooral aan het opslaan en uitelkander nemen van het heiligdom, waarvoor grooter lichaamskracht vereischt wordt dan voor het onderhoud, en waarvoor daarom de dertigjarige leeftijd is voorgeschreven, — terwijl de Levietendienst voor het onderhoud dan reeds met het 25ste levensjaar zou kunnen beginnen (8,24). De Thalmoed en RASHIE denken hier aan: *dienst bij den* offer*dienst,* dat is dan: de zang en muziek, die den offerdienst begeleidde. Hiervan vinden wij echter in den Pentateuch geen spoor; bij de reorganisatie van den

לט בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם : מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל
מ מוֹעֵד : וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ
מא מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים : אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד
מב בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה : וּפְקוּדֵי
מג מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם : מִבֶּן שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה
מד בְּאֹהֶל מוֹעֵד : וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
מה וּמָאתָיִם : אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה
מו וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה : כָּל־הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם :
מז מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא
מח לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד : וַיִּהְיוּ
מט פְקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים : עַל־פִּי יְהוָה
פָּקַד אוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מַשָּׂאוֹ
וּפְקֻדָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : * פ

Levietendienst onder David en later bij den bouw van den tweeden tempel komt die zangersdienst uitvoerig geregeld voor; het is wel mogelijk, dat men aan onze plaats het recht ontleende, om de Levieten te gebruiken voor speciale diensten naast en ten geleide van den offerdienst.

49. **ופקדיו**, v. s. *zijne tellingen*, — de telling van איש איש, van ieder Leviet, — geschiedden op bevel des Eeuwigen; v. a. *zijne*, de aan ieder aangewezen פקדים, *opdrachten*, de ieder aangewezen zaken; het is dan nog als voorwerp afhankelijk van פקד of van על in על עבדתו ועל משאו; n. a. *en zijne hoofden*, evenals 31,14 en 48; *op bevel des Eeuwigen stelde Mozes ieder* Leviet *aan bij zijn dienst- en draagpost en bij zijn superieuren*, dat zijn dan 1e de groepshoofden, 2e El'azar of Iethamar, als chefs der Kehathiden of Gershoniden en Merariden en 3e Aharon en zijne beide zonen als algemeene leiders.

5 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Gebied den kinderen Israëls, dat zij uit de legerplaats wegzenden iederen melaatsche, en iederen aan vloeiïng lijdende, en ieder, die zich 3 aan een lijk verontreinigd heeft. Zoowel mannelijken als vrouwelijken zult gij wegzenden; naar buiten de legerplaats zult gij hen wegzenden, opdat zij hunne legerplaatsen niet ver- 4 ontreinigen, in wier midden Ik Mijne woning heb." De kinderen Israëls deden zoo, en zonden hen weg naar buiten de legerplaats; gelijk de Eeuwige tot Mozes gesproken had, zoo deden de kinderen Israëls.

6 5 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de kinderen

---

Hoofdstuk V. 1—4. Verwijdering van onreinen uit de legerplaats, directe consequentie uit de inrichting des legers en zijne splitsing in groepen van verschillenden wijdingsgraad. — Zooals namelijk 3,38 blijkt, bestaat het kamp Israëls uit drie deelen: het *heiligdom* in het midden, מחנה שכינה, — daaromheen aan de beide zijden en den achterkant de drie Levietengroepen, aan de voorzijde de tenten van Mozes, Aharon en zijne zonen, te samen vormende het *Levieten-kamp*, מחנה לויה, — en op een afstand, naar de traditie van 2000 el, daarvandaan: het *leger Israëls*, aan iedere zijde eene groep van drie stammen, מחנה ישראל. Uit den aard der zaak was het eene van meer gewijden aard dan het andere kamp, waaruit volgt, dat de hier besproken zuivering der legerplaats van onreine elementen verband moet houden met dat verschil in heiligheid, alsook met den graad der verontreiniging, zooals die uit de bijzondere wetten voor alle hier genoemde gevallen blijkt. De uitdrukking מחנה in ons stuk is dus algemeene term van rekbare beteekenis; zij beteekent met betrekking tot den melaatsche: *de geheele legerplaats*, alle drie de genoemde deelen, zooals Lev. 13,46 blijkt; voor den aan vloeiïng lijdende is, naar de traditie, slechts verwijdering uit de twee eerstgenoemde kampen voorgeschreven; terwijl voor hem, die zich aan een lijk verontreinigd heeft, slechts het betreden van het heiligdom verboden is. Zoo is de Thalmoedische opvatting van ons stuk, die door vergelijking van verschillende plaatsen, waar de hier genoemde onreinheidstoestanden besproken worden, nader als de eenig juiste wordt bewezen.

2. צו את בני ישראל. Tot hiertoe waren alle geboden slechts tot *Mozes* of tot *Mozes en Aharon* gericht. Hier, waar de opvolging van het voorschrift in handen van het geheele volk ligt, richt zich het gebod tot *de kinderen Israëls*. Deze wet bleef, naar de traditie, ook ná de komst in Palaestina, zelfs ná den tempelbouw in Jerusalem gelden; de drie kampen werden dan aldus ingedeeld: de tempel van af het „voorhof der Israëlieten" gold als heiligdomskamp; het verdere gedeelte van den tempelberg als Levietenkamp, en de verdere stad tot den tempelberg als Israëlietenkamp. — כל צרוע, al wie naar Lev. 13 in den toestand van verontreinigende melaatschheid verkeert, — onverschillig welk der daar besproken verschijnselen zich heeft voorgedaan. — וכל זב, ieder, die aan een der in Lev. 15 behandelde verschijnselen lijdt. Hier is niet alleen de aan vloeiïng lijdende *man* bedoeld, die eigenlijk זב heet, — maar voor alle daar behandelde gevallen geldt de hier gegeven bepaling, zooals uit de generaliseering in het volgende vers blijkt, waar *man en vrouw* onder deze wet wordt gebracht. Zooals Lev. 15 is uiteengezet, wijken de verontreinigingsverschijnselen bij een vrouw sterk af van die bij een man en brengt bij

ה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַׁלְּחוּ
ג מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ׃ מִזָּכָר עַד־
נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת־
ד מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם׃ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ

---

laatstgenoemde onreinheid, wat bij de eerste rein is. De term זב is gemeenslachtig en dus zoo algemeen mogelijk; zij omvat: זב, זבה, נדה, יולדת ובעל קרי (zie Lev. 15). — IBN 'EZRA meent echter, dat hier alleen die onreinheidstoestanden bedoeld zijn, die voor een zevendaagsche periode verontreinigen, en dus בעל קרי is uitgesloten. — וכל טמא לנפש, *ieder door* of *aan een lijk onrein gewordene*, in Num. 19 nader besproken.

3. **תשלחו**. Dit *wegzenden* geschiedde bij den melaatsche door den priester, die, bij het schouwen van den patiënt, de onreinverklaring uitsprak, — d. w. z. dat de priester moest zeggen, dat, als gevolg dezer verklaring, de patiënt zich uit het leger moest verwijderen. De opvolging van dit voorschrift, evenals van dat betreffende de beide andere groepen, is natuurlijk aan de nauwgezetheid van geweten der betrokken personen overgelaten. — מחניהם, *hunne legerplaatsen*, meervoud, zooals uit בתוכם blijkt, bewijst mede, dat aan *de verschillende deelen* des legers gedacht wordt. Hier aan de verschillende, op den te ondernemen tocht te betrekken *legerplaatsen* te denken, gaat reeds daarom niet, omdat niet de *plaats*, maar het *leger* verontreinigd zou worden, en dit immers altijd hetzelfde bleef.

4. Het bevel werd aanstonds ten uitvoer gebracht; en *zooals de Eeuwige tot Mozes gesproken had, zoo deden de kinderen Israëls* ook later, op hun tocht door de woestijn. IBN 'EZRA meent, dat dan de melaatschen achter het kamp van Efrajim werden geplaatst, vóór het kamp van Dan, dat de *achterhoede van alle kampen* vormde.

5—10, 11—31, en 6,1—21. Wetten omtrent teruggave van geroofd goed, omtrent eene van overspel verdachte vrouw en omtrent het Nazireërschap. Vele commentatoren trachten een samenhang te vinden tusschen deze wetten onderling en in verband met de legerordening. Zoo zien sommigen in deze drie wetten uitgesproken het beginsel van Gods alomtegenwoordigheid in het leven van de gemeenschap, in het huwelijksleven en in het persoonlijke leven van den mensch bij zijn streven naar zedelijke volmaking. Anderen zeggen daarentegen, dat deze wetten hier eenvoudig zijn medegedeeld, omdat het *feit* van de Godsspraak, waarbij zij gegeven werden, en dat in וידבר ה' אל משה is uitgesproken, plaats had ná het in het vorige hoofdstuk verhaalde. Sommigen meenen het overeenkomstige in de hier besproken passages te vinden in het feit, dat bij allen de tusschenkomst van een priester wordt vereischt, wat dan direct aan de stukken, die uitsluitend over de Levieten handelen, aansluit. Bovendien wordt opgemerkt, dat, met uitzondering van de historische stukken, dit vierde boek van den Pentateuch eigenlijk eene voortzetting is van het

Israëls: een man of eene vrouw, wanneer zij zullen begaan een van alle zonden des menschen, eene trouweloosheid tegen den Eeuwige begaande, en die persoon zich met schuld beladen voelt;
7 Dan zullen zij hunne zonde, die zij begaan hebben, belijden, en zal hij het door hem verschuldigde in hoofdsom teruggeven, en het vijfde deel ervan eraan toevoegen; en het geven
8 aan hem, tegen wien hij zich schuldig gemaakt heeft. Indien de man echter geen tot lossing gerechtigd bloedverwant heeft, om dezen het verschuldigde terug te geven, dan behoort het terug te geven verschuldigde den Eeuwige, namelijk aan den priester; behalve nog den ram der verzoening, waarmede men
9 verzoening voor hem zal doen. En elke heffing met betrekking tot alle geheiligde dingen der kinderen Israëls, die zij den

---

derde en daar dus ook tal van bijzondere, voor de priesters belang hebbende wetten hun plaats hebben gevonden.

5—10. Eene wet, wier hoofdbepalingen Lev. 5,20—26 gegeven zijn, omtrent de wijze, waarop onder eede afgeloochende schulden moeten worden vergoed. Daar was gezegd, dat, behalve het te brengen zondoffer, aan den benadeelde de geloochende som onder bijvoeging van het „vijfde" (d. i. een vierde van het oorspronkelijke = een vijfde van het ten slotte te betalen bedrag) moet worden teruggegeven. Uit de daar gebruikte woorden: לאשר הוא לו, *wien het toekomt* (vs. 24) volgt, dat die vergoeding te geschieden heeft aan den benadeelde of *zijne rechtverkrijgenden*. Hier wordt nu het geval behandeld, dat de rechthebbende gestorven is zonder iemand na te laten, die in zijne rechten treedt; — daar nu het erfrecht in de opgaande lijn eeuwig doorgaat, en dus de nakomelingen der voorgeslachten, waarvan de overledene in directe lijn afstamde, steeds in zijne rechten treden, ook al is de verwantschapsgraad nog zoo ver verwijderd, — kan dit geval zich bij een Israëliet, normaal gesproken, nooit voordoen, en neemt de traditie dan ook aan, dat hier speciaal gedacht is aan een kinderloos overleden proseliet, die immers bij zijn overgang tot het Jodendom alle verwantschapsbanden heeft verbroken, zoodat erfrecht slechts ontstaat voor de ná zijn overgang geboren nakomelingen.

6. מכל חטאת האדם, *van alle zonden van den mensch*, v. s. overeenkomende met de Lev. 5,22 gebruikte uitdrukking: מכל אשר יעשה האדם לחטא בהנה, een zonde *door* den mensch bedreven; v. a. evenals ענן הקדשים (Exodus 28,38), ענן המקדש (Num. 18,1), *zonde tegen de mensch*, in tegenstelling met מעל בה'; in ieder geval blijkt uit vs. 7, dat van eene krenking van *vermogensrechten* van den naaste sprake is, die door een valschen eed tegelijk *ontrouw tegen God* wordt. (Vgl. onze aanteekeningen Lev. 5,15 en 21). De מ' van מכל beteekent: *een van;* Lev. 5,21 en 22 zijn namelijk verschillende gevallen van zoodanige bezondiging opgesomd.

7. והתודו. V. s. is een der nieuwe bepalingen, die aanleiding geven tot de herhaling dezer afdeeling op onze plaats, dat die *bekentenis* moet plaats hebben, om tot schuldoffer en bijvoeging van het vijfde te komen; terwijl bij getuigenbewijs van den valschen eed slechts de hoofdsom te betalen is en de schuldige overigens door de Goddelijke straf zal worden getroffen, die Ex. 20,7 in de tien geboden tegen meineed is bedreigd. Anderen meenen, dat uit het „zich schuldig voelen" de noodzakelijkheid dier vrijwillige erkenning van het gepleegde misdrijf vanzelve volgt, en

אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה
וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא׃ וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ
וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתָו יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר
ח אָשַׁם לוֹ׃ וְאִם־אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם
הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ
ט עָלָיו׃ וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ

---

dit moment in Lev. 5 daarom, hoewel niet uitdrukkelijk vermeld, toch stilzwijgend ondersteld wordt. In de eerste opvatting vertale men: *als zij dan erkennen* enz. *zal hij teruggeven* enz. — לאשר אשם לו, *hem, tegen wien hij zich schuldig gemaakt heeft*, dat is: de persoon, wiens vermogensrechten hij heeft verkort, — dus niet alleen zijn schuldeischer zelf, maar ook diens rechtverkrijgenden, die immers de geloochende som, eigenlijk hun eigendom, door de zonde des meineedigen niet in den boedel van hun erflater hebben gevonden. Zoo is de overgang tot het in het volgende vers gestelde geval vanzelve gegeven. — אשמו, de zaak, waaraan hij zich met schuld heeft beladen.

8. גואל, *losser*. Naar Lev. 25,25 is de *naaste erfgerechtigde verwant* in de eerste plaats geroepen, hoewel niet verplicht, om verkocht vast erfgoed van zijn verarmden bloedverwant in te lossen; vandaar heeft het woord גואל den zin van: *erfgerechtigd verwant* gekregen. (Vermoedelijk was de naaste erfgenaam ook *verplicht*, ingeval zijn bloedverwant in krijgsgevangenschap geraakte, voor zijn loskoop te zorgen. Dan zou גואל kunnen vertaald worden: *tot lossing verplicht*.) — האשם המושב לה' לכהן, RASHIE en LUZZATTO: *het terug te geven verschuldigde* behoort *den Eeuwige* en is door Dezen *den priester* toegewezen. Vgl. Lev. 23,22; het behoort in zooverre den Eeuwige, dat de priester het moet hebben. IBN 'EZRA: *het verschuldigde, dat wegens* vrees voor *den Eeuwige teruggegeven wordt, behoort den priester;* SIPORNO: *het verschuldigde, dat* bij gebrek aan menschelijke rechthebbenden, den Eigenaar van alles, *den Eeuwige behoort teruggegeven te worden, is voor den priester.* — לכהן, *voor den priester*, die het offer brengt; ná de organieke indeeling in wekelijks afwisselend dienstdoende groepen: aan de leden der priesterafdeeling van de week. — מלבד איל הכפרים, *behalve nog*, d. w. z. en bovendien heeft hij nog te brengen, het Lev. 5,25 voorgeschreven offer. — Dat dit geval hier behandeld wordt, kan òf zijn oorzaak vinden in de omstandigheid, dat zich in dezen tijd (begin der 2de maand van het 2de jaar van den uittocht) zulk een geval voordeed, òf in de hier gegeven *rechten des priesters* op het te betalen bedrag.

9. תרומה, *heffing* kan òf beteekenen: *gewijde zaak*, waarmede overigens geen ceremonie behoeft te geschieden, òf: *iets waarmede eene opheffende beweging is gemaakt*, zooals bij sommige offerdeelen is voorgeschreven. Hier schijnen beide beteekenissen gecombineerd te zijn. — Eene terloops bij het vorige aangesloten bepaling, dat de *heffing*, van koren enz. en van alle gewijde zaken, zooals van meeloffers enz., en ook eerstelingen, Challa enz., אשר יקריבו, *die men als offergave brengen zal* en overgeven *aan den priester, dezen zullen toebehooren*, evenals het pas besproken, door den Eeuwige den priester toegewezen geld. NACHM. meent, dat deze bepaling hier staat, om ook vergrijpen tegen des priesters vermogensrechten op

10 priester brengen, — voor hem zal het zijn. Iedereen echter — wat door hem gewijde zaken aangaat — hem zelven behooren zij; doch ieder, wat hij den priester gegeven zal hebben, zal voor dezen zijn."

12 11 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de kinderen Israëls en zeg tot hen: Iedere man, wiens vrouw afwijkt
13 en trouweloosheid tegen hem pleegt; En een man heeft haar geslachtelijk bijgewoond, het is echter voor de oogen van haar man verborgen gebleven; zij heeft zich namelijk op een geheime plaats afgezonderd, en zij is verontreinigd en een getuige is er niet tegen haar, doch zij is niet ertoe gedwon-
14 gen; — Wanneer nu een geest van ijverzucht hem bevangt, zoodat hij op zijne vrouw ijverzuchtig wordt, terwijl zij verontreinigd is; of bevangt hem een geest van ijverzucht

---

dergelijke zaken onder de wet van „vergoeding van het verschuldigde wegens wederrechtelijke onthouding" te brengen, die in de vorige verzen is behandeld. Dan vallen onder het voorschrift van ons vers niet alleen de *eerstelingen*, בכורים, die naar den Thalmoed hier meer speciaal bedoeld zijn, daar over hunne bestemming Deut. 26 niets is voorgeschreven, maar ook de door RASHBAM hieraan toegevoegde *heffing van het tiende*, door den Leviet van het door hem ontvangen tiende aan den priester af te staan; en evenzeer alle deelen van offers, die ná eene opheffing den priester zijn toegewezen, — zooals de beide brooden van het Wekenfeest, — zonder dat iets ervan op het altaar komt.

10. **ואיש את קדשיו**, ieder — wat door hem gewijde, of hem in eigendom behoorende zaken aangaat, — *voor hem zijn zij*, d. w. z. hij heeft er vrij over te beschikken, aan welken der rechthebbende priesters hij ze geven wil; — doch *ieder, wat hij* eenmaal *den priester gegeven zal hebben, is diens* onvervreemdbaar *eigendom geworden*. Het gebruik van את is hier eenigszins moeilijk te verklaren; onze opvatting vindt steun in tal van plaatsen, waar het in gelijken zin gebruikt wordt. HERXHEIMER'S verklaring, dat de woorden אשר יקריבו, uit het vorige vers hier nog nawerken, gaat niet op, daar hier juist gedacht wordt aan den tijd, dat de gewijde zaken nog niet tot den priester gebracht zijn. Anderen verklaren: *ieder, zoolang hij bij zijne gewijde zaken is*, = zoolang de gewijde dingen bij hem, onder zijne berusting zijn, *zijn zij voor hem*. — לו uit het eerste deel van ons vers op *den priester* te laten slaan, zou den zin geven: verplichte *gewijde zaken behooren den priester en wat men den priester vrijwillig geeft, behoort ook dezen*. Het eerste is niet geheel waar, het tweede spreekt vanzelf en geldt niet alleen den priester, maar ieder ander evenzeer. Bovendien zou het veel korter kunnen uitgedrukt zijn. RASHBAM, hoewel zelve deze verklaring gevende, voelt de moeilijkheid. De traditioneele opvatting is m. i. ook hier weer de meest aannemelijke.

11—31. De behandeling der van overspel verdachte vrouw. De plaatsing hier kan, evenals bij de vorige wet, haar oorzaak vinden in het zich voordoen van zoodanig feit, juist omstreeks dezen tijd, òf in de omstandigheid, dat ook het „offer wegens ijverzucht" door de *priesters* gegeten wordt; òf naar NACHM.: omdat bij de ordening naar familiën en vaderlijke afstamming de regeling moest worden gegeven, die de zekerheid omtrent

י לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃ וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן
לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃ * פ רביעי

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
יב אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל׃ וְשָׁכַב
אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא
יג נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה׃ וְעָבַר עָלָיו רוּחַ־
קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־

---

de zuiverheid van de geboorte uit een bepaalden vader gaf. (Vgl. onze inleidende opmerkingen tot dit hoofdstuk).

11. תִּשְׂטֶה. שטה, *afwijken* van een richting, v. d. afdwalen. — ומעלה בו מעל, vergrijp tegen de huwelijksreinheid wordt hier met denzelfden term aangeduid, als vergrijp tegen de heiligheid van Gods naam.

13. Dit vers is als tusschenzin op te vatten, en omschrijft de bijzondere omstandigheden van het in het vorige vers genoemde vergrijp. Het feit draagt zich namelijk als volgt toe: ושכב enz. Hier kan de echtbreuk werkelijk plaats gehad hebben, doch was niet geconstateerd, *was voor haar man verborgen gebleven;* vast staat alleen ונסתרה, *dat zij zich verborgen heeft*, d. w. z. met een vreemden man op een verborgen plaats, waar geen derde toegang had, heeft afgezonderd, והיא נטמאה, *zoodat* het mogelijk is, dat *zij* door geslachtsbijwoning *verontreinigd is*. De afzondering zou door twee getuigen geconstateerd moeten zijn; dan echter: *als er* ook *niet* één *getuige tegen haar is*, — daar de verklaring van één getuige, dat zij werkelijk verontreinigd is, haar als overspelige voor haren wettigen echtgenoot verder ongeoorloofd zou doen worden, — omdat er tal van aanwijzingen zijn, die haar overspel waarschijnlijk maken — en והוא לא נתפשה, *en zij niet aangegrepen is*, niet door geweld tot de daad is gedwongen, maar vrijwillig ertoe is overgegaan, — moet de volgende ceremonie plaats hebben. Zoo vat de traditie en de Thalmoed ons vers op. — Anderen meenen, dat ons vers de voorstelling der feiten geeft, zooals de echtgenoot zich die denkt. Hij meent, dat werkelijk bijwoning heeft plaats gehad, — hij wist het echter niet, maar alleen dat staat vast, dat zij zich afgezonderd heeft en vermoedelijk verontreinigd is, doch getuigen zijn er niet en *zij is ook niet aangegrepen*, op heeterdaad betrapt. — Bij *bewezen* overspel wordt natuurlijk al het volgende niet toegepast, daar dan de straf, in Lev. 20,10 op echtbreuk gesteld, zou moeten toegepast worden. — ועד אין בה, *er is tegen haar geen getuige*, die verontreiniging constateert. Was er één, dan heeft de volgende ceremonie niet plaats, moet de man zich van zijne vrouw scheiden, doch heeft de zaak natuurlijk geene strafrechterlijke gevolgen, daar voor ingrijpen van den strafrechter *twee* getuigen noodig zijn. — De *ontrouw* bestaat dus daarin, dat zij zich met een man zoodanig afzondert, dat er ernstig vermoeden van vrijwillig overspel ontstaat.

14. קִנְאָה, eig. *eischen wat zijn recht is*, v. d. in het huwelijksleven: ijverzuchtig zijn. Hier is de zin: hij eischt zijn recht tegenover zijne vrouw, vordert haar geheel voor zich, en waarschuwt haar zich met den betrok-

zoodat hij op zijne vrouw ijverzuchtig wordt, en zij is niet
15 verontreinigd; — Dan zal de man zijne vrouw tot den priester
brengen, en haar offer brengen voor haar: een tiende Epha
gerstenmeel; hij zal er geene olie op gieten, noch wierook
erop doen; want het is een meeloffer der ijverzucht, een her-
16 inneringsoffer, dat misdaad in herinnering brengt. De priester
zal haar doen naderen, en haar vóór den Eeuwige zich laten
17 plaatsen. De priester zal heilig water nemen in een aarden
voorwerp; en van het stof, dat op den bodem van het Verblijf
18 zijn zal, zal de priester nemen en in het water doen. En de
priester zal de vrouw vóór den Eeuwige zich laten plaatsen,

---

ken persoon nogmaals af te zonderen, — hetzij vroeger wel of niet feitelijke samenleving (doch in ieder geval zelfs niet door één getuige bewezen) heeft plaats gehad; — die waarschuwing moet, naar den Thalmoed, in tegenwoordigheid van twee getuigen plaats hebben. Het spreekt vanzelf, dat hier gedacht wordt aan het geval, dat de vrouw zich aan die waarschuwing niet stoort en zich wederom met dienzelfden man afzondert, welke afzondering wederom door twee getuigen is geconstateerd. Dan moet het hier verder beschrevene geschieden. Anderen zien in ons vers slechts een résumé van het vorige: hij verdenkt zijne vrouw van overspel, terecht of ten onrechte. Er zijn wel aanwijzingen, maar geene bewijzen voor. — Weer anderen nemen het eerste deel van ons vers als meer dan volmaakt verleden tijd in direct verband met het vorige vers en verklaren: *zij heeft zich afgezonderd* enz. *n a d a t over hem gekomen was* enz., zoodat ook in het in 't vorige vers behandelde geval, voorafgaande waarschuwing door den man moet hebben plaats gehad. — In ieder geval heeft ná de waarschuwing de vrouw zich opnieuw met den betrokken persoon afgezonderd, en is het twijfelachtig, of zij al of niet door geslachtelijken omgang verontreinigd is.

15. De hier volgende proef heeft ten doel te onderzoeken, of het huwelijk mag voortduren. Zij kan alleen met beider goedvinden genomen worden. Wil de man zijne vrouw er niet aan blootstellen, of weigert de vrouw zich aan de proef te onderwerpen, dan moet het huwelijk ontbonden worden. — והביא beteekent dus niet: *hij moet haar*, desnoods tegen haar wil, *met geweld*, *brengen*, — maar: *hij zal met haar gaan* tot den priester. — והביא, *en h ij brengt* op zijne kosten, zooals met alle verplichte offers der vrouw het geval is, — *h a a r offer*, dat voor haar bestemd is; עליה, *voor haar*, in hare plaats; eigenlijk zou *zij* het moeten brengen, doch *hij* schaft het aan en brengt het in hare plaats. Anderen: *ten hare behoeve*, d. w. z. opdat de waarheid omtrent haar aan den dag kome, of: *tegen haar*, opdat haar misdrijf blijke. De verklaring: *op hare kosten*, is in strijd met de feitelijke bepalingen der wet; nog anderen verklaren: עליה, *op haar*, terwijl zij het draagt, vs. 25 wordt het immers door den priester uit *hare* handen overgenomen. — קמח, gewoon *ongebuild meel*, terwijl anders voor offers altijd *bloem* gebruikt wordt. — שערים, dat, als de geringste onder de graansoorten, in den regel slechts als veevoeder dient. Slechts door de armste bevolking of in tijden van nood werd het als menschelijk voedsel gebruikt. (Recht. 7,13; Ez. 4,12 e. a. p.). Geen olie noch wierook mag erbij gedaan worden, evenmin als bij het zondmeeloffer (Lev. 5,11). — עלי, op het *offer*, קרבן, daarom de mann. uitgang. — Het is een *ijverzuchtoffer*, קנאת, meervoudsvorm, zooals vaak bij afgetrokken zelfst. nw.; een מנחת זכרון,

טו קָרְבָּנָהּ וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה : וְהֵבִיא הָאִישׁ
אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה
קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי־
טז מִנְחַת קְנָאֹת הִוא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן : וְהִקְרִיב אֹתָהּ
יז הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי יְהוָה : וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים
בִּכְלִי־חָרֶשׂ וּמִן־הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן
יח וְנָתַן אֶל־הַמָּיִם : וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע

---

evenals andere meeloffers, is ook dit *herinneringsoffer*, maar niet om herinnering ten goede op te wekken, maar מזכרת עון, vermeende of werkelijke *zonde*, of althans *wangedrag in herinnering brengend*. — De geringwaardigheid van haar offer en de geheele behandeling der vrouw als verworpelinge, heeft ten doel haar, zoo werkelijk het ongeoorloofde heeft plaats gehad, tot bekentenis te brengen, zonder dat de hier voorgeschreven handeling behoeft plaats te hebben.

16. **אתה**, de *vrouw*, niet zooals Ibn 'Ezra meent: het *meeloffer*, waarbij niet de uitdrukking והעמדה zou kunnen gebruikt worden, die in den regel slechts van levende wezens gebezigd wordt; van meeloffers en dgl. luidt het הגחה. — **לפני ה'**, aan den ingang van het voorhof, aan de Oostzijde dus, vlak tegenover den ingang naar het eigenlijke heiligdom. — In den tempel plaatste men haar aan den Oostelijken ingang, de buitenzijde dus, van de Nicanor-poort, die toegang gaf van het vrouwenvoorhof naar het Israël's-voorhof. — De volgende verzen werken dan nader uit, *hoe* dit zal geschieden.

17. **מים קדשים**, *heilig water*, vermoedelijk uit het koperen waschvat, dat, als gewijd voorwerp, het water dat erin was, heilig karakter verleende. — **בכלי חרש**, in een, in vergelijking met metaal, *minderwaardig voorwerp*, uit een stof, die anders voor tempelvaatwerk niet gebruikt werd. — **בקרקע המשכן**, *op den bodem van het Verblijf*, uit het *heilige*, eerste ruimte van het eigenlijke heiligdom, waar tafel, luchter en gouden altaar stonden. — In den tempel, waar de vloer met marmeren tegels was belegd, was één tegel los en kon opgetild worden, om uit den bodem daaronder stof te kunnen nemen. — Maimonides neemt aan, dat het uitspreken van den eed aan het bereiden van het water voorafging; dat het hier reeds medegedeeld wordt, hoewel de plaats ervoor eerst na vs. 23*a* is, laat zich eenvoudig verklaren; daar immers in het eedsformulier van het water gesproken wordt, moest vooraf iets daarover zijn medegedeeld.

18. **והעמיד**, reeds vs. 16 medegedeeld, doch hier om de nadere uitwerking herhaald. Naar den Thalmoed werd zij van de eene plaats naar de andere gevoerd, ten einde haar te vermoeien en tot bekentenis te brengen. Ten slotte werd zij dan aan den Oostelijken ingang van het voorhof geplaatst. — **ופרע** (zie Lev. 13,45) beteekent: *vrijmaken*, wild laten hangen, losmaken en de gewone bedekking ervan afnemen; dikwijls als teeken van rouw, wordt hier het wegnemen van het vrouwelijk hoofdtooisel gebruikt als zinnebeeld van het ontbreken van vrouwelijke zedigheid en huwelijkstrouw. — **מי המרים**, *water van bitterheden*; „het bittere water" zou

en het hoofdhaar van de vrouw in het wild doen nedervallen, en op hare handen plaatsen het herinneringsmeeloffer, een meeloffer der ijverzucht is het; — doch in des priesters hand
19 zal zijn het vloekbrengend water der bitterheid. Nu zal de priester haar een eed doen zweren, en tot de vrouw zeggen: „Indien geen man u bijgewoond heeft, en gij dus niet in verontreiniging van uwen man afgeweken zijt, dan zult gij onaangetast blijven door de werking van dit vloekbrengend water der
20 bitterheid. Doch gij — indien gij werkelijk van uwen man afgeweken zijt en indien gij verontreinigd zijt, doordien iemand zijn liggen bij u heeft doen geschieden, behalve uw eigen man," —
21 (Nu zal de priester de vrouw den eed der vervloeking doen zweren, en de priester zal tot de vrouw zeggen): „Doe de Eeuwige u worden tot vervloeking en eed onder uw volk, doordien de
22 Eeuwige uwe heup doe invallen en uwen buik opzwellen. Dan kome dit vloekbrengend water in uwe ingewanden, om den buik te doen opzwellen en de heup te doen invallen!" — En de
23 vrouw zal zeggen: „Amen! Amen!" De priester zal vervolgens deze vervloekingen op een boekrol schrijven en ze in het
24 water uitwisschen. Hij zal de vrouw het vloekbrengend water

---

luiden: המים המרים. — המאררים, *het vloekbrengende;* indien het feit nl. werkelijk geschied is, brengen zij der vrouw vloek aan en bitterheid. Sommigen verklaren מי המרים: *het water met de bittere dingen erin,* er zou nl. iets bitters in gemengd moeten worden. Van *vergif* kan natuurlijk geen sprake zijn, daar immers de schuld der vrouw twijfelachtig is. — Uit vs. 24 einde blijkt, dat מרים de mogelijke *uitwerking* van het water aanduidt. Op zichzelf onschadelijk, wordt het, zoo de vrouw werkelijk schuldig is, doodbrengend. Reeds nu wordt die ongunstige naam aan het water gegeven, omdat er toch in ieder geval ernstige verdenking van schuld, maar zeker afkeurenswaardige lichtzinnigheid bij de vrouw aanwezig is.

19. **והשביע**, hij zal haar een formule voorzeggen, die zij door haar herhaald אמן onder eede bekrachtigen zal. — אם לא שכב ... ואם לא שטית is één begrip: indien geen man u heeft bijgewoond en gij *dus* niet zijt afgeweken, zooals uit vs. 20 duidelijk blijkt. — NACHM. meent, dat reeds hier gedoeld wordt op mogelijk wangedrag der vrouw met een anderen man, dan tegen wiens omgang met haar zij gewaarschuwd is. — שטית טמאה, gij zijt afgeweken *tot verontreiniging,* zoodat gij u verontreinigd hebt door werkelijk gepleegd overspel. — תחת אישך, terwijl gij zijt *onder* uw man = met hem gehuwd, en gehouden hem trouw te zijn. — הנקי, blijf zuiver, onaangetast door de werking van enz. De gebiedende wijs beteekent hier natuurlijk eene verzekering: *zult gij vrij blijven;* vgl. ומות (Deut. 32,50).

20. **כי**, eenigszins meer bevestigend dan אם, met het oog op de ernstige verdenking.

21. **והשביע**, *hier zal dan de priester den eigenlijken vervloekingseed voorzeggen,* waartoe de beide vorige verzen slechts de inleiding vormden. De formule wordt onderbroken om erop te wijzen, dat nu de hoofdzaak volgt. — שבעת האלה, een eed, waarbij vervloeking wordt ingeroepen. — יתן יהוה אותך לאלה, *God doe u worden tot voorwerp van vervloeking,* d. w. z. dat iemand, die een ander vloekt, hem zal wenschen, dat hem gebeure, wat u is over-

אֶת־הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ אֵת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת
יח קְנָאֹת הִוא וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים: וְהִשְׁבִּיעַ
אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא
שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה:
כ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת־
כא שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ: וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת
הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה
בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְהוָה אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבֶרֶת:
כב וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל
כג יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן: וְכָתַב אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה
כד הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים: וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־

---

komen; ולשבעה, dat, ter bevestiging der waarheid eener bewering, men over zichzelf uw lot zal inroepen. — ירכך. Volgens sommigen euphemistische aanwijzing van het geslachtsdeel, evenals Gen. 46,26 bij een man; v. a. letterlijk: *de heup*. Over den aard der hier geschilderde ziekteverschijnselen is verder niets bekend. In ieder geval schijnt haar dood onvermijdelijk te zijn geweest, als deze verschijnselen zich voordeden.

22. ובאו... לצבות, *het water kome in uw ingewanden*, met de uitwerking, dat het doe opzwellen enz. — ולהפיל = ולתפיל = ולנפל. — אמן, *waar*, of: *het moge waar worden*. De herhaling dient tot sterker bevestiging. De Thalmoed ziet echter in de dubbele bevestiging ook een dubbelen eed: noch met den man, tegen wiens omgang mijn echtgenoot mij had gewaarschuwd, noch met een anderen man, — noch nu, noch vroeger heb ik ontucht gepleegd. — Weigert zij den eed af te leggen of te drinken, dan is verdere samenleving met haren man verboden. Haar huwelijk moet ontbonden worden en zij mag ook met den van overspel verdachten man niet huwen.

23. בספר, *in een boekrol*, geheel overeenkomstig de eischen aan *het boek*, een Thorarol, gesteld: op perkament enz. — ספר, oorspronkelijk: *verhaal*, vandaar: een opgeschreven verhaal, geschrift, en eindelijk: dat, waarop men schrijft. — את האלת האלה, het geheele eedsformulier, vs. 19—22, (natuurlijk met weglating van de eerste woorden van vs. 21), zooals MAIMONIDES aanneemt, — òf alleen de vervloekingen van vs. 21 en 22 (יתן tot יך). Het schrijven geschiedt eerst ná het afleggen van den eed. — ומחה, hij beweegt dan het geschrevene zoo in het water, dat het schrift uitgewischt wordt. De letters vloeien als het ware in het water weg.

24. In den Thalmoed heerscht verschil van meening over de vraag, of het drinken vóór of ná het offer plaats heeft. MAIMONIDES volgt de eerste meening. Ons vers staat dan volkomen op zijn plaats. Moeilijk zijn dan de slotwoorden van vs. 36, waar het drinken uitdrukkelijk *ná* het offer

der bitterheid doen drinken, en het vloekbrengend water zal
25 tot bitterheid in haar komen. De priester zal het meeloffer
der ijverzucht uit de hand der vrouw nemen; en met het
meeloffer eene wending maken vóór den Eeuwige, en het tot
26 het altaar doen naderen. De priester zal van het meeloffer
eene handvol nemen — het gedenkoffer ervan — en het op
het altaar in rook doen opgaan; en daarna zal hij de vrouw
27 het water te drinken geven. Als hij haar nu het water te
drinken gegeven heeft, dan zal zij zijn: — indien zij veront-
reinigd is, en ontrouw tegen haar man begaan heeft, en het
vloekbrengend water tot bitterheid in haar zal komen, en haar
buik zal opzwellen en hare heup invallen, — dan zal de vrouw
28 tot vloek zijn onder haar volk. Doch indien de vrouw zich
niet verontreinigd had, maar rein was gebleven, dan zal zij
29 ongedeerd blijven, en zij zal bevrucht worden met kroost. Dit
is de leer omtrent de ijverzucht, wanneer eene vrouw van
30 haren man afwijkt en verontreinigd wordt; — Of wanneer een
geest van ijverzucht eenen man bevangt, zoodat hij op zijne
vrouw ijverzuchtig is; dan zal hij de vrouw vóór den Eeuwige
plaatsen, en de priester zal met haar doen geheel deze leer.

---

voorgeschreven wordt. Sommigen verklaren die woorden daarom: *en daarna kan hij*, indien het van te voren niet, of niet naar behooren is geschied, *de vrouw* alsnog *het water doen drinken*. — Neemt men aan, dat vs. 26 letterlijk moet worden opgevat, en het drinken dus ná het offer plaats had, dan moet men ons vers verklaren als bij anticipatie de behandeling van het water afsluitend, terwijl dan vs. 25 ons naar een vroeger tijdstip verplaatst en den geregelden gang der zaak behandelt. Men vertale dan: *als hij dan* later, ná het offer, *de vrouw laat drinken* enz.; vs. 25 worde dan vertaald: de priester *zal namelijk* eerst het offer *nemen* enz. — המים המאררים, *dat*, zoo zij schuldig is, *vloekbrengend* zal zijn, zal in haar komen למרים, *tot bitterheid*, v. s. hetzij voor haar in geval van schuld, of voor haar echtgenoot, die blijken zal haar ten onrechte te hebben verdacht; v. a. voor haar alleen, in geval van schuld, vgl. vs. 27; nog anderen: *het tot bitterheid strekkende, vloekbrengende water zal in haar komen;* מי ... למרים is dan gelijk מי המרים.

25. Naar de in het vorige vers gegeven opvatting van MAIMONIDES, geschiedt het hier voorgeschrevene ná het drinken. Naar vs. 18 had de vrouw het meeloffer tot nu toe op hare handen (natuurlijk lag het meel in een bekken); nu nam de priester het haar af en maakte eene *wending* er mede (zie Ex. 29,24) en deed het den uithoek van het altaar *aanraken* (zie Lev. 3,8; Lev. 6,7, waar ook הקריב gebruikt wordt als term voor de הגשה). Naar den Thalmoed hield bij de wending ook de vrouw het gewijde voorwerp, waarin het meel lag, met hare handen vast. De rest van het meeloffer moet door de priesters gegeten worden (Lev. 7,10).

27. והשקה. VULGATA, MENDELSSOHN en anderen verklaren: *als hij haar nu laat drinken* enz. De Thalmoed verklaart deze derde vermelding van het laten drinken als *verplichting: hij moet haar*, ook tegen haar wil, *laten drinken*, nadat eenmaal de geschreven woorden in het water zijn

מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים׃
כה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה
כו לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה
אֶת־אֲזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־
כז הַמָּיִם׃ וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל
בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ
כח וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ׃ וְאִם־לֹא
כט נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע׃ זֹאת
ל תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה׃ אוֹ
אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד
אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

---

uitgewischt. — והיתה, *dan zal zij*, de vrouw, in den volgenden toestand *zijn; dan zal het zijn*, zou moeten uitgedrukt zijn door: והיה. — V. a. is והיתה hier reeds inleidend woord voor het slot van het vers: והיתה האשה לאלה, waar dan והיתה herhaald is wegens den langen tusschenzin. De geheele zin van אם נטמאה tot het tweede והיתה is dan voorwaardelijk, en vs. 28 vormt de tegenstelling. — Men houde in het oog, dat ook bij werkelijk plaats gehad hebbend overspel, dat dan uit de gevolgen van het drinken bleek, de vrouw, zoo zij al niet dadelijk stierf, toch in geen geval door een menschelijken rechter gevonnist kon worden; en ten tweede, dat de stof, waarmede de proef werd genomen, niets levensgevaarlijks bevatte, — twee punten, die de hier besproken handeling essentieel onderscheiden van de in de middeleeuwen gebruikelijke Godsoordeelen. Hoofddoel was hier om de vrouw, indien zij schuldig was, tot bekentenis te brengen, waardoor uitgemaakt was, dat zij niet langer met haar man in den echt verbonden mocht blijven, maar waaraan geene strafrechterlijke gevolgen verbonden waren.

28. ונזרעה זרע, *zal zij bevrucht worden met kroost*, v. s. eene toezegging, — zij zal een kind ter wereld brengen, wat haren man weer inniger met haar zal verbinden (vgl. Gen. 29,34); v. a. zij zal niet, gelijk in het tegenovergestelde geval, de geschiktheid om kinderen ter wereld te brengen, verliezen, — maar evenals vroeger *kinderen kunnen voortbrengen*.

29 en 30. תורת הקנאת, de leer omtrent de twee gevallen van ijverzucht: als zij werkelijk schuldig is, of de verdenking ongegrond was. Blijkt die schuld van begin af, bijv. door één getuige, zoodat zij wel strafbaar is, dan heeft de hier beschreven handeling niet plaats. Twijfelt men echter aan hare schuld, dan moet de handeling geschieden, en heeft in geval van schuld (vs. 28), zoowel als indien zij onschuldig is, de proef met het water plaats; — in beide gevallen heeft dus *de man haar tot den priester te brengen*, enz. Bij וקנא את אשתו van vs. 29 moet dan in de gedachte

31 En de man zal vrij zijn van misdaad; doch deze vrouw zal
hare misdaad dragen."

6 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de
kinderen Israëls en zeg tot hen: een man of eene vrouw, die
eene bijzondere daad verricht, door eene gelofte van Nazier te
doen, om ter eere des Eeuwigen zich tot Nazier te verklaren, —
3 Van wijn en dronken makenden drank moet hij zich onthouden;
azijn van wijn of azijn van dronken makenden drank zal hij
niet drinken; eenig aftreksel van druiven zal hij niet drinken,
4 en versche of gedroogde druiven niet eten. Gedurende al de
dagen van zijn Nazierschap zal hij van al wat van den wijn-
5 stok bereid wordt, van pitten tot schil, niets eten. Gedurende
al de dagen van de gelofte van zijn Nazierschap, zal geen
scheermes over zijn hoofd gaan; totdat ten volle de dagen om zijn,

---

aangevuld worden: *en zij is werkelijk niet verontreinigd.* — RASHIE verklaart אז van vs. 29 als אם en ziet dus in dit vers nadere verklaring van vs. 28: *zij is ontrouw geweest en verontreinigd.* — echter niet zoo, dat dit den man met zekerheid bekend is, maar *hij wordt ijverzuchtig op haar.*

31. *De man zal vrij zijn van zonde;* als hij, bij ernstige verdenking de proef laat nemen en zijne vrouw beschuldigt, zal hij zich niet bezondigen aan voortduring van een verboden echtverbintenis tengevolge van zijn zwijgen — hij klage haar dus gerustelijk aan, — *want zij zal slechts haar misdaad te dragen hebben;* — of: als de proef den dood der vrouw tengevolge heeft, stelle hij zich gerust: *hij is vrij van zonde, daar zij slechts de straf voor haar misdaad ondergaat.* Naar den Thalmoed sterft in geval van schuld ook de medeplichtige door een Goddelijk ingrijpen.

HOOFDSTUK VI. Het *Nazierschap*, hier geplaatst òf als handelende over een bijzondere levenswijding en daarom zich bij de legerinrichting aansluitend, — òf als geval, waarin de priester heeft op te treden, — òf als toen ter tijd bij de regeling der legerplaats zich voordoende, òf eindelijk als bevattende de bijzondere bepalingen, door den Nazier bij verontreiniging aan lijken in acht te nemen.

2. **בי יפלא**. Zie Lev. 22,21 en 27,2. — Nazierschap is niet *verplicht*, maar wordt door *vrijwillige gelofte* voor korter of langer tijd aanvaard; naar de traditie voor ten minste dertig dagen. — נזיר van נזר, *onderscheiden*, beteekent v. s. *de zich onthoudende*, van wijn nl., — daar echter verontreiniging aan lijken voor den Nazier veel ernstiger gevolgen heeft, dan ongeoorloofd wijngenot, kan in dit laatste niet het eigenlijke cardinale punt liggen; hetzelfde geldt tegen de opvatting: met ongerepten haardos *gekroonde* (vgl. Gen. 49,26); daarom verklaren anderen: *de zich onderscheidende* door bijzondere levenswijze. — להזיר, *om zich tot Nazier te maken* door zijne gelofte, — לה', *ter eere des Eeuwigen*, uitsluitend om Gods wil.

3. Over שכר zie Lev. 10,9. Dat de *onthouding van wijn en bedwelmenden drank* hier zoo op den voorgrond treedt, vindt zijne oorzaak in de omstandigheid, dat het doel der Nazier-gelofte wel zal zijn: beteugeling der zinnelijkheid, die door het genot van wijn enz. juist zou worden geprikkeld. *Haar laten groeien* is eene verwaarloozing der uiterlijke persoonlijkheid, met dergelijk doel. Verbod van *verontreiniging aan lijken* eindelijk stelt den Nazier op één lijn met den priester en leert hem hoogere levenswijding. Dit laatste is dus het eigenlijk positieve criterium van het

לא וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ׃ פ

ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה׃
ג מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת
ד עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל׃ כֹּל יְמֵי
נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃
ה כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבַר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם

Nazierschap, de anderen zijn voorbehoedmiddelen tegen zinnelijke aandoeningen. — חמץ. Uit Roeth 2,14 blijkt, dat *azijn*, waarschijnlijk met water verdund, een gewone drank was, om het brood in te doopen, ten einde zich in de warmte te verfrisschen. — משרת, — van שרה, in het Arameesch: *oplossen*, weeken, — eene *oplossing van druiven*, — d. w. z. een aftreksel, — water, waarin druiven zoolang geweekt zijn, tot zij hun smaak aan het water hebben meegedeeld, — of v. a. *wat in druiven*-sap *geweekt is*, eene vaste zelfstandigheid met wijn doortrokken.

4. נזרו. נֵזֶר is hier het afgetrokken zelfst. naamw. van נָזִיר. — אשר יעשה, *wat bereid wordt uit*, of: *voortgebracht wordt door*. In de eerste opvatting is מחרצנים: wat bereid wordt *van* pitten of van schillen. — De gewone verklaring: חרצנים als *pitten*, זג als *schil* is ook door ons gevolgd, hoewel zij niet geheel vast staat. Reeds in den Thalmoed komt eene meening voor, die juist omgekeerd verklaart. Sommigen verklaren חרצן: zure, onrijpe druiven, en זג uit het Arabisch: doorschijnende, rijpe druiven. — מ... ועד, evenals Gen. 14,23 *noch ... noch*; in de bovengenoemde eerste verklaring moet voor ieder der zelfst. naamw. nog een מ' gedacht worden: al wat gemaakt wordt — *hetzij van pitten of van schillen*. — גפן היין. Evenals כרם, wordt ook גפן niet uitsluitend voor *wijnstok* gebruikt, vgl. II Kon. 4,39; vandaar de uitdrukking גפן היין hier, waar *uitsluitend* de wijnstok bedoeld wordt. — Met het oog op de opsomming der bijzondere, den Nazier verboden dingen, meent de Thalmoed, dat *hier* onder שכר vs. 3 alleen *wijnhoudende drank* te verstaan is; het vormt een der strijdpunten tusschen Rabbanieten en Karaieten, hoever het verbod voor den Nazier gaat. De Karaieten achten *al* wat bedwelmend is, verboden, al is het niet product van den wijnstok; de Rabbanieten meenen, dat alles, wat van den wijnstok komt of mengsels daarmede verboden zijn, ook al zijn zij niet bedwelmend.

5. תער — van ערה, ontblooten — *wat* de huid *bloot legt*, een scheermes, — hier meer algemeen: al wat tot het afnemen van het haar dient, — zooals de Thalmoed hier verklaart. — על ראשו, het schijnt den Nazier alleen verboden te zijn zijn *hoofdhaar* te verwijderen; omtrent de overige behaarde deelen des lichaams wordt niets gezegd. — קדש יהיה, v. s. *zal hij*, de Nazier, *heilig zijn*; v. a. *zal het* hoofdhaar *heilig zijn*. Vgl. vs. 11. — גדל, voor zooverre betreft *het laten groeien*. — פרע, v. s. een bijwoord: *in het wild*; v. a. zelfst. naamw.: *het ongeordende van zijn hoofdhaar*. — שֵׂעָר, van שַׂעַר, evenals לֵבָב van לֵבָב.

gedurende welke hij zich ter eere des Eeuwigen tot Nazier zal maken, zal hij heilig zijn, doordien hij het haar van zijn
6 hoofd wild zal laten groeien. Gedurende al de dagen, dat hij zich ter eere des Eeuwigen tot Nazier gemaakt heeft, zal hij
7 bij geen lijk van een gestorven persoon komen. Aan zijn vader en aan zijne moeder, aan zijn broeder en aan zijne zuster, hij zal zich aan hen niet verontreinigen, als zij dood zijn; want het Nazierschap van zijn God rust op zijn hoofd.
8 Gedurende al de dagen van zijn Nazierschap immers is hij den
9 Eeuwige geheiligd. Doch indien iemand onverwacht plotseling bij hem sterven zal en hij het hoofd van zijn Nazierschap verontreinigt, dan zal hij op den dag zijner reiniging zijn hoofdhaar afscheren; op den zevenden dag namelijk zal hij het
10 afscheren. En op den achtsten dag zal hij brengen twee tortelduiven of twee jonge duiven, tot den priester, naar den
11 ingang van de tent der samenkomst. En de priester zal de eene tot zondoffer en de andere tot brandoffer bereiden; en hij zal verzoening voor hem doen, wegens wat hij met betrekking tot een lijk gezondigd heeft, en hij zal zijn hoofd op dien dag
12 heiligen. Hij zal namelijk ter eere des Eeuwigen voor de dagen van zijn Nazierschap zich wederom tot Nazier verklaren en zal een eenjarig lam tot schuldoffer brengen; en de vorige dagen zullen vervallen, want zijn Nazierschap is
13 verontreinigd. En dit is de leer van den Nazier: op den dag, dat de dagen van zijn Nazierschap ten volle om zijn, zal hij het naar den ingang van de tent der samenkomst

---

6. **נפש מת**, zie Lev. 21,11.

7. **כי נזר ... על ראשו**, MENDELSSOHN: *want de onthoudingskroon van zijn God rust op zijn hoofd*, d. w. z. zijn groeiend hoofdhaar, het teeken zijner onthouding, is een hem onderscheidende *kroon*. — Lev. 21,12 wordt eene gelijksoortige uitdrukking van den *priester* gebruikt en ziet daar op de zalving. Evenzoo kan hier verklaard worden: *het Nazierschap ter eere van zijn God is zichtbaar op zijn hoofd*, door den haargroei. — De ל van להם kan moeilijk verklaard worden door: *ter wille van*, daar dan de uitdrukking טמא לנפש Num. 5,2 niet te verklaren zou zijn. Het teekent dus: *aan hen* zich verontreinigen.

8. Voortzetting van het slot van het vorige vers: hij mag zich niet verontreinigen, want — ... *gedurende den tijd, dat hij zich tot Nazier heeft gewijd, is hij den Eeuwige heilig.*

9. **בפתע פתאם**. Deze synoniemen, die misschien stamverwant zijn, worden door sommigen verklaard hier naast elkander te zijn gebruikt, om het plotselinge sterker aan te duiden. Willens en wetens zal geen Nazier zich verontreinigen, ja, zal zelfs elke mogelijkheid van verontreiniging vermijden. De Thalmoed vindt in het gebruik dezer beide woorden, op grond van het voorkomen ervan op andere plaatsen, verschillende gevallen aangeduid, en wel: in בפתע, *plotseling*, zonder dat hij het *wist*, שוגג; — in פתאם, *onverwacht*, zonder dat hij het weten *kon*, אונס, ja zelfs v. s. *opzettelijke* verontreiniging, מזיד. — עליו, *bij hem*, over hem, in zijne nabijheid of onder één dak met hem, zoodat

י אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה קָדֶשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ : כָּל־יְמֵי
יא הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא : לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו
יב וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ : כֹּל
יג יְמֵי נִזְרוֹ קָדֶשׁ הוּא לַיהוָה : וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם
וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יד יְגַלְּחֶנּוּ : וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה
טו אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד : וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת
וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־
טז רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא : וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ
יז בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ : וְזֹאת
תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל

---

hij onrein wordt. — וטמא, en *hij*, de doode of de Nazier, *maakt onrein*, ראש נזרו, *zijn het Nazierschap dragend hoofd*. — ביום טהרתו, *op den dag, waarop hij rein wordt* van de door het lijk over hem gebrachte onreinheid, dat is op den zevenden dag volgens Num. 19,19 — op welk hoofdstuk hier klaarblijkelijk reeds wordt gedoeld, wederom een bewijs, dat de orde der wetten in den Pentateuch niet chronologisch is.

11. Dat hier een חטאת, *zondoffer*, gebracht moet worden, is evenmin vreemd, als overal elders; wij vinden immers juist bij verontreiniging, die ontwijding van het heiligdom of gewijde spijzen ten gevolge heeft, indien dit in dwaling is geschied, een zondoffer, ook soms uit een vogel bestaande. (Zie Lev. 5,7). — Ook het *schuldoffer* van vs. 12 moet verklaard worden als dat bij den melaatsche, die ook door een ongeval is getroffen buiten zijn toedoen (zie Lev. 14,12). — וקדש, *en hij*, de Nazier, *zal* opnieuw, voor gelijken termijn als vroeger, *zijn hoofd wijden*, d. w. z. een Nazierschap beginnen.

12. **והביא**, *doch moet nog een schuldoffer brengen*, niet juist vóór het begin zijner nieuwe Nazier-periode. Deze begint aanstonds ná het brengen van het *zondoffer*. Wij hebben hier bij den verontreinigden Nazier geheel hetzelfde offer, als bij den melaatsche, die tot de armere volksklasse behoort. (Lev. 14,21 en 22). — כי טמא נזרו. Alleen *verontreiniging* heeft ten gevolge, dat het reeds vervulde gedeelte van het Nazierschap vervalt en de gelofte geheel opnieuw vervuld moet worden. *Wijngenot* breekt het Nazierschap niet af; *afnemen van het hoofdhaar* heeft hoogstens verlenging met dertig dagen ná het scheren ten gevolge. Dat de Nazier bij opzettelijke overtreding der voor hem geldende verboden de gewone straf van geesseling krijgt (natuurlijk als de overtreding plaats had in tegenwoordigheid van getuigen, na voorafgaande waarschuwing) spreekt vanzelve.

13. **הנזיר**, *de leer omtrent den Nazier*, in het normale geval, dat zijn Nazierschap niet wordt afgebroken door verontreiniging. — ביום מלאת. Hier blijkt duidelijk, evenals uit vs. 4 vv., dat men slechts denkt aan

14 brengen. En hij zal, ter eere des Eeuwigen, als zijn offer brengen: een mannelijk schaap, onder het jaar, zonder gebrek, tot brandoffer, en een vrouwelijk schaap onder het jaar, zonder gebrek, tot zondoffer, en één ram, zonder gebrek, tot vredeoffer.
15 En een korf met ongezuurd gebak, namelijk meelbloem en koeken met olie aangemengd, en ongezuurde vladen, met olie bestreken,
16 benevens hun meeloffers en hunne plengoffers. De priester zal het vóór den Eeuwige doen naderen, en zijn zond- en brandoffer be-
17 reiden. En den ram zal hij tot vredeoffer ter eere des Eeuwigen bereiden, bij den korf met ongezuurd gebak; en de priester zal
18 het erbij behoorende meel- en plengoffer bereiden. De Nazier zal zich vóór den ingang van de tent der samenkomst het hoofdhaar van zijn Nazierschap afscheren, en zal het hoofdhaar van zijn Nazierschap nemen en op het vuur leggen, dat onder het
19 vredeoffer is. De priester zal het schouderstuk, nadat het gekookt is, van den ram nemen, benevens één ongezuurden koek uit den korf, en één ongezuurde vlade, en ze leggen op de handen

---

Nazierschap voor een bepaalde tijdruimte, niet aan levenslang Nazierschap, dat inderdaad tot de uitzonderingen behoorde en misschien zelfs bijzondere bepalingen had. Althans Simson (Recht. 14,19) en misschien zelfs ook Samuel (I Sam. 15,33) hebben lijken aangeraakt. — יביא אתו. R. JISHMA'EL in den Thalmoed, en op zijn voetspoor RASHIE, IBN 'EZRA e. a.: *zal hij*, de Nazier, *zichzelf brengen*, = begeven enz. RASHBAM: *zal hij het* Nazierschap, נזרו = שער ראש נזרו, zijn Naziers-hoofdhaar, *brengen naar den ingang van de tent der samenkomst*, waar in geval van voleindiging van het Nazierschap het scheren moest geschieden, — terwijl de verontreinigde Nazier zich in zijne woning mag scheren of waar elders hij wil. — Deze verklaring komt mij het waarschijnlijkst voor. — Eindelijk verklaren enkelen: *zal men hem* zijns ondanks *brengen*.

14. Een *zondoffer* wordt hier gebracht v. s. wegens de onthouding, die de Nazier zich onnoodig heeft opgelegd, v. a. in denzelfden zin, als dit bij eene barende geschiedt, Lev. 12. — Als verzoening voor *mogelijke* verontreiniging zou geen *zondoffer*, maar hoogstens een *schuldoffer*, אשם תלוי, kunnen dienen.

15. Naar den Thalmoed tien koeken en tien vladen. — ומנחתם ונסכיהם, *meel- en plengoffer* bij het brand- en vredeoffer. Het zondoffer had noch meel- noch plengoffer. (Vgl. Num. 15,3 vv.).

16. והקריב. Vs. 14, waar van den *Nazier* gezegd wordt: והקריב, beteekent dit: *naar den ingang van het voorhof brengen*, — hier, waar het van den *priester* gebezigd wordt, beteekent het òf algemeen: *als offer brengen*, en volgt de nadere uitwerking daarvan, — òf waarschijnlijker: *doen naderen* tot de plaats ten Noorden van het altaar, voor het slachten der allerheiligste offers bestemd. Zooals meermalen, is hier het voorwerp weggelaten; bedoeld is natuurlijk: het zoo pas besproken offer. — ועשה, *en zal*, op de gewone wijze, naar de Lev. 1,10 vv. en 4,29 vv. gegeven voorschriften, *zijn*, des Naziers, *zond- en brandoffer bereiden*. Bij het *vredeoffer* daarentegen gelden voor den Nazier bijzondere bepalingen, afwijkend van de Lev. 3,12 vv. gegeven regels. — את המאתו, eerst het *zond-*, dan het

יד מוֹעֵד : וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָמִים
אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל־
טו אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים : וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן
טז וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם : וְהִקְרִיב
יז הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ : וְאֶת־הָאַיִל
יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־
יח מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ : וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ
נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת
יט זֶבַח הַשְּׁלָמִים : וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל
וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי

---

brandoffer. IBN 'EZRA meent, dat alleen daarom חטאת hier het eerst wordt vermeld, omdat het 't laatst is besproken.

17. **על סל המצות**, *bij den korf met ongezuurde brooden,* die als noodzakelijk bestanddeel van het offer bij den ram behoort; het brood krijgt door het slachten van den ram zijne wijding. De zin kan niet zijn: *bezevens den korf met ongezuurde brooden,* daar die niet geofferd werden, en slechts één van iedere broodsoort den priester werd gegeven, terwijl de andere 18 brooden den Nazier werden teruggegeven. — את מנחתו, *het meel- en plengoffer,* behoorende bij den vredeofferram. Van het brandoffer was reeds gezegd, dat het op de gewone wijze met inachtneming van alle voorschriften bereid werd; het is dus niet noodig daarbij het meel- en plengoffer afzonderlijk te vermelden. Men behoeft hier dus niet te verklaren: *zijn,* des Naziers, *meel- en plengoffer.*

18. Ná het slachten van den vredeoffer-ram, scheert hij dan zijn haar. — פתח אהל מעד, *aan* of *bij den ingang van het heiligdom;* naar den Thalmoed was in den tempel daarvoor een vertrek naast het vrouwenvoorhof aangewezen; tevens verklaart de Thalmoed deze woorden, als te bevatten het voorschrift, dat het scheren eerst mag plaats vinden, als de deuren des heiligdoms geopend zijn. — האש אשר תחת זבח השלמים, *het vuur, dat onder het vredeoffer is,* d. w. z. waarop het vredeoffer staat te koken; — het is niet het *altaarvuur,* dat hier bedoeld is, daar dat niet genoemd kan worden: *het vuur, dat onder het vredeoffer is.* Immers, van het vredeoffer werden slechts enkele deelen verbrand, terwijl het bijna geheel òf door den priester òf door den eigenaar werd gegeten. Bovendien blijkt uit vs. 19, dat het vredeoffer *gekookt* werd, terwijl het op het altaarvuur zou *verbranden.*

19. **זרע**, *het bovendeel van den* rechter *vóórpoot,* evenals onder שוק het bovendeel van den rechter achterpoot te verstaan is. — בשלה is oppositie; als bijv. naamw. zou het הבשלה moeten luiden. Men vertale dus niet: *het gekookte schouderstuk,* maar: *het schouderstuk, nadat het gekookt is.* — מן האיל kan òf bij זרע òf bij ולקח behooren. In het eerste geval beteekent het: *het schouderstuk van den ram zal de priester, nadat het gekookt is, nemen;* in het tweede geval: *hij zal het schouderstuk, nadat het gekookt is, van den*

van den Nazier, nadat hij zich zijn Nazierschap afgeschoren
20 heeft. De priester zal daarmede eene wending maken vóór
den Eeuwige — heilig is het voor den priester, — met de
borst der wending en den schenkel der opheffing; en daarna
21 kan de Nazier wijn drinken. Dit is de leer van den Nazier,
die eene gelofte gedaan heeft, van zijn offer namelijk ter eere
des Eeuwigen wegens zijn Nazierschap, behalve hetgeen waar-
toe zijn vermogen toereikend zal zijn; volgens zijne gelofte,
die hij gedaan heeft, zoo moet hij doen, boven het voorge-
schrevene voor zijn Nazierschap."
23 22 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot Aharon en
zijne zonen aldus: zoo zult gij de kinderen Israëls zegenen, zeg-
25 24 gende tot hen: de Eeuwige zegene u en behoede u! De Eeuwige
26 late Zijn aangezicht voor u lichten en zij u genadig! De Eeuwige
27 wende Zijn aangezicht tot u en verleene u vrede! — Zoo zullen

---

ram nemen. — Naar den Thalmoed werd in ieder geval het schouderstuk met het overige vleesch te samen gekookt; twijfelachtig is echter, of het schouderstuk aan den romp verbonden was bij het kooken en eerst ná het kooken er werd afgenomen, òf dat het er eerst werd afgesneden en in denzelfden pot werd gekookt. — Daar hier priester-spijze met voor den Nazier bestemd vleesch samen gekookt wordt, terwijl die priester-spijze den niet-priester verboden is, — wordt uit onze plaats in den Thalmoed de verhouding afgeleid, die bij menging van verboden en geoorloofde bestanddeelen het mengsel het karakter van verboden zelfstandigheid doet verliezen. — נזרו, v. s. = ראש נזרו, het hoofdhaar van *zijn Nazierschap*; of: het kenmerk van *zijn Nazierschap.*

20. **אותם.** De Thenoefa heeft plaats met de deelen, waarmede bij het vredeoffer altijd een wending gemaakt moet worden: de te offeren vetstukken, den schenkel en het borststuk, waarbij hier nog het schouderstuk en de twee brooden komen. Dit alles wordt, het brood boven, de vetstukken onderaan, op de handen van den Nazier gelegd; de priester legt zijne handen eronder en maakt de beweging in de vier windrichtingen en naar boven en naar beneden. — על חזה התנופה, naar onze opvatting behooren deze woorden bij והניף אותם, hij zal met de genoemden (schouderstuk en brooden) eene wending maken, *daarbij nemende* het borst- en het schenkelstuk; קדש הוא לכהן is dan een tusschen haakjes te plaatsen tusschenzin; v. a. behooren de woorden על חזה enz. bij het onmiddellijk voorafgaande, schouderstuk en brooden zijn van den Naziersram *den priester* als gewijd goed te geven, *behalve borst- en schenkelstuk,* die hem van ieder vredeoffer toekomen. — ישתה הנזיר יין, *m a g de Nazier* weer *wijn drinken* en zijn natuurlijk ook de overige onthoudingen opgeheven. Vgl. onze aant. vs. 3.

21. **קרבנו** hangt waarschijnlijk nog af van תורת; de zin is dus: *dit is de leer van den Nazier,* de leer namelijk *van zijn offer wegens zijn Nazierschap.* — waartoe hij door zijne Naziergelofte zonder meer *verplicht* is, — *behalve* hetgeen hij, naarmate hij naar zijn vermogen ertoe in staat is, vrijwillig aan brand- of vredeoffers daaraan wil toevoegen. Wat dit laatste betreft, moet hij, zoo hij daaromtrent eene gelofte gedaan heeft, *naarmate der gelofte, die hij afgelegd heeft,* zijne beloofde offers *brengen, toegevoegd aan de* voorgeschreven *Nazier-offers.* — על תורת נזרו, *b e h a l v e de*

כ הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ : וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן ׀ תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק
כא הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן : זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר
יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ מִלְבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נֶדֶר
אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ : פ
כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר
כד כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם : ס יְבָרֶכְךָ יְהוָה
כה וְיִשְׁמְרֶךָ : ס יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : ס יִשָּׂא
כו יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם : ס וְשָׂמוּ אֶת־

---

leer, voorgeschreven offers *van zijn Nazierschap*; anderen: *volgens het voorschrift van zijn Nazierschap;* na מלבד komt mij de eerste verklaring waarschijnlijker voor.

22—27. *De priesterzegen*, hier ná een groep wetten, waarbij de priester heeft op te treden, geplaatst, als bekroning van de taak des priesters. Anderen meenen, dat de voorschriften daaromtrent bij de wijding des heiligdoms werden gegeven (vgl. Lev. 9,22) en daarom hier staan als inleiding tot het volgende hoofdstuk, dat op de tempelwijding terugkomt.

23. כה, *zoo*, met de volgende woorden, naar den Thalmoed ook uitsluitend in het Hebreeuwsch. — אמור להם, *terwijl* gij, priesters, *zegt tot hen*, de Israëlieten; naar den Thalmoed: *terwijl men* van uit het volk *tot hen*, de priesters, *zegt*, d. w. z. hun de woorden voorzegt. — Naar den Thalmoed werd deze zegen in den tempel elken ochtend bij het dagelijksch offer uitgesproken.

24. Algemeen: de Eeuwige schenke u zegen en behoede u voor alle onheil.

25. יאר ה׳ פניו אליך, *God doe Zijn aangezicht helder voor u stralen*, d. w. z. God, Zich tot u wendende, betoone u steeds Zijne gunst en genade. Het „aangezicht Gods" laat soms een vuur van Zich uitgaan, dat de slechten verteert (Lev. 10,2 e. a. p.), maar straalt ook vaak een helder lichtend zonlicht van gunst en heil af (Deut. 30,20 e. a. p.).

26. ישא ה׳ פניו, *God wende Zijn aangezicht u toe*, evenals Lev. 26,9, ופניתי אליכם, den hoogsten graad van Goddelijke, ten gunste werkende Voorzienigheid aanduidend. — שלום, *vrede*, is dikwijls de term voor het inbegrip van alle aardsch geluk en volmaaktheid. Waar het niet tegenover *strijd* of *oorlog* staat, is het misschien beter het door: *welstand* te verklaren, dit woord dan ook in den oorspronkelijken zin opgevat: waarbij *alles* wél staat.

27. ושמו, *zij*, de priesters, *zullen Mijn naam leggen*, inroepen, óf: *bevestigen*, zoodat God door Israël erkend wordt; vgl. uitdrukkingen als לשום את שמו שם (Deut. 12,5). — De priesters *verleenen* geen zegen, maar roepen hem in van God, die alleen den zegen *geeft*. — RASHBAM: *als zij*, de priesters,

zij Mijnen naam over de kinderen Israëls uitspreken, en Ik zal hen zegenen."

7 1 Het was nu geschied: op den dag, dat Mozes voleindigd had het Verblijf op te richten, en dat hij het gezalfd en het geheiligd had, en al zijn gereedschap, — benevens het altaar en al zijn gereedschap; toen hij ook deze gezalfd en ze geheiligd
2 had; — Toen hadden de vorsten van Israël, de hoofden hunner vadershuizen namelijk — dat zijn de vorsten der stammen, —
3 dat zijn zij, die over de monsteringen gesteld waren, — Zij hadden als hun offer voor den Eeuwige gebracht zes overdekte wagens en twaalf runderen; één wagen voor elke twee vorsten en één os voor ieder; en ze hadden ze gebracht vóór het Ver-
5 4 blijf. Nu sprak de Eeuwige tot Mozes, als volgt: „Neem ze van hen aan en zij zullen strekken om den dienst bij de tent der samenkomst te verrichten; en gij zult ze den Levieten geven, ieder
6 naar gelang van zijn dienst." Mozes nam de wagens en de
7 runderen en gaf ze den Levieten. Twee van de wagens en

Mijn naam zullen inroepen over de kinderen Israëls, ook niet eigenmachtig, in eigen naam zegen zullen verleenen, *zal Ik hen*, de Israëlieten, *zegenen*. Anderen: *zal Ik hen*, de priesters, *zegenen*. De Thalmoed verklaart ושמו את שמי: *zij zullen Mijnen* eigenlijken *naam*, ה', *leggen op* = uitspreken over *de kinderen Israëls*.

HOOFDSTUK VII. Het hier meegedeelde brengen der wijdingsgeschenken door de vorsten had naar den Thalmoed plaats van 1 tot en met 12 Niesan, — sluit dus bij Lev. 9 aan. Terwijl sommigen meenen, dat dit hoofdstuk hier is geplaatst, omdat onder die geschenken zich *wagens* bevonden, voor het vervoer des heiligdoms bij de tochten des volks benoodigd, — dat dus bijna het geheele hoofdstuk in parenthese staat en het hoofdzakelijk te doen is om te verklaren, hoe Gershoniden en Merariden aan de voor hun dienst benoodigde wagens kwamen, — dus als inleiding tot den eersten tocht des volks (10,33) — meenen anderen, dat hier de draad van het verhaal weer wordt opgenomen, dien men Lev. 9 had laten vallen, om de wetten omtrent levensheiliging ten einde te brengen, — terwijl Num. 1—6 aangeeft, hoe Israël ten opzichte van het pas opgerichte heiligdom te handelen had. — Nog anderen meenen, in strijd met de Thalmoedische opvatting, dat de vorstengaven eerst in de *tweede* maand van het tweede jaar werden gewijd en dat ביום beteekent: *omstreeks het tijdperk*, wat dan hier: *een maand later* zou zijn. Chronologisch zou dan ons hoofdstuk geheel op zijn plaats zijn; doch tegen de verklaring van het woord is wel bezwaar. — De eerste opvatting komt mij het waarschijnlijkst voor; vs. 4—9 vormen dus den hoofdinhoud van ons hoofdstuk en de tijdaanwijzing enz. der eerste verzen moeten als meer dan volmaakt verleden tijd worden verklaard. — ביום כלות משה להקים, *op den dag, dat Mozes eindigde op te richten*, d. w. z. waarop het heiligdom door Mozes geheel in orde was gebracht, of, naar de rabbijnsche verklaring: *dat Mozes het heiligdom voor goed had opgericht.* (Zie Ex. 40,2). Het was dus òf de eerste òf de achtste Niesan, — de achtste dag der tempelwijding. (Vgl. Lev. 9,1). — וימשחם ויקדש אתם, *ze*, de gereedschappen van het Verblijf en het altaar met zijn gereedschap.

פטרה
א שְׂמִי אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃
ב לְפִקֻּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
ג וְזֶה עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃
ד וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וְאֶת־מִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר עָלָיו מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
ה וְאֶת־קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֶת־מֵיתָרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ׃
ו עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכָל־עֲבֹדָתָם וּפְקַדְתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת כָּל־מַשָּׂאָם׃
ז וְזֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם לְמִשְׂאָם מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדוּ אֹתָם כֹּל הַבָּא אֶל־הַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃

---

2. נשיאי ישראל, *de aanzienlijksten uit Israël, die* reeds toen *hoofden der vadershuizen*, = familiegroepen, *waren*, — zooals Num. 1,4 en 16 is gezegd. — הם, *dat zijn* dezelfden, die Num. 1 door God tot *vorsten der stammen* zijn aangewezen, *om bij de telling te assisteeren.* — הפקדים, *tellingen*, evenals נעורים enz.; v. a. *getelden*, die hoofden waren over de getelden, — wat echter reeds in den titel נשיאים is uitgedrukt.

3. ויביאו, herhaling van ויקריבו in het vorige vers, — wegens de lange uitweiding bij de vermelding der vorsten. — עגלת צב, volgens Nachm.: *volgeladen wagens*, צב, samenhangend met צבה, opzwellen; de wagens waren dan beladen met de na te noemen geschenken en werden eerst door een goddelijk bevel voor den dienst der Levieten bestemd; anderen: *overdekte wagens*, die door de vorsten van begin afaan ten dienste des heiligdoms werden aangeboden, wat op Gods bevel werd aanvaard en naar Goddelijk voorschrift tusschen Gershoniden en Merariden verdeeld — al staat dit Goddelijk bevel niet uitdrukkelijk vermeld. Nog anderen zien in עגלת צב: wagens zonder wielen, een soort draagstoelen, — *overdekte draagstoelen* — het overdekt zijn ligt dan in עגלה, het draagbaar zijn in צב — door twee ossen vervoerd, één voor en één achter den wagen, evenals bij de draagstoelen één mensch of dier voor en één achter droeg. Rashbam brengt צב in verband met צבא: *krijgskoetsen.* — בקר, collectief: *runderen*, iets later meer gepreciseerd: שור, een mannelijk volwassen rund, — hoewel שור ook wel gemeenslachtig als soortnaam voorkomt, — vgl. Lev. 22,27 e. a. p.

4. וידבר, hetzij toen reeds, toen de vorsten ze brachten, — of later, bij de voorbereidingen tot het vertrek.

5. איש כפי עבדתו, kort uitgedrukt; — het bevel zal nauwkeurig hebben aangegeven, wat hij te doen had en wat uit de uitvoering (vs. 7 en 8) blijkt. — כפי עבדתו, *naarmate van* de eischen van *zijn dienst.* Den Merariden, die de zware planken en zuilen te verzorgen hadden, werden vier, den Gershoniden, die slechts gordijnen en tapijten onder hun toezicht hadden, slechts twee gegeven.

vier van de runderen gaf hij aan de zonen van Gershon;
8 naar gelang van hun dienst. En vier van de wagens benevens acht van de runderen gaf hij aan de zonen van Merarie, naar gelang van hun dienst, onder leiding van
9 Iethamar, den zoon van den priester Aharon. Doch aan de zonen van Kehath gaf hij er geene; want de dienst des allerheiligsten rustte op hen, op den schouder moesten zij dragen.
10 De vorsten brachten het wijdingsoffer van het altaar op den dag, dat het gezalfd werd. En de vorsten hadden hun offer
11 vóór het altaar gebracht. Nu zeide de Eeuwige tot Mozes: „Telkens één vorst iederen dag, zal zijn offer brengen tot in-
12 wijding van het altaar." — Nu was hij, die op den eersten dag zijn offer bracht, Nachshon, de zoon van 'Ammienadab,
13 voor den stam Juda. En zijne offergave was: één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht, één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meelbloem, tot meel-
15 14 offer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol reukwerk. Één

---

8. **ביד איתמר**, v. s. *onder leiding van*, — dan behooren deze woorden verbonden te worden met het onmiddellijk voorafgaande: עבדתו, *de dienst, die onder leiding stond van Iethamar;* anderen: Mozes gaf twee wagens enz. — en vier wagens enz. — *in handen van Iethamar.* Dat de dienst der Gershoniden en Merariden onder leiding van Iethamar stond, is immers vroeger reeds vermeld.

9. **הקדש**, *het allerheiligste*, de gewijde voorwerpen: arke, tafel, luchter en altaren.

10. **ויקריבו**, neemt opnieuw den draad van vs. 2 en 3 op: *zij hadden een offer gebracht*, vs. 2, — *zij hadden* nl. wagens *gebracht* enz. vs. 3 — met betrekking tot welke wagens toen het vs. 4—9 verhaalde geschiedde, — *en brachten* bovendien *een wijdingsoffer voor het altaar, dat zij* reeds *in de nabijheid des altaars hadden geplaatst*, om het aanstonds te brengen. Toen kwam echter een Goddelijk bevel, om ieder op zijn beurt het offer te brengen, naar de volgorde, zooals die voor de legering werd of misschien reeds was bepaald. (Het laat zich nl. zeer wel aannemen, dat alleen het voorschrift omtrent de *telling* den eerste der 2de maand is gegeven, terwijl de overige tot hiertoe in ons boek medegedeelde wetten reeds vroeger waren geopenbaard). Ieder der twaalf vorsten krijgt zijn beurt en ziet zijn geschenk ten volle tot zijn recht komen, — reden tevens voor de uitvoerige mededeeling van ieders offer in het bijzonder, hoewel ze volkomen overeenstemmen. — תנכת המזבח, het offer, dienende als *wijding van het altaar.*

12. **למטה**, vorst *over den stam Juda*, aan te vullen dus: נשיא. — קערה, hoewel Ex. 25,29 in oneigenlijken zin gebruikt, — beteekent hier: *diepe schotel*, een voorwerp, waarin het meeloffer aan zijne gewijde bestemming wordt overgegeven; מזרק, eig.: *voorwerp om te werpen*, bloed nl. — een bekken dus. Naar den Thalmoed waren beide gelijk van inhoud, slechts

ח אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֻדָּתָם : וְאֵת ׀ אַרְבַּע
הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֻדָּתָם בְּיַד
ט אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן : וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת
י הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ : וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת
הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי
יא הַמִּזְבֵּחַ : וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד
יב לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ : ס וַיְהִי הַמַּקְרִיב
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה :
יג וְקָרְבָּנוֹ קְעָרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמְאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
יד טו בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר

---

in gewicht verschillend; de wanden van de קערה waren dus zooveel dikker, dan die van den מזרק.

13. **למנחה**, *tot meeloffer*, d. w. z. v. s. om later voor meeloffers te worden gebruikt; — evenzoo werden dan de offerdieren ten geschenke gegeven, om later voor offers gebruikt te worden. Het laat zich dan echter moeilijk begrijpen, waarom zij aan bepaalde dieren eene bepaalde bestemming gaven, vooral daar bijv. voor brandoffers dagelijks *schapen* noodig waren, terwijl vredeoffers, — door de gemeente althans — in de woestijn vermoedelijk in 't geheel niet, later slechts eenmaal per jaar gebracht werden. Anderen daarom: *tot meeloffer*, om het nu aanstonds als offer van den vorst te brengen; — de dieren werden dan ook dienzelfden dag geofferd, en, voor zoover het brand- en vredeoffers waren, werden de meel- en plengoffers daarbij gebracht.

14. **כף אחת**, *lepels*, waarin o. a. de wierook bij de stapels toonbrood lag. Verbind: כף זהב, *een gouden lepel* — עשרה, van *tien* Shékel, het Shékelgewicht is constant en voor goud en zilver gelijk, vgl. vs. 86. — קטרת, *reukwerk*, dat anders naar Ex. 30,9 niet als vrijwillige gave mocht gebracht worden, werd hier van de vorsten aangenomen, en, naar zooeven opgemerkt, aanstonds geofferd, — en wel, met afwijking van den gewonen reukwerkdienst, niet op het *gouden*, maar op het *koperen* altaar verbrand. Evenzoo brachten zij hier een *zondoffer*, dat anders ook nooit als vrijwillig offer gebracht mag worden; en wel een *geitenbok*, *mannelijk* dier, het gewone type van het zondoffer der gemeente, — terwijl een particulier slechts een *vrouwelijk* dier als zondoffer kan brengen. Sommigen meenen, dat zij tot inwijding van het altaar van elke soort der *door de gemeente* te brengen offers een exemplaar brachten. De vredeoffers alleen zijn vrijwillige offers en daarom ook hier meer in aantal. Het *schuldoffer* blijft weg, als uitsluitend *door een particulier* te brengen. De *plengoffers* werden bij de brand- en vredeoffers gebracht (vgl. vs. 87).

var, jong van een rund, één ram, één schaap onder het jaar,
17 16 tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer. En tot vrede-
offers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken, vijf schapen
onder het jaar; dit was de offergave van Nachshon, den zoon
van 'Ammienadab.

18 Op den tweeden dag bracht Nethanël, de zoon van Tsoe'ar,
19 de vorst van Jissachar, zijn offer. Hij bracht als zijne offergave:
één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht,
één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den
Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden
20 meelbloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud,
21 vol reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één
22 schaap onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot
23 zondoffer. En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen,
vijf bokken, vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave
van Nethanël, den zoon van Tsoe'ar.

24 Op den derden dag de vorst van de zonen van Zebulon,
25 Elieab, de zoon van Chélon. En zijne offergave was: één zil-
veren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht, één
zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel
des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meelbloem,
26 tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol reuk-
27 werk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
28 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
29 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken,
vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Elieab,
den zoon van Chélon.

30 Op den vierden dag de vorst van de zonen van Ruben,
31 Elitsoer, de zoon van Shedéoer. En zijne offergave was: één
zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht,
één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den
Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden
32 meelbloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud,
33 vol reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één
34 schaap onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot
35 zondoffer. En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen,

---

16. שעיר עזים, *een geitenbok,* onder het jaar.

17. ולזבח השלמים *en als het* eigenlijk de hoofdzaak vormende *vrede-offer;* als betuiging van dankbaarheid is het vredeoffer het meest op zijn plaats. — בקר שנים, zooals uit vs. 83 blijkt, *twee jonge stieren.*

19. הקרב, eenvoudig herhaling van het werkw. uit het vorige vers: *op den 2den dag bracht zijn offer .... bracht zijn offer,* (zeg ik) en wel enz.

טו אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־
טז עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ פ

יז בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעַר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר׃ הִקְרֵב
יח אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק
אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת
יט בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃
כא פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃
כב כג שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם
אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃ פ

כד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ קָרְבָּנוֹ
כה קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
כו בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר
כז אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־
כח עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ פ

כט בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ קָרְבָּנוֹ
ל קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
לא שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
לב לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־
לג בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים
לד אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה

vijf bokken, vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Elietsoer, den zoon van Shedéoer.

36 Op den vijfden dag de vorst van de zonen van Simon,
37 Sheloemieël, de zoon van Tsoerieshaddai. En zijne offergave was: één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht, één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aange-
38 mengden meelbloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel,
39 goud, vol reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram,
40 één schaap onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot
41 zondoffer. En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken, vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Sheloemieël, den zoon van Tsoerieshaddai.

42 Op den zesden dag de vorst van de zonen van Gad, Eljasaph,
43 de zoon van De'oeël. En zijne offergave was: één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht, één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meelbloem,
44 tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol reuk-
45 werk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
46 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
47 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken, vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Eljasaph, den zoon van De'oeël.

48 Op den zevenden dag de vorst van de zonen van Ephrajim,
49 Elieshama', de zoon van 'Ammiehoed. En zijne offergave was: één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht, één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meel-
50 bloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol
51 reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
52 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
53 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken, vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Elieshama', den zoon van 'Ammiehoed.

עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר
בֶּן־שְׁדֵיאוּר : פ

לו בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי :
לז קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
לח בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר
לט אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־
מ עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי : * פ

מא מב מג מב בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל : קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן
מד לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר אֶחָד בֶּן־
מה בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־עִזִּים
מו אֶחָד לְחַטָּאת : וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף
בֶּן־דְּעוּאֵל : פ

מח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד :
מט קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
נ בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר
נא אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־
נב עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וְלִזְבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד : פ

54 Op den achtsten dag de vorst van de zonen van Menasshé,
55 Gamlieël, de zoon van Pedahtsoer. En zijne offergave was:
één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht,
één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel
des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meel-
56 bloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol
57 reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
58 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
59 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken,
vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Gamlieël,
den zoon van Pedahtsoer.
60 Op den negenden dag de vorst van de zonen van Benjamin,
61 Abiedan, de zoon van Gid'onie. En zijne offergave was: één
zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht,
één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel
des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meel-
62 bloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol
63 reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
64 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
65 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken,
vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Abiedan,
den zoon van Gid'onie.
66 Op den tienden dag de vorst van de zonen van Dan, Achie-
67 'ézer, de zoon van 'Ammieshaddai. En zijne offergave was:
één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht,
één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel
des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meel-
68 bloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol
69 reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
70 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
71 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken,
vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Achie'ézer,
den zoon van 'Ammieshaddai.
72 Op den elfden dag de vorst van de zonen van Asher,
73 Pag'ieël, de zoon van 'Ochran. En zijne offergave was: één
zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht, één

עד בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר :
עה קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
עו בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר
עז אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־
עח עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתְּרִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר : פ

עט בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי : קָרְבָּנוֹ
פ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
פא בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר
פב אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־
פג עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתְּרִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי : פ

פד בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי : קָרְבָּנוֹ
פה קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
פו בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר
פז אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־
פח עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתְּרִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי : * פ

פט בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן :
צ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד

zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meel-
74 bloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol
75 reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
76 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
77 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken, vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Pag'ieël, den zoon van 'Ochran.
78 Op den twaalfden dag de vorst van de zonen van Naphtalie,
79 Achiera', de zoon van 'Enan. En zijne offergave was: één zilveren schotel, honderd en dertig Shékel was zijn gewicht, één zilveren sprengbekken, van zeventig Shékel, naar den Shékel des heiligdoms, — beide vol met olie aangemengden meel-
80 bloem, tot meeloffer. Één lepel van tien Shékel, goud, vol
81 reukwerk. Één var, jong van een rund, één ram, één schaap
82 onder het jaar, tot brandoffer. Één geitenbok tot zondoffer.
83 En tot vredeoffers: twee runderen, vijf rammen, vijf bokken, vijf schapen onder het jaar; dit was de offergave van Achiera', den zoon van 'Enan.
84 Dit was het inwijdings-geschenk voor het altaar, op den dag, dat men het zalfde, vanwege de vorsten van Israël: twaalf zilveren schotels, twaalf zilveren sprengbekkens, twaalf gouden
85 lepels. Honderd en dertig Shékel was elke schotel zilver, en zeventig elk sprengbekken; al het zilver dier voorwerpen was dus twee duizend en vier honderd, naar den Shékel des heilig-
86 doms. Twaalf gouden lepels vol reukwerk, tien Shékel was elke lepel, naar den Shékel des heiligdoms; al het goud der
87 lepels was dus honderd en twintig Shékel. Al het vee tot brandoffer was: twaalf varren, twaalf rammen, twaalf schapen onder het jaar, — en hunne meeloffers; — en twaalf geiten-
88 bokken tot zondoffer. En al het rundvee der vredeoffers was vier en twintig varren, zestig rammen, zestig bokken, zestig schapen

---

84. המשח אתו, de lijdende vorm als onbepaald: *men had gezalfd*, v. d. de verbinding met den vierden naamval. — מאת behoort bij לחנכת, de wijdingsgave *van wege* enz. — ביום *met ingang van den zalvingsdag*, gedurende twaalf dagen aangeboden, òf: *op den zalvingsdag* aangeboden en op twaalf achtereenvolgende dagen gebracht.

87. לְעֹלָה, waarschijnlijk enkel welluidendheidshalve = לְעֹלָה. — ומנחתם, collectief: *en hunne meeloffers*, vermoedelijk afzonderlijke, bij iedere diersoort Num. 15 voorgeschreven *meeloffers;* waaronder dan ook de *plengoffers* begrepen zijn, daar מנחתם algemeene naam bij offers is voor het מנחת נסכים, *het meel- en plengoffer* in zijn geheel. Anderen meenen, dat het meel in de schotels en bekkens als meeloffer bij de offers gebezigd werd en hier onder ומנחתם te verstaan is. Dan zou er geen plengoffer bij zijn geweest, wat wel vreemd zou zijn, daar *alle* gemeentelijke offers hier voorkomen. Eenigen verklaren dit door aan te nemen, dat de wet van hoofstuk 15 in

כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
עז בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר
עח אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־
עט עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
פְּנִעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן : פ

פ עי בַּיּוֹם שֵׁנִי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן :
עא קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
פא בַּשָּׁמֶן לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר
פב אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־
פג עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת : וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אחירע אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן : * פ

פד זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת
פה זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה : שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף
וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת
פו בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ : כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת
עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים
מנסיר פז וּמֵאָה : * כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־
עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים
פח שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת : וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים
וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה

---

de woestijn niet zou gegolden hebben, en dus *plengoffers* onnoodig zouden zijn geweest. — In ieder geval werd ook het meel uit de schotels en bekkens als offer behandeld.

onder het jaar. Dit was de inwijding van het altaar, nadat
89 men het gezalfd had. En toen Mozes in de tent der samenkomst kwam, opdat Hij met hem zou spreken, toen hoorde hij de stem, tot hem sprekende van boven het deksel, dat op de arke van het „getuigenis" ligt, van tusschen de beide Cheroebim; en sprak hij tot Hem.

8 2 1 De Eeuwige had tot Mozes gesproken, als volgt: „Spreek tot Aharon en zeg tot hem: Als gij de lampen ontsteekt, dan zullen naar de voorzijde van den luchter de zeven lampen hun

---

89. En van dat oogenblik af, kwam de Godsspraak niet meer van den Sienai tot Mozes, maar van uit het heiligdom (Ex. 25,22) *en telkens, als Mozes in het heiligdom kwam,* לדבר אתו, *om te spreken met hem,* d. w. z. opdat God met hem zou spreken, niet: *opdat hij,* Mozes, *met Hem,* God, *zou spreken,* want God spreekt tot Mozes, niet omgekeerd. In de hier gevolgde opvatting kan het onderwerp, als vanzelve bekend, verzwegen blijven en kan men vertalen: *opdat men met hem,* Mozes, *zou spreken.* — הקול, *de* goddelijke *stem.* — מדבר, een geluid, *gesproken wordende;* in een gesprek met een persoon, *spreekt* deze, een geluid *wordt uitgesproken;* zoo verklaart men het deelwoord van den Hithpa'el; וידבר, *en sprak Hij,* God, *tot hem,* Mozes, — wat dan eene onnoodige herhaling zou zijn; anderen daarom: *en sprak hij,* Mozes, *tot Hem,* God, Hem beantwoordende. (Vgl. 27,15). — Zoo werd dus het heiligdom in waarheid: *tent der samenkomst* tusschen God en Mozes, waar deze de openbaringen zou ontvangen. Daarom wordt dit feit hier aan het slot der wijding van het heiligdom bijgevoegd.

Hoofdstuk VIII. 1—4. Over den grond der herhaling van voorschrift en uitvoering van het gebod omtrent het ontsteken van den luchter op deze plaats, heerscht veel verschil van meening. Rashie meent, dat hier op dezen, Aharon opgelegden plicht wordt gewezen ter verklaring van het feit, dat de stam Levie, wiens stamvorst Aharon was, bij de offergaven der stamvorsten niet vermeld wordt. Dit zou dan zijn grond hierin vinden, dat hem een voortdurende diensthandeling, het ontsteken van het licht, was opgedragen, waardoor voor hem geen bijzondere gave bij de inwijding noodig was. Nachm., die erop wijst, dat immers nog andere dagelijksche tempelhandelingen (bijv. het brengen van het reukwerk) door den priester moesten verricht worden, meent, dat deze afdeeling hier, in het boek, dat met de verdere voorschriften omtrent den dienst in en bij het heiligdom begint, haar plaats heeft gevonden, om een aantal bepalingen *als bindend* voor te schrijven, die tot nog toe slechts terloops waren medegedeeld. Vs. 3 deelt dan volgens hem mede, dat, hoewel het ontsteken door alle priesters mocht geschieden, *Aharon,* zoolang hij leefde, steeds zelf deze functie waarnam; vs. 4 geeft dan weer eenige bepalingen omtrent den luchter zelve als bindend. — Anderen meenen, dat, daar vs. 2 bijna woordelijk met Ex. 25,37 overeenstemt en althans niets nieuws toevoegt aan hetgeen uit die plaats en Lev. 24,4 reeds bekend is, hier met nadruk nog eens gewezen wordt op *de richting* der lampen. Deze was, wel is waar, Ex. 25,37 reeds duidelijk voorgeschreven, maar het schijnt dan, volgens deze verklaarders, dat Aharon, — in de meening, dat het daar gegeven voorschrift betreffende de richting der lichten, slechts van tijdelijken aard was en uitsluitend voor den eersten keer gold, — daarvan was afgeweken. Zoo zou

פט שִׁשִּׁים וְאֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ : וּבְבֹא מֹשֶׁה
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו
מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים
וַיְדַבֵּר אֵלָיו : פ

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת

---

dus de plaatsing van dit stuk, evenals van de wetten van hoofdstuk 5 en 6, zijn grond vinden in de volgorde der feiten. Die afwijking van het voorschrift was toen, bij of direct ná de wijding van het altaar, voorgekomen en daarom wordt Aharon de wet nog eens met nadruk onder het oog gebracht. Mij komt RASHIE's opvatting, eenigszins gewijzigd, het meest waarschijnlijk voor. De stam Levie behoefde niet deel te nemen aan de wijdingsgaven der stamvorsten, omdat reeds van te voren, van de wijding af, door hun stamhoofden, Aharon en zijne zonen, een geregelde dienst in het heiligdom moest en kon worden waargenomen. Dat de lichtendienst juist genoemd wordt en niet bijv. die van het reukwerk of de dagelijksche offers, kan verschillende gronden hebben. Ten eerste blijkt reeds uit de plaatsing van de wet omtrent den luchter op het einde van Ex. 27, als inleiding van de voorschriften omtrent de priesterkleeding, hoezeer in den dienst bij den luchter een der voornaamste priesterfunctiën wordt gezien, — zoodat deze dan ook hier als de voornaamste genoemd wordt. Ten tweede kan *deze* dienst altijd worden verricht, daar het niet moeilijk schijnt geweest te zijn ook in de woestijn olie te krijgen, — terwijl bijv. het reukwerk, hoewel in betrekkelijk groote hoeveelheid door Mozes vervaardigd, door welke oorzaak dan ook onbruikbaar zou kunnen worden en moeilijk te vervangen zou zijn. Of de dagelijksche offerdienst in de woestijn zelfs bij het gelegerd zijn des volks geregeld plaats moest hebben, is bovendien nog zeer twijfelachtig. Hiermede vervalt NACHM. aanmerking tegen RASHIE's verklaring. Volgens de door mij gegeven opvatting, is vs. 3 hier hoofdzaak: het feit, dat Aharon reeds sinds eenige dagen de lichten naar goddelijk voorschrift had ontstoken; vs. 4 wijst dan op het gewicht dier dienstverrichting door te herinneren aan de groote kostbaarheid en kunstvaardige bewerking van het gewijde voorwerp, waarop ze geschieden moest. — Ik vertaal daarom het geheele stuk als meer dan volmaakt verleden tijd.

2. **אל אהרן**, *tot Aharon*, evenals Lev. 24,3 niet juist: *de hoogepriester*, maar algemeen: *de priester;* zooals Ex. 27,21 blijkt, mochten immers אהרן ובניו, ook de gewone priesters dezen dienst verrichten. Niet onmogelijk is het echter, dat, althans in den eersten tijd, Aharon dezen dagelijkschen dienst voor zich reserveerde. Over de beteekenis van בהעלתך en de vraag, of de lampen los op den luchter gezet konden worden of er vast aan verbonden waren, zie onze aant. Ex. 25,37. — אל עבר פניה = אל מול פני המנורה, Ex. 25,37; letterlijk: *naar wat tegenover de voorzijde van den luchter is;* vgl. onze aant. Ex. 25,37 op de woorden: אל עבר פניה, waar de drie verklaringen

3 licht doen schijnen." En Aharon had zoo gedaan; naar de
voorzijde van den luchter had hij zijne lampen ontstoken, ge-
4 lijk de Eeuwige Mozes geboden had. En dit was de bewer-
king van den luchter: drijfwerk van goud; zoowel zijn voet-
stuk als zijn bloem was hij van drijfwerk; naar het gezicht,
dat de Eeuwige Mozes getoond had, zoo had men den luchter
vervaardigd. —
6 5 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Neem de Levieten
7 uit het midden der kinderen Israëls en reinig hen. En zoo
zult gij hun doen, om hen te reinigen: spat op hen ontzondi-
gingswater; en als zij een scheermes over hun geheel lichaam
hebben doen gaan, en hunne kleederen gewasschen zullen hebben,

---

dezer woorden uitvoerig worden aangegeven: òf: gekeerd *naar het middelste licht*, òf: *naar het tweede licht van het Allerheiligste af*, òf eindelijk: *op de tafel*. — יאירו, hier òf onzijdig: *lichten*, lichtgeven, — òf elliptisch: *doen schijnen*, met het verzwegen voorwerp: hun licht. — שבעת הנרות, *de zeven lampen* zullen hun schijnsel werpen naar wat tegenover de voorzijde van den luchter is; — dit spreekt voor de laatst gegeven opvatting der woorden אל מול פני of אל עבר פניה, — daar in de beide anderen niet *zeven*, maar slechts *zes* lampen naar het andere licht gekeerd zijn.

4. מקשה זהב, twee eischen: *drijfwerk* — en: *van goud*, niet: *van gedreven goud*, wat den Semiechoeth-vorm van מקשה zou vereischen. — עד ירכה עד פרחה, *zoowel zijn voetstuk als zijn bloem*, niet: *van — tot*, wat door עד — מן zou moeten zijn uitgedrukt. — ירכה, *zijn voetstuk*, פרחה, *zijn bloem*, van den luchter zelve, dat is: van den hoofdstang, en wel *de bloem*, die met drie kelken en den knop de bovenste drie palm van den hoofdstang vulde, en waarschijnlijk bovenaan zat; de hoofdstang eindigde in een bloem, waarboven het lampje zat. De woorden beteekenen dus: *van onder tot boven*. — פרחה hier als verzamelwoord te nemen, gaat om verschillende redenen niet. In de eerste plaats staat het lang niet vast, dat *alle* bloemen, ook die der zijstangen, gedreven moesten zijn; in de tweede plaats is er geen reden, waarom van den hoofdstang de *bloemen* juist genoemd zouden zijn en niet ook de knoppen en kelken, die immers ook gedreven moesten wezen. — כמראה, *als het gezicht*, visioen; vgl. 25,40. — כן עשה, *zoo had men*, Betsalel en de zijnen, *vervaardigd*; anderen: *zoo had hij*, Mozes, *doen vervaardigen*. — NACHM. meent, zooals reeds is opgemerkt, dat ons vers aangeeft, dat de eisch: den luchter van drijfwerk te maken, onafwijsbaar is, מעכב; en daarom tot tweemaal toe in ons vers is uitgesproken; — van *goud* behoorde de luchter gemaakt te worden, doch waren in tijden, waarin geen goud te krijgen was, ook andere metalen bruikbaar.

5—22. De wijding der Levieten, tot aanvaarding van hun dienst, had waarschijnlijk in het begin der tweede maand plaats, kort voor het opbreken uit de woestijn Sinai; doch zelfs al was zij in de eerste maand geschied, wat de Thalmoed aanneemt, dan vindt de plaatsing hier hare verklaring in het doel dier wijding: om gereed te zijn voor het dragen der gewijde voorwerpen bij de tochten des volks, en het verleenen van hulpdiensten aan de priesters. — קח ... וטהרת, *neem ze*, zonder ze af *uit het midden der kinderen Israëls* en laat hen eene reinigingshandeling ondergaan; anderen: *zonder ze af door ze te reinigen*, het tweede werkw. verklaart dan het eerste.

ג הַנֵּרוֹת : וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ
ד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב
עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה : פ
ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
ז יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם : וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם
מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם

---

7. **מי חטאת**, *zondoffer-water*, water gemengd met asch van de roode koe, die Num. 19,9, חטאת, *zondoffer*, genoemd wordt, in oneigenlijken zin natuurlijk, daar de geheele bereiding buiten het heiligdom moest plaats hebben en het dus in den eigenlijken zin geen *offer* was (zie onze aant. t. p.); anderen: *ontzondigingswater*, water, dat bestemd is om bezondiging te voorkomen, — die een onreine gemakkelijk kan begaan door het heiligdom te betreden of gewijde spijzen te eten, — of: *om zonde* = onreinheid, *weg te nemen*. — Hier blijkt weer, dat eene later eerst in den Pentateuch vermelde wet, reeds bij het vroegere als bekend verondersteld wordt. De wet van de roode koe, hoewel eerst Num. 19 medegedeeld, moet dus reeds ten minste vóór den 28sten van de tweede maand bekend geweest zijn. Het gaat moeilijk onder מי חטאת iets anders te verstaan, dan water met asch van de roode koe, — daar het anders nader omschreven moest zijn. Gewoon water kan het natuurlijk niet geweest zijn; water uit het priesterwaschbekken evenmin, daar wij nergens eene analogie ervoor vinden, dat dit voor besprenging zou zijn gebruikt. — הזה kan óf onbep. wijs óf gebiedende wijs zijn. Het woord beteekent: *sprenkelen*. — והעבירו תער, ná de besprenkeling, *zullen zij een scheermes laten gaan over hun geheele lichaam*, evenals een zich reinigende melaatsche, die ook eerst besprenkeld wordt (met water, vermengd met bloed van den vogel) en dan zich scheert. (Lev. 14,8). Sommigen zien een verschil tusschen גלח en העביר תער; het eerste zou beteekenen: *glad afscheeren*, het laatste: *gelijk snijden der haren*, wat tot het geregelde onderhoud van het lichaam zou behooren. De Thalmoed kent echter zulk een verschil niet, terwijl trouwens in deze opvatting het gebruik van een *scheermes* voor dit doel ten eenenmale onbegrijpelijk is. — וכבסו שמלותם. Bij de verontreinigingen van zwaarderen aard, wordt vaak alleen *wasschen van kleederen* voorgeschreven, waarbij echter *baden van het lichaam*, stilzwijgend verondersteld wordt, zie Lev. 11,25. Ook hier ligt dus in כבוס בגדים, *het wasschen der kleederen*, het baden van het lichaam opgesloten. Anderen zien dit in: והטהרו; zij vertalen dan: *spat op hen ontzondigingswater; vervolgens zullen zij een scheermes laten gaan over geheel hun lichaam, zullen hunne kleederen wasschen en zich* door baden *reinigen*. Volgens de gemaakte opmerking, dat het *baden* in וכבסו שמלותם ligt opgesloten, vertale men: *als zij dan*, na de besprenkeling met ontzondigingswater, een scheermes hebben laten gaan enz. en hunne kleederen hebben gewasschen, *zullen zij zich zelf gereinigd hebben*, terwijl de eerste handeling, het bespatten, *door Mozes* geschied was. MENDELSSOHN's verklaring: *dan zullen zij rein zijn*, zou וטהרו eischen.

IBN 'EZRA meent, dat de besprenkeling het laatst van alle handelingen

8 zullen zij zich gereinigd hebben. Dan zullen zij nemen een
var, jong van een rund, en als zijn meeloffer: meelbloem
met olie aangemengd; en een tweede var, jong van een rund,
9 zult gij nemen tot zondoffer. Dan zult gij de Levieten doen
naderen vóór de tent der samenkomst, en de geheele gemeente
10 der kinderen Israëls in vergadering bijeenroepen. En gij zult
de Levieten vóór den Eeuwige doen naderen, en de kinderen
11 Israëls zullen hunne handen op de Levieten steunen. Aharon
zal nu met de Levieten eene wending maken vóór den Eeuwige
van wege de kinderen Israëls; dan zullen zij bestemd zijn tot
12 het verrichten van den dienst des Eeuwigen. De Levieten
zullen dan hunne handen steunen op den kop der varren; en
doen bereiden den eenen tot zondoffer en den andere tot brand-
offer, ter eere des Eeuwigen, om voor de Levieten verzoening
13 te doen. Gij zult de Levieten plaatsen vóór Aharon en vóór
zijne zonen, en met hen eene wending maken ter eere des
14 Eeuwigen. Zoo zult gij de Levieten uit het midden der kinderen
15 Israëls afscheiden, en de Levieten zullen Mij behooren. Daarna

---

geschiedde; hij verklaart: *spat op hen ontzondigingswater, n a d a t zij* nl. *een scheermes hebben laten gaan* enz. *en hunne kleederen gewasschen hebben, zullen zij z i c h a a n d e r e i n i g i n g s h a n d e l i n g*, het zich laten bespatten met ontzondigingswater, *o n d e r w e r p e n*. — Bij de priesters wordt de wijding steeds met den stam קדש uitgedrukt, bij de Levieten met טהר; het is eene reinigingshandeling, gedeeltelijk overeenkomende met die bij een aan een lijk verontreinigde, echter met slechts ééne bespatting met asch van de roode koe, — en anderdeels, wat het scheeren betreft, in overeenstemming met de reiniging van een van melaatschheid genezene. Alles om hun het groote gewicht van hun overgang tot den dienst bij het heiligdom onder het oog te brengen. — Dat bij de priesters geen kleederen-wassching is voorgeschreven, vindt misschien zijn grond in het feit, dat zij immers geheel nieuwe priesterkleeding zouden dragen, terwijl van een Levietenkleeding geen spoor is.

8. ולקחו, *zij*, de Levieten, *zullen* zich *nemen* en aan Mozes overgeven; de bestemming van den eersten var wordt vs. 12 aangegeven. — ומנחתו, wederom is hier het *plengoffer* niet vermeld, dat echter waarschijnlijk onder מנחה begrepen is. — סלת, drie tienden van een Epha (15,9). — תקח, *zult gij* van hen *nemen* en door Aharon doen bereiden *tot zondoffer*.

9. והקרבת, v. s. *gij zult de Levieten b e v e l e n nader te komen vóór de tent der samenkomst* en de gemeente bijeenroepen; intusschen zult gij de *Levieten* in werkelijkheid *brengen* vóór den Eeuwige enz.; dan bevat vs. 9 het bevel aan de Levieten en vs. 10 de opdracht, dat bevel uit te voeren. Anderen maken verschil tusschen לפני אהל מועד, d. w. z. *aan den ingang van het voorhof*, en לפני ה׳, d. i. *i n h e t v o o r h o f*, niet ver van het altaar. Nog anderen verklaren vs. 10: *a l s gij dan de Levieten hebt doen naderen* enz., *zullen* enz. — והקהלת, zie Lev. 8,3. — וסמכו, zie Lev. 1,4. De handeling geschiedde waarschijnlijk door de oudsten of de stamhoofden als vertegenwoordigers der geheele gemeente. Als waren de Levieten een offergeschenk der gemeente, zoo verricht de gemeente in hare vertegenwoordiging hier de handoplegging, als bij een offer.

ח וְהִטַּהֲרוּ : וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן
ט וּפַר־שֵׁנִי בֶּן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת : וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי
י אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וְהִקְרַבְתָּ
אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
יא הַלְוִיִּם : וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת
יב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה : וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ
אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־
יג הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם : וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם
יד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה : וְהִבְדַּלְתָּ
טו עני אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם : * וְאַחֲרֵי־כֵן

---

11. **והניף.** De תנופה bestaat in eene beweging in de vier windrichtingen en op en neder. Zoo zij ook hier in denzelfden vorm plaats had — en uit niets blijkt, dat het anders was, — dan is het niet onwaarschijnlijk, dat deze bewegingen slechts met een of meerdere stamhoofden werden verricht. — De תנופה wordt hier driemaal vermeld, nl. vs. 11, 13 en 15. Sommigen meenen, dat zij inderdaad driemaal plaats had; Israël gaf nl. de Levieten als gewijd deel aan God; Deze voegde ze den priesters toe, die ze op hun beurt aan den dienst des heiligdoms wijdden. Ieder dier drie wijdingen wordt dan door eene תנופה uitgedrukt. Ons vers bespreekt dan de wijding door Israël, מאת בני ישראל, aan God, zoodat zij zouden strekken om *den dienst des Eeuwigen te verrichten* (vgl. vs. 16—19), de wet te handhaven en te verdedigen. Vs. 13 bespreekt dan de overgave der Levieten door God aan Aharon, waarbij weder eene תנופה plaats heeft; en eerst dan, als zij Aharon zijn toegewezen, mogen zij den dienst bij het heiligdom verrichten, waaraan echter opnieuw reiniging en wijding moet voorafgaan. — Anderen verklaren vs. 12 en 13 als nadere uiteenzetting van vs. 11: de Levieten zullen namelijk steunen enz. en gij zult de Levieten plaatsen enz. en een wending met hen doen maken. De herhaling in vs. 15 is dan echter moeilijk te verklaren, te meer daar in ואחרי כן duidelijk genoeg staat, dat al het vooraf gezegde eerst moest zijn geschied. RASHIE meent, dat iedere der drie wendingen voor één der stamhuizen der Levieten golden; de eerste voor de Kehathiden, die den dienst bij het Allerheiligste, *den dienst des Eeuwigen*, vs. 11, te vervullen hadden; de tweede voor de Gershoniden, die het eigenlijke „Verblijf", de tapijtentent, te vervoeren hadden, daarom vs. 13, תנופה לה'; de derde voor de Merariden.

12. **ועשה**, *en zorg, dat bereid worde.* Aangesproken onderwerp is dan *Mozes*, die ook verder aangesproken persoon blijft.

13. **והעמדת.** De Levieten, die zich ná de ceremonie van vs. 11 zullen hebben teruggetrokken naar den ingang van het voorhof, zult gij nu plaats doen nemen vóór Aharon en zijne zonen en, door eene wending met hen te maken, ze hun als gewijd goed overgeven. — והנפת, *gij*, Mozes, *zult eene wending maken* (RASHBAM). Anderen: *zult eene wending laten maken*, door Aharon.

zullen de Levieten intreden, om den dienst bij de tent der samenkomst te verrichten, en gij zult hen zich doen reinigen,
16 en met hen eene wending maken. Want gegeven, gegeven zijn zij Mij, uit het midden der kinderen Israëls; in plaats van wat eenigen moederschoot opent, het eerstgeborene van allen
17 uit de kinderen Israëls, heb Ik hen voor Mij genomen. Want Mij behoort al het eerstgeborene onder de kinderen Israëls, zoowel bij menschen als bij vee; op den dag immers, dat Ik al het eerstgeborene in het land Egypte sloeg, heb Ik hen Mij
18 geheiligd. Nu nam Ik de Levieten in plaats van al het eerst-
19 geborene onder de kinderen Israëls. En Ik gaf de Levieten als gegevenen aan Aharon en zijne zonen, uit het midden der kinderen Israëls, om den dienst der kinderen Israëls bij de tent der samenkomst te verrichten, en voor de kinderen Israëls verzoening te doen; opdat onder de kinderen Israëls geene sterfte ontsta, indien de kinderen Israëls tot het heilige naderen
20 zouden. Mozes, Aharon en de geheele gemeente der kinderen Israëls deden met de Levieten; naar al wat de Eeuwige Mozes betreffende de Levieten geboden had, zoo deden hun de kin-
21 deren Israëls. De Levieten ontzondigden zich, en wieschen hunne kleederen, en Aharon maakte met hen eene wending vóór den Eeuwige; ook deed Aharon verzoening voor hen, om
22 hen te reinigen. En daarna kwamen de Levieten om hun dienst bij de tent der samenkomst te verrichten vóór Aharon en vóór zijne zonen; gelijk de Eeuwige Mozes betreffende de
23 Levieten geboden had, zoo deed men hun. — De Eeuwige
24 sprak tot Mozes, als volgt: „Dit is wat de Levieten betreft: van vijf en twintig jaren oud en daarboven, kan komen om een taak te vervullen bij den dienst van de tent der samenkomst.

---

15. יבאו, *zullen zij komen* = in functie treden; *binnengaan* kan het hier niet beteekenen, daar de Levieten de tent der samenkomst (d. i. het heilige en Allerheiligste) evenmin mochten betreden als een gewoon Israëliet. — וטהרת, *gij zult hen reinigen*, d. w. z. reinigingshandelingen doen ondergaan, hetzij alle drie vs. 7 genoemden, of hier, zooals gewoonlijk, enkel baden van het lichaam.

16. פטרת, *het openende*, — פטרה is abstract, niet vrouwelijk van פטר, — de Levieten zijn gegeven in plaats van hetgeen eenigen moederschoot opent, in plaats van het eerstgeborene van *alles*, zoowel mensch als vee, vgl. 3,45. Alleen de eerstgeborenen van de *moeders* waren heilig, onverschillig, of ze al dan niet eerste kind huns vaders waren, daarom kan men niet vertalen: de eerstgeborenen van *allen*.

17. הקדשתי אתם, *heb Ik hen*, de eerstgeborenen, *Mij gewijd*.

19. ולכפר, *om verzoening te doen*, in zooverre, dat zij, zooals 1,53 evenals hier gezegd wordt, door hun trouw wacht houden de Israëlieten beletten te naderen tot en zich te vergrijpen aan het heiligdom. Nadert een Israëliet niettemin, dan ligt dat aan nalatigheid der Levieten, die dus de straf te dragen hebben en de verzoening brengen. IBN 'EZRA: *om als lossing te dienen.*

יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם
טו תְּנוּפָה : כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת
פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי :
טז כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי
יז כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי : וְאֶקַּח אֶת־
יח הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל : וְאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם
נְתֻנִים | לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה
כ בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ : וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
כא אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם
וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר
כב עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם : וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה
כג יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם : ס וַיְדַבֵּר
כד יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד :

---

21. ויתחטאו, *zij ontzondigden zich*, eigenlijk: behandelden zich met חטאת, *met ontzondigingswater*. — De handelingen zijn slechts in algemeene trekken medegedeeld. Dit moet zoowel volgens de door ons gevolgde opvatting (waarbij wij drie wendingen aannamen), als volgens die van MENDELSSOHN worden aangenomen, daar volgens deze het wasschen der kleederen aan de bespatting voorafging, en in ieder geval het scheeren niet wordt vermeld. — ויכפר, *deed verzoeningshandelingen*, d. w. z. bracht hunne offerdieren.

22. כן עשו להם, gewone herhaling op het einde der uitvoering eener reeks van voorgeschreven handelingen. IBN 'EZRA: *zoo deden zij* hun ook in het vervolg, zeer zwak en onwaarschijnlijk, daar van wijdings*handelingen* bij indiensttreding der Levieten in volgende geslachten evenmin sprake is, als van die bij priesters.

24. Aan de wijding der Levieten wordt de bepaling van den leeftijd voor hun dienst aangesloten. Hier wordt *vijf en twintig*, Num. 4,3 *dertig* jaar als minimum-leeftijd aangegeven. Naar RASHIE was van 25—30 jaar een oefentijd, terwijl met 30 de eigenlijke dienst begon. RASHBAM en IBN 'EZRA

25 Doch zoodra hij vijftig jaren oud is, zal hij van den dienst-
26 post terugkeeren en geen dienst meer verrichten. Hij zal nog wel met zijne broeders dienen in de tent der samenkomst om wacht te houden, maar arbeid zal hij niet meer verrichten. Zoo zult gij met de Levieten handelen, met betrekking tot hunne ambtsplichten."

9 1 De Eeuwige sprak tot Mozes in de woestijn Sienai, in het tweede jaar na hun uittocht uit het land Egypte, in de eerste
2 maand, als volgt: „Dat de kinderen Israëls het Pésach bereiden
3 op zijn bepaalden tijd. Op den veertienden dag in deze maand, tusschen de beide avonden, zult gij het bereiden, op zijn bepaalden tijd; naar al zijne wetten en al zijne voorschriften

---

meenen, dat hier van *wachtdienst*, daar van *draagdienst* sprake is, die meerdere lichaamskracht en dus iets hoogeren leeftijd vordert. Tegen de eerste verklaring wordt aangevoerd, dat vijf oefeningsjaren te lange tijd van voorbereiding zou zijn; tegen de tweede, dat de kracht op 25-jarigen leeftijd waarlijk niet minder is dan op 30-jarigen; terwijl tegen beiden spreekt, dat op beide plaatsen ongeveer dezelfde uitdrukkingen worden gebruikt. Bovendien zou eene nieuwe telling der 25-jarigen verwacht worden. NACHM. meent daarom, dat de bepaling van vs. 24 slechts facultatief is: van 25 jaar af *mag*, wie zich ertoe in staat acht, reeds dienst doen; van 30 jaar af is de Leviet ertoe verplicht. — 'Ezra 3,8 en II Kron. 31,17 blijkt, dat die facultatieve dienst-grens later tot 20 jaar is verlaagd.

26. ושרת את אחיו *hij zal zijne broeders*, de priesters, *dienen*, òf: *hij zal met zijn broeders*, de Levieten, *dienst doen*. — ועבדה לא יעבד, volgens RASHBAM: *mag* nog *geen dienst doen*, vóór dertig jaren, en *niet meer* dienst doen ná vijftig jaar. — עבדה, schijnt de zware draag- en vervoerdienst, speciaal der Kehathiden, aan te duiden. In ieder geval mochten de Levieten boven 50 jaar nog wachtdienst om het heiligdom verrichten. — במשמרתם, bij hunne aanstellingen, de hun opgedragen functiën.

HOOFDSTUK IX. Ook hier wordt weder eene openbaring medegedeeld uit de *eerste* maand van het tweede jaar, — hoewel het begin van ons boek reeds eene Godsspraak uit de *tweede* maand verhaalt. Sommigen nemen nu aan, dat onze plaats hoofdzakelijk ten doel heeft, de wet omtrent het *tweede Pésach* en de feitelijke uitvoering dier wet mede te deelen, die in de tweede maand plaats had; terwijl dan het voorschrift omtrent het eerste Pésach, en de mededeeling omtrent de uitvoering daarvan, slechts als inleiding tot dit hoofdthema dient. Met het oog op de wel niet duidelijk vermelde, maar toch vanzelf sprekende bereiding van het „tweede Pésach" staat dan ons stuk chronologisch volkomen op zijn plaats. — NACHM. meent daarentegen, dat na het einde van de behandeling van inrichting en dienst in en bij het heiligdom, met ons stuk de draad der geschiedenis weer wordt opgevat en een Godsspraak wordt medegedeeld, die in de eerste helft van de eerste maand tot Mozes moet zijn gericht. Hoofdzaak is dan het voorschrift om *nu*, in de woestijn, wederom een Pésach te brengen; Ex. 15,25 toch was de verplichting tot het jaarlijks brengen van het Pésach gebonden aan de komst in het land, — zoodat voor het brengen van een Pésach *in de woestijn* eene bijzondere Godsspraak noodig was. — Aan dat voorschrift sluit zich dan de mededeeling aan van de toen gerezen quaestie en hare oplossing.

כה וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃
כו וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא
יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ * פ

ט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם
ב מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃ וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
ג אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין
הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ

---

1. בחדש הראשון, *in de eerste maand*, zonder nauwkeurige opgave van een datum.

2. ויעשו. De ו aan het begin van dit vers, laat zich verklaren door een verzwegen דבר אל בני ישראל ervóór te denken, — òf evenals de ו in ויתן לך (Gen. 26,28): *zoo zullen dan bereiden*, nu het Verblijf gereed, gewijd en aan den dienst overgegeven is. — הפסח, hoewel bij een niet scherp scheidend toonteeken, heeft hier toch klankverandering plaats; men zou verwacht hebben: הפסח. Bedoeld wordt: het *Paaschoffer*, wat het woord פסח in den Pentateuch gewoonlijk beteekent. — במועדו, *op den* ervoor *vastgestelden tijd*, den veertienden Niesan. Naar de traditie dient dit nadrukkelijk voorschrift ter vaststelling van de bepaling, dat zelfs op Shabbath 14 Niesan, het Pésachoffer moet gebracht worden. (Volgens eene mededeeling in Séder 'Olam, viel 14 Niesan in het jaar ná den uittocht in werkelijkheid op Shabbath in). — Num. 28,2 wordt bij het dagelijksche offer immers dezelfde uitdrukking gebezigd, terwijl daar uit vs. 10 ten duidelijkste blijkt, dat het ook op Shabbath gebracht moest worden.

3. ככל חקתיו וככל משפטיו, naar al de wetten en voorschriften, die Ex. 12,14 vv. en 43 vv. zijn uiteengezet. Het Pésachoffer zou hier behandeld worden, geheel zooals later in het heilige land, niet zooals het vorige jaar in Egypte. Het nemen van het lam op den 10 Niesan, het strijken van het bloed met een bundel hijzop op deurposten en bovendorpel, evenals het in volle uitrusting eten van het Paaschlam, vervielen dus; daarentegen traden in werking de offervoorschriften: sprengen van het bloed op het altaar en verbranden der vetstukken, alsook het חמץ-verbod gedurende zeven dagen en de feestviering. De חקת הפסח zijn v. s. de het offer zelve, de משפטים de zijne bereiding betreffende voorschriften; anderen zien in die beide termen: de wetten omtrent het offer zelve en die omtrent de daarmede verband houdende feestviering. — Een tijdelijk verbod van al wat gezuurd is, heeft ook bij het gebruik van het Manna zin, daar reeds uit vs. 11, waar מצות vermeld worden, en uit het telkens terugkeerende voorschrift omtrent *meelbloem* bij offers duidelijk genoeg blijkt, dat meel althans te verkrijgen was. — Het hier bedoelde Pésach werd dus natuurlijk gebraden en met ongezuurde brooden en bittere kruiden gegeten. — De opmerking is gemaakt, dat in de weinige uren van den namiddag vóór het invallen van den nacht, de bloedsprenging enz. door

4 zult gij het bereiden." Nu sprak Mozes tot de kinderen Israëls,
5 dat zij het Pésach bereiden zouden. En zij bereidden het Pésach in de eerste maand, op den veertienden dag der maand, tusschen de beide avonden, in de woestijn Sienai; gelijk alles, wat de Eeuwige Mozes geboden had, zoo deden de kinderen
6 Israëls. Nu waren er lieden, die aan een lijk van een mensch onrein waren geworden, en dus op dien dag het Pésach niet konden bereiden; dezen naderden vóór Mozes en vóór Aharon
7 op dien dag. En deze lieden zeiden tot hem: „Wij zijn onrein aan een lijk van een mensch, waarom zullen wij minder zijn, om het offer des Eeuwigen niet op zijn bepaalden tijd te kunnen brengen, te midden van de overige kinderen Israëls?"
8 Mozes zeide tot hen: „Blijft staan, opdat ik zal kunnen hooren, wat de Eeuwige met betrekking tot u gebieden zal."
10 9 Hierop sprak de Eeuwige tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de kinderen Israëls, als volgt: Ieder persoon, die onrein geworden zal zijn aan een lijk, of op een verren weg, hetzij bij u of

---

de priesters moeilijk zou hebben kunnen plaats gehad. Men vergete echter niet, dat ieder volwassene slechts één olijfgrootte van het Pésach behoefde te eten, zoodat het aantal offerdieren reeds daardoor sterk vermindert; dat bovendien het niet onmogelijk is, dat de 84-jarige Aharon reeds kleinzonen en achter-kleinzonen had, die met hem waren gewijd, ook al worden ze niet uitdrukkelijk genoemd. Een bepaalden leeftijd voor de ambtsaanvaarding der priesters wordt immers nergens aangegeven, en het kan dus zeer goed zijn, dat die leeftijd bijv. twintig jaar was. Dat Lev. 8 bij de priesterwijding steeds van אהרן ובניו gesproken wordt, bewijst, bij de wijde strekking van het woord בנים, al zeer weinig. Het vonnis van Num. 14 schijnt alleen de *van 20 jaar en daarboven* in de woestijn *gemonsterden* te hebben gegolden, waaronder de geheele stam Levie, als van één maand oud gemonsterd, niet viel. El'azar kwam immers wél in 't Heilige Land, al was hij bij den uittocht waarschijnlijk reeds veel ouder dan 20 jaar geweest. — Trouwens moet de geheele handeling al zeer weinig tijd en zeer weinig ruimte hebben in beslag genomen, daar wij bij JOSEPHUS, (Joodsche oorlog VI, 9,3) een getal van 256.500 Paaschoffers vermeld vinden, als op één Pésachdag gebracht.

5. **במדבר סיני.** Naar eene Thalmoedische opvatting werd voortaan in de woestijn geen Pésachoffer meer bereid, alleen *in de woestijn Sienai*, vanwaar zij den 20ste der 2de maand vertrokken. Hier werd het slechts op uitdrukkelijk Goddelijk bevel gebracht, terwijl het voorschrift omtrent het Pésach overigens eerst ná de komst in Palaestina zou gelden.

6. **ויהי**, enkelv. werkwoord vóór het onderwerp in 't meervoud, wat vooral bij היה meermalen voorkomt. *Onrein* kunnen zij geworden zijn aan de lijken van afgestorven familieleden; — zij wisten reeds, dat het Pésach, als offer, slechts door *reine* personen gegeten mocht worden en dat die reiniging niet aanstonds te verkrijgen was, maar aan tijd en bepaalde formaliteiten was gebonden, zooals Num. 19 nader omschrijft. Weder een bewijs, dat de Num. 19 medegedeelde wet, reeds vroeger was gegeven. — ויקרבו לפני, *zij naderden* eerbiedig *vóór* Mozes enz.; dit ligt in קרב לפני, dat overigens slechts bij naderen vóór God en bij een vorstin tegenover haren

ה אֹתוֹ : וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח : וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם
בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
ו יִשְׂרָאֵל : וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ
לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן
ז בַּיּוֹם הַהוּא : וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים
לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ
ח בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה
מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם : פ
ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא ׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ

---

gemaal voorkomt. De zin is dan: *zij naderden* op een eerbiedigen afstand *tot Mozes*. Ook als onreinen mochten zij immers tot bij de tent van Mozes, het Levietenkamp, komen, zoo zij slechts zorgden van het heiligdom verwijderd te blijven. Het is dus hier niet noodig te verklaren: *men naderde* in hun opdracht, — maar zij kunnen zelve hunne zaak hebben bepleit.

7. אליו, *tot hem*, Mozes, als voorzitter der raadsvergadering der oudsten. — נגרע, *zouden wij verminderd zijn* = uitgesloten; of: *ten achter staan* bij onze broeders. — Zij beklagen zich, door eene onwillekeurige, misschien onder zekere omstandigheden zelfs godsdienstige handeling (de verontreiniging aan een lijk, bijv. van een familielid, dien men verplicht is te begraven) uitgesloten te zijn van het *op tijd brengen* van het Pésachoffer.

8. עמדו, *blijft* hier *staan*, afwachten wat ik u als Gods antwoord zal mededeelen. — ואשמעה. Bij twijfel omtrent een bijzonder geval wendt Mozes zich tot God om eene beslissing, — hij gaat en vraagt de Godheid, lokt eene openbaring uit, — tevens een bewijs, hoe ook de nadere bijzonderheden der wetten en hunner uitvoering door Mozes slechts op grond van openbaring aan het volk werden bekend gemaakt.

10. אל בני ישראל, niet alleen tot de vragers, maar tot *allen*. De hier volgende wet geldt voor ieder en voor altijd, niet enkel voor dit speciale geval. — טמא לנפש, *onrein aan een lijk*, als voorbeeld voor elke aan langeren termijn gebonden onreinheid, die belet het Pésach op tijd te brengen. — בדרך רחקה, *op een verren weg*. Ware dit vers niet in relatieven zin op te vatten, dus: *niet in de onmiddellijke nabijheid des heiligdoms*, dan moest er eenige aanwijzing van den afstand zijn gegeven. De zin is dus: niet in het heiligdom aanwezig kunnende zijn, op de uren, voor het Pésach aangewezen. Wederom als voorbeeld voor tal van andere verhinderingen. (Vgl. Pesachiem 92*b*). De stip op de ה van רחקה, wordt door RASHIE verklaard als te wijzen op de zoo even medegedeelde halachische opmerking, dat die *verwijdering* niet juist groot behoeft te zijn. NACHM. bestrijdt

bij uwe nakomelingen, en ter eere des Eeuwigen het Pésach
11 bereiden wil; — In de tweede maand, op den veertienden
dag, tusschen de beide avonden, zal men het dan bereiden;
met ongezuurde brooden en bittere kruiden zal men het
12 eten. Men zal er niet van overlaten tot den morgen, en een
been zal men er niet aan breken; naar al de wetten van
13 het Pésach zal men het bereiden. Doch de man, die rein is,
en zich niet op den weg bevond, en nagelaten heeft het Pésach
te bereiden, die persoon zal uit zijn volk uitgeroeid worden;
want het offer des Eeuwigen heeft hij niet gebracht op zijn
14 bepaalden tijd; zijne zonde dragen zal die man. En wanneer
een vreemdeling bij u verblijf houdt en ter eere des Eeuwigen
het Pésach bereiden zal, naar de wet van het Pésach en naar
zijn voorschrift zal hij het bereiden; ééne wet zal er voor u
zijn, zoowel voor den vreemdeling, als voor den inboorling des
15 lands." — En op den dag, dat men het Verblijf had opgericht,
bedekte de wolk het Verblijf, dienende tot tent van het getuigenis;

---

deze verklaring, die echter door MIZRACHIE wordt verdedigd en ook in den Thalmoed voorkomt. Nieuweren zien in dien stip eene aanwijzing, dat de Massoreten twijfelden of hier רחק of רחקה moest worden gelezen, daar דרך in beide geslachten voorkomt. — ועשה פסח, *en* niettemin *wil bereiden* enz.; anderen: *dan moet* ook *hij bereiden*, doch op de aanstonds uiteen te zetten manier; minder waarschijnlijk.

11 en 12. Naar den Thalmoed moesten bij de keuze en de bereiding en behandeling van het „tweede Pésach" alle voorschriften in acht genomen worden, die voor het gewone Pésach gelden, niet echter de niet met het offer zelve in verband staande plichten, als wegruimen van ongezuurd enz. Bij het slachten van het tweede Pésach mocht men חמץ in bezit hebben. — ככל חקת הפסח, *naar al de wetten, die voor het Pésachoffer gelden.*

13. אשר הוא טהור, *die rein is*, ובדרך, *en* ook *niet op weg is geweest*, reeds eenigen tijd te voren, zoodat hij in werkelijkheid niet tijdig aanwezig kon zijn. Dan zou hieruit volgen, dat men niet gerechtigd is zich kort voor 14 Niesan op weg te begeven, zoodat men dien dag *ver* zou zijn. Men kan echter ook den geheelen zin verklaren als meer dan volmaakt verleden tijd, *wie rein was* en *niet op weg* (= op een verren weg) *en toch nagelaten heeft enz. zal uitgeroeid worden.* — והדל, v. s. *en* geheel en al *nalaat het Pésach*, ook het tweede, *te bereiden.* Dan zou dus, wie, zonder verhinderd te zijn, het eerste Pésach verzuimd heeft, eerst dán met uitroeiïng worden gestraft, indien hij ook het tweede niet brengt. במעדו op het einde van ons vers beteekent dan: *op geen der daarvoor vastgestelde tijden* heeft hij het Pésach gebracht. Anderen meenen, dat hier uitsluitend van het eerste Pésach sprake is en de straf reeds is verdiend bij moedwillig verzuim van het eerste, zonder dat het door het brengen van het tweede Pésach kan goed gemaakt worden.

14. גר. Zie Ex. 12,48. Bedoeld wordt de גר צדק, de geheel tot het Jodendom overgegane niet-Israëliet. Staat het Ex. t. a. p. om te zeggen, dat de Jood geworden niet-Israëliet eerst dan het Pésach eten mag, als al het mannelijke bij hem besneden is, — hier staat het met het oog op

יא לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה : בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ :
יב לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־חֻקַּת
יג הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ : וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה
וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי ׀ קָרְבַּן
יד יְהוָה לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא : וְכִי־יָגוּר
אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה
טו חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ : * ס וּבְיוֹם
הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת

---

het tweede Pésach, — zoodat hij, ná 14 Niesan, maar vóór 14 Ijar tot het Jodendom overgegaan zijnde, het tweede Pésach brengen moet. — Het spreekt immers vanzelve, dat de Jood geworden niet-Jood alle wetten des Jodendoms heeft in acht te nemen. Het hangt dus niet meer van zijn *wil* af, en ועשה kan hier niet vertaald worden: *en bereiden wil*, -- לכם ולגר ולאזרח הארץ. De ו vóór לגר is hier niet: *en*, maar staat parallel met dien van ולאזרח en beteekent: *zoowel ... als*.

9,15—23 en 10,1—10. De tijd voor het optrekken des volks was. na de viering van het tweede Pésach, nabij; voordat echter het optrekken zelve verhaald wordt, deelt ons stuk eerst mede, hoe uit het optrekken der wolkzuil de Goddelijke aanwijzing bleek, dat het volk moest voortgaan (9,15—23), terwijl daaraan wordt vastgeknoopt, hoe, bij het zichtbaar worden van dit teeken, Mozes door bepaalde signalen het geheele optrekken des volks regelde. Het spreekt immers vanzelf, dat het voortrukken eener zoo groote menigte met vrouwen, kinderen, vee en bagage niet maar eenvoudig aan de willekeur van ieder persoon of iedere groep kon worden overgelaten, maar dat daarbij eene bepaalde orde inacht genomen moest worden. De wolkzuil gaf in het algemeen de aanwijzing, dat de tijd voor oprukken of legeren gekomen was; Mozes' signalen op de trompetten gaven de orde voor de bijzondere groepen aan. De beide stukken behooren bijeen en hadden niet over twee hoofdstukken verdeeld moeten zijn. Het is trouwens niet de eenige plaats, waar de, zeer late, van Christelijke zijde afkomstige hoofdstukken-indeeling met het logisch verband en den samenhang der verzen en stukken geene rekening houdt.

15. וביום הקים, *en op den dag van het oprichten*, waarop hij, Mozes, het Verblijf had opgericht. Ex. 40,36—38 is het hier volgende reeds in algemeene trekken medegedeeld, tot afsluiting van het verhaal omtrent de oprichting van het Verblijf; כסה dus eigenlijk: *had bedekt* en was blijven bedekken. — את המשכן לאהל העדת, *het Verblijf*, voor zoover dit dient *tot tent van het „Getuigenis"*, d. w. z. het eigenlijke heiligdom, het heilige en Allerheiligste, — niet ook het voorhof. אהל העדת komt 17,22 en 18,2 voor in den zin van: *het Allerheiligste*, de plaats, waar het „Getuigenis", d. i. de steenen tafelen, in de arke liggen. משכן העדת komt daarentegen herhaaldelijk voor in den meer algemeenen zin: het eigenlijke

en des avonds was zij boven het Verblijf als een schijnsel van
16 vuur, tot den morgen. Zoo was het steeds: de wolk bedekte
17 het, en wel een vuurglans bij nacht. Naarmate nu de wolk zich
van boven de tent verhief, daarná eerst trokken de kinderen
Israëls op; en op de plaats, waar de wolk zich vestigde, daar
18 moesten de kinderen Israëls een legerplaats betrekken. Op
bevel des Eeuwigen zouden de kinderen Israëls optrekken, en
op bevel des Eeuwigen zouden zij legeren; al den tijd namelijk,
dat de wolk op het Verblijf gevestigd bleef, zouden zij legeren.
19 En wanneer de wolk langen tijd boven het Verblijf bleef, dan
moesten de kinderen Israëls de verordening des Eeuwigen in
20 acht nemen en niet optrekken. Gebeurde het daarentegen, dat
de wolk slechts een klein getal dagen boven het Verblijf zich
bevond, — op des Eeuwigen bevel zouden zij de legerplaats
betrekken, en op des Eeuwigen bevel zouden zij optrekken.
21 En als het gebeurde, dat de wolk slechts van den avond tot
den morgen bleef, — zoodra dan de wolk zich verhief in den
morgen, zouden zij optrekken; of gedurende een dag en een
nacht, en als dan de wolk zich verhief, zouden zij optrek-
22 ken. Of twee dagen, of eene maand, of een geheel jaar:
als de wolk lang boven het Verblijf bleef, erboven gevestigd, moesten de kinderen Israëls gelegerd blijven en niet optrekken; doch zoodra zij zich verhief, moesten zij optrekken.

---

heiligdom in zijn geheel. Dit beteekent het dan ook waarschijnlijk hier. משכן לאהל = משכן אהל; de constructie met den ל om opeenhooping van סמיכות-vormen te vermijden. — יהיה, *was zij*, de wolk, *steeds;* de toekomende tijd als aanwijzing voor duur en herhaling.

16. Niet alleen op den dag der oprichting was het zoo, maar *zoo bleef het ook voortdurend; de wolk bedekte het, en* die wolk was *een vuurschijn bij nacht;* de vuurschijn was niets anders dan de nu lichtend geworden wolk; er was dus slechts één wolk, en niet twee. Voortdurend is in ons stuk dan ook van העגן, *de wolk* sprake (vgl. onze aant. Ex. 14,20 en 40,38).

17. ולפי ... ואחרי כן, *naar mate .... en daarna*, een voor ons vreemde constructie. Wij zouden verwachten: ילפי ... יסעו. Sommigen verklaren ואחרי כן, *dadelijk daarna*, onwaarschijnlijk, daar in ieder geval de verder aan te geven signalen moesten worden afgewacht; beter komt mij voor te verklaren: *daarna eerst*, niet aanstonds zoodra zich het eerste verschijnsel van verheffing der wolk voordeed, maar eerst iets later. — De wolk gaf het sein tot opbreken, de richting van het voorttrekken en de plaats van legering aan.

18. על פי ה', *op bevel des Eeuwigen*, blijkende uit de beweging der wolk, en misschien ook, zooals uit vs. 23 v. s. blijkt, mondeling aan Mozes gegeven en door dezen aan het volk bekend gemaakt. — חנה beteekent in ons stuk nu eens: *de legerplaats betrekken*, dan weder: *op de plaats der legering blijven;* zoo ook שכן nu eens: *zich vestigen*, dan weer: *gevestigd blijven.* שכן schijnt te beteekenen: *stand houden* en niet verder voortgaan, als teeken, dat het Verblijf moest worden opgericht, waarboven

טו וּבְעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר : כֵּן יִהְיֶה
טז תָּמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה : וְלִפְּי הֶעָלוֹת הֶעָנָן
מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־
יז שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־
יח הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ : וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים
יט וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ : וְיֵשׁ אֲשֶׁר
יְהִיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־
כא פִּי יְהוָה יִסָּעוּ : וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה
הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ :
כב אוֹ־יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן
לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ :

---

dan de wolk zich plaatste; v. a. *naar beneden komen*, tegenover העלות, zichtbaar *dalen*, als teeken voor de legering.

19. **ובהאריך**, v. s. moet hierbij worden aangevuld: שכן, *als zij lang maakte* haar gevestigd zijn; anderen: *langen tijd doorbrengen*. — ושמרו, hoe moeilijk hun misschien ook het verblijf op de plaats, waar zij waren, vallen mocht, *hadden zij in acht te nemen, wat God hun* door het verwijlen der wolk, op dezelfde plaats *ter inachtneming voorschreef*, en mochten zij niet voorttrekken.

20. Al lachte de plaats der legering hun toe en verlangden zij er te blijven — als de wolk zelfs na weinige dagen weer optrok, moesten zij verder trekken. — מספר ימים, *te tellen dagen*, zoo weinig in aantal (Gen. 34,30).

21. Somtijds gaf de wolk alleen *gedurende den nacht* het sein tot rust, en moesten zij den volgenden morgen aanstonds weer voortrukken; of de wolk bleef dan nog *bij dag en een nacht* — dus twee nachten en een dag — zoodra dan de wolk zich verhief, moesten zij weer voorttrekken. 's Nachts hadden waarschijnlijk geene tochten plaats. Natuurlijk zullen in zoo korten tijd toch wel provisionneele tenten zijn opgeslagen, al was nu niet juist sprake van een legerplaats. Anderen verklaren יומם ולילה: 's ochtends aangekomen op een plaats, waar de wolk zich neerliet, bleven zij daar *dien dag en den daarop volgenden nacht*, en trokken met het aanbreken van den dag weer voort. — Dit laatste sluit met de uitdrukking יומם, *bij dag*, beter. Dan moet men aannemen, dat zij somtijds ook des nachts voortrukten. — Bij היה הענן moet aangevuld worden: או יומם ולילה.

22. **או ימים**, nadat *een maand* genoemd is, moet ימים wederom een afgeronde periode aanduiden, dus: een jaar *in dagen*, d. i. een vol jaar. — Bij de zeer korte termijnen van het vorige vers, waarbij van legering geen sprake kan zijn, wordt alleen geconstateerd, dat het volk dadelijk weer moest *optrekken*. Overigens wordt in het geheele stuk meer de nadruk

23 Op bevel des Eeuwigen legerden zij, en op bevel des Eeuwigen trokken zij op; de verordening des Eeuwigen namen zij in acht, volgens het bevel des Eeuwigen in handen van Mozes.

10 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Maak u twee zilveren trompetten; van drijfwerk zult gij ze maken; en zij zullen u dienen tot het oproepen der gemeente, en tot het 3 doen optrekken der legers. Wanneer men op hen blaast, dan zal de geheele gemeente tot u samenkomen naar den ingang 4 van de tent der samenkomst. Doch wanneer men op één blaast, dan zullen tot u samenkomen de vorsten, de hoofden 5 over de duizenden van Israël. En wanneer gij alarm blaast, dan zullen de legers optrekken, die oostwaarts gelegerd 6 zijn. En wannneer gij ten tweeden male alarm blaast, dan zullen de legers optrekken, die zuidwaarts gelegen zijn;

---

gelegd op het *gelegerd blijven*. Bij de korte termijnen, waarbij zij immers niet van te voren wisten, dat het verblijf slechts van korten duur zou zijn, moesten zij, naar NACHM. opmerkt, toch, als er maar even tijd toe was, de legerplaats geheel inrichten, om misschien na eenige uren te bemerken, dat alles vergeefsch was geweest. Bij de langere termijnen is in het wachten de verdienste gelegen — hoewel in 't gezicht van 't heilige land, mochten zij den tocht daarheen niet overhaasten. — De toekomende tijden יסעו en יחנו tot vs. 23 behoeven niet juist feiten te constateeren, maar geven waarschijnlijk het voorschrift. Vs. 23 constateert dan aan het slot, dat zij in werkelijkheid, althans in het begin, zoo handelden en de voorschriften Gods in acht namen.

23. **על פי ה' ביד משה**, v. s. *op bevel des Eeuwigen*, om nl. de aanwijzingen der wolk te volgen, dat Deze *in Mozes' handen* had gegeven om het volk bekend te maken. V. a.: zij trokken op en legerden op bevel des Eeuwigen, maar tegelijk, door de hier onmiddellijk volgende regeling, *door eene handeling van Mozes*, de signalen namelijk.

HOOFDSTUK X. 1. **עשה**, *laat maken;* לך, niet juist: *voor u* alleen bestemd, (eene opvatting, die in den Thalmoed voorkomt), maar zooals vaak: *maak u*, = maak. — חצוצרת, in tegenstelling met שופר, een *recht* blaasinstrument *van metaal*. Dat zij niet gebogen waren, blijkt uit Josephus en de afbeeldingen op den triumfboog van Titus. — מקשה, mann. voornw., bij een vrouw. woord, een dikwijls voorkomende afwijking. — אתם, ieder uit één stuk, door slaan met een hamer, *gedreven*. — למקרא ... ולמסע, twee onbepaalde wijs-vormen. Tweeledig is het gebruik der trompetten in hoofdzaak: bijeenroeping van het volk of zijner vertegenwoordigers, en 2e geven van seinen voor het regelen van het voortrukken der legers. Die beide functiën worden vs. 3—7 nader verklaard. Vs. 8 zet dan uiteen, *wie* die signalen geeft; terwijl vs. 9 en 10 nog eenige bijzondere gevallen voor 't gebruik der trompetten aangeven, die hier eigenlijk slechts ter loops te pas komen, om de geheele zaak af te handelen.

3. Uit de tegenstelling in vs. 4 blijkt, dat בהן beteekent: *op beiden*, en wel waarsch.: *tegelijkertijd*, niet: *na elkander*, daar dan één trompet voldoende zou geweest zijn. — ותקעו. Uit vs. 7 blijkt, dat תקיעה een ander geluid is dan תרועה. Bij het bijeenroepen wordt dus enkel een תקיעה geblazen, d. i. naar de traditie een enkelvoudige, onafgebroken blaastoon, en wel tot oproeping van *de geheele gemeente*, in volksvergadering, *op beide*

כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ
עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ

ט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ ב עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרֹת כֶּסֶף
מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת־
ג הַמַּחֲנוֹת׃ וְתָקְעוּ בָהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח
ד אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאִם־בְּאַחַת יִתְקָעוּ וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי
ה אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים
ו קֵדְמָה׃ וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה

---

trompetten, wat òf door het sterker geluid, òf misschien door verschil van toon te onderscheiden was. Werd slechts op één eene תקיעה geblazen, dan was dit een teeken voor de vorsten om tot Mozes ter vergadering op te gaan, waarsch. eveneens naar den ingang van de tent der samenkomst. — ראשי אלפי ישראל, de vorsten zijn *hoofden van de duizenden*, waaruit het volk bestaat. Men behoeft niet te verklaren: *hoofden over* de bevelhebbers over *de duizenden* = ראשי שרי אלפים. — ותקעו, *m e n zal blazen;* daar er slechts op één trompet geblazen wordt, moet het meervoud hier als onbepaald worden opgevat.

5. **ותקעתם.** תרועה is een *gebroken geluid* blazen; — daar nu vs. 7 en 9 voor het voortbrengen van Theroe'a het werkwoord הריע voorkomt, neemt de traditie aan, dat het vereenigd gebruik van beide termen wijst op de combinatie der geluiden, zoodat ותקעתם תרועה beteekent: *gij zult een enkelvoudig e n een gebroken geluid blazen.* Niet onmogelijk is ook, dat in het woord תרועה al vanzelf de combinatie ligt en het dus beteekent: gij zult blazen een gebroken geluid, voorafgegaan en gevolgd door een enkelvoudigen, langgerekten toon. — ותקעתם, *gij*, de priesters, *zult blazen*, of: *gij*, Mozes en Aharon, en andere vertegenwoordigers des volks, *zult bevelen te blazen.* — החנים קדמה, d. i. het kamp van Juda; החנים תימנה, d. i. het kamp van Ruben.

6. **תרועה יתקעו**, naar de boven gegeven verklaring der traditie: combinatie van Theroe'a en Thekie'a, — de beide uitdrukkingen samengevat geven dan voor de Theroe'a altijd een Thekie'a vóór en ná. — למסעיהם, *voor hun vertrekken*, voor het optrekken der Israëlieten in 't algemeen, of voor dat van ieder der genoemde legers, of voor dat der beide nog niet genoemden: Efrajim en Dan, — in dit laatste geval vertale men: *e v e n z o o zal men enz. voor hunne*, der overigen, *tochten.* Voor Ibn 'Ezra's opmerking, dat ná het optrekken van Ruben's kamp de priesters niet meer konden blazen, daar zij met de Kehathiden meetrokken, zie ik geen enkelen grond. 1°. blijkt nergens, dat Mozes en Aharon en zijne zonen ook bij het voorttrekken tegelijk met de andere Kehathiden *optrokken*, al is het waarschijnlijk, dat zij in de nabijheid van de gewijde voorwerpen zullen zijn gebleven; zij kunnen dus zeer goed hebben gewacht tot alle 4 kampen waren opgetrokken; 2°. kan het blazen des noods van de plaats, waar de Kehathiden zich bevonden, hebben plaats gehad. Vooral als men bedenkt, wat wij boven in het vorige hoofdstuk (vs. 3)

7 alarm zal men blazen bij hunne tochten. Maar wanneer men de
vergadering te zamen roept, zult gij blazen, doch geen alarm maken.
8 En Aharons zonen, de priesters, zullen op de trompetten blazen;
dit zal u tot eene eeuwige wet zijn, voor uwe nakomelingen.
9 Wanneer gij in uw land ten strijde zult trekken, tegen een
verdrukker, die u in het nauw brengt, dan zult gij op de
trompetten alarm blazen; hierdoor zult gij bij den Eeuwige,
uwen God, in herinnering komen; en uit de macht van uwe
10 vijanden geholpen worden. En op den dag van uwe vreugde
en op uwe bijeenkomsttijden en op uwe nieuwemaansdagen
zult gij op de trompetten blazen bij uwe brandoffers en bij uwe
vredeoffers; en zij zullen u tot aandenken zijn vóór uwen God!
Ik, de Eeuwige, ben uw God!"
11 Het was in het tweede jaar, in de tweede maand, op
den twintigste der maand, — verhief zich de wolk van
12 boven het Verblijf van het getuigenis. Toen trokken de
kinderen Israëls op, voor hunne tochten, van de woestijn

---

gezegd hebben omtrent de mogelijkheid van een grooter aantal priesters, verdwijnt IBN 'EZRA's bezwaar geheel. De Thalmoedische traditie neemt dan ook aan, dat ieder der legers eerst op trompetsignaal optrok.

7. Dit vers geeft niets nieuws, maar stelt alleen het verschil tusschen de signalen duidelijk in het licht; voor bijeenroeping enkel Thekie'a zonder Theroe'a. — הקהל, eig. *de vergadering des volks*, hier algemeen: *als men de vergadering*, van het volk of van de vorsten alleen, *bijeenroept.*

8. Zoowel bij de boven gegeven gelegenheden, als in de vs. 9 en 10 opgenoemde gevallen, heeft het *blazen op de trompetten* door de priesters plaats. Aan het *tweetal* trompetten schijnt men zich, althans voor de vs. 9 en 10 genoemde gevallen, ook later gehouden te hebben, — al komt II Kron. 5,12 een aantal van 120 trompetblazende priesters bij de wijding van Salomo's tempel voor. Dat was een buitengewone gelegenheid, waarbij niet als *verplichting* geblazen werd (vgl. Rosh Hashana 27*a*). — והיו לכם, *zij*, de trompetten, *zullen u zijn tot eeuwige wet voor uwe nakomelingen;* ook in Palaestina zult gij ze kunnen gebruiken voor het vs. 9 en 10 aangegeven doel, die in zekeren zin correspondeeren, vs. 9 met vs. 5 en 6, — vs. 10 met vs. 3. Het zijn natuurlijk niet de hier voorgeschreven trompetten *zelve*, maar het voorschrift omtrent de trompetten, dat *als eeuwige wet* wordt aangegeven. Het tot nu toe aangegeven gebruik der trompetten was van tijdelijken aard en gold slechts in de woestijn. Het volgende geldt ook later, en ook dan zullen de priesters met het blazen belast zijn.

9. וכי תבאו מלחמה. De gewone uitdrukking is: יצא למלחמה. Sommigen maken tusschen de beide uitdrukkingen dit verschil, dat het laatste is: vrijwillig *uittrekken ten strijde*, het eerste: *in strijd geraken*, waarbij de oorlog van anderen uitgaat. Het eerste geeft tevens meer den strijd op *eigen* bodem, בארצכם, — het laatste op *vreemd* terrein; het eerste den verdedigings-, het laatste den aanvallenden oorlog.

10. וביום שמחתכם, *op den dag uwer vreugde*, die gij bijv. door een dankoffer viert; naar IBN 'EZRA: vreugde over de redding, in het vorige vers besproken. — Voorts zijn genoemd *verzamelingstijden*, waaronder Lev. 23,23—32 ook den dag der Herinnering en den Verzoendag brengt, en het

י תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְּעֵיהֶם : וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא
יא תָרִיעוּ : וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם
יב לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם : וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־
הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
יג אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם : וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל
זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם : * פ

המשי

יד וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נֶעֱלָה הֶעָנָן
טו מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת : וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַסְּעֵיהֶם מִמִּדְבַּר

Nieuwemaansfeest, dat zich door een bijgevoegd offer (Num. 28,11-15) onderscheidt. In Sifré vindt ééne meening in יום שמחתכם den Sabbath aangeduid, die ook een bijzonder offer heeft; een andere meening vindt dien reeds in de analogie met het Nieuwemaansfeest, en ziet in יום שמחתכם den gewonen dagelijkschen offerdienst. — ותקעתם, eene enkele Thekie'a, zonder Theroe'a. Het meervoud ziet hier waarschijnlijk op *het volk, gij zult* door de priesters laten *blazen*.

11. Op tien dagen na hadden zij dus een jaar in de woestijn Sienai doorgebracht. Eerst was op den 14de der tweede maand door hen, die op 14 Niesan verhinderd waren, het tweede Pésach gebracht. — Uit Deut. 1,6—8 blijkt, dat het optrekken der wolk gepaard ging met een goddelijk bevel; vgl. vs. 13.

12. למסעיהם, *voor huune tochten*, d. w. z. om hunne tochten naar Palaestina te beginnen; v. a. *naar hunne tochten*, d. w. z. naar de 2 en 9 aangegeven wijze van *optrekken* des volks. נסע kan namelijk zoowel *opbreken*, gaan optrekken, als: *voorttrekken*, den tocht voortzetten beteekenen; מסע dus zoowel *tocht*, als *vertrek*. In de laatste verklaring moet het meerv. למסעיהם verklaard worden: *naar de* voorgeschreven *orde van optrekken van ieder* der kampen. — וישכן הענן במדבר פארן, *de wolk vestigde zich*, bleef staan *in de woestijn Paran*, waarsch. hier op te vatten: *bij het begin der woestijn Paran*. Den naam Paran dragen, behalve een woestijn, ook nog een gebergte, een vallei en misschien ook eene stad of landstreek (I Kon. 11,18). De *woestijn Paran* is waarschijnlijk de groote woestenij, van Egypte zich uitstrekkende tot Iduméa en Palaestina, die Mozes (Deut. 1,19) „*de groote en ontzagwekkende*" noemt. In de woestijn Paran lagen alle 11,34 en 35 en 12,16 genoemde plaatsen van oponthoud, en zelfs meerdere, die 33,18 vv. opgesomd worden. Als 12,16 gezegd wordt, dat Israël ná zijn vertrek van Chatséroth legerde *in de woestijn Paran*, dan kan hiermede een *deel* der woestijn Paran bedoeld zijn, dat geen bijzonderen naam droeg, — terwijl de andere deelen, hetzij tengevolge der daar plaats gehad hebbende gebeurtenissen òf reeds van vroeger, door bijzondere namen werden aangeduid, hoewel ze toch allen in den algemeenen naam: *woestijn*

13 Sienai, en de wolk nam verblijf in de woestijn Paran. Toen trok-
ken zij voor het eerst op, op bevel des Eeuwigen, in handen van
14 Mozes. De groep van het leger der zonen van Juda trok het eerst
op, naar hunne scharen; en aan het hoofd van zijn leger stond
15 Nachshon, de zoon van 'Ammienadab. En aan het hoofd van de
legerschare van den stam der zonen van Jissachar stond Nethanel,
16 de zoon van Tsoe'ar. En aan het hoofd der schare van den
stam der zonen van Zeboeloen stond Elieab, de zoon van Chélon.
17 Nu werd het Verblijf uit elkander genomen, en trokken de
zonen van Gershon en de zonen van Merarie op, die het Ver-
18 blijf droegen. Daarna trok de groep van het leger van Ruben
op, naar hunne scharen; en aan het hoofd zijner schare stond
19 Elietsoer, de zoon van Shedéoer. En aan het hoofd der schare
van den stam der zonen van Simon stond Sheloemieël, de zoon
20 van Tsoerieshaddai. En aan het hoofd der schare van den stam der
21 zonen van Gad stond Eljasaph, de zoon van De'oeël. Nu trok-
ken de Kehathiden op, die het heiligste droegen, zoodat men het
22 Verblijf kon oprichten, alvorens zij kwamen. Vervolgens trok de
groep van het leger van de zonen van Ephrajim op, naar hunne
scharen; en aan het hoofd zijner schare stond Elieshama', de zoon
23 van 'Ammiehoed. En aan het hoofd van de schare van den stam
der zonen van Menasshé stond Gamlieël, de zoon van Pedahtsoer.

Paran begrepen zijn. — Anderen nemen aan, dat de mededeeling op onze plaats anticipeert en reeds kort mededeelt, dat ten slotte *de wolk* voor langeren tijd *bleef rusten* in de woestijn Paran, vanwaar de verspieders werden gezonden, — terwijl de bijzonderheden van den tocht daarheen dan nader worden verhaald. MENDELSSOHN vertaalt למסעיהם: *in verschillende*, telkens voor korter of langer tijd onderbroken *tochten;* naar de door ons gegeven verklaring onnoodig, — en in strijd met zijne eigen verklaring, die de verder genoemde stations *in de woestijn Paran* plaatst.

13. Hoewel ook van Egypte tot Sienai de tochten natuurlijk op goddelijk bevel plaats hadden, was het nu toch *voor het eerst*, dat zij in de volgorde en legering, zooals hoofdstuk 2 aangegeven, *optrokken*. Anderen meenen, dat als onderwerp van ויסעו niet: *de kinderen Israëls*, maar: *de stammen van het kamp van Juda* genomen moet worden; wegens den langen tusschenzin is dan vs. 14 het werkwoord ויסע herhaald. Dan moet men vertalen: *Het eerst trokken op — op bevel des Eeuwigen in handen van Mozes — trok op de groep* enz.

14. ועל צבאו, *en over zijne*, Juda's *legerschare* was stamvorst. — דגל is algemeene naam voor ieder der vier legergroepen; צבא, voor de stamgroep.

17. Het afbreken en uit elkander nemen van het Verblijf geschiedde ten deele vóór, ten deele tijdens het optrekken der legers. Num. 2,17 is reeds opgemerkt, dat *alle* Levieten zich misschien eerst in beweging stelden, *nadat* het tweede kamp, dat van Ruben, was opgetrokken; Gershoniden en Merariden plaatsten zich dan tusschen het eerste en tweede, Kehathiden achter het tweede kamp. *Hier* is het hoofdzakelijk te doen om de orde *tijdens* den tocht aan te geven; 2,17 daarentegen om de volgorde van het *optrekken* mede te deelen. De gang van zaken is dus deze: Terwijl het

כג סִינָי וְיִשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן : וַיִּסְעוּ בָרִאשֹׁנָה עַל־פִּי
כד יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה : וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה
כה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב : וְעַל־צְבָא מַטֵּה
כו בְּנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר : וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי זְבוּלֻן
כז אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן : וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן וְנָסְעוּ בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי
כח נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן : וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ
כט אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר : וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל
ל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי : וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי־גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל :
לא וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן עַד־בֹּאָם :
לב וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע
לג בֶּן־עַמִּיהוּד : וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר :

---

kamp van Juda zich in beweging stelt, gaan de priesters het heiligdom binnen en verpakken de gewijde voorwerpen; is dit geëindigd, dan komen Gershoniden en Merariden en nemen gordijnen en tapijten af en nemen de planken enz. uit elkander en laden ze op hun wagens. Intusschen is het kamp van Ruben reeds opgerukt; — Gershoniden en Merariden plaatsen zich nu tusschen die beide kampen, en de Kehathiden achter Ruben's kamp. Vervolgens trekken de beide anderen groepen op. — והורד ‥ ונסעו, dezelfde tijd in verschillende beteekenis; de eerste vorm moet als meer dan volmaakt verleden tijd worden opgevat, de tweede als onvolmaakt verleden. Naar onze opvatting echter onnoodig. Nadat Juda was opgetrokken — en inmiddels de gewijde voorwerpen waren ingepakt, *werd* nu *het Verblijf*, het gebouw, *uit elkander genomen*, en als dit afgeloopen was, terwijl intusschen Ruben reeds was opgetrokken — *trokken de Gershoniden enz. op.*

21. המקדש, meestal: *het heiligdom*, de plaats der heilige dingen, — hier: *de gewijde voorwerpen* zelve. In hoofdstuk 4 en 7,9 wordt hiervoor de term קֹדֶשׁ gebruikt. Bedoeld zijn alle in hoofdstuk 4 genoemden met uitzondering der arke (vgl. vs. 33). — והקימו. Tengevolge van deze regeling, doordien de dragers der deelen van het gebouw achter het eerste en die van de gewijde voorwerpen achter het tweede kamp optrokken, *kon men*, de Gershoniden en Merariden, *het Verblijf hebben opgericht, alvorens zij zouden zijn aangekomen.* — Wij hebben reeds vroeger opgemerkt, dat er omtrent de wijze van voortrukken der Israëlieten twee meeningen bestaan; de eene: dat zij zouden zijn voortgerukt, zooals zij gelegerd waren, rondom het heiligdom, in ieder der vier windrichtingen er om heen één legergroep; de andere: dat zij in trein achter elkander zouden moeten voorttrekken. Het tekstwoord op onze plaats en de eenvoudige voorstelling der zaak, spreken voor de laatste opvatting. (Vgl. onze aant. 2,17).

24 En aan het hoofd van de schare van den stam der zonen
25 van Benjamin stond Abiedan, den zoon van Gid'onie. Eindelijk
trok de groep van het leger der zonen van Dan op, — de
achterhoede vormende van al de legers, — naar hunne scha-
ren; en aan het hoofd van zijne schare stond Achie'ézer, de
26 zoon van 'Ammieshaddai. En aan het hoofd van de schare
van den stam der zonen van Asher stond Pag'ieël, de zoon
27 van 'Ochran. En aan het hoofd van de schare van den
stam der zonen van Naphthalie stond Achiera', de zoon van
28 'Enan. Zoo waren de tochten van de kinderen Israëls, naar
29 hunne scharen; zij trokken nu op. — Mozes zeide tot Chobab,
den zoon van Re'oeël, den Midjaniet, den schoonvader van
Mozes: „Wij trekken thans op naar de plaats, waaromtrent
de Eeuwige gezegd heeft: „Deze zal Ik u geven"; ga met ons,
en wij zullen u weldoen, want de Eeuwige heeft goeds voor
30 Israël toegezegd." Doch hij zeide tot hem: „Ik zal niet mede-
gaan; maar naar mijn land en mijne geboorteplaats zal ik
31 gaan." Maar hij zeide: „Verlaat ons toch niet; immers —
omdat gij ons legeren in de woestijn kent, en gij ons als
32 tot oogen zult kunnen zijn. Nu zal het zijn: wanneer gij

---

25. מאסף, eig. *verzamelende,* die de troepen samenhoudt, *de achterhoede,* die ook de achterblijvers opneemt en het leger afsluit. De *voorhoede* heet חלוץ, eig. de *toegeruste,* vooruitgeschoven troep van krachtige strijders. (Vgl. Jos. 6,9 en 13; Jes. 52,12). — לצבאתם behoort hier, evenals bij de andere groepen, bij den hoofdzin: ונסעו ... לצבאתם; de woorden מאסף לכל המחנות zijn bijstelling bij דגל מחנה בני דן; wij hebben ze daarom in de vertaling tusschen streepjes geplaatst. Een krachtig bewijs vóór de meening, dat de Israëlieten in gelederen geschaard, de kampen *achter* elkander optrokken, — daar bij een voortrukken in carré, rondom het heiligdom geschaard, niet Dan, maar Ephrajim de achterhoede vormt. Wel tracht men het bezwaar te ondervangen, door מאסף te verklaren: *het laatst optrek-kende,* — terwijl het zich dan toch aan de noordzijde des heiligdoms plaatste, — maar het gewone gebruik van het woord is daar beslist tegen.

28. אלה מסעי, *zoo was* de gewone regeling bij *de tochten der kinderen Israëls;* ויסעו, *en zij trokken op,* op den vs. 11 genoemden dag, — overgang tot het volgende, waarbij vs. 33 de voortzetting van het verband met hetzelfde woord weer wordt opgenomen; of v. a. *en* zoo *trokken zij* ook nu *op.* Nog anderen: *dit was de wijze van optrekken der kinderen Israëls, a l s,* zoo dikwijls *zij optrokken.* Nog anderen: *toen zij nu zouden optrek-ken — zeide Mozes enz.*

29. ויאמר משה, *Mozes zeide,* vóór dat Israël van Sienai vertrok. — לחבב בן רעואל המדיני חתן משה, *tot Chobab, den zoon van Re'oeël.* Volgens som-migen is *Chobab* een andere naam van *Jithro,* die ook Jéther genoemd wordt; dan is Re'oeël diens vader, en moet Ex. 2,18 אביהם verklaard worden: *hun grootvader* (vgl. ook Gen. 32,10). חתן משה moet dan hier wor-den vertaald: *schoonvader van Mozes* en slaat op Chobab, niet op Re'oeël. Tegen deze opvatting spreekt, dat Ex. 18,27 blijkt, dat Jithro Mozes ver-liet, — terwijl hier niet wordt medegedeeld, dat Chobab bleef volharden bij zijn wensch, om naar zijn vaderland terug te keeren, waaruit zou volgen,

כט וְעַל־צְבָא מֹשֶׁה בְּנֵי בְנִימִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי : וְנָסַע דֶּגֶל
כה מַחֲנֵה בְנֵי־דָן מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר
ל בֶּן־עַמִּישַׁדָּי : וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן :
לא כו וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן : אֵלֶּה מַסְעֵי
כז בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ : ס וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן־
רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים ׀ אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר יְהוָה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָה
לב דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל : וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־
לג אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ : וַיֹּאמֶר אַל־נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי ׀
לד עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם : וְהָיָה כִּי־

---

dat hij aan Mozes' verzoek, om Israël te begeleiden, voldeed. Dit blijkt ook uit Recht. 1,16 en 4,11, waar de nakomelingen van Chobab genoemd worden als onder Israël gevestigd. Anderen meenen daarom, dat Mozes' schoonvader *Re'oeël* was, die ook Jithro heet of Jéther; deze zou dan met zijn zoon Chobab tot Mozes zijn gekomen, en terwijl Jithro naar zijn land terugkeerde, bleef Chobab in Israëls leger. Eerst toen het volk zou optrekken, wilde ook hij terugkeeren en had het hier volgende gesprek plaats. Men kan in deze opvatting חתן vertalen met *schoonvader* en op *Re'oeël* laten slaan, of met *schoonbroeder* en in verband brengen met *Chobab*. Nog anderen houden ook Jithro voor een zoon van Re'oeël en dus voor een schoonbroeder van Mozes. — Toch meenen nog anderen, dat Chobab en Jithro dezelfde persoon is; dat hij aan Mozes' verzoek, om het volk te begeleiden, niet voldeed, maar terugkeerde naar zijn land, wat Ex. 18,27 kort is medegedeeld en waarvan hier de nadere bijzonderheden worden gegeven. Uit Deut. 1,9 vv. blijkt immers, dat Jithro's raad (Ex. 18) eerst kort voor het vertrek des volks van Sienai werd gegeven, zoodat hij toen nog bij het volk was. Waar nu Ex. 18,27 zijn vertrek reeds is medegedeeld, behoeft dit hier niet nog eens uitdrukkelijk vermeld te worden. Later kunnen dan sommige nakomelingen van Jithro toch zich bij Israël gevoegd hebben, van welke dan Recht. t. a. p. sprake is. — De reis zou natuurlijk direct naar het beloofde land voeren, naar Deut. 1,2 een reis van slechts elf dagen.

30. אל ארצי ואל מולדתי, *mijn woonplaats*, die mij als *mijn geboorteplaats* nog dierbaarder is; anderen: *naar mijn land en mijne familie;* nog anderen: *mijn vaderland*, de plaats waar de familie op het oogenblik is gevestigd; de beide woorden als omschrijving van één begrip opgevat (zie onze aant. Gen. 12,1).

31. חנתנו, *ons legeren*; — niet als *wegwijzer* wilde hij Chobab bij zich houden, daar immers de wolk de richting aangaf en er dan bovendien had moeten staan: לכתנו, *ons gaan* of iets dergelijks. De zin is echter: gij kent de plaatsen in de woestijn, waar wij op Gods bevel zullen moeten legeren, en zijt met alle plaatselijke omstandigheden bekend; gij weet,

met ons zult gaan, dan zal het zijn: dat goede, waarmede de Eeuwige ons zal weldoen, zullen wij u ten goede doen komen." —
33 Zij trokken nu op van den berg des Eeuwigen, een weg van drie dagen; en de arke van het verbond des Eeuwigen trok vóór hen uit, een weg van drie dagen, om voor hen eene
34 rustplaats op te sporen. En de wolk des Eeuwigen was bij hen
35 bij dag, wanneer zij uit de legerplaats optrokken. — En het was: bij het optrekken van de arke, zeide Mozes: „Op, Eeuwige! „dat Uwe vijanden verstrooid worden en Uwe haters van vóór
36 Uw aangezicht vluchten!" En als zij tot rust kwam, zeide hij: „Keer terug, Eeuwige! tot de tienduizenden der duizenden „van Israël!"

11 1 En het volk stelde zich als verdrietig aan over iets, slecht in de ooren des Eeuwigen; de Eeuwige hoorde het en Zijn toorn

---

welke stammen in den omtrek zich ophouden, of er water is en waar, of en waar verschillende levensbehoeften te verkrijgen zijn en *kunt ons daardoor tot oogen zijn*, uwe plaatselijke terreinkennis komt ons in menig opzicht ten goede. — Zoo verklaard, verdwijnt elke moeilijkheid, die bij sommigen rijst: waartoe Chobab's voorlichting, waar de wolk den weg wees. — In vs. 29 was het verzoek aan Chobab niet eigenlijk gemotiveerd, alleen wat aangedikt door de belofte, hem wél te zullen doen. Ons vers geeft, na Chobab's weigering, den eigenlijken grond aan: doe het in het belang van Israël, dat uw voorlichting noodig zal hebben. — Sommigen zien in והיית לנו לעינים eene toespeling op andere mogelijke gewichtige raadgevingen, die Chobab zou kunnen aan de hand doen, evenals Jithro Ex. 18 gedaan had. — Dat hier niet bericht wordt, of Chobab al of niet aan Mozes' verzoek voldeed, laat zich in beide gevallen gereedelijk verklaren. Ging hij terug, dan is uit het verzwijgen van zijn toestemmen dat terugkeeren al af te leiden (waarbij nog komt, dat als Jithro met Chobab identiek is, Ex. 18,27 zijn terugkeer al is medegedeeld). Gaf hij aan Mozes' wensch gehoor, welnu, Israël, dat hem immers nog bij het neerschrijven dezer woorden in het leger zag, wist dan wel, dat hij tengevolge van dit gesprek hen was blijven begeleiden.

33. ויסעו, drie dagen lang reisden zij verder, toen het 11,1 verhaalde plaats had. Van Sienai tot Thab'éra is dus drie dagreizen. — הר ה' is de Sienai. — ארון ברית ה' enz. V. s. *de arke trok vóór hen uit* op deze *reis van drie dagen;* zij is dan niet met de overige gewijde voorwerpen door de Kehathiden gedragen *achter* het tweede kamp, maar vóór het leger uit; — de afstand is echter hier niet aangegeven. Dan zou dit alleen dezen keer hebben plaats gehad, en van daar de bijvoeging דרך שלשת ימים. — Anderen meenen, dat de arke *steeds* drie dagreizen vooruittrok; — zij hadden dan de wolk als gids en de arke als zichtbaar teeken der aanwezigheid van Gods Majesteit voor zich uit. — Luzzatto verklaart: *de arke ging als hun leider* op dien driedaagschen weg, maar in het midden der legers; de woorden לתור להם מנוחה schijnen echter op een trekken aan de spits des legers te wijzen. De Thalmoed neemt ter oplossing der schijnbare tegenstrijdigheid van ons vers met vs. 21 en 2,17 aan, dat er *twee* arken waren; de eene met de tweede steenen tafelen, die door de Kehathiden bij de andere heilige voorwerpen achter het tweede kamp werd gedragen; de andere met de brokstukken van de eerste steenen, waarvan hier sprake

תֵּלֵךְ עַמָּנוּ וְהָיָה ׀ הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ
לְךָ׃ וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
נָסַע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה׃ וַעֲנַן
יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה׃ * ס ל וַיְהִי
בְּנָסַע הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ׀ יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ
מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ׃ וּבְנֻחֹה* יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ל פ

יא וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר

---

is en die *steeds* drie dagreizen voor het leger uittrok en ook in den oorlog soms werd medegevoerd.

34. עליהם, *bij hen*, of *over hen*, beschermend in hunne nabijheid; niet: *boven hen*, daar zij immers waarschijnlijk vóór hen uittrok; anderen: עליהם, *boven* de dragers van de arke, die vóór het leger trok; בנסעם, *als zij*, de dragers, *optrokken uit de legerplaats*, om zich aan de spits van het voorttrekkende leger te stellen. — De tegenstelling: de vuurschijn bij nacht, ontbreekt hier; daarom verklaren enkelen: *de wolk* spreidde zich *over hen*, al de Israëlieten, het geheele leger, uit *bij dag*, om hen tegen de zonnestralen te beschermen; terwijl zij 's nachts zich weer tot een vurig lichtende *zuil* samentrok.

35 en 36. Mededeeling van Mozes' woorden, telkens als de arke zich in beweging zette en weer tot rust kwam. De woorden קומה en שובה worden door sommigen opgevat als een soort commando: marsch! en halt! — ה' is dan gebruikt voor: *arke van het verbond des Eeuwigen*, ארון ברית ה', waarin Mozes, als het ware, de Godheid gezeteld zag. „*Uw vijanden*" zijn dan de vijanden van het volk Gods. Het eerste vers is dan eene bede om bescherming tegen alle vijanden. Over שונא en איב zie onze aant. Ex. 23,5. — Dadelijk denkt Mozes dan reeds aan den binnen kort te voeren veroveringsoorlog tegen Palaestina, dien hij immers tegemoet trekt.

36. שובה, zooals boven gezegd v. s. *halt!* Eeuwige, Gij *die voor Israël zijt als myriaden duizenden!* zooals God Jes. 52,12 *Israëls achterhoede* genoemd wordt, zoo hier: Israël beschermend als een leger van millioenen. Anderen: *keer terug* = neem wederom uw intrek *te midden van de tienduizenden duizenden van Israël;* de arke, of althans de wolk, die vóór het leger was uitgetrokken, kwam nu weer in of boven het heiligdom in het midden des legers. רבבות enz. is dan 4de naamval van richting, waar אל of בתוך verwacht zou worden. — רבבות אלפי, Gen. 24,60 staat אלפי רבבה, *duizenden van myriaden*, logisch zeker beter verklaarbaar dan het omgekeerde. Daarom verklaren sommigen hier אלפי door: *familiegroepen* en de geheele phrase: *tot de* zestig *tienduizenden*, gevormd door *de familiën van Israël;* — vgl. 1,16, waar ook door sommigen אלפי in den zin van (uit minstens duizend leden bestaande) familiegroepen genomen wordt.

Hoofdstuk XI. 1. Nauwelijks op weg, worden zij ontevreden over de bezwaren van de reis door de woestijn — כמתאננים, v. s. *zich over iets slechts beklagend;* d. w. z. zij gedroegen zich *als* menschen, die verdriet hebben

ontbrandde; toen brak een vuur des Eeuwigen onder hen
2 uit, en verteerde aan het uiteinde des legers. Het volk
schreide tot Mozes; Mozes bad tot den Eeuwige, en het
3 vuur verzonk. Men noemde den naam dier plaats Thab'éra,
omdat het vuur des Eeuwigen onder hen ontbrand was.
4 Doch het samenraapsel, dat onder hen was, koesterden on-
gepaste begeerten; en dientengevolge weenden ook de kin-
deren Israëls en zeiden: „Wie gave ons toch vleesch te
5 eten! Wij gedenken nog den visch, dien wij in Egypte om
niet konden eten; de augurken, de meloenen, het look, de

---

over iets slechts, nadeeligs, *ten aanhoore des Eeuwigen*, d. i. zoo openlijk, als was het hun er om te doen, dat God het zou hooren! SIPORNO: *zij stelden zich aan, alsof zij verdriet hadden*, in werkelijkheid ontbeerden zij immers niets. רע באזני ה' beteekent dan: *wat slecht was in de ooren Gods*; van een *daad* wordt gezegd, dat zij slecht is in de *oogen* Gods, van een woord: slecht *in de ooren* des Eeuwigen. — LUZZATTO verklaart de כ' hier als dien van Gen. 40,10 en 38,29: *op hetzelfde oogenblik, waarop zij aan hun smart uiting gaven, was het slecht in de ooren des Eeuwigen;* men moet dan vertalen als stond er ויהי העם מתאננים והם כמתאננים enz. Dat onder אש ה' niet een gewone bliksem te verstaan is, volgt uit het smeeken tot Mozes, dat immers een aanhoudend doorbranden van het vuur veronderstelt. — בקצה, *op het uiteinde*, — het was nog pas begonnen daar te woeden, toen het volk, verschrikt over de gevolgen van zijn smartuiting, die het dus voor onschuldig hield, zich tot Mozes wendde.

2. ותשקע, *het zonk* in den grond.

3. Het hier verhaalde geschiedde niet tijdens eene *legering* des volks, maar op weg. De plaats waar dit geschied was, noemde men later *Thab'era*. Zoo is het duidelijk, dat als eerste station, waar Israël, van Sienai uit, de legerplaats betrok, Num. 33,19, niet *Thab'era* maar *Kibroth Hattaäwah* genoemd wordt. Anderen meenen, dat het gedeelte des legers, waaronder het vuur had gewoed, voortaan Thab'era genoemd werd. Uit Deut. 10,22 blijkt echter overtuigend, dat *Thab'era* niet de naam van een plek in *Israëls leger*, maar van een plaats *in de woestijn* is. De plaats zelve is zeker in de onmiddellijke nabijheid van Kibroth Hattaäwah, waar zij, ná het vertrek van Sienai, na drie dagen voor het eerst de legerplaats betrokken (Num. 33,16).

4. והאספסף, *het samenraapsel*, met verdubbeling der beide laatste stamletters van אסף, *verzamelen*, naar de oude commentatoren: de ערב רב, de groote gemengde volksmassa, die uit Egypte met Israël was meegetrokken, — waarbij zich tijdens hun legering om Sienai, misschien nog tal van anderen gevoegd hadden. In ieder geval stelt ons vers ze duidelijk tegenover de בני ישראל, zoodat zij van oorsprong niet tot „de kinderen Israëls" behoord hebben. — התאוו. Terwijl de Pi'el van אוה beteekent: *verlangen* naar wat geoorloofd is, en op gepaste wijze aan dat verlangen uiting geven, beteekent waarschijnlijk de Hithpa'el: een buitensporigen, ongepasten of verderfelijken *lust koesteren* en daaraan in harde woorden uitdrukking geven. — תאוה wordt in 't algemeen bij voorkeur gebruikt van lichamelijke en zinnelijke lusten. — וישבו ויבכו, niet: *toen weenden wederom*, maar: daarna, *ten gevolge daarvan weenden*, evenals Deut. 23,14: ושבת וכסית,

ג אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה : וַיִּצְעַק
ד הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ : וַיִּקְרָא
ה שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה : וְהָאסַפְסֹף
אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
ו וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר : זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל

---

d a a r n a, zoodoende *zult gij bedekken*. Verklaart men: *wederom*, dan moet gedacht worden aan herhaling van de klacht over gebrek aan vleesch, in de woestijn Sien, Ex. 16,2 vv. — wat historisch en redactionneel te ver van onze plaats verwijderd is om eraan te denken. In vs. 1 toch was van geen *weenen* des volks sprake. — De klacht schijnt nog tijdens het voorttrekken des volks geuit te zijn. Eerst vs. 18 vv. blijkt, dat zij langeren tijd daar ter plaatse zouden blijven. Mogelijk is, dat bij het uitbreken der oproerigheid en van Gods toorn daarover (vs. 10) aanstonds de wolk was blijven staan en dus het teeken tot legeren gegeven werd. — In ieder geval is van legeren vóór het losbarsten der ontevredenheid nergens iets bericht. — Sommigen meenen, dat de lust van het samenraapsel nog een overblijfsel was van de vs. 1 geschilderde ontevredenheid, en vertalen dan: *doch het samenraapsel b l e e f begeerten koesteren.* Niets wijst er echter op, dat de vs. 1 geschilderde ontevredenheid haren oorsprong vond in klachten over het voedsel. Integendeel blijkt uit Deut. 10,22, dat de oproerige bewegingen van Thab'éra en Kibroth Hattaäwa, verschillende oorzaken hadden en niet met elkander in verband stonden. — מי יאכלנו, evenals de term מי יתן, — *Gave God ons toch maar te eten.* — Hoewel de Israëlieten aanzienlijke kudden uit Egypte hadden meegenomen, konden zij toch niet dan bij uitzondering vleesch eten. Immers als oude veefokkersstam, hoopten zij ook in het te veroveren land zich vooral op veeteelt toe te leggen en vormde dus vee het hoofdbestanddeel van hun vermogen. Daarom mochten en konden zij dus niet zooveel nemen, om meer dan een jaar lang een zoo talrijke menigte te voeden. In geen geval kon dus ieder dagelijks vleesch hebben, en wordt de klacht: hadden wij toch maar vleesch te eten! althans niet onbegrijpelijk. Bovendien kan onder בשר ook *visch* verstaan zijn, zooals uit het volgende vers schijnt te blijken, vgl. ook vs. 22, waar Mozes om hun *vleesch* te geven, denkt aan al de *visschen.*

5. חנם, *om niet*, d. i. v. s., *als* om niet, zoo goedkoop; v. a. letterlijk: *om niet*, daar de Nijl buitengewoon vischrijk is en de Eyptenaren zich zoo niet van alle, dan toch van vele vischsoorten onthielden. — דגה, waarschijnlijk collectief, *visschen* of vischsoorten; דג, *de* enkele *visch.* — Wij volgen bij de vertaling der plantennamen de gewone vertalingen en oude Joodsche verklaarders; de hier dan genoemde soorten komen in Egypte in grooten overvloed en voortreffelijke qualiteit voor. Ook op die planten slaan dus vermoedelijk de woorden חנם אשר נאכל במצרים. De uitvoerige opsomming voert ons, als het ware, het muitende volk voor oogen; het is de zinnelijkheid zelve, geschilderd in al haar hechten aan weinig beteekenende zinneprikkeling.

6 uien en het knoflook. Doch nu blijft ons zielsverlangen droog,
er is niets, — behalve dat op het *Man* onze oogen zijn
7 gericht." En het *Man* was toch als korianderzaad, en zijn
8 kleur was als de kleur van den Bedolach. Het volk zwierf
heen en weer, en zamelde het op, en maalde het met hand-
molens, of stampte het in een vijzel; als zij het dan kookten
in een pot, of er koeken van maakten, dan was zijn smaak
9 geworden als de smaak van een gebak met olie. En bij
het neerdalen van den dauw op de legerplaats des nachts,
10 daalde het *Man* daarop neder. Mozes hoorde het volk wee-
nend, naar zijne familiën, ieder aan den ingang zijner tent.
De toorn des Eeuwigen ontbrandde zeer, en in de oogen
11 van Mozes was het iets kwaads. Mozes zeide nu tot den
Eeuwige: „Waarom berokkent Gij Uwen dienaar zoo iets
slechts? — en waarom heb ik geene gunst in Uwe oogen ge-
vonden, — om den last van dit geheele volk op mij te leggen?
12 Ben ik dan van dit geheele volk zwanger geweest? heb ik het

---

6. **נפשנו יבשה.** נפש is hier: *de begeerte*, het verlangen naar voedsel; geheel onbevredigd, gebrek en honger lijdende heet zij: ריקה, *ledig* (Jes. 29,8 en 32,6); met enkel brood voldaan, zonder eene toespijs, als groente of iets dgl., is zij יבשה, *droog;* niet *voedsel* ontbreekt ons — daarvoor is het Man goed, — maar het verkwikkende en opfrisschende erbij mankeert er aan, — wij verdrogen. (Vgl. Ps. 22,16). — אין כל, *alles is er niet, behalve dat op het Man onze oogen* zich richten; wij zien en hebben niets anders dan het Man, dat eenvormig en niet verkwikkend is.

7. Zoo erg was toch het Man niet eens — het was rond als korianderzaad, — en de kleur schitterend wit als de Bedolach (vgl. Ex. 16,31). Over בדלח zie Gen. 2,12. — **בְּזֶרַע גַּד**, een overigens niet vaak voorkomende Semiechoethvorm van זֶרַע, evenals נֶטַע van נֵטַע (Jes. 5,7).

Vs. 7—9 geven een beschrijving van de qualiteiten van het Man, om het ongemotiveerde van de klacht en den grond van Gods toorn duidelijk te maken. Voor het oog was het mooi, rond en schitterend wit. — עין, in den zin van *kleur*, komt bijna uitsluitend bij glinsterende dingen voor (Ez. 1,4; 7,16).

8. **שטו**, liepen nu in deze dan in gene richting, — v. s. om aan te duiden, dat eenige moeite moest gedaan worden, om het in bezit te krijgen; v. a. zij hadden slechts een wandeling te maken om het op te zamelen. — ברחים, een *handmolen*, bestaande uit een hollen steen, waarin een andere steen kan worden gedraaid; wat in de holte ligt, wordt door den bovensten steen stuk gewreven. — דכו van דכה (of van דוך met onregelmatig accent, waarvoor hier geen verklaring is) מדוכה van דוך. — Wat men „manna" noemt, een soort hars, is naar verklaring van reizigers niet hard genoeg om gemalen of gestampt te worden; bewijs genoeg, dat het onmogelijk het in den Bijbel genoemde Man wezen kan. — Men kon het malen, stampen, bakken, kooken en had dus afwisseling genoeg. Men kan de ו in ons vers verklaren met: *of*, of ook met: *en*. Alleen de laatste schijnt echter door *of* terug gegeven te moeten worden, daar בשל altijd *bereiding met vloeistof* beteekent, terwijl עגות steeds *droog* gebakken worden. — והיה טעמו. Naar RASHBAM: door de bereiding *werd zijn smaak*, die oor-

ה הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים : וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי
ו אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ : וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח :
ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר
ט וְעָשׂוּ אֻרְתּוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן : וּבְרֶדֶת
י הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו : וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־
הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה
יא מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע : וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרֵעֹתָ
לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־
יב הָעָם הַזֶּה עָלָי : הֲאָנֹכִי הָרִיתִי אֶת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי

---

spronkelijk in rauwen staat geweest was als een koek met honing (Ex. 16,31), zoet dus, — *als een gebak met olie*, olijfolie, die in het Oosten de plaats van onze boter in menig opzicht vervangt. — לשד beteekent Ps. 32,4: *vochtigheid*, levenssap, hier dan ook: iets, dat vochtig, sappig is van olie, v. s. *oliegebak*, v. a. de vettige, *sappige smaak van olie*.

9. **עליו**, *daarop*, op den dauw; Ex. 16,14 blijkt, dat het Man eerst zichtbaar werd ná het optrekken van den dauw. Vertaalt men hier עליו met *erop*, dan lag dus het Man op een laag dauw en was wederom door dauw gedekt. Anderen verklaren hier עליו: *daarmede*, daarbij. (Vgl. onze aant. t. a. p.). De toevoeging van dit vers dient om erop te wijzen, hoe het wonder der spijziging met Manna ook gedurende hunne tochten zich voortzette, wat het volk van morren tegen die wonderspijze had moeten weerhouden.

10. **למשפחתיו**, *naar zijne familiën*, d. w. z. v. s. in al zijne familiën; het was niet een oproer, waarbij het volk te hoop liep en aan het muiten sloeg; zij weenden bij familiegroepen, in gezinnen vereenigd. — איש לפתח אהלו, ieder familiehoofd aan den ingang zijner tent. Ieder gezinshoofd stond aan zijn tentingang met zijn gezin om zich heen. — Daar in de stammen de familiegroepen weer bijeen gelegerd waren, ligt in למשפחתיו juist, dat zij zich niet dooreen mengden, maar in de gewone legerorde bleven. — ויחר, *Gods toorn ontbrandt*, — zooals vs. 18 blijkt. Een voorloopig bericht, dat voor het oogenblik niet nader wordt uitgewerkt, om eerst in den breede Mozes' klacht uiteen te zetten, met Gods antwoord daarop; daarná eerst komt de feitelijke uiting van Gods gramschap tot bespreking. — ובעיני משה רע, *en in Mozes' oogen was* zijn toestand *iets kwaads*. De handelwijze des volks, die „Gods toorn zeer opwekt", is in Mozes' oogen niet eenvoudig רע. Het doelt klaarblijkelijk op wat hij aanstonds zegt: הרעת, God heeft *zijn positie* bijna ondragelijk doen worden.

11. **ולמה לא מצתי חן בעיניך** = waarom ben ik bij U in ongenade gevallen; de ontkenning לא behoort eigenlijk bij חן: *ik heb gevonden het tegendeel van gunst in Uwe oogen;* de geheele zinsnede staat in parenthese en de woorden לשום enz. sluiten direct bij למה הרעת.

12. **הריתי** en **ילדתיהו**, beide werkw. van de moeder gebruikt. *Ben ik de moeder van dit volk, dat Gij tot mij zegt: draag het als in uw schoot*

dan ter wereld gebracht? dat Gij tot mij zegt: „Draag het in uwen schoot, gelijk de voedstervader den zuigeling draagt", naar den bodem, dien Gij zijnen vaderen toegezworen hebt!
13 Van waar zal mij vleesch toekomen, om aan dit geheele volk te geven? want zij weenen, tegen mij morrende, zeggende:
14 geef ons vleesch, opdat wij eten! Ik kan niet, ik alleen, dit
15 geheele volk dragen; want het is mij te zwaar! En als Gij zoo over mij beschikt, dood mij dan toch, indien ik gunst in Uwe oogen gevonden heb; en laat mij niet mijn onheil aanschouwen!"
16 De Eeuwige zeide tot Mozes: „Verzamel Mij zeventig man van de oudsten van Israël, waarvan gij weet, dat zij de oudsten des volks en zijne ambtslieden zijn, en gij zult ze nemen naar de tent der samenkomst, en zij zullen zich daar bij u opstellen.
17 Ik zal nederdalen en dáár met u spreken; en Ik zal afzonderen van den geest, die op u is, en leggen op hen; dan zullen zij met u

---

naar den bodem, dien Ik het heb toegezworen — zooals een אמן, iemand, die de verzorging van een wees of onverzorgden verwant op zich genomen heeft, *dien zuigeling* in den tijd, dat hij zich nog met volle liefde en toewijding aan het kind geeft, *op den arm draagt!* — Anderen vatten ילד hier op als van den vader gebruikt, zooals Gen. 4,18 en 10,8 e. a. p. Dus: ben ik moeder of vader van dit volk? — על האדמה = אל האדמה, *naar den bodem*, of = עד, *tot op den bodem.* — אשר נשבעת. Daar שאהו enz. *Gods* woorden in directe rede weergeeft, zou men hier אשר נשבעתי verwachten. Plotseling valt de tekst weer in Mozes' rede tot God terug.

13. **יבכו עלי**, *zij weenen tegen mij*, komen in opstand; anderen: *zij weenen rondom mij*, in mijne nabijheid. — Mozes vraagt hier niet om helpers in het bestuur der aangelegenheden des volks, — die waren er reeds, — maar, zooals verder blijkt, om steun in zijn profetische werkzaamheid, mannen, die met hem de geestelijke leiding van en de verantwoordelijkheid voor het volk op zich zullen nemen.

15. **אם ככה**, *als zoo* een slecht lot, de leiding des volks aan mij alleen over te laten, *Gij mij beschikt*, dood mij dan toch. — אם מצאתי, eig.: *als ik gunst in Uwe oogen heb gevonden.* Is dit werkelijk het geval, dan zal zijn bede om steun worden ingewilligd. De uitdrukking heeft hier oneigenlijke beteekenis, zooveel als ons: *als het u belieft*, een krachtig versterkt נא. — את *mannelijk* enkelv. vorm = אתה. — ואל אראה ברעתי, *laat ik niet mijn onheil aanschouwen*, — daar ik op den duur den last niet zal kunnen dragen en er onder zal bezwijken, óf mij tegen U bezondigend òf door het volk gedood! — De Thalmoed ziet in onze plaats een der voorbeelden, waar, uit eerbied tegen een hooggeplaatst persoon (hier tegen God), de uitdrukking wat het voornw. betreft, eenigszins gewijzigd is; terwijl de bedoeling is: *„laat ik niet zien U w kwaad*, d. i. het door U berokkende kwaad, *o God"*, zegt de tekst: laat ik niet zien *m ij n* ongeluk.

16. Het eerst krijgt Mozes antwoord op de klacht in vs. 14 uitgesproken. **אספה**, het streepje onder den א, dat in de beste uitgaven voorkomt, tracht HEIDENHEIM zoo goed mogelijk te verklaren, zonder daarin nochthans te slagen. De Ségol onder den invloed van de keelletter, evenals ערכה Job. 33,5. — מזקני ישראל, *van de oudsten van Israël*, niet juist *in leeftijd*,

יִלְּדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן
יא אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו : מֵאַיִן לִי בָּשָׂר
לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ בָשָׂר
יד וְנֹאכֵלָה : לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה
טו כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי : וְאִם־כָּכָה ׀ אַתָּה־עֹשֶׂה לִי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג
אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְרָעָתִי : פ
טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱסָפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל
יז מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ : וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם
וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ

---

maar hoofden der familiën, op wie als zoodanig de zorg voor een groep van menschen rust (vgl. Ex. 3,16), *van wie gij weet, dat zij zijn* (אשר = כי) *de oudsten des volks*, ook door den breederen kring des volks als hunne voornaamsten en besten erkend en ambtelijk aangesteld als leidslieden en vertegenwoordigers, — uit denzelfden kring, waaruit ook de stamvorsten waren voortgekomen; ושטריו, *en zijne ambtslieden*, die ook Ex. 5,6 voorkomen, maar daar als door Egyptische chefs aangestelde voorlieden van het werkvolk; het woord schijnt hier te beteekenen, dat zij door het volk zelve erkend en aangewezen waren als *handhavers van het gezag;* misschien werden de mannen uit de „vorsten over duizend" gekozen, die vermoedelijk door een soort van volkskeuze waren aangewezen. Uit de woorden van het bevel volgt, dat het niet dezelfde mannen waren, die Ex. 24,1 als: *zeventig van de oudsten des volks* genoemd worden. Of dezen intusschen waren gestorven of om andere redenen (bijv. deelneming aan de gouden kalf-zonde) niet meer waardig geacht werden eene zoo hooge functie te bekleeden, staat niet vast. — Hier wordt dus een *blijvende*, vaste raad van zeventig oudsten ingesteld, die met Mozes de leiding des volks zullen op zich nemen; het voorbeeld voor de later optredende vergadering: het Synhedrion, dat eveneens uit 71 leden bestond. — והתיצבו, *zij zullen* voor dezen keer *zich* met u *plaatsen vóór* de tent der samenkomst, zooals vs. 24 blijkt. Anderen meenen, dat deze samenkomst vóór het heiligdom telkens zou moeten plaats hebben, als vergadering van den raad der oudsten noodig was.

17. שם, *daar*, aan den ingang der tent, terwijl anders de Godsspraak tot Mozes komt *in* het heiligdom. — ואצלתי, eig. *terughouden*, onthouden, — d. i. niet geven, wat wel voor iemand geschikt zou zijn; de zin is niet: *onttrekken*, wegnemen wat iemand reeds heeft. Mozes' profetengave verminderde niet, maar מן הרוח, *van denzelfden* profetischen *geest*, als die op Mozes rustte, werd een deel door God hem onthouden en den oudsten geschonken. — אשר עליך, *die op u* rust, pleegt te komen bij de Godsopenbaringen; de geest is niet *in* Mozes, maar komt van buiten af *op* hem.

aan den last des volks dragen, en gij zult dien niet alléén
18 te dragen hebben. En tot het volk zult gij zeggen: Houdt
u bereid tegen morgen, dan zult gij vleesch eten; daar gij
immers ten aanhoore des Eeuwigen geweend hebt, zeggende:
„„Wie gave ons toch vleesch te eten? Want wij hebben het
in Egypte beter gehad!" " daarom zal de Eeuwige u vleesch
19 geven, dat gij kunt eten. Niet slechts één dag zult gij eten of
twee dagen, ook niet vijf dagen, noch tien dagen, of twintig
20 dagen; Maar tot eene volle maand toe, totdat het u den neus
uitkomt en u tot walging wordt; omdat gij den Eeuwige ver-
smaad hebt, die in uw midden is, en vóór Zijn aangezicht
geweend hebt, zeggende: waarom dan toch zijn wij uit Egypte
21 gegaan?" Mozes zeide: „Zesmaal honderd duizend man te voet,
is het volk, in welks midden ik mij bevind, en Gij zegt: dat
22 ik hun vleesch zal geven, dat zij een volle maand eten! Zou,
als al het klein- en rundvee voor hen geslacht zou worden,
het voor hen toereikend zijn? of zou, als men al de visschen
der zee voor hen bijeen verzamelde, dit voor hen toereikend
zijn?"
23 De Eeuwige zeide tot Mozes: „Is des Eeuwigen hand te
kort? nu zult gij zien, of Mijn woord u overkomen zal,

---

18. Antwoord op de vraag van vs. 13 en op het morren des volks, waaruit tevens Gods toorn blijkt (vs. 10); de eigenlijke uitwerking dier gramschap wordt eerst vs. 33 beschreven. — התקדשו, *houdt u bereid;* van *wijding* door baden of anderszins kan hier niet goed sprake zijn, daar geene heilige handeling te verrichten zal zijn. De zin is: bereidt u voor op een gewichtige, ernstige gebeurtenis.

19. לא יום אחד, *niet één dag*, zooals Ex. 16,8 en 35 blijkt; vgl. echter onze aant. vs. 13 aldaar. Terwijl volgens de daar gegeven opvatting anders dagelijks zooveel kwartels kwamen, dat zij vleesch als toespijs bij het Man konden genieten, wordt hun hier gezegd, dat zij in zoo groot aantal zouden komen, dat zij er tot stikkens toe vol van zouden worden. Hun gulzig, grofzinnelijk verlangen zal niet gedoogen ook maar iets van den voorraad ongebruikt te laten en zij zullen zich dus zoo vol eten, dat het *uit hun neus komt* (wij spreken van: de keel uitkomen), — bij sterke braking komt vaak een deel van het braaksel door den neus, — *en hun tot* זרא, v. s. van זר, *iets vreemds*, walgingwekkends; anderen van זרה, verstrooien, wegwerpen (Jes. 30,22): *tot uitwerpsel*, braking *zal zijn.*

20. Over חדש ימים zie Gen. 29,4. — De sterfte vs. 33 trof wel een groot deel, maar niet het geheele volk; het overgebleven deel kan dus, en zal waarschijnlijk ook, een maand lang van het vleesch als hoofdvoedsel hebben moeten leven, zoodat het hun inderdaad tot walging werd. Zij hebben zich dan die maand òf in Kibroth Hatthaäwa opgehouden, òf ook bij het verder trekken bleef hen de kwartel-vlucht begeleiden. Men behoeft dan niet met MENDELSSOHN תאכלון in ons vers te verklaren: *zult gij kunnen eten*, wat tegen den eenvoudigen zin van het woord strijdt. — יען כי = יען אשר, *in beantwoording ervan, dat.* — אשר בקרבכם, die door het Man en andere wonderen getoond heeft *in uw midden te zijn*, wat uw morren nu veel erger maakt, dan dat van vroeger.

יג בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ׃ וְאֶל־הָעָם תֹּאמַר
הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר
מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר כִּי־טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר
יט וַאֲכַלְתֶּם׃ לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמָיִם וְלֹא | חֲמִשָּׁה
כ יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם׃ עַד | חֹדֶשׁ יָמִים
עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־
יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ
כא מִמִּצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר
אָנֹכִי בְקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃
כב הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם
יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם׃ פ
כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ

---

21. רגלי, *te voet gaanden*, d. w. z. krachtige *mannen*, die als voetknechten in het leger te gebruiken zouden zijn. — בשר אתן להם is òf directe aanhaling van Gods woorden tot Mozes: *Ik*, God, *zal hun vleesch geven*, òf indirect: Gij hebt gezegd, *dat ik*, Mozes, *hun vleesch zal geven*. In die laatste opvatting is Mozes' vraag begrijpelijk: waar moet *ik* dat vleesch van daan halen; het is dan niet een twijfel aan Gods macht om die groote menigte te verzorgen, maar aan Mozes' eigen kracht, om zulk een reuzentaak te volvoeren. Hij verkeerde namelijk in de meening, dat hij en de oudsten met die taak, het volk van vleesch te voorzien, zouden worden belast en dat daarom het antwoord op zijn laatste vraag, de aanwijzing der oudsten, was voorafgegaan. De woorden ונתן ה' לכם (vs. 18) laten die onderstelling nog altijd toe. — Zoo wordt het ook begrijpelijk, dat vs. 23 Mozes niet met harde woorden zijn gebrek aan vertrouwen wordt verweten.

22. הצאן ובקר enz. De woorden ומצא להם vormen eigenlijk den hoofdzin: *zou het dan voor hen toereikend zijn, a l s kleinvee en rundvee*, d. w. z. òf al *hun* vee, òf al het vee *ter wereld*, — evenals כל דגי הים in het tweede versdeel, — *voor hen geslacht zou worden?* Bij visschen wordt slechts de uitdrukking אסף gebruikt, parallel met שחט bij vee, waaruit naar den Thalmoed blijkt, dat visschen niet behoeven *geslacht* te worden, maar, na door onttrekking aan hun element, het water, te zijn gestorven, zonder meer mogen worden gegeten. — את כל דגי הים יאסף, het onbep. werkwoord in den lijdenden vorm: *m e n zal verzamelen*, geconstrueerd als ware het bedrijvend met het voorwerp in den vierden naamval, evenals Ex. 10,8; 21,28 e. a. p.

23. Hoewel niet door een *wonder*, zal toch door een *daad* Gods Zijne toezegging uitkomen. De *bestaande* hoeveelheid zal blijken voldoende te zijn om het volk van vleesch te voorzien, zonder dat door een wonder dieren *ontstaan*. Daarom is hier niet de uitdrukking היפלא מה' דבר of iets

24 of niet." Mozes ging uit en sprak tot het volk de woorden des
Eeuwigen; vervolgens verzamelde hij zeventig man uit de oud-
25 sten des volks, en liet hen zich plaatsen rondom de tent. De
Eeuwige daalde neder in de wolk en sprak tot hem, zonderde
af van den geest, die op hem was, en legde dien op de zeventig
mannen, de oudsten; en het was: toen de geest op hen rustte,
26 profeteerden zij, doch daarna niet meer. Nu waren er twee
mannen in het leger achter gebleven, de naam van den eene
was Eldad, en de naam van den ander Médad; toen nu op
hen rustte de geest, — zij waren namelijk onder de opge-
schrevenen, doch waren niet naar de tent uitgegaan — profe-
27 teerden zij in het leger. Nu liep een jongeling, en deelde het
Mozes mede en zeide: „Eldad en Médad profeteeren in het
28 leger." Nu nam Jehoshoea', de zoon van Noen, de bediende
van Mozes van zijne jongelingsjaren af, het woord, en zeide:
29 „Mijn heer Mozes! belet hen!" Doch Mozes zeide tot hem:
„Wilt gij soms voor mij ijveren? Wie er het geheele volk des
Eeuwigen tot profeten deed worden, dat de Eeuwige namelijk

---

dgl. gebruikt. — היקרך, *of u zal treffen*, overkomen; MENDELSSOHN meent, dat in dien zin had moeten staan: היקרה לך, en vertaalt daarom: *of naar wensch zal uitkomen*, m. i. onnoodig; vgl. Gen. 42,29: הקרת אותם.

24. **ויצא**, hij *ging naar buiten* uit het heiligdom, waar de Godsspraak tot hem was gekomen, naar het volk. — את דברי ה', vs. 18—20. — ויעמד, *hij liet hen plaats nemen*, סביבת, *rondom*, hier v. s. niet: aan alle vier kanten, in een cirkel er om heen, — maar in een halven cirkel, in het voorhof vóór den ingang des heiligdoms, evenals Num. 21,4 סבב gebruikt wordt in den zin van: langs de grens van een *deel* van een land trekken, niet er geheel om heen.

25. **הזקנים**, de nu *tot oudsten*, leden van den raad der oudsten aangewezenen. — Wat God tot Mozes sprak, wát de mannen profeteerden, wordt niet nader aangeduid. — **וַיִּאצֶל** = וַיֶּאֱצֶל. — God *daalt neder in de wolk*, die bij het legeren des volks rustig boven de plaats van 't Verblijf zweefde; de wolk daalde dus nog lager en in die wolk vertoonde zich de „heerlijkheid Gods". (Vgl. Ex. 34,5). — ויתנבאו ולא יספו, *zij gedroegen zich als profeten en voegden niet bij* het te doen, d. w. z. deden het nooit weder; zoo Septuaginta en Sifré; ONKELOS e. a. *en hielden* er *niet* mede *op*, tegen het gewoon gebruik van יסף. — התנבא beteekent niet juist: *voorspellingen geven*, maar: *spreken onder dictaat* of inspiratie *Gods*. — LUZZATTO verklaart: *zij profeteerden, zooals later nooit weer iemand deed* (vgl. Deut. 5,19). Onder *profeteeren* verstaat hij dan: door den goddelijken geest gesterkt, het volk op zijn fouten wijzen.

26. Met Mozes stonden *zeventig* man om het heiligdom, de *twee achtergeblevenen* behoorden dus niet tot de *zeventig*. Nochthans *behoorden zij tot de opgeschrevenen*, zoodat er dus een lijst van 72 namen gemaakt schijnt te zijn; waarschijnlijk, naar Sifré, zes van iederen stam. Of zij nu uit bescheidenheid, òf als de jongsten, òf als bij het lot daartoe aangewezen, zich niet naar het heiligdom hadden begeven, is niet uit te maken. Anderen meenen, dat zij tot de *zeventig* behoorden; terwijl dan bij het

כּט דְּבָרִי אִם־לֹא : וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֶת דִּבְרֵי יְהוָה
וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סָבִיב לָאֹהֶל :
ל וַיֵּרֶד יְהוָה ׀ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו
וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ
לא וְלֹא יָסָפוּ : וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי־אֲנָשִׁים ׀ בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד ׀ אֶלְדָּד
וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ
לב הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה : וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֶּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר
לג אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה : וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת
לד מֹשֶׁה מִבְחֳרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם : וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה
הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה

---

heiligdom inderdaad slechts 68 stonden, is vers 24 het ronde getal genoemd. M. i. onwaarschijnlijk, daar Mozes zich niet erbij zou hebben neergelegd, dat een tweetal aan het vereischte aantal ontbrak. — De woorden והמה האהלה tot vormen een tusschenzin ter verklaring van het feit, hoe het kwam dat *op hen de geest rustte.* — במחנה, terwijl zij bleven en gebleven waren *in de legerplaats.* Ook de zeventig zullen misschien wel in de legerplaats des volks geprofeteerd hebben. — maar de geest Gods begon op hen te rusten, terwijl zij rondom het heiligdom stonden. Zij echter, Eldad en Médad, begonnen, hoewel in de legerplaats gebleven, plotseling te profeteeren.

27. **הנער**, *de jongeling*, v. s. Mozes' lijfbediende; v. a. Mozes' zoon, Gershom; — anderen verklaren: *een jongeling*, vgl. Gen. 14,13.

28. **מבחריו**, v. s. is בחרים *jongelingstijd*, evenals זקונים, נעורים enz., dus: *van zijn*, Jehoshoea's *jongelingsjaren af*; v. a. van בחר, uitkiezen: *die van zijne*, Mozes' *uitverkorenen was*; n. a. *van zijne* Mozes' *uitverkiezing af*, בחרים dan van בחר met de beteekenis van: *de tijd van uitverkiezing.* In ieder geval dient de bijvoeging om aan te toonen, dat Jehoshoea', hoe lang ook reeds met Mozes intiem verkeerende, hem en zijn karakter toch niet voldoende kende, daar hij meende, dat Mozes naijverig zou kunnen zijn op het profeteeren van anderen. (Vgl. 12,3). — כלאם, *belet hen*, houd hen tegen; anderen: *sluit hen op*, vgl. de uitdrukking בית הכלא voor: *gevangenis.* — Hij vreest, dat door het profeteeren in het leger, zonder dat die profetengeest van het heiligdom, en dus voor ieder zichtbaar van God, uitgaat, het gezag van Mozes en den pas ingestelden raad van oudsten zal worden ondermijnd.

29. **המקנא.** De vragende ה met enkelen Pathach (niet met ־ֵ) vóór שוא נע. — *Wilt gij soms voor mijn belangen en rechten opkomen?* Dit is niet noodig, — want die worden niet aangetast. In het profeteeren van Eldad en Médad ligt niets wat tegen mijn gezag indruischt, integendeel: ומי יתן = *Gave God*, dat het geheele volk profeten werden, doordien God direct, al ware het buiten mij en het heiligdom om, Zijn geest op hen

30 Zijnen geest op hen zou doen rusten!" Mozes trok zich
31 terug naar het leger, hij en de oudsten van Israël. En een wind trok van wege den Eeuwige, joeg kwartels op uit de zee, en wierp ze neer over de legerplaats, ongeveer een dagreis aan deze, en ongeveer een dagreis aan gene zijde, rondom de legerplaats, en ongeveer twee ellen hoog boven de opper-
32 vlakte van de aarde. Het volk stond op, dien geheelen dag en den geheelen nacht en den geheelen volgenden dag, en verzamelden de kwartels; — die weinig had, had tien Chomer verzameld; — en zij spreidden ze zich uit rondom de leger-
33 plaats. Het vleesch was nog tusschen hunne tanden, nog was het niet fijngesneden, — of de toorn des Eeuwigen ontbrandde tegen het volk, en de Eeuwige richtte onder het volk een zeer
34 groote slachting aan. Men noemde den naam dier plaats Kibroth-Hatthaäwa; want daar begroef men het volk, dat on-
35 gepaste begeerte had gekoesterd. Van Kibroth-Hatthaäwa trok het volk op naar Chatséroth; — en toen zij nu te Chatséroth waren, —

---

deed rusten! Mijn hoogste doel zou bereikt zijn — als ik onnoodig ware geworden! — Anderen verklaren de ה van המקנא als bepalend lidwoord; doordien de volgende letter een שׂ heeft, blijft dan de ג ná de ה weg. Dan vertale men: *de ijveraar zijt gij voor mij!* = gij zijt wel ijverig in het handhaven van mijn recht! De zin blijft overigens dezelfde.

30. ויאסף, v. s. *ging zijn tent in de legerplaats binnen*, anderen: van de afgezonderde plek vóór het heiligdom, begaf hij zich weder *de legerplaats in*. — והוא וזקני ישראל. De *oudsten* zouden, naar het woord van onzen tekst, *eerst nu* weder het leger zijn binnen gekomen. De *profetie*, door hen uitgesproken, zoude door niemand zijn gehoord. Daarom nemen velen aan, dat ons vers slechts als inleiding en overgang tot het volgende dient. Dan moet vertaald worden: *toen* Mozes *zich weer begeven had* in het leger, hij en de oudsten van Israël, — *trok* enz.

31. ורוח, een Zuidoostenwind, zie Ps. 78,26. — מן הים, *van de* Roode *Zee*. — ויגז, van גוז of נזז, eig. *snijden*, beteekent v. s. *sneed* den zwerm, die uit Afrika komend, noordwaarts vloog, *af van de zee;* v. a. *dreef voorbij;* vgl. Ps. 90,10. — ויטש, *en wierp ze verspreid rond*. De zin is, dat de kwartels neervielen in en *rondom* de legerplaats over een ruimte van een dag reis aan weerszijden in de omgeving — en wel twee ellen hoog, in een hoop van twee ellen dikte over den bodem. De zin is niet: zij vlogen op een afstand van *twee el boven den bodem*, daar dan meer te doen was dan *opzamelen*. Vermoeid en uitgeput door den wind, die hen uit hun koers had gedreven, vielen de vogels in onmetelijk aantal neder.

32. Niettegenstaande de toezegging, dat zij eene maand genoeg zouden hebben, haastten zij zich om ieder zooveel mogelijk van den voorraad machtig te worden. Daaruit spreekt hun onstuimig begeeren en tegelijk hun wantrouwen in Gods woord. — חמרים, *Chomer*, een inhoudsmaat (Lev. 27,16). Hoewel vogels gewoonlijk niet per *maat* gemeten worden, vooral niet als ze nog leven, — (waarom sommigen vertalen: *hoopen*, evenals Ex. 8,10, wat echter geen duidelijke aanwijzing der hoeveelheid zou zijn) — kan hier in dit bijzondere geval het toch wel zijn geschied,

ל אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם : * וַיֶּאֱסֹף מֹשֶׁה אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי
לא יִשְׂרָאֵל : וְרוּחַ נָסַע ו מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם
וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת
לב הַמַּחֲנֶה וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ : וַיָּקָם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא
חצי וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל ו יוֹם הַמָּחֳרָת וַיַּאַסְפוּ אֶת־הַשְּׂלָו הַמַּמְעִיט אָסַף
לג עֲשָׂרָה חֳמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה : הַבָּשָׂר
עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה
לד בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד : וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת
לה הַתַּאֲוָה כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעָם הַמִּתְאַוִּים : מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה
נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת : פ

---

dat de bewustelooze vogels op elkaar gepakt werden en zoo ongeveer de hoeveelheid naar de inhoudsmaat werd bepaald. Bovendien kan de zin zijn: zooveel, dat men van het vleesch tien vaten, ieder van een Chomer inhoud, had kunnen vullen. — וישטחו להם, *zij spreidden ze uit*, om te drogen in de zon; er waren zooveel, dat zij ze niet dadelijk konden opeten. Dit geschiedde waarschijnlijk eerst ná het vs. 33 beschreven strafgericht door de daaraan ontkomenen. — להם, *zich*, ethische derde naamval, — of: *ten kunnen behoeve*, voor later gebruik; anderen = אותם, de kwartels; שלו is echter vrouwelijk. (Vgl. Ex. 16,13).

33. יכרת, *vernietigd worden*, d. w. z. zij hadden het nog niet opgegeten en ingeslikt; v. a. nog niet gekauwd, כרת, *fijn snijden* door tanden en kiezen, wat met עודנו בין שניהם goed sluit. — Aanstonds wierpen zich een aantal Israëlieten op het vleesch en begonnen het te verslinden; de vs. 10 reeds aangekondigde toorn kwam nu tot uitbarsting en een *groote sterfte*, מכה רבה, ontstond. Wat overbleef van het volk, kan nog zeer wel een maand lang het vleesch hebben gegeten. Hoe en op welke wijze de slachtoffers stierven, wordt niet aangegeven, en het heeft geen zin zich daarin te verdiepen, zooals sommigen doen. — Dat de rest des volks zich aan het vleesch verzadigde, blijkt uit Ps. 78 vs. 29 en 30.

34. קברות התאוה, *graven wegens de ongepaste begeerte*. Niet de *begeerte*, maar de *begeerenden* werden daar begraven.

35. חצרות, *Chatséroth*, waar zij ten minste *eene week* bleven, zooals uit het einde van het volgende hoofdstuk blijkt. Of de naam, zooals de tot nu toe in ons hoofdstuk genoemden, eerst door de Israëlieten aan die plaats gegeven werd, of reeds vroeger bekend was, is niet zeker; waarschijnlijker is het laatste, daar anders de aanleiding tot het geven van dezen naam wel zou medegedeeld zijn. — ויהיו בחצרות, inleiding tot het volgende: *toen zij nu in Chatséroth waren*, sprak enz.; anderen: *zij bleven*, waren gedwongen te blijven *te Chatséroth*, want *Mirjam sprak* enz., en dientengevolge was oponthoud noodzakelijk. 12,16 sluit dan onmiddellijk bij ons vers aan.

12 1 Sprak Mirjam en Aharon ten nadeele van Mozes, wegens de Koeshietische vrouw, die hij genomen had; — want hij had
2 eene Koeshietische vrouw genomen; — En zij zeiden: „Heeft dan de Eeuwige slechts alleen met Mozes gesproken? heeft Hij niet ook met ons gesproken?" — En de Eeuwige hoorde
3 het. De man Mozes echter was zeer bescheiden; meer dan alle menschen, die op de oppervlakte van den aardbodem
4 zijn. — Nu zeide de Eeuwige plotseling tot Mozes, tot Aharon en tot Mirjam: „Gaat alle drie naar buiten naar de

---

HOOFDSTUK XII. 1. ותדבר מרים ואהרן. Mirjam wordt het eerst genoemd en het werkwoord staat in den 3den persoon vrouw. enkelvoud; bewijs genoeg, dat de eigenlijk handelende persoon Mirjam was en Aharon zich slechts door haar liet medesleepen. Wij zien dan ook, dat, hoewel vs. 4 v.v. de berisping Gods zich tot beiden richt, — vs. 2 gebruikt trouwens het meervoud en wijst er dus op, dat Aharon niet enkel zwijgend toehoorder bleef — de *straf* vs. 10 alleen Mirjam treft. Sommigen willen den ו van ואהרן verklaren in den zin van: *met, Mirjam sprak met Aharon.* — במשה, *tegen*, ten nadeele van *Mozes;* de ב in vijandigen zin, gelijk dikwijls voorkomt. — על אדות האשה הכשית. *Koesh* is een van de zonen van Cham, de stamvader der Aethiopiers, een volk, waarvan enkele stammen in Egypte en in Arabië woonden. Op eenige plaatsen wordt door כשי een *neger* aangeduid (Jer. 13,23). — Sommigen denken hier aan *Tsippora*, Jithro's dochter; deze was echter eene *Midjanietische*, van Abraham en Ketoera stammend, geene Aethiopische; — maar al neemt men zelfs aan, dat zij van Koeshietischen oorsprong was, dan blijft het toch vreemd, dat eerst nu, ruim een jaar ná den uittocht, daarover zou worden gesproken. Anderen meenen daarom, dat Mozes inderdaad (misschien ná den intusschen ingetreden dood van Tsippora) een tweede huwelijk was aangegaan met eene vrouw van Aethiopische afkomst, behoorende òf tot hen, die zich bij den uittocht bij Israël hadden aangesloten, òf tot de om de woestijn Sienai wonende stammen, waarvan ook velen zich bij het volk schijnen te hebben gevoegd. Mozes' doel zou dan geweest zijn, door een daad de wettelijke gelijkstelling van geboren Israëliet en vreemde te bekrachtigen; aan eene *heidensche* en heidin gebleven vrouw kan natuurlijk niet gedacht worden. Onze tekst voegt er uitdrukkelijk bij, dat het *feit*, door Mirjam besproken, waar was, כי אשה כשית לקח, *want hij had* inderdaad *eene Koeshietische vrouw genomen*, wat zich alleen laat verklaren, als dit feit kort te voren had plaats gehad. Moeilijk blijft echter in deze opvatting het verband tusschen deze aanmerking tegen Mozes en het volgende vers. RASHBAM neemt aan, dat in vs. 2 een nieuwe klacht over Mozes wordt uitgesproken: aanmatiging tegenover Mirjam en Aharon; anderen meenen, dat in vs. 1 het begin, in vs. 2 het einde van het gepraat over Mozes wordt medegedeeld; uitgaande van zijn pas gesloten huwelijk, zochten zij in zijn leven en zijne verhouding tot hen al, wat in zijn nadeel was, op en spraken ten slotte het in vs. 2 medegedeelde. LUZZATTO meent, dat zij Mozes' huwelijk met eene Aethiopische aan aanmatiging toeschreef, om zich niet met eene Israëlietische familie te vermaagschappen en zij zich nu beklaagde, dat hij bijv. zeer goed eene dochter uit hare of Aharon's familie had kunnen nemen. HIRSCH meent, dat uit de opeenvolging van vs. 1 en 2 blijkt, dat zij het vs. 1 medegedeelde feit toeschreven aan Mozes' profetentaak; hij wijst er nu op, dat על אדות steeds beteekent:

יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר
ב לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח: וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִבֶּר
ג יְהוָה הֲלֹא גַם־בָּנוּ דִבֶּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו*
ד מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: * ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־

---

ten behoeve van de lijdende persoon of zaak, wier belang ter sprake komt; zoo Gen. 21,11 en 25; Ex. 18,8. Dan zou hier על אדות beteekenen: *in het belang van de Koeshietische vrouw;* hij vermoedt nu dat de uitdrukking לקח אשה כשית beteekent: *zich van echtelijke samenleving onthouden,* met zijne vrouw omgaan als ware zij eene negerin. De zin is dan: zij spraken erover, dat hij zich van zijne vrouw, Tsippora, feitelijk gescheiden hield, — *wat inderdaad het geval was,* voegt dan de tekst erbij. Zij hielden dat nu voor onrechtmatig tegenover de vrouw, daar immers hun, ook profeten zoo goed als Mozes, dergelijke onthouding niet was opgelegd. (Vgl. Siphré).

2. דבר ב׳, hier: *spreken tot;* vgl. II Sam. 23,2; Chab. 2,1; Zach. 1; 2; 4, herhaaldelijk; vooral de laatstgenoemde plaatsen bewijzen duidelijk, dat de beteekenis niet kan zijn: *door middel van,* zooals sommigen meenen. — הרק אך, dubbele restrictie; vgl. Ex. 14,11. — גם בנו דבר. Tot Aharon zijn verschillende wetsopenbaringen direct gericht; Mirjam wordt Ex. 15,20 *profetes* genoemd en schijnt dus ook herhaaldelijk als orgaan der Godheid gekozen te zijn, al wordt het overigens niet uitdrukkelijk medegedeeld. — וישמע ה׳, *de Eeuwige hoorde het* alleen, zij spraken dus alleen onderling erover; anderen: *de Eeuwige vernam het* met verontwaardiging; vs. 4 sluit dan daarbij direct aan; terwijl Mozes, die het ook hoorde, *als bescheidenste der menschen,* geen woord zeide, — *hoorde God het* ook, doch zweeg niet, maar vs. 4 *zeide plotseling* enz.

3. **ענו**, zoo onzelfzuchtig, dat hij geen oogenblik aan de beteekenis van zijn eigen persoonlijkheid dacht; — dit wordt dan hier vermeld, òf om het ongerechtvaardigde der beschuldiging van aanmatiging aan te toonen, òf, zooals zooeven gezegd, om te zeggen, dat hij de ook hem ter oore gekomen gesprekken zelfs niet met een enkel woord van verwijt beantwoordde. — De vraag: hoe met die bescheidenheid te rijmen het feit, dat die bescheidenheid hier in hem wordt geprezen, — gaat van de veronderstelling uit, als had Mozes deze woorden eigenmachtig neergeschreven, en verliest uit het oog, dat hij slechts op Goddelijk dictaat schreef.

4. **צאו**, *gaat naar buiten* uit uwe tenten; evenals ויאסף (11,30) gebruikt wordt voor: het gaan van het heiligdom naar het leger; de *tent der samenkomst* bevond zich in het midden, niet buiten de legerplaats. — יצא schijnt te beteekenen: uit een kring van menschen *naar voren treden;* hier worden dus alle drie ontboden naar het heiligdom, waarbij zij den kring van hun gezin verlaten; vs. 5 worden zij door de Goddelijke stem geroepen en *treden naar voren;* Mozes blijft alleen staan. Mozes moest echter tot versterking van den indruk van Gods woord en tegelijk tot openlijk eerherstel erbij aanwezig zijn. Het *vermanende* woord richt zich echter alleen tot Aharon en Mirjam, die daarom van Mozes gescheiden worden. (Vgl. Rashie en Nachm). — פתאם, *plotseling,* voor hen onverwacht; Onkelos: *op hetzelfde oogenblik.*

5 tent der samenkomst!" en zij gingen alle drie naar buiten. De
Eeuwige daalde in eene wolkzuil af, en plaatste zich aan den
ingang der tent, en Hij riep: „Aharon en Mirjam"; zij traden
6 beiden naar voren. Hierop zeide Hij: „Hoort toch Mijne woorden:
Indien uw profeet des Eeuwigen is, dat Ik Mij in een visioen
aan hem bekend maak, in eenen droom Ik met hem spreek; —
7 Niet zoo is Mijn dienaar Mozes; over geheel Mijn huis is hij
8 vertrouwd. Mond tot mond spreek Ik tot hem, in een direct
gezicht, en niet in raadselen, en als de gestalte des Eeuwigen
aanschouwt hij; en waarom hebt gij dus niet gevreesd, te
9 spreken ten nadeele van Mijnen dienaar, van Mozes?" De toorn
10 des Eeuwigen ontbrandde tegen hen, en Hij ging heen. Toen
nu de wolk geweken was van bij de tent, en zie: Mirjam

---

5. **ויעמד**, de Goddelijke verschijning in de wolkzuil, of de wolkzuil zelve. — **פתח האהל**, *aan den ingang der tent*, van het eigenlijke heiligdom. Mozes, Aharon en Mirjam waren gegaan *naar de tent*, d. i. waarschijnlijk: naar den ingang van het voorhof; uit de wolk, aan den ingang van het eigenlijke heiligdom staande, roept Hij nu: „Aharon en Mirjam" — (*Hij riep Aharon en Mirjam*, zou moeten luiden: ויקרא לאהרן) — *en zij traden buiten* de plaats, waar zij zich bevonden, meer naar het heiligdom naderend, — dus: traden het voorhof binnen. Het heiligdom betraden zij dus niet, — wat trouwens niet geoorloofd en wegens de daarvoor staande wolk ook onmogelijk was. Anderen meenen, dat zij alle drie zich *in* het eigenlijke heiligdom bevonden en nu op Gods bevel Aharon en Mirjam *naar buiten*, naar het voorhof, gingen; m. i. zeer onwaarschijnlijk.

6. **שמעו נא**, *hoort toch* en neemt u ter harte *Mijne woorden*. — **נביא ה' אשר לכם** = **נביאכם ה'**, *uw Godsprofeet*, d. i.: de Godsprofeet, zooals gij u dien denkt en waarvoor gij ook uzelve houdt; anderen: *indien uw Godsprofeet is*, — d. w. z. indien gij u den profeet zoo voorstelt, *dat Ik in visioen of droom Mij hem openbaar, — niet zoo is Mijn dienaar Mozes;* het geheele vers is dus voorzin en de nazin begint met **לא כן**, vs. 7. Nog anderen: *indien iemand van u profeet is, dan openbaar Ik, de Eeuwige, Mij aan hem in visioen of droom.* Weer anderen: *indien hij* slechts *profeet* voor Israël *ware, zooals gij*, dan zou Ik Mij hem, Mozes, geopenbaard hebben enz. — Over **מראה** zie vs. 8.

7. **לא כן**, *niet zoo is Mijn dienaar Mozes;* anderen: *niet zoo is het, Mijn dienaar is Mozes;* — eene opvatting, die vooral met de laatst gegeven verklaring van het vorige vers zeer goed sluit. — **עבדי**. Onder **עבד** van een vorst wordt dikwijls verstaan: zijn minister of vertegenwoordiger. Zoo v. s. ook hier: Mozes is, s. v. v., Gods tweede raadsman, met wien Hij overleg pleegt; hiermee komt bijna overeen de opvatting: die steeds in Mijn dienst staat. Anderen: geheel aan Mij onderworpen als een trouwe slaaf. — **בכל ביתי**, evenals bij een vorst, kan ook hier **ביתי** beteekenen: *alle gewichtige aangelegenheden.* In den koningstijd vinden wij een ambtenaar, **אשר על הבית**, die zooveel als eerste minister is. Ook van Jozef wordt gezegd, dat Potiephar hem aanstelde **על ביתו** (Gen. 39,4). Zoo opgevat zouden de woorden **בכל ביתי נאמן הוא** beteekenen: *vertrouwd is hij over Mijn geheele huis*, Ik schenk hem vertrouwen en laat ten deele aan zijn oordeel over te beslissen in de meest gewichtige zaken; anderen: *onder geheel Mijn huis,*

ה אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃ וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד
ו פֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר
שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע
ז בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ׃ לֹא־כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן
ח הוּא׃ פֶּה אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת
ט יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה׃ וַיִּחַר־
י אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלְךְ׃ וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם

---

onder Mijne ontelbare dienaren, engelen en Godsgezanten, is hij *de meest vertrouwde;* dan zou men echter הנאמן verwachten. Nog anderen: *met geheel Mijn huis is hij vertrouwd,* hij kent het het best.

8. **פה אל פה**, *mond tot mond,* zoodat hij woorden hoort en woorden spreekt; dus niet in מראה en niet in חלום. De uitdrukking is nog sterker dan Ex. 33,11: פנים אל פנים; dit geeft alleen, dat de Godsspraak tot Mozes kwam als direct woord; onze plaats duidt tevens Mozes' geheel onbenevelden toestand aan. — **מראה**, onderscheiden van **מראֶה**, is *iets, wat direct gezien wordt,* terwijl **מראֶה** slechts eene *verschijning* aanduidt, hetzij een *spiegelbeeld* (ook den spiegel zelve) òf een phantastisch *visioen.* — Zoowel פה אל פה als מראה zijn bijwoordelijke uitdrukkingen, daarom niet: ובמראה; of wel de woorden: ומראה enz. zijn als voorwerp afhankelijk van יביט. — Dus: *in direct gezicht,* en wel helder en duidelijk, *niet in raadsels,* zooals bij droomgezichten, wier verklaring dikwijls aan het subjectieve oordeel des droomers is overgelaten. — ותמנת ה' יביט, *de gestalte des Eeuwigen aanschouwt hij,* v. s. hier anthropomorphistisch gesproken; hij ziet de Goddelijke profetische gezichten zoo duidelijk, dat, *van een mensch gesproken,* men zeggen zou: *hij ziet zijne gestalte;* v. a. is תמונה de *s o o r t-vorm,* de combinatie der essentieele eigenschappen der soort; tegenover den *individueelen* vorm, die תואר of תבנית heet; onder תמונת ה' is dan te verstaan: de algemeene verschijnselen, waardoor de Godheid Hare aanwezigheid toont, = כבוד ה', *de heerlijkheid Gods.*

9. **וילך**, *God ging weg;* — in een wolk was Hij neergedaald; het *weg gaan* bestaat dus in het wijken der wolk van voor den ingang des heiligdoms.

10. **מעל האהל**, *van bij de tent,* van vóór den ingang van het heiligdom. Dan wordt hier gesproken van de wolk, waarin God was neergedaald. (Vs. 5). Anderen verklaren: *intusschen w a s de wolk geweken van b o v e n het heiligdom,* het sein gevende tot vertrek des volks; סר, dus = נעלה; — zij zouden nu vertrekken, toen bleek dat Mirjam melaatsch was. Daarom bleven zij, niettegenstaande het teeken van vertrek was gegeven, toch nog te Chatséroth (vgl. vs. 15 en 16). — מצרעת כשלג, melaatschheid, in den Pentateuch besproken, bestaat in meer of minder schel witte kleur. — ויפן, toen Aharon zich tot Mirjam wendde, misschien om naar Lev. 13 als priester het onderzoek in te stellen en over rein en onrein te beslissen, *zie, toen bleek, dat zij melaatsch* en dus onrein *was.*

was melaatsch, als sneeuw; Aharon wendde zich tot Mirjam, en
11 zie! zij was melaatsch. Hierop zeide Aharon tot Mozes: „Och
mijn heer! laat niet op ons rusten de straf voor de zonde, die
12 wij in dwaasheid en die wij in zonde begaan hebben. Laat
zij toch niet zijn als iets doods, bij welks te voorschijn treden
uit den schoot zijner moeder de helft van zijn vleesch ver-
13 teerd is." Mozes schreide nu tot den Eeuwige, zeggende:
„o God! genees haar toch!"
14 De Eeuwige zeide tot Mozes: „En indien haar vader voor
haar aangezicht uitgespogen had, zoude zij niet zeven dagen
beschaamd zijn geweest? Zij worde opgesloten zeven dagen
buiten de legerplaats; en daarna zal zij er weder in opgenomen
15 worden." Mirjam werd buiten de legerplaats zeven dagen op-
gesloten; en het volk trok niet op, vóórdat Mirjam weder
16 was opgenomen. Daarna trok het volk van Chatséroth op,
en legerde in de woestijn Paran.

---

11. **בי אדני**, v. s. = **בְּאדני**, *bij* het leven van *mijn heer!* v. a. = בעי אדני, *mijne vraag is, mijnheer!* — In de nederige houding van Aharon, den ouderen broeder, tegenover Mozes ligt reeds eene volledige erkenning van onrecht. Hij had zich door Mirjam laten medeslepen en is aanstonds overtuigd, verkeerd gehandeld te hebben. — אל תשת, *leg ons niet op*, doe niet op ons neerkomen, חטאת, *als zonde*, of: *de straf voor de zonde*, evenals עון (Gen. 4,13). — אשר נואלנו ואשר חטאנו, de herhaling van het betrekkelijk voornaamwoord אשר, belet de twee werkw. hier als één begrip te verklaren: *die wij in dwaasheid begaan hebben*; de zin is: laat ons niet de straf dragen voor wat wij *in dwaasheid of in zonde* hebben verricht. — נואלנו, van יאל = ואל, eene omzetting van den stam אול, waarvan אויל, de *dwaas*.

12. **אל נא תהי**, *laat zij*, Mirjam, *niet zijn als iets gestorvens*, zooals uit het volgende blijkt: als een in den moederschoot gestorven vrucht; de melaatschheid tast de lichaamsdeelen langzamerhand alle aan, zoodat zij tot rotting overgaan; vandaar het beeld. Anderen: *wees gij*, Mozes, *niet* ongevoelig *als een doode*. — אשר בצאתו enz. RASHIE: *gij, van wien*, daar gij voortgekomen zijt uit den schoot van dezelfde moeder, de helft van het vleesch zou verteerd worden, als Mirjam ziek bleef, — de derde persoon בצאתו en בשרו voor den tweeden persoon; naar de laatst gegeven verklaring der eerste helft van ons vers, eenvoudig in verband met het eveneens op Mozes slaande מת; bij aangesproken personen vinden wij in een betrekkelijken bijzin zeer dikwijls den 3den persoon gebezigd. Nog anderen: *laat zij*, Mirjam, *niet zijn als iets doods, daar* immers, *bij zijn komen uit denzelfden moederschoot*, als het ware van den broeder *de helft van zijn eigen*

יא מְצֹרָעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת : וַיֹּאמֶר
אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָּשֶׁת עָלֵינוּ חַטָּאת אֲשֶׁר
יב נוֹאָלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ : אַל־נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ
יג מֵרֶחֶם אִמּוֹ וְיֵאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ : וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ : פ
יד * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם מפסיק
שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף :
טו וַתִּסָּגֶר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע
טז עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם : וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר
פָּארָן : פ

---

vleesch verteerd wordt in de melaatschheid van zijn broeder of zuster. Het ware dus of ik, Aharon, half afstierf. — Waarschijnlijk komt mij echter de gewone verklaring voor, die de zin אשר enz. op מת laat slaan en het geheele vers niet op Mozes, maar op Mirjam.

14. **בפניה**, *vóór haar aangezicht*, evenals Deut. 7,24, לא יתיצב איש בפניך, wat toch onmogelijk: *in uw aangezicht*, noch: *in de richting naar uw aangezicht* kan beteekenen. Uitspuwen, terwijl een ander het ziet, zonder zich af te wenden, wordt als bewijs van minachting beschouwd. *In* het gelaat spuwen is iets zoo onmenschelijks, dat daaraan wel niet gedacht zal worden, zoo min als Deut. 25,9. — שבעת ימים, ten minste *zeven dagen* volgens MENDELSSOHN, — òf een afgesloten periode voor het onbepaalde: *dagen lang* òf *weken lang*. — Zou haar vader haar openlijk beschaamd hebben gemaakt, dan zou zij daaronder een week gebukt gaan, — welnu, Ik, haar Vader in den hemel, heb haar, door haar melaatsch te doen worden, openlijk tot schande gemaakt, — zij drage dus even lang, eene week, de gevolgen dier schande. — תסגר, zie Lev. 13,3. — תאסף, *worde z ij weer* in de legerplaats *opgenomen*, als geheel genezen, niet meer onrein; anderen: worde zij aan het reinigingsceremonieel onderworpen, ter weder-opneming in den kring des volks. — והעם, *en het volk trok* uit eerbied en liefde voor Mirjam, *niet op*, voordat Mirjam weder in de legerplaats was opgenomen.

16. **במדבר פארן**, nog altijd *in de woestijn Paran;* ook Kibroth Hatthaäwa en Chatséroth lagen in de woestijn Paran; anderen: dieper de woestijn Paran in, in een gedeelte, dat meer speciaal *woestijn Paran* wordt genoemd.

13 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Zend u mannen,
die het land Kena'an zullen verspieden, dat Ik den kinderen
Israëls geef; telkens een man voor den stam van zijn vaders-
huis zult gij zenden; ieder zij een aanzienlijk persoon onder
3 hen." Mozes zond hen uit de woestijn Paran, op bevel des
Eeuwigen; allen mannen, hoofden der kinderen Israëls zijn
4 zij. En dit zijn hunne namen: voor den stam Ruben: Shammoea',
5 de zoon van Zakkoer. Voor den stam Simon: Shaphat, de
6 zoon van Chorie. Voor den stam Juda: Kaleb, de zoon van
7 Jephoenné. Voor den stam Jissachar: Jig-al, de zoon van
8 Joseph. Voor den stam Ephrajim: Hoshéa', de zoon van
9 Noen. Voor den stam Benjamin: Paltie, de zoon van Raphoe.
10 Voor den stam Zeboeloen: Gaddieël, de zoon van Sodie.
11 Voor den stam Joseph, voor den stam Menasshé: Gaddie,
12 de zoon van Soesie. Voor den stam Dan: 'Ammieël, de

HOOFDSTUK XIII. 2. Uit Deut. 1,22 en 23 blijkt, dat de wensch tot het zenden van verspieders van Israël was uitgegaan en door Mozes was goedgekeurd. In verband met onze plaats schijnt nu de loop der zaak als volgt te zijn geweest: In den door het volk uitgesproken wensch zag Mozes niets kwaads; daarom onderwierp hij de vraag aan Gods goedkeuring, die hem dan ook verleend werd. — Zooals reeds SIPORNO opmerkt, wijkt echter het hier aan Mozes gegeven Goddelijk *bevel* (vs. 3) in menig opzicht af van den Deut. t. a. p. meegedeelden *wensch* des volks. Zij vroegen: *laat o n s mannen vóór ons uitzenden*, naar onze keuze; aan Mozes wordt hier opgedragen *zelve* de mannen te kiezen, en wel van de uitstekendsten. Ook de opdracht aan de mannen zelve luidt anders; terwijl het volk gevraagd had ויחפרו לנו את הארץ, letterl. *uitgraven*, om het verborgene aan het licht te brengen en wel speciaal met het oog op den weg naar de het eerst aan te vallen stad en die stad zelve, — dus: het zoeken naar de zwakke punten waarop de aanval het best kan worden gericht, — luidt hier de opdracht: ויתרו, wat reeds door LUZATTO verklaard wordt: *het goede in iets trachten te vinden*, hetzij het werkelijk of het vermeend goede, — bijv. het de zinnen streelende. — Uit het gezegde volgt tevens, dat hier wel degelijk een *bevel* gegeven wordt, zooals trouwens vs. 3 על פי ה' duidelijk gezegd wordt. De door velen gevolgde opvatting, dat hier slechts een *verlof* zou gegeven worden om den gevraagden maatregel te nemen, komt mij dan ook zeer onwaarschijnlijk voor. — שלח לך, *zend u*, evenals in קח לך, (Ex. 30,23) נשא לך, (Num. 10,3) e. a. p. eenvoudig een bevel; anderen: *voor u*, voor *uw*, niet voor Mijn belang; of: op *uw* verzoek, niet op dat des volks en in hun zin. — למטה אבתיו = למטה בית אבתיו, *voor den stam van zijn vadershuis*, evenals 1,16. — כל נשיא בהם, *ieder* van hen *een vorst onder hen*, zijne stamgenooten; niet: *ieder vorst onder hen*, — het waren immers, zooals uit de namen blijkt, niet de twaalf stamvorsten, die gezonden werden; en *aanzienlijken*, mannen van aanzien en beteekenis, waren er meer dan 12 onder Israël. — נשיא בהם, een aanzienlijk, *verheven man o n d e r hen*, onder het volk, niet ambtelijk *boven* hen staande; — mannen, die onder hun stamgenooten een bijzondere positie innemen, zooals vs. 9 het uitdrukt: ראשי בני ישראל, *voornamen onder de kinderen Israëls*. — Of het meervoud תשלחו de aanwijzing en uitzending aan *Mozes en Aharon* of *aan Mozes en de oudsten* opdraagt, staat niet vast. Anderen

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־
ב אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ
ג אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃ וַיִּשְׁלַח אֹתָם
מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־
ד יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר׃
ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃ לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃
ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃ לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃
ח ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא׃ לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃
יא יב לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי׃ לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל

---

meenen, dat het meervoud zich richt tot *het volk*. Vgl. echter onze opmerking aan het begin van dit vers.

3. ממדבר פארן, *van uit de woestijn Paran*. Zooals uit vs. 26 blijkt, was Israël *te* of althans *bij* Kadesh gelegerd, de verspieders wisten in ieder geval bij hun terugkeer het volk te Kadesh te zullen aantreffen. Ook Kadesh ligt nog in de woestijn Paran. — על פי ה', *op bevel des Eeuwigen*. De boven gegeven verklaring van vs. 2 als *verlof*, eischt dat ook hier על פי ה' verklaard wordt: *overeenkomstig het verlof*, m. i. geheel in strijd met de gewone beteekenis van het woord. — כלם אנשים enz. המה is m. i. gezegde der geheele zinsnede: *allen waren zij mannen, hoofden der kinderen Israëls*, — twee eigenschappen worden dus medegedeeld: אנשים, in emphatischen zin: *mannen van beteekenis* en: *voornamen onder Israël;* anderen: *allen mannen, die hoofden waren van de kinderen Israëls;* de toonteekens en de goede zin der woorden spreken meer voor de eerste opvatting.

4. De volgorde, waarin de stammen en hunne vertegenwoordigers hier zijn gerangschikt, wijkt af van die der geboorte, zoowel als van die der legering. Num 34,19 is de orde der opsomming weder anders. Naar Nachm. meent, regelt zich de orde naar de beteekenis der genoemde personen, de voornaamste staat het eerst genoemd en zoo vervolgens. — Dat op beide plaatsen de stam Levie niet vermeld wordt en geen vertegenwoordiger heeft, vindt zijne eenvoudige verklaring in het feit, dat zij geen aandeel aan het land zouden verwerven en misschien ook in den te wachten oorlog geen actieven dienst behoefden te doen.

11. למטה יוסף. Een *stam Joseph* in den eigenlijken zin bestond niet; zijne nakomelingschap was over de beide uit hem voortgekomen stammen Ephrajim en Menasshé verdeeld. Num. 1,10 wordt nu vóór het noemen der beide stammen gezegd, dat deze te zamen de בני יוסף vormden; daar volgt dan eerst Ephrajim, dan Menasshé. Num. 34,23 geschiedt hetzelfde, maar wordt eerst Menasshé, dan Ephrajim genoemd. Hier wordt Menasshé, als de oudste, genoemd als hoofddeel van den stam Joseph, — niettegenstaande Ephrajim reeds vs. 8 is genoemd, vermoedelijk onder den invloed der plaatsing naar volgorde. Vs. 10 zou, ware de stammen-orde naar geboorte gevolgd, vóór vs. 8 hebben moeten staan, bij de ordening naar aanzien en beteekenis is nu niettemin dezelfde redactie gevolgd, als men in het andere geval zou gebezigd hebben.

zoon van Gemallie. Voor den stam Asher: Sethoer, de zoon van
Miechaël. Voor den stam Naphthalie: Nachbie, de zoon van
Wophsie. Voor den stam Gad: Geoeël, de zoon van Machie.
Dit zijn de namen der mannen, die Mozes uitgezonden heeft om het land te verspieden. — Mozes had Hoshéa', den zoon
van Noen, Jehoshoea' genoemd. — Mozes zond hen heen, om het land Kena'an te verspieden, en zeide tot hen: „Stijgt hier
op in het zuiden, en beklimt het gebergte. En ziet het land, hoe het is; en de bevolking, die er op woont, of zij sterk is
of wel zwak, of zij weinig is of wel talrijk? En hoe het land is, waarin het woont, of het goed is, of wel slecht; en hoe de steden zijn, waarin het woont, of in open steden of wel
in vestingen? En hoe het land is? of het vet is of wel mager; of er geboomte in is, of niet? En gedraagt u moedig, en neemt van de vruchten des lands." — En de tijd was toen juist de tijd

---

14. ופסי, *Wophsie*, niet: *Waphsie;* de ֹ is kort, zooals uit het ontbreken van den Métheg blijkt.

16. ויקרא, Mozes *had* reeds vroeger *hem Jehoshoea' genoemd*, onder welken naam hij steeds voorkomt (met uitzondering van Deut. 32,44) en wij hem ook al vroeger ontmoet hebben. Wel kan die naam, toen het in Ex. 17,9 en Num. 11,28 verhaalde voorviel, nog Hoshéa' hebben geluid en bij het te boek stellen van den Pentateuch, op het einde van Mozes' leven, deze, toen reeds lang gebruikelijke naamsvorm zijn gebezigd; — doch het is niet onwaarschijnlijk dat de naamsverandering door Mozes geschiedde aanstonds, toen Jehoshoea' zijn vertrouwde leerling en dienaar werd. Er zou, voor zoover wij zien, niet de minste aanleiding zijn geweest, om nu, bij het vertrek der verspieders, eerst den naam juist van dien éénen man te veranderen. — De verandering van naam voegt aan dien naam הושע, die beteekent: *hulp* of *help*, den Godsnaam toe: *de Eewige is hulp*. — RASHBAM meent, dat toen Jehoshoea' Mozes' dienaar werd, deze zijn naam veranderde, zooals dit ook bij Joseph en Daniël voorkomt. Daar werden echter namen in vreemde talen gegeven; hier schijnt echter de naam veeleer te wijzen op een beginsel; vandaar dat ik de verandering van naam liever plaats op het oogenblik, waarop Jehoshoea' als directe leerling van Mozes in nadere betrekking tot dezen kwam.

17. עלו זה בנגב, *stijgt op hier*, d. i. v. s. gaat Palaestina binnen, daar elk gaan naar Palaestina door עלה wordt uitgedrukt; v. a. *trekt heen* op het stijgende terrein; זה = בזה, *hier;* בנגב = *het Zuiden* van Palaestina; zij waren ten Zuidoosten van het land gelegerd; niet: *naar het Zuiden*, want zij gingen juist in eenigszins Noordelijke richting. — ועליתם את ההר, *en beklimt het gebergte* of den bergketen, die in het Noorden de grens van de woestijn Paran vormt, en dat Deut. 1,20 het *Emorietisch gebergte* genoemd wordt.

18—20. Het driemaal herhaalde ארץ heeft v. s. telkens andere beteekenis: vs. 18 *het land*, naar zijne topographische gesteldheid, vlak of bergachtig enz., — of algemeene vraag: *ziet het land* en wel 1°. *het volk* enz.; vs. 19 *het land* als bodem voor ontwikkeling van menschen, dus: *klimaat*; vs. 20 *het land* als bodem ter bewerking, uit het oogpunt van geschiktheid voor

ח בֶּן־גְּמַלִּי : לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל : לְמַטֵּה נַפְתָּלִי
ט נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי : לְמַטֵּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי : אֵלֶּה שְׁמוֹת
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
י לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ : וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ
יא כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר : וּרְאִיתֶם
אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הָרָפֶה
יב הַמְעַט הוּא אִם־רָב : וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה
הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים
יג אִם בְּמִבְצָרִים : וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ
עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי

---

landbouw enz., speciaal *de bodem.* — ואת העם, *en de bevolking*; daar in Palaestina meerdere volkeren woonden. — הישב עליה, en vs. 19 ישב בה. Het verschil tusschen de beide uitdrukkingen schijnt te zijn, dat ישב על beteekent: *wonen op* een bodem, terwijl ישב ב beteekent: *wonen in* een land; het eerste beschouwt dan de bevolking onafhankelijk van het land; het tweede het land als den bodem, waardoor het volk zich op bepaalde wijze ontwikkelt. Men zou ישב על kunnen vertalen: *bezet houden*, ישב ב met: *bewonen.* — החזק הוא הרפה, alle andere alternatieven worden ingeleid met אם — הַ; sommigen meenen daarom, dat hier niet een alternatief wordt gesteld, maar dat de uitdrukking met ה'...ה' ingeleid zooveel beteekent als: *hetzij ze dan sterk is of zwak.* Het doet voor Israëls toekomst eigenlijk niets ter zake, of de bevolking sterk is of zwak. — רפה, eig. *slap,* moedeloos; חזק dus niet juist: *krachtig* van lichaam, maar: *dapper.*

19. הטובה הוא, *of het goed is of slecht* van klimaat; waterrijkdom enz. — הבמחנים, *of* het woont *in legerplaatsen,* of, daar מחנה in dien zin het meervoud מחנות heeft, en ook ערים dan in oneigenlijken zin zou gebruikt zijn, v. a. *open steden,* evenals חצרים; מבצרים zijn *vestingen.* De constructie van het begin van het versdeel wordt niet volgehouden: *hoe de steden zijn, waarin hij woont — of* hij woont *in open steden of in vestingen.*

20. השמנה הוא אם רזה, *of* de bodem *vet is of mager;* daarin is dan de vraag naar de bodemgesteldheid en vruchtbaarheid geheel besloten en היש בה עץ slaat niet op *vruchtboomen,* maar bevat de vraag of er wouden en boschrijke streken in het land zijn. Dat er vruchtboomen zijn, is buiten twijfel, daar Mozes aanstonds de opdracht geeft, vruchten mede te brengen. — והתחזקתם, *en gedraagt u moedig;* hoewel gij daardoor de verdenking der bevolking zult opwekken en hun het doel van uw komst duidelijk zal worden, zoodat gij in gevaar komt, laat niets u weerhouden te nemen enz. — והימים, *de tijd des jaars was nl. juist die van het rijpen der druiven,* nog niet die van den druivenoogst, in welken tijd het meenemen van vruchten minder de aandacht zou getrokken hebben. Zooals vs. 23 blijkt, waren ook vijgen en granaatappelen reeds rijp; de tijd des jaars is dus de vóórzomer, — naar de Thalmoedische traditie: einde Siewan.

21 van de eerstelingen der wijndruiven. — Zij stegen op en
verspiedden het land, van de woestijn Tsin af tot Rechob toe,
22 op den weg naar Chamath. Zij stegen namelijk op in het
zuiden en kwamen tot Chebron; en daar waren Achieman,
Shéshai en Thalmai, de geborenen uit den Anakiet; en Chebron
23 was gebouwd zeven jaren, vóór Tso'an in Egypte. Nu kwamen
zij tot het dal Eshkol, en sneden van daar af een wijnrank met
één tros druiven, en droegen dien aan een draagboom met hun
24 beiden, en van de granaatappelen en van de vijgen. Deze
plaats gaf men den naam: het dal Eshkol, wegens den *druiven-tros*, dien de kinderen Israëls van daar afgesneden hebben.
25 Zij keerden terug van het verspieden van het land op het
26 einde van veertig dagen. Zij gingen en kwamen tot Mozes en
tot Aharon en tot de geheele gemeente der kinderen Israëls,
naar de woestijn Paran te Kadesh; en zij brachten hun en aan

---

21. **מִדְבַּר צִן**, waarschijnlijk de uiterste rand van de woestijn Paran, in het Zuid-Oosten van Palaestina; רחב, *Rechob* is een stad in het latere stamgebied van Asher, niet ver van Tsiedon. — לבא חמת, v. s. is בא חמת één naam, en duidt de ל de richting aan: *tot Rechob* en nog iets verder *in de richting naar Bo-Chamath;* daar deze naam echter elders niet meer voorkomt, *Chamath* daarentegen wel, vertalen anderen: *om te komen* (לְבֹא = לָבֹא, vgl. באכה Gen. 13,10) *naar Chamath*, in de richting naar Chamath. Deze stad, — hetzij zij dan Bo-Chamath of Chamath heet, — wordt 34,8 onder de punten van de noordgrens, en wel in het Noord-Westen, genoemd. De verspieders gingen dus van Zuid-Oost naar Noord-West; dus een diagonaal; zoo hebben zij het niet zeer breede land van de bergtoppen af in al zijne onderdeelen kunnen zien. Van de bergen van het gebergte Ephrajim kan men bij gewoon helder weer zoowel de zee als den Jordaan zeer duidelijk zien. — SCHWARTZ, Palaestina, pag. 6 (en 349) meent, dat niet *Chamath* zelve tot Palaestina behoorde, maar dat de *weg naar Chamath* een natuurlijke grenslijn aan de noordzijde van Palaestina vormde.

22. **ויעלו**. V. s. voortzetting van de beschrijving van den tocht: van Rechob, dicht bij de zee in de vlakte gelegen, reisden zij terug en *bestegen, meer zuidelijk* gekomen, de bergen weer *en kwamen tot Chebron.* Zij zouden dan van Noord-West in bijna rechte lijn naar het Zuid-Westen gegaan zijn en vandaar Oostelijk naar Chebron; anderen meenen, dat hier het in het vorige vers algemeen reeds verhaalde wat meer in bijzonderheden wordt uitgewerkt. *Zij h a d d e n nl. in het Zuiden de bergen beklommen en kwamen tot Chebron* en daar was nu voor het eerst iets, dat bijzonder hun aandacht trok; ויבא, *en m e n kwam*, enkelvoud in den zin van het onbepaald voornaamwoord. — ילידי הענק, *geborenen van den 'Anakiet;* de bepalende ה' zoowel als de uitdrukking בני ענקים wijzen er op, dat ענק hier niet persoons-, maar volksnaam is. De 'Anakieten behooren tot de נפילים, de oude reuzengeslachten; het woord beteekent: halssieraad; en als volksnaam misschien de *langhalzigen.* Uit Jos. 11,21 blijkt, dat in verschillende steden 'Anakieten woonden. De drie hier genoemden waren òf de eerste 'Anakieten, die de verspieders zagen, en maakten daarom op hen bijzonderen indruk, — òf zij waren, zooals sommigen uit de uitdrukking ילידי הענק in tegenstelling

כא בְּכוּרֵי עֲנָבִים : * וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־
כב רְחֹב לְבֹא חֲמָת : וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן
שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי
כג צֹעַן מִצְרָיִם : וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה
וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנַיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־
כד הַתְּאֵנִים : לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל
כה אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ
כו אַרְבָּעִים יוֹם : וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר

---

met בני ענק willen afleiden, de reuzen onder de reuzen. בני ענק zijn dan wie weet hoe ver verwijderde *nakomelingen*, ילידי הענק, *de kinderen van den eersten 'Anakiet*, het tweede geslacht dus. Volgens NACHM. was 'Anak een zoon van Arba', naar wien Chebron קריית ארבע heet (vgl. Jos. 15,13). — חברון enz. *Chebron nu was zeven jaren gebouwd, vóór Tso'an in Egypte;* daar de tijd van bouw van Tso'an niet wordt aangegeven, is de nauwkeurige tijdbepaling *zeven jaar vóór Tso'an* nog altijd nietszeggend. Mij komt daarom waarschijnlijker voor de verklaring: *Chebron is gedurende zeven jaren gebouwd*, is dus een zeer sterke stad, en wel *vóór*, nog eerder dan *Tso'an in Egypte*, de overoude stad. *Tso'an* is Tanis in Neder-Egypte, v. s. de hoofdstad der Phara'onen tijdens Israëls verblijf in Egypte.

23. Het hier verhaalde zal zeker kort vóór het einde der reis moeten geschied zijn, — daar zij de vruchten wel niet weken lang zullen hebben kunnen vervoeren, zonder dat zij tot bederf overgingen. — נחל אשכל ligt waarschijnlijk in het Zuiden des lands, op den weg van Chebron naar Kadesh. Al neemt men nu aan, dat vs. 21 algemeen verhaal is en vs. 22 een bijzonderheid uit de reis van vs. 21 mededeelt, — vs. 23 zal in ieder geval later dan vs. 21 moeten geschied zijn. Het komt mij daarom het best voor, om vs. 21 te verklaren: zij maakten de reis schuin door het land heen, van Zuid-Oost naar Noord-West, gingen vervolgens naar het Zuiden, beklommen daar de bergen en kwamen tot Chebron; *vervolgens* kwamen zij naar *Nachal Eshkol*, — reeds nu zoo genoemd naar aanleiding van den toen gegeven naam, hoewel de plaats, toen de verspieders er kwamen, dien naam nog niet droeg. — זמורה ואשכול, *een wijnrank, waaraan één tros*; op אחד ligt bijzondere nadruk met het oog op het volgende: dat voor dien éénen tros twee man noodig waren om te dragen. — במוט, *aan een draagboom*; *op* een *draagbaar* zou luiden: על המוט. — Sommigen meenen, dat het dragen tusschen twee man geschiedde om de vruchten niet door het vervoer te doen lijden; zij hingen zoo vrij, zonder door drukken of stooten beschadigd te kunnen worden; dan is echter אחד niet goed te verklaren.

26. קדשה, *naar Kadesh*, voluit: Kadesh Barnéa'. Ook in het veertigste jaar ná den uittocht kwamen zij daar weer terug. De Israëlieten hadden òf hunne terugkomst afgewacht ter plaatse, waar zij hen hadden verlaten, zoodat zij van Kadesh, in de woestijn Tsin en in de woestijn Paran

de geheele gemeente rapport, en toonden hun de vrucht des
27 lands. Zij vertelden hem, en zeiden: „Wij zijn gekomen in
het land, waarheen gij ons gezonden hebt; en het is ook
28 vloeiende van melk en honig, en dit is zijne vrucht. Doch —
dat het volk, dat in het land woont, van geweldige kracht is,
en de steden zijn versterkt en groot; en ook de geborenen
29 uit den 'Anakiet hebben wij daar gezien. 'Amalek woont in
het land van het zuiden, en de Chittiet en de Jeboesiet en de
Emoriet woont in het gebergte, en de Kena'aniet woont bij de
30 zee en langs den oever van den Jordaan." Kaleb bracht het
volk tegenover Mozes tot zwijgen, en zeide: „Laat ons gerust
optrekken en wij zullen het in bezit nemen; want wij zullen
31 er zeker tegen op kunnen." Doch de mannen, die met hem
opgetrokken waren, zeiden: „Wij kunnen niet optrekken tot
32 het volk, want het is ons te sterk." Zij brachten dus laster-
praat te berde over het land, dat zij verspied hadden, tegenover
de kinderen Israëls, zeggende: „Het land, dat wij doorgereisd
hebben, om het te verspieden, is een land dat zijne inwoners
verteert, en het geheele volk, dat wij daarin gezien hebben, zijn
33 mannen van buitengewone afmetingen. En daar hebben wij de

---

gelegen, (zie boven vs. 3) waren weggegaan, — óf Mozes, wien de naaste verblijfplaatsen des volks reeds bekend waren of althans de richting, waarin het zou voorttrekken, had den verspieders gezegd zoo om en bij Kadesh het volk weer te zullen treffen. — וישיבו אתם דבר, *zij brachten rapport* aangaande het doel hunner reis; אתם, *aan Mozes en Aharon en het volk.*

27. שלחתנו, *waarheen gij*, Mozes als hoofd des volks, *ons hebt gezonden.* — Dit zijn vermoedelijk de bewoordingen van hun rapport, zij het ook, dat dit niet in zijn geheel is medegedeeld, maar slechts in hoofdtrekken. — וגם, *en w e l i s w a a r is het*, zooals Mozes ons gezegd heeft, *vloeiend van melk en honing*, — want ziet slechts, *hier is zijn vrucht.*

28. אפס, *doch* — er komt iets ernstigs bij: כי עז, *dat van geweldige kracht is het volk* enz. en wij hebben geen vertrouwen, dat het mogelijk zal zijn ze te overwinnen. — Wát zij zeggen is waarheid, — maar de conclusies, die zij eruit getrokken willen hebben — zooals uit vs. 30 blijkt: tegen zoo machtige volkeren kunnen en mogen wij den strijd niet aanbinden, — zijn foutief. Daarin ligt hun geheele misdaad: gebrek aan vertrouwen op de hulp en bijstand Gods.

29. Korte schets van het geheele land: 'Amalek in *het Zuiden;* Chittieten en Emorieten op het gebergte, dat *van Noord naar Zuid door het midden* des lands loopt, en de Kana'aniet aan de *westkust*, aan de zee, en *in het Oostelijk* deel, de vlakten langs den Jordaanoever. Hier worden alleen òf de toen voornaamste òf de oorlogzuchtigste en meest woeste stammen onder de Kena'anietische volkeren genoemd.

30. ויהם, *bracht tot zwijgen;* zij begonnen dus oproerig te worden; Kaleb beproefde nu hen tot kalmte aan te sporen, אל משה, *ten opzichte van*, tegenover *Mozes*. Josua, als minder aanzienlijk, misschien ook jonger (vgl. aant. vs. 4), laat Kaleb optreden en grijpt zelve eerst in het volgende hoofdstuk in (vs. 7), misschien ook omdat hij als Mozes' vertrouwde te

כז וְאֶת־כָּל־הָעֲדָה וַיִּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ : וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ
בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־
כח פִּרְיָהּ : אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת
כט מְאֹד וְגַם־יְלִידֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם : עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב
וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם
ל וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן : וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה
לא נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ : וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ
עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ :
לב וַיֹּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא
לג וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת : וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־

---

veel in de zaak betrokken schijnen zou. יכול, *tegen iemand kunnen* standhouden; vgl. onze volksuitdrukking: *ik kan hem aan.*

31. **אל העם** = עז העם, *tegen het volk.* — כי חזק הוא ממנו, *het is ons te sterk*; hun kracht is zoo groot, dat wij er zelfs met hoogeren bijstand nog niet in kunnen slagen, het te overwinnen. Dat de zeven Kena'anietische stammen sterker waren dan Israël, wisten ze wel vooraf. *Het is sterker dan wij* geeft dus geen goeden zin. De Thalmoed verklaart: *want het is* zelfs *sterker dan Hij*, God, wat in het woord ממנו op zichzelf zou kunnen staan.

32. **ויציאו**, *zij brachten te voorschijn*, òf = *verzonnen* (NACHM.), òf = *zij brachten* nu eerst *te berde*, wat zij tot nu toe verzwegen hadden, **דבת הארץ**, *lasterpraatjes over het land*, d. w. z. verkeerde, tendentieuse voorstellingen van de zaken. — אכלת יושביה, dat zooveel van zijne bewoners eischt, juist door zijne vruchtbaarheid, dat *het ze verteert*, hun krachten sloopt; althans als het gewone menschen zijn, — want inderdaad zijn de menschen daar van buitengewone afmeting, — normale menschen kunnen het er niet uithouden. Al hebben wij het dus veroverd, dan kunnen wij er toch niet blijven leven. Dit in antwoord aan Kaleb: al hebt gij gelijk, wat het resultaat van den oorlog betreft, dan is het toch doelloos te strijden voor wat wij toch niet behouden kunnen. Maar ook uw zekerheid, dat de strijd goed zal afloopen, kunnen wij niet deelen; want zij zijn allen meer dan normaal groot, אנשי מדות, (vgl. Jes. 45,14; 1 Kron. 11,23; 20,6), — bovendien leven daar de oude reuzen, tegen wie de strijd hopeloos is.

33. **את הנפילים**, *de oude reuzen*, Gen. 6,4, waarvan de verhalen der oudheid gewagen. — בני ענק מן הנפלים, *„de zonen van 'Anak*, de 'Anakieten in 't algemeen, — *die behooren tot de Nephieliem"* — waarschijnlijk een gewone spreekwijze, als men over den lichaamsbouw en de heldenkracht der 'Anakieten sprak. — כחגבים, zoo klein *als sprinkhanen.* — וכן היינו, *en zoo waren wij*, schenen wij, naar wij vermoeden, zeker ook *in hunne oogen.*

reuzen gezien, de zonen van 'Anak, van het reuzengeslacht;
zoodat wij werden in onze eigen oogen als sprinkhanen, en
zoo waren wij in hunne oogen."

14 1 De geheele gemeente verhief en lieten vrijen loop aan hunne
2 stem; en het volk weende in dien nacht. Nu morden tegen
Mozes en Aharon al de kinderen Israëls; en de geheele ge-
meente zeiden tot hen: „Waren wij toch maar in het land
Egypte gestorven of in deze woestijn, — waren wij maar al ge-
3 storven! En waarom brengt de Eeuwige ons naar dat land,
om door het zwaard te vallen, — onze vrouwen en kinderen
zullen tot buit worden! Voorwaar, beter ware het voor ons,
4 naar Egypte terug te keeren!" Hierop zeiden zij de een
tot den ander: „Wij willen een opperhoofd aanstellen, en
5 naar Egypte terugkeeren." Mozes en Aharon vielen op hun
aangezicht, voor de geheele vergadering van de gemeente
6 der kinderen Israëls. En Jehoshoea', de zoon van Noen, en
Kaleb, de zoon van Jephoenné, die behoord hadden tot
hen, die het land hadden verspied, hadden hunne kleederen

HOOFDSTUK XIV. ותשא כל העדה ויתנו את קולם *de geheele gemeente verhief* zijne stem, — את קולם behoort ook als voorwerp bij ותשא — ויתנו את קולם, *en lieten hun stem vrij*, lieten vrijen loop aan hun gejammer; anderen: *de geheele gemeente h i e f a a n en verhief hare stem*, נשא intransitief, zooals Jes. 3,7; 42,2 en 11; MENDELSSOHN: *verhief* zich en *lieten hun stem zich geven.* — Onder כל העדה meenen sommigen de verspieders te moeten verstaan, wat echter wegens כל niet gaat; Jehoshoea' en Kaleb deden immers zeker niet mee. — Anderen denken aan de *oudsten*, die tot muiten overgingen en daardoor het *volk* meesleepten; zoo ontstaat eene verklaring: *de oudsten wekten het volk op en verhieven hun stem, zoodat het* geheele *volk weende in dien nacht.* Weer anderen verklaren כל העדה: *de geheele g e m e e n t e*, hetzelfde als העם, *het volk* en *al de kinderen Israëls* (vs. 2). Het bezwaar, dat het volk het verslag der verspieders niet zoo spoedig kan gekend hebben, deel ik niet; 1° daar het naar 13,26 en 30 in volle volksvergadering schijnt te zijn uitgebracht; 2° daar, ook al meent men, dat eenige tijd noodig was om het gerucht bij het *geheele* volk bekend te maken, toch al verscheidene uren verloopen kunnen zijn, daar het weenen geschiedt *in den nacht* ná der verspieders terugkeer. (Naar eene Thalmoedische traditie was dit de nacht vóór 9 Ab; de verspieders zijn dus 28 of 29 Siewan vertrokken). Niettemin komt mij de verklaringen van עדה door: *vertegenwoordigers der gemeente*, het meest waarschijnlijk voor, daar anders drie verschillende uitdrukkingen voor hetzelfde begrip zouden zijn gebruikt. De gang van zaken was dus als volgt: de oudsten beginnen op de laatste woorden der verspieders luide te schreeuwen, protesteerende tegen het aanvaarden van den strijd; zij slepen het *geheele* volk — mannen en vrouwen — mede tot weenen in dien nacht — en den volgenden dag waarschijnlijk, *morren alle zonen Israëls*, de ter vergadering geroepen twintig-jarige mannen, *tegen Mozes en Aharon* (vs. 2). — לו מתנו enz., *waren wij toch maar* vroeger *in Egypte gestorven of in deze woestijn — waren wij maar al dood!* Anderen: *stierven wij n u maar in de woestijn*, liever dan ons aan zulke gevaren bloot te stellen. In de eerste verklaring komt, dunkt mij, de עבר van מתנו beter tot zijn recht. „*Waren wij toch maar* al

הַנְּפִלִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ
יד בְּעֵינֵיהֶם׃ וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם
ב בַּלַּיְלָה הַהוּא׃ וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר
ג הַזֶּה לוּ־מַתְנוּ׃ וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב
ד מִצְרָיְמָה׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה׃
ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרָעוּ

---

lang geleden *in de woestijn gestorven*" zou beter passen bij klachten over woestijn-ellende; vs. 28 spreekt ook voor een der eerstgenoemde opvattingen.

3. **לנפל בחרב** is niet het antwoord op de vraag, geeft dus niet het *doel* van den tocht naar Palaestina, maar het nu waarschijnlijk geworden *gevolg*, waarop juist de vraag: *waarom?* slaat. *Als wij dan toch door het zwaard moeten vallen, waarom ons dan naar dit land gebracht?* למה beteekent dus: *met welk nut* of *doel*. — Vgl. ook Ex. 17,3.

4. **נתנה ראש**, *wij willen een opperhoofd aanstellen;* daar men echter נתנה לנו ראש zou verwachten, verklaren anderen: *wij willen rechtsomkeert maken*, het gelaat naar Egypte wendend. De uitdrukkingen נתן ראש en נתן ערף zouden dan militaire termen zijn, נתן ערף voor: *zich omdraaien van iets weg*, נתן ראש *zich omkeeren naar iets toe;* hier dus: *wij willen keeren en naar Egypte teruggaan.* Die terugkeer zou natuurlijk te land geschieden, daar zij geen schepen hadden en op een wonder niet mochten rekenen; trouwens van begin afaan had Mozes en Israël niet anders gedacht, dan langs een land-weg van Egypte naar Palaestina te komen. — Uit Nech. 9,17 blijkt, dat een begin van uitvoering aan het plan werd gegeven. Daar staat namelijk ויתנו ראש. Ware nu een *bepaald* persoon als hoofd aangewezen, dan zou die wel met name genoemd en bijzonder bestraft zijn. Daar zal men dus, indien men de zooeven gegeven verklaring als te gewaagd niet wil aannemen, moeten verklaren: *zij stelden zich hoofden aan*, en ook hier zou ראש als verzamelwoord moeten opgevat worden. Die *hoofden* waren dan niet onwaarschijnlijk de tien verspieders.

5. **ויפל**, *zij vielen op hun aangezicht*, om God te smeeken niet toornig te worden, *ten aanzien*, in tegenwoordigheid *van de geheele gemeente Israëls*, of, met NACHM.: zij vielen op hun aangezicht *vóór de gemeente*, om hen te bezweren van hun voornemen af te zien en moed te vatten. MENDELSSOHN: moedeloos *vielen zij op hun aangezicht in tegenwoordigheid van* enz. Sommigen zien in קהל עדת בני ישראל *de vertegenwoordigers des volks* aangeduid; het „neervallen van Mozes en Aharon voor hen", beduidt dan, dat Mozes en Aharon de leiding, waaraan het volk zich heeft onttrokken, neerleggen en het volk aan de leiding zijner hoofden teruggeven.

6. **קרעו.** Aanstonds toen zij zagen, welken treurigen loop de zaak nam, *hadden* zij hunne kleederen ingescheurd, als teeken van smart en

7 ingescheurd. En zij zeiden tot de geheele gemeente der kinderen
Israëls, als volgt: „Het land, dat wij doorgetrokken zijn, om het
8 te verspieden, — goed is het land in de hoogste mate! Indien
de Eeuwige slechts welgevallen in ons heeft, dan zal Hij ons
naar dit land brengen en het ons geven; — een land, dat is
9 vloeiende van melk en honig. Slechts — weest tegen den Eeuwige
niet oproerig, dan behoeft gij het volk des lands niet te vreezen;
want zij zullen ons tot spijze zijn. Hunne schaduw is van hen
geweken, en de Eeuwige is met ons; vreest hen dus niet!"
10 De geheele gemeente zeide, hen met steenen dood te werpen,
toen de heerlijkheid des Eeuwigen verscheen in de tent der
samenkomst, aan al de kinderen Israëls.
11 De Eeuwige zeide tot Mozes: „Tot hoelang zal dit volk Mij
hoonen? en tot hoelang zullen zij niet in Mij vertrouwen, trots
12 alle wonderteekenen, die Ik in zijn midden heb gedaan? Ik
wil het slaan met de pest en het verdelgen; en Ik zal u tot
13 een volk maken, grooter en machtiger dan dit." Doch Mozes
zeide tot den Eeuwige: „Wanneer nu de Egyptenaren het
hooren, — want Gij hebt met Uwe kracht dit volk gevoerd
14 uit zijn midden; — En zij zullen tot den inwoner van
dit land zeggen: — zij hebben immers gehoord, dat Gij, de

---

rouw. Het is nu smart over de geheele mislukking van Mozes' taak, — zij hadden zich immers aan zijne leiding onttrokken — hier treedt dus Jehoshoea' op en wordt daarom vóór Kaleb genoemd, als het naast erbij betrokken.

8. אם, *indien maar,* wat onder gewone omstandigheden zeker het geval zal zijn, *de Eeuwige behagen in ons heeft,* ons welslagen wil; — het is niet een mogelijkheid: *indien* God zou willen, — maar tegenover de klachten zeggen zij: hoe groot ook het gevaar, *als God wil,* verdwijnt het geheel en *brengt Hij ons* enz.

9. אך, *slechts, zoo gij niet oproerig zijt,* ואתם, *dan hebt gij niets te vreezen;* אך dus zooveel als: *mits,* en ואתם niet: *doch gij,* daar ook in den voorzin dezelfde personen het onderwerp zijn. — כי לחמנו הם, *zij zijn onze spijs,* wij zullen ze zoo gemakkelijk verdelgen als onze spijzen. — צלם, *de* hen beschermende *schaduw,* hun beschermengel, — het geluk of de angstige vrees, die zij inboezemen, wijkt van hen, daar en zoodra de Eeuwige met ons is, die ons tot schaduw en bescherming is. Anderen: *hun beschermgoden,* in wier schaduw zij zich veilig wanen, *wijken van hen, maar met ons blijft de Eeuwige,* die onzen strijd voert; daarom *vreest hen niet!* — Tweemaal in ons vers ירא את in de beteekenis van: *angst koesteren voor.*

10. ויאמרו, *ze zeiden* bij zich zelve, dachten er reeds aan. — אתם, *hen,* Jehoshoea' en Kaleb. — באהל מועד, *in de tent der samenkomst,* niet zooals gewoonlijk *erboven;* toch moet de glans der verschijning naar buiten hebben gestraald, zichtbaar voor al de kinderen Israëls.

11. ינאצני, *minachting toonen* en uitspreken. — בכל האתות, *niettegenstaande* al de teekenen.

13—19. Mozes' voorbede voor Israël. Twee motieven voert Mozes aan: 1°. Gods eer onder de volkeren is ermede gemoeid, dat Israël behouden

כִּבְנֵיהֶם : וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
ח אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד : * אִם־
חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנָתְנָה לָנוּ
ט אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ : אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ
וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם צַר צִלָּם
י מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֵם : וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם
אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל : פ
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה
יב לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ : אַכֶּנּוּ
יג בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ : וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם
יד הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ : וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה

---

zijn doel bereike; 2º. op grond van de hem, Mozes, op Sinai geopenbaarde woorden omtrent Gods wereldbestuur. Het eerste gedeelte, vs. 13—16, toont voortdurend overgangen van constructie; de eene gedachte wordt door de andere gedachte verdrongen; het zijn woorden, zooals iemand in hoogste spanning en opwinding ze spreekt onder omstandigheden, waar tal van levens in gevaar zijn. — 13. ושמעו מצרים, *de Egyptenaren zullen hooren*, wat hier geschiedt, — zij in de eerste plaats, want zij zien voortdurend uit naar het lot van dit volk — *want Gij hebt* dit volk *met Uwe kracht*, toonend Uwe onverwinnelijke kracht, *uit zijn midden gevoerd.* — 14. *Dan zullen zij*, de Egyptenaren, *zeggen tot de volkeren van Palaestina* — dan volgt weer een tusschenzin ter verklaring, waarom Egypte zich juist tot dezen wendt en zij hun gewillig oor zullen verleenen: omdat zij gehoord hebben, welk gevaar hen bedreigt in de wonderbare leiding, die Gij dit volk ten deel doet vallen. — 15. והמתה neemt de gedachte weêr op. — Mozes' woord ושמעו, sloot direct bij de bedreiging: אכנו aan, — dit woord wordt nu in והמתה weer in herinnering gebracht, als had Mozes aan zijn eerste woorden van vs. 13 laten voorafgaan אם תכה, *als Gij doodt*, ואמרו, *dan zullen zij*, Egyptenaren en volkeren van Palaestina, met anderen, *die van* Uwe daden gehoord hebben, *zeggen.* Kort samengevat is dus de loop van den zin: als Egypte het hoort en het den Palestinensischen volkeren zegt — dan zullen zij beiden zeggen enz. Anderen: 13. *Egypte heeft immers vernomen* en weet, dat Gij hebt uitgevoerd enz. — 14. *En heeft het gezegd* tot de volkeren van dit land; *en ook zij hebben vernomen*; — 15. *Nu zoudt Gij doen sterven!* enz. — *dan zouden immers zeggen* enz.

14. אשר עין בעין נראה אתה ה', Luzzatto: *daar oog in oog men gezien heeft, dat Gij de Eeuwige zijt*; anderen: *Wie oog in oog is*

Eeuwige, onder dit volk zijt, dat als oog in oog men gezien heeft,
dat Gij de Eeuwige zijt en Uwe wolk boven hen staat, en dat
in eene wolkzuil Gij vóór hen uittrekt bij dag, en in eene
15 vuurzuil des nachts; — Zoudt Gij nu dit volk als één man
dooden, dan zullen de volken, die de tijding van u vernomen
16 hebben, zeggen, als volgt: „Buiten des Eeuwigen vermogen ligt
het, om dit volk in het land te brengen, dat Hij hun toe-
gezworen had, daarom heeft Hij hen in de woestijn geslacht!"
17 En nu, laat toch groot zich toonen de kracht van mijn Heer,
18 gelijk Gij gesproken hebt, zeggende: „„De Eeuwige, langmoedig
en oneindig in genade, vergeeft misdaad en schuld, laat echter
niets ongestraft, maar gedenkt de misdaad der ouders aan
19 kinderen, tot in het derde en vierde geslacht."" Vergeef toch
de misdaad van dit volk, naar de grootheid Uwer genade, en
gelijk Gij voor dit volk telkens verdragen hebt, van Egypte
20 af tot hiertoe!" De Eeuwige zeide: „Ik heb vergeven overeen-
21 komstig uw woord! Maar, zoo waar Ik leef, en de heerlijkheid
22 des Eeuwigen de geheele aarde vullen zal, — Dat al de
mannen, die Mijne heerlijkheid en Mijne teekenen gezien
hebben, die Ik in Egypte en in de woestijn heb verricht,

---

verschenen, waart Gij, o Eeuwige, נִרְאָה is in ieder geval geen deelw., maar een verl. tijd. — עין בעין, *als oog in oog*, gelijk de eene mensch den ander in de oogen ziet; וענך, volgens LUZZATTO: *doordien namelijk* Uwe wolk enz., dat is dan de Goddelijke verschijning, die men, het geheele volk, gezien heeft.

15. אשר שמעו את שמעך, *die gehoord hebben* en nu hooren zullen *de berichten over U;* die gehoord hebben, hoe Gij Israël tot heden hebt beschermd, en hooren zullen, hoe Gij ze nu hebt laten omkomen.

16. מבלתי יכלת ... וישחטם. *Buiten het kunnen des Eeuwigen staat het, daarom slachtte Hij hen.* Bij de vertaling: *wegens het niet-kunnen*, komt de ו van וישחטם niet tot zijn recht en blijft onverklaarbaar. — Mozes laat een krachtig argument, den eed aan de voorouders, ongebruikt, en roert het slechts terloops aan, — omdat die eed ook zou gehandhaafd zijn, indien Mozes' nakomelingen het land in bezit nemen.

17. Daarom *laat groot zich toonen de kracht van God* en eenerzijds door de volkeren worden erkend, door Israël te sparen en het zijn land te doen veroveren, — anderzijds *laat Uwe macht zich toonen* en erkend worden door Israël, doordien Gij het vergeeft, — *zooals Gij gesproken hebt*, Ex. 34,6 en 7; met het oog op de mij daar geopenbaarde onuitputtelijke genade Gods vraag ik vs. 19: *Vergeef toch.* — וכאשר נשאת, *gelijk Gij gedragen hebt*, nl. עון, misdaden, *ten behoeve van het volk*, לעם הזה; *gelijk Gij dit volk gedragen* of *verdragen hebt*, zou moeten luiden: את העם הזה. — vs. 18 vat de beide zijden van de Ex. 34,6 en 7 gegeven openbaring: liefde en recht in de Godheid vereenigd, kort samen; Mozes mag hierom niet zwijgen; dat ten slotte Israëls daad niet geheel ongestraft mag blijven, weet hijzelve ook; zijn doel is alleen het vreeselijke vonnis van direct uitsterven opgeheven te krijgen.

19. ועד הנה, *tot hiertoe*, eig. plaatselijk; van daar ook van tijd: *tot nu toe.*

יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה ׀ אַתָּה יְהוָה
וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם
וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה : וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד
וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר : מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת
יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר : וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ
לֵאמֹר : יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְנַקֵּה
לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים :
סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם
הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה : וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ :
וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ : כִּי כָל־
הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם

---

20. סָלַחְתִּי, *Ik heb* reeds *vergeven* op de door u aangevoerde gronden. De geheele bedreiging van vs. 12 gaf slechts aan wat Israël eigenlijk had verdiend, zonder dat het ooit in Mijne bedoeling lag er uitvoering aan te geven.

21. וְאוּלָם. Hoewel Ik heb vergeven, blijven zij niet ongestraft. *Evenwel* doe Ik den volgenden eed: *zoo waar Ik leef en* eens *van Mijne heerlijkheid de geheele aarde vol zal zijn*, enz. — את כל הארץ is onderwerp bij een lijdend gezegde. — ימלא is wat den *vorm* betreft wel een נפעל, maar misschien in werkelijkheid een Kal van den Pa'ël-vorm. Dan zou hier מָלֵא beteekenen: *vullen* en zou את כל הארץ het voorwerp wezen; מלא kan namelijk zoowel *vullen* als *vol zijn* beteekenen. Men kan dus vertalen: *de heerlijkheid des Eeuwigen zal de aarde vullen*, — maar ook: *de aarde zal vol worden van Gods heerlijkheid*; de plaatsing der woorden spreekt meer voor het eerste. De zin is: zoo waar Ik leef en eens Mijne macht door gansch de wereld erkend zal worden. MAIMONIDES maakt verschil tusschen het steeds van God gebrachte חַי אני en de bij menschen voorkomende formule: חַי; de eerste zou beteekenen: *zoo waar Ik het leven b e n* in hoogste potentie; het laatste: *bij het leven van* enz.

22. כִּי, *dat*, ná een ontkenningseeds-formulier, zou door לא moeten gevolgd worden. Wegens den langen tusschenzin wordt echter vs. 23 weer het כי herhaald en dus de gewone regel gevolgd, dat „zweren אם" beteekent: ontkennen. — הראים את כבדי ואת אתתי enz. V. s. *die Mijn heerlijkheid gezien hebben en Mijne teekenen, die Ik verricht heb* enz.; anderen nemen, met de toonteekens, אשר עשיתי, als bijzin bij beiden: כבדי en אתתי, en verklaren deze beiden als één begrip: *Mijne in wonderen zich uitende heerlijkheid*, macht. — עשר פעמים, een rond getal; de Thalmoed vat het echter hier letterlijk op en zoekt de tien gevallen aan te geven.

en die Mij toch nu reeds tienmaal op de proef gesteld en niet
23 naar Mijne stem geluisterd hebben; — Dat zij het land niet
zien zullen, dat Ik hunnen vaderen toegezworen heb; geen
van allen, die Mij met minachting behandeld hebben, zullen
24 het zien. Mijn dienaar Kaleb echter, omdat er een andere geest
bij hem geweest is, en hij ten volle Mij volgend heeft ge-
handeld, hem zal Ik in het land brengen, waarheen hij gekomen
25 is, en zijne nakomelingen zal hij het doen erven. De 'Amalekiet
en Kena'aniet wonen in het dal; morgen wendt u om, en
trekt weder de woestijn in, den weg op naar de Schelfzee."
26 De Eeuwige sprak tot Mozes en tot Aharon, als volgt:
27 „Tot hoelang zal het deze slechte gemeente nog vrijstaan, dat
zij tegen Mij oproer stoken? Het morren der kinderen Israëls,
28 dat zij tegen Mij doen morren, heb ik gehoord. Zeg tot hen:
zoo waar Ik leef, is het gezegde des Eeuwigen! dat Ik, zooals
29 gij ten Mijnen aanhoore gesproken hebt, zoo u doen zal! In

---

23. Van Jehoshoea', die op andere plaatsen (vs. 30, en 38 en in Deut.) met Kaleb genoemd wordt, wordt hier niet gesproken, misschien omdat hij nog geen twintig jaar oud was geweest bij de telling en dus niet onder het vonnis van vs. 22 viel, zooals vs. 29 blijkt; vgl. echter vs. 30, waar hij onder de uitzonderingen op den regel wordt genoemd en dus blijkt, dat hij wél onder den regel zou zijn gevallen. IBN 'EZRA meent, dat Kaleb alleen genoemd wordt wegens zijn optreden in Num. 13,30. Anderen meenen, dat Kaleb alleen genoemd wordt, omdat het slot van het vers, de toewijzing van een bepaald deel des lands, alleen op hem van toepassing was. Jehoshoea' zou immers leider des volks worden (27,15) en als zoodanig zou hem vanzelve een woonplaats worden aangewezen. — וימלא ללכת אחרי = וימלא אחרי, *en hij ten volle alles gedaan heeft om Mij te volgen.*

24. הארץ אשר בא שמה is, naar uit Jos. 14 volgt, *Chebron;* hij zegt immers, dat Mozes hem dit beloofd heeft. In ויבא (13,22) vindt Midrash een aanwijzing, dat Kaleb alleen daarheen zou gegaan zijn; dan zou ons vers dus direct op Chebron doelen. (Vgl. Deut. 1,36). — זרעו יורשנה. V. s.: *en zijn kroost zal het bezitten;* het gebruik van den הפעיל is dan echter vreemd; anderen: *en aan zijn kroost zal hij het vererven,* הוריש, dat gewoonlijk met ל verbonden wordt, hier dan met den vierden naamval, evenals Recht. 11,24: יורישך.

25. Daar nu *de 'Amalekieten en Kena'anieten wonen in het dal,* achter den bergrug, waarvóór gij thans gelegerd zijt, en gij dus door voort te trekken een strijd tegemoet zoudt gaan, waarin Ik u niet zou bijstaan, — trekt terug, de woestijn meer in. — De naam *Kena'anieten* schijnt hier meer algemeen gebruikt te zijn, hoewel het niet onvereenigbaar is met de 13,29 aangegeven woonplaatsen der Kena'anieten, dat zij achter een bergrug vóór Kadesh ook woonden.

26 vv. In vs. 11—25 was de veroordeeling des volks in algemeene trekken aan *Mozes* aangekondigd; de hier volgende verzen, voor mededeeling *aan het volk* bestemd, (vs. 28) bevatten de nadere bijzonderheden;

כג וּבַמִּדְבָּר וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: אִם־
יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא
כד יִרְאוּהָ: וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא
אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה:
כה וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה
דֶּרֶךְ יַם־סוּף: * פ

כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: עַד־מָתַי לָעֵדָה
כז הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כח אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־
כט יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם: בַּמִּדְבָּר

---

zij zijn tot *Mozes en Aharon* gericht, als de beide leiders des volks. (Vgl. Ex. 6,26).

27. עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה, *tot hoelang zal het zijn aan deze slechte gemeente*, zal het hun ongestraft vrijstaan; anderen: *tot hoelang* zal Ik vergeven *aan deze slechte gemeente*, waarbij dan לָעֵדָה אֶשָּׂא verzwegen is. הָרָעָה, vgl. onze aant. vs. 1. De Thalmoed ziet hier in עֵדָה de *vergadering* der tien verspieders; מלינים beteekent dan: *doen morren*, tot morren opwekken. Het eerste versdeel spreekt dan over de verspieders: zij hebben door hun oproer stoken den dood verdiend; het tweede deel richt zich tot Israël: *het gemor van Israël, dat zij*, de verspieders, *hebben aangestookt, heb Ik gehoord* en ook het volk heeft dus straf verdiend; daarom *zeg tot hen* enz. (vs. 28); anderen meenen, dat ook hier עֵדָה op het *volk* doelt, en beroepen zich op vs. 35, waar huns inziens עֵדָה bepaald op *het volk in zijn geheel* slaat. (Ook daar echter kan dit woord van *de verspieders* alleen gebruikt zijn; vs. 32 is immers reeds het *sterven des volks* uitgesproken; vs. 35 voegt daar nu aan toe, dat het sterven der verspieders op bijzondere wijze zal geschieden (יתמו), en vs. 36 en 37 verhalen, dat dit inderdaad geschiedde.) Volgens deze verklaring beteekent מלינים niet: *doen morren*, maar: *morren*, vgl. Ex. 16,7 en 8. De breedsprakigheid van ons vers is echter in deze opvatting wel wat groot; men verklaart dan: *tot hoelang zal dit volk tegen Mij blijven morren, want* ook nu weer *heb Ik het morren der kinderen Israëls gehoord, dat zij tegen Mij uiten;* het morren is nu direct *tegen Mij* gericht; niet, zooals Ex. t. a. p. *tegen Mozes en Aharon.*

28. אֱמֹר, enkelvoud, richt zich in het bijzonder tot *Mozes*. — אלהם, *tot hen*, de laatstgenoemde בני ישראל. — אם לא, formule voor een bevestigenden eed; eigenlijk moet een אלה, inroepen van vloek, voorafgaan; maar ook al gaat, zooals hier, enkel eene שבועה, eene beëediging, vooraf, dan wordt toch dikwijls dezelfde formule gehandhaafd, omdat in elken eed de vervloeking bij overtreding, hoewel onuitgesproken, gedacht wordt. — כאשר דברתם, *zooals gij* vs. 2 *gesproken hebt.*

deze woestijn zullen uwe lijken vallen, en al uwe gemonsterden
bij al uwe tellingen, van twintig jaren oud en daarboven, —
30 zij, die gij tegen Mij aan het morren hebt gebracht. Dat gij
niet zult komen in het land, waaromtrent Ik Mijne hand op-
geheven heb, om u daarin te doen wonen; behalve Kaleb, de
31 zoon van Jephoenné, en Jehoshoea', de zoon van Noen. Uwe
kleine kinderen echter, waarvan gij gezegd hebt: „zij zullen
tot buit zijn," hen zal Ik brengen, en zij zullen het land leeren
32 kennen, dat gij versmaad hebt. Doch uwe, uwe lijken, zullen
33 vallen in deze woestijn. En uwe kinderen zullen in deze
woestijn veertig jaren gelijk herders omzwerven, en uwen afval
dragen, totdat het laatste uwer lijken in de woestijn gevallen
34 zal zijn. Naar het getal der dagen, dat gij het land hebt laten
verspieden, veertig dagen, iederen dag tot een jaar gerekend,
zult gij uwe misdaden dragen, veertig jaren; zoo zult gij
35 leeren kennen Mijne weigering! Ik, de Eeuwige, heb gesproken!
zwerende, dat Ik dit ten uitvoer zal brengen tegen deze geheele

---

29. **יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם**, letterlijk: *zullen uwe lijken vallen*, d. i. zult gij als lijken neervallen; bij het vallen zijn zij natuurlijk nog niet dood. Deze woorden richten zich, naar de vs. 1 gegeven verklaring, in de eerste plaats tot de *woordvoeders;* וכל פקדיכם omvat dan het verdere volk: *al de door u gemonsterden.* Anderen: *uwe lijken*, tot het geheele volk gericht, — *namelijk al uwe gemonsterden*, de gemonsterden *onder* u. — לכל מספרכם, *bij elke uwer tellingen*, waarbij immers, voor zoover het volk aangaat, alleen de *mannen* boven twintig jaar geteld werden; anderen: *naar uw geheele aantal*, een omschrijving dus van כל in וכל פקדיכם. — Daar onder *deze* tellingen nòch de *vrouwen* nòch de *Levieten* begrepen waren, meenen velen, dat dezen van het vonnis waren uitgesloten; misschien hadden zij ook aan het oproer geen deel genomen. In werkelijkheid zien wij zoowel El'azar als Pienechas nog in leven onder Jehoshoea's regeering. Al waren zij echter niet onder het vonnis begrepen, dan is daarmede nog niet gezegd, dat ook alle hoogbejaarde vrouwen en Levieten in leven bleven tot de komst in het land; zij kunnen dan toch ten deele in de woestijn zijn gestorven, maar niet als straf, maar na hun levenstijd te hebben doorleefd.

30. **אִם**, ontkenningseed: *Ik zweer*, zooals vs. 28 is gezegd, *dat gij niet zult komen.* — אתם, met nadruk, in tegenstelling met den aanhef van het volgende vers. — נשאתי את ידי, *Ik heb Mijne hand opgeheven* om een eed te doen. Vgl. Gen. 14,22.

31. **וְטַפְּכֶם**, *uwe kleine kinderen*, niet juist: *zeer jonge* kinderen, maar algemeen: *jonge menschen*, hier: onder de twintig jaar. Evenwel verlieze men niet uit het oog, dat bij een omzwerving van bijna veertig jaren, van hen, die nu reeds een leeftijd van dicht bij de twintig jaar bereikt hadden, nog wel heel wat zullen gestorven zijn, zoodat טפכם tegenover בניכם van vs. 33 hier ook zeer goed in de gewone beteekenis van: *zeer jonge kinderen* kan gebezigd zijn, terwijl בניכם daar de reeds wat ouderen, dicht bij den twintig-jarigen leeftijd staanden aanduidt. — **וְהֵבִיאתִי**, geschreven als de andere vorm **וַהֲבִיאֹתִי**.

32. **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם**, *en uwe lijken, die van u*, met nadruk het bezittelijk aanhangsel כם— herhalend, — in tegenstelling met de kinderen.

הַזֶּה יִפְלוּ פִּגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים
ל שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי׃ אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה
לא וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבֵיאתִי
לב אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃ וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם
לג יִפְלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃ וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
לד שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃ בְּמִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם
לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־
לה תְּנוּאָתִי׃ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה

---

33. יהיו רעים, *zullen een herdersleven leiden*, evenals herders, nomaden, rondzwerven; zooals LUZZATTO opmerkt: niet onbeschermd *ronddwalen*, תעים, maar: evenals herders, voor een bepaald doel werkend, dat hun voortbestaan verzekert. — ארבעים שנה, gij zult zoolang rondzwerven, dat gij *in het geheel* veertig jaren in de woestijn doorbrengt; van het oogenblik der veroordeeling af nog ruim 38½ jaar. — זנותיכם, de gevolgen van en de straf voor *uwen afval*, ontrouw aan God; v. s. wijst het meervoud op *de nu reeds zoo vaak gebleken ontrouw;* ons vers is, evenals het volgende, zeker tot het *geheele volk* en niet enkel tot de *verspieders* gericht. — עד תם פגריכם, letterlijk: *totdat op zijn uwe lijken*, d. w. z. totdat de laatste man gevallen is; niet: *totdat uwe lijken verteerd zijn*, — daar met den dood van het nu oproerige geslacht de straf voor het volgende ophield.

34. תרתם, *die gij*, Israëlieten, door uwe gezanten *verspied hebt*, de zending geschiedde immers op den wensch des volks. Anderen: *die gij*, verspieders, *verspied hebt;* het schijnt echter uit vs. 37 te blijken, dat dezen direct stierven en op hen past dus het vonnis van veertig-jarige omzwerving niet. — יום לשנה, *elken dag tot een jaar uitgebreid; voor elken dag een jaar* zou moeten luiden: שנה ליום. — תנואתי. De Hiph'iel הניא beteekent: *weigeren*, verbieden, weerhouden; de Kal dus: *weigering ondervinden;* het zelfst. naamw. תנואה, dat behalve hier alleen nog Job 33,10 voorkomt, beteekent nu: *weigering*, en wel v. s. hier: *Mijne weigering* u verder te beschermen, zooveel als: *vervreemding;* v. a. de *tegenover Mij* gepleegde *weigering*, de gevolgen van uwe weigering Mij te volgen.

35. דברתי אם לא, *heb gesproken*, zwerende en vervloeking inroepende, *als Ik niet* enz., dus: heb gezworen, *dat Ik het volgende doen zal.* — העדה הרעה, hier zeer waarschijnlijk: *de verspieders*, zie onze aant. vs. 27. — יתמו, *zullen zij te gronde gaan* op bijzondere wijze, *en daar zullen zij sterven.* Anderen meenen, dat ook hier onder עדה het geheele volk begrepen is; dan beteekenen deze woorden: *in deze woest'n zullen zij tot den laatsten man sterven.*

slechte gemeente dergenen, die tegen Mij samengespannen hebben; in deze woestijn zullen zij vergaan, en daar zullen
36 zij sterven." De mannen nu, die Mozes gezonden had, om het land te verspieden, en die, na teruggekomen te zijn, de geheele gemeente tegen hem aan het morren hadden gebracht, door lasterpraat over het land te berde te brengen, —
37 Deze mannen, die den slechten lasterpraat van het land te berde gebracht hadden, stierven door eene plotselinge sterfte,
38 vóór den Eeuwige. Doch Jehoshoea', de zoon van Noen, en Kaleb, de zoon van Jephoenné, bleven in het leven, van die
39 mannen, die gegaan waren om het land te verspieden. Toen Mozes deze woorden tot al de kinderen Israëls sprak, treurde
40 het volk zeer. Zij stonden den volgenden morgen vroeg op, en wilden naar den top van den berg opstijgen, zeggende: „Hier zijn wij, om naar de plaats op te trekken, waarvan de
41 Eeuwige gesproken heeft; want wij hebben gezondigd." Doch Mozes zeide: „Waarom wilt gij overtreden het bevel des Eeuwi-
42 gen? het zal immers toch niet gelukken! Trekt niet op, want de Eeuwige is niet in uw midden; opdat gij niet verslagen
43 wordt vóór uwe vijanden! Want de 'Amalekieten en de Kena'anieten zijn daar vóór u, en gij zult door het zwaard vallen; want daarom — omdat gij van den Eeuwige afgeweken
44 zijt, en de Eeuwige niet met u zal zijn." Zij echter bestegen in dolle vermetelheid den top van den berg; doch de arke van het verbond des Eeuwigen, en Mozes, weken niet uit de
45 legerplaats. Toen kwamen de 'Amalekieten en de Kena'anieten af, die in dat gebergte woonden, en versloegen hen en vernietigden hen tot Chorma.

---

37. **במגפה**, *door een* plotseling intredende *sterfte*, **לפני ה׳**, *op Gods besluit*, evenzoo Gen. 43,33; of: door een klaarblijkelijk *van God uitgaande* sterfte, **מלפני** = **לפני**. — Dat sterven schijnt plaats gehad te hebben op het oogenblik, waarop het vonnis aan het volk bekend werd gemaakt. Zoo sluit het volgende vers direct aan.

40. **ויעלו**, *zij begonnen op te klimmen*, of: *wilden gaan opklimmen*. — **ההר**, *het gebergte*, dat hen nog van Palaestina scheidde.

41. **את פי ה׳**, het vs. 25 gegeven bevel om terug te trekken. Uit Deut. 1,42 blijkt, dat de woorden van vs. 42 door Mozes op Goddelijk bevel werden uitgesproken, en ook dit uitdrukkelijk herhaald bevel volgden zij, zooals vs. 44 blijkt, niet op. Dáárop doelt Mozes Deut. 1,42. — **והוא**, *en dit*, wat gij nu onderneemt, — of: *en dit*, het overtreden van Gods woord, — *kan nooit gelukken*.

43. **כי על כן**, zie Gen. 18,5; *want* — daarom zult gij verslagen worden en moet gij dus niet optrekken — *omdat gij afgeweken zijt* enz. en daarom *God niet met u zal zijn*.

44. **ויעפלו**, een twijfelachtig woord; **עפל** is een *vestingmuur*, die sterken tegenstand biedt, vandaar sommigen: *zich als een muur in den weg plaatsen*,

הָרָעָה הַזֹּאת הַנֹּעָדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃
לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ
לז עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ׃ וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים
לח מֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃ וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־
נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־
לט הָאָרֶץ׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד׃ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ הָהָר
לֵאמֹר הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ׃
מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא
מב תִצְלָח׃ אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי
מג אֹיְבֵיכֶם׃ כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב
כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם׃
מד וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־
מה מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה׃ וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר
הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה׃ פ

---

hardnekkig vasthouden; anderen zoeken verband met אפל, en verklaren: *blindelings handelen*, ויצפלו לעלות dan: *in den blinde handelend bestegen zij*; vgl. de uitdrukking: יתזו Deut. 1,43, die ongeveer hetzelfde zegt. — ויארן enz. Hoewel de arke, die door haar voorttrekken, en Mozes, die door zijn woord en door zich aan het hoofd des volks te plaatsen anders altijd het sein tot oprukken gaven, *zich niet verwijderden*, gaf het volk toch uitvoering aan zijn voornemen.

45. **בהר**, *in die bergstreek*, daar vs. 25 gezegd is, dat zij *in het dal* woonden; zij woonden in de vallei, achter het door Israël te bestijgen gebergte, beklommen eerst de bergen en *daalden* aan de andere zijde weer *af*. Als Deut. 1,44 de *Emorieten* genoemd worden als de Israël hier bestrijdende stam, dan is dit daar algemeene naam voor een geheele groep van Kena'anietische volkeren, waartoe ook de hier genoemden behooren. — ויכתום, volgens Elia Levita een Hiph'iel-vorm van נכת = וַיַּכִּיתוּם, v. a. een Kal van dien stam = וַיַּכְּתוּם, de Chierik dan in Pathach veranderd, om gelijkluidendheid met ויכום te verkrijgen; nog anderen van כתת, en wel òf Pi'el = וַיְכַתְּתוּם, òf Hiph'iel = וַיְכִתּוּם, *verbrijzelen*, de legerbenden geheel en al vernietigen. — עד החרמה, terwijl zij hen vervolgden *tot Chorma*.

15 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de
kinderen Israëls, en zeg tot hen: wanneer gij in het land uwer
3 woonplaatsen zult gekomen zijn, dat Ik u geven zal; En gij
een vuurgave ter eere des Eeuwigen bereiden zult, een brand-
offer of een vredeoffer, wegens eene bijzondere gelofte, of als
een vrijwillig geschenk, of op uwe feesttijden, om ter eere des
Eeuwigen een lieflijken geur te bereiden, van het rund- of van
4 het kleinvee; Dan zal hij, die zijn offer ter eere des Eeuwigen
brengt, ook brengen een meeloffer van één tiende [Epha] meel-
5 bloem, aangemengd met olie een vierde van een Hien. En wijn
tot plengoffer, een vierde van een Hien, zult gij als offer bereiden

---

Hoofdstuk XV. Ook hier rijst weder de vraag omtrent den grond der groepeering van de stof in den Pentateuch. Terwijl sommigen aannemen, dat de hier volgende mededeeling van wetten en gebeurtenissen eenvoudig de orde der openbaringen en feiten volgt, meenen anderen, dat er innerlijke gronden voor de plaatsing dezer wetten zijn aan te geven. Men neemt dan aan, dat deze wetten, hoewel Mozes op den Sienai medegedeeld, op Gods bevel hier eerst of nogmaals in den breede aan het volk werden medegedeeld. Ibn 'Ezra en Nachm. meenen, dat de wet vs. 1—16 ten doel had om bij het geslacht, dat in den treurigen tijd der omzwerving opgroeide, de hoop op de toekomst op te wekken en levendig te houden en hun blik op het beloofde land te richten; daarvoor werden hun wetten bekend gemaakt, die eerst in *Palaestina* zouden gelden (1—16 en 17—21). De wetten van vs. 22—31 sluiten dan bij de pas verhaalde feiten aan, vooral vs. 30, dat van *opzettelijke* weerspannigheid spreekt, — het vergrijp, waaraan Israël zich zoo juist had schuldig gemaakt; — de bepalingen voor dergelijk vergrijp, in *dwaling* gepleegd, worden dus gegeven om vs. 31 en 32 als tegenstelling daar tegenover te plaatsen en tegelijk aan te toonen, dat de Israël opgelegde zware straf nog genadig was, vergeleken met den ernst van hun misdrijf en de uitroeiing, die zij verdiend hadden. — Deut. 1,45 en 2,1 wordt gezegd, dat zij te Kadesh *langen tijd* bleven en eerst daarna gevolg gaven aan het 14,25 gegeven bevel, de woestijn dieper in te trekken, terug in de richting naar de Schelfzee. In het algemeen worden ons uit de 38 jaren van omzwerving slechts enkele feiten medegedeeld, eenvoudig omdat er niet meer vermeldenswaardige gebeurtenissen plaats hadden. Het geleidelijk uitsterven van de strijdbare mannen behoeft niet vermeld te worden, juist omdat het geleidelijk geschiedde. Hoofdstuk 33,19—30 geeft ons een aantal verblijfplaatsen op gedurende de reis, die 20,1 wederom te Kadesh eindigt in de eerste maand van het veertigste jaar. Daar de meeste daar genoemde plaatsen niet met zekerheid zijn aan te wijzen, kan men geen overzicht van de reis vormen, duidelijk genoeg om het volk op zijn tocht te volgen.

2. ארץ מושבתיכם, *het land uwer woonplaatsen*, het meervoud in afgetrokken beteekenis, dus = *het land uwer* blijvende *woning*, waar gij dan voor goed u zult vestigen, tegenover ארץ מגוריך bij de aartsvaderen (Gen. 17,8). — Naar R. Jishma'el drukken deze woorden uit, dat de hier volgende wet, die in de woestijn voor particuliere offers niet gold, eerst in werking zou treden *na de blijvende vestiging* in Palaestina en dus tijdens de verovering en verdeeling niet zou gelden. R. 'Akieba daarentegen, uitgaande van het denkbeeld, dat ook in de woestijn bij particuliere offers de hier gegeven wet reeds gold, verklaart onzen tekst: *o o k wanneer gij komen*

טו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
ב אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם׃
ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה
אוֹ בְמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־
ד הַצֹּאן׃ וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן
ה בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן׃ וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה

---

zult in het eens door u te bewonen land, en gedurende den veroveringstijd het brengen van offers niet aan een bepaald heiligdom zal zijn gebonden, maar ook op privaat-altaren zal kunnen geschieden, — moet gij toch ook daar deze wet opvolgen.

3. **עלה או זבח**. זבח שלמים = זבח, *een vredeoffer*, en wel beide soorten, eenvoudige zoowel als dankvredeoffers omvattend; alleen bij deze offersoorten dus, die ook onverplicht als *vrijwillig offer* kunnen gebracht worden, geldt deze wet; doch dan ook bij *alle* brand- en vredeoffers, ook bij de verplichten. De volgende woorden geven slechts voorbeelden, daar de beide eersten van vrijwillige geloften, maar במעדיכם van *verplichte feestoffers* spreekt. Over לפלא נדר zie Lev. 22,21; over נדר en נדבה Lev. 7,16. — במעדיכם. Bij de *feesten* werden *brandoffers* gebracht, עולות ראיה; (vgl. Ex. 23,15; 34,23 en Deut. 16,16), en *vredeoffers*, שלמי חגיגה, Ex. 23,14. — Onder de wet vallen dus niet die offersoorten, die *alleen* als verplicht en niet ook als vrijwillig offer kunnen gebracht worden: eerstgeborenen, tienden, Pésach, zond- en schuldoffer. — מן הבקר או מן הצאן, dus niet bij een *vogelbrandoffer*. Hier wordt alleen van *particuliere* offers gesproken. Voor de offers *der gemeente* was reeds Ex. 29,40 en 41 voor het dagelijksch offer en worden Num. 28 en 29 bij de bijzondere feestoffers *plengoffers* voorgeschreven. (Vgl. ook Lev. 23). Dezelfde quantiteiten gelden ook voor de offers der gemeente.

4. **המקריב**, *wie brengt*, de eigenaar van het offer, *moet* naar het voorhof des heiligdoms tot den priester *brengen* enz.; of: *hij*, de priester, *die den offerdienst verricht, moet* ten offer *brengen;* mij komt het eerste waarschijnlijker voor. — בלול, mann. bij עשרון; vs. 6. בלולה, vrouwelijk, bij סלת; vs. 9. סלת שלשה עשרנים בלול, waar het mannelijke, enkelvoudige בלול nòch op het vrouwelijke סלת, nòch op het meervoud עשרנים kan slaan, moet men verklaren: deze massa *aangemengd* enz. — עשרון, *een tiende* van een Epha. De Epha heeft drie *Seá*, de Seá zes *Kab*, de Kab vier *Log* à zes middelmatige kippeneieren. De עשרון dus = $43^1/_5$ ei. — Over בלולה zie Lev. 2,4. — ברבעית ההין, *een vierde van een Hien*. De *Hien*, groote maat voor natte waren, heeft twaalf *Log*, is dus gelijk drie Kab. Het *kwart van den Hien* is dus drie Log = 18 eieren.

5. **תעשה**, *zult gij* als offer *bereiden*, overgang van den derden in den tweeden persoon. — לכבש האחד, *voor ieder schaap*, waaruit uw brand- of vredeoffer mocht bestaan. — Het *meeloffer* bij de dieroffers onderscheidt zich in zooverre van het eenvoudige *meeloffer* (Lev. 2), dat er geen wierook bij komt en het in zijn geheel verbrand wordt, zonder dat er eene „handvol" van genomen wordt. Het *plengen* van den wijn geschiedde niet *op* het vlak van het altaar, — maar de wijn werd in eene opening aan den

6 bij het brand- of dieroffer, voor ieder schaap. Of bij een
ram zult gij een meeloffer bereiden van twee tienden meel-
7 bloem, aangemengd met olie een derde van een Hien. En
wijn tot plengoffer, een derde van een Hien, zult gij brengen
8 tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwigen. Bereidt gij echter
een jong van een rund als brand- of vredeoffer, wegens eene
bijzondere gelofte, of tot vredeoffer ter eere des Eeuwigen, —
9 Dan zal hij bij het jong van een rund tot meeloffer brengen:
drie tienden meelbloem, aangemengd met olie de helft van een
10 Hien. En wijn, zult gij brengen tot plengoffer, de helft van
een Hien, een vuurgave, tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwi-
11 gen. Zoo zal bereid worden bij iederen os of bij iederen ram,
12 of bij een lam onder de schapen of onder de geiten. Naar het
getal dat gij brengt, zoo zult gij bereiden bij ieder, volgens
13 hun aantal. Ieder inboorling zal zoo ze bereiden, om een vuur-
gave te brengen, tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwigen.
14 En wanneer een vreemdeling zich bij u ophoudt, of wie in
uw midden zich zal bevinden, bij uwe nakomelingen, en een
vuurgave, tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwigen wil be-
15 reiden; — zooals gij moet doen, zal ook hij doen. Vergadering!

Zuid-Westelijken hoek van het altaar gestort en liep vandaar naar den bodem onder het altaar.

6. **או**, *of*, indien het daarentegen is; vgl. Lev. 13,16 en 24. — כבש is een schaap *onder het jaar*; איל boven *de dertien maanden*. Uit vs. 11 blijkt, dat voor *geiten*, zoowel onder als boven het jaar, altijd dezelfde hoeveelheden gebruikt moeten worden als bij כבשים, *jonge schapen*.

8. **בן בקר** is *soortnaam*, dus niet: een jong rund, maar: een jong *van* een rund; hierbij is ook geen verschil in leeftijd; voor een עגל, een kalf onder het jaar, of een פר of שור, een volwassen rund zijn meel- en plengoffer gelijk. — לפלא נדר או שלמים. Uit deze tegenstelling blijkt, dat hier onder פלא נדר een *brandoffer* wordt verstaan. Gewoonlijk staat tegenover נדר steeds נדבה en tegenover שלמים steeds עולה. Vredeoffers zelve toch kunnen, evenals brandoffers, zoowel נדר als נדבה zijn; men kan beloven een *bepaald* dier of een *nader aan te wijzen* dier als brand- of als vredeoffer te brengen. Daarom verklaren sommigen hier שלמים als: *betaling* eener vrijwillig op zich genomen schenking = תשלומי נדבה.

9. **והקריב**, overgang uit den 2den persoon in vs. 8, naar den derden; vs. 10 gaat weer in den 2den persoon voort.

10. **אשה**, *vuurgave*, kan in den eigenlijken zin alleen met het oog op het *meeloffer* gebezigd zijn, daar het *plengoffer*, zooals wij zagen, niet op het altaar*vuur* komt. De zin is dus: het *geheel*, meel- en plengoffer, is iets, waarvan een *gedeelte* op het altaarvuur komt. Vgl. Lev. 24,9; evenwel hier: het *meeloffer*.

11. **ככה**, precies *zoo*, naar deze maten. — יעשה, *zal bereid worden* als offer. — לשה, *voor een jong dier*, algemeene naam voor beide kleinvee-rassen. Daar wél tusschen כבש en איל, niet echter tusschen עז en שעיר een verschil is aangegeven, moet hier שה בעזים als soortnaam worden opgevat. Voor

ו עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃ אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה
ז סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין׃ וְיַיִן לַנֶּסֶךְ
ח שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃ * וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶּן־
ט בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה׃ וְהִקְרִיב
עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי
י הַהִין׃ וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃
יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים
יב אוֹ בָעִזִּים׃ כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם׃
יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ
יד לַיהוָה׃ וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
טו וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה׃ הַקָּהָל

---

alle geiten, jong of oud, is het meel- en plengoffer dus gelijk. Mogelijk is ook, dat geiten, evenmin als bij gemeenteoffers, door particulieren voor brand- en vredeoffers veel gebruikt werden; kwám het voor, dan misschien uitsluitend *jonge* dieren, die om deze reden dan hier alleen genoemd zijn, terwijl van oude geiten als offer, als zeer ongewoon, geheel gezwegen wordt.

12. **כמספר**, *Naar het aantal* offerdieren, *dat gij* als offer *brengt, zoo*, in de genoemde hoeveelheden, zult gij *voor ieder* der dieren afzonderlijk het meel- en plengoffer *bereiden, naar hun*, der offerdieren *aantal*. Ibn 'Ezra: *naar hun* voorgeschreven *getal*, volgens de opgegeven cijfers der verschillende grondstoffen van meel- en plengoffers.

13. **כל האזרח**, *ieder inboorling moet dezen zoo brengen*, להקריב, *bij het brengen van* enz.; het staat dan als algemeen voorschrift hier toch, om de wet van het volgende vers: omtrent den *vreemdeling*, er aan vast te knoopen. Anderen verklaren להקריב *om* naar behooren *te brengen*. — De Thalmoed verklaart: *ieder inboorling mag zoo*, in deze hoeveelheden, ook *dezen*, meel- en plengoffer alleen, zonder dieroffer, *brengen, om* zoo *te brengen* enz., d. w. z. wanneer het zijn doel is een offer te brengen als vrijwillig geschenk, kan hij bijv. beloven een meel- en plengoffer, zooals dat bij een rund of schaap zou moeten gebracht worden.

14. **וכי יגור**, *als nu zich bij u ophoudt een* גר, een tot het Jodendom overgegaan niet-Israëliet, גר צדק, — *of iemand, die in uw midden zal zijn in uwe nageslachten*; — Ibn 'Ezra juist omgekeerd: *als eens* later *iemand als* גר *in uw midden zal leven, of iemand, die* nu reeds *in uw midden is*, en *bij uwe nageslachten*, in eenige toekomst, *zal willen bereiden*. Anderen: *als iemand* van buiten Palaestina *zich bij u als* גר *zal vestigen, of iemand, die*, in Palaestina geboren en bijv. op grond van zijn erkenning van den Joodschen Godsdienst gespaard, *in uw midden zal zijn bij uwe nageslachten en zal willen* enz. Dit laatste komt mij het meest waarschijnlijk voor.

15. **הקהל**, *gij, vergadering* des volks, v. s. evenals Lev. 4,13 de vertegen-

ééne wet is er, voor u en voor den vreemdeling, die zich [bij u] ophoudt; eene eeuwige wet voor uwe nakomelingen;
16 gij en de vreemdeling zult gelijk zijn vóór den Eeuwige. Eéne leer en één recht zij er voor u en voor den vreemdeling, die zich bij u ophoudt."
18 17 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de kinderen Israëls, en zeg tot hen: wanneer gij in het land komt,
19 waarheen Ik u breng; Dan zal het zijn: als gij van het brood des lands zult eten, zult gij eene heffing nemen voor den
20 Eeuwige. Als eersteling van uw deeg zult gij een broodkoek als heffing nemen; als de heffing van de schuur, zoo zult gij
21 ook dit als heffing nemen. Van de eerstelingen uwer deegen zult gij ter eere des Eeuwigen eene heffing geven, bij uwe
22 nakomelingen. — En wanneer gij in dwaling al deze geboden niet vervult, die de Eeuwige tot Mozes gesproken

---

woordigers des volks, die met de zorg voor de handhaving van wet en recht belast zijn. — הגר aan te vullen: אתכם. — ככם כגר, de dubbele כ bij de twee leden eener vergelijking is gewoon in het Hebreeuwsch: ככם כגר יהיה = ככם הגר יהיה. Hier wordt dus den vreemde dezelfde *verplichting* opgelegd, als den inboorling; zij mogen niet hunne eigen gebruiken volgen.

16. ומשפט kan ook op de bepalingen omtrent de offers slaan. (Vgl. Lev. 9,16). De uitdrukkelijke en herhaalde vermaning omtrent de gelijkstelling van vreemde en inboorling wijst echter op een meer algemeene uitbreiding van het voorschrift en men verklaart dus meestal: *één leer en één recht*, ook op gebied van godsdienstig en rechts-leven volkomen gelijkstelling! In tegenstelling met het vorige vers geeft dan het onze de gelijkheid *van rechten* aan tusschen vreemde en inboorling.

18. בבאכם. Terwijl gewoonlijk zooals vs. 2 כי תבאו gebezigd worden, wordt hier de uitdrukking בבאכם gebruikt. RASHIE verklaart op grond van Siphré de eerste uitdrukking: *als gij gekomen zult zijn*, = gevestigd zult zijn; de tweede: *zoodra gij komen zult*, zoodra gij den bodem zult hebben betreden.

19. באכלכם, *als gij eten wilt*, zooals uit het volgende vers blijkt, niet vóór *het eten*, maar reeds vóór *het bakken*, terwijl het deeg nog in den trog is. — תרומה, *iets afgezonderds*, vgl. Ex. 25,2. — לה', *ter eere des Eeuwigen*, door het aan een priester te geven. — מלחם הארץ. Onder het begrip לחם valt alleen een tot een op brood gelijkend product verwerkt baksel uit een of meer der vijf graansoorten: tarwe, gerst, spelt, haver en rogge.

20. ערסתכם, v. s. *uw broddeeg*, v. a. de *baktrog*, en vandaar eerst: de inhond van den baktrog, het gekneede deeg; het woord עריסה komt in den Thalmoed ook in den zin van: *wieg*, bak, waarin een kind ligt, voor. — ראשית ערסתכם, *het eerste van uw deeg*, d. w. z. een gewijd deel, evenals de eerstelingen der vruchten zijn; de zin is niet: het eerst bereide stuk, — daar bij het kneden het geheele mengsel tegelijk bewerkt wordt, en aan *bakken*, waarbij van *eerste* sprake zou kunnen zijn, hier niet gedacht wordt. — חלה, eig. *een broodkoek*, v. d. algemeen: *een stuk brood;* nòch de hoeveelheid nòch de wijze van gebruik wordt duidelijk aangegeven. Het laatste wordt evenwel door den naam תרומה, die eraan gegeven wordt, voldoende bepaald, als *voor den priester* bestemd, die het eten moet. (Vgl. 18,12 en 13). Ook

חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר
טו יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה׃ תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר
הַגָּר אִתָּכֶם׃ * פ

יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה׃
יט וְהָיָה בְּאָכְלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה׃ רֵאשִׁית
כ עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ׃
כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ * ס וְכִי (הפטרה)
כב תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה

---

de naam ראשית wijst daarop. — De traditie ziet in עריסתיכם tegelijk de minimum-quantiteit aangeduid, die een deeg onder de plicht van Challa doet vallen; het is namelijk de in een maal gemengde hoeveelheid, noodig voor de voeding van een persoon gedurende een dag, welke volgens Ex. 16,16 en 36 een 'Omer = een עשרון = $43^1/_5$ ei bedraagt. *Hoeveel* gegeven moet worden, heeft hier, evenmin als bij Theroema, oorspronkelijk eenige vaste bepaling. *Challa* is de gewone naam voor deze heffing geworden. — כתרומת גרן, *gelijk de heffing van de schuur*, d. w. z. van den inhoud van de schuur, het koren, waarvan, nadat het gedorscht is, de heffing moet gegeven worden aan den priester. — גרן, *de schuur* of *dorschvloer*, de plaats in het open veld, waar het koren gedorscht wordt.

21. לדרתיכם, *bij uwe nakomelingen*. Volgens ééne opvatting in den Thalmoed: alleen zoolang *gij allen* in Palaestina zijt vereenigd; dan is ná den ondergang van den eersten tempel ook in Palaestina, en daar buiten altijd de Challaplicht een rabbijnsch voorschrift. Ter instandhouding van de herinnering aan het voorschrift wordt nog heden Challa afgezonderd, doch niet aan den priester gegeven, die het als onrein toch niet zou mogen eten, maar eenvoudig verbrand.

22—31. Het hier behandelde vergrijp is: *niet doen van alle geboden, die God geboden heeft*, vs. 35, *door Mozes, sinds den dag dat Hij tot Mozes gesproken heeft, en verder*. Uit het verschillend ceremonieel blijkt, dat het geval, hier behandeld, niet hetzelfde is als dat van Lev. 4,13 en 27. Terwijl daar gesproken wordt van: *doen* van een verbod, schijnt hier sprake te zijn van: *niet-doen;* men zou dan כל המצות kunnen verklaren: *alle geboden*, en zou dan krijgen het geval: dat iemand afvallig is van *de geheele wet;* of: *als gij niet doet, wat God heeft geboden, maar het tegendeel*, of: *niet opvolgt zijne verboden*, daar Lev. t. a. p. *verboden* worden genoemd: מצות אשר לא תעשינה. In al deze opvattingen komt men tot het resultaat, dat hier van een zeer ernstig vergrijp sprake is; aan nalatigheid in de vervulling van één der geboden te denken, gaat niet goed, daar wij nergens straf vinden, noch een zondoffer voor particulieren, voor dergelijk vergrijp van nalatigheid. — Er is hier, naar de traditie, sprake *van afgodendienst*, die eene geheele ontkenning der Thora in zich sluit. Uit vs. 24, נעשתה, *er is iets geschied*, blijkt trouwens ook, dat niet eenvoudig van *niet-doen*

23 heeft; — Al wat de Eeuwige voor u door Mozes geboden heeft,
van den dag af, dat de Eeuwige geboden heeft, en verder bij
24 uwe nakomelingen; Nu zal het zijn: wanneer verborgen voor de
oogen der gemeente het in dwaling gedaan is, dan zal de ge-
heele gemeente bereiden een var, jong van een rund, tot brand-
offer, tot lieflijken geur ter eere des Eeuwigen, en zijn meel-
en zijn plengoffer, naar het voorschrift; en één geitenbok tot
25 zondoffer. En de priester zal de verzoeningshandelingen doen
voor de geheele gemeente der kinderen Israëls, en het zal hun
vergeven worden; want eene dwaling is het, en zij — zij
hebben hun offer gebracht, een vuurgave ter eere des Eeuwigen,
en hun zondoffer vóór den Eeuwige, wegens hunne dwaling.
26 Dan zal aan de geheele gemeente der kinderen Israëls vergeven
worden, en den vreemdeling, die zich in hun midden ophoudt;
27 want [het overkwam] het geheele volk in dwaling. — Indien echter
een persoon door dwaling zondigt, dan zal hij eene vrouwelijke
28 geit onder het jaar tot zondoffer brengen. De priester zal de
verzoeningshandelingen verrichten voor den dwalenden persoon,
daar hij door dwaling gezondigd heeft, vóór den Eeuwige;

---

sprake is, maar wel degelijk van eene *overtredingsh a n d e l i n g*. Sommigen verklaren nu: *als gij* eens zoo ver *zoudt afdwalen, dat gij niet meer zoudt willen doen* enz., d. w. z. als gij afgoden zoudt dienen en dus de verbindende kracht der wet ontkennen. Waar een offer ter verzoening eener slechte daad voldoende is, is natuurlijk van *in dwaling* gepleegd vergrijp sprake, וכי תשגו.

23. אליכם, *tot U zich richtend.* — מן היום, *indien gij niet doet*, al wat God voor u door Mozes geboden heeft van den dag af, dat Hij het eerste gebod heeft gegeven, en verder wat Hij nog gebieden mocht, *bij uwe nakomelingen;* de zin is dus: indien gij of een uwer nakomelingen de geboden Gods, die Hij ooit gegeven heeft, niet zult opvolgen. MENDELSSOHN: *indien gij, van den dag af dat God geboden heeft of later, niet zult opvolgen wat Hij heeft geboden;* m. i. minder waarschijnlijk.

24. מעיני העדה, v. s. *v a n w e g e de oogen der gemeente, de oogen der gemeente* beteekent v. s. de vertegenwoordiging, de raad der 70 oudsten; indien *van hen uitgaande,* door hun dwaling dus, de zaak *geschied is in dwaling* door de gemeente; v. a. verborgen voor, *onttrokken aan de oogen der gemeente,* in denzelfden zin: doordien de zaak verborgen was, niet goed bekend was aan de oudsten en zij eene verkeerde beslissing hebben gegeven (vgl. onze aant. Lev. 4,13). Nog anderen: doordien het ontging *aan de oogen der gemeente,* d. w. z. de geheele gemeente handelde in onwetendheid; in de beide laatste opvattingen moet het woord נעלם vóór מעיני bijgedacht worden. — נעשתה, vrouw. als onpersoonlijk: *h e t is geschied,* eene *positieve daad,* dus niet enkel omissie. — ועשו, *de gemeente moet* op hare kosten *laten ten offer brengen* door den priester (Lev. 4,14). Lev. 4,13 v.v. was voor eene andere dwaling der gemeente een *var als zondoffer* voorgeschreven; hier bij afgodendienst der gemeente een *var tot brandoffer* en een *geitenbok* tot zondoffer. In strijd met den gewonen regel, dat het zondoffer vóór het brandoffer gebracht wordt, gaat hier het *brandoffer* aan het zondoffer *vooraf,* wat de Thalmoed in de defectieve schrijfwijze

כג אֶל־מֹשֶׁה׃ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־
כד הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי
הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָּל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד
לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־
כה עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חפ׳ א׳
וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה
כו וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם׃ וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי
כז יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה׃ * ס וְאִם־ (אחרי) עביני
נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת׃
כח וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָה בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה

לחטת voor לחטאת aangeduid vindt; het schuldoffer speelt een ondergeschikte rol. — De hier genoemde *bok tot zondoffer* behoort tot de חטאות פנימיות; het bloed wordt in het heilige gebracht en tegen het voorhangsel en op het gouden altaar gespat, terwijl het vleesch, na offering der vetdeelen, geheel verbrand wordt. (Zie Lev. 4,4—21). Naar de traditie bracht iedere stam afzonderlijk zulk een offer.

25. את קרבנם, *hun* brand*offer*, dat in zijn geheel *een vuurgave* is ter eere des Eeuwigen, *en hun zondoffer*, dat *vóór den Eeuwige* komt in het heilige; anderen לפני ה׳ ... הביאו, *en zij hebben hun brandoffer en hun schuldoffer gebracht vóór den Eeuwige.*

26. לגר, den zelfs zich maar in het land ophoudenden, בתוכם, *vreemdeling*, niet-proseliet, den גר תושב, die slechts zijn heidendom had afgezworen, zal ook de handeling in dwaling vergeven worden. — כי לכל העם בשגגה, *want het is geschied*, overkomen, *voor het geheele volk in dwaling*; zoo reeds de zoogenaamde vertaling van JONATHAN. MENDELSSOHN: *want het wordt het geheele volk*, ook den onschuldige, *als dwaling* aangerekend; de eigenlijk door hun gebrekkige kennis schuldigen zijn de leden van het hoogste rechtscollegie; zeer onwaarschijnlijk. De woorden vormen tevens den overgang tot het volgende: dit heeft te geschieden, wanneer *het geheele volk* in dwaling handelt; — indien echter één persoon enz.

27. עז, als elk particulier zondoffer, van het vrouwelijk geslacht (Lev. 4,28). Het geval is hetzelfde: een enkel persoon, die in dwaling, zij het ook op grond eener beslissing van het gerechtshof, afgodendienst heeft gepleegd. Het offer is hier vast een *geit*, terwijl Lev. 4,27 en 32 de keus laat tusschen geit en schaap. Het is hier verder een gewoon חטאת חיצונה, dat, nadat het bloed op de vier hoeken van het brandofferaltaar is gestreken en de vetstukken verbrand zijn, door den priester wordt gegeten (Lev. 4,29—31 en 6,17—23).

28. לפני ה׳ behoort bij וכפר, niet bij בחטאה. — In onze vertaling komt duidelijk uit, dat לכפר עליו niet een eenvoudige herhaling van וכפר is, maar een nieuw zindeel inleidt; de stam כפר is hier in zijne beide be-

om verzoening voor hem te doen, opdat hem vergeve worde.
29 Wat den inboorling betreft onder de kinderen Israëls, en voor
den vreemde, die zich onder hen ophoudt, — ééne leer zal
30 er voor u zijn, voor hem die door dwaling handelt. Doch de
persoon, die het met opgeheven hand doet, hetzij van de in-
boorlingen of van de vreemden, den Eeuwige lastert hij; en
die persoon zal uit het midden van zijn volk uitgeroeid wor-
31 den. Want het woord des Eeuwigen heeft hij veracht, en
Zijn gebod verbroken; uitgeroeid zal die persoon worden; zijne
misdaad komt op hem zelve."
32 Toen de kinderen Israëls in de woestijn waren, vonden zij een
33 man, hout sprokkelend op den Shabbathdag. Zij, die hem gevon-
den hadden terwijl hij hout sprokkelde, brachten hem tot Mozes
34 en tot Aharon en tot de geheele gemeente. Men stelde hem
in verzekerde bewaring; want er was geene bepaling gegeven,

---

teekenissen gebruikt: *de verzoenings handeling doen*, en: *verzoening tot stand brengen*. — בחטאה, óf: *bij het zondigen*, met achtergevoegden ה', zooals vaak bij de onbepaalde wijs voorkomt, of: *bij haar zondigen* = בחטאה, evenals vs. 31 עונה e. a. p.

29. האזרח staat absoluut vooraan, voor לאזרח; anderen lezen het door met het vorige vers: ולגר ... לו האזרח, en hem — den inboorling — zal vergeven worden en den vreemdeling enz. — תורה אחת יהיה, het mann. werkw. יהיה hier onpersoonlijk te verklaren: *er zal zijn*, vgl. Ex. 12,49 e. a. p. — Deze algemeene regel geeft naar den Thalmoed de criteria voor de misdrijven aan, wier overtreding in dwaling door een zondoffer verzoend kan worden. Zooals vs. 30 blijkt, is de opzettelijke overtreding hier met *uitroeiing* bedreigd; terwijl wij reeds boven gezien hebben, dat hier aan eene overtredings*handeling* gedacht wordt. Alleen dus bij zulke *verboden*, op wier opzettelijke overtreding de straf van *uitroeiing* staat en die door een *daad* begaan kunnen worden, wordt, in geval van overtreding in dwaling, een *zondoffer* gebracht (vgl. Lev. 4,2, pag. 11).

30. ביד רמה, *met opgeheven hand;* Ex. 14,8 en Num. 33,3 in den zin van: *als overwinnaars*, met vrije, onbeperkte macht; zoo ook hier: *met opgeheven*, zich van God onafhankelijk voelende *hand*. Deze krachtige uitdrukking en het driemaal herhaalde woord כרת wijzen op den vreeselijken ernst van het misdrijf, versterken dus de Thalmoedische verklaring, dat hier aan afgodendienst gedacht wordt. — את ה' הוא מגרף, het is, *als lasterde hij God*; elke diensthandeling ter eere van een afgod, met opzet verricht, is God loochenende lastering. Voor נרף zie II Kon. 19,6 en 22 in verband met 18,32—36; Ez. 20,27. De traditie vindt hier tevens de aanwijzing, dat Godslastering, — een misdrijf, dat Lev. 24,13 v.v. met steeniging gestraft wordt, indien het na voorafgaande waarschuwing in tegenwoordigheid van getuigen is gepleegd, — bij ontbreken van een dezer vereischten, maar toch bij opzettelijk plegen, met uitroeiing wordt gestraft.

31. הפר, *hij heeft verbroken*, vernietigd; het verbond en de verdere uitvoering van Zijn gebod in zekeren zin voor zich onmogelijk gemaakt; niet eenvoudig: *overtreden*. — עונה בה, *zijne zonde* = de straf voor de zonde, *rust op hemzelve*, vgl. דמיו בו (Lev. 20,9); hij alleen draagt de verantwoorde-

כט לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ׃ הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר
ל בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה׃ וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־
תַּעֲשֶׂה ׀ בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף
לא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ׃ כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־
מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת ׀ תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ׃ פ
לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם
לג הַשַּׁבָּת׃ וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה
לד וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה׃ וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ

---

lijkheid ervoor; anderen: *de zonde komt op hem zelf neder* in de straf, die hij lijdt; nog anderen: zijne zonde richt zich niet in hare gevolgen tegen *God;* deze en Zijne Macht blijft onaangetast, — maar *op hem valt zijne zonde terug.* — *hij* heeft de gevolgen te dragen. — עוֹנָה òf = עֲוֹנָהּ, of een vrouwel. vorm van עון, waarvan het meerv. עונות naast den vorm עונים; de zin is dan: er is *zonde op haar,* de נפש.

32. Hier volgt nu de mededeeling van een voorval, dat ongetwijfeld ná de veroordeeling tot veertigjarige omzwerving plaats had, ויהיו בני ישראל במדבר, — en volgens IBN 'EZRA hier geplaatst is als voorbeeld van het *opzettelijk* handelen, ביד רמה, vs. 30; — hoewel nòch de feiten nòch de straf overeenstemmen. Daar gold het afgodendienst, hier Shabbathontwijding; daar was de straf uitroeiïng, hier gerechtelijke doodstraf. Vgl. overigens onze aant. vs. 34. — מקשש, *samenstoppelend,* eig. stoppelen zamelen, v. d. algemeene term voor het opzamelen van afgevallen of staangebleven stukjes stroo of hout. — וימצאו, *zij,* een gedeelte des volks, *m e n vond,* trof, vgl. vs. 33.

33. כל העדה, hier zeker: de vertegenwoordiging der gemeente; *de raad der oudsten.* Dat men hem aanstonds als overtreder voor den rechter bracht, bewijst wel, hoe diep de Shabbath-wet reeds wortel geschoten had in het volk. — RASHIE ziet in de woorden המצאים אתו מקשש de aanwijzing, dat aan de daad eene waarschuwing door getuigen was voorafgegaan, wat naar de traditie onafwijsbare voorwaarde voor de straf baarheid eener overtreding is; hij verklaart de woorden: *die hem getroffen hadden, terwijl hij op het punt stond te sprokkelen;* eene andere opvatting verklaart de woorden: *die hem b e vonden hadden,* opzettelijk en bewust van de beteekenis zijner daad, *hout te sprokkelen* in dezelfde beteekenis: hij ging er ook ná de waarschuwing mede voort.

34. במשמר, in vóórarrest; vgl. Ex. 21,19, waar RASHIE en IBN 'EZRA ook aan voorloopige hechtenis denken; zie ook Lev. 24,12. — כי לא פרש. Ook Lev. 24,12 was *nadere opheldering* noodig; daar echter was nog niet bekend, dat de Godslasteraar den dood schuldig was; in ons geval echter, was Ex. 31,14 reeds de doodstraf tegen Shabbathontwijding bedreigd. Vandaar dat de Thalmoed verklaart, dat alleen *niet duidelijk was, w a t hem gedaan moest worden,* welke wijze van doodstraf op hem moest worden toegepast. Hiertegen is echter op te merken, dat vs. 35 begint met

35 wat hem gedaan moest worden. — De Eeuwige sprak tot
Mozes: „Ter dood gebracht zal de man worden; dood werpen
zal hem de geheele gemeente met steenen buiten de legerplaats."
36 De geheele gemeente voerde hem hierop naar buiten de leger-
plaats, en zij wierpen hem met steenen, zoodat hij stierf, gelijk
de Eeuwige Mozes geboden had.
38 37 De Eeuwige zeide tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de
kinderen Israëls en zeg tot hen, dat zij zich schouwdraden
zullen maken aan de hoeken hunner kleederen, bij hunne
nakomelingen; en dat zij bij de schouwdraden van den
39 hoek, een snoer van hemelsblauwe wol voegen. En dit zal
u tot schouwdraden zijn; en wanneer gij ze zien zult, zult
gij u herinneren al de geboden des Eeuwigen en ze ver-
vullen; opdat gij niet [de wereld] beschouwt, volgend uw

---

te constateeren, dat hij de doodstraf verdiend heeft, מות יומת האיש; en bovendien dat *Mozes* op den Sienai immers alle wetten mondeling waren bekend gemaakt; het *volk* kan dus wel met de bijzonderheden nog onbekend zijn geweest, maar *Mozes* niet. Bij het Lev. t. a. p. verhaalde feit waren zij nog aan den Sienai en is het dus mogelijk, dat deze wet in hare bijzonderheden toen zelfs Mozes nog onbekend was; hier echter laat zich dat minder gemakkelijk aannemen. Vandaar eene andere opvatting: *men twijfelde, wat h e m geschieden moest*, — of hier, waar in ieder geval ook bij de getuigen nog zekere twijfel heerschte, de doodstraf kon worden toegepast; vs. 35 zegt nu: *de man*, die hout sprokkelt, *is de doodstraf schuldig*, en wel ook in dit geval, hoewel niet aan alle eischen der wet is voldaan. Nog anderen meenen, dat de onzekerheid hierin bestond, dat met de verwerping van het thans levende geslacht, naar sommigen meenden, ook de verbindende kracht der wet was opgeheven. Men twijfelde dus, of een toch reeds tot uitsterven veroordeeld geslacht ook getroffen moest worden door de doodstraffen, tegen bepaalde overtredingen bedreigd. Dan is ook de plaatsing van dit feit in onmiddellijk verband met hoofdstuk 14 duidelijk; hoofstuk 15 vv. richt dan het oog der veroordeelden op de toekomst, onze plaats op het heden.

35. ויאמר, in den regel: nadere uiteenzetting van *reeds gegeven* wetten; וידבר, inleiding tot *nieuwe* wetten. — Over רגום אתו, כל העדה en מחוץ למחנה zie Lev. 24,13 vv. en 20,2.

37. ויאמר. Behalve als inleidend formulier tot nadere uiteenzetting van reeds gegeven wetten, komt deze uitdrukking ook voor om de volgende wet als uitvloeisel van een voorafgaand feit voor te stellen (zoo Num. 18,1; Ex. 12,1). Zoo ook hier. Het pas medegedeelde feit had de noodzakelijkheid aangetoond van een voortdurende herinnering aan de geboden Gods, die het volk dan ook in het hier volgende voorschrift wordt gegeven.

38. ציצת, van een stam צוץ, die v. s. in het Arabisch oorspronkelijk: *glinsteren* beteekent; v. d. ניצוץ, de schitterende *vonk;* הציץ, *een blik werpen*, — en anderzijds: *iets blinkends*, de bloem en de vederen van een vogel; v. d. dan ציצת, dat, ontleend aan de schitterende pluimage van een vogel, gebruikt wordt voor: de *lokken* van het menschenhaar en op onze plaats een soort, eigenlijk niet bij het kleed behoorende *franje* of *kwast* aanduidt. Anderen nemen als grondbeteekenis: een van binnen uit naar buitendraaiende *beweging;* v. d. הציץ, van bloemen, — en als zelfst. nw. de bloesem zelf, —

לה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מֹת יוּמַת הָאִישׁ
לו רָגוֹם אֹתוֹ בָּאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ
כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמָת
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
מפטיר לז * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
לח אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־
לט צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ
וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי

---

ook: de vederen en de haren; het naar buiten dringen van den blik *uit* een afgesloten ruimte naar den weg, — hier dus: uit het kleed *naar buiten tredende* draden, en wel naar Deut. 22,12: גדילים, *gevlochten*, maar aan het einde loshangende *draden*. MENDELSSOHN vertaalt: *schouwdraden*, van de afgeleide beteekenis van den stam, in הציץ, *uitkijken*, met het oog op וראיתם, — *draden, bestemd om naar te kijken*. Zooals gezegd, beteekent הציץ echter niet: *naar iets kijken*, maar: *uitkijken*, wat dus hier niet zou passen, en is bovendien slechts in poëzie gebruikelijk. Niettemin hebben wij de gewone, algemeen verbreide vertaling van het woord behouden. — על כנפי, naar Deut. t. a. p. aan de *vier* hoeken, — dus alleen aan minstens vier-hoekige kleederen. Onder כנף הבגד wordt verstaan de *hoek*, waar het *kleed* ophoudt kleed te zijn, — ten hoogste drie duimbreedten van den rand af, en ten minste op een afstand van de lengte van het bovenste lid van den duim van den rand, — natuurlijk van de beide randen, die aan den hoek samen komen. De draden moeten zijn: *op den hoek*, bevestigd aan het kleed, en, over den hoek heenloopend, van het kleed afhangen. — בגדיהם, waarvoor Deut. t. a. p. כסות wordt gebruikt, zijn niet: dekkleeden, maar *kleederen*, die men draagt. — על ציצת הכנף, *bij de schouwdraden van* iederen *hoek* zullen zij voegen פתיל תכלת, een koordsnoer van hemelsblauwe wol, een door tweernen uit meerdere draden ineengedraaid koord van hemelsblauwe wol. — Dus: draden aan de hoeken van het kleed, waarbij één van hemelsblauwe kleur gevoegd wordt. Naar de traditie *vier* draden, die, door een gaatje in het kleed gehaald en aan weerszijden van de stof afhangend, *acht* einden geven, waarvan één of twee hemelsblauw geverfd moesten zijn. Die kleur werd verkregen uit een soort blauwpurper-slak, *Chalazon* genaamd, die reeds lang niet meer met zekerheid bekend is; vandaar dat de schouwdraden bij ons éénkleurig, in den regel wit zijn.

39. **והיה**, v. s. de פתיל תכלת, v. a. de aldus samengestelde franje *zal u zijn tot* de door Mij voorgeschreven **ציצת**. — אתן = אתם. — ולא תתורו, *en zie niet naar* denkbeeldig *goeds uit* (zie 13,1). — אחרי, *volgend uw hart en uwe oogen*, אשר אחריהם, *welke volgend*, אתם זונים, *gij van Mij afvallig wordt*. Als gij u bij de beoordeeling van goed en kwaad laat leiden door uw hart = uwe begeerten, en uwe oogen = uwe zinnelijkheid, *wordt gij Mij ontrouw* = vervalt gij tot afgodendienst. — זנה, de gewone uitdrukking voor Israëls afval tot heidendom; gelijk eene gehuwde vrouw, die ontrouw pleegt tegenover haren man, door zich met een ander op te houden. Anderen: אשר אתם זנים, *die gij* gewoonlijk *in wellustig*, overspelig *verlangen volgt*.

hart en uwe oogen, die gij slechts in afval van Mij zoudt
40 aanhangen. Opdat gij u herinnert en uitoefent al Mijne ge-
41 boden, en heilig zijt voor uwen God. Ik ben de Eeuwige, uw God, die u uit het land Egypte uitgevoerd heb, om u tot God te zijn. Ik, de Eeuwige, uw God!"

16 1 Korach, de zoon van Jitshar, den zoon van Kehath, den zoon van Levie, nam en Dathan en Abieram, de zonen van Elieäb, en On, de zoon van Péleth, nakomelingen van Ruben, —
2 Zij traden op vóór Mozes, en twee honderd en vijftig mannen uit de kinderen Israëls, vorsten der gemeente, opgeroepenen
3 ter raadsvergadering, mannen van naam. Zij verzamelden zich tegen Mozes en tegen Aharon, en zeiden tot hen: „Het is nu voor u genoeg geweest! want de geheele gemeente, zij allen zijn heiligen, en onder hen is de Eeuwige; en waarom verheft
4 gij u boven de vergadering des Eeuwigen?" Toen Mozes dit
5 hoorde, viel hij op zijn aangezicht; — En sprak tot Korach en zijn geheelen aanhang, als volgt: „Morgenochtend, — dan zal de Eeuwige bekend maken, wie de Zijne is, en wie de

---

40. למען enz., de Tsietsieth hebben ten doel, u door hun aanblik te herinneren aan en op te wekken tot vervulling van de geboden en af te houden van het volgen van begeerten, — maar dit alles met de *blijvende* werking: opdat gij dan ook zonder dit herinneringsmiddel steeds denken zult aan en volbrengen de geboden Gods, die de bron en de drager is van uw volksbestaan.

Hoofdstuk XVI. Het gewichtigste feit gedurende de ruim 37 jaren van omzwerving, voor dat Israël in het begin van het 40ste jaar ná den uittocht weer te Kadesh terug kwam (20,1). Over den juisten tijd, waarin, en de plaats, waar het oproer plaats vond, laat zich niets met eenige zekerheid beslissen.

1. ויקח *en hij nam.... en zij stonden op;* de in het volgende vers als onderwerp van ויקמו geldende en daar genoemde 250 man moeten dan als voorwerp van ויקח gedacht worden. (Vgl. II Sam. 18,18). Anderen verklaren: *nam zich* het recht van spreken, of: *nam*, vatte op het plan; nog anderen: *vernam*, hoorde van het aan den overtreder of aan de verspieders voltrokken doodvonnis. Men verklaart dan Ex. 22,10 ולקח בעליו evenzoo: *de heer zal het aanhooren*, vernemen. Vgl. Ps. 6,10 waar יקח parallel staat met שמע. — Korach was een volle neef van Mozes; zijn vader Jitshar was een broeder van Mozes' vader, 'Amram. Elieab was een zoon van Palloe, den zoon van Ruben; van Péleth is niet bekend in den hoeveelsten graad hij van Ruben afstamde. On schijnt in ieder geval een ondergeschikte rol te hebben gespeeld of zich later te hebben teruggetrokken; ten minste hij wordt niet meer genoemd. — Korach, een Kehathiet, vereenigt zich dus in de eerste plaats met Rubenieten, een stam, die in de onmiddellijke nabuurschap van de Kehathieten gelegerd was, verder met 250 voornamen uit Israël, uit de verschillende stammen; niet in hoofdzaak van den stam Levie, daar dit zeker wel vermeld zou zijn. Dat er ook

מ לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ לְמַעַן
תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃
מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ

טז

א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
ב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים
מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־
ג שֵׁם׃ וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם
כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ
ד עַל־קְהַל יְהוָה׃ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו׃ וַיְדַבֵּר אֶל־
קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־

Levieten bij waren is wel waarschijnlijk, — in de eerste plaats al Korachs huisgenooten. De aard hunner grieven volgt uit den loop van het verhaal.

2. נשיאי עדה, *aanzienlijken in de gemeente*, mannen, die bij belangrijke volksbelangen *ter vergadering geroepen* werden; *mannen van naam* dus. Er waren niet meer dan 12 stamvorsten en 70 oudsten; dezen kunnen dus niet bedoeld zijn, tenzij men verklaart: *en 250 mannen uit de kinderen Israëls, waaronder zoowel stamvorsten als ter vergadering geroepen* oudsten, — *allen mannen van naam;* eene m. i. niet zeer waarschijnlijke opvatting. Korach is de eigenlijke aanlegger, Dathan, Abieram en On de aanstokers van het oproer en bij hen sluiten zich de 250 aan, die dan als oproerige bende *samenkomen tegen Mozes.*

3. רב לכם, *gij matigt u te veel aan;* anderen: *het is nu genoeg geweest;* vgl. Deut. 3,26. — Mozes profeet, Aharon priester — waar de geheele gemeente *allen*, man voor man, כלם, heiligen zijn, is geen priester, — waar God in hun midden is, geen profeet noodig. En zoo al, — *waarom verheft gij uzelve boven de gemeente Gods*, — waarom niet de keuze aan het volk overgelaten. Het schijnt, dat hier, als het ware, het wachtwoord van den opstand wordt gegeven — waarachter zich de persoonlijke eerzucht van een Korach, misschien ook van de leden van den stam Ruben, die als zonen van Jakobs oudsten zoon bijzondere aanspraken meende te kunnen maken, gemakkelijk kan verschuilen.

4. *Mozes* treedt alleen op; de aanklacht tegen Aharon was immers slechts, dat hij priester was, waartoe, naar de aanklagers beweerden, Mozes hem had *aangewezen;* hij had zich dus niet te verdedigen.

5. בקר, *in den* eerstvolgenden *ochtend;* מחר beteekent eenvoudig *morgen, in den loop* van den eerstkomenden dag. — את אשר לו, *wie Hem behoort*, door Hem als Zijn gezant en dienaar is aangewezen; ואת הקדוש, *en den*

heilige is, dien Hij tot Zich doet naderen; en wien Hij ver-
6 kiest, dien zal Hij tot Zich doen naderen. Doet dit: neemt u
7 vuurpannen, Korach en zijn geheele aanhang; En doet er vuur
in, en legt er reukwerk op, vóór den Eeuwige, morgen; dan
zal het zijn: de man, dien de Eeuwige verkiezen zal, die is
8 de heilige; het is nu genoeg voor u, zonen van Levie!" Mozes
9 zeide tot Korach: „Hoort toch, gij zonen van Levie! Is het
u te weinig, dat de God van Israël u uit de gemeente van
Israël afgezonderd heeft, u tot Zich doende naderen, om den
arbeid bij het Verblijf des Eeuwigen te verrichten, en vóór
10 de gemeente te staan om haren dienst waar te nemen? En
dat Hij u en al uwe broeders, de zonen van Levie, met u
heeft doen naderen; dat gij nu ook nog het priesterschap
11 begeert? Daarom gij en uw geheele aanhang zijt het, die
samengespannen hebt tegen den Eeuwige; en Aharon, wat
12 is hij, dat gij tegen hem mort?" Mozes zond, om Dathan
en Abieram, de zonen van Elieäb, te laten roepen; doch
13 zij zeiden: „Wij komen niet. Is het te weinig, dat gij ons
hebt doen optrekken uit een land, vloeiende van melk

Heilige, tegenover קדשים van vs. 3, — wie althans zoo heilig is, dat God hém als priester wil. — והקריב אליו, den heilige, *dien Hij tot Zich doet naderen;* de volgende woorden geven dan de wijze aan, waarop God dit zal doen kennen: *hem* namelijk, *dien Hij zal uitkiezen, zal Hij tot Zich laten naderen.*

7. **רב לכם בני לוי.** De hier aangegeven maatregel heeft noodzakelijk ten doel de aanspraken van Korach op het priesterambt te niet te doen — daarbij zijn dus eigenlijk uitsluitend de *Levieten* betrokken — daarom eindigt hij deze, tot de geheele oproerige bende gerichte toespraak, met de woorden: *het is nu genoeg, gij zonen van Levie!* gij matigt u met uwe eischen te veel aan; of v. a. *gij hebt al genoeg* in uw bijzondere Levietentaak. Dit wordt echter eerst vs. 9 in een afzonderlijke toespraak tot Korach besproken. Men kan uit het noemen van *de zonen van Levie* hier in ieder geval niet met zekerheid opmaken, dat zij het grootste deel der 250 man vormden. Dit רב לכם is natuurlijk het antwoord op hun רב לכם van vs. 3.

8. Mozes wendt zich nu tot Korach alleen, misschien wel in een persoonlijk onderhoud onder vier oogen in Mozes' tent; zoo laat hij dan vs. 12 Dathan en Abieram verzoeken tot hem te komen, om ook hen ernstig het verkeerde hunner daad onder het oog te brengen.

9. **המעט מכם**, *is het minder dan gij* uwer waardig acht; of: *is het u te gering.* Het meervoud richt zich tot den *geheelen* stam Levie, die te zamen den arbeid bij het heiligdom in opdracht van het volk hebben te doen (vgl. 3,6—8).

10. **אתך**, *u*, Korach, *en uwe broeders, de zonen van Levie* in engeren zin, de Kehathiden, *deed Hij* nog verder *tot Zich naderen* door hun de zorg voor de heilige voorwerpen op te dragen. — Anderen: en nu Hij zoo u en uwe broeders, de overige Levieten, naderen deed — vraagt gij nog enz. — Mozes doorzag Korach en zijn engeren Levietenaanhang geheel en spreekt tot hen om hen tot inkeer te brengen.

11. **אתה וכל עדתך הנעדים על ה׳.** Op die laatste woorden komt

ז הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו : זֹאת
ז עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ : וּתְנוּ בָהֵן ׀ אֵשׁ
וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן ׀ קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־
ח יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי : וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
ט אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי : הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד
י אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם : וַיַּקְרֵב
יא אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבְקַשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה : לָכֵן
אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תלינו תַלִּינוּ
יב עָלָיו : וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
יג וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה : הַמְעַט כִּי הַעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב

---

het aan: niet tegen ons, *tegen God* spant gij samen. Dit is de zin — doch dan moet men verklaren, alsof הנעדים tegelijk bijvoegelijk naamw. en gezegde is: *gij en uw aanhang, die samenspant, spant samen tegen God.* Anderen: niet *wij*, die gij van aanmatiging beschuldigt, als hadden wij tegen Gods woord, of althans zonder bevelen ons aan het hoofd des volks gesteld en dus tegen Gods wil door eigendunkelijk samenspannen ons macht verworven, — maar *gij* zijt het, *die tegen God samenspant.* Nog anderen: *daarom* — nu God u zoo heeft onderscheiden — wat wilt gij eigenlijk, *gij en uw aanhang, die tegen God samenspant — en Aharon* — tegens wiens ambt gij protesteert — *wat* heeft *hij* gedaan? Hij heeft zich immers het priesterambt niet aangematigd, maar op door mij uitgesproken Goddelijk bevel het ambt aanvaard. — תלונו, de Kerie heeft: תלינו, *doet morren*, of *mort*; de Kethieb: תלונו, den Kal, *mort.*

12. וישלח ··· לקרא, niet juist van een voorname, die een ondergeschikte *laat ontbieden*, maar ook van vriendschappelijke *uitnoodiging* (vgl. Ex. 2,20; 34,15; Num. 22,5; 20,37; I Sam. 16,3; I Kon. 1,19). Hij wilde hen afzonderlijk spreken, zooals hij juist met Korach had gedaan. Korach schijnt zonder te antwoorden te zijn heengegaan, vasthoudende aan zijn voornemens. Mozes wil nu beproeven de beide andere hoofdaanleggers van het oproer tot betere gedachten te brengen, om daardoor ook den verderen aanhang tot inkeer te doen komen. Tot hen als niet-Levieten zal hij natuurlijk geheel andere argumenten moeten bezigen. — לא נעלה, *wij komen niet*, letterlijk: *wij stijgen niet op* naar de iets hooger gelegen plaats, waar het onderhoud zou plaats hebben; of: *wij gaan niet* naar de rechtsplaats of het heiligdom; het gaan naar deze om hun beteekenis *verheven* plaatsen wordt immers vaak door עלה uitgedrukt (vgl. Deut. 25,7; 17,8; Recht. 4,5; Roeth 4,1).

13. מארץ זבת חלב ודבש, *uit een land, dat* werkelijk *vloeit van melk en honig*, Egypte, niet wat ons slechts voorgespiegeld was; bittere ironie!

en honig, om ons in de woestijn te doen sterven, dat gij
14 u nog als heerscher over ons gedragen wilt ook? Ook niet
in een land, vloeiende van melk en honig, hebt gij ons
gebracht, noch ons gegeven een erfdeel van velden en wijn-
gaarden! wilt gij de oogen dezer menschen uitsteken? wij
15 komen niet!" Toen werd Mozes zeer bedroefd, en hij zeide
tot den Eeuwige: „Wend U niet tot hun offer! Niet den
ezel zelfs van één hunner heb ik weggenomen, en niet één
16 hunner heb ik kwaad gedaan!" Mozes zeide tot Korach:
„Gij en uw geheele aanhang, weest aanwezig vóór den
17 Eeuwige, gij en zij en Aharon, morgen. En neemt ieder
zijn vuurpan, en gij zult er reukwerk op leggen, en brengen
ieder zijn vuurpan vóór den Eeuwige, twee honderd en vijftig
18 vuurpannen; en ook gij en Aharon ieder zijn vuurpan." Zij
namen ieder zijn vuurpan, deden er vuur op en legden er
reukwerk op, en plaatsten zich aan den ingang van de tent
19 der samenkomst, en Mozes en Aharon. Korach had de ge-
heele gemeente tegen hen in vergadering doen bijeenkomen
naar den ingang van de tent der samenkomst; toen verscheen
20 de heerlijkheid des Eeuwigen aan de geheele gemeente. — De

---

כי תשתרר עלינו גם השתרר, *dat gij nog altij d voortgaat naar willekeur den baas over ons te spelen*; de herhaling en voortduur, die in de bijvoeging van den onbepaalden wijs bij den toekomenden tijd reeds ligt, wordt door גם nog versterkt.

14. *Ook* behalve dat gij ons uit een zoo goed land hebt weggelokt, hebt gij uwe belofte, Ex. 4,30, „ons naar een uitstekend land te brengen" niet gehouden. — ותתן, nog afhankelijk van אף לא. — העיני האנשים ההם תנקר, *denkt gij de oogen van deze mannen*, van dit volk, op den duur *te blijven verblinden?* Wij zullen hun de oogen openen en ons tegen uw aangematigd gezag verzetten: *wij komen niet.* Anderen: *denkt gij ons volk blind te maken?* (*deze mannen* = wij) neen, wij begrijpen u beter en zeggen u de gehoorzaamheid op: *wij komen niet.*

15. **ויחר**, חרה, *branden*, v. d. vaak van *toorn;* doch onpersoonlijk gebruikt gewoonlijk van *verdriet*, zoo Gen. 4,5 en 6; I Sam. 15,11; Jona 4,1; 4 en 9 e. a. p. — אל מנחתם, *tot hun geschenk*, het reukwerk, dat de bende van Korach brengen zal. Wel waren waarschijnlijk Dathan en Abieram niet onder de brengers van het reukwerk, — daar zij aan den ingang hunner tenten stierven, terwijl de 250 man verbrandden. Doch Mozes doelt op de geheele groep oproermakers, — wat uit: אחד מהם ook blijkt. — *Persoonlijke* redenen kunnen de oproermakers niet leiden — zelfs niet den *ezel*, het minwaardig lastdier, *van één van hen heb ik* eigenmachtig *weggenomen;* vgl. I Sam. 12,3; *noch een van hen ooit iets kwaads gedaan.* Naar den Thalmoed hebben de eerste vertalers van den Pentateuch in het Grieksch hier opzettelijk niet met: *ezel*, maar, als stond er חֲמֹר of חֲמוֹר: *iets kostbaars* vertaald; een van de weinige in den Thalmoed als opzettelijk aangegeven afwijkingen, die in onzen Septuaginta-tekst nog worden aangetroffen. Vgl. echter I Sam. 12,3. — חמור אחד מהם, niet met RASHBAM en

יג וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר : *
יד אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת
טו שָׂדֶה וְכֶרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הַהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה : וַיִּחַר
לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר
טז אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם : וַיֹּאמֶר
משֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם
יז וְאַהֲרֹן מָחָר : וְקְחוּ ׀ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת
יח וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ : וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם
אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה
יט וְאַהֲרֹן : וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
כ מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה : * ס וַיְדַבֵּר

NACHMANIDES: *eén ezel van hun eigendom,* maar: *den ezel van één van hen.*

17. Ziende, dat al zijne pogingen te vergeefs zijn, herhaalt Mozes het bevel van vs. 6 en 7. Terwijl IBN 'EZRA verklaart: gelijk Mozes gezegd had: „doet dit enz." (vs. 16 en 17) *namen zij* enz. (vs. 18), — verklaart NACHM. de herhaling door het uitdrukkelijk noemen van *Aharon,* terwijl uit vs. 6 en 7 nog zou kunnen afgeleid worden, dat Korach of een der zijnen de uitverkorene zou zijn. De eerst gegeven verklaring komt mij echter aannemelijker voor.

18. מחתתו, *de voor hem* bestemde *vuurpan;* עליהם, *op die* allen, meervoud; mannelijk voor עליהן, zooals dikwijls. — *Tweehonderd en vijftig vuurpannen,* — waar het getal met nadruk genoemd wordt, kan aan afronding niet gedacht worden. Men moet dus aannemen, òf dat Dathan en Abieram en On vs. 2 onder de 250 begrepen zijn, wat niet waarschijnlijk is, — òf dat zij een afzonderlijke groep onder de oproerlingen vormden, wien aan het priesterschap van Aharon niet gelegen lag, — die slechts om de oppermacht streden. Zij namen dus geen deel aan de proef met de vuurpannen (vgl. vs. 27). Zoowel vs. 6 als vs. 16 wordt gesproken van *Korach* וכל עדתו; misschien wel zijn Dathan en Abieram daaronder niet begrepen. — ויקחו, waarschijnlijk, overeenkomstig Mozes' bevel, den *volgenden* dag. LUZATTO's meening, dat zij vol ongeduld nog *denzelfden* dag de proef wilden nemen, dwingt tot zoo gewrongen verklaringen van het volgende, dat ik haar voor hoogst onwaarschijnlijk houd. — פתח אהל מועד, *in het voorhof;* vs. 19: אל פתח אהל מועד, *naar den ingang van de tent der samenkomst,* d. i. naar het vrije plein vóór den ingang van het voorhof, waar enkel Mozes' en Aharons tenten stonden.

19. את כל העדה, *het geheele volk,* zooveel hij bijeen kon krijgen; zoo zeker voelde hij zich van zijne zaak.

21 Eeuwige sprak tot Mozes en tot Aharon, als volgt: „Scheidt
u af uit het midden van deze gemeente, en Ik zal haar ver-
22 delgen als in één oogenblik." Zij vielen op hun aangezicht
en zeiden: „Almachtige! God van de geesten van alle vleesch!
zal dan één man gezondigd hebben, en Gij over de geheele
23 gemeente toornen?" — De Eeuwige sprak hierop tot Mozes,
24 als volgt: „Spreek tot de gemeente als volgt: „Trekt u terug
uit den omtrek van het verblijf van Korach, Dathan en Abie-
25 ram." Mozes stond op, en ging tot Dathan en Abieram; en
26 achter hem gingen de oudsten van Israël. Hij sprak tot de
gemeente als volgt: „Verwijdert u toch van bij de tenten dezer
boosaardige menschen en raakt niets aan van al het hunne,
27 opdat gij niet mede omkomt door al hunne zonde." Zij trok-
ken zich terug uit de nabijheid van het verblijf van Korach,
Dathan en Abieram rondom; maar Dathan en Abieram waren

---

21. **העדה הזאת**, *deze gemeente*, Korach's aanhang; of: het door Korach ter vergadering verzamelde volk. In beide opvattingen sluit het volgende vers goed, daar beide groepen zich immers door Korach hadden laten leiden. Het bevel *zich te verwijderen* had natuurlijk niet ten doel, Mozes en Aharon voor het de anderen bedreigende gevaar in veiligheid te brengen; zij zouden, ook al stonden ze in de onmiddellijke nabijheid, toch niet mede getroffen worden. Het geheele bevel heeft, evenals dat van 17,10 ten doel, Mozes en Aharon voor te bereiden op wat gebeuren zal en hun zoo aanleiding te geven, te toonen hoever hun toewijding voor Israël, ja ook voor de tegen henzelve oproerigen gaat.

22. **אלהי הרוחת לכל בשר**, *God*, die kent *de geesten van alle sterflijke menschen*, בשר. Gij weet, hoe licht des menschen geest zich voor een enkele, dien men boven zich verheven acht, laat leiden. Menschen als straffende handhavers des rechts optredend, mogen dan vaak de onschuldige verleiden treffen en den veel meer schuldigen drijver vrijlaten, — Gij, die als *Almachtige* kunt treffen wien Gij wilt, en die als *God der menschelijke geesten* ze kent en doorgrondt en weet, wie al of niet eigenlijk schuldig is — Gij kunt de schuld, wier geestelijke vader slechts één man is, niet op een geheele groep willen wreken! — Laat men עדה in dit en het vorige vers op het geheele volk slaan, dan werd Mozes' bede verhoord. Verstaat men er echter de 250 man van Korachs aanhang onder, dan werd zij niet vervuld; zie vs. 35. Sommigen meenen, dat Mozes dacht, dat God het geheele volk treffen wilde, terwijl in werkelijkheid slechts de 250 bedoeld waren. Dan krijgt hij in de volgende verzen indirect antwoord, dat niet het geheele volk gemeend is. — Mozes' woorden bevatten eene *bede*, geen verwijt. Juist door het veroorzaken van zulke beden opent God Mozes bij herhaling den blik voor de wijze van Zijn wereldbestuur, — aan welk nieuw verworven inzicht Mozes dan in den vorm van een gebed uiting geeft. — הֲאִישׁ = הָאִישׁ, verwonderingsvraag. De Kamets misschien ter vervanging van een Dagesh, die dikwijls ná zulk een ה voorkomt. (Lev. 10,19; Num. 13,19).

24. **העלו**, eig.: *maakt u uit de voeten.* — משכן, verblijf, *woning*, later אהלים, *tenten* genoemd. *Vaste* woningen had Israël in de woestijn natuurlijk

כא יְדַבֵּר אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה
כב הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע׃ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל
אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל־הָעֵדָה
כג תִּקְצֹף׃ ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה
כד לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃ וַיָּקָם מֹשֶׁה
כה וַיֵּלֶךְ אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר
אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים
הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם׃
כז וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב וְדָתָן וַאֲבִירָם

---

niet. Toch kunnen de aanzienlijken wel een zekere mate van weelde ook in den bouw hunner tenten hebben ten toon gespreid, die aanleiding geeft tot de meer statige benaming: משכן. — Het volk moest dus uit de nabijheid der drie tenten verwijderd worden, waarvan die van Korach in het Levietenkamp, die van Dathan en Abieram in het kamp van Ruben gelegen waren, op tamelijk grooten afstand dus van de eerste. Daar Mozes en een groot deel des volks nu vóór het heiligdom stond, in de nabijheid dus van Korachs tent, was ter voldoening aan het bevel dienaangaande niets noodig, dan mededeeling aan de omstanders. Om hen, die zich in de nabijheid van Dathan en Abieram's tenten bevonden, te waarschuwen, was het echter noodig, dat Mozes er heen ging om de waarschuwing uit te spreken. Dat is dan de bedoeling van Mozes' gang *tot* = in de richting *naar Dathan en Abieram*, (vs. 25) om tot het volk te spreken. Anderen: om nog een laatste poging te beproeven hen tot inkeer te brengen. Hij wendt zich echter vs. 26 niet tot *Dathan en Abieram*, maar tot het *volk*. — Korach zelve stond op dat oogenblik waarschijnlijk met zijn aanhang, met de vuurpannen in de hand, vóór het heiligdom. — De 70 oudsten begeleidden Mozes om òf door hun aanwezigheid òf door hun woord aan zijn optreden nog meer kracht bij te zetten.

26. **בכל אשר להם**, *van al hun bezit*, dat als חרם mede ten ondergang gedoemd is; gij moogt u dus daarvan niets toeëigenen. — **בכל חטאתם**, *wegens al hunne zonden*, die, zoo gij u niet geheel aan hunne gemeenschap onttrekt, en door een openlijke daad blijk geeft niet met hen in te stemmen, u mede ten verderve voeren. Dit openlijk bewijzen van hunne gezindheid is de bedoeling van het zich terugtrekken hier, evenals van het zich voegen bij Mozes ná de goudenkalf-zonde op den uitroep: מי לה' אלי (Ex. 32,26).

27. **יצאו נצבים**, *waren naar buiten gegaan zich opstellend*, in trotsche uitdagende houding, — zoo weinig bekommerd om de geuite bedreiging, dat zij hunne vrouwen en kinderen ook niet aan het gevaar trachtten te onttrekken, maar het hen zelfs lieten trotseeren. — **ובניהם ונשיהם** omvatten den geheelen huiselijken kring, *volwassen en onmondige*, alhoewel niet juist zoo zeer jonge *kinderen*, of: *de huisgenooten*, slaven en dienstbaren.

naar buiten gegaan, zich opstellende vóór den ingang hunner tenten, en hunne vrouwen, hunne groote en hunne kleine kin-
28 deren. Nu zeide Mozes: „Hierdoor zult gij weten, dat de Eeuwige mij gezonden heeft, om al deze daden te verrichten,
29 dat niet uit mijn eigen hart, — Indien, gelijk alle menschen sterven, deze sterven zullen, en als een lot van alle menschen over hen beschikt wordt, dan heeft de Eeuwige mij niet ge-
30 zonden. Maar als de Eeuwige eene nieuwe schepping zal voortbrengen, dat namelijk de bodem zijnen mond openen, en hen benevens al het hunne verslinden zal, zoodat zij levend in den afgrond dalen; dan zult gij weten, dat deze mannen den
31 Eeuwige gehoond hebben." En het was: zoodra hij geëindigd had al deze woorden te spreken, spleet zich de aarde
32 onder hen. De aarde opende haren mond, en verslond hen en hunne huisgezinnen, en alle menschen, die van Korach
33 waren, en al de have. En zij en al het hunne daalden levend in den afgrond; en de aarde bedekte hen, en zij
34 verdwenen uit het midden der vergadering. En geheel Israël, dat rondom hen was, vluchtte op hun geschreeuw,

---

28. כל המעשים האלה, *al wat tot nu toe geschied is*, v. s. met speciale betrekking tot Aharons verheffing tot het priesterschap en het vonnis van het uitsterven in de woestijn. — כי לא מלבי, aan te vullen: עשיתי, *dat ik* ze *niet uit eigen wil* heb gedaan.

29. כמות כל האדם, *het sterven van alle menschen*, een natuurlijken dood, niet door buitengewone gebeurtenissen begeleid; niet plotseling op één oogenblik tegelijk, — maar sterven als gevolg van de menschelijke eigenschap van *sterfelijkheid*. — ופקדת, *en het lot*, het beschikte over ieder mensch *ook over hen beschikt wordt*, — d. i. v. s. sterven ten gevolge van noodlottige voorvallen, zooals die meermalen menschen treffen; פקדה = bezoeking als straf of onheil; v. a. *en het opzicht*, de Voorzienigheid, *over alle menschen ook over hen plaats heeft*, als Gods Voorzienigheid ook over hen waakt en ze voor plotselingen dood behoedt. — לא ה' שלחני, *dan* zult gij terecht hebben beweerd, dat in de bestreden punten *ik niet als Godsgezant heb gehandeld*.

30. בריאה יברא, *een scheppingswerk scheppen*, d. w. z. een buitengewoon ingrijpend wonder verrichten, — of iets wat door de omstandigheden, waaronder het plaats heeft, door op het juiste oogenblik te geschieden en hen alleen te treffen, klaarblijkelijk een bijzondere, in het oog vallende Godsdaad is, — al is het feit op zichzelf niet bovennatuurlijk. — Mozes zwijgt van den ondergang der 250, waarschijnlijk omdat het hem alleen erom te doen was, het volk den ondergang der hoofddrijvers van het oproer als een directe Goddelijke straf en als blijvende bevestiging zijner zending te doen begrijpen. — שאלה, *in het graf*, waar de lichamen der door God geoordeelden hun ondergang vinden.

31. ותבקע, *werd gespleten*, er ontstond een spleet, de tot nu toe aaneengevoegde bodem barstte. — ותפתח הארץ את פיה, *opende zich*, de spleet wordt wijder en vormt een *gapende* opening. Het zijn dus twee opeenvolgende momenten van hetzelfde feit.

כח יְצֵאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם : וַיֹּאמֶר
משֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי־יְהוָה שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂים
כט הָאֵלֶּה כִּי־לֹא מִלִּבִּי : אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת
ל כָּל־הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלָחָנִי : וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא
יְהוָה וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר
לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
לא אֶת־יְהוָה : וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע
לב הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם : וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע
אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ :
לג וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ
לד וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל : וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם

---

32. ואת בתיהם, *kunne tenten en kunne gezinnen*, van Dathan en Abieram. — ואת כל האדם אשר לקרח, *en al de menschen, die Korach toebehoorden*, — niet: die met hem zich hadden verbonden, — daar de 250 op andere wijze stierven, en van de anderen, die naar vs. 19 in oproer waren gekomen, nu nog geen stierf; eerst bij het oproer op den volgenden dag brak onder de toen oproerigen de sterfte uit (17,11 en 14). — Hier wordt Korach niet genoemd onder de door de aarde verslondenen; integendeel, daar hij vs. 17—19 genoemd wordt bij de met vuurpannen voor het heiligdom staanden, schijnt hij veeleer met dezen *verbrand* te zijn (vs. 35). Wél worden hier uitdrukkelijk *de mannen van Korach* genoemd, wat hem eveneens schijnt uit te sluiten van den ondergang in de aarde. Daarentegen worden vs. 35 uitdrukkelijk *250* man genoemd, waar Korach dus niet bijgerekend is; Num. 26,18 wordt Korach bovendien wél onder de verzwolgenen genoemd. Vandaar in den Thalmoed twijfel, tot welke der beide groepen Korach behoorde, en eene meening, dat hij door beide rampen getroffen zou zijn: *door het vuur getroffen* en daarna *verzwolgen door de aarde* (misschien nog levend). De beide plaatsen zijn moeilijk op andere wijze met elkander in overeenstemming te brengen. Onder אתם alle *drie*, Korach, Dathan en Abieram, te verstaan gaat niet, omdat dan het noemen van *de mannen van Korach* onverklaarbaar zou zijn. Naar 26,11 stierven Korachs zonen niet; misschien hadden zij in 't geheel geen deel genomen aan het oproer, of zich tijdig teruggetrokken; zoo zeer jong zullen zij wel niet meer geweest zijn, daar hun vader wel niet veel jonger dan Mozes zal zijn geweest. — ותכס עליהם, *de aarde dekte over hen heen*, d. w. z. de aarde sloot zich over hen en bedekte hen, zoodat zij zonder eenig spoor achter te laten te gronde gingen en *verdwenen uit het midden des volks*.

34. וכל ישראל, *geheel Israël*, voor zoover het op eenigen afstand (vs. 27) van de tenten stond, *vluchtte*, לקלם, *wegens hun geluid*, hun schreeuwen, toen zij door den gapenden afgrond verzwolgen werden; men

35 want zij zeiden: „— dat niet de aarde ons verslinde!" En een vuur ging uit vanwege den Eeuwige, en verteerde de twee honderd en vijftig mannen, die het reukwerk gebracht hadden.

17 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Zeg tot El'azar, den zoon van den priester Aharon, dat hij de vuurpannen van tusschen den brand neme, „en het vuur werp er uit ver weg,
3 want zij zijn heilig geworden, — De vuurpannen namelijk van deze zondaars aan hunne eigen levens; men make ze tot dungeslagen platen, tot belegging van het altaar; — want zij hebben ze vóór den Eeuwige gebracht, en dus zijn zij heilig geworden; — opdat zij den kinderen Israëls tot teeken zijn."
4 De priester El'azar nam de koperen vuurpannen, die de verbranden gebracht hadden, en men plette ze tot belegging van
5 het altaar. Ter herinnering voor de kinderen Israëls, opdat geen vreemde, die niet van Aharons nakomelingen is, nadere, om een reukgave vóór den Eeuwige te ontsteken; opdat hij niet worde als Korach en als zijn aanhang, gelijk de Eeuwige in handen van Mozes tot hem had gesproken.

---

behoeft hier niet aan geknetter te denken, waarmee ze als in „helsche zwavelvlammen" in den afgrond zonken. — כי אמרו, niet dat zij die woorden juist *uitspraken*, maar *zij dachten*, — dit was de drijfveer van hun vluchten: *de vrees, dat de aarde hen zou verslinden*, פן ירא.

35. יצאה *was* intusschen, vermoedelijk op hetzelfde oogenblik, *uitgegaan* vanwege den Eeuwige.

Hoofdstuk XVII. 2. ויֵרֶם, — verkorte vorm van ויִרִים, — als uitdrukking van een wensch of bevel; hier indirect teruggegeven, daar Mozes' woorden tot El'azar natuurlijk luidden: הָרֵם enz.; in זרה, gebiedende wijs, is het bevel in directen vorm voortgezet; zulke plotselinge overgangen komen tamelijk dikwijls voor. Het als onbepaalde wijs op te vatten geeft geen rationeele verklaring, hoewel het, wat den vorm betreft, mogelijk zou zijn, זָרֵה voor זְרֵה evenals הֱיֵה Ez. 21,15. — Het woord הרים beteekent tegelijk: *opnemen* en *wegnemen*. — השרפה, *de brand*, het afgetrokken zelfst. naamw. voor: *de verbranden;* de pannen lagen tusschen de lijken in. — האש, de gloeiende kolen, het vuur, dat de offerenden zelve op de pannen hadden gelegd. Het vuur blijft verworpen en mag niet voor eenig doel gebruikt worden; het staat in zekeren zin op één lijn met een voor een afgod gebracht offer. — קדשו, *zij*, de vuurpannen, *zijn heilig geworden*, door het feit, dat zij vóór den Eeuwige in het voorhof met de bedoeling om reukwerk te offeren gebracht zijn (vs. 3).

3. את מחתות enz. kan als voorwerp de woorden את המחתות uit vs. 2 nader verklaren, òf bij de volgende woorden ועשו behooren; in ieder geval staat met nadruk het karakter dier vuurpannen hier op den voorgrond. — חטאים ... בנפשתם, *die zondaren aan hun personen*, die door hun zonde hun leven verbeurd hebben. — רקעי פחים, *plettingen tot platen* = dun geplette bladen. Door dit pletten hield de verontreiniging, door de aanraking aan de lijken der verbranden ontstaan, in ieder geval op; bovendien kan de

לה כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ : וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל
יז א אֶת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת : ס וַיְדַבֵּר
ב יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם
אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ :
ג אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי
פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת
ד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת
ה אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיְרַקְּעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ : זִכָּרוֹן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן
הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ : פ

Num. 19 voorgeschreven reiniging hebben plaats gevonden vóór het pletten, ook al wordt dit niet uitdrukkelijk vermeld; evenzeer is het mogelijk, dat bij het sterfgeval Lev. 10 een reiniging der verontreinigde tempelvaten moest plaats hebben, zonder dat dit uitdrukkelijk vermeld wordt; terwijl daar ook nog de vraag is, of wel verontreiniging plaats had, daar v. s. de dood van Nadab en Abiehoe in het niet overdekte *voorhof* plaats had en dus geen „verontreiniging door onder één dak met het lijk zijn", טומאת אהל, ontstond. Daarmede is EHRLICH's opmerking, dat door een Goddelijk strafgericht overledenen niet als andere lijken verontreinigen zouden, weerlegd. — צפוי למזבח, *als belegging voor het altaar*, het brandofferaltaar, dat tòch reeds met koper belegd was. Vermoedelijk liep deze tweede belegging niet over de volle hoogte van het altaar, zoodat men duidelijk onderscheiden kon tusschen het oorspronkelijke en dit belegsel; zoo kon dit nieuwe koper-belegsel een *teeken* en een *herinnering* zijn voor ieder, die het altaar zou zien.

5. **להקטיר קטרת**, algemeene uitdrukking voor: het uitoefenen van priesterlijke functiën, speciaal: voor alles wat op het altaar geofferd wordt, vgl. Ps. 66,15, קטרת אילים; *reukwerk* in engeren zin kan het hier niet goed beteekenen, daar een symbool aan het *brandofferaltaar* niet goed als teeken kan dienen voor het verboden zijn eener handeling, die nooit op dit altaar geschiedde. — כאשר דבר ה' ביד משה לו, — volgens RASHBAM behooren deze woorden bij vs. 4: El'azar nam enz..... *gelijk de Eeuwige hem*, El'azar, *door Mozes had gezegd;* anderen: *gelijk de Eeuwige omtrent hem*, Korach, *door Mozes had gesproken*, nl. 16,5—7; IBN 'EZRA en RASHIE: *omtrent* Aharon, dat deze alleen hoogepriesterlijke en zijne zonen priesterlijke functiën mochten verrichten. Mij komt RASHBAM's opvatting het eenvoudigst voor.

6 Nu morde de geheele gemeente der kinderen Israëls den
volgenden dag tegen Mozes en tegen Aharon, zeggende: „Gij,
7 gij hebt het volk des Eeuwigen gedood." En het was: toen
de gemeente tegen Mozes en tegen Aharon in volksvergadering
bijeenkwam, keerden zij zich naar de tent der samenkomst,
en zie, de wolk had haar bedekt; en de heerlijkheid des
8 Eeuwigen werd zichtbaar. Mozes en Aharon kwamen nader
9 tot voor de tent der samenkomst. — En de Eeuwige sprak
10 tot Mozes, als volgt: „Zondert u af, uit het midden van deze
gemeente, dat Ik hen in één oogenblik verdelge"; toen vielen
11 zij op hun aangezicht. Mozes zeide tot Aharon: „Neem de
vuurpan, doe er vuur in van op het altaar, en leg er reuk-
werk op, en breng het spoedig naar de gemeente, en doe ver-
zoening voor hen; want de gramschapsuiting is uitgegaan van-
12 wege den Eeuwige, de sterfte is begonnen." Aharon nam het,
gelijk Mozes gezegd had, en liep heen naar het midden der ver-
gaderde menigte — en zie, de sterfte had reeds begonnen onder
het volk; — en hij legde het reukwerk er op, en deed eene ver-
13 zoeningshandeling voor het volk. Hij plaatste zich tusschen de
14 dooden en tusschen de levenden, en de sterfte hield op. En de

---

6. **ממחרת**, *den volgenden dag*, den dag, volgende op Korach's ondergang en het verbranden van zijn aanhang, in hoofdstuk 16 medegedeeld. Het vs. 4 verhaalde maken van de koperbedekking voor het altaar zal wel niet denzelfden dag hebben plaats gehad; daar is, die zaak afsluitend, terloops medegedeeld, dat aan Gods bevel ook werkelijk voldaan werd; ons vers neemt den draad van het verhaal omtrent het verloop van Korach's opstand weer op en sluit dus bij hoofdstuk 16 aan. — „*Gij zijt het, die het volk Gods hebt doen sterven*" luiden des volks woorden. Gij hadt dit onheil door uw beden kunnen en moeten afwenden, de gestorvenen waren tóch trots alles leden van het „volk des Eeuwigen" (16,3). Hoewel het sterven zelve wél indruk op het volk had gemaakt, waren zij toch niet tot het rechte besef gekomen van de eigenlijke beteekenis van het oproer en van de Goddelijke zending, aan Mozes en Aharon opgedragen.

7. **ויפנו**, *zij*, Mozes en Aharon, of de gemeente, *wendden zich*, waarschijnlijk het laatste; zij worden nu getroffen door een bijzonder verschijnsel: de wolk, die anders op een afstand boven de tent zweefde, bedekte haar nu geheel en straalde in bijzonderen lichtglans als bewijs, dat de Goddelijke Majesteit met Mozes wilde spreken.

8. **ויבא**, zij gingen van hun tent af meer in de richting het heiligdom in, maar slechts אל פני אהל מועד, *naar het voorhof*, zij betraden het eigenlijke heiligdom niet.

10. **הֵרֹמּוּ**, Niph'al van רמם = רום; *begeeft u spoedig weg*. Uit dit meervoud blijkt, dat de Godsspraak, hoewel tot Mozes alleen gericht, Aharon en diens zonen evenzeer betreft, — misschien zelfs meerdere anderen, als Jehoshoea' en Kaleb, die ook nu aan de samenrotting des volks geen deel namen. — In הרמו ligt nu direct reeds de aankondiging van een

י וַיָּלֻנּוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר
יא אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה׃ וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה
וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד
יב יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד׃ * ס וַיְדַבֵּר
יג יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה
יד אֹתָם כְּרָגַע וְיִפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־
מַחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ
מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה
טו הֵחֵל הַנֶּגֶף׃ וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ׀ דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ
הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־
טז הָעָם׃ וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַיִּהְיוּ

---

aanstonds uitbrekende sterfte, daarom *vallen zij* biddend *op hun aangezicht.* — כרגע = כברגע, *als in een oogenblik.*

11. Het gebed is echter dezen keer vruchteloos: הקצף, *de gramschapsuiting*, de sterfte is begonnen; daarom moet Aharon, waarschijnlijk volgens een Mozes gegeven, hoewel dan niet vermeld Goddelijk bevel, dat dan het antwoord vormde op zijn gebed, eene verzoeningshandeling doen, juist bestaande in hetzelfde, wat Korach's aanhang den ondergang had berokkend. — מעל המזבח, afgenomen *van het altaar af.* — והולך, de gebiedende wijs van den Hiph'iel.

12. ויתן את הקטרת. Hier blijkt, dat *hij het reukwerk* eerst op het vuur *legde, nadat* hij te midden des volks gekomen was. Zoo zal het ook wel geschied zijn, daar het eene verzoening*shandeling* geldt; het leggen en in rook doen opgaan van het reukwerk is dan het zoenoffer. Wanneer in het vorige vers gezegd wordt: *en leg reukwerk er op en breng het naar het volk*, dan is daar eerst de te verrichten offerhandeling in haar geheel beschreven, zonder dat juist precies op de volgorde der handeling is gelet. Misschien beteekent ושים קטרת ook wel: *verzorg, breng aan*, of *neem reukwerk in uw hand*; dan zou er tusschen de beide verzen in het geheel geene tegenstrijdigheid zijn.

13. ויעמד, *hij plaatste zich tusschen dooden en levenden*, als waren er twee groepen, eene van dooden aan de eene zijde, eene van levenden aan de andere; de zin is dan: hij trad als bemiddelaar op om de nog levenden, die door de dooden als het ware meegesleurd dreigden te worden naar het graf, aan den dood te onttrekken; — anderen: *hij plaatste zich midden tusschen levenden en dooden*, in de volksmassa, waarvan velen reeds waren gestorven. — מגפה, v. s. *de sterfte*, het resultaat van den נגף, wat de het volk treffende *zweepslag* van den Goddelijken toorn beteekent, die een sterfte ten gevolge heeft.

door de sterfte omgekomenen waren veertien duizend en zeven honderd, behalve die wegens de zaak van Korach gestorven
15 waren. Aharon keerde tot Mozes aan den ingang van de tent der samenkomst terug, en de plaag had opgehouden.
17 16 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de kinderen Israëls en neem van hen één staf voor elk vadershuis, van al hunne vorsten namelijk naar hunne vadershuizen,
18 twaalf staven; ieders naam zult gij op zijn staf schrijven. En den naam van Aharon zult gij schrijven op den staf van Levie;
19 want één staf voor het hoofd van hun stamhuis. En gij zult ze leggen in de tent der samenkomst, vóór het „getuigenis",
20 waar Ik samenkomsten met u bepaal. Nu zal het zijn: de man, dien Ik uitkiezen zal, diens staf zal bloeien; zoo zal Ik tot rust brengen, van Mij af, het gemor der kinderen Israëls,
21 dat zij tegen u morren." Mozes sprak tot de kinderen Israëls; nu gaven hem al hunne vorsten één staf voor elken vorst, voor hunne vadershuizen, twaalf staven; en Aharons staf was te
22 midden van hunne staven. Mozes legde de staven neder

---

15. **והמגפה נעצרה**, v. s. *nadat de sterfte had opgehouden*, het geheele vers als zelfstandige zin opgevat; IBN 'EZRA en Bieoer: toen Aharon teruggekeerd was, nadat de sterfte had opgehouden, — sprak enz. (vs. 16) — tegen de Massoretische Parasha-scheiding, die hier een groote pauze maakt; nog anderen zien in de woorden van vs. 13 ותעצר המגפה slechts het bericht, dat de sterfte zich niet verder verspreidde: *zij werd teruggehouden*, haar werd als het ware halt! toegeroepen; ons vers bericht dan, dat Aharon tot Mozes terugkeerde en dat toen *de sterfte geheel en al had opgehouden te woeden*, ook de reeds door de ziekte aangetasten waren genezen. נעצרה, met den toon op de voorlaatste lettergreep, is verleden tijd, geen deelwoord. — De sterfte schijnt een soort sneldoodende pest te zijn geweest.

17. **דבר ... וקח**, *spreek tot de Israëlieten*, dat zij u zullen geven, *en neem* dan *van hen* in ontvangst. — לבית אב beteekent hier zeker: *stam;* juist echter omdat men een kleineren kring er onder zou kunnen verstaan en zoodoende een grooter aantal staven nemen, wordt het getal *twaalf* uitdrukkelijk aangegeven. — איש את שמו = שם איש ואיש (vgl. Gen. 15,10), *ieders naam*, van den *stam* namelijk, — niet van den vorst, daar in dit geval het voorschrift van vs. 18 overbodig zou zijn; als hoogepriester is Aharon immers stamvorst van Levie. Alleen bij dezen stam werd dus de naam van *Aharon* geschreven, omdat immers voor altijd zijn priesterrecht boven allen twijfel zou worden verheven. De slotwoorden van vs. 18 bedoelen dan te verklaren, dat priesters en Levieten samen slechts één staf hebben te geven, — *want één staf voor iederen stam* werd slechts genomen en de priesters behooren immers tot den stam Levie. — Een vraagpunt is het nog, of Aharon's staf onder de *twaalf* begrepen is, zoodat dan Ephrajim en Menasshé voor dit geval als één stam Joseph beschouwd worden, — òf wel dat buiten de twaalf een 13de staf voor Aharon als vertegenwoordiger van den stam Levie werd gegeven. Nòch uit vs. 17 en 18, nòch uit het slot van vs. 21 blijkt het duidelijk, daar op beide plaatsen *bovendien* kan worden bijgedacht. De samenvoeging van twee altijd afzonderlijk

הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים
יט עַל־דְּבַר־קֹרַח : וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה : * פ
כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט

23 vóór den Eeuwige, in de tent van het „getuigenis". Nu was het den volgenden dag, toen Mozes de tent van het getuigenis binnenkwam, zie — toen bloeide de staf van Aharon, voor het huis van Levie; hij bracht bloesems voort, en botte in sprieten
24 uit, en deed amandelen rijpen. Mozes bracht al de staven van vóór den Eeuwige naar buiten, tot al de kinderen Israëls; zij zagen het, en namen ieder zijn staf.
25 De Eeuwige zeide tot Mozes: „Breng Aharons staf terug vóór het getuigenis, om hem te bewaren tot een teeken voor de kinderen der weerspannigheid, opdat gij hun gemor doet op-
26 houden, van Mij af[wendend], en zij niet sterven." Mozes deed, — gelijk de Eeuwige hem geboden had, zoo deed hij.
27 De kinderen Israëls zeiden tot Mozes, als volgt: „Zie! wij
28 sterven weg, wij gaan te gronde, allen gaan wij te gronde! Al wie tot het Verblijf des Eeuwigen nadert, wie het ook zij, sterft; zullen wij dan tot den laatsten man wegsterven?"

18 1 De Eeuwige zeide tot Aharon: „Gij en uwe zonen en het huis uws vaders met u, zult de misdaad tegen het heiligste op u nemen; doch gij en uwe zonen met u, zult de misdaad van

---

22. **באהל העדת**, in de tent, waarin zich de arke met de tafelen van het getuigenis bevond, een ongewone uitdrukking, vgl. echter משכן העדות (Ex. 38,21).

23. **והנה פרח**, *zie, toen stond in bloei;* na והנה behoeft ook in een verhaal de עבר niet de beteekenis van meer dan volmaakt verleden tijd te hebben. — ויצא פרח ויצץ ציץ. **פָּרַח** beteekent waar het voorkomt: *bloesem,* bloem, en het werkwoord: *bloeien.* Er staat dus: *hij bracht bloesem voort*; ציץ schijnt slechts: *spruit,* de ontkiemende, nieuw-uitspruitende, uit den knop te voorschijn schietende *blaadjes* aan te duiden, zeker meestal een stadium van den boomgroei, dat aan het bloeien voorafgaat. Het is daarom moeilijk, om, zooals velen doen, in ויצץ ציץ een verder stadium te zien, dan in ויצא פרח. In die opvatting zijn er dan nog twee verklaringen: 1°. die van RASHBAM: *zie, toen stond Aharons staf in bloei,* — nu bracht Mozes haar naar buiten en ten aanzien des volks *bracht zij knoppen voort, liet bloemen spruiten en deed amandelen rijpen;* 2°. die van MENDELSSOHN e. a.: *zie, toen had de staf van Aharon gebloeid; hij had namelijk een knop voortgebracht, had dien tot een bloem ontwikkeld en tot amandelen doen rijpen;* — die voortgaande phasen van ontwikkeling bleken dan alleen uit het feit, dat er nu amandelen aan zaten. Wij meenen, dat de staf *alle* stadiën van ontwikkeling tegelijk vertoonde en dat vertaald moet worden: *zie, toen bloeide Aharons staf, hij droeg namelijk bloemen, deed sprieten uitbotten en droeg rijpe amandelen.* ויגמל שקדים, eig.: *maakte amandelen rijp,* d. w. z. droeg geheel rijpe amandelen. Anderen zien in פרח algemeene naam voor: *teeken van bloei,* of *knop,* in ציץ de geopende *bloem.* — **שקדים**, letterlijk: *de haastigen,* daar de amandelboom het eerst bloeit en vrucht draagt.

24. **וירא ויקחו**, *zij,* de kinderen Israëls, *zagen en zij,* de stamhoofden, *namen ieder zijn staf;* anderen: *zij,* de vorsten, *zagen,* herkenden ieder zijn staf of zijn schrift *en namen* dienovereenkomstig *ieder zijn staf.*

כג לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת׃ וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל
הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיָּצֵץ
כד צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים׃ וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ׃ * פ
כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת
לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ׃
כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ פ
כז וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוָעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ
כח אָבָדְנוּ׃ כָּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ
יח א לִגְוֹעַ׃ ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ
אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־

---

25. למשמרת, *ter bewaring* = om hem te bewaren, לאות, zoodat hij *tot teeken* diene, לבני מרי, *voor de kinderen der weerspannigheid*, voor de, naar het schijnt, steeds tot oproerigheid geneigden. — De staf lag, evenals het kruikje Manna, Mozes' staf en naar den Thalmoed de kruik zalfolie, vóór of naast de arke; bij de tochten werden deze allen vermoedelijk bij de arke door de priesters verpakt en den Kehathiden overgegeven. — ותכל, een Pi'el, moet dus vertaald worden: *en gij zult doen ophouden*, of: *het* neerleggen, משמרת, (SIPORNO) of bloeien van den staf *zal doen ophouden*. — מעלי, *gij zult van Mij* afwenden en *doen eindigen hun gemor*.

28. כל הקרב הקרב = כל הקרב אשר יקרב, *al wie, wie het ook zij, nadert* = te nabij komt, als niet gerechtigde op gewijde plaatsen komt. Vgl. uitdrukkingen als והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי (Num. 6,9), וכי ימות מת עליו (Recht. 11,31) enz. — האם תמנו לגוע. Het woord האם komt enkel nog Job 6,13 voor, en ook daar is niet met zekerheid de beteekenis vast te stellen. Sommigen verklaren = הלא, *voorwaar* — *wij eindigen te sterven* = wij sterven tot den laatsten man uit, wij gaan al stervende geheel en al verloren; anderen vragend: *zouden wij s o m s tot den laatste toe moeten sterven?* תמנו לגוע wordt door sommigen verklaard als כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות (Deut. 2,16), en האם als negatieve vraag dus: *houden wij dan ooit op te sterven?* de sterfte zal zich door de nabijheid des heiligdoms en de daaraan verbonden gevaren telkens weer herhalen. Het volgende stuk geeft het antwoord op de hier uitgesproken vrees.

HOOFDSTUK XVIII. 1. De Godsspraak richt zich direct tot *Aharon*, daar zij een uitsluitend priesters en Levieten betreffend voorschrift behelst. RASHIE meent op grond van Siphré, dat אל אהרן verklaard moet worden: *sprak* tot Mozes met bestemming *voor Aharon*, wat echter niet in het woord ligt; anderzijds moet men echter toegeven, dat vs. 24, waar tot Mozes gezegd wordt: *doch tot de Levieten zult gij spreken*, de onderstelling wettigt, dat hij ook reeds vroeger een bevel tot spreken had ontvangen. — Vs. 2-7

2 uw priesterambt dragen. Ook uwe broeders, den stam Levie, den stam uws vaders, doe naderen met u, en zij zullen u toegevoegd worden en u dienen, terwijl gij en uwe zonen met u
3 vóór de tent der samenkomst zijt. Zij zullen den door u hun op te dragen post waarnemen, en den post bij de geheele tent; doch tot de heilige voorwerpen en tot het altaar zullen zij niet
4 naderen, opdat zij niet sterven, zoowel zij als gij. Maar zij zullen u toegevoegd zijn, en zullen den post bij de tent der samenkomst waarnemen, met betrekking tot allen arbeid voor
5 de tent; maar geen vreemde zal tot u naderen. En gij zult den waakpost bij het heilige, en den waakpost bij het altaar waarnemen, opdat er niet nogmaals eene gramschapsuiting op
6 de kinderen Israëls kome. Doch Ik, zie, Ik heb uwe broeders, de Levieten, uit het midden der kinderen Israëls genomen; u zijn zij als geschenk gegeven, ten dienste des Eeuwigen, om den
7 arbeid bij de tent der samenkomst te verrichten. Doch gij en uwe zonen met u, zult uw priesterambt in acht nemen, zoowel ten opzichte van al wat het altaar betreft als binnen

---

bevatten geen *nieuwe* wet, maar enkel duidelijker uiteenzetting van de reeds vroeger gegeven bepalingen omtrent de onderlinge verhouding van priesters en Levieten en hunne verantwoordelijkheid ten opzichte van het heiligdom. — ובית אביך, v. s. *de Levieten* in het algemeen, — die echter vs. 2 uitdrukkelijk genoemd worden; RASHIE: *de Kehathiden*, המקדש beteekent dan hier, gelijk קדש op meerdere plaatsen, *de gewijde voorwerpen*, die aan de *Kehathiden* ten vervoer, aan de *priesters* ter verzorging en verpakking waren toevertrouwd. Dat daaraan geen vreemde hand roert en zich den dood berokkent, — waarvoor het volk zooeven zijn vrees had uitgesproken — daarvoor zijn de priesters en Kehathiden aansprakelijk; voor *zonden in de uitoefening van het priesterambt*, עון כהנתכם, speciaal door het naderen van vreemden tot den *dienst*, dragen de *priesters* alleen de verantwoordelijkheid, ואתה ובניך אתך.

2. **מטה לוי שבט אביך**, *uwe broeders, den* geheelen *stam Levie, den stam van uwen vader* = van uw vadershuis, שבט בית אביך, waartoe uw geslacht, de Kehathiden, behoort, — dus ook Gershoniden en Merariden, — הקרב אתך, *doe* tot God en Zijn dienst *naderen met u*. — ואתה ובניך אתך, MENDELSSOHN, naar SIPORNO: *terwijl gij en uwe zonen zijt vóór de tent van het getuigenis*, — zullen de Levieten dezen dienst doen; — anderen met IBN 'EZRA: *doch gij* alleen *en uwe zonen*, en niet ook de Levieten, zult verblijf houden *vóór de tent van het getuigenis*. — לפני אהל העדת is het *voorhof*.

3. **משמרתך**, den door u hem op te dragen post; ומשמרת כל האהל, alles wat zij *ter verzorging van het gebouw des heiligdoms*, planken, gordijnen enz. te doen hebben. Ook hier is dan sprake van Gershoniden en Merariden, die de gewijde voorwerpen zelfs niet *dragen* mogen. Vgl. 3,6—10. Er wordt tegelijk aan draag- en aan wachtdienst gedacht, — zoodat zij het middel zijn om als wachters het naderen van Israëlieten tot het heiligdom te verhinderen; hier dus het antwoord op de 17,28 uitgesproken vrees des volks. — Het tweede versdeel spreekt òf van *draagdienst* en dan uitsluitend van Gershoniden en Merariden, — òf van *eeredienst*, *naderen* dus om dienst

ב עָוֹן כְּהֻנַּתְכֶם׃ וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב
אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל
ג הָעֵדֻת׃ וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי
הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַּם־הֵם גַּם־אַתֶּם׃
ד וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת
ה הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקְרַב אֲלֵיכֶם׃ וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ
וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ו וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם
ז מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְאַתָּה
וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית

---

te doen, en dan van den geheelen Levietenstam. — ולא ימתו גם הם גם אתם, *opdat gij niet beiden*, priesters en Levieten, *sterven zult*, — Levieten wegens het onbevoegd uitoefenen van eens anders functiën; priesters, daar zij dit hebben toegelaten; de Thalmoed vat het eenigszins algemeener op: laat Levieten geen priesterdienst, priesters geen Levieten-functien waarnemen, want beiden zouden den dood schuldig zijn; de straf is hier: מיתה בידי שמים, dood door den Hemelschen Rechter.

4. **וזר לא יקרב אליכם**, *maar geen vreemde zal tot u*, priesters, als assistent *naderen*. De zin kan niet zijn: zij zullen den post waarnemen enz. *opdat geen vreemde nadere*, daar het dan zou moeten luiden: ולא יקרב זר, en bovendien dan אליהם, *tot h e n*, het heiligdom en zijn gewijde voorwerpen, zou worden verwacht, niet אליכם, *tot u*.

5. **ושמרתם**, *en gij*, priesters en Kehathiden, *zult de bewaking van het heilige*, de gewijde voorwerpen, *en die van het altaar op u nemen;* anderen laten het geheele vers op Levieten en priesters slaan; met het *altaar* hebben echter Gershoniden en Merariden niets uitstaande.

6. **לכם מתנה נתנים לה׳**, *aan u*, priesters, *als geschenk gegeven*, doch niet ten eigen bate, maar *ten dienste des Eeuwigen*, om u bij den arbeid des heiligdoms te assisteeren; anderen: *u zijn zij als geschenk gegeven d o o r den Eeuwige*, evenals Gen. 14,19 בריך אברם לאל, *gezegend zij Abraham v a n w e g e God;* nog anderen: *van wentwege*, Israëlieten, *zijn zij*, de Levieten, *den Eeuwige als geschenk gegeven.*

7. **ולמבית ... לכל דבר**. *Z o o w e l met betrekking tot ... a l s voor wat aangaat;* ולמבית לפרכת, *binnen het voorhangsel*, d. i. in het allerheiligste, deed uitsluitend de hoogepriester dienst; hier wordt dus in één trek priester- en hoogepriester-dienst geschetst. Anderen willen מבית לפרכת verklaren: binnen het schutgordijn, dat den ingang tot het *heilige* bedekt; dan kan dus het geheele vers op de gewone priesters slaan; dit gordijn heet echter מסך, nooit פרכת, waaronder steeds het voorhangsel verstaan wordt, dat het heilige van het allerheiligste scheidt. — עבדת מתנה, *een dienst, u als geschenk,*

het voorhangsel, — en zult den dienst verrichten; tot een dienst als geschenk doe Ik uw priesterambt worden; en de vreemde, die nadert, zal gedood worden." —

8 Verder sprak de Eeuwige tot Aharon: „Doch Ik, zie, Ik heb u de bewaking Mijner heffingen opgedragen; wat aangaat al de gewijde zaken der kinderen Israëls, u heb Ik ze gegeven als wijdingsaandeel, en uwen zonen tot een bepaald deel
9 voor eeuwig. Dit zij voor u van het allerheiligste, van het vuur: al hunne offers, zoowel al hunne meeloffers, als al hunne zondoffers, als al hunne schuldoffers, die zij Mij zullen brengen,
10 zullen als allerheiligst voor u zijn en voor uwe zonen. Als allerheiligst zult gij het eten; ieder manspersoon kan het
11 eten; heilig zal het voor u zijn. En dit is voor u als heffing hunner gave: wat aangaat al de wendingsdeelen der kinderen Israëls, u heb Ik ze gegeven en uwen zonen en uwen dochters met u, als een bepaald deel voor eeuwig; iedere
12 reine in uw huis mag het eten. Al het vet van olie

---

als eerefunctie, *opgedragen.* — אתן, *zal Ik* in aller oogen *doen worden uw priesterschap,* — zoodat wie zich uwe rechten aanmatigt, in zekeren zin majesteitsschennis pleegt.

8. ואני, tegenover uwe verplichtingen heb *Ik,* van Mijne zijde, u ook zekere rechten gegeven, wier uiteenzetting hier volgt, en wel 8—20 voor de priesters, en 21—24 voor de Levieten. — משמרת תרומתי, *de bewaking van Mijne heffingen,* de heffingen, die u zullen moeten gegeven worden en wier opsomming hier volgt, hebt gij in acht te nemen en te behoeden voor verontreiniging, ze op voorgeschreven tijd, plaats en wijze te eten enz. — Ons versdeel bevat dus, als inleiding tot hetgeen volgt, een nieuwen *priesterplicht.* — למשחה, *tot wijding,* d. i. v. s. tot priestergave; v. a. tot voortdurend hernieuwde herinnering aan uw wijding. — נתתים, *heb Ik ze,* de heffingen, *gegeven.* — ולבניך, *aan uwe zonen,* de latere priesters; — van de personen, die de verschillende gaven mogen gebruiken, is hier nog geen sprake; de vrouwen en kinderen, voor zoover zij sommige gaven mogen genieten, krijgen hun deel mede van den priester, die ze ontvangen heeft; deze, niet de vrouwen en kinderen, zijn tot ontvangst gerechtigd. Men behoeft dus niet te vertalen: *en uwe kinderen,* om ook de vrouwen eronder te kunnen begrijpen.

9. Hier begint de opsomming der priestergaven, en wel met קדשי קדשים, zond-, schuld- en meeloffers. — מן האש, *van het vuur af,* d. w. z. nadat de vuurgaven daarvan, — vetstukken of handvol — op het altaar zijn verbrand; eerst daarna mag, naar de traditie, de priester de voor hem bestemde offerdeelen eten. Wat het woord betreft, verklaren sommigen: wat overblijft *van het vuur,* — anderen: *van* die offers, waarvan een deel *op het* altaar*vuur* komt, — in tegenstelling met Theroema in den gewonen zin, dat van het koren enz. gegeven wordt; nog anderen: *behalve* wat op *het vuur* komt, אשׁ = אִשֶּׁה. — לכל ... ולכל ... ולכל, *zoowel alle ... als alle* enz. — אשר ישיבו, *dat zij Mij zullen terug geven,* in zooverre elk offer beschouwd kan worden als afdoening eener dank- of zonde-schuld aan God; anderen meenen, dat het meer bijzonder op אשמם doelt, speciaal met het oog op gevallen, als Lev. 5,15 en Num. 5,8 beschreven; vgl. I Sam. 6,3.

לַפָּרֶכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב
יוּמָת׃ פ

ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת
תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ
ט לְחָק־עוֹלָם׃ זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־
קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ
י לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ׃ בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ
יא כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ׃ וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם
לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתָּךְ
יב לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ׃ כָּל חֵלֶב יִצְהָר

---

10. בקדש הקדשים, *in het karakter van de allerheiligste offers*, dus wat tijd en plaats en in acht te nemen reinheidsbepalingen betreft, die bij meel-, zond- en schuldoffers Lev. 6,9; 19; en 7,6 uitdrukkelijk zijn opgegeven. (Nachm.) *In het allerheiligste* kan het niet beteekenen, daar men daar geen offers eet, ja, behalve de hoogepriester op den Verzoendag, niet eens komen mag. Anderen: *in het heilige, waar heilige zaken zijn* en gegeten worden. Mij komt Nachm. verklaring het meest aannemelijk voor, al zou men misschien בקדש קדשים verwachten. Voor de beteekenis van de ב in deze verklaring vgl. תחלק הארץ בנחלה, Num. 26,53. — כל זכר, *ieder manspersoon*, uit het priesterlijk gezin.

11. Nu volgen de den priester toegewezen deelen van קדשים, die תרומת מתנם, *heffing als hun*, der Israëlieten, u gegeven *geschenk*, of: *heffing van* het den Israëlieten door God van *hun* offer toegewezen *geschenk* genoemd worden; of: *het is het* den priester toegewezen *afgezonderd deel*, תרומה, *van hun*, der Israëlieten, *offergeschenk*. Deze laatste verklaring komt mij het waarschijnlijkst voor. — לכל, *wat aangaat al de* תנופות, *offerdeelen, waarmede een wending is gemaakt*, dat zijn: borst- en schenkelstuk van dank- en vredeoffers, brooden van het dankoffer, en gemeente-vredeoffers van het Wekenfeest met bijbehoorend brood. De plaats is niet beperkt, en zij mogen dus, evenals de offers, waarvan zij afkomstig zijn, in de geheele legerplaats (tijdens het bestaan van den tempel te Jerusalem in de geheele stad) gegeten worden, en wel door כל טהור, mannen zoowel als vrouwen, groot en klein, tot het priestergezin behoorende, zoo zij slechts ritueel rein zijn. — Anderen zien in ons vers algemeene inleiding tot de geheele volgende groep; תנופות beteekent dan in het algemeen: *offers*, (vgl. Ex. 35,22) en de bovengenoemde gevallen worden dan vs. 18 en 19 behandeld.

12. Nu volgen die gewijde spijzen, die niet in het heiligdom behoeven te komen, en dan ook zelfs tijdens het bestaan van een vasten tempel in het geheele land gegeten mochten worden, קדשי גבול. In de eerste plaats Theroema. — חלב, *het vet* = het voortreffelijkste, wat door ernstige godsdienstige mannen zeker wel als noodzakelijke voorwaarde zal zijn gesteld

en al het vet van most en koren, — het eerste ervan, dat zij den
13 Eeuwige zullen geven, u heb Ik ze gegeven. De eerstelingen van
al wat op hun land is, die zij den Eeuwige zullen brengen, voor
14 u zal het zijn; ieder reine in uw huis mag het eten. Al wat
15 tot ban verklaard is in Israël, zal voor u zijn. Al wat den
moederschoot opent, van eenig vleesch, dat men den Eeuwige
brengt, onder mensch of vee, zal voor u zijn; doch lossing
zult gij aannemen voor het eerstgeborene van den mensch, en
voor het eerstgeborene van het onreine vee zult gij lossing
16 aannemen. En zijne lossing — van af dat het ééne maand oud
is, zult gij de lossing aannemen tegen de vastgestelde waarde
van vijf Shékel zilver, naar den Shékel des heiligdoms; twintig
17 *Géra* heeft hij. Doch voor het eerstgeborene van een os, of
het eerstgeborene van een schaap, of het eerstgeborene van
een geit, zult gij geene lossing aannemen, — heilig zijn zij;

---

bij de afzondering van het priesterdeel hunner veldvruchten. — ראשיתם, *het eerste van hen*, de genoemde producten; hier wordt niet, zooals in het volgende vers, van „brengen naar het heiligdom" gesproken; de *eerstelingen*, in het volgende vers behandeld, zijn dus hier niet bedoeld. Gedacht wordt aan *Theroema*, de heffing, ná het inzamelen van koren, most en olie den priester te geven; deze is ראשית, *het eerst ervan af te zonderen*, na volbrachten oogstarbeid, voordat men zelve eet of andere heffingen (tienden) geeft; bepaalde hoeveelheid eischt de Schrift niet; rabbijnsch voorschrift geeft als middelmatige quantiteit $^1/_{50}$ van den oogst. — יצהר van צהר, *glinsteren*, gewoonlijk gebruikt voor *versch geperste olijfolie*, evenals תירוש voor *jong gepersten, nog niet gegisten wijn*, most. Evenzoo is onder דגן niet: „koren, zooals het groeit", te verstaan, maar het na dorschen en wannen op een hoop geworpen en glad gestreken *koren*, het als handels- of voorraadartikel gereed gemaakte product.

13. **בכורי**. Vgl. Ex. 23,19 en Deut. 26,2, waar het ceremonieel bij dat „brengen voor den Eeuwige" nader wordt besproken. Het zijn de *eerstrijpende vruchten*, die als eerstelingen naar den tempel gebracht worden en na het Deut. 26 voorgeschreven ceremonieel den priester worden overgegeven en door dezen gegeten. — כל אשר בארצם, *van al wat in hun land* groeit.

14. **כל חרם**, zie Lev. 27,28. Wanneer hier het tot ban verklaarde *den priester* wordt toegewezen, terwijl het t. a. p. gezegd wordt *voor den Eeuwige* te zijn bestemd, — dan is v. s. op beide plaatsen sprake van *zonder nadere bestemming* tot חרם verklaard goed, een סתם חרם, dat dan, den Eeuwige toegevallen, door Dezen den priesters wordt toegewezen, als ware het van begin af voor den priester bestemd, חרמי כהנים. — Anderen nemen aan, dat *den priester* alleen de uitdrukkelijk voor hem bestemde חרם toevalt, zoodat hier van zulke חרמי כהנים sprake is, terwijl Lev. 27,28 aan *ban zonder nadere bestemming*, סתם חרמים, gedacht wordt, die dan *voor den Eeuwige*, d. i. voor de tempelkas, לבדק הבית, bestemd wordt. — De eenvoudige zin der woorden spreekt meer voor de eerste verklaring, zoodat *alle* Chérem, den Eeuwige toegevallen, door Hem den priester wordt toegewezen, — uitgezonderd alleen het geval, dat het goed *uitdrukkelijk* voor God bestemd is, חרמי גבוה, in welk geval het der tempelkas ten goede komt.

וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים׃
יג בִּכּוּרֵי כָל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־
יד טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכֵלֶנּוּ׃ כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה׃ כָּל־
טו פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה
יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ ׀ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־
טז הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׃ וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ
כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא׃ אַךְ
יז בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם

---

15. כל פטר רחם לכל בשר, al wat *den moederschoot opent voor* = van *eenig vleeschelijk wezen*. — אשר יקריבו לה׳, het eerstgeborene, *dat men den Eeuwige behoort te brengen* = wijden; het betrekkelijk voornaamwoord אשר behoort niet bij בשר, maar bij פטר; — daar van *mensch en dier* sprake is, kan aan יקריבו niet de beteekenis: *ten offer brengen* gegeven worden, maar is de zin: *dat men God wijden moet*, naar Ex. 13,2 en 11; — uit het slot van ons vers blijkt immers, dat ook aan *onrein vee* gedacht wordt, dat zeker niet als offerdier kan dienen. — פדה תפדה kan zoowel *losgeld geven*, vrijkoopen, beteekenen, als: *losgeld aannemen*, vrij laten koopen. Hier, waar de *priester* aangesproken is, heeft het de laatste beteekenis. Bij eerstgeborenen van menschen is de vrijkoop met nadruk op den voorgrond gesteld, daar het onafwijsbare plicht is; bij *onrein vee*, naar Ex. 34,20 en 13,13 beperkt tot eerstgeboren ezelsveulens, kan de lossing, hoewel eigenlijk voorgeschreven, achterwege blijven, doch moet dan het jong worden gedood. Als *eerstgeboren* gewijd wordt alleen een mannelijk kind of jong, dat de eerste telg zijner *moeder* is, פטר רחם. — ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה, *zult gij lossen* voor een lam (Ex. 13,13).

16. ופדוי. פדיום = פדיום, *lossing*, gevormd als נעורים enz. Vgl. 3,46.

Vat men het ook hier als deelwoord op, dan verklare men: *en zijn te lossen individuen*. — Er is uitsluitend van eerstgeborenen van *menschen* sprake, zooals uit de aan te geven som blijkt. Dit is ook in het aanhangsel van ופדוי aangeduid: *zijne*, des menschen, *lossing*. — תפדה ... ופדוי, *zijne lossing zult gij aannemen van af dat het een maand oud is*, de maand moet ten volle verloopen zijn. — בערכך, *naar de vastgestelde som*, niet naar werkelijke, door schatting te bepalen waarde, maar volgens de Lev. 27,3 vv. gegeven vaste schaal; zie voor de beteekenis van ערכך onze aanteekeningen aldaar.

17. שור, כשב, עז zijn hier weer soortnamen en beteekenen: *rund-* en een der beide soorten *kleinwee*; daar immers voor eerstgeboortewijding alleen het *moeder*dier, niet de vader, in aanmerking komt. (Vgl. Lev. 22,28). — לא תפדה, *gij zult er geene lossing voor aannemen*, zij blijven gewijd; ook al hebben zij bijv. een lichaamsgebrek gekregen, dat ze als offer ongeschikt maakt, kunnen zij niet, als andere gewijde dieren, die een gebrek gekregen hebben, gelost worden, — daar zij *van nature heilig zijn*, קדש הם. — זרק, *sprengen*, werpen uit het bekken tegen het altaar; daar hier niet, zooals bij het brandoffer (Lev. 1,5), bij het zondoffer (Lev. 8,15) en bij het schuldoffer (Lev. 7,2), voorgeschreven is, dat de sprenging סביב moet ge-

hun bloed zult gij tegen het altaar sprengen, en hun vet in rook doen opgaan, als een vuurgave, tot lieflijken geur, ter
18 eere des Eeuwigen. En hun vleesch zal voor u zijn; gelijk de borst der wending en de rechter schenkel, voor u zal het
19 zijn. Alle heffingen der heiligdommen, die de kinderen Israëls ter eere des Eeuwigen heffen zullen, heb Ik u gegeven, en uwen zonen en uwen dochters met u, tot een bepaald deel voor eeuwig; een eeuwig verbond als zout is het vóór den Eeuwige,
20 voor u en voor uwe nakomelingen met u." Nog zeide de Eeuwige tot Aharon: „In hun land zult gij geen erfgoed bezitten, en een deel zult gij in hun midden niet hebben; Ik ben uw deel en uw erfdeel te midden van de kinderen Israëls. —
21 Doch aan de zonen van Levie, zie, heb Ik alle tienden in Israël als erfdeel gegeven; als loon voor hun dienst, dat zij verrichten
22 den arbeid bij de tent der samenkomst; — Zoodat de kinderen Israëls niet meer tot de tent der samenkomst naderen, om eene
23 zonde op zich te laden tot stervensschuld. De Leviet, hij alleen

---

schieden, — d. w. z. zoo, dat het bloed aan de vier zijden des altaars zichtbaar is, — neemt de Thalmoed aan, dat bij een בכור slechts éénmaal het bloed behoeft gesprengd te worden, en wel op een deel des altaars, waar aan de onderzijde zich het voetstuk bevindt (zie Ex. 27,1). Het voetstuk van het altaar immers, יסוד, een blok van één el hoog en aan Noord en Westzijde 32 el lang, aan de Zuid- en Oostzijde slechts ter lengte van één el uitspringend uit het erop geplaatste vijf el hooge tweede blok, vormde een gaanderij, die op een el van den Zuid-Westelijken hoek beginnende, langs West- en Noordzijde rondliep en aan de Oostzijde op één el afstand van den Noord-Oosthoek eindigde.

18. ובשרם, *hun vleesch*, zoowel van het als offer gebrachte, als van het door een lichaamsgebrek onbruikbaar geworden eerstgeboren dier, — is voor den priester. — כחזה התנופה enz. evenals het borststuk en de rechter schenkel van het vredeoffer (Lev. 7,16 en 28), die gedurende twee dagen en een nacht gegeten mogen worden en naar vs. 11 voor alle leden van het priestergezin bruikbaar zijn, zal ook het vleesch van het eerstgeborene voor u wezen.

19. כל תרומת הקדשים. Volgens RASHIE: samenvatting van alle heffingen, vs. 9—18 behandeld, evenals in vs. 8 als inleidend vers, zoo hier aan het slot. Alle *heffingen van heiligdommen* dus, waaronder dan ook bijv. het vleesch van eerstgeborenen begrepen is, heb Ik u en uwen zonen, ten deele ook uwen dochters, gegeven tot eeuwig deel. Anderen laten ons vers op de deelen van de vredeoffers slaan, die door particulieren gebracht worden, die ook vs. 11 behandeld zijn. SIPORNO denkt hier aan *heffingen* van brooden, als de vier brooden, die van het dankofferbrood den priesters worden toegewezen, de beide gezuurde eerstelingenbrooden van het Wekenfeest en het als Challa afgezonderde en den priester gegeven deeg. — ברית מלח עולם, *een eeuwig zoutverbond*, d. w. z. zoo eeuwigdurend en evenmin aan verslapping en bederf onderhevig als zout (vgl. Lev. 2,13). — הוא, *is het*, al het in dit stuk voorgeschrevene. — לפני ה', *vóór den Eeuwige*, dat Hem steeds voor oogen zal staan. — לך, *ten uwen gunste.*

20. בארצם, *in hun*, der Israëlieten, *land*, לא תנחל, *zult gij geen erfelijk*

אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ
ז נִיחֹחַ לַיהוָה׃ וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין
ח לְךָ יִהְיֶה׃ כָּל ׀ תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית
ט מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי
כא חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ * ס וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה
נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם
כב עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כג אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת׃ וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־

---

bezit krijgen, zult gij geen land aangewezen krijgen, dat gij als erfgoed uwen kinderen kunt nalaten; בתוכם ... חלק, ook zult gij niet hebben *een aandeel* aan hetgeen het volk door de ontwikkeling des lands of andere gunstige omstandigheden zich verwerft. — *Aharon* wordt hier aangesproken als vertegenwoordiger van de geheele priesterschap. — Uit de hier en elders den priester toegewezen zaken wordt in den Thalmoed eene lijst van 24 priestergaven samengesteld, die MAIMONIDES, הלכות בכורים, allen opsomt.

21. כל מעשר בישראל, *al het tiende* der *onder Israëlieten* geoogste landbouwproducten, — evenals Theroema, van koren, most en olie af te zonderen; dit *tiende*, door den Thalmoed מעשר ראשון, *eerste tiende*, genoemd, om het te onderscheiden van het door den eigenaar in Jerusalem te verteren *tweede tiende*, מעשר שני (Deut. 14,22 vv.) en het in het derde en zesde jaar van iedere Shemitta-periode daarvoor in de plaats tredende *armentiende*, מעשר עני, — moest den Leviet na de Theroema-afzondering worden gegeven en *is hun erfgoed*, treedt voor hen in de plaats van den bodem, die den Israëliet wordt toebedeeld, en is hun *dienstloon*; het heeft dus geen bijzondere heiligheid en mag dan ook overal en door ieder gegeten worden. — Aan het Lev. 27,32 besproken *tiende van vee*, dat als offerdier behandeld en dan door den eigenaar gegeten wordt, is hier natuurlijk niet gedacht. — עבדתם אשר הם עברים את עבדת, *loon voor hun dienst*, — namelijk *dat zij den arbeid bij het heiligdom verrichten*; anderen, naar de toonteekens: *loon voor hun arbeid, dien zij verrichten, — namelijk den arbeid bij* enz.

22. De dienst, dien de Levieten verrichten als wachters om het heiligdom, heeft ten gevolge, dat geen Israëliet naderen kan tot de tent der samenkomst, zonder gewaarschuwd te zijn; dit naderen zou ernstige gevolgen kunnen hebben, zooals 17,28 door het volk was uitgesproken; voortaan zullen zij dus niet ongemerkt en ongewaarschuwd kunnen naderen, *zoodat zij een zonde op zich zouden laden, die hen den dood zou schuldig doen worden.*

23. *De Leviet zal zijn* waak*dienst waarnemen*, en de Israëliet, die dus nadert tot het heiligdom, weet, dat hij iets onrechtmatigs doet, en hij is dus zelf aansprakelijk voor de gevolgen, — en *zij*, de Israëlieten, *zullen*

zal de dienst bij de tent der samenkomst verrichten — en zij zullen hunne misdaad dragen; — eene eeuwige wet voor uwe nakomelingen; en onder de kinderen Israëls zullen zij
24 geen erfdeel krijgen. Want de tienden der kinderen Israëls, die zij ter eere des Eeuwigen als heffing wijden, heb Ik den Levieten tot erfdeel gegeven; daarom heb Ik van hen gezegd: te midden van de kinderen Israëls zullen zij geen erfdeel krijgen."
26 25 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Doch tot de Levieten zult gij spreken en zeggen tot hen: Wanneer gij vanwege de kinderen Israëls de tienden in ontvangst zult nemen, die Ik u van hen gegeven heb, als uw erfgoed, — dan zult gij voor den Eeuwige daarvan eene heffing nemen, het tiende van het tiende.
27 Uwe heffing zal door u namelijk gerekend worden, als het koren uit de schuur, of als de overvloed uit de perskuip; —
28 Zoo zult ook gij de heffing des Eeuwigen nemen, van al uwe tienden, die gij van de kinderen Israëls in ontvangst zult nemen; en gij zult de heffing des Eeuwigen ervan geven aan
29 den priester Aharon. Van al wat u gegeven wordt, zult gij elke heffing ter eere des Eeuwigen afzonderen, van al het vetste
30 ervan, het geheiligde deel ervan. Zeg hun verder: wanneer gij

---

dus *hun* eigen *misdaad dragen*; הוא en הם dus in tegenstelling met elkander; — anderen: *terwijl dan de Leviet dienst doet, zullen zij*, de Levieten, *aansprakelijk zijn voor hun*, der Israëlieten, *misdaad*, — zoo zij het heiligdom naderen door onachtzaamheid der Levieten, — of: *en z ij*, de Levieten, *zullen* dus *hun* eigen *misdaad dragen*, bestaande in nalatigheid in hun dienst.

24. להם, *o m t r e n t hen*, v. a. *t o t hen*, indirect door Aharon.

25. De hier volgende wet, de heffing voorschrijvende, die de Levieten van hun tiende den priester moeten geven, behelst een bevoordeeling van den priester, reden waarom, volgens IBN 'EZRA, niet de *priester* Aharon, maar Mozes met de bekendmaking aan de Levieten wordt belast.

26. בנחלתכם, *in het karakter van uw erfdeel*, evenals vs. 10 בקדש הקדשים. — Het woord behoort naar de toonteekens bij תקחו, *als gij als uw erfgoed de tienden in ontvangst zult nemen, die Ik u gegeven heb.* — תרומת ה', *heffing ter eere des Eeuwigen*, wederom den priester te geven; in den Thalmoed heet deze heffing תרומת מעשר.

27. ונחשב לכם, *en door u zal uwe heffing beschouwd worden* als de vrucht, die men van dorschvloer of perskuip als heffing geeft; — d. w. z. de Theroemath Ma'aser heeft volkomen hetzelfde karakter als Theroema. Zoolang zij niet van het tiende is afgezonderd, staat dit op één lijn met koren, waarvan nog geene Theroema is gegeven; het is טבל, het mag door geen niet-priester gegeten worden en niet in onreinheid worden gebruikt enz. Anderen: *de u*, Levieten, *g e g e v e n heffing zal door u beschouwd worden als* koren van den *dorschvloer enz.*, dat de Israëliet als oogst inhaalt, — dat zijn eigendom is in alle opzichten, doch waarvan hij eene heffing moet geven, — *zoo zult ook gij* enz. — לכם, *d o o r u*; of: *v o o r u* zal door God gerekend worden. — וכמלאה, zie Ex. 22,28; in het woord ligt zoowel *overvloed*, als *volkomen rijpheid*; gewoonlijk wordt het van *akkerproducten* gebruikt, hier van perskuip-opbrengst.

עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
כח וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃ כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־
כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה׃ * פ אחרון
כט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ
ל אֲלֵהֶם כִּי־תְרִמּוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר
לא מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃ וְנֶחְשַׁב לָכֶם תִּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה
לב מִן־הַיְקָב׃ כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם
אֲשֶׁר תְּקַחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה
לג לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה
ל מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ׃ * וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהָרִימְכֶם מפטיר

---

28. Evenals ieder Israëliet van zijn producten Theroema aan den priester moet geven, *zoo zult ook gij de heffing ter eere des Eeuwigen afzonderen.* — לאהרן הכהן, *aan Aharon* als hoofd der priesters; het is een gave, die aan alle gewone priesters gegeven kan worden, niet juist aan den hoogepriester.

29. מתנתיכם, *de u geschonken gaven,* het bezittelijk voornw. als voorwerp te verklaren; bedoeld zijn de tienden. — את כל תרומת, in het bijgevoegde כל ziet de Thalmoed eene aanwijzing, dat, indien de Leviet zijn tiende heeft ontvangen, nadat het koren eens Theroema-plichtig geworden was, doch vóór de Theroema ervan was afgezonderd, de Leviet verplicht is de in het tiende zich bevindende Theroema ($\pm$ $^1/_{50}$) den priester te geven behalve de „Theroema van het tiende" — hij moet des noods *alle heffingen* den priester geven. — מכל חלבו את מקדשו ממנו, hierbij moet תרימו als werkwoord gedacht worden; de zin is dus: *gij zult zijn gewijd deel ervan* heffen *van al het beste.* — מקדשו, het deel van het tiende, welks aanwezigheid het geheele tiende heilig, טבל, doet zijn, voor menschengenot onvruchtbaar maakt. — ממנו, *van het tiende;* — herhaling van het suffix in מקדשו, maar tegelijk bij het verzwegen תרימו behoorend: *gij zult zijn gewijd deel van het* tiende *afzonderen van al het beste ervan.* — De mannelijke aanhangsels slaan waarschijnlijk op een gedacht מעשר.

30. *Als gij het vetste ervan als heffing ervan hebt gegeven,* d. w. z. als gij de Theroemath Ma'aser den priester hebt geschonken, *dan zal het* tiende verder door u beschouwd mogen worden als opbrengst van een veld, — d. w. z. *gij moogt het eten* enz. — תבואה, letterl. *dat wat* van het veld *inkomt* in schuur of huis. — Hoewel vs. 24 het tiende תרומה genoemd is, heeft het toch, nadat het deel van den priester ervan is afgezonderd, geen bijzonder gewijd karakter meer. Dit moet juist met het oog op vs. 24 gezegd worden om alle misverstand te voorkomen.

het vetste ervan als heffing ervan neemt, dan zal het door de Levieten beschouwd worden als de opbrengst van de schuur
31 en als de opbrengst van de perskuip. Gij moogt het op iedere plaats eten, gij en uw huisgezin; want loon is het voor u, ter
32 belooning van uw dienst bij de tent der samenkomst. En gij zult geene zonde op u laden, wanneer gij het vetste ervan als heffing ervan hebt gegeven; doch de heiligdommen der kinderen Israëls zult gij niet ontwijden, opdat gij niet sterft."

19 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes en tot Aharon als volgt: „Dit is de wet der leer, die de Eeuwige geboden heeft, zeggende: Spreek tot de kinderen Israëls, dat zij nemen en u brengen eene volkomen roode koe, waaraan geen gebrek is, op welke
3 nog geen juk is gekomen. En gij zult haar den priester El'azar geven; men zal haar naar buiten de legerplaats voeren, en
4 haar in zijne tegenwoordigheid slachten. De priester El'azar

---

34. בכל מקום, *op elke plaats*, in en buiten tempel en tempelstad, ja zelfs op een onreine plaats.

35. *Als gij het beste ervan als Theroema geeft, laadt gij geene zonde op u;* geeft gij dus niet het beste, maar iets minderwaardigs, dan hebt gij u daardoor met zonde beladen; de handeling is echter naar den Thalmoed geldig. — ואת קדשי. Al moogt gij het tiende op iedere plaats *eten*, denkt er echter om, dat *gij de* overige *gewijde zaken niet* door verontreiniging *ontwijdt*, door ze bijv. te eten, terwijl gij onrein zijt; of: *ontwijdt het geheiligde deel* in de tiendgave *der kinderen Israëls niet* door het zelve te eten en het niet den priester te geven. — ולא תמותו, door den Hemelheer.

Hoofdstuk XIX. De hier volgende wet omtrent de reiniging na verontreiniging aan een lijk, staat hier zeker niet in historisch verband. Immers, 5,2 en 9,6—12, onderstellen de wet omtrent de *verontreiniging* en hare gevolgen als bekend, terwijl bij de Nazier-wet 6,9 en nog duidelijker bij de wijding der Levieten (8,7) van de reiniging door *ontzondigingswater* uitdrukkelijk melding wordt gemaakt. De wet is dus vroeger reeds gegeven en schijnt, evenals vele vroegere wetten in ons boek, hier te zijn geplaatst als een der verrichtingen, waarbij de hulp des priesters, — althans wat de bereiding der asch betreft, — onafwijsbaar noodig is. Bovendien is de wet voor de legering in de woestijn als aanvulling van de bepalingen van 5,2 noodzakelijk.

1. Wetten omtrent *onreinheid* en verwijdering uit het heiligdom zijn in het algemeen tot *Mozes en Aharon* gericht. (Zie onze aanteekening Lev. 12,1 en 18,1.) Mozes, als leeraar, zal het het volk moeten mededeelen, Aharon, als hoeder des heiligdoms, zal voor de practische vervulling hebben te waken. Het stuk bevat twee deelen, 1°. de bereiding van het reinigingswater (2—10*a*), en 2°. de aanwending ervan om den onrein gewordene het recht tot het betreden des heiligdoms terug te geven (10*b*—22).

2. זאת חקת התורה. Deze verbinding van de beide voor *wet* gebruikelijke uitdrukkingen komt alleen nog 31,22 voor, eveneens bij eene reinigingshandeling met het oog op het dagelijksch leven van alle leden des volks. De woorden worden door sommigen verklaard: *dit is eene grondbepaling der*

אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב׃
לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא
לב לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא
בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלֵּלוּ
וְלֹא תָמֻתוּ׃ פ

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ
ב אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה
ג עָלֶיהָ עֹל׃ וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ
ד אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃ וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן

---

leer, — daar zonder maatregelen tot reiniging van door een lijk verontreinigden tal van wetten onuitgevoerd zouden moeten blijven. — אשר צוה ה׳ behoort bij חקת, niet bij תורה; *dit is de wet, die God geboden heeft, als volgt.* Eene tweede inleiding, met לאמר gesloten, — zooals die meermalen voorkomt. Men zie bijv. Ex. 20,1 bij de tien geboden; het gebruik van אשר צויתי voor אשר צוה ה׳ kan waarlijk niet bevreemden, waar wij zelfs het gebruik van eerste en derde persoon in hetzelfde vers zien afwisselen. — Sommigen willen, ter ontwijking der moeilijkheid van de herhaling eener inleidingsformule, לאמר uit vs. 1 verklaren: *om te zeggen* tot de oudsten; onze tekstwoorden vormen dan den aanhef van de toespraak van Mozes en Aharon tot de oudsten. — ויקחו אליך, *dat zij nemen en U*, Mozes, *brengen* (Ex. 37,20). — תמימה. Daar in de volgende woorden reeds de eisch is uitgesproken, *dat de koe geen gebrek mag hebben*, kan dit in תמימה niet liggen. Vandaar, dat de Thalmoed dit woord bij אדמה leest en als bijwoord verklaart: *volkomen rood*, zonder dat er zelfs twee zwarte of witte haartjes aan zijn. — Onder פרה verstaat de Thalmoed een jonge koe, die haar derde levensjaar is ingetreden, de leeftijd, waarop het dier jongen kan voortbrengen. — אשר לא עלה עליה עול, *waarop geen juk* of eenige andere arbeidslast *is gekomen* (vgl. Deut. 21,3).

3. ונתתם, *gij*; de boven indirect toegesproken *kinderen Israëls* (ויקחו, 3de persoon) worden hier direct aangesproken. De eerste roode koe werd door El'azar bereid; wat later te verbranden roode koeien betreft, heerscht verschil van meening. Sommigen nemen aan, dat hier אתה met nadruk voorop staat, om aan te duiden, dat later niemand anders dan de *hoogepriester*, en niet diens vermoedelijke opvolger, met de bereiding mocht worden belast; anderen meenen, dat ook later een *gewoon priester* de bereiding mocht verrichten. Toch deed in den regel de *hoogepriester* het (vgl. Para 3,8). — אל מחוץ למחנה, geheel *buiten de legerplaats* van Israël, — in den tijd des tempels: buiten Jerusalem. — ושחט, *men*, v. s. in ieder geval een priester, v. a. ook een niet-priester, *zal haar slachten*, לפניו, *in zijne*, El'azar's, *tegenwoordigheid*, terwijl hij het oog op de handeling houdt.

zal van haar bloed met zijnen vinger nemen; en spatten van
haar bloed in de richting naar de voorzijde van de tent der
5 samenkomst, zeven maal. Men zal de koe vóór zijne oogen
verbranden; hare huid, haar vleesch en haar bloed, zal men
6 met hare mest verbranden. De priester zal cederhout nemen
en hijsop en karmozijnroode wol; en dit midden in de bran-
7 dende koe werpen. En de priester zal zijne kleederen
wasschen, en zijn lichaam in water baden, daarna mag hij
in het leger komen; doch de priester zal onrein zijn tot
8 den avond. En die haar verbrandt, zal zijne kleederen was-
schen, zijn lichaam in water baden en tot den avond onrein
9 zijn. Doch een rein man zal de asch der koe verzamelen,

---

4. **אלעזר הכהן.** Het telkens herhaalde הכהן wijst er volgens den Thalmoed op, dat de handelingen in compleet priesterornaat moeten geschieden en anders ongeldig zijn. — ולקח, *hij neemt*, van het uit de slachtsnede stroomende bloed, *het* in zijn linkerhand *opvangende;* en sprenkelt dan met den wijsvinger der rechterhand, אל נכח פני אהל מועד, *naar tegenover de voorzijde van het heiligdom;* hij stond geheel buiten de legerplaats, met het gelaat naar den ingang des heiligdoms, die aan de Oostzijde gelegen was, dus naar het Westen gekeerd, en spatte. In den tempel was de Oostelijke toegangspoort iets lager dan de overigen, opdat de priester, op den Olijfberg staande, over den buitensten muur heen den ingang des eigenlijken heiligdoms zou kunnen zien. — Het overige bloed, dat naar vs. 5 mede verbrand moest worden, werd v. s. in een bekken opgevangen. Evenals bij andere dergelijke spattingen, (Lev. 4,6) moest vóór iedere spatting de vinger opnieuw in het bloed gedoopt worden.

5. **לעיניו**, *voor* El'azar's *oogen*, terwijl hij nauwkeurig toezicht houdt, dat alle bepalingen worden in acht genomen. Alles wordt verbrand, zelfs de ingewanden worden niet gereinigd. — ואת דמה על פרשה, *haar bloed*, v. s. ook het slagaderlijk bloed, dat bij het slachten uit de wond vloeit, en dat dan, onmiddellijk nadat de priester van den eersten bloedgolf een gedeelte in zijn hand had laten vloeien, in een bekken moet zijn opgevangen. Anderen meenen, dat slechts aan het in het lichaam nog aanwezige bloed gedacht wordt, terwijl men het bij het slachten vloeiende bloed liet wegloopen. — ישרף, op een daarvoor gereedgemaakten houtstapel; het verbranden zelf moest door een *priester*, niet juist door El'azar geschieden.

6. **הכהן**, *een priester*, in priesterornaat; v. a. *de priester* El'azar. — ושני תולעת, *een vlok* ongesponnen, *met* תולעת, een worm, die de *karmozijn*verf levert, *geverfde wol.* שני van שנה, *veranderen*, afgeleid, zou de verklaring geven: *door karmozijn* van kleur *veranderd;* zie Ex. 25,4. — שרפת הפרה, *de brand van de koe* = de brandende koe; vgl. Num. 17,2. Zij moet reeds branden en nog koe zijn, — zij heeft reeds grootendeels vlam gevat, maar is nog niet tot asch verbrand.

7. De priester, die aan de verbranding heeft deelgenomen door het inwerpen van het cederhout, den hijsop en de wol, wordt onrein voor een dag; hij kan zich echter aanstonds baden en zijne kleederen wasschen (zie Lev. 11,25), waardoor hem, als טבול יום, iemand, die nog slechts zonsondergang heeft af te wachten om rein te zijn, de toegang tot het Israëlieten- en Levietenkamp reeds weer geopend is. ואחר יבא אל המחנה beteekent dus: *mag hij in de buitenste legerkringen komen* — terwijl de toegang tot

מִדְּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע
ה פְּעָמִים : וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ
ו וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף : וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב
ז וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה : וְכִבֶּס בְּגָדָיו
הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
ח עַד־הָעָרֶב : וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ
ט בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב : וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה

---

het voorhof hem nog ontzegd is. Daartegen spreekt echter, dat nergens blijkt, dat hij, die de roode koe behandelt, in hooger graad van onreinheid verkeert, dan de aan een lijk verontreinigde. Daarom verklaart RASHIE e. a. dat hij *als priester*, dus om het heiligdom te betreden en Theroema enz. te mogen eten, eerst zijne kleederen moet gewasschen en zich gebaden hebben, — eerst dan *mag hij in* zijn *leger*, d. i. de plaats, waar alleen de *priester* dienst doet, het heiligdom, komen, — dit staat dan bij anticipatie in nauw verband met zijn bad, — *echter blijft hij onrein tot den avond* en eerst dán is hem dit betreden des heiligdoms geoorloofd. Voor de bereiding der koe moest men zich wel buiten de drie legerplaatsen begeven, maar werd toch niet even onrein geacht als een *melaatsche*, de eenige, voor wien verblijf buiten de drie legerplaatsen was voorgeschreven.

8. Het vorige vers sprak van den priester, die de laatste handeling bij het verbranden had verricht; ons vers van hem, die bij het *verbranden* medewerkt; uit de combinatie der beide verzen leidt de Thalmoed af, dat allen, die op eenigerlei wijze met de roode koe-bereiding bezig zijn, tot den avond onrein zijn en zich moeten baden en de kleederen wasschen.

9. **ואסף**. Nadat de koe tot asch verbrand is, *zal een* tot nu toe *rein man*, iemand dus, die zich nog niet met de bereiding heeft bezig gehouden, de asch opzamelen en zal die neerleggen *buiten het leger*, d. i. buiten het heiligdom, het leger, waarheen de aan een lijk verontreinigde niet mocht komen, — echter slechts *op een reine plaats, en daar zal zij*, de asch, *bewaard blijven* tot tijd en wijle, dat men ze tot reiniging noodig heeft. — למשמרת beteekent dan heel eenvoudig: *bewaren*, evenals Ex. 12,6. — Naar den Thalmoed werd de asch in drie deelen verdeeld, waarvan één binnen den binnen-muur van den tempelberg, maar nog altijd buiten het eigenlijke voorhof, — het tweede op den Olijfberg, waar de geheele bereiding plaats had, werd gedeponeerd, — terwijl het overige onder de verschillende priesterafdeelingen ten gebruike des volks werd verdeeld. — Daar אפר mannelijk is, moet hier פרה, *de koe*, als onderwerp gedacht worden. — למי נדה, eig. *water ten gebruike bij* een toestand, waarin *ontvluchting* des heiligdoms moet plaats hebben (vgl. Lev. 12,2); de zin is dus: *om het te bewaren voor*, om er van te maken *water, dat den* נדה-*toestand opheft, = reinigingswater*. — חטאת, *ontzondiging*, tot het voorkomen van bezondiging door in onreinen staat betreden van het heiligdom; anderen, met den Thalmoed: *het heeft het karakter van een zondoffer*, de daarbij geldende wetten omtrent de bij de bereiding te koesteren bedoelingen enz. gelden ook voor de roode koe.

en neerleggen buiten het leger, op eene reine plaats; en zij zal
voor de gemeente der kinderen Israëls in bewaring zijn tot reini-
10 gingswater; een ontzondiging is het. En wasschen zal hij, die
de asch der koe verzamelt, zijne kleederen, en tot den avond onrein
zijn; dit zij den kinderen Israëls en den vreemdeling, die zich
11 onder hen ophoudt, tot eene eeuwige wet. Wie het lijk van
12 eenig menschelijk wezen aanraakt, is zeven dagen onrein. Hij
alleen zal zich daarmede laten ontzondigen op den derden en op
den zevenden dag, dan wordt hij rein; doch wanneer hij zich
op den derden dag en op den zevenden dag niet laat ontzon-
13 digen, wordt hij niet rein. Al wie een lijk van een men-
schelijk wezen, dat gestorven is, aanraakt, en zich niet laat ont-
zondigen, — de woning des Eeuwigen verontreinigt hij, — die
persoon zal uit Israël uitgeroeid worden; want reinigingswater
was niet op hem gesprengd, hij blijft dus onrein, — nog steeds
14 is zijne onreinheid op hem. Dit is nu de leer: een mensch,

---

10. וכבס, natuurlijk moet, waar zelfs kleederenwassching is voorgeschreven, evenzeer een ritueel bad genomen worden, zie Lev. 11,39. — והיתה enz. Slot van het eerste deel, bereiding der asch; evenzoo vs. 21 aan het slot der beschrijving der reinigingshandelingen. — והגר בתוכם, *den* geheel tot het Jodendom overgeganen *proseliet*.

11. במת לכל נפש אדם, *aan een lijk* behoorende bij = afkomstig van *welk menschelijk wezen ook*, zelfs van een niet-Israëliet of een niet-levensvatbare lijfsvrucht; — *aanraking* maakt in ieder geval onrein, vgl. 31,19. — Een *dierlijk* aas geeft door aanraking enkel persoonlijke verontreiniging voor één dag (zonder dat zelfs kleederenwasschen noodig is, Lev. 11,24 en 39) en maakt zeker geen bespatting met ontzondigingswater noodig. (De in vele RASHIE uitgaven voorkomende woorden אלא טומאת שבעה, waaruit zevendaagsche onreinheid voor aanraking van dierlijk aas zou volgen, moeten, zoo zij behouden moeten worden, wat m. i. niet onwaarschijnlijk is, luiden ולא טומאת שבעה, zoodat er staat, dat zoodanige aanraking nòch bespatting met ontzondigingswater noodig maakt, *nòch* zelfs zevendaagsche verontreiniging ten gevolge heeft). — וטמא שבעת ימים. Eene bepaling van den duur der verontreiniging aan een lijk, die tot nu toe nergens was medegedeeld; men vertale dus: *dan is hij onrein gedurende zeven dagen;* וטמא is dan een עבר met omkeerende ו en geen deelwoord; ook 14 en 16 is immers de bepaling der onreinheid als *nazin* aan de uiteenzetting van het geval toegevoegd. Dit alles spreekt tegen IBN 'EZRA's verklaring, dat dit versdeel nog tot den voorzin behoort, waarvan het volgende vers eerst den nazin zou bevatten. Hij verklaart dan: iemand die aanraakt enz. *en daardoor onrein is geworden, — die zal* enz. וטמא is dan עבר gebleven. — Vs. 11—13 bespreken de wetten voor door *aanraking* onrein geworden *menschen;* vs. 14 en 15, als zeer belangrijke nieuwe bepaling met זאת התורה ingeleid, behandelen de verontreiniging zonder aanraking, maar eenvoudig door het zich met het lijk *onder één dak bevinden*, טומאת אהל, voor personen en zaken; vs. 16 voegt daaraan toe, dat zonder gemeenschappelijke bedekking slechts *aanraking* onrein maakt, en wel *menschen* zoowel als *zaken*. Vs. 17—19 bespreken dan de *wijze* van ontzondiging; vs. 20 de mogelijke gevolgen van nalatigheid in deze, die ook vs. 13 reeds aangestipt waren; — terwijl 21 en 22 nog eenige aanvulligsbepalingen geven voor hen, die de spattingen enz. verrichten.

וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
י לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃ וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר
הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר
יא הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא
יב שִׁבְעַת יָמִים׃ הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃
יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־
מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה
יד לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃ זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם

---

12. **הוא**. *H ij alleen*, en niet wie op eenige andere wijze onrein is geworden. — **בו**, mannelijk, *door de asch*, אפר. — **יתחטא**, *zal zich laten ontzondigen*, een lijdende vorm van den Hithpa'el, afgeleid van den Pi'el **חִטֵּא**, *ontzondigen*, hier gelijk: *aanleiding tot zonde*, in onreinen staat betreden van het heiligdom, *wegnemen*. — **ביום השלישי וביום השביעי**, *op den derden en op den zevenden dag* na de verontreiniging; **יטהר**, *dan zal hij*, na rituëel bad op den zevenden dag, met het eindigen van dien dag met zonsondergang *rein zijn*; — zooals uit de tegenstelling in het tweede deel van het vers en uit vs. 19 blijkt, moet zoo geconstrueerd worden, — en niet: *hij zal zich op den derden dag laten ontzondigen, d a n zal hij op den zevenden dag*, na nogmaals bespat te zijn en zich gebaad te hebben, *rein zijn*, eene verklaring, die overigens èn door het gebruik van יטהר voor וטהר, èn door de toonteekens wel voor de hand zou liggen. Als regel behoort de bespatting op den derden dag na de verontreiniging voor de eerste, en op den zevenden voor de tweede maal te geschieden. RASHIE neemt nu aan, dat indien, door welke omstandigheid ook, de eerste spatting op een lateren dag is geschied, de tweede toch niet vroeger noch later dan den vierden dag ná de eerste moet plaats hebben; MAIMONIDES heeft een eenigszins andere opvatting.

13. **במת בנפש האדם אשר ימות**, *aan een lijk*, namelijk *aan een menschelijk wezen, v o o r z o o v e r de mensch sterfelijk is*, dit ligt v. s. in den toekomenden tijd en den bepalenden ה' van **האדם**; **טמא את משכן ה'**, *en die dan*, door het te betreden in zijn staat van onreinheid, *het heiligdom verontreinigt;* het behoort nog bij den voorzin, waarin het geval wordt uiteengezet. Uit het vorige vers blijkt immers, dat het nalaten der spatting alleen ten gevolge heeft, dat de betrokken persoon *niet rein wordt;* zou er de straf van uitroeiing op gesteld zijn, dan moest die dáár vermeld zijn (vgl. vs. 20). — **זרק**, enkelvoud na den collectieven meervoudsvorm **מי נדה**. Al heeft hij op den derden en zevenden dag een rituëel bad genomen en houdt hij zich dus voor rein, — zoolang het reinigingswater niet is gespat, *blijft hij onrein*, — *rust n o g a l t ij d* zijne vroegere *onreinheid op hem.*

14. **זאת**, *dit* hier volgende, is nu *d e leer*, de bijzondere, vs. 2 bedoelde wet. — **אדם כי ימות**, *een mensch, die gestorven zal zijn* en wiens lijk zich bevinden zal *in eene tent*, hetzij de persoon in de tent is gestorven

die sterft in eene tent, — al wie dan in de tent komt, en al wat
15 in de tent is, zal zeven dagen onrein zijn. En elk open voor-
16 werp, waarop geen vast aansluitend deksel is, is onrein. Doch
al wat in het open veld zal aanraken iemand, die door het zwaard
verslagen of die gestorven is, of eenig menschenbeen of een graf,
17 zal zeven dagen onrein zijn. Voor zulk een onreine zal men
nemen van de asch van het verbrande ontzondigingsmiddel en er
18 levend water bij doen in een voorwerp. Nu zal hijsop nemen
en in water indoopen een rein man en spatten op de tent,

---

of daar als lijk is ingebracht. — אהל, *tent*, is hier als voorbeeld gekozen; doch geldt de wet in alle gevallen, waarin geheel of gedeeltelijk een dak boven een lijk is gevormd; in de woestijn woonde Israël in *tenten*, vandaar het gebruik van dezen term. — כל הבא אל האהל, *ieder, die dan komt in de tent*, zoolang het lijk of een deel ervan zich in de tent bevindt; is het lijk er uitgevoerd, dan kan slechts door *aanraking* aan het onrein gewordene, verdere verontreiniging ontstaan. Naar den Thalmoed wordt een persoon reeds onrein, zoodra een deel van zijn lichaam onder één dak met het lijk is gekomen. — וכל אשר באהל, *en al wat in de tent is* aan personen of zaken. Uit vs. 18 blijkt, dat ook de *tent zelve*, al is zij aan den grond verbonden en dus overigens niet voor verontreiniging vatbaar, in dit geval onrein wordt. De Thalmoed beperkt dit echter tot de bij het heiligdom gebruikte kleedingsstoffen: wol, huiden en geitenhaar, en uit het plantenrijk uitsluitend vlas; *gebouwen* worden dus niet onrein. — Wat voorwerpen betreft, geldt de wet van verontreiniging באהל המת, onrein worden door het zich onder één dak bevinden met een lijk, alle voorwerpen, die voor verontreiniging ontvankelijk zijn, — behoudens de in vs. 15 gemaakte uitzondering.

15. **וכל כלי פתוח**, *ieder open voorwerp*, nader verklaard: niet juist *geheel* open, maar zelfs van een deksel voorzien, dat echter *niet vast sluitend is*; daaruit maakt de Thalmoed op, dat er sprake moet zijn van een voorwerp, dat alleen langs de *geopende binnenruimte* aan de verontreiniging toegang verleent, en dat, zoo deze is afgesloten, niet onrein worden kan; waarbij dus van verontreiniging door aanraking of dgl. aan de *buitenzijde* geen sprake is. Uit Lev. 11,33 nu weten wij, dat dit alleen bij voorwerpen van *aardewerk* het geval is. Een voorwerp van aardewerk dus, dat een nauwsluitend deksel heeft, zoodat de verontreiniging de holle binnenruimte niet bereiken kan, blijft rein en beschermt zelfs al wat zich erin bevindt, tegen verontreiniging. Is het onbedekt of sluit het deksel niet vast aan, dan wordt het echter door de aanwezigheid onder één dak met een lijk zelve onrein en ook zijn inhoud wordt door de verontreiniging getroffen. — צמיד פתיל, beide stammen beteekenen: *verbinden*. Zoo צמד בקר, een *saamgebonden* span ossen, צמידים, *armbanden*, misschien uit schakels of verbonden kettinkjes bestaande; פתל in פתיל, een uit draden *ineengedraaid* snoer of koord; — de zin is dus: *iets vast verbondens*, v. s. een *met een koord*, פתיל, *verbonden* deksel, *een verbinding, een koord*; פתיל is dan oppositie bij צמיד; v. a. een innig verbonden, *nauwsluitend* deksel, — צמיד beteekent dan: iets bij het voorwerp behoorends, dat, er buiten staande, toch een deel ervan vormt, *deksel*, en פתיל is bijvoegelijk naamwoord. — Ook het deksel moet natuurlijk uit zoodanige stof bestaan, dat het niet voor verontreiniging aan de buitenzijde vatbaar is. — Naar den Thalmoed zijn bovendien van deze טומאת אהל uitgesloten alle voorwerpen, die door stof

כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא
טו שִׁבְעַת יָמִים : וְכֹל כְּלִי פָּתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו
טז טָמֵא הוּא : וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ
יז בְּמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בַקֶּבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים : וְלָקְחוּ
לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־
יח כֶּלִי : * וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל

---

of door vorm voor verontreiniging niet vatbaar zijn, als voorwerpen van aarde, steen enz. en groote houten voorwerpen enz. — טמא הוא, gedurende zeven dagen onrein.

16. **על פני השדה**, *op het open veld*, d. w. z. op een plaats, waar het zich niet met het lijk onder één dak bevindt. Hier is naar het woord weer sprake van *aanraking*, die vs. 11 summier is behandeld; in vs. 14 en 15 was sprake van de enkele aanwezigheid onder hetzelfde dak. Ons vers geeft dan als nieuwe bepaling vooral de wet, dat *deelen* van een lijk dezelfde werking kunnen hebben als het geheele lijk. — בחלל חרב, *aan een door het zwaard doorboorde*, die een gewelddadigen dood is gestorven, או במת, *of aan iemand, die* op natuurlijke wijze *gestorven is*; of v. a. aan een door het zwaard doorboorde, d. w. z. aan een deel van een menschenlichaam, dat door het zwaard van het overige lichaam is gescheiden, al leeft de persoon nog, waarvan dit deel afkomstig is, אבר מן החי; מת is dan een geheel lijk. — או בעצם אדם, of aan een stukje *menschenbeen*, minstens ter grootte van een gerstekorrel. — או בקבר, *aanraking aan een graf*, ook al buigt men zich er niet overheen, maakt eveneens onrein.

17. **לטמא**, hetzij voor mensch of voorwerp, dat onrein geworden is. — מעפר, *van de* tot *stof* fijngewreven overblijfselen *van den brand der koe*; zoowel de asch der koe, als de overblijvende stukjes verkoold hout en beenderen worden samen fijngewreven. — עפר en אפר worden meermalen door elkaar gebezigd. — ולקחו, *men*, een volwassen, toerekenbaar persoon, ook eene vrouw, *zal nemen*, ונתן, *en men zal doen*, het eerste meervoud, het tweede enkelvoud, beiden in den zin van het onbepaald voornaamwoord: *men*; de Thalmoed leidt uit die getalwisseling af, dat het niet door denzelfden persoon behoeft te geschieden. — עליו מים חיים אל כלי, letterlijk: men zal *er op*, op de asch, doen *levend water*, zoodat de asch *eerst* en dán het water in het voorwerp zoude komen; — het slot van ons vers: *levend water in een voorwerp* geeft daarentegen, dat het water *eerst* in het voorwerp werd gedaan. De Thalmoed neemt dan ook aan, dat men eerst water in het voorwerp deed, daarop asch strooide en dan roerde, zoodat *het water op de asch* kwam. Men vertale dus: *hij zal daarmede levend water in een voorwerp doen*. Vgl. Lev. 14,5 en 6. — מים חיים, *water uit een levende bron* wordt in een *voorwerp* geschept, — מילוי, vulling, — en vervolgens wordt daarop de asch gestrooid en geroerd, קדוש.

18. **אזוב**, drie stronken hijsop, tot een bundel saamgebonden; hier alleen voor de sprenkeling gebruikt, evenals Ex. 12,22. — איש טהור, *een rein man*, een meerderjarig, toerekenbaar persoon, moet de *menging* verrichten, terwijl het *spatten* slechts door een *mannelijk* persoon, al is hij ook minderjarig, geschieden mag. Een *priester* wordt er niet voor ver-

en op al de voorwerpen en op de personen, die daar geweest zijn, en op dengene, die eenig been of een verslagene
19 of een gestorvene, of een graf aangeraakt heeft; De reine namelijk zal op den onreine spatten, op den derden dag en op den zevenden dag; als hij hem op den zevenden dag ontzondigd zal hebben, zal deze zijne kleederen wasschen en
20 zich in water baden, en des avonds zal hij rein zijn. Iemand echter, die onrein is geworden, en zich niet laat onzondigen, die persoon zal uit het midden der vergadering uitgeroeid worden; want het heiligdom des Eeuwigen heeft hij verontreinigd, reinigingswater is niet op hem gesprengd; onrein is
21 hij gebleven. Dit zij hun tot eene eeuwige wet. En wie het reinigingswater spat, zal zijne kleederen wasschen; en wie het
22 reinigingswater aanraakt, zal tot den avond onrein zijn. En alles waaraan de onreine aanraakt, zal onrein zijn; en de persoon, die hem aanraakt, zal onrein zijn tot den avond."

---

eischt, hoewel hij het natuurlijk mág doen. Dat het onderwerp איש טהור achteraan, ná het tweede, niet ná het eerste werkwoord staat, vindt zijn oorzaak in het feit, dat hier niet het *nemen*, maar het *indoopen* hoofdzaak is. — **בַּמַּיִם**, *in h e t* juist beschreven, met asch vermengde *water*. — והזה, hij kan, na eenmaal te hebben ingedoopt, achtereenvolgens tal van personen of zaken besprengen. -- אשר היו שם slaat zoowel op menschen, als op zaken en bespreekt de טומאת אהל ועל הנגע enz. behandelt de verontreiniging door *aanraking*, zoowel voor personen als voor zaken.

19. **והזה הטהר על הטמא**, naar de traditie niet juist: een absoluut *rein* persoon, maar iemand, die relatief, gezien naast den hier besproken *onreine*, als rein beschouwd zou kunnen worden; — hieruit wordt dan afgeleid, dat de spatting, en in het algemeen de geheele bereiding der roode koe mag geschieden door iemand, die, na onrein geworden te zijn, zich reeds gebaad heeft en nog slechts op zonsondergang heeft te wachten om geheel rein te worden, טבול יום, die ook Lev. 14,8 reeds *rein* genoemd wordt. — וחטאו, *als hij hem dan met* מי חטאת *heeft besprengd op den zevenden dag*, zal hij, de onreine, wasschen enz. — וכבס slaat niet op dengeen, die de spatting verricht, daar deze, naar de traditie, niet onrein wordt; zie vs. 21. Zelfs al zou men dat vers op het geval van ritueel noodig spatten laten slaan, zoodat, in strijd met wat de traditie leert, zou worden aangenomen, dat, wie de spatting verricht, wel onrein wordt, — dan kon nog וכבס niet *den de spatting verrichtende* tot onderwerp hebben, daar in dat geval vs 21 onnoodige herhaling zou zijn.

20. Nadrukkelijke herhaling der straf bedreiging van vs. 13, om haar bijzonder in te prenten. IBN 'EZRA meent, dat vs. 13 van verontreiniging door *aanraking*, — ons vers van verontreiniging door het *in één tent zijn* met het lijk spreekt. — את מקדש ה' טמא, het heiligdom des Eeuwigen heeft hij verontreinigd, als hij het in onreinen staat betreden of gewijde spijzen gegeten heeft. Vgl. vs. 13.

21. **והיתה להם** enz, afsluiting van de beschrijving van het bespattingsceremonieel, evenals 10*b* van de bereiding der asch. — להם, voor de in het vorige vers in הקהל collectief aangeduide *Israëlieten*, daarom: *voor h e n*,

וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם
יט אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקֶּבֶר : וְזָרַק הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו
כ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב : וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא
כא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא : וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם
וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־
כב הָעָרֶב : וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת
תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב : פ

---

niet: *voor u.* — ומזה ··· והנגע. Nu volgen nog eenige bepalingen in verband, niet met de *spatting*, maar met de *onreinheid*, die het ontzondigingswater brengen kan. Reeds uit de plaatsing volgt dus, dat מזה niet doelt op dengene, die het ontzondigingswater spat om een onreine rein te doen worden, dus op *ritueele spatting*; de constructie ומזה enz. spreekt eveneens tegen die opvatting, — vgl. vs. 19 en 10, op grond waarvan men zou verwachten: וכבס המזה על הטמא את בגדיו; — de woorden geven veeleer te kenken: *wie ontzondigingswater spat* buiten eenige betrekking tot een te reinigen zaak of persoon, evenals in het tweede versdeel bij והנגע absoluut niet aan eene *reinigingshandeling* gedacht wordt. De zin is dus: wie van het water, zonder de bedoeling om iemand van onrein rein te doen worden, spat, in beweging brengt, wordt onrein tot den avond en zelfs zoozeer, dat ook kleederen-wasching moet plaats hebben, behalve zijn ritueel bad. — Uit de analogie van verontreiniging door *aas*, waar *aanraking* enkele persoonsverontreiniging, *dragen* ook kleederen-onreinheid ten gevolge heeft, (Lev. 11,25) wordt dan ook hier onder מזה het *dragen*, in beweging brengen, zelfs zonder directe aanraking verstaan. — יטמא, *zal onrein w o r d e n*, maar niet iets of iemand anders onrein kunnen *maken*; de verontreiniging plant zich door verdere aanraking niet voort.

22. **וכל**, v. s. *alle voorwerpen*, waaraan de aan een lijk verontreinigde aanraakt, *zullen onrein worden*, והנפש, *en een mensch, die den onreine aanraakt, zal tot den avond onrein zijn.* Bij voorwerpen, die alleen aangeraakt *worden*, is de onreine als onderwerp genomen; bij personen, die *actief* kunnen aanraken, de persoon zelve. De *mensch* is onrein tot den avond, na ritueel bad; de voorwerpen eveneens, doch daar men daar met het baden wel niet altijd groote haast zal maken, is daar dan de grens niet nauwkeurig aangegeven. — הטמא, *de* of *het* door aanraking aan een lijk *onrein gewordene*, niet: de door aanraking aan ontzondigingswater onrein gewordene (vgl. aant. vs. 21). Het lijk is *hoofdbron van onreinheid*, אבי אבות הטומאה; wie er aanraakt, wordt *bron van onreinheid*, אב הטומאה, evenals aas en dgl. zoodat hij verontreiniging kan brengen aan menschen of zaken, die hij aanraakt; dezen krijgen dan onreinheid van den eersten graad, ראשון לטומאה, die zich op menschen en voorwerpen niet verder voortplant.

20 1 Nu kwamen de kinderen Israëls, de geheele gemeente, in de
woestijn Tsin, in de eerste maand, en het volk vestigde zich
2 te Kadesh; en Mirjam stierf daar en werd daar begraven. En
er was geen water voor de gemeente; toen verzamelden zij
3 zich tegen Mozes en tegen Aharon. En het volk twistte met
Mozes en zij zeiden aldus: „Waren wij toch maar weggestorven
4 bij het wegsterven onzer broeders voor den Eeuwige! En
waarom hebt gij de vergadering des Eeuwigen naar deze woestijn
5 gebracht, om daar te sterven, wij en ons vee? En waarom
hebt gij ons uit Egypte doen optrekken, om ons naar deze
akelige plaats te brengen? het is geene plaats van zaad, —
noch van vijgeboom, of wijnstok, of granaatappel, — en water
6 is er zelfs niet om te drinken." Mozes en Aharon gingen terug
wegens de vergadering tot den ingang van de tent der samen-
komst, en vielen op hun aangezicht; en de heerlijkheid des
Eeuwigen verscheen hun.
8 7 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Neem den staf en

Hoofdstuk XX. 1. כל העדה. Deze bijvoeging, nadat het volk reeds als *de kinderen Israëls* is aangeduid, wijst er volgens Midrash en Rashie op, dat het de *geheele volksgemeenschap* der toekomst was, het nieuwe geslacht, dat den bodem van Palaestina zou betreden. Dan ligt hierin eene aanwijzing voor den tijd, waarin het volgende voorviel; het moet dan in het veertigste jaar geweest zijn. Dan zouden zij in Niesan van het veertigste jaar te Kadesh zijn aangekomen, terwijl wij hen 1 Ab van hetzelfde jaar bij het gebergte Hor vinden (vs. 22, vgl. 33,38), wat niet geheel zou sluiten met וישב, dat een vestiging voor langdurig verblijf onderstelt. Daarom meenen anderen, dat de komst te Tsien en Kadesh veel vroeger plaats had, dat het volk er lang gevestigd was en dat toen eerst Mirjam stierf. Kort daarna vallen dan de verder in dit hoofdstuk verhaalde feiten en het vertrek naar Hor. כל העדה moet dan echter een anderen zin hebben. Men meent dan, dat het hier, bij het openen van het verhaal van een nieuw oproer, staat, om de algemeene deelneming aan den opstand reeds van begin af aan te duiden, — evenals vs. 22 aan het begin van de mededeeling van Aharons dood, om de algemeene deelneming aan den rouw vs. 29 aan te duiden (Nachm.). — מדבר צן. In de woestijn Tsin en te Kadesh zagen wij het volk ook reeds Num. 13,21 en 26. Op hun tochten zijn zij dus ten slotte weer daar teruggekomen. Tsin is waarschijnlijk een deel van de woestijn Paran, Kadesh waarschijnlijk gelijk Kadesh Barnéa', een grensstad van Edom, in wier nabijheid Israël dan nu gelegerd was. — וישב, *het vestigde zich* voor lang verblijf, vgl. Deut. 1,46. — Daar volgens Midrash het verblijf bij Kadesh negentien jaren duurde, en de in hoofdstuk 10—17 verhaalde gebeurtenissen ná de tweede maand van het tweede jaar zijn voorgevallen, is in de laatst vermelde opvatting de moeilijkheid van den plotselingen overgang van de gebeurtenissen van het tweede naar die van het veertigste jaar niet meer zoo groot; wij hebben dan tot nu toe feiten uit de eerste twintig jaar gehad; krijgen nu in ons vers de mededeeling van de verblijfplaats gedurende de volgende negentien, waarin, juist omdat zij op één plaats gelegerd bleven, niet veel vermeldenswaardigs zal zijn voorgevallen; terwijl dan de vele feiten uit het laatste jaar in den breede worden beschreven. Mirjam was ouder dan Mozes en waarschijnlijk ook dan Aharon.

כ א וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב
ב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֶר שָׁם : וְלֹא־הָיָה מַיִם
ג לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן : וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה
ד וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בְּגוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה : וְלָמָּה
הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ
ה וּבְעִירֵנוּ : וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם
הָרָע הַזֶּה לֹא ׀ מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אַיִן
ו לִשְׁתּוֹת : וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם : * פ (שבת ב"ה)
ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : ח קַח אֶת־הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־

---

3. **עם משה**, *tegen Mozes*, als leider des volks, richten zij hun woorden, hun verwijt geldt echter ook Aharon, zooals uit het vorige vers en uit de meervoudsvormen vs. 4 en 5 blijkt. — וירב is Kal van ריב, behoeft geen Hiph'iel te zijn. — בגוע אחינו, *toen onze broeders stierven*, de in de woestijn gevallenen; daar de uitdrukking גוע, zacht wegsterven, voor den aanhang van Korach niet past. — לפני ה', *vóór den Eeuwige* wordt hij geacht te zijn gestorven, die tot zijn laatste ure de genadebewijzen Gods heeft ontvangen. Zoo de in de woestijn gestorvenen, die steeds van God hun voedsel en drank hadden gekregen en niet van honger of dorst waren omgekomen, wat zij nu vreezen. Men kan die woorden òf bij ולו גועגו, òf bij בגוע אחינו lezen; de zin blijft dezelfde. Anderen verklaren לפני ה': *op Goddelijk vonnis*, m. i. minder waarschijnlijk.

5. **מקום זרע**, *plaats, waar men uitgezaaid koren vindt*, waar rijp graan wordt aangetroffen; de klacht houdt niet in, dat zij niet *zaaien* kunnen, maar, zooals uit de in het volgende genoemde vruchtsoorten blijkt, dat nergens eetbare vruchten of graan gevonden wordt; — een bewijs dat Mozes zijne beloften, hen te brengen naar een land van overvloed, niet heeft gehouden, ומים אין, *en zelfs water is er niet*, het onderwerp staat met nadruk op den voorgrond. — Anderen meenen, dat de genoemde verfrisschende vruchten hun bij gebrek aan water tot lessching van hun dorst hadden kunnen dienen.

6. **ויבא**, *gingen* dieper de legerplaats *in*, trokken zich naar het centrum, het heiligdom, terug; de oploop had waarschijnlijk plaats vóór de tenten van Mozes en Aharon, die op eenigen afstand aan de Oostzijde van het heiligdom stonden. — מפני הקהל, uit vrees voor, of: vluchtende voor. Vgl. Gen. 7,7. — ויפלו על פניהם, *zij vielen* biddend om Goddelijken steun om het volk water te geven, *op hun aangezicht*.

8. **המטה**, *den staf*, volgens Ibn 'Ezra: *Mozes' staf*, dien wij het laatst Ex. 17,9 bij de overwinning op 'Amalek in Mozes' handen zagen, en die dan, zooals uit vs. 19 blijkt, *vóór den Eeuwige*, d. i. vóór de arke in het allerheiligste lag; v. a. den staf van Aharon, die was gaan bloeien en

roep de gemeente in vergadering bijeen, gij en uw broeder Aharon, en spreekt tot de rots vóór hunne oogen, dat zij haar water geve; zoo zult gij voor hen water uit de rots doen komen, en zult gij de gemeente te drinken geven, benevens
9 haar vee." Mozes nam den staf van vóór den Eeuwige, gelijk
10 Hij hem geboden had. Vervolgens deden Mozes en Aharon de vergadering bijeen komen, in het gezicht van de rots en hij zeide tot hen: „Hoort toch, gij oproerigen! moeten wij
11 soms uit deze rots water voor u doen komen?" Mozes hief zijne hand op, en sloeg de rots met zijn staf twee maal; toen kwam er veel water uit, en de gemeente dronk en haar vee. —
12 Hierop zeide de Eeuwige tot Mozes en tot Aharon: „Omdat gij geen vertrouwen in Mij gehad hebt, om Mij voor de oogen der kinderen Israëls te heiligen, daarom zult gij deze vergadering
13 niet brengen in het land, dat Ik hun gegeven heb." Dit zijn wateren van Twist, dien de kinderen Israëls tegen den Eeuwige gevoerd hebben, en waarbij Hij zich aan hen heilig toonde. —
14 Mozes zond boden uit van Kadesh naar den koning van Edom:

---

die „vóór de arke was gelegd om hem te bewaren als teeken voor alle toekomstige weerspannigen" (Num. 17,28); מטהו, vs. 11, beteekent dan: *de staf, dien hij in handen had.* — והקהל, *breng het volk bijeen,* naar *de* rots, waarschijnlijk een bekende rots, waaruit tot nu toe een bron was opgeweld, die hun water had verschaft; deze was dan plotseling verdroogd — en Mozes' *woord* zou haar doen terugkeeren; zoo wordt duidelijk, dat in het slaan, en zeker in het herhaald slaan op de rots een zoo ernstig vergrijp lag Een krachtige *beweging* op de plaats, waar nog kort geleden water was geweest, kón als *natuurlijke* oorzaak van het hernieuwd opwellen van het water worden verklaard, — wat bij een eenvoudige *toespraak* uitgesloten ware geweest. — Deze opvatting van הסלע wordt bevestigd door de uitdrukking ונתן מימיו, *zij zal haar water geven,* evenals vroeger; was er nooit water geweest, dan zou men eenvoudig מים verwachten.

10. **ויאמר**, *en hij,* Mozes, *zeide,* misschien bijgestaan door Aharon, zooals uit נוציא, meervoud, blijkt. — המן הסלע enz. Verlangt gij soms ook nog, dat wij u uit deze rots water doen te voorschijn komen? — v. a. kunnen *wij* soms, wij menschen, zoo iets doen? Gebeurt het dus aanstonds toch, dan is dat een Goddelijke Voorzienigheidsdaad; — in deze opvatting zou echter het persoonlijke voornaamwoord meer op den voorgrond moeten treden.

11. Het is zeer wel mogelijk, dat de eigenlijke misdaad van Mozes en Aharon door het verhaal van den Pentateuch niet wordt medegedeeld. Vs. 24 en 27,14 wordt de misdaad gequalificeerd als *oproerigheid* tegen God, Deut. 32,51 als מעל, *ontrouw* tegen God; — een zoo zware straf doet ook aan een niet geringe misdaad denken. Vgl. aant. vs. 10. — אשר נתתי, dat Ik hun beloofd heb te geven en dus zeker geven zal; dat dus als het ware hun reeds gegeven is, zoo zeker zullen zij het krijgen.

13. **המה מי מריבה**. *Dit zijn,* d. w. z. vandaar de naam: *wateren van twist, dien* enz., de plaats heet: מי מריבה of מי מריבת קדש, 27,14 en Deut. 32,51. Anderen verklaren אשר met: *waar;* in het Hebreeuwsche spraakge-

הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן
מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־
ט בְּעִירָם : וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּט�ֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ :
י וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם
יא שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם : וַיָּרֶם
מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פְּעָמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים
יב וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם : ס וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן
לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם :
יג הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ
יד בָּם : * ס וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם

---

bruik komt mij de eerste opvatting waarschijnlijker voor. — רבו את ה', door op te staan tegen Mozes en Aharon, waren zij indirect tegen God zelf in opstand gekomen. — ויקדש בם, *Zijne heiligheid*, waaraan het volk toonde te twijfelen, *bevestigde Hij weer tegenover hen*, het volk, of v. a. *Hij toonde* de onaantastbaarheid en onschendbaarheid van *Zijn heilig woord a a n h e n*, door *hen*, Mozes en Aharon, te bestraffen.

14. Van Kadesh uit zendt Mozes gezanten tot den koning van Edom, om vrijen doortocht te vragen, wat echter geweigerd wordt. De terugkomst der gezanten heeft het volk te Kadesh, aan de grens van Edom, afgewacht en trok na het weigerend antwoord en op het bericht, dat Edom gewapender hand den doortocht wilde beletten, van de grenzen des lands af, naar den berg Hor; en vandaar trokken zij de grenzen van Edom om, op eenigen afstand van de grens (21,4). — וישלח משה מלאכים, *Mozes zond gezanten* met de volgende opdracht. Dit feit had in het veertigste jaar plaats. Niettegenstaande Mozes wist, dat hijzelve Palaestina niet zou betreden, doet hij toch nog wat hij kan, om langs den kortsten weg zijn volk het beloofde land te doen bereiken; — die kortste weg leidde door het gebergte Sé'ier, Noordelijk en Westelijk van Kadesh; langs dien weg kwam men in het Zuiden of Zuid-Oosten van Palaestina. — אחיך ישראל, *uw b r o e d e r Israël*, met een beroep op de nauwe stamverwantschap wordt het verzoek ingeleid; uit Deut. 2,4 vv. blijkt, dat, met het oog op die verwantschap, het Israël verboden was, de wapenen tegen Edom te voeren. — De namen *Edom* en *Israël*, door 'Esau en Jakob gedragen ten gevolge van bepaalde feiten in hun leven, zijn de hoofdnamen geworden van de van hen afstammende volkeren. — Breedvoerig wordt het lijden en de wederwaardigheden van Israël geschetst en slechts zeer kort stil gestaan bij den ondervonden Goddelijken bijstand. Broederlijk medegevoel moet Edom leiden tot het toestaan van het verzoek. Op de bezetting van Palaestina wordt niet gewezen, om niet de oude haat weer op te wekken.

„Zoo spreekt uw broeder Israël: gij weet al de moeilijk-
15 heid, die ons getroffen heeft. Onze vaderen waren naar
Egypte afgedaald en wij woonden in Egypte langen tijd;
doch de Egyptenaren behandelden ons slecht en onze va-
16 deren. Wij schreiden tot den Eeuwige en Hij verhoorde
onze stem, en zond eenen bode, die ons uit Egypte voerde;
en zie, nu zijn wij te Kadesh, eene stad, die op de uiterste
17 grens van uw gebied ligt. Laat ons toch door uw land trek-
ken! wij zullen door geen akkerveld noch wijngaard trekken,
en zullen geen bronwater drinken; den koninklijken weg zullen
wij gaan, wij zullen rechts noch links afwijken, totdat wij uw
18 gebied zullen doorgetrokken zijn." Doch Edom zeide tot hem:
„Gij zult niet bij mij doortrekken! of ik zal met het zwaard
19 u tegemoet gaan." Nu zeiden tot hem de kinderen Israëls:
„Wij zullen langs den gebaanden weg optrekken, en zoo ik
van uw water drink, ik of mijn vee, dan zal ik den koop-
prijs er voor geven; slechts — het is eigenlijk niets — te
20 voet alleen wil ik doortrekken!" Doch hij zeide: „Gij
zult niet doortrekken!" en Edom trok uit, het tegemoet,

---

16. מלאך, *een bode*, Godsgezant; bedoeld is Mozes, die, als afzender van het gezantschap, zijn naam als Godsgezant niet noemt; anderen: *een engel*, vgl. Ex. 23,20. — קצה גבולך, *het einde van uw gebied*; גבול, eig. *grens*, beteekent dikwijls: het door de grenzen omsloten terrein, *gebied*. *Einde van de grens* zou een zinloos pleonasme zijn. Evenzoo beteekent het vs. 21 *gebied*. In vs. 17 kan het *grens* beteekenen; dan is de zin: *tot wij de* tegenover liggende *grens* van uw gebied *zijn overgetrokken;* maar ook *gebied*, en dan is de zin: *tot wij uw gebied zijn doorgetrokken*. Of Kadesh een *Edomietische* grensstad of een stad *dicht bij* het Edomietisch gebied was, onder andere heerschappij, laat zich niet met zekerheid beslissen.

17. מי באר, water uit *gegraven putten*, of aangelegde water*reservoirs*, die dus privaat eigendom van particulieren of steden zijn; zij zullen natuurlijk wel drinkwater moeten hebben, maar dat uit de natuurlijke *wellen*, מעין, die vanzelve ontspringen en voor algemeen gebruik bestemd zijn, nemen. Anderen meenen, dat reeds hier gedacht moet worden aan aanbod van *betaling* en de zin dus is: *wij zullen geen bronwater drinken* zonder het te betalen; daartegen spreekt echter 1°. het gebruik van het woord באר, dat steeds een kunstmatige waterverzamelplaats aanduidt; 2°. dat vs. 19 bij het tweede gezantschap uitdrukkelijk betaling wordt aangeboden voor מימיך, *uw water*, d. i. het van nature opwellende water, dat *uw eigendom* is, doordien het zich op uw grondgebied bevindt; al is het eigenlijk *publiek domein*, het is toch *staatseigendom*. — דרך המלך, *den koninklijken heirweg*, de breede wegen voor het doortrekken der koninklijke troepen aangelegd; waar dus ruimte genoeg is en geen vrees voor beschadiging van privaateigendom behoeft te bestaan. Bij het tweede gezantschap wordt dan aangeboden: במסלה נעלה. — מסלה, van סלל, samenhangend met סולם, *ladder*, wordt op tal van plaatsen met עלה verbonden en schijnt dus een *pad over de bergen* aan te duiden. Er schijnen dus twee wegen door Edom naar Palaestina geweest te zijn: *de koninklijke heirweg*, door de

כָּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר
טו מְצָאָתְנוּ : וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים
טו רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ : וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע
קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר
יז קְצֵה גְּבוּלֶךָ : נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בִּשְׂדֶה וּבְכָרֶם
וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול
יח עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ : וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי
יט פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ : וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה
נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־
כ דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעְבְּרָה : וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ

---

dalen loopend, korter en gemakkelijker; en *een bergpad*, over de kruinen der bergen heen, langer en moeilijker; — op beide punten wordt dus bij het tweede gezantschap iets minder belangrijks gevraagd, dan bij het eerste. — Over *voedsel* behoeft niet gesproken te worden, daar men immers het Manna heeft.

18. בִּי, *door mijn* = mijn gebied. — *Edom* is hier natuurlijk, evenals vs. 20, de koning der Edomieten of de macht, die het volk vertegenwoordigt en in zijn naam handelt. — אליו, *tot hem*, Mozes, door zijne gezanten vertegenwoordigd. — Uit Deut. 2,4 en 29 blijkt, dat בני עשו, het *volk* der Edomieten, althans ten deele, toch Israël niet zoo ongunstig gezind was en zij een deel van Edoms gebied doortrokken en zelfs door de bevolking werden geassisteerd Voor den doortocht dwars door het land was echter *koninklijke* machtiging noodig, die geweigerd werd.

19. בני ישראל, *de kinderen Israëls*, vertegenwoordigd door hunne gezanten, die het antwoord des konings aan Mozes hadden overgebracht en nu met eene nieuwe zending werden belast, — of die reeds van begin af de opdracht hadden, na weigering van het eerste, dit subsidiair verzoek aan den koning voor te dragen. — מימיך, het op de bergen stroomende water; zie vs. 17. — מכרם, van מֶכֶר, *koop*, en vandaar: *koopprijs*; v. a. van

מִכְרָה (van כרה, koopen, Deut. 2,6) in denzelfden zin, dat echter alleen Tsephanja 2,9 in geheel andere beteekenis voorkomt. — רק אין דבר ברגלי אעברה, *slechts — het is* eigenlijk *niets*, der moeite van het spreken niet waard, — *met mijn voeten alleen wil ik doortrekken*; ברגלי, als orgaan, waarmede het doortrekken geschiedt, bijgevoegd om te doen uitkomen, dat het in letterlijken zin, uitsluitend *doorgaan* en niets anders, bedoeld is; zoo ook וראה בעיניך, (Deut. 3,27) en tal van andere plaatsen. Anderen verklaren אין דבר: *er zal echter niets van* watervragen enz. *komen*, daar ik enkel doortocht vraag.

20. בעם כבד, *met een machtig leger*; אדום is hier dus ook: de koning; וביד חזקה, *met sterke*, gewapende *hand*.

21 met een machtige troep volk en met sterke hand. Daar Edom
nu weigerde Israël toe te staan zijn gebied door te trekken,
week Israël van hem af.
22 Zij braken op van Kadesh, en kwamen — de kinderen
23 Israëls, de geheele gemeente, — aan het gebergte Hor. De
Eeuwige zeide tot Mozes en tot Aharon aan het gebergte Hor,
24 op de grens van het land Edom, als volgt: „Aharon zal tot
zijne volkeren verzameld worden; want hij zal niet komen in
het land, dat Ik den kinderen Israëls geef; omdat gij tegen
25 Mijn bevel oproerig waart, bij de Twistwateren. Neem Aharon
en zijn zoon El'azar, en laat hen den berg Hor bestijgen.
26 Laat Aharon dan zijne kleederen uittrekken en laat zijnen zoon
El'azar zich ermede bekleeden; en Aharon zal verzameld
27 worden en daar sterven." Mozes deed, gelijk de Eeuwige ge-
boden had; zij gingen den berg Hor op, voor de oogen der
28 geheele gemeente. Mozes liet Aharon zijne kleederen uittrekken,
en liet daarmede zijn zoon El'azar zich kleeden; en Aharon
stierf daar op den top van den berg, en Mozes en El'azar
29 daalden af van den berg. Toen de geheele gemeente zag, dat
Aharon verscheiden was, beweenden zij Aharon gedurende
dertig dagen, het geheele huis Israëls.

21 1 De Kena'aniet, de koning van 'Arad, die in het zuiden
woonde, hoorde, dat Israël langs den weg der verspieders kwam;

---

21. מעלין, *van bij hem*, uit de nabijheid zijner grenzen, in de in het volgende vers aangegeven richting.

22. Het hier bedoelde gebergte *Hor* ligt naar vs. 23 dicht bij Edom, en is wél te onderscheiden van den 34,7 en 8 als noordelijkste grenspunt van Palaestina genoemden *berg Hor*, die, naar SCHWARTZ, Palaestina 6,25 en 27, ten Noorden van den Libanon ligt. De naam הר ההר duidt soms één bergtop, soms de geheele bergstreek aan, zooals hier. Waarschijnlijk is welluidendheidshalve de naam הָר הֹר omgezet in den anders niet gebruikelijken vorm הר ההר, vgl. echter uitdrukkingen als יבק הנחל (Deut. 3,16). De legerplaats heet Deut. 10,6: *Moséra*, dat Num. 33,30 *Moséroth* genoemd wordt; hier wordt de berg *Hor* als station genoemd, evenals 33,37. Het is niet onmogelijk, dat *Moséra* de naam is voor eene streek, loopende van Bëëroth Bené Ja'akan tot den berg Hor, — terwijl *Moseroth* de naam is van een bepaalde plaats, in de nabijheid van Bëëroth Bené Ja'akan; zij trokken dan op den tocht van Kadesh naar Hor over Moséroth naar de 33,31—37 genoemde plaatsen, die samen Moséra heeten; *daar* (Deut. 10,6) in Moséra, en wel op den berg Hor, *stierf Aharon*. Zij zijn dan op dien tocht opnieuw, — ten derden male dus, naar Kadesh gekomen.

24. יאסף enz. Zie Gen. 25,8; uit vs. 26, waar het *sterven* ná יאסף genoemd wordt, blijkt wel, dat de uitdrukking niet: *begraven worden* beteekent; ook is Aharon niet *bij* zijne in Egypte gestorven vaderen begraven; tenzij men verklaart: *evenals* zijne vaderen begraven worden, en ומת: *n a d a t hij gestorven zal zijn*. De uitdrukking schijnt te beteekenen: *tot het eeuwige leven overgaan*, evenals zijne vaderen. — למי מריבה, *bij gelegenheid van de Twistwateren*, of met IBN 'EZRA ל' = ב': *te Mé-Merieba*.

כא בְּעַם כָּבֵד וּבְיַד חֲזָקָה : וַיְמָאֵן ׀ אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל
עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו : * פ
כב וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר : וַיֹּאמֶר
כג יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם
כד לֵאמֹר : יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה :
כה כו קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר : וְהַפְשֵׁט
אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף
כז וָמֵת שָׁם : וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר
כח לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה : וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ
אֶתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה
כט וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר : וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ
כא א אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל : ס וַיִּשְׁמַע
הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים

(במ' כ"ג כ"ד)

---

26. את בגדיו, *zijne* hoogepriester-*kleederen*; והלבש אתם, door het aantrekken der hoogepriester-kleederen wordt El'azar tot Aharons opvolger aangewezen (Ex. 29,29). Men kan verklaren: *laat Aharon zijne kleederen uittrekken en laat El'azar ze aantrekken;* dan geeft Mozes slechts aanwijzingen, maar doet zelve niets; de dubbele vierde naamval komt dan ook goed tot zijn recht. — יאסף korte uitdrukking voor: יאסף אל עמיו.

28. וימת, een plotselingen, zachten dood. Aharon was, naar Num. 33,39, bij zijn dood 123 jaar oud. Zijne begrafenis, tegen de gewoonte hier niet vermeld, wordt Deut. 10,6 aangestipt. De begrafenis geschiedde waarschijnlijk door *Mozes;* El'azar mocht zich als hoogepriester ook aan het lijk zijns vaders niet verontreinigen, zoolang er een ander was, om het te verzorgen.

29. ויראו, *zij zagen* = vernamen; of volgens de zoogenaamde vertaling van JONATHAN: zij zagen Mozes met tranen in de oogen en teekenen van rouw dragend van den berg komen; n. a. *zij zagen,* dat slechts Mozes en El'azar van den berg afkwamen en begrepen, *dat Aharon gestorven was.* — ויבכו, *bedreven* algemeenen *rouw.*

HOOFDSTUK XXI. 1—3. מלך ערד. *'Arad,* in het zuiden van Palaestina, — הנגב, *de drooge vlakte in het zuiden* van Juda's stamgebied (vgl. 33,40) — wordt ook Jos. 12,14 als regeeringszetel van een Kena'anietischen vorst genoemd, wiens gebied zich dan ook meer Oostelijk moet hebben uitgestrekt, — of die tot den aanval op Israël zich buiten zijn land naar de woestijn begaf. — דרך האתרים. Naar Septuaginta en SA'ADJA een overigens

nu voerde hij oorlog tegen Israël en voerde eenigen ervan als
2 gevangenen weg. Toen deed Israël eene gelofte ter eere des
Eeuwigen en zeide: „Wanneer Gij dit volk in mijne macht
3 geven zult, zal ik hunne steden tot ban verklaren." De Eeuwige
luisterde naar de stem van Israël; Hij gaf hun den Kena'aniet
over en het verklaarde hen benevens hunne steden tot ban;
en men noemde den naam der plaats Chorma.
4 Zij braken op van het gebergte Hor, in de richting naar de
Schelfzee, om het land Edom om te trekken; doch het volk
5 werd moedeloos op den weg. Het volk sprak tegen God en tegen
Mozes: „Waarom hebt gij ons uit Egypte opgevoerd, om in de
woestijn te sterven? want er is noch brood noch water, en
6 onze ziel heeft een weerzin tegen het ellendige voedsel." Hierop
liet de Eeuwige tegen het volk de vergiftige slangen los, welke
7 het volk beten, zoodat er veel volk van Israël stierf. Toen kwam
het volk tot Mozes, en zij zeiden: „Wij hebben gezondigd, dat
wij tegen den Eeuwige en tegen u gesproken hebben; bid

---

niet bekende plaats; naar ONKELOS e. a. = התרים, *langs den* vroeger door de *verspieders* ingeslagen *weg*, van de woestijn Tsin het land in; anderen: van een oud Hebreeuwsch, in het Arameesch nog overgebleven woord אָתָר, *plaats*, streek, — *in de richting naar deze* zuidelijke *streken*. In ieder geval achtte de vorst zich door Israël bedreigd; het zou den doortocht kunnen forceeren, daar 'Arad waarschijnlijk niet zoo machtig was als Edom; waarschijnlijk had deze aanval ná Aharons dood, in de nabijheid van Hor, plaats, daar het ook Num. 33,40 in onmiddellijken samenhang met Aharons dood vermeld wordt.

2. והחרמתי, *tot ban verklaren*, een God gewijd eigendom, waarvan geen mensch profijt mag hebben (Lev. 28,28).

3. ויתן, *Hij gaf*, namelijk in Israëls macht. — 'Arad lag in het eigenlijk Palaestina, misschien nog voor een deel er buiten. De daar gelegen steden kan Israël toen reeds verwoest hebben, hoewel dit niet waarschijnlijk is, daar in dit geval iets moest vermeld worden, dat dit deel van 'Arad's land door Israël in bezit was genomen. Het komt mij dus het aannemelijkst voor, dat het land 'Arad in het eigenlijke Palaestina lag en hier alleen voor de *latere* verovering der gelofte werd afgelegd, de steden van 'Arad tot ban te zullen verklaren. Niet het volk en het land, maar slechts het als vijand uitgetrokken *leger* viel dus Israël in handen, en wel, terwijl zij naar hun land terugtrokken met de gemaakte gevangenen; dezen werden dan bevrijd en het vijandelijk leger verslagen. IBN 'EZRA neemt aan, dat er twee 'Arads waren en twee plaatsen, die Chorma heetten, één ten Oosten van den Jordaan, in de woestijn, waarvan dan hier sprake is, (vgl. echter 33,40) en één Westelijk van den Jordaan in Palaestina, dat Jos. 12,14 besproken wordt. — המקום, *de plaats*, waar de Israëlieten het leger van 'Arad verslagen hadden; חרמה wordt ook 14,45 en Josua 12,14 als plaatsnaam genoemd. Het laatste is eene stad in Palaestina; het eerste een plaats bij de woestijn Tsin, die haar naam, evenals hier, aan een daar geleden nederlaag ontleende. Het kan zeer goed zijn, dat verschillende plaatsen dezen naam verkrijgen. Het woord beteekent: *ban;* Lev. 27,28 en 29.

ב וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ ו מִמֶּנּוּ שֶׁבִי : וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר
לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי
ג אֶת־עָרֵיהֶם : וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי
וַיַּחֲרֶם אֹתָם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה : פ
ד וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר
ה נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ : וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה
הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם
ו וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל : וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם אֶת־הַנְּחָשִׁים
ז הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב מִיִּשְׂרָאֵל : וַיָּבֹא
הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל

---

4. **דרך ים סוף**, *in de richting naar de Schelfzee,* evenals vroeger 14,25 van Kadesh uit, zoo nu van het niet zeer ver, maar vermoedelijk meer westelijk gelegen Hor uit. De Schelfzee ligt Zuid-Westelijk van Hor; zij trekken nu eerst in Zuidelijke richting, om dan, nadat de Zuidgrens van Edom bereikt is, meer naar het Oosten en dan naar het Noorden zich wendende, het gebied van Edom om te trekken, en bij Moabieten en eindelijk Emorieten aan te komen (vs. 10; 22,1 vv). — ותקצר נפש, Recht. 16,16 en Job. 21,4 absoluut gebruikt voor: *moedeloos worden;* zie Ex. 6,9, ongeduldig of anstig worden. — בדרך, *op* of *door de reis.* Volgens Deut. 2,1 duurde die *omtrekking van het gebergte Se'ier* = het land Edom, tamelijk lang, ימים רבים, en scheen tevens een lange omweg naar het beloofde land. Daardoor verklaart zich de moedeloosheid des volks.

5. **העליתנו**, *hebt g ij,* meervoud, *ons opgevoerd,* dat is: gij, Mozes, en God, of: gij en de andere volksleiders, de oudsten. — למות במדבר is òf ironisch antwoord op de vraag למה העליתנו, òf deel van het verwijt: waartoe diende het ons uit Egypte te voeren, als wij toch in de woestijn moeten sterven? — אין לחם ואין מים, *er is geen* gewone *spijze en drank;* zij klagen niet over gebrek aan voedsel, maar over het ontbreken van de gewone menschelijke spijs. — ונפשנו קצה, *onze ziel,* v. s. onze begeerte naar voedsel, zooals op meer plaatsen נפש voor *verlangen* gebruikt wordt; dan is de zin: hoe ook naar voedsel verlangend, hebben wij een weerzin tegen het Man. Anderen: *onze ziel* = onze persoon. — בלחם הקלקל, v. s. verdubbeling van קל, *licht,* zeer licht verteerbaar, maar daardoor ook weinig krachtgevend, — v. a. van קלה, verachten, de *verachtelijke* spijze.

6. **השרפים**, waarschijnlijk van שרף, *verbranden,* dus: brandend, vergiftig. — וישלח, de Pi'el in den zin van: *loslaten,* speciale term voor den aanval van troepen wilde dieren op menschen. De bepalende ה' moet verklaard worden als: *de* in die streek te huis behoorende *slangen;* Gods hand toonde zich hier niet in het *aanwezig zijn,* maar in het *aanvallend optreden* der slangen. — וינשכו, Pi'el in intensieve beteekenis.

tot den Eeuwige, dat Hij de slangen van ons afwende."
8 En Mozes bad ten behoeve van het volk. En de Eeuwige
zeide tot Mozes: „Maak u eenen *Saraph* en plaats dien op
een stang; nu zal het zijn: ieder, die gebeten is, — als hij
9 dien aanziet, dan zal hij in het leven blijven." Mozes maakte
een koperen slang, en plaatste haar op een stang; nu was
het: als eene slang iemand gebeten had, en hij dan keek
10 naar de koperen slang, dan bleef hij in het leven. — De
11 kinderen Israëls trokken op, en legerden in Oboth. Zij trok-
ken op van Oboth, en legerden te 'Ijim bij den 'Abariem, in
de woestijn, die tegenover Moab ligt, van de zijde van zons-
12 opkomst. Van daar trokken zij op en legerden in het dal Zéred.
13 Van daar trokken zij op en legerden aan de overzijde van den
Arnon, die in de woestijn is, — die uit het gebied van den Emo-
riet komt; want de Arnon is de grens van Moab, tusschen Moab
14 en den Emoriet. Daarom wordt er gezegd in het boek van de
oorlogen des Eeuwigen: „— Waheb te Soepha, en de beken, die
15 „van den Arnon. En de uitstorting der beken, die een kromming
„maakt voor de bewoning van 'Ar, en tegen Moabs grens leunt.

---

8. De stof, waaruit de slang moest vervaardigd worden, schijnt niet voorgeschreven te zijn. Uit vs. 9 blijkt, dat Mozes haar van koper maakte. — Het optreden der slangen moest het volk bewijzen, dat zij in de woestijn voortdurend door gevaren waren omringd; dat dus, zoo zij zulke lange tochten ongestoord hadden kunnen maken, de Goddelijke Voorzienigheid hen beschermde Dit zou hen de blik naar de hoog in de lucht opgerichte slang diep in 't gemoed prenten. — חי, *leven blijven* of: *herstellen*. — De koperen slang schijnt niet alleen toen, maar ook later die werking gehad te hebben, zooals uit het gebruik der woorden והיה אם נשך enz. blijkt; niet alleen de *toen* gebeten, maar telkens: *als iemand door een slang was* = zou worden *gebeten* enz. Uit II Kon. 18,4 blijkt, dat eerst Chizkija de door Mozes vervaardigde slang liet verbrijzelen, waarschijnlijk omdat men er bijgeloovig of afgodisch misbruik van maakte.

10. ויסעו, naar 33,41 en 42 uit Tsalmona of Poenon, op een van welke beide plaatsen het in de vorige verzen verhaalde plaats had; v. s. te *Tsalmona*. dat juist aan het *beeld*, צלם, van de slang zijn naam zou ontleend hebben.

11. בעיי העברים, *te 'Ijiem*, dat *deel* uitmaakt van of *dicht* ligt *bij* het gebergte *'Abariem*. — עיי beteekent: *puinhoop* of *eenzame plek*, woestenij; het schijnt slechts eigennaam te zijn (33,45 enkel עיים) van een stuk woestijn, waar zij eerder aankwamen, dan aan het gebergte 'Abariem (33,48). Het ligt *Oostelijk van Moab*, zoodat zij, van hier westwaarts door het land Moab trekkende, direct in het Oosten van Palaestina gekomen zouden zijn. Naar Deut. 2,9 en 13 maakten zij echter den tocht zoo niet, vermoedelijk daar Moab, evenals vroeger Edom, en later 'Ammon, weigerde den doortocht toe te staan (vgl. Recht. 11,17 en 18) en het ongeoorloofd was, Moab te bestrijden, daar het, als van Lot afstammend, aan Israël verwant was.

12. בנחל זרד, v. s. een beek, v. a. een diep dal, in den regentijd met water gevuld, of: een vroeger stroombed, *wadi*. Ook Deut. 2,13 en 14 kan het beide beteekenissen hebben.

אֶל־יְהוָה וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם׃
ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה
ט כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ
עַל־הַנֵּס וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ
עשי יא הַנְּחֹשֶׁת וָחָי׃ * וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃ וַיִּסְעוּ
מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב
יב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד׃ מִשָּׁם נָסָעוּ
יג וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבוּל הָאֱמֹרִי כִּי
יד אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי׃ עַל־כֵּן יֵאָמַר
בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן׃
טו וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב׃

---

13. Van Zéred verder trekkende, dat overigens Num. 33 vs. 45 vv., vermoedelijk met de namen van zijne onderdeelen is aangeduid, daar het eene groote vlakte schijnt te zijn, trekken zij nu verder Moab's grens langs, tot zij aan de Noordgrens van Moab komen, waar de Arnon het Moabietische land van dat van den Emoriet scheidt; zij legeren nu מעבר ארנון אשר במדבר, *aan dien oever van den Arnon, die in de woestijn is*, d. i. den Noordelijken oever, in het Emorietische land, en laten vandaar Siechon om verlof tot den doortocht vragen. — היצא is appositie bij ארנון; de Arnon ontspringt in het land van den Emoriet en vormt met zijn benedenloop de grens tusschen Emoriet en Moabiet.

14. **על כן**, *met het oog op het hier gebeurde*, de toezegging van de onderwerping van Siechon, die ook werkelijk vervuld is. — יאמר בספר מלחמת ה׳, *wordt gezegd in het boek*, of: *het verhaal van de oorlogen Gods*; de zekerheid van de vervulling der toezegging en de vele wonderfeiten van den laatsten tijd kunnen zeer wel in het volk sommigen bezield hebben en aan epische verhalen het aanzijn hebben geschonken, die al of niet werden opgeschreven, (ספר is niet juist: *boek*, maar: *verhaal*) doch in ieder geval onder het volk bekend waren. Fragmenten uit zulke volkszangen hebben wij dan hier 15—20; en 27 en 30. — Door onbekendheid met de hier genoemde namen is deze plaats voor ons bijna onbegrijpelijk. — את sluit aan bij een voorafgaand werkwoord, dat *overwinnen*, of *veroveren* of iets dergelijks moet beteekenen. — הנחלים ארנון = נחלי ארנון הנחלים.

15. **ואשד**, de *uitstorting* van beken, of: de plaats, die zij *besproeien*; gewoonlijk **אשדה**, in het meervoud. — אשר נטה, *die een bocht maakt*, לשבת ער, zoodat zij een open, vrije ruimte laat *voor het wonen van 'Ar*, d. w. z. die in een bocht het terrein omsluit, waarop 'Ar, een van Moabs voornaamste steden, gebouwd is; anderen: שבת ער, *de* residentie, *koningswoning te 'Ar*. — ונשען, *en leunt tegen*, d. w. z. juist loopt langs *de grens van Moab*.

16 „En van daar naar de bron, — dit is de bron, waaromtrent
„de Eeuwige tot Mozes gezegd heeft: „Verzamel het volk, Ik
17 wil hun water geven." — Toen zong Israël namelijk dezen
zang: „Kom op, gij bron! heft beurtgezang aan haar ter eere!
18 „Gij bron, die vorsten groeven, die de edelen Zijns volks
„dolven, met den wetgeversstaf, met hunne staven," — en van
19 „Midbar naar Mattana; van Mattana naar Nachalieël en van
20 „Nachalieël naar Bamoth. En van Bamoth naar Gai, dat in
„het veld van Moab ligt, op den top van de Pisga, en uitziet
„over de vlakte der wildernis."
21 Israël zond boden naar Siechon, koning der Emorieten, zeg-
22 gende: „Laat mij door uw land trekken; wij zullen naar geen
akkerveld noch wijngaard afwijken, en geen bronwater drinken;
langs den koninklijken weg zullen wij gaan, totdat wij over
23 uw grens zullen getrokken zijn." Doch Siechon wilde Israël
geen verlof geven door zijn gebied te trekken; maar Sie-
chon verzamelde al zijn volk en trok uit, Israël te gemoet,
naar de woestijn, en kwam te Jahats en bestreed Israël.
24 Doch Israël versloeg hem door de scherpte van het zwaard,
en veroverde zijn land van den Arnon tot den Jabbok, tot
aan de zonen van 'Ammon; want sterk was geweest de
25 grens van de zonen van 'Ammon. Israël nam al die steden in,

---

16. Of dit nog bij het citaat behoort, of voortzetting van de beschrijving van Israëls tocht is, staat niet vast. IBN 'EZRA neemt het laatste, MENDELSSOHN het eerste aan.

17. Waarschijnlijk een overigens niet bekend feit, aan den Arnon voorgevallen of op de voortzetting van den tocht. Bij plotseling opgekomen gebrek aan water, schijnt daar op Gods woord plotseling een bron te zijn ontsprongen, en het volk, in vreugde over de redding, een lofzang te hebben aangeheven. — עלי באר, *stijg op* uit de diepte, ontspring en blijf voortstroomen.

18. שרים en נדיבים, de edele leiders van het volk Gods, — Mozes, El'azar en de oudsten. — מחקק במשענתם, *met den wetgeversstaf*, of: *den griffel*, — van חקק, graveeren, uithollen, — *aan hunne staven*, die in hun heerschersambt in de eerste plaats als wetgevers hebben op te treden; v. a parallel: *bron, die de hoofden des volks gegraven hebben met wetgeversgriffel, met heerschersstaf*. — וממדבר מתנה, zet de beschrijving van den tocht of van den in het citaat beschreven loop van den Arnon voort. *En van Midbar, de* woestijn, waarschijnlijk een plaats in dit gedeelde van het Emorietische of Moabietische land, dat toen bij voorkeur *Midbar* heette. De lezing van Septuaginta: *en van Be'er*, is, juist omdat zij zoo eenvoudig schijnt, beslist onjuist; het zou onbegrijpelijk zijn, hoe uit die eenvoudige lezing onze tekst heeft kunnen ontstaan. De afschrijver, aan wien die verandering te wijten is, heeft ממדבר niet begrepen, en naar eigen inzicht uit de vorige verzen den tekst veranderd. — De hier volgende plaatsnamen zijn overigens in het algemeen niet nader bekend.

20. הגיא kan hier niet *dal* beteekenen, daar het gezegd wordt *op den top* der Pisga te liggen; waarschijnlijk is het hier in de grondbeteekenis:

מז וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־
יז הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם : ס אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־
יח הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ : בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ
יט נְדִיבֵי הָעָם בְּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעַנְתָּם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה : וּמִמַּתָּנָה
כ נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת : וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב
רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן : * פ
כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר :
כב אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נַטֶּה בְשָׂדֶה וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר
כג בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ : וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־
יִשְׂרָאֵל עֶבְרָ בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת
כד יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יְהַצָה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל : וַיַּכֻּהוּ
יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי
כה עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן : וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הֶעָרִים

(ב"ש יהוה) יהוה

---

hoogte, en beteekent het ook in het algemeen niet gewoon: *dal*, maar veeleer: *hoogvlakte*. Hier houden velen het voor een eigennaam. — בשדה מואב is: *het vrije veld*, eene vallei of hoogvlakte in het land van Moab. — הפסגה, v. s. *een keten van bergtoppen*, v. a. een hoog *bergplateau*, een *uitkijk*; n. a. een naam van het Noordelijk deel van den 'Abariem-keten. — על פני, *over het oppervlak; naar* zou moeten luiden: אל פני. — הישימן, de eenzame, woeste wildernis; 34,49, בית הישימות genoemd; waarschijnlijk naam voor een plaats bij den Jordaanoever, aan het N. O. strand van de Doode Zee.

21. **ישראל**, Mozes in naam van Israël. De plaats, vanwaar de gezanten naar Siechon gezonden worden, heet Deut. 2,26: *woestijn van Kedémoth*; dit laatste is eene Emorietische stad, in wier nabijheid Israël, ten deele op Emorietisch gebied, gelegerd was.

22. **עד אשר נעבר גבלך**; hier: *totdat wij uwe* andere, tegenovergestelde *grens zullen zijn overgetrokken* en dus uw land weer zullen verlaten hebben.

24. *Van Arnon tot Jabbok*; Arnon is de Zuidelijke, Jabbok de Noord-Oostelijke grens van Siechons gebied. Uit vs. 26 blijkt, dat dit Noordelijk deel van Siechons gebied door hem op de Moabieten was veroverd; het slot van ons vers geeft de reden aan, waarom hij zijn veroveringstocht niet had voortgezet; — כי עז, *want* te zeer *versterkt was de grens der 'Ammonieten*. Dezen waren zijne Noord-Oostelijke naburen, terwijl ten Noorden van Siechons land het gebied van 'Óg lag. — Israël was het wegens stamverwantschap verboden tegen Moab en 'Ammon strijd te voeren, om hun land te veroveren. Daarom heeft het verklaring noodig, hoe Israël in het bezit kan komen van landstreken, die eens aan Moab hadden toebehoord.

en Israël vestigde zich in al de steden van den Emoriet, in
26 Cheshbon en al hare dochtersteden. Want Chesbon was de stad
van Siechon, den koning der Emorieten; hij had namelijk met
den vorigen koning van Moab strijd gevoerd, en had al zijn land
27 aan zijne macht ontnomen tot den Arnon. Daarom zeggen de
dichters: „Komt naar Cheshbon! Opgebouwd en bevestigd worde
28 „het als Siechons hoofdstad! Want een vuur ging uit van
„Cheshbon, eene vlam uit Siechons veste, verteerde 'Ar van Moab,
29 „de bezitters van de hoogten van den Arnon. Wee u, Moab!
„verloren zijt gij, volk van Kemosh! hij gaf zijne zonen als vluch-
„telingen, zijne dochters in krijgsgevangenschap over aan den
30 „koning van den Emoriet, Siechon. Wij wierpen hen neder —
„te gronde ging Cheshbon, tot buit werd Diebon; wij hebben
„verwoest tot Nóphach, ja tot Médeba toe."

---

25. וישב, *en Israël vestigde zich*, schijnt te beteekenen, dat voorloopig reeds eene bezetting werd achtergelaten; de eigenlijke *vestiging* geschiedde eerst, toen Mozes het veroverde gebied aan de stammen toewees, die het gevraagd hadden. — בנתיה, de kleinere steden, die, als kinderen de moeder, de groote stad omgeven; anderen: *dochtersteden*, van Cheshbon uit bevolkte en bestuurde steden, koloniën, waarbij men de stad, die ze stichtte: *moederstad* noemt.

26. חשבון, oorspronkelijk eene Moabietische stad, *was*, na door Siechon veroverd te zijn, *de* hoofd-*stad* of residentie *van Siechon geworden*. — הראשון, natuurlijk niet: *de eerste*, maar: *de vorige;* den voorganger van den 22,2 als koning van Moab vermelden Balak. — Tot dien tijd was dus het land ten Noorden van den Arnon, tot den benedenloop van den Jabbok toe, in Moab's bezit geweest; vandaar dat de legerplaats van Israël vóór den overtocht over den Jordaan, tot het land Moab gerekend wordt, waartoe het oorspronkelijk had behoord (Deut. 1,5; vgl. Deut. 3,12 e. a. p.)

27. המשלים, eig. *dichters van een Mashál;* משל, spreuk, gelijkenis en vandaar: gedicht in het algemeen. Waarschijnlijk hebben wij hier een Emorietischen zegezang, naar aanleiding van Siechons overwinning, die, ná de verovering van Siechons gebied, ook onder Israël bekend werd en door hen als zege- en volkslied werd gebezigd. — באו, *komt* en aanschouwt de macht van *Cheshbon*. — Zoo noodigen zij hunne medeburgers uit, — *het*, Cheshbon, *worde* nu in trotsche kracht *opgebouwd*, daar het door beleg en verovering wel geleden zal hebben, — *en blijve dan* voor eeuwig *gevestigd als hoofdstad van Siechon*.

28. כי אש, *want een* oorlogs-*vuur ging uit van Cheshbon*, dat het eerst belegerd en veroverd schijnt te zijn, en dat misschien, door weigering van cijns of dgl., waartoe het verplicht zal geweest zijn, in opstand was gekomen en zoo den oorlogsfakkel had doen ontbranden. — מקריית סיחן, uit de stad, die *nu* als zwaar versterkte vesting, *Siechons hoofdstad* is geworden. — ער מואב, een der bekendste Moabietische steden, die nog bij Jesaja en andere profeten als hoofdstad voorkomt. — בעלי במות ארנן, de Moabieten, *de* vroegere *beheerschers van de* sterke bergvestingen op de *hoogten aan* de oevers van *den Arnon*.

29. כמוש, *Kemosh*, op tal van plaatsen in de Profeten als nationale

הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ׃
כו כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ
כז מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן׃ * עַל־כֵּן
כח יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחֹון׃ כִּי־
אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן אָכְלָה עָר מוֹאָב
כט בַּעֲלֵי בָמוֹת אַרְנֹן׃ אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן
ל בָּנָיו פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחֹון׃ וַנִּירֶם
אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר * עַד־מֵידְבָא׃

אחרון

ל נגיד עד

---

afgod der Moabieten vermeld; Recht. 11,24 ook bij de 'Ammonieten. — נתן, *hij*, Kemosh, *gaf* enz. (vgl. Jeremia 48,45 en 46, die een navolging zijn van onze plaats).

30. ונירם = וְנִירֵם, van ירה, *naar beneden werpen;* anderen = וְנִירַם, *en hun macht ging ten gronde*, de macht *van Cheshbon* namelijk; de eerste opvatting komt mij aannemelijker voor. — עד, *buit* is geworden *Diebon;* het komt meer voor, dat in één vers hetzelfde woord in twee beteekenissen is gebruikt, zoodat עד נפח zeer goed vertaald kan worden: *tot Nophach.* (Zie MANDELSTAMM). Anderen: *en wij wierpen ze neder, nu Cheshbon verloren was* voor Moab, *tot Diebon.* — ונשים = וַנָּשֵׂם, = וַנָּשֵׁם van שמם, verwoesten, of וַנָּשֵׂם אותם = וַנָּשֵׁם, van נשה, als schuldeischer optreden, de Hiph'iel intensief, — of: *doen vergeten*, — of = וַנַּאֲשִׁים. van אשם, *als schuldig veroordeelen* of *straffen*. — Op grond van Jer. 49,20 en 50,45 komt mij de eerste verklaring de aannemelijkste voor. — אשר עד מידבא. *Nophach* is eene stad, waarvan dus moeilijk gezegd kan worden, dat zij zich tot eene andere stad uitstrekt. Men moet dus òf aannemen, dat Médeba tevens naam eener landstreek is, — òf wel אשר als versterkende uitroep opvatten: *ja, zelfs.* — Wij hebben het stuk opgevat als Emorietisch zegelied; anderen houden het voor een overwinningszang der Israëlieten, na den oorlog tegen Siechon. De uitnoodiging „komt naar Cheshbon en bouwt het weer op!" is dan ironisch, spottend tot de overwonnen Emorieten gericht; komt en herbouwt het weer, als gij kunt; — gij waart toch eens zoo machtig, dat van uw hoofdstad uit het oorlogsvuur Moab aantastte. Vs. 29 richt zich dan tot het, tot nog toe niet door Israël bestreden Moab: Nu zal het niet lang meer duren, of ook gij zijt verloren, in Israëls macht gekomen; want voor Siechon leedt gij de nederlaag — en, vs. 30, dezen hebben wij nu geheel te gronde gericht; de beurt is thans aan Moab. — Ik geef beide opvattingen terug, daar ik geen argumenten zie, die aan de eene boven de andere de voorkeur doen geven.

32 31 Israël vestigde zich dus in het land van den Emoriet. Mozes
zond uit om Ja'zer te verspieden, en zij namen hare dochter-
33 steden in; en men verdreef den Emoriet, die daar was. Zij
wendden zich om en trokken op, in de richting naar Bashan;
toen trok 'Og, de koning van Bashan, uit, hen tegemoet, hij
34 en al zijn volk, ten strijde, naar Edré'ie. De Eeuwige zeide
tot Mozes: „Vrees hem niet, want in uwe macht geef Ik hem
en al zijn volk en zijn land; en gij zult hem doen, gelijk gij
gedaan hebt aan Siechon, den koning van de Emorieten, die
35 te Cheshbon woonde." Zij versloegen hem en zijne zonen en
al zijn volk, totdat men hem geen rest overliet, en zij ver-
overden zijn land.

22 1 De kinderen Israëls trokken op en legerden in de valleien van Moab, aan deze zijde van den Jordaan tegenover Jerécho.

2 Toen Balak, de zoon van Tsippor, vernam al wat Israël den
3 Emoriet gedaan had; En dat Moab zeer bevreesd was voor het
volk, omdat het zoo machtig was; en Moab een weerzin had tegen

---

31. וישב, herhaling van vs. 25; niet het geheele volk *vestigde zich* daar, maar het gros *was* nog altijd bij den Arnon *gelegerd*.

32. וישלח, *Mozes zond*, לרגל, mannen *om te verspieden*. *Ja'zer* schijnt naar Jos. 13,25 tot het vroeger aan 'Ammon behoorende gebied te hebben behoord, waarvan Siechon echter slechts een klein deel bezette, zie Jos. 13,25 en 27 en Recht. 11,13. Of Ja'zer zelf nu reeds, of eerst eenigen tijd later, mede veroverd is, dan wel enkel de dochtersteden, is niet zeker. Uit 32,45 blijkt, dat de stad door eene verovering minst genomen ernstig geleden heeft, zoodat zij opnieuw *gebouwd* moest worden. Wat onze plaats betreft, kan men zeer wel aannemen, dat uit de verovering der dochtersteden die der moederstad van zelve volgt; evenzeer is echter de tegenovergestelde meening te verdedigen, dat zij Ja'zer zelf als te machtig niet konden vermeesteren. — וירש, naar den Kerie, *verdreef*; de Kethieb, וַיִּירַשׁ, *nam in bezit*; of: *werd erfgenaam van*.

33. ויפנו, *zij wendden zich*, van de Oostelijke richting gingen zij nu naar het Noorden, ויעלו. — בשן, een koninkrijk ten Noorden van den benedenloop van den Jabbok gelegen en Noordwaarts tot den Chermon zich uitstrekkend; het volk behoort, evenals dat van Siechon, tot den stam der Emorieten. — Edré'ie was naar Deut. 1,4 een der residentiesteden van Bashan, waarschijnlijk in den Zuid-Westhoek des lands. Jos. 19,37 komt een Edré'ie in het West-Jordaansche land in den stam Nafthalie voor, dat natuurlijk met het onze niets te maken heeft. Deut. 3,10 komt nog een Edré'ie in Bashan voor, als vormende de N.-W. grens des lands, dat hier evenmin bedoeld kan zijn, daar de Israëlieten van uit het *Zuiden* Bashan binnentrokken.

34. ויאמר ה׳ אל משה. *Tot Mozes*, om het Israël te zeggen, dat zij geen vrees behoefden te koesteren.

35. ויכו, *zij versloegen*, misschien wel: *zij doodden*. — הַשְׁאִיר, een onbepaalde wijs = הַשְׁאִיר.

לא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר
לב וַיִּלְכְּדוּ בְנֹתֶיהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם׃ וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ
דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ
לג לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃ * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ
כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר
לד עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ וַיַּכּוּ אֹתוֹ
וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ
כב א אֶת־אַרְצוֹ׃ וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר
לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ׃ ס

ב וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃ וַיָּגָר
ג מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי

Hoofdstuk XXII. בערבות מואב, *in de valleien* die vroeger *van Moab* waren geweest, die door Siechon veroverd en nu door Israël in bezit genomen waren. De verovering was natuurlijk niet door het geheele volk met vrouwen en kinderen geschied, maar door kleinere of grootere, door Mozes afgezonden leger-afdeelingen, — terwijl het volk gedurende dien tijd in de Arnonstreek gelegerd was gebleven. Nu trokken zij echter op en betrokken de legerplaats in het pas veroverde gebied. — מעבר, *aan de overzijde van den Jeriecho-Jordaan*, dat is: de Jordaan, waar hij langs Jeriecho stroomt, dat op korten afstand van de rivier ligt. — מעבר, *aan den overkant*, eig. *aan een zijde*, beide zijden van de rivier kunnen natuurlijk bedoeld zijn. Hier, waar Jeriecho genoemd wordt, denkt men aan die zijde, tot het bereiken waarvan *van Jeriecho uit*, de Jordaan eerst overgestoken moet worden; van Israëls legerplaats uit was het natuurlijk niet: *de overzijde*, maar: de naastbijgelegen Jordaanoever.

2—5 meen ik als één zin te moeten beschouwen. De toestand was namelijk deze: Balak, van afkomst een Arameër, (wat uit vs. 5 ארץ בני עמו, *het land van de zonen van zijn*, Balaks, *volk* blijkt), had zich van het koningschap in Moab weten meester te maken, na de door zijn voorganger geleden nederlaag. Toen nu Siechon, de overwinnaar van Moab, door Israël overwonnen was, werd het Moabietische *volk*, מואב vs. 3, zoo beangst, dat het, *buiten zijn koning om*, tot de oudsten van Midjan het aanbod van een bondgenootschap tegen Israël richtte (vs. 4). *Toen Balak*, — als koning reeds voorbijgegaan en dus vreezende, dat men hem van zijn regeering zou vervallen verklaren, zoo hij geen reddende daad verrichtte, — *dit zag*, vs. 3, *zond hij boden* enz. vs. 5. De slotwoorden van vs. 4: ובלק בן צפור מלך enz. dienen dan om in parenthese de eigenlijke aanleiding tot Balak's optreden mede te deelen: *Moab*, het volk, had, buiten zijn koning om, gezanten naar Midjan gezonden, *terwijl toch Balak koning over Moab*

4 de kinderen Israëls, En dat Moab gezegd had tot de oud-
sten van Midjan: „Nu zal deze vergaderde menigte onze
geheele omgeving afeten, gelijk de os het groene des velds
afeet," — en Balak, de zoon van Tsippor, was koning van
5 Moab in dien tijd, — Toen zond hij gezanten tot Bil'am, den
zoon van Be'or, naar Pethor, dat aan de rivier ligt, het land
van de zonen zijns volks, om hem te ontbieden, — zeggende:
„Zie, een volk is uit Egypte getrokken, — zie, het bedekt het
aangezicht der aarde, en het heeft zich tegenover mij neder-
6 gezet. Welnu, kom toch, vloek mij dit volk, want het is mij

---

was in dien tijd. — Vat men den samenhang niet zoo op, dan biedt onze plaats groote moeilijkheden; 1°. de wisseling van onderwerp: Balak in vs. 2, Moab in vs. 3; deze trachten sommigen op te lossen door וירא vs. 2 als Hiph'iel op te vatten en te verklaren: *hij liet zien*, Balak *maakte* zijn onderdanen *opmerkzaam* op het gevaar, dat hen van de zijde van Israël bedreigde, — *toen werd* zijn volk, *Moab, bevreesd;* eene opvatting, die mij minder aannemelijk voorkomt; — 2°. indien Balak reeds aan Midjan het verzoek tot een defensief verbond heeft gedaan, waarom dan niet eerst het resultaat daarvan afgewacht en een gezantschap tot Bil'am gezonden; dit verklaren sommigen als het resultaat van het overleg tusschen Moab en Midjan, daar vs. 7 ook *Midjanietische* oudsten als leden van dit gezantschap worden genoemd; — vs. 5 echter blijkt, dat het inroepen van Bil'ams hulp op Balaks initiatief geschiedde; — 3°. de slotwoorden van vs. 4: het constateeren, dat Balak koning van Moab was, komen in geene andere verklaring goed tot hun recht. — Ook de עתיד met omkeerenden ו kan in mededeelingen van feiten de beteekenis van een meer dan volmaakt verleden tijd hebben; — ויאמר (vs. 4) *en dat gezegd had* — de eenige grammaticale moeilijkheid, die tegen de boven gegeven verklaring der verzen kan worden opgeworpen, vervalt dus. — לאמרי, *den Emorieten*, Siechon en 'Og; uit Deut. 3,8 blijkt, dat ook de laatstgenoemde tot den Emorieten-stam behoorde. Moab grensde aan het pas door Israël veroverd gebied ten Oosten.

3. רב beteekent niet alleen: *talrijk*, maar ook: *machtig*, vgl. Ps. 48,3; Jes. 19,20 e. a. p. — מפני ... ויקץ, *een afkeer hebben van*, hetzij uit *vrees*, zooals hier, of uit *haat*, zooals waarschijnlijk Ex. 1,12, of ook uit *verachting*. Volgens RASHIE, RASHBAM en SIPORNO moet hier בחיו bijgedacht worden; *zij hadden een weerzin* in hun leven *wegens* enz. Vgl. onze aant. Ex. 1,12.

4. אל זקני מדין, *de oudsten van Midjan* zijn v. s. de *vijf vorsten*, die Num. 31,8 genoemd worden en Jos. 13,21 gezegd worden, *vasallen* van Siechon, door dezen aangestelde hoofden te zijn geweest; anderen meenen, dat de oudsten des volks van Moab en Midjan direct met elkander onderhandelden, beiden hun vorsten voorbijgaande. — הקהל, *die troep*, verzamelde menschenmassa. — כלחך .... ילחכו. Bij een *groot aantal* de Pi'el in intensieve beteekenis, bij een enkele de Kal; of, wat waarschijnlijker is, daar הַשּׁוֹר hier collectief is, (daarom de bepalende ה') de Pi'el in versterkte beteekenis van den stam. Vgl. Recht. 7,5 en 6. — לחך, *likken, aflikken*, ook bij het likken van *water* en *stof* gebezigd (Miecha 7,17; I Kon. 18,38), van het grazen van den os gebruikt, v. s. omdat hij met *de tong* het gras pakt en het zoo uitrukt; v. a. *tot den bodem toe afgrazen*, als iemand, die een schaal *aflikt* en er geen spoor van het vroeger daarin aanwezige in overlaat. — Uit Deut. 2,29 blijkt overigens, dat de Moabieten Israël voor

ד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל
אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר
ה מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא : וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם בֶּן־
בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר
הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב
ו מִמֻּלִי : וְעַתָּה לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא

---

geld brood en water leverden, vermoedelijk ook omdat zij te bang waren geworden om iets tegen hen te ondernemen. Dat het Israël verboden was hen te bestrijden en hun gebied te veroveren, was den Moabieten niet bekend. — ובלק בן צפור enz. Volgt men onze opvatting, vs. 2 gegeven, niet, dan moet men aannemen, dat hier eerst op Balak's verhouding tot Moab wordt gewezen; men zou dan eenvoudig vs. 2 bij de vermelding van Balak's naam de bijvoeging מלך מואב hebben verwacht; de uitdrukking מלך למואב voor מלך מואב is ook vreemd; de zin schijnt te zijn: als vreemde, die tot de heerschappij geroepen is, heeft hij de koningsplichten *ten opzichte van* Moab te vervullen *in dien tijd*, misschien nog maar sinds kort; daar Siechon's veroveringsoorlog tegen Moab, onder Balak's voorganger, niet lang te voren schijnt gevoerd te zijn.

5. **וישלח**, *hij*, Balak, *zond*. — על הנהר, *aan de rivier*, den Euphraat; Bil'am woonde volgens Deut. 23,5 (vgl. Num. 23,7) in Aram Naharajim, Mesopotamië, Abrahams geboorteland. Hij was met Israëls geschiedenis, die spoedig algemeen verbreid schijnt geweest te zijn door de wonderfeiten, die zich daarin hadden voorgedaan, bekend; en misschien mede daardoor, alsook ten deele door de in zijn land nog levende herinnering aan Abraham, eenigszins met het wezen Gods, zooals dat door Israël ten gevolge van de openbaring werd opgevat, bekend. Vgl. Gen. 24,31, waar ook Laban den naam des Eeuwigen noemt, ook waarschijnlijk uit zijn familie-traditie met dien naam bekend. — ארץ בני עמו, *naar het land van zijn*, Balak's *volk*; ook Balak was dus Arameër en daardoor met Bil'ams bestaan en zijne kunst bekend. Het op Bil'am te laten slaan: *naar het land van Bil'ams volksgenooten* geeft geen zin, daar het òf vanzelve spreekt, òf ter aanduiding, dat Bil'am *geboren* Arameër was, geheel overbodig is. — לאמר, den gezanten de volgende zending opdragende. — הנה ··· הנה, leiden ieder een gedachte in: 1° *een volk is uit Egypte getrokken* — uit dat overmachtige, sterk georganiseerde land — iets buitengewoons, — en daarom is dit volk op zichzelf al voor iedere natie gevaarlijk; 2° het is zoo uitgebreid, dat het den עין הארץ bedekt — en levert voor *mij* gevaar op. — את עין הארץ, *het oog der aarde*, dat, wat van de aarde door den mensch gezien wordt; *het aangezicht der aarde;* vgl. onze aant. Ex. 10,5. — De uitdrukking כסה את עין הארץ, komt vooral van sprinkhanen voor en wordt daarom door sommigen verklaard: *bedekt het de aarde aanziende oog* = de zon; of: *den blik der aard*-bewoners, zoodat deze de zon niet zien kunnen; de zin is: zij zijn zoo talrijk als de sprinkhanen.

6. **ועתה** dient dikwijls als inleidend woord voor het eigenlijke, te behandelen onderwerp; zoo in brieven na de algemeene begroeting, als men tot de eigenlijke zaak overgaat, II Kron. 2,10—12. Soms zelfs begint de ons

te machtig; wellicht kan ik verkrijgen dat wij het een slag toebrengen, en ik het uit het land verdrijf; want ik weet: wien gij zegent, is gezegend, en wien gij vloekt, is vervloekt."
7 De oudsten van Moab en de oudsten van Midjan gingen dus heen, met waarzeggersloon in hunne hand; zij kwamen tot
8 Bil'am en spraken tot hem de woorden van Balak. Nu zeide hij tot hen: „Blijft hier dezen nacht doorbrengen, dan zal ik u antwoord geven, gelijk de Eeuwige tot mij spreken zal."
9 De vorsten van Moab bleven dus bij Bil'am. God kwam tot
10 Bil'am en zeide: „Wie zijn die mannen bij u?" Bil'am zeide tot God: „Balak, de zoon van Tsippor, de koning van Moab,
11 heeft tot mij gezonden: „Zie, het volk, dat uit Egypte gegaan is, en het aangezicht der aarde bedekt — welnu, kom! verwensch het voor mij! wellicht zal ik dan het kunnen bestrijden
12 en het verdrijven." God zeide tot Bil'am: „Gij zult niet met hen gaan; gij zult het volk niet vloeken, want gezegend

---

medegedeelde passage uit den brief met ועתה, waaraan dan natuurlijk in het werkelijke stuk de begroeting voorafging (II Kon. 5,6; 10,2); bij een boodschap, eveneens ná den groet, als overgang tot de eigenlijke zending, I Sam. 25,6 en 7; zoo volgt ook hier op ועתה het eigenlijke verzoek, waartoe het voorafgaande slechts als inleiding dient. — ארה לי, *vloek voor mij*, ten mijnen behoeve. — אָרָה een onregelmatige vorm voor אָרָה; of de ָ onder den א lang of kort is, in welk laatste geval de Métheg ter vervanging van den דגש in den ר moet dienen, — staat niet vast. — כי עצום הוא ממני, *het is mij te machtig*, niet: het is machtiger dan ik; vgl. Ex. 1,9. — אוכל נכה בו, *misschien kan ik* het *bereiken, dat wij*, Midjan en ik, of gij, Bil'am, en ik, *een slag ertegen richten*. Bij innige verbinding van twee werkwoorden, zoodat zij één begrip vormen, worden zij dikwijls zonder verbindings-ו naast elkander geplaatst; *noodzakelijk* is deze constructie als de beide werkwoorden niet in denzelfden persoon of in hetzelfde getal staan; zoo onze plaats אוכל enkelvoud נכה meervoud, en Jes. 47,1 לא תוסיפי יקראו לך. — נכה is dus eerste persoon meerv. van den toekomenden tijd. V. a. een onbepaalde wijs van den Pi'el. — נכה בו, niet: *het verslaan*, wat door den 4en naamval moest zijn uitgedrukt, — maar: *het een slag toebrengen*. Zijn doel is alleen het kwijt te zijn, ואגרשנו, — niet het te vernietigen.

7. זקני מואב וזקני מדין, Midjanietische oudsten sloten zich bij de Moabietische gezanten aan, doch treden geheel op den achtergrond; verder worden alleen de Moabietische gezanten genoemd. — וקסמים, eig. *waarzeggerijen*, v. d. *waarzeggersloon*, evenals בשרה, eig. *blijde boodschap*, v. d. *het loon* ervoor (II Sam. 4,10) en פעלה, eig. *werk*, v. d. *werkloon*; מְכֹר, eig. *verkoop*, een verkoop-object (Nech. 13,16), v. d. verkoops*prijs*. (Ibn 'Ezra uit naam van Ibn Nagdela); vgl. Deut. 23,5, waar Balak, = Moab, gezegd wordt Bil'am te hebben *gehuurd*, שכר. Anderen: *waarzeggers-toovermiddelen*, waarvan het dan echter niet duidelijk is, waarom men ze naar Bil'am, den קוסם, toovenaar (Jos. 13,22), mede moest nemen, — daar hij ze, zoo al, dan toch niet in Aram, maar in Moab noodig zou hebben. — Het schijnt naar Bil'ams en Balaks meening noodig geweest te zijn, dat de verwenscher den te vloeken persoon in zijn onmiddellijke nabijheid had en zag (vgl. vs. 41; 23,13).

מַמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֶת
ז אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר : וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב
וְזִקְנֵי מִדְיָן וְקֶסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי
ח בָלָק : וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר
ט כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם : וַיָּבֹא
י אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ : וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי :
יא הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת־עֵין הָאָרֶץ עַתָּה לְכָה
יב קָבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם כִּי בָרוּךְ

---

8. **באשר ידבר ה׳.** Bil'am noemt God voortdurend ה׳, terwijl de Godsverschijning aan hem bijna altijd met den naam אלהים wordt ingeleid. Hij kende dus den naam, waaronder God zich aan Israël had geopenbaard; doch zag hij in Israëls God waarschijnlijk slechts een der vele nationale goden, zooals hij die van vele landen en volkeren kende.

9. **ויבא אלהים אל בלעם.** Deze uitdrukking komt van Godsverschijningen alleen nog Gen. 20,3 bij Abiemélech en 31,24 bij Laban voor, als een *onverwacht* verschijnen; aan personen, die daartoe eigenlijk niet waardig waren. Ook hier: onverwacht en aan een onwaardig persoon, immers een heidensch toovenaar. Bil'ams woorden: *zooals God tot mij zeggen zal*, drukken niet eene bepaalde verwachting uit, maar schijnen veeleer slechts eene phrase te zijn, om indruk op de gezanten te maken. Althans de gezanten, bij Balak teruggekomen, geven Bil'ams woorden vs. 13 „*de Eeuwige weigert*" terug met: „*Bil'am weigert*" (vs. 14). — מי האנשים האלה עמך. *Wie zijn deze mannen bij u*, volgens Ibn 'Ezra een inleiding tot een gesprek; v. a. *wat willen die mannen bij u*; daar op de vraag: wie zijn zij? als antwoord een persoonsaanduiding moest volgen, terwijl hier het doel hunner komst uiteen gezet wordt. (Vgl. Roeth 3,16 en Gen. 33,5 en 8).

10. **שלח אלי**, *heeft* gezanten *tot mij gezonden* met de volgende opdracht.

11. קָבָה v. s. van נקב = קְבָה (vgl. הָבָה van יהב = הְבָה); v. a. van קבב = קְבָה of קָבָה (met korte *o*). — Er schijnt een verschil in beteekenis te zijn tusschen ארר en נקב, dat echter niet met eenige zekerheid te bepalen is; waarschijnlijk heeft ארר verdere strekking dan נקב, waarom Bil'am slechts van het laatste tegenover God melding maakt. De Godheid, Wien immers Balak's opdracht bekend is, verbiedt hem echter לא תאר, gij moogt Balak's wensch niet vervullen.

12. Gij moogt niet gaan; *moogt* of *kunt* ook hier, in uw woonplaats, en zelfs als gij, ongehoorzaam aan Mijn verbod, tóch zoudt gaan, dit volk niet vloeken, want het is door Mij gezegend. *Moogt* of *kunt*. Dit hangt af van de vraag, of men in zegen of vloek van patriarchen, profeten en

13 is het. Toen Bil'am des morgens opstond, zeide hij tot de vorsten
van Balak: „Gaat naar uw land, want de Eeuwige weigert
14 mij toe te laten om met u te gaan." De vorsten van Moab
gingen heen en kwamen tot Balak en zeiden: „Bil'am heeft
15 geweigerd, met ons mede te gaan." Hierop zond Balak wederom
16 vorsten, meer en aanzienlijker dan dezen. Zij kwamen tot
Bil'am en zeiden tot hem: „Zoo heeft Balak, de zoon van
Tsippor, gezegd: laat u toch niet weerhouden van naar mij
17 toe te gaan. Want ik zal u groote eer bewijzen en al, wat
gij mij zeggen zult, zal ik doen; kom daarom toch! verwensch
18 voor mij dit volk!" Bil'am antwoordde en zeide tot de dienaren
van Balak: „Al gaf Balak mij den vollen overvloed van zijn
huis aan zilver en goud, kan ik het bevel van den Eeuwige,
mijn God, niet overtreden om iets kleins of groots te doen.
19 Welnu, blijft hier, ook gij, dezen nacht, dan wil ik trachten te
20 erkennen, wat de Eeuwige weder tot mij zeggen zal." God
kwam tot Bil'am in den nacht en zeide tot hem: „Indien
deze mannen gekomen zijn om u te ontbieden, op, ga met
hen; doch slechts het woord, dat Ik tot u spreken zal, dat
21 zult gij doen." Bil'am stond des morgens op, zadelde zijne
22 ezelin, en ging heen met de vorsten van Moab. De toorn van
God ontbrandde, dat hij heen ging; en een engel des Eeuwigen

---

mannen als Bil'am *voorspelling*, of eenvoudig *uiting van een wensch* ziet. Is het het eerste, dan moet men vertalen: *gij kunt niet*, — is het het laatste: *gij moogt niet* (vgl. IBN 'EZRA, Gen. 27,40).

15. Bil'am heeft het eigenlijke motief van Gods weigering verzwegen; uit zijne woorden: *met u te gaan*, en uit die der gezanten: *Bil'am weigert met ons te gaan*, maakt Balak op, dat hij met een aanzienlijker gezantschap wel wat meer gedaan zal krijgen. Hij zendt dus meer en voornamer personen, die hij groote beloften laat geven (vs. 17).

16. מהלך, *van te gaan* van huis weg, הלך = *op reis gaan.*

17. כי כבד enz.: *eer* zal ik u bewijzen en wat gij ter volvoering uwer eigen wenschen verlangt, zal ik doen; zooals uit Bil'am's antwoord vers 18 blijkt, denkt deze daarbij vooral aan dit laatste: goud en zilver, dat de koning hem in ruime mate zal willen geven (IBN 'EZRA).

18. Ook hier laat Bil'am, evenals vs. 13, niet onduidelijk doorschemeren, dat hij niets liever zou willen, dan aan 's konings wensch te voldoen; maar God staat het hem niet toe en verbiedt het, naar hij zegt, uitdrukkelijk. — אל זקני מרין. Sommigen wijzen erop, dat, waar hier werkelijk *vorsten* tot hem komen, hij ze klaarblijkelijk volgens ons tekstwoord als *bedienden van Balak* behandelt, terwijl vroeger, vs. 8, waar slechts *oudsten* van Moab, minder voornaam dan dezen, tot hem kwamen, zij, in zijn huis zijnde, „*vorsten* van Moab" genoemd en dus waarschijnlijk als zoodanig behandeld worden; Bil'am's karakter dus: neerbuigend vriendelijk tegen lagergeplaatsten, trotsch tegenover aanzienlijken. — מלא ביתו, letterlijk: *de volheid van zijn huis*, d. w. z. al de overvloed, waarover hij beschikt, de volle inhoud van zijn vorstelijk huis. — לעשות, *iets te doen*, d. w. z. te spreken.

19. ואדעה, *ik wil gaarne zien te weten te komen*; hij spreekt reeds minder zelfbewust van een Goddelijke openbaring.

יג הוּא : * וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־
יד אַרְצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְהִתְּתִי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם : וַיָּקוּמוּ שָׂרֵי
טו מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם הָלֵךְ עִמָּנוּ : וַיֹּסֶף עוֹד
טז בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלֶּה : וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם
וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אַל־נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָי :
יז כִּי־כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכָה־נָּא
יח קָבָה־לִּי אֶת הָעָם הַזֶּה : וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵי בָלָק
אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־
יט פִּי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה אוֹ גְדוֹלָה : וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה
כ גַּם־אַתֶּם הַלָּיְלָה וְאֵדְעָה מַה־יֹּסֵף יְהוָה דַּבֵּר עִמִּי : וַיָּבֹא אֱלֹהִים
אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים
קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ
כא תַּעֲשֶׂה : * וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־
כב שָׂרֵי מוֹאָב : וַיִּחַר־אַף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצַּב מַלְאַךְ

---

20. **אם לקרא לך.** Balak wilde, naar vs. 16, in de eerste plaats, dat Bil'am althans tot hem zou komen; in de tweede plaats, dat hij zou vloeken. Dit laatste was wel is waar het hoofddoel, doch ook op de vervulling van zijn eersten wensch bleek hij prijs te stellen. Het *vloeken* was Bil'am vs. 12 beslist verboden; hier wordt hem nu toegestaan te *gaan*, als hij dat wilde en de mannen naar zijn overtuiging alleen gekomen waren om dát van hem te bereiken; doch werd daaraan toegevoegd, dat hij, zoo hij al ging, slechts die woorden zou spreken, die God hem zou opdragen. Het vers bevat dus volstrekt niet een formeel verlof, waardoor de daad van het gaan zelve, iets van haar God ongevallig karakter zou verliezen, daar in het verlof in zekeren zin voor Bil'am de plicht tot gaan zou liggen, — maar alleen het in *zijn vrije keuze* stellen, of hij al dan niet zou gaan; de zedelijke appreciatie zijner beslissing zou dus blijven afhangen van de gezindheid, waarmede die genomen zou worden. Het *gaan* zelf kon al reeds een verkeerde en dus strafbare daad zijn, ook nádat het uitdrukkelijk verbod was opgeheven.

21. Hij zegt den gezanten niets van het beperkte verlof, dat hij heeft gekregen, en zooals 23,3 en 15; 24,1 blijkt, gaat hij met hen in de overtuiging, dat het toch misschien nog mogelijk zou zijn, den vloek uit te spreken. — **אתנו.** De ezel en ezelin komen meermalen voor als de geliefkoosde rijdieren van voorname personen (Gen. 22,3; 49,11; Recht. 10,4; 12,14 en 5,10).

22. **ויחר**, v. s. de toorn Gods *was ontbrand*, toen hij zich *gereed maakte om te gaan*, הולך, bedrijvend deelwoord; de zin is dan: daar God vertoornd

plaatste zich op den weg om hem tot hindernis te zijn; — hij nu reed op zijne ezelin, en zijne twee jeugdige bedienden
23 waren met hem. — Toen nu de ezelin zag den engel des Eeuwigen, staande op den weg, en zijn zwaard, getrokken, in zijne hand, week de ezelin van den weg af, en ging het veld in; Bil'am sloeg de ezelin, om haar den weg op te leiden.
24 Toen plaatste zich de engel des Eeuwigen op een smal pad tusschen wijngaarden, waar een heining aan de eene en een
25 heining aan de andere zijde was. Toen de ezelin den engel des Eeuwigen zag, drong zij zich tegen den muur, en drong Bil'ams voet tegen den muur aan; toen sloeg hij haar nog-
26 maals. De engel des Eeuwigen ging verder vooruit; en plaatste zich op eene nauwe plaats, waar geen weg was om uit te wijken
27 rechts noch links. Toen de ezelin den engel des Eeuwigen zag, ging zij liggen onder Bil'am; nu ontbrandde Bil'ams toorn, en
28 sloeg hij de ezelin met den stok. Nu opende de Eeuwige den mond der ezelin, en zij zeide tot Bil'am: „Wat heb ik u ge-
29 daan, dat gij mij nu reeds drie maal geslagen hebt?" Bil'am zeide tot de ezelin: „Omdat gij mij zoo moedwillig behandeld hebt; o, had ik een zwaard in mijn hand, voorwaar, ik zoude
30 u dadelijk gedood hebben!" Hierop zeide de ezelin tot Bil'am:

---

was, plaatste zich, op Zijn bevel, een engel enz. Anderen verklaren: כי הולך הוא, omdat hij als iemand was, die, zijn doel nastrevend, *op reis i s.* NACHM.: omdat hij ging om te vloeken, gegaan was zonder de vorsten van Moab de beperking mede te deelen, waaraan hij gebonden was, — waarvan echter niets in den tekst staat. — לשטן לו, *een engel*, bode Gods, met de opdracht *hem tot hindernis* te zijn, om hem in den weg te treden. — De vorsten van Moab rijden vooruit of volgen Bil'am op eenigen afstand; althans schijnen zij bij het volgende tafereel niet aanwezig te zijn geweest. — ושני נעריו, *zijne twee jeugdige* lijf-*bedienden*; anderen: *twee v a n zijn bedienden.*

23. De engel, dien de ezelin ziet, blijft door Bil'am onopgemerkt, doordien God, die de oogen der ezelin den engel deed opmerken, Bil'am zoowel als zijn slaven den blik in deze benam (zie vs. 31). — והרבו שלופה שלף beteekent: iets *aftrekken* van datgene, waar het omheen zit, — zoo een schoen van den voet; zoo de schede van het zwaard; de uitdrukking beteekent dus: *zijn zwaard*, van de schede *ontdaan;* vgl. Ex. 15,9, אריק חרבי, waar dezelfde gedachtenovergang plaats heeft.

24. במשעול הכרמים, *op een smal voetpad*, zooals dat gewoonlijk *tusschen d e wijngaarden* is. De weg voerde waarschijnlijk tusschen de wijnbergen door; op een plaats, waar de weg zeer smal was en uitwijken onmogelijk, plaatste zich de engel vóór de ezelin, zoodat deze, niet kunnende uitwijken, zich angstig tegen den muur drukt. — גדר is eene *omheining*, afsluiting, niet juist een *haag*, maar ook een houten *schutting* of steenen *muur;* קיר schijnt meer speciaal een *steenen* muur te beteekenen.

26. צר, *eng*, nog nauwer dan het voetpad van vs. 22, waar althans door zich tegen den muur te dringen, de ezelin kon vermijden, direct tegenover den engel te staan.

יְהוָה בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אָתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ׃
כג וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ
וַתֵּט הָאָתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת־הָאָתוֹן
כד לְהַטֹּתָהּ הַדָּרֶךְ׃ וַיַּעֲמֹד מַלְאַךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גָּדֵר
כה מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּלָּחֵץ
אֶל־הַקִּיר וַתִּלְחַץ אֶת־רֶגֶל בִּלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַכֹּתָהּ׃
כו וַיֹּסֶף מַלְאַךְ־יְהוָה עָבֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ
כז לָנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאול׃ וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה וַתִּרְבַּץ
כח תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר־אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת־הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל׃ וַיִּפְתַּח
יְהוָה אֶת־פִּי הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מֶה־עָשִׂיתִי לְךָ כִּי הִכִּיתַנִי
כט זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן כִּי הִתְעַלַּלְתְּ בִּי לוּ
ל יֶשׁ־חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ׃ וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם

---

27. תחת בלעם, *onder Bil'am*, d. w. z. terwijl Bil'am op haar rug gezeten was. — במקל, *met den stok*, dien hij in de hand hield, maar tot nu toe niet had gebruikt. Hij had natuurlijk reeds uit het driemaal terugschrikken van zijn rijdier wel moeten merken, dat er iets bijzonders moest wezen; doch was te veel in beslag genomen door het doel zijner reis om op wat ook te letten.

28. Het spreken der ezelin van Bil'am, door MAIMONIDES als een droomgezicht van Bil'am opgevat, door de Thannaieten reeds als een bijzonder groot wonder beschouwd, zoodat zij zich gedwongen zien om de mogelijkheid daartoe reeds als bij de Schepping gegeven voor te stellen, moet als *feit* worden gedacht; de Almacht, die immers ook de tien Geboden duidelijk voor het geheele volk hoorbaar heeft *gesproken*, doet hier de ezelin klanken voortbrengen, die gearticuleerde woorden vormen. De uitdrukking פתח פי laat geen andere verklaring toe. De ezelin zegt niets van den engel, doch beklaagt zich alleen over het geleden onrecht; — zij weet immers niet, dat Bil'am den engel niet ziet! Bovendien wát zij zegt, doet eigenlijk niets ter zake; hoofddoel is om Bil'am erop te wijzen, dat zijn mond in Gods macht staat, Die hem kan doen verstommen of tot het spreken van bepaalde woorden kan dwingen, evenals hij het anders stomme dier tot spreken brengt.

29. In zijn ziendenden toorn treft het Bil'am niet eens, dat zijn rijdier spreekt; op de klacht heeft hij dadelijk eene verdediging gereed. — התעללת בי, zie Ex. 10,2; *moedwillig tegen mij gehandeld hebt.*

30. מעודך, *van dat gij bestaat*, natuurlijk eenigszins overdreven, de zin is: van dat gij rijden kunt, sinds langen tijd; v. s. moet men er רוכב bijdenken: *van dat gij rijdt;* er schijnt in ieder geval uit te blijken, dat Bil'am niet oud was; zijn rijdier is ouder dan hij.

„Ben ik dan niet uwe ezelin, waarop gij gereden hebt van
dat gij bestaat, tot op dezen dag? ben ik dan gewoon ge-
31 weest, u iets dergelijks te doen?" Hij zeide: „Neen!" Toen
onthulde de Eeuwige de oogen van Bil'am, en hij zag den
engel des Eeuwigen, staande op den weg, met zijn zwaard
getrokken in zijne hand; toen boog hij zich en wierp zich
32 voor zijn aangezicht neder. Nu zeide de engel des Eeuwigen
tot hem: „Waarom hebt gij uwe ezelin nu reeds driemaal ge-
slagen? Zie! ik ben tot hindernis uitgegaan, want de reis tegen
33 mij in voert ten verderve. Nu zag de ezelin mij en is driemaal
voor mij uitgeweken; misschien is zij wel uit vrees voor mij
uitgeweken, want voorwaar, ik had zelfs u omgebracht, doch
34 haar het leven gelaten." Bil'am zeide tot den engel des Eeuwi-
gen: „Ik heb gezondigd, want ik wist niet, dat gij op den
weg stondt tegenover mij; en nu, als het kwaad is in uwe
35 oogen, wil ik terugkeeren mijns weegs." Maar de engel des
Eeuwigen zeide tot Bil'am: „Ga dan met de mannen; evenwel:
slechts het woord, dat ik tot u spreken zal, dat zult gij spreken."
36 Zoo ging Bil'am met de vorsten van Balak. Toen Balak
hoorde, dat Bil'am aankwam, ging hij hem tegemoet naar

---

31. **ויגל**, letterlijk: *ontblootte*, d. w. z. nam den sluier weg, die zijn blik verduisterde; God had hem, als het ware, een nevel om de oogen gelegd, zoodat hij tot nu toe den engel niet had kunnen zien; dien nevel deed God nu verdwijnen, zoodat zijn blik dus weer onbelemmerd was. — פקח beteekent: iemand de oogen openenen voor dingen, die hij tot nog toe *niet in staat was* te zien (Gen. 21,19), zoo ook: *ziende maken* van oogen, die physiek tot zien ongeschikt zijn; dus veel sterker dan גלה. — וישתחו לאפיו, *hij wierp zich vóór zijn*, des engels, *aangezicht neder*; לאפיו = לפניו (Gen. 48,12). Anderen: *op zijn*, Bil'ams, *aangezicht*, על אפיו = לאפיו.

32. **כי ירט הדרך לנגדי.** Volgens Luzzatto e. a. beteekent ירט, naar het Arabisch: *ten verderve voeren*, eig. steil afwaarts voeren, versterkt ירד, — en הדרך לנגדי is: *de reis, tegen mijn*, des engels = Gods (Ex. 3,2 en 4) zin en *wil* ondernomen, — met de bedoeling nl., om Israël te vloeken. Vgl. Spr. 21,30: לנגד ה׳, *tegen Gods wil in*. Men verklaart dan: **יִרְטָנִי** = **יִרְטֳנִי**, Job. 16,11 als van denzelfden stam: *storten*. — Anderen verklaren: *staat mij tegen*, en voegen ירט לנגדי bij elkander; het woord komt dan in den Bijbel niet meer voor.

33. **אולי**, volgens Rashie = לולי, *ware zij niet uitgeweken voor mij*; — een tweede voorbeeld daarvan komt niet voor; anderen daarom: *misschien is zij wel uit vrees voor mij uitgeweken*, doordien zij mijn getrokken zwaard zag en voor haar leven vreesde. — כי עתה, woordelijke herhaling van Bil'ams woorden, vs. 29. — גם אתכה ... ואותה. Voor *zoowel... als* heeft het Hebr. verschillende uitdrukkingen: גם — גם en ook וגם, גם — וגם ... ו׳ גם. De beide eersten, wanneer inhoud en wijze van uitdrukking in beide zindeelen overeenkomt, *conjunctief* dus; (zoo Gen. 24,25; Ex. 5,14 גם ... גם; Ex. 6,4 en 5 וגם ... וגם); — de vorm ו׳ גם ... echter alleen, als het tweede deel óf wat inhoud, óf wat vorm betreft, een tegenstelling vormt met het eerste, *adversatief*; zoo hier, Job 2,10 גם את הטוב נקבל ... ואת הרע לא נקבל; en

הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתוֹנְךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
לא הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא: וַיְגַל יְהוָה אֶת־
עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלֻפָה
לב בְּיָדוֹ וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו: וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה עַל־מָה
הִכִּיתָ אֶת־אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן
לג כִּי־יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי: וַתִּרְאַנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ
רְגָלִים אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם־אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ
לד הֶחֱיֵיתִי: וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה חָטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי
כִּי אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי בַּדָּרֶךְ וְעַתָּה אִם־רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה
לה לִי: וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־בִּלְעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאֶפֶס
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם־
לו שָׂרֵי בָלָק: וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל־

Job 18,5. De zin is dus: waarlijk, ik zou niet alleen haar in het leven gelaten hebben, wat ik nu toch ook doe, — maar u ook gedood hebben; zij heeft dus niet alleen niet verkeerd gehandeld, maar u zelfs het leven gered. — RASHIE: *ik zou u zelfs gedood hebben* en niet alleen uw reis eenigszins vertraagd.

34. חטאתי, v. s. *ik heb in onwetendheid gezondigd, want ik wist niet* enz.; anderen: *ik erken schuld,* — en vraag vergiffenis ervoor, *want* enz. (vgl. Ex. 9,27).

35. Nogmaals wordt hem, nog sterker dan vs. 20, gezegd, dat hij wel gaan mag, als hij wil, — hij krijgt geen bevel om terug te keeren, doch ook niet om te gaan; לך beteekent niet juist: *ga,* maar: *gij kunt gaan,* zoo gij wilt; — doch slechts zal mogen en kunnen zeggen, wat God hem in den mond zal leggen. — וילך, hij vervolgde zijne reis.

36. Als eerbewijs, om hem gunstiger voor zijne plannen te stemmen, gaat Balak, natuurlijk met groot gevolg, Bil'am tot de grens van zijn rijk tegemoet. Over de grenzen kan hij niet gaan, omdat hij waarschijnlijk lijfwachten bij zich heeft en den schijn van vijandige bedoelingen wil vermijden. — עיר מואב is waarschijnlijk de hoofdstad van Moab, die dikwijls *'Ar Moab,* עָר מוֹאָב (21,15 e. a. p.) genoemd wordt; עָר is waarschijnlijk een oude vorm van עִיר, welks meervoud עָרִים van עָר schijnt gevormd te zijn. — גבול ארנן is de door den Arnon gevormde grens van Moab; de Arnon vormt, ná Siechons veroveringen, de noorder grens des lands. Het was misschien oorspronkelijk hoofdstad, dus *de stad* van Moab, maar na de verovering van Siechon, als te dicht aan de grens gelegen, daartoe niet meer geschikt; het zuidelijker gelegen *Rabba* schijnt toen hoofdstad te zijn geworden. — בקצה הגבול, *aan de uiterste* grens *van het gebied* van Moab.

'Ier van Moab, dat aan de Arnongrens ligt, dat op het uiterste
37 van het gebied ligt. Balak zeide tot Bil'am: „Had ik niet reeds
tot u gezonden, om u te ontbieden? waarom zijt gij toen niet tot
mij gekomen? Waarlijk! zoude ik u niet eer kunnen bewijzen?"
38 Bil'am zeide tot Balak: „Zie, ik ben nu tot u gekomen;
welnu — zal ik iets kunnen spreken? het woord, dat God mij
39 in den mond zal leggen, dat zal ik spreken." Bil'am ging met
40 Balak; en zij kwamen te Kirjath-Choetsoth. Balak slachtte
rund- en kleinvee, en zond daarvan aan Bil'am en aan de vor-
41 sten, die bij hem waren. Nu was het des morgens, toen nam
Balak Bil'am en voerde hem naar een van de hoogten van
Ba'al; en hij zag van daar de uiterste grenzen des volks.

23 1 Nu zeide Bil'am tot Balak: „Bouw mij hier zeven altaren,
2 en zet mij hier gereed zeven varren en zeven rammen." Balak
deed, gelijk Bil'am gesproken had; en Balak met Bil'am offerde
3 een var en een ram op elk altaar. Bil'am zeide nu tot Balak:
„Blijf staan bij uw brandoffer en ik wil heengaan; wellicht zal
de Eeuwige Zich mij tegemoet laten treffen, en wat het ook zij,

---

37. הלא שלח שלחתי. Balak verwijt Bil'am, niet aanstonds na het eerste gezantschap gekomen te zijn. שלחתי is dus meer dan volmaakt verleden tijd: *had ik niet reeds* vroeger *tot u* een gezantschap *gezonden* enz. — האמנם, hebt gij waarlijk gemeend, dat ik, de koning, u niet voldoende zou kunnen eeren? — Balak schrijft Bil'ams aarzeling nog altijd aan hebzucht of eerzucht toe.

38. *Gekomen* ben ik nu, maar daarmede is voor u niet veel gewonnen, want *kan ik iets spreken* uit eigen drang? Wat ik zeggen *wil*, zal ik waarschijnlijk niet *mogen* zeggen; wat ik zeggen *mág* en *moet*, zult gij niet gaarne hooren; — dat bedoelt hij, maar zegt hij niet duidelijk; het verbod van vs. 12 deelt hij nog altijd niet mede; Balak kan nog in de meening verkeeren, dat vloek uitspreken mogelijk is; Bil'am laat hem in die meening — en hoopt misschien in stilte toch nog, zijn taak te kunnen vervullen.

39. קרית חצות, eig. *Stratenstad*, d. i. òf: stad met vele straten, d. w. z. dicht bevolkt, òf: stad, waarop de *hoofdwegen* samenkomen, knooppunt van straatwegen.

40. ויזבח, v. s. *offers*, hetzij als dank voor de komst van Bil'am, of als bede voor het welslagen der te beproeven poging; v. a. *slachtdieren* voor een maaltijd. — וישלח, Pi'el: *wegzenden*, zenden van iets, waarvan men niets meer terug verlangt te zien (vgl. Gen. 8,7). Waarschijnlijk was hierin een eerbewijs gelegen. — Balak had Bil'am een eere-escorte van vorsten toegevoegd, hetzij dezelfden, die hem naar Moab hadden begeleid, of anderen; hij zendt nu van zijn maaltijd of van zijn offer voor Bil'am en zijn omgeving.

41. במות בעל, waarschijnlijk niet ver van Kirjath Choetsoth, een hoogte, en wel de naastbijgelegene, vanwaar hij het volk, zij het ook slechts ten deele, zou kunnen zien; v. a. voerde Balak hem juist daar heen, omdat die hoogten aan Ba'al, den natuurgod, gewijd waren, waar dus, naar Balak's meening, die godheid hare macht zou doen gelden

לו עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַגְּבוּל׃ וַיֹּאמֶר
בָּלָק אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שָׁלֹחַ שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא־לָךְ לָמָּה
לח לֹא־הָלַכְתָּ אֵלָי הַאָמְנָם לֹא אוּכַל כַּבֶּדְךָ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם
אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה
לט הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי אֹתוֹ אֲדַבֵּר׃ * וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם (גמ׳ ב, ב)
מ עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת׃ וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיִּשְׁלַח
מא לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־

כג א בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם׃ וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה
ב שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים׃ וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם
ג וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק
הִתְיַצֵּב עַל־עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֶה יְהוָה לִקְרָאתִי וּדְבַר

---

tegenover de Israël beschermende machten. — במות בעל, het meervoud = *een van de hoogten van Ba'al* (vgl. Recht. 12,7), of v. a. eigennaam eener stad: *Ba'al's-hoogten*. — קצה העם, v. s. *het uiterste einde*, d. i. het verst van de hoogte verwijderd liggende deel der legerplaats; dus slechts een deel; v. a. *tot het einde des volks toe*, daar קצה, *einde*, ook collectief *alle einden* beteekenen kan; 23,13 blijkt ook wel eenigszins, dat den eersten keer Bil'am het *geheele* volk had gezien. — וירא, *hij*, Bil'am, *zag*, of volgens MENDELSSOHN e. a. *hij*, Balak, *toonde* hem, wat ויראהו zou doen verwachten; zooals boven opgemerkt, achtte Balak het noodzakelijk, dat Bil'am om het te vloeken, zoo dicht mogelijk in Israëls nabijheid was.

HOOFDSTUK XXIII. 2. בַּמִּזְבֵּחַ, *op ieder altaar*, de bepalende ה' in distributieve beteekenis, zoo ook Gen. 45,22, לְאִישׁ; Ex. 16,22, לְאֶחָד; e. a. p.

3. הִתְיַצֵּב עַל, *blijf staan* met uw volle aandacht *bij uw offer*, het geheele aantal vormt één geheel. — התיצב על, oorspronkelijk: *rechtop staan*, wordt vooral gebruikt van menschen, die zich in rij en gelid vóór hun meerdere plaatsen, in afwachting van zijne bevelen (Job 1,6; Zecharja 6,1; II Kron. 11,13); hier dus: blijf bij uw offer staan om al wat er voor noodig mocht zijn, te verzorgen. — ואלכה, *ik wil mij verwijderen*; waar hij eene directe *openbaring* Gods verwacht, wil hij die, alléén zijnde, ontvangen en mag Balak daarbij niet tegenwoordig zijn. Inderdaad wordt 23,4 en 16, waar Bil'am alleen is, de uitdrukking ויקר אלהים gebruikt; terwijl 24,2, waar Balak en de vorsten van Moab bij hem staan, de woorden van Bil'am worden ingeleid met: *toen was op hem de geest Gods*, klaarblijkelijk een niet zichtbare wijze van openbaring, van minderen graad dan het: *Zich laten treffen*. — אולי יקרה ה' לקראתי, *misschien zal God Zich laten treffen, mij*

dat Hij mij toonen zal, zal ik u mededeelen." En hij ging
4 naar de eenzaamheid. God liet Zich treffen door Bil'am, en
deze zeide tot Hem: „De zeven altaren heb ik in orde ge-
5 bracht, en op elk altaar een var en een ram gebracht." Nu
legde de Eeuwige een woord in den mond van Bil'am en Hij
6 zeide: „Keer terug tot Balak en aldus zult gij spreken." Hij
keerde tot hem terug, en zie, hij stond nog bij zijn brandoffer,
7 hij en al de oversten van Moab. Nu droeg hij zijn spreuk-
woord voor en zeide: „Uit Aram voerde Balak mij hierheen,
„de koning van Moab, uit de bergen van het oosten: „— Kom!
8 „vloek mij Jakob! kom, toorn tegen Israël! Hou zou ik ver-
„wenschen, dien God niet verwenscht? en hoe zou ik toornen
9 „op wien de Eeuwige niet toornt? Want hooger dan den top
„der rotsen zie ik het, dan de heuvelen aanschouw ik het;
„zie, een volk is het, dat afgezonderd woont, en onder de
10 „natiën zich niet rekent! Wie telt het stof van Jakob? en
„op te sommen het vierde deel van Israël? Sterven moge

---

tegemoet; zal Hij, Zich openbarende, voor mij en mijn wenschen bereikbaar worden en mij de kracht geven om mijn doel te bereiken. V. a. *zal Hij, als bij toeval, mij tegemoet komen*, van מקרה, toeval. — ודבר מה, *en wat het ook zij, dat*, evenals ויהי מה (II Sam. 18,22). Vgl. I Sam. 19,3. — וילך שפי, van שפה, *kaal zijn* en maken, v. d. een kale, onbegroeide heuveltop; zoo verklaren velen hier: *hij ging naar den top van den berg*; evenwel doet het *onbegroeid* zijn van dien top, wat beslist in het woord is uitgedrukt, hier niets ter zake; bovendien wordt: *naar een hoogte gaan*, consequent niet door הלך, maar door עלה uitgedrukt en zou men dus verwachten: ויעל שפי; — daarom anderen met ONKELOS: *in de eenzaamheid*, daar waar hij alleen zou zijn, — kaalheid. — Zooals uit 24,1 blijkt, wilde Bil'am hier en vs. 15 de נחשים tegemoet gaan, — d. w. z. hij ging een manifestatie der Godheid in hemelteekenen of natuurverschijnselen tegemoet, daarop rekende hij en wilde dus alleen zijn. Misschien dat in הלך שפי — *gaan met stilte*, eenzaamheid, geheimzinnigheid — een magische term verscholen ligt, die dan zooveel beteekent als: hij nam voorbereidende maatregelen tot een, door wichelarij bewerkte, manifestatie der Godheid.

4. **את שבעת המזבחת**, *de* voor wichelarij gewone *zeven altaren*, of v. a. *de zeven altaren*, die Gij mij bevolen hebt te bouwen. — ערכתי, eig. *ordenen, stapelen* of *in een rij zetten*, hier vermoedelijk van hout of steenen *opgestapeld*, of v. a. *in een rij* naast elkander *gezet*, voor welke laatste opvatting echter het bewijs, dat zij op een rij stonden, ontbreekt.

7. **משלו.** Het werkwoord משל heeft de beteekenissen: *heerschen* en *vergelijken*; v. s. is de grondbeteekenis: *uitspreken wat is en behoort te zijn*, dus: bevelen geven, leiden, besturen — en: *gelijkenissen geven*. Zoo beteekent משל, *spreuk*, levensregel, v. d. *gelijkenis*. Hier waarschijnlijk het eerste: een oordeel over de dingen, zooals zij zijn. Soms wordt het woord ook nog algemeener gebruikt voor: *gedicht*. — וישא. De uitdrukking משא voor: *profetie* en נשא משל komt dikwijls voor en schijnt te beteekenen: *voordragen* en *voordracht*. Deze verklaring heeft het voordeel, dat zij op alle plaatsen doorgaat, waar de uitdrukking voorkomt, terwijl alle andere opvattingen voor verschillende plaatsen verschillende verklaringen moeten geven. — מהררי קדם, *uit de bergen van het Oosten*. Mesopotamië ligt

ד מַה־יָּרָאנִי וְהִנַּרְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שָׁפִי : וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאָיִל
ה בַּמִּזְבֵּחַ : וַיָּשֶׂם יְהוָה דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק
ו וְכֹה תְדַבֵּר : וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי
ז מוֹאָב : וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר מִן־אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ־מוֹאָב
ח מֵהָרְרֵי־קֶדֶם לְכָה אָרָה־לִּי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל : מָה
ט אֶקֹב לֹא קַבֹּה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְהוָה : כִּי־מֵרֹאשׁ צֻרִים
אֶרְאֶנּוּ וּמִגְבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא
י יִתְחַשָּׁב : מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־רֹבַע יִשְׂרָאֵל תָּמֹת

---

ten N.-Oosten van Palaestina en ten deele ook nog Oostelijker dan Moab. (Vgl. Gen. 29,1). — זֹעֲמָה, waarschijnlijk van een Pi'el-vorm; van den Kal moest het זָעֲמָה of זָעֳמָה zijn. Het woord beteekent: *toornig zijn* of misschien: *toornig maken*, toorn Gods opwekken (vgl. Malachie 1,4; Spr. 24,24 en 22,14). — Jakob en Israël, beiden als namen des volks gebruikt; v. s. Jakob voor de materiëele zwakke zijde, Israël voor de geestelijke zijde van Israëls volksbestaan.

8. אקב van נקב, of Arameesche vorm van קבב; קבה = קבו, van קבב.

9. כי מראש צרים אראנו, *want h o o g e r d a n de top van rotsen zie ik het*, hooger *dan heuvelen aanschouw ik het*, — d. w. z. het is grooter en machtiger dan alle andere volkeren — daarom: *zie, dit volk kan* gerust *alleen wonen*, heeft geen hulp van anderen, geen verbond of samenwerking noodig, *het rekent zich niet onder de volkeren*, want het staat boven hen; dat is het bewijs, dat God het niet gevloekt wil hebben. — De meesten verklaren: *van de rotshoogte af zie ik het en van de heuvelen af aanschouw ik het, d a t het een volk is*, dat een geheel bijzondere plaats inneemt, door zijn wet, de Goddelijke bescherming. — לבדד, alleen, *eenzaam*, ישכן, *woont het v e i l i g*. — ובגוים לא יתחשב, *het rekent zich niet onder de natiën*, d. w. z. het wil zich en kan zich bij hen niet aansluiten; of volgens de eerste opvatting: het behoeft zich niet onder hen, als deel van het volkerenverbond, te rekenen; anderen: bij het noemen der *staatsmachten* rekent het zich niet, want het zoekt in andere zijden zijn grootheid.

10. מנה en ספר onderscheiden zich in zooverre, dat מנה mondeling *tellen*, ספר, *getal opschrijven* beteekent; v. d. מנה voor *kleine*, ספר voor *groote* getallen en ook voor dingen, die men niet vóór zich heeft, abstracte dingen enz. Sommigen verklaren nu עפר יעקב: *wie telt een k l e i n d e e l van Jakob en maakt de besomming van het vierde deel van Israël*, van zelfs een zijner legerkampen; רבע dus een grooter aantal, daarom de stam ספר. — Anderen: *wie telt Jakob's*, als het stof talrijke *menigte, en maakt de berekening van een vierde van Israël*, — מנה en ספר zijn dan geheel synoniem. Nog anderen: *wie telt de stof van Jakob*, berekent hem naar zijn stoffelijke grootte, *of somt op d e d i e r l i j k e g e b o o r t e n van Israël*; רבע komt ook Lev. 19,19 en 20,16

„mijn persoon den dood der rechtvaardigen, zoodat mijn einde zij
11 „als het zijne!" Toen zeide Balak tot Bil'am: „Wat hebt gij
mij gedaan? om mijnen vijand te verwenschen heb ik u ge-
12 nomen, en zie, gezegend hebt gij!" Doch hij antwoordde en
zeide: „Waarlijk, wat de Eeuwige mij in den mond legt, dat
13 te spreken moet ik in acht nemen!" Balak zeide nu tot hem:
„Ga toch met mij naar eene andere plaats, van waar gij het
zien kunt; doch slechts het uiterste ervan zult gij kunnen
zien, en geheel zult gij het niet zien; en verwensch het mij
14 van daar." Hij nam hem mede naar het Veld der Wachters
op den top van de Pisga; en hij bouwde zeven altaren, en
15 bracht een var en een ram op elk altaar. Nu zeide hij tot
Balak: „Blijf hier staan bij uw brandoffer, en ik zal mij ginds
16 laten treffen." De Eeuwige liet Zich door Bil'am treffen en
legde hem een woord in den mond, en zeide: „Keer terug tot
17 Balak en zoo zult gij spreken." Hij kwam tot hem, en zie,
hij stond nog bij zijn brandoffer en de vorsten van Moab met
hem; en Balak zeide tot hem: „Wat heeft de Eeuwige ge-
18 sproken?" Nu droeg hij zijn spreukdicht voor en zeide: „Op!
19 „Balak, en hoor! luister naar mij, zoon van Tsippor! Niet
„een man is God, dat Hij liegen, geen menschenzoon, dat Hij
„van besluit veranderen zou; zoude Hij gezegd hebben en niet

---

in den zin van: *dierlijk paren* voor. — ומספר, waarschijnlijk een onbepaalde wijs, evenals למקרא למסע, (10,2): wie is in staat *te tellen*; of samentrekking uit: מי ספר, *wie telt*, of eindelijk een zelfst. naamwoord: is er *een getal*, doch dan is את moeilijk te verklaren. — רבע, v. s. = רב עם, *volksmenigte*; auderen: *vierde deel*, een der vier kampen; nog anderen: van רבץ, verwant met רבץ (Ps. 139,3): *het rustig liggen*; eig. van dieren, maar Spr 24,15 ook van menschen, — dus: *het leger van Israël*, de plaats, waar het zich rustig nederlegt. — תמת נפשי, *mijn ziel* = ik, mijn persoon *zou willen sterven den dood der rechtvaardigen, d a n is mijn einde zooals het zijne*, — d. w. z. dit volk is rechtvaardig — zijn einde is schoon. — כמוהו, *gelijk het* volk, d. i. gelijk het einde van het volk. — ישרים, misschien met zinspeling op Israëls eerenaam ישרון.

11. לקחתיך, *heb ik u genomen*, d. w. z. laten halen. — ברכת ברך, de herhaling van het werkwoord om den nadruk erop te leggen; — nog sterker wordt dit door de ongewone plaatsing van den onbepaalden wijs *achter* den vervoegden vorm; men zou kunnen vertalen: *z e g e n e n is het, wat gij gedaan hebt!*

12. אתו אשמר לדבר, *dit te spreken, moet ik in acht nemen* en iets anders mág en kán ik niet zeggen; anderen: *dit moet ik inachtnemen*, het na *te spreken*.

13. לְךָ = לְכָה, *ga toch* (Recht. 19,13 en II Kron. 25,17); לכה = לך enkel Gen. 27,37. — קצהו, *slechts het uiterste* van het volk; — Balak meent, dat de aanblik der imposante menigte des volks Bil'am zoo diep heeft getroffen, dat hij daardoor alleen tot zijn lof- en zegenspreuk is gekomen. Hij zal hem nu slechts den uitersten rand van het leger laten zien — (iets

י נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ : וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־
בִּלְעָם מֶה עָשִׂיתָ לִי לָקֹב אֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ :
יא וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים יְהוָה בְּפִי אֹתוֹ אִשְׁמֹר
יב לְדַבֵּר : * וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לְךָ־נָא אִתִּי אֶל־מָקוֹם אַחֵר Haftara
אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אֶפֶס קָצֵהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה וְקָבְבֵנוֹ־
יג לִי מִשָּׁם : וַיִּקָּחֵהוּ שְׂדֵה צֹפִים אֶל־רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שִׁבְעָה
יד מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ : וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הִתְיַצֵּב כֹּה
טו עַל־עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה : וַיִּקָּר יְהוָה אֶל־בִּלְעָם וַיָּשֶׂם
טז דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר : וַיָּבֹא אֵלָיו וְהִנֵּהוּ
נִצָּב עַל־עֹלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה־דִּבֶּר
יז יְהוָה : וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוּם בָּלָק וּשְׁמָע הַאֲזִינָה עָדַי בְּנוֹ
יח צִפֹּר : לֹא אִישׁ אֵל וְיכַזֵּב וּבֶן־אָדָם וְיִתְנֶחָם הַהוּא אָמַר וְלֹא

---

ervan zien is voor de tooverkunst, naar het schijnt, noodig, die zonder nabijheid van het object geen kracht uitoefent). — Hieruit blijkt, dat 22,41 waarschijnlijk onder קצה העם, het *geheele* volk verstaan moet worden. — וקבנו, ingevoegde נ, voor וְקָבֹהוּ (וְקַבֵּהוּ) of וָקְבוֹ; vgl. naamwoordvormingen als מעונים, זעונים en dgl.

14. **שדה צפים.** צפה, eig. van boven *neerzien;* v. d. *vérzien,* zoo voor *wachtposten,* die moeten uitkijken, of de vijand in de verte aankomt, en voor *zieners,* profeten die de toekomst vooruitzien. שדה צפים dus: *wachters-* of zieners-*veld,* naam eener plaats, op het *hoogplateau* der Pisga. — ויכן, *en hij,* Bil'am, *liet bouwen,* ויעל, *en hij,* Bil'am, *bracht* met Balak, evenals vs. 2, de offers. — ויאמר, *en hij,* Bil'am, *zeide.* Anderen: *hij,* Balak, *bouwde en bracht, en hij,* Bil'am, *zeide.*

15. **אקרה,** *zal mij laten treffen,* zal zorgen, dat, zoo God mij tegemoet wil komen, Hij mij daar vindt. — כה, eig. *zoo,* hier = פה, *hier.* Vgl. Ex. 2,12, waar כה וכה ook: *hier en daar* beteekent, zoo ook hier.

18. **קום,** *op!* aansporend om zijn zin geheel te richten op wat volgt; niet: *sta op!* daar vs. 17 gezegd is, dat Balak *stond.* — האזינה, *neig uw oor om scherp te luisteren.* — עדי, *tot mij* = in de richting naar mij, of: een hooren, dat *tot* den spreker reikt, — scherp, nauwkeurig luisteren. — Evenals על en אל wordt ook עד bij de verbinding met, eigenlijk bezittelijke, aanhangsels als een meervoudsvorm behandeld. — בנו = בן, een tweede-naamval-vorm, die alleen nog in poëzie gebruikelijk is. — Bil'ams toon tegenover Balak is reeds veel meer uit de hoogte; de inhoud van de tweede Godsspraak is ook van wijder strekking, dan die van de eerste.

19. Niettegenstaande ook ú thans bekend is, uit vs. 8, dat God Israël niet gevloekt wil hebben, draagt gij mij toch nog op het nogmaals te

20 „doen? gesproken en het niet volbrengen?" Zie! zegen heb
„ik ontvangen; Hij heeft gezegend, en ik zal het niet afwenden.
21 „Hij blijft niet aanschouwen het onheil onder Jakob, Hij ziet
„niet ellende onder Israël toe; — de Eeuwige, zijn God, is
22 „met hem, en de liefde des Konings is op hem gericht. De
„Almacht is het, die hen uit Egypte voert; als de reuzenkracht
23 „van een Réëm heeft het. Want geen teekenen-uitlegging is
„noodig in Jakob, geene waarzegging in Israël; op zijn tijd
„zal gezegd worden tot Jakob en tot Israël, wat God besloten
24 „heeft. Zie, een volk is het, als eene leeuwin rijst het op, en
„als een leeuw verheft het zich; die zich niet neder legt, vóór-
„dat hij prooi verteert, en het bloed der verslagenen drinkt."
25 Balak zeide tot Bil'am: „Evenmin als gij het verwenschen
26 moogt, evenmin zult gij het zegenen!" Doch Bil'am antwoordde en
zeide tot Balak: „Heb ik niet tot u gesproken, zeggende: al wat
27 de Eeuwige spreken zal, dat moet ik doen?" Balak zeide nu

---

beproeven (vs. 13). — God echter vervult wat Hij gezegd heeft, en *verandert niet* zonder grond *van besluit.*

20. **הנה ברך לקחתי**, *zie, zegenen heb ik* als opdracht *ontvangen;* ברך, de onbepaalde wijs, als zelfst. naamwoord gebruikt, is het voorwerp van לקחתי. — וברך, *en Hij,* God, *heeft gezegend,* ולא אשיבנה, *en ik zal het niet afwenden,* d. w. z. ik heb daartoe niet de macht. De vrouwelijke uitgang נה— voor het onbepaalde: *het,* of de ברכה, den zegen.

21. **לא הביט און ביעקב**, *Hij,* God, *aanschouwt niet onrecht in Israël,* d. i. v. s. het motief, waarom God Israël zegent en het niet wil laten vloeken: Hij ziet geen *nietswaardigheid,* און, en ontwaart geen *ellende,* עמל, als gevolg der zonde, daarom עמו ה' אלהיו; anderen: *Hij aanschouwt niet,* ziet niet lijdelijk aan, *onrecht tegen Jakob,* of: *onheil onder Jakob, en ziet niet* werkeloos *toe ellende onder Israël, maar zijn,* Israëls, *God is* altijd *met hem,* staat hem bij, en huldiging Gods geschiedt *onder hem,* Israël, *gelijk* men den ná de overwinning terugkeerenden *koning met* bazuin- en *trompetgeschal* begroet; nog anderen: *men ziet geen ramp onder Jakob, geen ellende onder Israël, maar zijn God is met hem en als koning* huldigt men Hem en *juicht men hem toe onder het volk.* Weer anderen: *onrecht kijkt niet uit naar Jakob, ellende loert niet op Israël,* d. w. z. kan geen vat op hem krijgen, *want de Eeuwige zijn God is met hem en de vriendschap des Konings* aller koningen is op hem, Israël, *gericht,* (zoo ONKELOS, RASHIE en RASHBAM). — תרועת van רוע, *alarm blazen,* hier dan als bewijs van hulde, of van רעה, vriend zijn, of ook רוע als stam van **רֵעַ**, *vriend,* (vgl. Psalm 27,6 en 89,10). — Het parallellisme schijnt mij die laatste opvatting te bevestigen. Wat het eerste versdeel betreft, zijn de geciteerde opvattingen te verdedigen, doch schijnt mij de in de vertaling gevolgde de meest aannemelijke.

22. **אל מוציאם ממצרים.** *God* in Zijne almacht *voert hen uit Egypte,* den weg, dien zij nu nog gaan, daarom het deelwoord en niet den verleden tijd. — כתועפת ראם לו, omdat God hen leidt, *heeft het,* Israël, *reuzenkracht als een Réëm* (SIPORNO); deze opvatting wordt door 24,8 bevestigd,

כ יַעֲשֶׂה וְרִבֵּר וְלֹא יְקִימֶנָּה׃ הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי וּבֵרַךְ וְלֹא
כא אֲשִׁיבֶנָּה׃ לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל
כב יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃ אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם
כג כְּרֹתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ׃ כִּי לֹא־נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל
כד כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל׃ הֶן־עָם כְּלָבִיא
יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד־יֹאכַל טֶרֶף וְדַם־חֲלָלִים
כה יִשְׁתֶּה׃ וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם גַּם־קֹב לֹא תְקַבֶּנּוּ גַּם־בָּרֵךְ
כו לֹא תְבָרְכֶנּוּ׃ וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ
כז לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־יְדַבֵּר יְהוָה אֹתוֹ אֹתָיו אֶעֱשֶׂה׃ * וַיֹּאמֶר בָּלָק

(ג' ג' ג' ג') פּ"פ

---

waar dezelfde woorden voorkomen en in al wat volgt, waarschijnlijk niet *God*, maar *Israël* onderwerp is; anderen: *als reuzenkracht van Rëëm is Hij*, God, *voor hem*, Israël; nog anderen: *reuzenkracht als van den Rëem heeft Hij*, God. — תועפות, v. s. van יעף = עוף, *snelle loop*, of: *zich in de hoogte verheffen*, dus: *reuzengestalte*, zoo ook תועפות הרים, (Ps. 95,4) in de hoogte zich verheffende *bergtoppen* (vgl. Dan. 9,21); v. a. van יעף, *moede worden*, in een van den Hiph'iel afgeleiden vorm, dus: vermoeiing, inspanning brengend, wat moeite vereischt, — v. d. *groote kracht*; of *reuzenafmeting* — ראם, v. s. *eenhoorn*, v. a. *buffel*, n. a. *steenbok* of gems. Wij laten het woord onvertaald; in ieder geval is het een beeld voor *groote kracht*. Vgl. Deut. 33,17.

23 **כי לא נחש** enz. *Er is onder Israël geen waarzeggerij noodig*, daar zij *te zijner tijd* telkens door God openbaring krijgen van *wat Hij doet*; v. a. waarzeggerij *is niet van nut, want op dit oogenblik zelf*, waarop ik spreek tot den koning van Moab, *wordt ook aan Israël medegedeeld* door zijn profeet, *wat God* hier *verricht heeft*. — בעת, v. s. *te gelegener tijd*; v. a. *op dit oogenblik zelf*, evenals Recht. 13,23; nog anderen: *evenals nu, zal* ook later *aan Israël gezegd worden* enz. — מה פעל אל, *wat God verricht*, of: *van plan is te doen* (zie bijv. Miecha 2,1, waar פעלי parallel staat met חשבי). — Over נחש zie Lev. 19,24; hoewel waarschijnlijk oorspronkelijk: waarzeggerij door natuurverschijnselen, door menschen of dieren, is het toch algemeene term voor *wichelarij* geworden (Gen. 44,5). — קסם, eigenlijk: waarzeggerij uit beweerde hoogere inspiratie; v. d. algemeene term voor waarzeggen en bezweringen.

24. **לא ישכב עד יאכל**, *hij*, de leeuw, *legt zich niet neder, voordat hij prooi zal kunnen verteren*; de prooi verteert hij liggende. — טרף, eig. het *verscheurde* of: *te verscheuren* dier, dat als voedsel voor het roofdier dient.

25. **גם לא** ··· גם לא, *zoo min... als*, hier: het eene moogt gij niet, daar God het verbiedt, — het andere zult gij niet, daar ik het niet wil. — קב לא תקבנו, wederom de stammen קבב en נקב, naast elkander gebruikt; van קבב moest de tweede vorm immers luiden: תְּקֻבֶּנּוּ of: תְּקֻבֵּנּוּ.

tot Bil'am: „Kom toch, ik wil u naar eene andere plaats
mede nemen; misschien zal het goed zijn in de oogen van
28 God, en zult gij het mij van daar uit verwenschen." Balak
nam Bil'am mede naar den Pe'or-top, die uitziet over de vlakte
29 der wildernis. Bil'am zeide tot Balak: „Bouw mij hier zeven
altaren, en zet mij hier gereed zeven varren en zeven rammen."
30 Balak deed, gelijk Bil'am gezegd had, en hij bracht een ram
en een var op elk altaar.

24 1 Toen Bil'am nu inzag, dat het goed was in de oogen des
Eeuwigen Israël te zegenen, ging hij niet, zooals telkens van
te voren, om wichelarij te plegen, maar wendde zijn aange-
2 zicht naar de woestijn. Bil'am hief zijne oogen op en zag
Israël, naar zijne stammen gelegerd, toen kwam de geest Gods
3 over hem. Hij droeg zijn spreukdicht voor en zeide: „Gods-
„spraak van Bil'am, den zoon van Be'or; en Godsspraak van
4 „den man, wiens oog geopend is. De uitspraak van hem, die
„Gods gezegden hoort; die een verschijning vanwege den Al-
„machtige aanschouwt, nedervallend, nu hem de oogen zijn
5 „onthuld. — Hoe goed zijn uwe tenten, Jakob! uwe woningen,

---

27. אולי ייטב, *misschien zal* die plaats *goed zijn*. — בעיני האלהים, *in de oogen van den God* Israëls, of: *in de oogen der goden* van Balak. — וקבתו, *en zult gij het kunnen vloeken*. Anderen vatten ייטב als onpersoonlijk op: *zal het goed zijn*, וקבתו, *dat gij* enz. Wat op twee plaatsen niet gelukt is, zal op een derde misschien beter slagen.

28. ראש הפעור, *naar den Pe'or-top*, een bergtop in het 'Abariem-gebergte; het is ook de naam van een afgod: *Ba'al Pe'or*, wiens tempel misschien op dien berg stond (zie 25,3).

30. ויעל, Balak *bracht*, bijgestaan door Bil'am; vgl. 23,2 en 4.

HOOFDSTUK XXIV. 1. וירא בלעם. Nu zag Bil'am in, dat al zijne pogingen, om door tooverkunsten of vertoon van wichelarij, toch nog tot vervloeking des volks te geraken, ijdel waren, daarom bleef hij nu bij Balak, *en ging niet*, — כפעם בפעם, *gelijk keer na keer*, de beide vorige keeren, 23,3 en 15, — *wichelarijen tegemoet*, — נחשים, waarzeggerskunsten — verwijderde zich niet naar een plaats, waar hij wichelaarshandelingen zou kunnen verrichten, — maar *wendde* van de plaats af, waarheen Balak hem had gebracht, *zijn gelaat naar de woestijn*, waar Israël gelegerd was. De Pe'or-top was niet ver van Israëls legerplaats verwijderd.

2. לשבטיו, *naar zijne stammen;* hieruit en uit het op den voorgrond treden der *tenten* en *woningen* Israëls in Bil'ams volgende uiting (vs. 5) maken sommigen op, dat hier Balak vooral Israël uit het oogpunt van het familie- en geslachtsleven beschouwd wilde hebben (Ba'al Pe'or = afgod der zinnelijke natuur). — ותהי עליו רוח אלהים. Terwijl sommigen in ויקר (23,5 en 16) en וישם דבר בפיו een als *toevallige inspiratie* zien, zonder profetische extase en zonder profetische verschijning, en daarentegen het „op Bil'am rusten van Gods geest" voor een profetische bezieling houden, hooger staande dan de eerste, — meenen anderen, dat de hier gebezigde uitdrukking een minder krachtige Godsopenbaring aanduidt (vgl. onze aant. 23,5).

אֶל־בִּלְעָם לְכָה־נָּא אֶקָּחֲךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי
כה הָאֱלֹהִים וְקַבְּתוֹ לִי מִשָּׁם: וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר
כו הַנִּשְׁקָף עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָזֶה
שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָּזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִם:
ל וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ:
כד א וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְלֹא־הָלַךְ
ב כְּפַעַם־בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים וַיָּשֶׁת אֶל־הַמִּדְבָּר פָּנָיו: וַיִּשָּׂא
בִלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו
ג רוּחַ אֱלֹהִים: וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם
ד הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן: נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי
ה יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם: מַה־טֹּבוּ אָהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ

כד

---

3. נאם, Semiechoeth van een zelfst. naamwoord נְאֻם, *godsspraak*. — שתם העין. De stam שָׁתַם, die in de Mishna, 'Ab. Zara 109*a* (5,3) voorkomt van het *openen* van een vat, beteekent v. s. ook hier: *openen*, — dan beteekenen de woorden: *wiens* geestelijk *oog* thans eerst *geopend is*; het enkelvoud dan העין, niet העינים, omdat het overdrachtelijk is gebruikt. Anderen meenen, dat שָׁתַם hetzelfde beteekent als שָׁתַם, Klaagl. 3,8 en סתם, Dan. 8,26: *sluiten* en verklaren: *gesloten van oog*, wiens lichamelijk oog gesloten is, daar met de profetische visioënen de zinnelijke waarneming verzwakte of geheel ophield. Nog anderen verklaren naar het Arabisch: *leedvermaak* of *afgunst* koesteren; daarom העין enkelvoud, evenals טוב עין (Spr. 22,9) e. a. p. waar het op innerlijke karaktereigenschappen doelt; de hier gebruikte uitdrukking beteekent dus: *wiens oog hen afgunstig aanziet.*

4. שמע אמרי אל, *die nu* eerst bemerkt, dat, wat hij *hoort*, in waarheid *gezegden Gods zijn*, onveranderlijk en waarop door geen tooverkunsten invloed geoefend kan worden; — of: die, of hij wil of niet, *moet aanhooren de woorden*, *moet zien de visioenen, die God hem toont*; — anderen: die hoort al wat God zegt; ziet, al wat Hij hem laat zien; — de andere opvatting schijnt mij juister, daar hij Balak dan rekenschap geeft, waarom hij spreekt. — נפל וגלוי עינים, *hij valt neer* onder den indruk der nu in volle kracht hem overweldigende Goddelijke waarheid. — וגלוי עינים, *nu* hem *het vlies* voor zijne oogen *is weggenomen*, nu zijn oogen helder zien, niet meer door verkeerde voorstellingen omneveld zijn (zie 22,31). — Anderen: *hij valt neer* onder den invloed der profetische extase, *maar zijn oog blijft* profetisch *geopend.*

5. טבו, *hoe goed zijn*, v. s. hetzelfde als: מה יפו, *hoe schoon zijn* van uiterlijk; v. a. innerlijk *goed*, en „tenten en woningen", dus in de beteekenis van: gezinnen en familieleven.

6 „Israël! Als stroombeddingen spreiden zij zich uit, als tuinen
„langs eene rivier, als de aloës, die de Eeuwige geplant heeft,
7 „als cederen aan het water. Vloeien zal water van zijne
„takken en zijn zaad in waterrijken grond; en machtiger wordt
8 „dan Agag zijn koning, verheffen zal zich zijn rijk. De Al-
„machtige is het, die het uit Egypte voert; als de reuzen-
„kracht van een Réëm heeft het; het verteert de volken, zijne
„benauwers, en hunne beenderen verbrijzelt het, en zijne pijlen
9 „doet het zwemmen [in hun bloed]. Hij knielt, legt zich neder
„als een leeuw, en als eene leeuwin; wie durft hem doen op-
„staan? Die u zegenen zijn gezegend; die u vloeken, vervloekt."
10 Toen ontbrandde de toorn van Balak tegen Bil'am, en hij sloeg
zijne handen tegen elkander; en Balak zeide tot Bil'am: „Om
mijne vijanden te verwenschen heb ik u geroepen, en zie, ge-
11 zegend hebt gij hen nu reeds drie malen? Nu dus, neem de
vlucht naar uwe woonplaats; ik was voornemens u te eeren,
12 doch zie, de Eeuwige heeft u teruggehouden van eer." Bil'am
echter zeide tot Balak: „Heb ik dan niet ook tot uwe gezanten,
13 die gij tot mij gezonden hebt, gesproken, als volgt: „Al gaf
Balak mij de volheid van zijn huis zilver en goud, kan ik het
bevel des Eeuwigen niet overtreden, om iets goeds of iets

---

6. כנחלים, v. s. *als waters troomen*, die in de schuin hellende bedding vloeien, en wier loop zich dus voortdurend versnelt; v. a. *als stroombeddingen*, wadi's, die de weligste landouwen vormen, daar de bodem er waterrijk is; het tweede versdeel, waar Israël met גנת, *tuinen*, vergeleken wordt, eischt m. i. ook in het eerste deel eene vergelijking met *land*, niet met *water*. — כאהלים נטע, Israël is *als aloës*, die *God geplant heeft*; of v. a. *als aloës heeft God* hen *geplant*.

7. יזל מים מדליו. Wij volgen Ibn 'Ezra, die דלו verklaart als דליותיו, wateropzuigende *takken*; hoewel de vorm dan דָּלְיָן zou moeten luiden, kan men toch een nevenvorm דָּלְיָה, meervoud דָּלְיִם aannemen. Dan gaat men voort in het beeld van een boom en וזרעו is het door dien boom ontwikkeld en afgeworpen *zaad*, dat wederom gezegd wordt במקום = במים רבים, מים רבים, op een waterrijke plaats te zullen neervallen. Anderen: *water zal vloeien uit zijne* beide *emmers*; het beeld is dan ontleend aan een waterdrager, die twee boordevolle emmers draagt, het water loopt over de randen heen, וזרעו en *zijn kinderen* wonen *op een waterrijke plaats*. — Met het tweede versdeel gaat men in ieder geval weer tot Israël over, nu in den derden persoon tot vs. 9*b*. Nog anderen: het *water*, dat Israël drenkt, *vloeit uit Zijne*, Gods, *emmers en Zijn zaad*, het door God uitgezaaide, is het, dat *op waterrijken bodem* tiert; daarom enz. — מאגג, *dan Agag*; evenals Phar'o in Egypte, Abiemélech in Gerar, schijnt Agag bij de 'Amalekieten naam van de dynastie of titel van den koning te zijn geweest. De naam komt ook in den tijd van Shaoel (I Sam. 15) voor. 'Amalek was, naar het schijnt (zie vs. 20), in dien tijd bijzonder machtig. — ומלכו, *zijn*, Israëls, *koning*, v. s. God, v. a. zijn beheerscher; nog anderen denken aan profetische voorspelling van Shaoels overwinning op Agag.

ח יִשְׂרָאֵל׃ כְּנְחָלִים נָטָיוּ כְּגַנָּת עָלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים נָטַע יְהוָה
ט כַּאֲרָזִים עֲלֵי־מָיִם׃ יִזַּל־מַיִם מִדְלָיו וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים וְיָרֹם
י מֵאֲגַג מַלְכּוֹ וְתִנַּשֵּׂא מַלְכֻתוֹ׃ אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעֲפֹת
יא רְאֵם לוֹ יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו וַעֲצָמֹתֵיהֶם יְגָרֵם וְחִצָּיו יִמְחָץ׃ כָּרַע
שָׁכַב כַּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מְבָרֲכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר׃
יב וַיִּחַר־אַף בָּלָק אֶל־בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־
בִּלְעָם לָקֹב אֹיְבַי קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃
יג וְעַתָּה בְּרַח־לְךָ אֶל־מְקוֹמֶךָ אָמַרְתִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ
יד יְהוָה מִכָּבוֹד׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הֲלֹא גַּם אֶל־מַלְאָכֶיךָ
טו אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר׃ אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק מְלֹא
בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה

---

8. יאכל, *het*, Israël; anderen: *Hij*, God, *verteert volkeren*, צריו, *die het in het nauw willen brengen*. — יגרם, van גרם, *been*, — *de beenderen wegnemen* of stukslaan. — וחציו ימחץ, *en zijne pijlen doet hij zwemmen*, eig. trappen, naar Ps. 68,24 (RASHIE); zooals LUZZATTO, ter verklaring van den plotselingen overgang van de vergelijking met een krachtig dier tot een aan den oorlog ontleend beeld, opmerkt, zou hier eigenlijk moeten volgen: *en hun bloed drinkt hij* (vgl. 23,24); dit van Israël te zeggen, gaat echter niet goed, waarom dan „het drinken van het vijanden-bloed" in een koen beeld van den overwinnaar op diens pijlen wordt overgebracht. Anderen: *en met zijne pijlen verplettert hij* hen, בחציו = חציו, of: *en zijne pijlen verpletteren*, doorboren, ימחצו = ימחץ; nog anderen; *en het verplettert zijne*, des vijands, *pijlen*, dan zou er echter וחציהם moeten staan. מחץ beteekent niet: *doorboren*, maar: *verpletteren*, wat een wond, door pijlen toegebracht, niet doet; de eerstgenoemde opvatting acht ik dus de beste.

9. Dan, na de overwinning op zijne vijanden, buigt hij zijne knieën en legt zich rustig neder — en niemand durft hem tot toornig opstaan te noden! De slotwoorden van ons vers komen overeen met Gen. 12,3 bij Abraham en Gen. 27,29, waar Izak ze Jakob als zegen toevoegt.

10. ויספק את כפיו. Het *de handen ineenslaan* komt als uiting van schrik (Klaagl. 2,15), maar ook van *toorn* voor, gelijk hier en Job 27,23.

11. ברח לך. Wilt gij niet, dat ik u in mijn gramschap straffen zal, wat ik tegenover u, den grooten toovenaar, niet zou willen, doch wat ik, uw waardigheid vergetende, in toorn allicht zou kunnen doen, — maak u dan uit de voeten, *vlucht*; לך, bijgevoegde derde naamval. Evenzoo 'Amos 7,12. — אמרתי, *ik had gezegd*, u laten zeggen (22,17 en 28,7); of: *ik had* bij mijzelf *gezegd*, mij voorgenomen.

kwaads te doen uit eigen beweging; wat de Eeuwige spreken
14 zal, dat zal ik spreken." " „En nu, zie — ik ga tot mijn volk
terug; kom, laat ik u aankondigen wat dit volk uw volk
15 doen zal in latere dagen." Hij droeg zijn spreukdicht voor en
zeide: „Godsspraak van Bil'am, den zoon van Be'or; en Gods-
16 „spraak van den man, wiens oog geopend is. Godsspraak van
„hem, die Gods gezegden hoort, en de kennis vanwege den
„Allerhoogste kent; eene verschijning vanwege den Almachtige
„aanschouwt hij, nedervallend, nu hem de oogen onthuld zijn.
17 „Ik zie hem, doch niet nu; ik aanschouw hem, doch niet nabij:
„eene ster treedt op uit Jakob en een scepter verheft zich
„uit Israël; hij verplettert Moab aan beide einden, en vernielt
18 „alle zonen van het slaggewoel. En worden zal Edom tot ver-
„overing, en worden zal tot verovering Sé'ier, zijne vijanden; doch
19 „Israël behaalt macht. Uit Jakob zal een heerscher komen, die
20 „den laatst overgeblevene uit 'Ier verdelgt." Vervolgens zag hij
'Amalek, en droeg zijn spreukdicht voor en zeide: „Het eerste

---

14. **ועתה**, wederom bij het begin van de eigenlijke uit te spreken gedachte (zie 22,6). — **איעצך**, *ik wil u raden*, d. w. z. *iets geheims*, dat tot nu toe voor u verborgen is, *mededeelen* (Job 26,3), of: iets mededeelen, waarin vanzelf een raad of waarschuwing opgesloten ligt. De Thalmoed verklaart: *raadgeven* en meent, dat het doelt op de verleiding der Israëlieten, tot den Pe'or-dienst en overspel met Moabietische vrouwen (Num. 25), die 31,8 en 16 e. a. p. aan eene raadgeving van Bil'am wordt toegeschreven; de slotwoorden van ons vers sluiten dan echter niet goed aan. — **באחרית הימים**, *in lateren tijd*, (zie Gen. 49,1).

16. **וידע דעת עליון**, *en kent, wat de Allerhoogste hem doet kennen*, de van God uitgaande wetenschap der komende dingen, vgl. **מחזה שדי**.

17. **אראנו ... אשורנו**. Het mannelijke aanhangsel **נו** — sluit op den verder te noemen **כוכב**, *ster*. — **דרך**, *zijn weg beginnen*; **דֶּרֶךְ**, een gewone term voor den loop der sterren in het luchtruim. — **וקם שבט**, een *scepter*, heerschersmacht, — het beeld van de ster dus dadelijk in een meer duidelijk beschrijvend beeld overgaand; die scepter is tegelijk een *stok*, die verplettert **פאתי מואב**, — Semiechoeth van een tweevoudvorm **פְּאָתַיִם**, van het enkelvoud **פאה**, *hoek*, — *de beide hoeken*, uiteinden *van Moab*, d. w. z. Moab van het eene einde tot het andere (vgl. Jer. 48,45); anderen: *de hoofden*, zonder analogie, dan het parallellisme t. a. p. waar **וקדקד**, *en den schedel*, volgt. — HEIDENHEIM verklaart **שבט** door: *staartster*, komeet, — door vele volkeren in verschillende tijden als voorteeken van naderend onheil opgevat: er zal een *ster* komen, lichtend voor Israël — die echter voor Moab een onheil brengende komeet zal zijn en het zal verpletteren. — **וקרקר**, v. s. van **קיר**, muur, — *de muren omver halen*, Jes. 22,5, v. a. algemeen: *verwoesten*. Jer. 48,45 staat **ומחץ פאת מואב וקדקד בני שאון**; zooals gewoonlijk gebruikt Jeremia ook hier zijn citaat vrij. Alleen maakt die plaats het waarschijnlijk dat **בני שת** hier niet moet verklaard worden: *zonen van Sheth*, d. i. dan het geheele menschdom, — maar **שת** = **שאת** (Klaagl. 3,47) van **שאה**, *gedruisch maken*, gelijk **שאון**, speciaal van *krijgsgewoel*, **בני שת** dus: *de*

יז אוֹ רָאָה מַלְבִּי אֲשֶׁר־יִדְבַּר יְהוָה אֹתוֹ אַרְבֶּר : * וַעֲתָּה הִנְנִי (אחרית ב"ב)
הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אִיָּעֲצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית
יח הַיָּמִים : וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם
יט הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן : נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי־אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן
כ מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם : אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ
וְלֹא קָרוֹב דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמָחַץ
כא פַּאֲתֵי מוֹאָב וְקַרְקַר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת : וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה וְהָיָה
כב יְרֵשָׁה שֵׂעִיר אֹיְבָיו וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל : וְיֵרֶד מִיַּעֲקֹב וְהֵאֲבִיד
כג שְׂרִיד מֵעִיר : וַיַּרְא אֶת־עֲמָלֵק וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר רֵאשִׁית

---

krijgslieden, of: *de zonen der zelfverheffing*, trotscheid, dat is dan: de vorsten van Moab.

18. Edom en Sé'ier, — naam van het volk, naar 'Esau, en van het voornaamste gebergte van zijn land, en van het land zelf (Gen. 22,4), is hetzelfde. Deze zullen zijn יְרֻשָּׁה, *bezitneming*, = het veroverde. — איבו, Edom = *Sé'ier*, *die zijne*, Israëls, *vijanden zijn;* anderen: איבו ... ירשה, *tot verovering van zijne*, Edom's, *vijanden*, d. i. Israël. — עשה חיל, *kracht*, vermogen *maken*, zich verwerven; niet juist: oorlogsdaden verrichten.

19. ויֵרד, = ויקום רודה, *er zal een heerscher opstaan* (IBN 'EZRA); of: *er zal* iemand *heerschen;* nog anderen = וְיֵרֶד, *hij*, Edom, *zal door toedoen van Jakob*, of: *lager dan Jakob dalen.* — והאביד, *en hij*, die heerscher of Jakob, *zal te gronde richten den* laatst overgeblevene zelfs, den enkelen nog *ontkomene.* — מעיר, *uit 'Ier*, Moabs hoofdstad, zie 22,36; anderen: *uit* of *van de steden*, עיר, collectief, als Ps. 72,16. — MENDELSSOHN: *een opwekker*, wreker, מעיר, *zal het overgeblevene vernietigen*, zeer gewaagd, daar er שריד מעיר zou moeten staan. Nog anderen: *verdelgt de rest van de* heilige *stad* Jerusalem *uit*, eveneens minder waarschijnlijk. Hij bespreekt nog steeds Moab's ondergang, waarbij tegelijk Edom, Israëls vijand en misschien wel Moabs natuurlijke bondgenoot, daar hij het naburige land bewoonde, wordt te gronde gericht (vs. 18). Dan komt hij weer op Moab terug en het heeft dus niets bevreemdends, dat *'Ier Moab* hier vermeld is. Ik volg daarom deze opvatting.

20. Of aan de andere zijde der Pisga-hoogvlakte een 'Amalekietische stam gelegerd was, of dat Bil'am van de Pe'or-hoogte af den in het Zuiden van Palaestina wonenden hoofdstam van 'Amalek zien kon, is niet zeker. Waarschijnlijker komt mij het laatste voor; Bil'am staat op de hoogte der Pisga en ziet naar het Zuid-Westen, waar Israël gelegerd is; dan zijn blik verder latende gaan, ziet hij eerst heel in de verte, in het Zuiden van Palaestina 'Amalek en dan, dichter bij, den Kéniet (zie vs. 21). — ראשית גוים, *het eerste der volkeren*, niet: *het oudste*, daar 'Amalek's stamvader, een kleinzoon van 'Esau, jonger was dan Moab en zeker dan Asshoer en andere oudere stammen; sommigen verklaren: *het eerste* = machtigste of krach-

„der volken was 'Amalek; en zijn einde is tot ondergang."
21 Nu zag hij den Kéniet, en droeg zijn spreukdicht voor en zeide:
22 „Vast zij uwe woning, en vestig in eene rots uw nest; Want,
„wanneer Kajin der vernietiging zal worden prijsgegeven, tot
23 „waarheen zou dan Asshoer u gevankelijk wegvoeren?" Hij
droeg verder zijn spreukdicht voor en zeide: „Ach! wie zal
„blijven leven, nadat God Zijn oog op hem gevestigd heeft?
24 „En krijgsschepen van de kusten der Kittiem, — zij zullen ver-
„drukken Asshoer en zullen verdrukken 'Eber; doch ook hij —
25 „tot de vernietiging." — Hierop maakte Bil'am zich op, ging
heen en keerde naar zijne plaats terug; en ook Balak ging
zijns weegs.

25 1 Israël bleef te Shittiem gevestigd en het volk begon tot de
2 dochteren van Moab af te vallen. Deze riepen het volk tot

---

tigste; anderen: *het voornaamste* der volkeren, die Bil'am in verbond vereenigd ziet tot vruchteloozen strijd tegen Israël; weer anderen: *het eerste onder de volkeren*, dat Israël durfde te bestrijden. — ואחריתו, *en zijn einde is*, het gaat zoo lang op zijn weg voort, עדי אבד, *tot het* iets wordt, dat *geheel verloren* is.

21. את הקיני. Onder de tien volkeren, van wier land God Abraham het bezit toezegt, komt Gen. 15,19 ook de *Kéniet* voor; I Sam. 15,6 wordt de Kéniet door Shaoel uitgenoodigd zich van 'Amalek terug te trekken, om niet met hem in den verdelgingsoorlog te worden vernietigd. Mogelijk is dus, dat mede in het Zuiden van Palaestina, dicht bij het door 'Amalek bewoonde gebied een Kénieten-stam woonde, die dus hier bedoeld is. Anderen meenen, op grond van Recht. 1,16 en 4,11, dat hier gedacht moet worden aan een tak van een volksstam, die zich van zijne stambroeders Kajin had losgemaakt en daarom den naam *Kéniet* behield, en zich bij Israël had aangesloten. Die aansluiting had plaats op initiatief en onder leiding van Jithro, Mozes' schoonvader. Bil'am zou nu bij zijn rondblik dezen, in de onmiddellijke nabijheid van Israëls kamp gelegerden stam in het oog hebben gekregen en hun een enkel woord hebben gewijd. — איתן מושבך, *sterk* zij *uw woning*, יהיה is dan verzwegen; de zin is in de eerste verklaring: *zorg, dat sterk w o r d t uw woning*, want enz., in de tweede: *laat sterk b l i j v e n uw woning*, blijf u aansluiten bij Israël, den vasten rots, waarop gij kunt vertrouwen. Anderen: *sterk i s uw woning*. — ושים, in onze opvatting gebiedende wijs, wordt dan verklaard als verleden deelwoord van שים, *geplaatst op een rots i s uw nest*.

22. כי אם יהיה לבער קין, *want*, indien gij niet bij Israël u blijft voegen, maar tot uwen hoofdstam terugkeert, — *als straks Kajin*, uw stamvolk, *den ondergang zal zijn prijsgegeven, tot waarheen zal Asshoer ú dan wel wegvoeren?* — of: laat uw woning goed versterkt zijn en uw nest op een rots geplaatst, *want* anders — *als het* nest *tot a f w e i d i n g* of *v e r b r a n d i n g zou zijn, o Kajin! tot waar* enz. Nog anderen: *wanneer het tot vernietiging komt* met de volkeren, als alle natiën vernietigd worden, — *o Kajin! tot waarheen*, of: *hoe lang* enz. — תשבך, onderwerp is אשור, vrouwelijk, zooals vaak bij gepersonifieerde steden, landen en volkeren.

23. משמו אל, *nadat God op hem* Zijn oog *gericht heeft* ten kwade;

כא גּוֹיִם עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אֹבֵד׃ וַיַּרְא אֶת־הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ
כב וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ׃ כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר
כג קָיִן עַד־מָה אַשּׁוּר תִּשְׁבְּךָ׃ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אוֹי מִי יִחְיֶה
כד מִשֻּׂמוֹ אֵל׃ וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ־עֵבֶר וְגַם־
כה הוּא עֲדֵי אֹבֵד׃ וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ וְגַם־בָּלָק
(אחרון) הָלַךְ לְדַרְכּוֹ׃ * פ

כה א וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל־בְּנוֹת מוֹאָב׃

שום עין = שום; vgl. Jes. 41,20: וישימו לב = וישימו; — na zooeven den ondergang van Kajin te hebben vermeld en op het punt om ook Asshoers verdelging aan te kondigen, geeft hij dus een algemeene sententie: niemand, geen volk, hoe machtig ook, blijft bestaan, als het eenmaal Gods toorn onherroepelijk heeft gewekt. Anderen: *wie kan leven blijven, n a d a t God hem,* Asshoer, in het volkeren-leven *heeft geplaatst;* — nog anderen: *wie kan leven blijven, nadat Hij,* God, *d e z e* onheilen — אל = אֱלֶה — *heeft doen ontstaan;* weer anderen: *wie kan* = hoe zou Asshoer kunnen *blijven leven, nadat hij d e z e* gruwelen *bedreven heeft,* of: *zich t o t G o d gemaakt heeft.* Eindelijk sommigen: *z o n d e r d a t God het hem oplegt?*

24. **וְצִים**, naar Jes. 33,21 en Ez. 30,9 blijkt: *schip.* — מיד כתים, *van het s t r a n d d e r K i t t i e m;* — (יד als in יד הירדן 13,29 en יד היאר Ex. 2,5). De Kittiem worden Gen. 10,4 onder de nakomelingen van Jawan genoemd, het is dus een Pelasgische stam, — naar eene rabbijnsche overlevering, een der Grieksche koloniën in Zuid-Italië, — dus: een Romeinsche vloot van de Zuid-Italiaansche kust. — וענו אשור וענו עבר, *en zij verdrukken A s s h o e r, en verdrukken 'E b e r,* v. s. Assyrië aan de eene, 'Eber aan de andere zijde van den Euphraat, onder welke laatsten dan tal van volkeren, ook Israël, zouden te verstaan zijn; anderen houden Asshoer en 'Eber voor twee namen voor hetzelfde land, evenals Jes. 7,20: בעברי נהר במלך אשור. — וגם הוא, *en ook hij,* de Kittiem, of v. a. *en zoo is o o k hij,* Asshoer, *den ondergang* prijs gegeven.

25. **וילך וישב למקמו**, *ging op reis om naar zijne woonplaats terug te keeren,* zonder dat hier gezegd is, dat hij daar werkelijk aankwam; in den kort daarna door Israël tegen Midjan gevoerden oorlog, is hij dan ook in het Midjanietische leger en wordt door Israël gedood (31,9). *Hij k w a m terug,* zou luiden: וישב אל מקומו.

Hoofdstuk XXV. Uit verschillende plaatsen blijkt, dat Bil'am door raadgevingen op Balaks en Moabs verdere houding tegenover Israël nog invloed geoefend heeft; en het is dan ook zeer waarschijnlijk, dat op Bil'ams raad Balak de dochteren Moabs ertoe bracht de Israëlieten tot ontucht te provoceeren.

1. **בשטים**, hetzelfde als אבל השטים, 33,49, vermoedelijk het noordelijkst deel der legerplaats, dicht bij de Moabietische grens. Het was het laatste station van Israël, vanwaar zij onder Jehoshoea' optrokken om den Jordaan over te trekken. — לזנות אל, *af te vallen t o t de dochters van Moab,* d. w. z.

de offermaaltijden harer goden; het volk at, en wierp zich
3 voor hare goden neder. Israël verkoppelde zich dus ter eere
van Ba'al Pe'or, en de toorn des Eeuwigen ontbrandde tegen
4 Israël. Nu zeide de Eeuwige tot Mozes: „Neem al de hoofden
des volks, en laat hen ophangen, ter eere des Eeuwigen, op
klaarlichten dag, opdat zich de brandende toorn des Eeuwigen
5 van Israël afwende." Mozes zeide tot de rechters van Israël:
„Doodt ieder die zijner mannen, welke zich ter eere van Ba'al
6 Pe'or verkoppeld hebben." En zie, een man uit de kinderen
Israëls kwam aan en voerde tot zijne broeders eene Midjanie-
tische, voor de oogen van Mozes en voor de oogen van de
geheele gemeente der kinderen Israëls; en zij stonden weenende
7 aan den ingang van de tent der samenkomst. Toen nu Pienechas,
de zoon van El'azar, den zoon van den priester Aharon, het
zag, stond hij op uit het midden der gemeente, en nam eene
8 lans in zijne hand; En ging den Israëlietischen man achterna
in het slaapvertrek, en doorstak ze beiden, zoowel den Israëlie-
tischen man als de vrouw, door haren buik, en de sterfte werd
9 tegengehouden van de kinderen Israëls. De gestorvenen door
de sterfte waren vier en twintig duizend.

11 10 De Eeuwige sprak nu tot Mozes, als volgt: „Pienechas, de zoon
van El'azar, den zoon van den priester Aharon, heeft Mijnen
toorn van over de kinderen Israëls afgewend, doordien hij als

---

af te vallen van God en de dochteren Moabs te volgen, hetzij dan tot ontucht of tot afgodendienst; v. s. toch gaf de afgoderij aanleiding tot den ontucht; v. a. omgekeerd de ontucht tot de afgoderij.

2. אלהיהן, *hare goden*, of misschien: *haar god*, Ba'al Pe'or.

3. ויצמד, *verbond zich* aan, — beter: *zich verkoppelen*, waarin dus ook het afschuwelijke van den Pe'or-dienst, — een der meest zedelooze Venus = Astarte-diensten, die bekend zijn, — is uitgedrukt. De toorn Gods uit zich in een uitbrekende sterfte.

4. והוקע אותם, *en hang die daar*, die zich aan zoo walgelijke zedeloosheid schuldig maken, — zooals uit Deut. 21,23 blijkt, ná de executie door steeniging, de straf, die zij als afgodendienaars verdiend hadden; zie vs. 5, waar Mozes duidelijk bevel geeft ze te *dooden*, הרגו. — נגד השמש, *tegenover de zon*, bij lichten dag, of: zoodat de zon hen beschijnt. — Onder ראשי העם worden in de tot nu gegeven opvatting *de hoofden des volks*, de oudsten, die als rechters fungeeren, verstaan. Anderen verklaren: *neem de hoofdschuldigen onder het volk en hang hen*, dezen, *op* enz.

5. אנשיו, *zijne mannen*, die naar de Ex. 18 getroffen regeling onder zijne jurisdictie vallen. — Juist zouden zij dit bevel gaan uitvoeren, vs. 6 והנה, toen *plotseling* het volgende gebeurde. — ויקרב, *hij bracht nader*, uit haar verblijfplaats, naar het centrum van het leger van Israël, אל אחיו, *tot zijn broeders*, bloedverwanten en stamgenooten. De stam Simon schijnt zich vooral bij deze gelegenheid zeer bezondigd te hebben, althans naar

ד וַתִּקָּרֵאן לָעָם לִזְבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן׃
ה וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה
ו נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ וְיָשֹׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ אַנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר׃
ז וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל־אֶחָיו אֶת־הַמִּדְיָנִית
לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח
ח אֹהֶל מוֹעֵד׃ * וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם
ט מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ׃ וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־
הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־
י קֳבָתָהּ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים
בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃ פ

פרשה ז'

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־

---

de cijfers van hoofdstuk 26 te oordeelen, was daar de sterfte het grootst geweest. — המדינית, *de* voorname *Midjanietische*, of: *eene Midjanietische*, het lidwoord als versterking. — עדת בני ישראל, waarschijnlijk *de oudsten*, de rechters, die bij Mozes nog bijeen waren; evenzoo vs. 7.

7. רמח, een *werpspies*.

8. הקבה, van קבב = נקב, uithollen, of naar het Arabisch: gewelf, — een kleine *tent*, vooral om als slaapvertrek te dienen. — קבתה, v. s. verwant met קיבה, de maag, — beteekent hier: de *buikholte*, de genitaliën en hunne omgeving.

11. **בקנאו את קנאתי.** De uitdrukking קנא beteekent: *iemands recht vorderen*, eischen wat hem toekomt; van God gebruikt, beteekent het steeds: dat Hij Zijn recht eischt, niet duldt, dat *Israël* andere goden volgt; tegenover andere volkeren komt het nooit voor. De zin is dus hier: omdat hij als ijveraar is opgetreden, *gehandeld heeft als iemand, die voor Mijn recht opkomt*; קנאתי dus: het *ijveren voor Mij*; v. a. *doordien hij*, Pienechas, *Mijn recht heeft gehandhaafd. waarvoor I k* anders zelve *als eischer zou zijn opgetreden*; קנאתי, *de door Mij te oefenen ijver*. — ולא כליתי enz. Zonder zijne daad zou door Gods toorn het geheele volk zijn om-

ijveraar voor Mij onder hen is opgetreden; zoodat Ik de
12 kinderen Israëls in Mijnen ijver niet verdelgd heb. Daarom
13 zeg: zie, Ik geef hem Mijn vredeverbond. En het zal voor hem en voor zijn kroost na hem, zijn een verbond van eeuwig priesterschap; omdat hij voor zijnen God als ijveraar is opgetreden en een daad van verzoening voor de kinderen Israëls
14 verricht heeft." En de naam van den verslagen Israëlietischen man, die met de Midjanietische verslagen werd, was Zimrie, de zoon van Saloe, vorst van een vadershuis der Shim'onieten.
15 En de naam der verslagene Midjanietische vrouw was Kozbie, de dochter van Tsoer; volkshoofd van een vadershuis in Midjan was hij. —
17 16 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Oefen vijandelijkheden uit tegen de Midjanieten en gij zult hen verslaan.

---

gekomen. Deut. 4,3 wordt verhaald, dat *allen*, die aan den Pe'or-dienst hadden deelgenomen, *door God* verdelgd zijn, dat is òf door de vs. 8 en 9 besproken *sterfte*, òf later langzamerhand zijn weggestorven; dit laatste komt mij waarschijnlijker voor, daar er wel meer dan 24000 schuldigen zullen zijn geweest, waardoor de hier uitgesproken straf, die het *geheele volk* anders had getroffen, begrijpelijk wordt. Hier aan een door Pienechas of op zijn initiatief ingesteld strafgericht te denken, zooals Ex. 32,27, gaat niet, 1°. omdat er niets vermeld wordt van verdere direct als slachtoffers der zonde gevallenen; 2°. omdat Deut. t. a. p. de verdelging der misdadigen als een daad *Gods*, niet van menschen, vermeld wordt. — בקנאתי, *door den door Mij aan den dag te leggen ijver* voor Mijne zaak.

12. אמר, *zeg, maak* openlijk aan het geheele volk, en natuurlijk ook aan Pienechas zelve, *bekend.* — את בריתי שלום, v. s. is שלום een bijvoegelijk naamwoord, zooals op meerdere plaatsen zou blijken; of het van שלה, rustig, *veilig zijn*, of van שלם, *volmaakt zijn* is afgeleid, is niet te beslissen. Anderen verklaren hier = ברית שלום, *Mijn vredesverbond*, — of: בריתי ברית שלום, *Mijn verbond, een vredebond.* Zooals reeds meermalen is opgemerkt, is שלום niet enkel: *vrede*, maar algemeen: *welstand*, waarbij alle uiterlijke en innerlijke omstandigheden met elkander in overeenstemming en op de beste wijze geregeld zijn; zoo dus hier: *bond van waar geluk.*

13. והיתה, *het* verbond *zal hem zijn tot* enz., nadere uitwerking van het vorige vers. Ibn 'Ezra: *en er zal voor hem zijn een verbond* enz.; vs. 12 is dan een belofte, dat hij niet door wraakoefening van Zimrie's verwanten zal worden getroffen, vs. 13 de belooning voor zijn daad. — Over den zin van dit: *eeuwig priesterschap* bestaat verschil van meening. Terwijl Rashie, naar den Thalmoed, aanneemt, dat Pienechas, die waarschijnlijk nog in Egypte geboren was (Ex. 7,25), hier het *gewone priesterschap* zou zijn verleend, daar alleen Aharon en *zijne zonen*, niet ook zijn reeds geboren kleinzonen tot priesters zouden zijn gewijd, — meenen anderen, naar een eveneens in de Thalmoedische litteratuur voorkomende opvatting, dat hier aan het *hoogepriesterschap* gedacht moet worden. Weliswaar was reeds Ex. 29,30 en Lev. 6,15 ondersteld, dat het hoogepriesterschap als regel een erfelijk ambt zou zijn, en zagen wij El'azar zijn vader opvolgen, zoodat vanzelve het ambt op zijn oudsten zoon Pienechas zou overgaan; doch ware het niet ondenkbaar geweest, dat Ithamar, als *zoon* van Aharon, vóór diens kleinzoon zou gaan en dus de erfopvolging naar directe verwantschap met Aharon zou geregeld worden. Hier wordt het

יב קְנָאתִי בְתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי׃ לָכֵן אֱמֹר
יג הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם׃ וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית
כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יד וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־
טו סָלּוּא נְשִׂיא בֵּית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי׃ וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית
כָּזְבִּי בַת־צ֫וּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הִוא׃ פ
טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ צָרוֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם

---

ambt dan in Pienechas' geslacht erfelijk verklaard. Met uitzondering van een niet zeer lange periode, waarin het hoogepriesterschap door afstammelingen van Iethamar werd bekleed ('Elie, zie I Sam. 2,30), vermoedelijk tengevolge van wangedrag van den anderen priesterlijken tak, — zien wij daarvóór steeds en daarna weder van Tsadok af (I Kon. 2,27 en 35) een nakomeling van Pienechas als hoogepriester, in wiens stamhuis het ambt voortaan bleef. — Anderen meenen, dat Pienechas en zijne nakomelingen hier blijvend belast werden met het ambt van כהן משוח מלחמה, een met hoogepriesterlijke waardigheid bekleed priester, die in den oorlog mede uittrok, ten einde zoo noodig Gods oordeel over te nemen maatregelen in te winnen, en de den priester opgedragen functiën bij het leger (Deut. 20,2 v. v, vgl. ook Num. 10,8 en 9) te verrichten. Dat zou dan de zin zijn der woorden Num. 31,6: ואת פינחס ... הכהן לצבא, *Pienechas, den oorlogs*-hooge-*priester* (zie onze aanteekening aldaar). — וכפר, de belooning wordt Pienechas toegekend, omdat hij Gods zaak onder Israël tot haar recht heeft doen komen en daardoor het volk heeft *gered;* het is belooning van den volks*redder*.

14. **נשיא בית אב**, *hoofd van een der* vijf *vadershuizen*, = משפחה (26,12 en 13), waaruit de stam Shim'on bestond; hij was niet het *stamhoofd*, maar hoofd eener familie. De aanzienlijke positie der beide slachtoffers geeft Pienechas' daad nog grooter waarde, daar het gevaar, waaraan hij zich blootstelde, er door vermeerderd wordt. Om dus den gronden voor de belooning van Pienechas nog meer klem te geven, staan namen en positie der beide slachtoffers hier vermeld. Dat het eerst *hier* en niet dadelijk bij de daad wordt vermeld, geschiedt v. s. om in de vermelding, dat de vrouw eene aanzienlijke Midjanietische was, den overgang tot het volgende te vinden.

15. **ראש אמות בית אב**, v. s. *hoofd* van een der uit familiën samengestelde *stammen*, אמה, als Gen. 25,16, *stam;* anderen: אמות, de *volksstammen* = het geheele, uit verschillende, waarschijnlijk vijf (Gen. 35,4), stammen bestaande volk der Midjanieten, en tegelijk ראש בית אב, eigenlijk slechts gewoon familie-stamhoofd, behoorde hij ook tot de vorsten des volks; hij wordt 31,8 onder de vijf *koningen* van Midjan genoemd; vs. 18 noemt men hem נשיא, een titel, die Jos. 13,21 aan alle vijf Midjanietische koningen gegeven wordt.

17. **צרור**, onbepaalde wijs = gebiedende wijs, eigelijk: *in het nauw brengen*, vandaar algemeen: als vijanden behandelen. — והכיתם, *en gij zult*, of: *gij moet ze verslaan*, — geheel uitroeien; vgl. 31,7 en 17. Het bevat tegelijk een bevel en een belofte.

18 Want zij hebben als vijanden tegen u gehandeld — door hunne
listen, waarmede zij u verstrikt hebben, — in de zaak van
Pe'or, en wegens de zaak van Kozbie, de dochter van den
vorst van Midjan, hunne zuster, die op den dag der sterfte
26 1 om de zaak van Pe'or verslagen is. Het was na de sterfte; —
Toen zeide de Eeuwige tot Mozes en El'azar, den zoon van
2 den priester Aharon, als volgt: „Neemt de som van de geheele
gemeente der kinderen Israëls op, van twintig jaren oud en
daarboven, naar hunne vadershuizen, al wie voor dienst uitgaat
3 onder Israël." Mozes en de priester El'azar spraken met hen
in de valleien van Moab, bij den Jordaan tegenover Jerécho,
4 zeggende: „Van twintig jaren oud en daarboven," evenals de
Eeuwige Mozes en de kinderen Israëls geboden had, die uit
5 het land Egypte getrokken waren. Ruben, Israëls eerstgeborene;

---

18. כי צררים enz. Volgens IBN 'EZRA: *zij hebben u als vijanden behandeld in de zaak van Pe'or*, waar zij misschien wel de aanleggers der verleiding waren; en zij *zullen* u thans des te vijandiger gezind zijn, *ter zake van Kozbie*, voor wier dood zij wraak zullen willen nemen. בנכליהם אשר נכלו לכם is dan tusschenzin en de beide על דבר behooren bij כי צררים הם לכם. Anderen: zij hebben u vijandelijk behandeld *door hunne listen, die zij tegen u gebezigd hebben door middel van Péor en vooral door middel van Kozbie;* de beide על דבר behooren dan bij אשר נכלו לכם; — in deze opvatting is echter niet duidelijk, waarom Kozbie's *dood* hier vermeld moet worden. — אחתם, *hunne bloedverwante*, voor wier dood zij bloedwraak zullen willen nemen. — ביום המגפה על דבר פעור, *op den dag, dat* onder Israël *wegens den Pe'or-dienst een sterfte was* uitgebroken, is zij door eene gewapende hand, niet door sterfte, *verslagen*. על דבר פעור behoort niet bij המכה, maar bij המגפה.

HOOFDSTUK XXVI begint met ויהי אחרי; de Massora plaatst een pauze tusschen voor- en nazin, vermoedelijk om goed den nadruk te leggen op het feit, dat de hier volgende telling ná de Shittiem-sterfte plaats had. Dit heeft echter met de niet van Joodsche zijde afkomstige hoofdstukkenindeeling niets te maken. — Aanleiding tot de telling op het einde der veertigjarige omzwerving, gaf de spoedig op handen zijnde verovering en verdeeling des lands, waarvoor de tegenwoordige getalsterkte bekend moest zijn. Na de vele sterften van allerlei aard, die sinds de vorige telling (begin van ons boek) hadden plaats gevonden, was nieuwe telling ter bepaling van het getal zeker noodig.

3. אתם ... וידבר, *hij sprak tot hen* erover, *zeggende*: „... *van twintig jaar oud en daarboven* laat u tellen, en in de lijsten opnemen," — דבר met den 4den naamval, evenals Gen. 27,4. De oudsten des volks moeten ook hier aan de telling hebben deelgenomen en sommigen zien die hier in אותם aangeduid; dan moet vs. 4. worden aangevuld: zult gij tellen. — Anderen: דבר, hier: *tellen*, evenals Recht. 7,15, מְסַפֵּר החלום, *verhaal* van den *droom* beteekent, zoo omgekeerd דבר, eig. *spreken*, voor: *tellen*. — לאמר, *terwijl hij hun zeide* zich te laten tellen *van twintig jaar af*. — את משה ובני ישראל, v. s. *geboden had Mozes en de kinderen Israëls;* dan zou

ס אוֹתָם׃ כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְלוּ לָכֶם עַל־
דְּבַר־פְּעוֹר וְעַל־דִּבַּר בָּתְּנִשִּׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה
כו א בְּיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־דִּבַּר פְּעוֹר׃ וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה * פ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר׃
ב שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ ׀ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
ג וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כֹּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃
ד מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי
ה יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ * רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל פ

---

men echter את בני ישראל verwachten; anderen = לבני, *ten opzichte van*, met betrekking tot *de kinderen Israëls;* anderen brengen naar Septuaginta de slotwoorden van ons vers in verband met het volgende: en *de kinderen Israëls, die uit Egypte getrokken waren, zijn: Ruben* enz.; hier worden echter de familiën niet naar de יוצאי מצרים, maar naar de באי מצרים, naar de naar Egypte *gekomenen* genoemd; bovendien zouden de woorden היוצאים enz. geheel overtollig zijn. Wij volgen daarom de eerstgenoemde opvatting, — *gelijk God Mozes en Israël, toen zij* eerst sinds kort *uit Egypte getrokken waren*, in het eerste en later nogmaals in het begin van het tweede jaar, *geboden had* (Ex. 38,26 en Num. 1,3).

5. De hier volgende lijst van familiën, die uit Jakobs nakomelingen zijn voortgekomen, sluit over het algemeen met de naamlijst der naar Egypte gekomen nakomelingen van Jakob, Gen. 46,9—24. De afwijkingen, die wij achtereenvolgens zullen behandelen, betreffen soms den *vorm* der eigennamen, soms de opgegeven *afstamming*, en ook wel het aantal bij iederen stamvader gegeven zonen of kleinzonen, daar hier soms namen zijn weggelaten, die Gen. t. a. p. zijn genoemd. Zij laten zich gereedelijk verklaren eenerzijds door klank- of grammaticale overeenstemming, anderzijds door het uitsterven van familiën in den loop des tijds. Het vormen van een grooter of kleiner aantal stamfamiliën in één stam hangt niet samen met de getalsterkte, daar bijv. Benjamin met 45000 man zeven, Dan met 64000 slechts één stamfamilie telt. Dat soms kleinzonen der zonen van Jakob als familiehoofden genoemd worden, schijnt zijn oorzaak hierin te vinden, dat enkele takken eener bepaalde familie grooter beteekenis kregen en zoo eigen familiën vormden, invloedrijke, in zekeren zin een zelfstandigen kring vormende geslachten. — הוצבי. De uitgang י— als geslachts- of plaats-aanduiding wordt, als het kan, achter den grondvorm van het woord geplaatst; bij opeenstapeling van klinkers met tusschenvoeging van een נ, zooals שלני van שלה, פוני van פוה; soms, als het stamwoord op נ eindigt, met uitstooting dezer letter, נעמי van נעמן. Eindigt het stamwoord reeds op י— dan blijft het onveranderd, zooals כרמי לוי, enz.; soms ook als het op ה— eindigt, zooals ימנה, vs. 44.

de zonen van Ruben: Chanoch, de familie der Chanochieten;
6 van Palloe, de familie der Palloeïeten. Van Chetsron, de familie
7 der Chetsronieten; van Karmie, de familie der Karmieten. Dit
zijn de familiën der Rubenieten; hunne gemonsterden waren
8 drie en veertig duizend zeven honderd en dertig. En de zonen
9 van Palloe Elieab. En de zonen van Elieab: Nemoeël, Dathan
en Abieram; die Dathan en Abieram zijn het, opgeroepenen
der gemeente, die opgehitst hebben tegen Mozes en Aharon
bij de samenspanning van Korach, toen zij ophitsten tegen den
10 Eeuwige; — En de aarde haren mond opende, en hen met
Korach verslond, waarbij ook de aanhang stierf, doordien het
vuur de tweehonderd en vijftig mannen verteerde, — en die
11 hierdoor tot een waarschuwingsteeken werden. Doch de zonen
12 van Korach waren niet gestorven. — De zonen van Shim'on
naar hunne familiën: van Nemoeël de familie der Nemoeëlieten;
van Jamien de familie der Jamienieten, van Jachien de familie
13 der Jachienieten. Van Zérach de familie der Zarchieten; van
14 Shaoel de familie der Shaoelieten. Dit zijn de familiën der
15 Shim'onieten; twee en twintig duizend en twee honderd. — De
zonen van Gad naar hunne familiën: van Tsephón de familie
der Tsephonieten; van Chaggie de familie der Chaggieten;
16 van Shoenie de familie der Shoenieten. Van Oznie de familie
17 der Oznieten; van 'Erie de familie der 'Erieten. Van Aród
de familie der Arodieten; van Ar-ëlie de familie der Ar-ëlieten.

---

8. **ובני**, meervoud, ook al wordt slechts één zoon genoemd, — hetzij omdat men tegelijk aan de nakomelingen van dien éénen denkt (zooals vs. 29,36 en 42), òf als collectief: *de nakomelingschap.*

9. **קרואי העדה**, de afgevaardigden der gemeente, of: opgeroepenen ter vergadering (16,2). — אשר הצו .... בהצתם על ה'. Dathan en Abieram hitsten de gemeente *tegen Mozes en Aharon* op, terwijl zij zelve eigenlijk *tegen den Eeuwige* in opstand wilden doen komen. Anderen: *toen zij* de עדה *tegen God in opstand brachten*, het overige volk van God afvallig wilden maken, daar de opstand tegen Mozes indirect tegen God gericht is. — בעדת קרח, bij de *samenrotting van Korach*, hier עדה in den zin van het *samenzweren*, niet van *de samenzwerenden*. — והצות, v. s. *doen twisten*, ophitsen, — v. a. *strijd voeren*.

10. **במות העדה באכל האש** behoort bij elkander; zij stierven, verzwolgen door de aarde; de overige aanhang stierf tegelijkertijd, maar door een Goddelijk vuur verteerd. — ויהיו לנס, *en zij*, Dathan en Abieram, die ondergingen, zooals nooit iemand aan zijn einde kwam, *werden tot* waarschuwend *teeken*. Door hemelsch vuur zijn ook anderen nog gestorven; van de 250 man kan dus minder goed gezegd worden: ויהיו לנס. — נס, eigenlijk een als teeken in de hoogte gestoken zaak, v. d. de paal, waarop het staat en het teeken zelf, vaandel of iets dgl. — ותבלע אתם ואת קרח, over Korach's ondergang zie 16,32.

11. **ובני קרח**, naar Ex. 6,24 *drie* zonen, die waarschijnlijk zich van hun

בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלְאִי׃
ז לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי׃ אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
ח וְשֶׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃ וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב׃ וּבְנֵי אֱלִיאָב
ט נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם הוּא דָתָן וַאֲבִירָם קְרוּאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר
הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּעֲדַת־קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל־יְהוָה׃
י וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־קֹרַח בְּמוֹת הָעֵדָה
יא בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ וַיִּהְיוּ לְנֵס׃ וּבְנֵי־
יב קֹרַח לֹא־מֵתוּ׃ ס בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְנְמוּאֵל
מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיָּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי׃
יג לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי׃ אֵלֶּה
יד מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃ ס בְּנֵי
טו גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם לְצְפוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי
טז לְשׁוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי׃ לְאֶזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאֶזְנִי לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת
יז הָעֵרִי׃ לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי׃

---

vader hadden teruggetrokken en daarom niet met hem omkwamen, (vgl. 16,32), werden de stamvaders der Korachieten-familie (vs. 58), wier leden dikwijls in de Kronijken genoemd en aan wie als zangers elf psalmen worden toegeschreven of opgedragen.

12—14. Shim'on, van wien Gen. 46,10 *zes* zonen genoemd worden, vormt slechts *vijf* familiën; Ohad schijnt namelijk kinderloos gestorven te zijn of zijne nakomelingschap had te weinig beteekenis om een eigen familie te vormen, — òf was geheel uitgestorven. *Nemoeël* heet Gen. 46,10 *Jemoeël*, een gewone kleine afwijking in namen, waar Noen en Jod vaak afwisselen. — Van Nemoeël, den zoon van Elieab, vs. 9, stamt geen eigen familie af, daar Elieab's nakomelingschap in haar geheel zelf een deel van de familie vormt.

13. *Zérach* heet Gen. t. a. p. *Tsochar*, èn wat de beteekenis van den naam, èn wat klank betreft bijna overeenkomende.

15. צפון heet Gen. 46,16 צפיון, misschien met het oog op de vorming van den familienaam verkort.

16. אזני heet Gen. t. a. p. *Etsbon*, waarschijnlijk een andere naam voor denzelfden persoon, wat zéér dikwijls voorkomt. — De volgorde is hier, evenals hoofdstuk 1, naar de legering; dus Ruben, Sim'on, Gad.

18 Dit zijn de familiën der zonen van Gad naar hunne gemon-
19 sterden; veertig duizend en vijf honderd. — De zonen van
Juda: 'Er en Onan; doch 'Er en Onan waren gestorven in
20 het land Kena'an. Dus waren de zonen van Juda naar hunne
familiën: van Shélá de familie der Shélanieten: van Pérets de
familie der Partsieten; van Zérach de familie der Zarchieten.
21 De zonen van Pérets waren: van Chetsron de familie der
22 Chetsronieten; van Chamoel de familie der Chamoelieten. Dit
zijn de familiën van Juda, naar hunne gemonsterden; zes en
23 zeventig duizend en vijf honderd. — De zonen van Jissachar
naar hunne familiën: van Tholá' de familie der Thola'ieten;
24 van Poevah de familie der Poenieten; Van Jashoeb de familie
der Jashoebieten; van Shimron de familie der Shimronieten.
25 Dit zijn de familiën van Jissachar, naar hunne gemonsterden;
26 vier en zestig duizend en vier honderd. — De zonen van
Zeboeloen naar hunne familiën: van Séred de familie der
Sardieten; van Elon de familie der Elonieten; van Jachleël
27 de familie der Jachleëlieten. Dit zijn de familiën der Zeboeloe-
nieten naar hunne gemonsterden, zestig duizend en vijf honderd.—
28 De zonen van Joseph naar hunne familiën: Menasshé en
29 Ephrajim. De zonen van Menasshé: van Machier de familie der
Machierieten; en Machier bracht Gil'ad voort; — van Gil'ad
30 de familie der Gil'adieten. Dit zijn zonen van Gil'ad: Ie'ézer
de familie der Ie'ëzrieten; van Chélek de familie der Chel-
31 kieten. En Asrieël de familie der Asrieëlieten; van Shéchem
32 de familie der Shichmieten; Van Shemieda' de familie der

---

19. וימת, *'Er en Onan waren* kinderloos *gestorven* nog in het land Kena'an; ook Gen. 46,12 is dit vermeld ter verklaring van het feit, dat zij niet naar Egypte kwamen.

20. Wij hebben een familie Zérach in Shim'on en eene in Juda, een familie Chetsron in Ruben en eene in Juda. — Chetsron en Chamoel, die bij de komst naar Egypte reeds geboren waren, vormen afzonderlijke familiën, terwijl de overige zonen van Pérets samen de familie Pérets vormden.

21. ויהיו בני פרץ, *de zonen van Pérets*, toen hij naar Egypte kwam, *waren*, zie Gen. 46,12. Hij had echter later meerdere zonen gekregen. Anderen meenen, dat de familie Pérets slechts uit de twee takken: Chetsronieten en Chamoelieten, bestond, zoodat vs. 21 slechts nader de familie Pérets beschrijft, die dus in de familiënlijst niet als *drie*, maar als *twee* familiën wordt gerekend.

23. חפוני, = חֻפָּנִי, welluidendheidshalve samengetrokken.

24. ישוב, Gen. 46,13, staat יוב, — wederom twee verschillende namen, die vermoedelijk gelijke beteekenis hebben, daar יוב van een stam is, die in het Arabisch *terugkeeren* beteekent.

28. Menasshé en Efrajim worden naar ouderdom genoemd en geteld,

מ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־גָד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
מא מֵאוֹת : ס בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיִּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
ב כְּנָעַן : וַיִּהְיוּ בְּנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי
כא לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי : וַיִּהְיוּ בְּנֵי־
פֶרֶץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי :
כב אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
כג מֵאוֹת : ס בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי
כד לְפֻוָּה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי : לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי לְשִׁמְרֹן
כה מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי : אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה
כו וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת : ס בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְסָרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת
כז הַיַּחְלְאֵלִי : אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם שִׁשִּׁים אֶלֶף
כח וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת : ס בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם :
כט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד
ל לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי : אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת
לא הָאִיעֶזְרִי לְחֶלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי : וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת
לב הָאַשְׂרִיאֵלִי וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי : וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת

---

in afwijking van Num. 1 en 2 ; naar IBN 'EZRA met het oog op Ephrajim's in verhouding mindere talsterkte.

29. **בני מנשה**, *de nakomelingen*, daar enkel Machier genoemd wordt. Het schijnt, dat de andere zonen van Menasshé zich tot de familie Machier rekenden; dat er andere zonen waren, blijkt o. a. Num. 32,41 en 42, waar Ja-ier en Nowach genoemd worden. (Vgl. Deut. 3,14). Machier's oudste, of althans voornaamste, zoon vormde dan een eigen familie, waarin weer de voornaamste zonen op hun beurt eigen familiën worden, terwijl de minder aanzienlijke huizen onder den verzamelnaam Gil'adieten bekend blijven. Machier had meer zonen, zooals Gen. 50,23 blijkt. — **ומכיר הוליד**, *en* bovendien, behalve de familie der Machierieten, *bracht Machier Gil'ad voort*, die stamvader werd van een eigen familie, en van wiens zonen *zes* weer nieuwe familiën vormden.

30. **אלה בני גלעד**, *Dit zijn zonen van Gil'ad*, er zijn er echter meer, die geen familiën gevormd hebben. — **איעזר** samengetrokken uit **אבי עזר** (Jos. 17,2).

33 Shemieda'ieten; van Chépher de familie der Chephrieten. — En Tselophchad, de zoon van Chépher, had geene zonen, maar alleen dochters; en de namen der dochters van Tselophchad waren:
34 Machla, No'a, Chogla, Milka en Thirtsa; — Dit zijn de familiën van Menasshé; en hunne gemonsterden waren twee en vijftig dui-
35 zend en zeven honderd. — Dit zijn de zonen van Ephrajim naar hunne familiën: van Shoethélach de familie der Shoethalchieten; van Bécher de familie der Bachrieten; van Thachan de familie
36 der Thachanieten. En dit zijn zonen van Shoethélach: van 'Eran
37 de familie der 'Eranieten. Dit zijn de familiën der zonen van Ephrajim naar hunne gemonsterden, twee en dertig duizend en vijf honderd; dit zijn de zonen van Joseph naar hunne familiën. —
38 De zonen van Benjamin naar hunne familiën: van Béla' de familie der Bal'ieten; van Ashbél de familie der Ashbelieten;
39 van Achieram de familie der Achieramieten; Van Shephoepham de familie der Shoephamieten; van Choepham de familie der
40 Choephamieten. Zonen van Béla' waren: Ard en Na'aman; de familie der Ardieten; van Na'aman de familie der Na'amieten.
41 Dit zijn de zonen van Benjamin naar hunne familiën; en hunne gemonsterden waren vijf en veertig duizend en zes honderd. —
42 Dit zijn de zonen van Dan naar hunne familiën: van Shoecham de familie der Shoechamieten. Dit zijn de familiën van
43 Dan, naar hunne familiën. Al de familiën der Shoechamieten naar hunne gemonsterden waren vier en zestig duizend en
44 vier honderd. — De zonen van Asher naar hunne familiën: van Jimna, de familie der Jimnaïeten; van Jishwie de familie

---

33. Daar Tselophchad's dochters straks, als de verdeeling des lands ter sprake komt, — met het oog waarop hier immers de telling plaats heeft, — een niet ongewichtige rol zullen spelen, wordt bij het noemen der familie der Chephrieten die tak der familie even besproken.

36. בני, *nakomelingschap*, of: *een van de zonen*, daar er slechts één zoon genoemd wordt; de overige zonen vormden geen eigen familie, maar rekenden zich tot de Shoethalchieten.

38—41. Van de tien Gen 46,21 genoemde zonen van Benjamin komen hier alleen Béla' en Ashbél met onveranderden naam voor. Dat *Achieram* met den daar genoemden *Echie*, *Choepham* met *Choeppiem* identiek is, behoeft niet gezegd te worden, terwijl *Shephoepham* een andere naam van *Moeppiem* is. I Kron. 8,5 wordt een Shephoepham als *kleinzoon* van Benjamin vermeld. Niet genoemd zijn dus hier: Bécher, Géra en Na'aman, Rosh en Ard, die waarschijnlijk kinderloos zijn gestorven, of althans geen eigen familiën vormden. Wel ontstonden familiën uit twee van de zonen van Béla', — die nog andere zonen had, die tot de familie *Béla'* vereenigd werden, — en wel uit *Ard* en *Na'aman* namen, die met die van twee in Gen. 46 genoemde *zonen* van Benjamin overeenkomen. — שופמי = שופמי, afkorting ter vergemakkelijking der uitspraak en ter wille van de welluidendheid; evenzoo נעמי = נעמני.

42. לשוחם, Gen. 46,23: *Choeshiem*, omzetting dus. — בני, hier weer: *nakomelingschap*, daar ook Gen. t a. p. geen andere zoon genoemd wordt. —

לג הַשְּׁמִידָעִי וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי׃ וְצְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר לֹא־
הָיוּ לוֹ בָנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה
לד חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם
לה שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־אֶפְרַיִם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי
לו לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת
לז הָעֵרָנִי׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
לח אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְּנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ ס בְּנֵי
בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת
לט הָאַשְׁבֵּלִי לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאַחִרָמִי׃ לְשֻׁפּוּפָם מִשְׁפַּחַת
מ הַשּׁוּפָמִי לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־בֶלַע אַרְדְּ
מא וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִּי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי׃ אֵלֶּה
בְּנֵי־בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מב מֵאוֹת׃ ס אֵלֶּה בְנֵי־דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת
מג הַשּׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ כָּל־מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי
מד לִפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ ס בְּנֵי
אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיִמְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת

אלה משפחת נפתלי למשפתתם :evenzoo vs. 50, אלה משפחת דן למשפחתם, *dit zijn de familiën van Dan*, die zich weder in familiën splitsten, doch allen onder één verzamelnaam Shoecham (of zooals vs. 50 onder de daar te voren genoemde familiegroepen) begrepen zijn; anderen: *dit zijn de familiën der Danieten, naar hunne familiën gerekend;* משפחת, meervoud, hier dan als collectief, hoewel er slechts één familie is.

43. **כל משפחת השוחמי.** Het schijnt, dat alle uit Dan ontstaan zijnde familiën, hoewel ze zeer talrijk waren, om welke reden dan ook den naam *Shoechamieten* behielden en zich niet naar hun engeren stamvader noemden. Sommigen meenen, dat Dan verscheidene zonen had, die allen den naam *Choesh* droegen; *Choesh i e m*, de meervoudsvorm van Gen. 46,23, beteekent dus: *meerdere Choesh*. Dan zijn hier ook die meervoudsvormen daarmede te verklaren

44. *Sérach*, die Gen. 46 ook genoemd is, vormt toch geen familie. Gen. t. a. p. wordt ook nog *Jishwa* onder Asher's zonen genoemd, die alweer òf kinderloos gestorven is, òf te weinig en te min belangrijke nakomelingen had om een eigen familie te vormen.

45 der Jishwieten; van Berie'a de familie der Berie'ieten. Van de
zonen van Berie'a: van Chéber de familie der Chebrieten; van
46 Malkieël de familie der Malkieëlieten. En de naam der dochter
47 van Asher was Sérach. Dit zijn de familiën der zonen van
Asher naar hunne gemonsterden; drie en vijftig duizend en
48 vier honderd. — De zonen van Naphthalie naar hunne familiën:
van Jachtseël de familie der Jachtseëlieten; van Goenie de fa-
49 milie der Goenieten; Van Jétser de familie der Jitsrieten;
50 van Shillém de familie der Shillemieten Dit zijn de familiën
van Naphthalie, naar hunne familiën; en hunne gemonsterden
51 waren vijf en veertig duizend en vier honderd. Dit zijn de
gemonsterden van de kinderen Israëls; zes honderd en één
duizend zeven honderd en dertig.
53 52 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Aan dezen zal het
land als erfgoed toegedeeld worden naar telling der namen.
54 Voor die talrijk is, zult gij zijn erfdeel grooter doen zijn, en
voor die minder in getal is, zult gij zijn erfdeel kleiner doen zijn;

---

45. לְחֶבֶר, Gen. t. a. p. staat חֶבֶר; afwisseling van lange en korte klank, die bij namen meer voorkomt. Berie'a had meer zonen, die geen eigen familiën vormden, maar wier nakomelingen tot de familie Berie'a gerekend werden.

51. Het totaal is hier 601.730, Num. 1 was het 603.550, beide keeren zonder de Levieten mede te rekenen, — eene totaal-vermindering dus met 1820 personen. Ter vergelijking plaatsen wij de cijfers voor de verschillende stammen hier naast elkander; wij krijgen dan:

STAM.	Telling in het 2de jaar.	Telling in het 40ste jaar.	Vermeerdering.	Vermindering.
Ruben	46.500	43.730		— 2.770
Shim'on . . .	59.300	22 200		— 37.100
Gad	45.650	40.500		— 5.150
Juda	74.600	76.500	+ 1.900	
Jissachar . . .	54.400	64.300	+ 9.900	
Zeboeloen . .	57.400	60.500	+ 3.100	
Menasshé . . .	32.200	52.700	+ 20.500	
Ephrajim . . .	40.500	32.500		— 8.000
Benjamin . . .	35.400	45.600	+ 10.200	
Dan	62.700	64 400	+ 1.700	
Asher	41.500	53.400	+ 11 900	
Naphthalie . .	53.400	45.400		— 8.000
	603.550	601.730	+ 59.200	— 61.020

Totaal — 1820

Vooral Shim'on is zeer sterk verminderd, waarschijnlijk vooral tenge-

מה הַיִּשְׁוִי לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי: לִבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת
מו הַחֶבְרִי לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי: וְשֵׁם בַּת־אָשֵׁר שָׂרַח:
מז אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
מח וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ס בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְיַחְצְאֵל
מט מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי: לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת
נ הַיִּצְרִי לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלֵּמִי: אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:
נא אֵלֶּה פְקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים: * פ

נב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה
נג בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת: לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ

---

volge van de sterfte te Shittiem. Waar de uit Egypte getrokkenen allen zijn uitgestorven en bovendien herhaaldelijk groote sterfte onder het volk ontstaan was, moet het aantal geboorten zeer groot zijn geweest, om na ruim 38 jaren reeds weer een zoo groot aantal twintig-jarigen te hebben, dat slechts een nadeelig verschil van 1820 personen blijft.

53. לאלה, *aan dezen*, v. s. de bij deze telling als twintig-jarigen in de lijsten opgenomenen; zoodat allen, die ná die telling vóór de verdeeling twintig jaar zouden worden, van de verdeeling bleven uitgesloten, — terwijl anderzijds het aandeel van hen, die tot de verdeeling zouden sterven, op hunne erfgenamen zoude overgaan, als den overledene toekomend goed. Anderen: *aan deze* stammen, — met uitzondering dus van den stam Levie; dit zou echter m. i. niet gezegd behoeven te worden, daar het reeds herhaaldelijk is uitgesproken. — בנחלה, *als*, bij wijze van *erfdeel*; de ב׳ hier gebruikt evenals Num. 18,10 בקדש הקדשים. — במספר שמות, *naar de telling van namen*, zich regelend naar de in de tellingslijsten opgenomen namen; d. i. v. s. naar het aantal hier getelden, in den boven aangegeven zin; v. a. *naar de* verschillende *namen*, die in de lijsten zijn vermeld: van den stam, familie, gezin en persoon, למשפחותם ולבית אבותם, — zoodat in het gebied van iederen stam de familiën, in ons hoofdstuk genoemd, een samenhangend, aaneengesloten deel zouden krijgen, in iedere familie wederom elke gezinsgroep, en daarin wederom ieder nu twintig-jarig mannelijk persoon zijn aandeel zou aangewezen zien.

54. לרב תרבה, *aan de talrijken zult g ij*, de stam-autoriteit, die met de verdeeling belast zal worden (zie 34,16 vv.), *veel doen zijn*. — לאיש = איש, de ל׳ van לרב moet ook hier bijgedacht worden, *aan iederen* stam, zooals uit לפי פקדיו duidelijk blijkt; van *gemonsterden* kan natuurlijk alleen bij een *stam*, niet bij een persoon, sprake zijn.

ieder, naar evenredigheid zijner gemonsterden, zal zijn erf-
55 deel gegeven worden. Doch door het lot zal men het land
verdeelen; naar de namen hunner vaders-stammen zullen zij
56 hun erfdeel verkrijgen. Door uitspraak van het lot zal zijn
erfgoed toebedeeld worden, zoowel den talrijke als den minder
57 talrijke." — En dezen zijn de gemonsterden van de Levieten
naar hunne familiën: van Gérshon de familie der Gérshonieten;
van Kehath de familie der Kehathieten; van Merarie de familie
58 der Meratieten. Deze zijn de familiën van Levie: de familie
der Libnieten, de familie der Chebronieten, de familie der
Machlieten, de familie der Moeshieten, de familie der Korchieten;

---

55 אך בגורל, *door het lot.* Over de vraag, hoe *door het lot* en tegelijk naar *getalsterkte* het land verdeeld kan worden, heerscht tusschen de schrijvers groot verschil van meening. In hoofdzaak staan twee voorstellingen tegenover elkander: die van NACHMANIDES, door ABRABANEL nader verduidelijkt: dat eerst *door het lot* de land*streek* zou worden aangewezen, waar ieder der stammen zich zou gaan vestigen, dus in het Zuiden of Noorden, aan den Jordaanoever of de zeekust enz.; dan zou in die streek over den stam de bodem *naar getalsterkte* verdeeld worden (vgl. Jos. 14,1). Eene andere voorstelling der zaak is, dat eerst *aan iederen stam*, overeenkomstig *zijn aantal*, een stuk land werd toegewezen en dat dan in dit stuk de voor ieder *persoon* te bestemmen stukken land *door het lot* werden bepaald. — Of de stukken, voor ieder *persoon* bestemd, in *oppervlakte* of in *waarde* gelijk waren, staat niet vast. In den Thalmoed komt de meening voor, dat de iederen *stam* toegewezen stukken, gelijkwaardig waren. — לשמות מטות אבתם ינחלו, *naar de namen der stammen hunner vaderen zullen zij*, de hier getelden, het land *als erfdeel verkrijgen*, d. w. z. v. s. zij zullen het land bezitten als *stamgoed*, de naam van den stam zal voor eeuwig aan het hun toe te wijzen deel gehecht blijven. De Thalmoed vat de woorden aldus op: *naar de namen* = op naam *van de afstamming van hun vaders*, de bij de telling in het tweede jaar gemonsterden, de uit Egypte getrokken twintig-jarigen, *zullen zij erfdeel krijgen*, zij zullen *als erfgenamen* hunner vaders het land verdeelen. Er zijn dan twee opvattingen: 1° die van R. JOSHIAHOE: de *nu* getelde twintig-jarigen krijgen één aandeel, berekend naar de hoofden der bij den Sinai getelden; zoodat bijv. twee broeders, die als twintig-jarigen uit Egypte waren gegaan en in de woestijn waren gestorven, hun aanspraken op het land bij vererving op hun kinderen lieten overgaan; had dus de eene één, de andere negen zonen, die nu den twintig-jarigen leeftijd hadden bereikt, dan kreeg die eene alleen evenveel, als de negen anderen te zamen De het land verdeelenden, dat zijn zij, die bij de laatste telling door Mozes twintig jaar oud waren, kregen dus hun aandeel zuiver als *erfgenamen hunner vaders.* Het andere systeem is dat van R. JONATHAN, die de beide tellingsresultaten gecombineerd in aanmerking neemt; en wel zoo, dat het aantal deelen eerst bepaald wordt naar het getal der nú getelden; dezen worden dan echter beschouwd, alsof niet zij, maar hun vaders *erfden* van hun grootvader, zoodat de toegewezen deelen, teruggevoerd in de opgaande lijn, dan ten slotte hun *als kleinkinderen van hun grootvader* toevallen. Nemen wij aan, dat A. en B., broeders, bij den uittocht uit Egypte twintig jaar oud waren; A. heeft twee, B. drie zonen, die bij de hier besproken telling twintig jaar zijn; A. en B. zijn beiden gestorven. Bij de verdeeling worden

נה אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ׃ אַךְ־בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת־הָאָרֶץ
נו לִשְׁמוֹת מַטּוֹת־אֲבֹתָם יִנְחָלוּ׃ עַל־פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ
נז בֵּין רַב לִמְעָט׃ ס וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְגֵרְשׁוֹן
מִשְׁפַּחַת הַגֶּרְשֻׁנִי לִקְהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת
נח הַמְּרָרִי׃ אֵלֶּה ו מִשְׁפְּחֹת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי מִשְׁפַּחַת
חֶבְרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי

---

nu de kinderen van A. en B. beschouwd als voor *vijf* deelen op te komen; die vijf deelen worden nu teruggevoerd tot bij erfenis van hun vader aan A. en B. toegevallen goed, dat zij dus gelijkelijk deelen, ieder dus $2^1/_2$ portie; de beide zonen van A. deelen dus $2^1/_2$, de drie zonen van B. eveneens $2^1/_2$ erfportie; de eene groep krijgt dus $1^1/_4$ deel, de andere $^5/_6$ deel per hoofd.

56. **נחלתו**, *zijn erfdeel*, of van ieder *persoon*, איש, òf van iederen *stam*, al naar mate men zich de zaak voorstelt, wat door het lot, wat door verdeeling werd aangewezen, — בין רב למעט, *moet verdeeld worden tusschen den talrijke en den geringe*, of: *zoowel den talrijke als* enz., worden toegewezen; anderen: het oog houdende op *het verschil tusschen groot en weinig* in aantal. — In de opvatting, dat het lot in het stamgebied ieder persoon en familie zijn bepaald deel aanwees, moet hier בין רב למעט ook op de familiën slaan: talrijk of niet, het stuk, al schijnt het hem te klein, dient aanvaard; hij kan zich niet over verongelijking beklagen, daar het lot het aanwijst; eene m. i. zeer moeilijk te verdedigen opvatting.

57. Ook hier zien wij weder het verschijnsel, dat de drie zonen van Levie familiën vormen, en sommigen van zijne kleinzonen, ja zelfs zijn achterkleinzoon Korach, op hun beurt wederom. Alle overige kleinzonen met hunne nakomelingschap rekenden zich tot een der drie hoofdgroepen: Gershoniden, Kehathiden en Merariden, hetzij om hun geringe getalsterkte of om hun mindere beteekenis en aanzien. Genoemd als eigen familiën gevormd te hebben zijn: Libnie, zoon van Gershon, — Chebron, zoon van Kehath, — Machlie en Mocshie, de beide zonen van Merarie, — en eindelijk Korach, zoon van Jitshar, zoon van Kehath, met wien de tekst weder op Kehath terugkomt, waarbij dan tevens de afstamming van Mozes, maar vooral van Aharon meegedeeld wordt, wiens nakomelingschap, de priesters, immers ook een bijzondere plaats in het volk inneemt en dus de familie der 'Amramiden vertegenwoordigt. Mozes' zonen waren gewone *Levieten*, waarschijnlijk gerangschikt bij de Kehathiden. — Niet genoemd zijn dus: Shim'ie, zoon van Gershon, en 'Oezzieël en Jitshar, zonen van Kehath; van welke allen Num. 3,21 vv. wel familiën worden genoemd; dezen waren dan nú, op het einde der veertig jaren, niet talrijk genoeg om nog als eigen stamhuizen te gelden, — òf er stond daar bij de opgave van *familiën*, alleen het hebben van *kinderen* op den voorgrond, zoodat משפחת השמעי beteekent: *Shim'ie, met zijn nakomelingen*, enz., terwijl men hier vooral het vormen van in zekeren zin zelfstandige *familiegroepen* op het oog heeft, die in eigen kring misschien een zeker patriarchaal familierecht of iets dergelijks handhaafden en zich onder het hoofd der familie stelden als leden van één groot gezin. — הלוי, *de Levieten*, vs. 58. — לוי, in het begin van het vers, is de naam van Jakobs zoon.

59 en Kehath had 'Amram voortgebracht. En de naam van
'Amrams vrouw was Jochébed, de dochter van Levie, die
zij Levie in Egypte had gebaard; zij baarde van 'Amram:
60 Aharon en Mozes, en Mirjam hunne zuster. Aan Aharon werden
61 geboren Nadab en Abiehoe, El'azar en Iethamar. Doch Nadab
en Abiehoe stierven, toen zij vreemd vuur brachten vóór den
62 Eeuwige. Hunne gemonsterden waren drie en twintig duizend,
al het mannelijke van een maand oud en daarboven; want
zij werden niet gemonsterd te midden van de kinderen Israëls,
want hun zou geen erfdeel gegeven worden te midden van de
63 kinderen Israëls. Dit zijn de gemonsterden door Mozes en den
priester El'azar, die de kinderen Israëls gemonsterd hebben in
64 de valleien van Moab bij den Jordaan, tegenover Jerécho. En
onder dezen was geen man van de gemonsterden door Mozes
en den priester Aharon, die de kinderen Israëls in de woestijn
65 Sienai gemonsterd hadden. Want de Eeuwige had aangaande
hen gezegd: „Sterven zullen zij in de woestijn"; er bleef dus
geen man van hen over, behalve Kaleb, de zoon van Jephoenné,
en Jehoshoea', de zoon van Noen.

27 1 Nu naderden de dochters van Tselophchad, den zoon van
Chépher, den zoon van Gil'ad, den zoon van Machier, den zoon
van Menasshé, uit de familiën van Menasshé, den zoon van
Joseph; en deze waren de namen zijner dochters: Machla,
2 No'a, Chogla, Milka en Thirtsa; — En zij kwamen staan vóór
Mozes en vóór den priester El'azar en vóór de vorsten en
de geheele gemeente, aan den ingang van de tent der samen-
3 komst, zeggende: „Onze vader is gestorven in de woestijn; hij
is echter niet geweest onder de groep, die tegen den Eeuwige
samengespannen hadden bij de samenspanning van Korach;

---

59. אשר ילדה, *die zij*, Levie's vrouw, *had gebaard*, nadat Jakob en zijn gezin in Egypte waren gekomen. Hoewel El'azar en Iethamar reeds kinderen hadden, misschien ook wel reeds kleinkinderen, hebben deze toch geen eigen familiën gevormd; de priesterschap bestaat op het oogenblik, waarvan hier sprake is, uit één familie: de Aharoniden; vandaar dat over Aharon's nakomelingen, waar het om opsomming van *familiën* te doen is, verder niet wordt gesproken.

65. ולא נותר מהם איש, *geen man was overgebleven*; daar enkel *mannen* geteld werden, moet hier איש gebruikt worden, ook al neemt men aan, dat de vrouwen ook weggestorven zijn. De stam Levie was v. s. van de sterfte uitgesloten. Hoewel men dan vs. 64 en 65 vóór de opgave van de getalsterkte der Levieten zou verwacht hebben, laat zich toch de plaatsing dier verzen goed verklaren als slot van het hoofdthema van ons hoofdstuk: de telling der 20jarige Israëlieten. Het is anderzijds niet te ontkennen, dat telling der Levieten overbodig zou zijn geweest, als ook niet onder hen groote verandering in het aantal was ontstaan. Echter verlieze men niet uit het oog, dat er, zij het dan ook niet tengevolge van het Goddelijk strafvonnis van Num. 14,30, heel wat bejaarde Levieten kunnen gestorven

נט וְקֶהָת הוֹלִד אֶת־עַמְרָם : וְשֵׁם ׀ אֵשֶׁת עַמְרָם יוֹכֶבֶד בַּת־
לֵוִי אֲשֶׁר יֻלְּדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אַהֲרֹן
ס וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֲחֹתָם : וַיִּוָּלֶד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־
סא אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר : וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא
סב בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה : וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה כִּי ׀ לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי
סג יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : אֵלֶּה
פְקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת
סד מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ : וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה
סה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינָי : כִּי־
אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי
כז א אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן : ס וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת
צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה
בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה :
ג וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם
ג וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לֵאמֹר : אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר
וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֹרַח

---

zijn en door geboorten aangevuld, zoodat zij ten slotte met zeven honderd zullen zijn toegenomen in veertig jaren tijds.

HOOFDSTUK XXVII. 1. ותקרבנה, *zij naderden*, zonder dat er bij staat tot wien; dit blijkt echter uit het volgende vers, vanwaar לפני משה enz. ook hier bijgedacht moet worden, zoodat hier de uitdrukking קרב לפני, *eerbiedig naderen* met een verzoek, gebezigd is. — למשפחת enz. Tselophchad, die behoorde *tot de familiën*, gesproten *uit Menasshé*, en wel tot de familie der Chephrieten. Sommigen verbinden למשפחת ... ותקרבנה, *zij naderden tot de familiën van Menasshé*, zoodat zij hare zaak eerst voor de hoofden van hun stam, de familiechefs, zouden hebben gebracht en, eerst toen dezen zich onbevoegd hadden verklaard, zich tot Mozes zouden hebben gewend. Voor *naderen tot* wordt echter gewoonlijk קרב אל gebruikt, niet קרב ל.

2. וכל העדה, ook hier waarschijnlijk: de raad der oudsten, *de vertegenwoordigers der gemeente*, zie ook vs. 21. De geheele gemeente zal toch wel niet steeds aan den ingang des heiligdoms verzameld zijn geweest.

3. אבינו מת במדבר, *onze vader is*, evenals alle uit Egypte getrokkenen, *in de woestijn gestorven* tengevolge van Gods algemeen vonnis. — והוא לא היה

maar voor zijne zonde is hij gestorven en zonen had hij niet.
4 Waarom zal de naam van onzen vader uit het midden zijner
familie verdwijnen, omdat hij geen zoon heeft? Geef ons een
5 erfelijk bezit te midden der broeders van onzen vader!" Mozes
bracht hare rechtzaak vóór den Eeuwige.
7 6 De Eeuwige zeide tot Mozes, als volgt: „Juist spreken de
dochters van Tselophchad; geven zult gij haar een bezit als
erfdeel te midden van de broeders van haren vader; en gij
8 zult het erfdeel haars vaders op haar doen overgaan. En
tot de kinderen Israëls zult gij spreken, als volgt: Iemand,
die sterven zal, en hij heeft geen zoon, dan zult gij zijn erf-
9 deel doen overgaan op zijn dochter. Indien hij geene doch-
ter heeft, dan zult gij zijn erfdeel geven aan zijn broeders.
10 En indien er van hem geene broeders zijn, dan zult gij zijn
11 erfdeel geven aan de broeders van zijnen vader. Maar indien
er ook van zijn vader geene broeders zijn, dan zult gij zijn

---

enz., hij heeft niet behoord tot de עדה, voor één plan samengekomen groep, die tegen den Eeuwige samenspande, בעדת קרח, *bij* gelegenheid van de samenspanning van Korach; de ב is hier m. i. niet synoniem met בתוך, zoodat בעדת קרח eenvoudig nadere toelichting van het voorafgaande zou zijn. Wat de zaak betreft, merkt SIPORNO en ook de Thalmoed op, dat dus klaarblijkelijk de deelnemers aan dit oproer *voor hun persoon* alle erfaanspraken verloren hadden; in het boven 26,55 gegeven stelsel zouden dus de zonen van dezen, voor zoover zij niet mede waren omgekomen, alleen hoofdelijk, maar niet tevens door de vaderslijn heen erven. Had dus Tselophchad tot die groep behoord, zijne dochters zouden met geen aanspraken zijn opgekomen. — כי בחטאו מת, *door zijne* eigen *zonde*, die alleen hem, niet ook de gemeente tot nadeel strekte, is hij gestorven. R. JUDA HALLEVIE: *maar helaas, hij is gestorven, zonder dat hij zonen had;* MENDELSSOHN: *omdat hij gezondigd had, is hij gestorven*, want zonder zonde begaan te hebben, sterft men niet. Nog anderen: *door zijne zonde is hij, zonder dat hij zonen had, gestorven;* het niet hebben van een zoon als klaarblijkelijke hemelsche straf voor eene zonde beschouwd. — Hij *had* nooit zonen, wier nakomelingen misschien tegen de aanspraken der dochters zouden kunnen opkomen.

4. יגרע, letterlijk: *verminderd worden.* Terwijl de familie van Chépher diens zonen als staken zal beschouwen voor de landverdeeling en, indien een van hen, een zoon nalatende, gestorven is, diens recht aan dien zoon zal overgaan, zal Tselophchad's naam verdwijnen; zijn naam zal bij de verdeeling des lands in 't geheel niet genoemd worden. — תנה לנו אחזה, hier: *laat ons geven een erfdeel*, of: *geef*, verleen *ons een erfdeel.* — אחי, *verwanten.*

5. Hoewel hun zaak duidelijk en relatief eenvoudig is, brengt Mozes haar tot God, en beslist niet zelf. Hij is niet wetgever, maar wetstoepasser en uitvoerder.

7. כן, *gegrond*, juist. — בתוך אחי אביהם, *te midden van de broeders van haren vader*, de andere zonen van Chépher; de dochters zullen te samen opkomen als rechtverkrijgenden van Tselophchad, dus als één staak onder Chéphers zonen; of: *onder de verwanten huns vaders*, de overige leden

ד כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ : לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ
מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ :
ה וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן* לִפְנֵי יְהוָה : * פ
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת נָתֹן
תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־
ח נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן : וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־
ט יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ : וְאִם־אֵין לוֹ
י בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו : וְאִם־אֵין לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם
יא אֶת־נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו : וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־

---

van den stam Menasshé. — אחוזת נחלה, *een* recht op *bezit als erfdeel;* daar naar Jos. 17,3—6 hun aandeel in eigenlijk Palaestina ten Westen van den Jordaan lag, geschiedde de verdeeling niet door Mozes, die alleen de verdeeling van het transjordaansche land verrichtte. Ons stuk staat ook chronologisch dus geheel op zijn plaats. (Vgl. nochthans RAPOPORT 'Erech Millien, s. v. ארץ ישראל 5). — והעברת, het toewijzen van een erfenis aan eene dochter heet העביר, *óverleiden,* daar bij huwelijk der erfdochter het goed na haren dood op haren zoon, die tot zijns vaders stam behoort, overgaat, of, indien althans het erfrecht van den echtgenoot op de goederen zijner vrouw als Pentateuch-bepaling, מדאורייתא, te beschouwen is, bij ontstentenis van een zoon aan den man zelf vervalt, — in ieder geval dus in een anderen stam wordt *overgebracht.* Met het oog daarop werd voor de dochters van Tselophchad, om bij de eerste verdeeling vermenging van stammen te voorkomen, hoofdstuk 36 een nadere bepaling omtrent haar huwelijk gegeven.

8. Na de bepaling voor het bijzondere, thans aanhangige geval, volgen de algemeene regels voor vererving, in geval iemand geen zoon heeft. Dat, als er een zoon is, deze bij uitsluiting erfgenaam is, was dus reeds bekend. — ובן אין לו, *als hij* in 't geheel *geen zoon heeft,* ook geen nakomelingen van een zoon meer in leven zijn, dan eerst komt de dochter — of de dochters, zoo er meerdere zijn, ieder voor gelijke deelen, — aan de beurt. Als regel van erfrecht geldt, dat descendenten van den naastgerechtigde altijd vóór ascendenten gaan; dus bijv. een zelfs vrouwelijk achterkleinkind van een zoon gaat vóór een dochter enz.

10. De broeders van den overledene beërven hem, naar de traditie, slechts als rechtverkrijgenden huns vaders. Men denkt hier namelijk aan het normale geval, dat de zoon niet bij het leven zijns vaders sterft; vandaar dat van het erfrecht des vaders gezwegen wordt. Gevolg daarvan is, dat kinderen van vóóroverleden broeders voor huns vaders aandeel opkomen. Natuurlijk geldt ook in de zijlijn de wet, dat bij ontstentenis van mannen, de vrouwen erfgerechtigd zijn en, eerst als ook dezen ontbreken, men in een verderen graad opklimt.

11. De algemeene regel, waarvan de wetten vs. 9 en 10 uitvloeisels zijn; de erfenis gaat over op den *b l o e d verwant,* שארו, die hem *het naast*

erfdeel geven aan zijnen nabestaande, die met hem het nauwst verwant is uit zijne familie, en hij zal het erven. Dit zal den kinderen Israëls tot eene bepaling van recht zijn, gelijk de Eeuwige Mozes geboden heeft."

12 De Eeuwige zeide tot Mozes: „Bestijg dezen berg van den 'Abariem, en zie het land, dat Ik den kinderen Israëls gegeven
13 heb. Als gij het gezien hebt, zult gij tot uw volkeren verzameld
14 worden, ook gij, gelijk uw broeder Aharon verzameld is; Toen gij aan Mijn bevel ongehoorzaam waart in de woestijn Tsin, bij het twisten der gemeente, om Mij door het water als heilig te doen erkennen vóór hunne oogen; — dat zijn de Twist-
15 wateren van Kadesh in de woestijn Tsin." — Toen sprak Mozes
16 tot den Eeuwige, als volgt: „Stelle de Eeuwige, God van de geesten van alle vleesch, toch een man over de gemeente
17 aan; Die vóór hen zal uitgaan en vóór hen naar binnen zal gaan en die hen zal uitvoeren en hen weder zal naar huis brengen; opdat de gemeente des Eeuwigen niet zij, als kleinvee,
18 dat geen herder heeft!" De Eeuwige zeide tot Mozes: „Neem u Jehoshoea', den zoon van Noen, een man, in wien

---

bestaat, הקרב אליו, en tot zijne *familie* behoort, ממשפחתו, d. w. z. uit dezelfde *vaderlijke* lijn; afstamming uit ééne moeder geeft geen erfrechtelijke verwantschap. — באשר צוה ה' את משה, de 3de persoon hier gebruikt bij een *voorschrift;* de zin is: en het zal hun een rechtsvoorschrift blijven, waarvan zij zullen zeggen: „wij doen, *zooals God Mozes geboden heeft*". (Vgl. NACHMANIDES).

12. Na de volkstelling en de regeling van het erfrecht voor de verdeeling van het land, wordt Mozes zijn spoedige dood aangekondigd. De woorden עלה en וראה bevatten eehter nog niet een bepaald, aanstonds uit te voeren bevel, dat eerst Deut. 32,48 gegeven wordt, — maar slechts eene aankondiging: *gij zult* over eenigen tijd den 'Abariem bestijgen, het land zien en dan sterven; gij hebt slechts de voorbereidingen voor de verdeeling te treffen, die gij zelve niet meer zult leiden. Dit werd dan dadelijk ná de voorafgaande feiten aan Mozes gezegd, waarop hij om aanwijzing van zijn opvolger bad. Die aanwijzing door God en Jehoshoea's voorstelling aan het volk geschiedde aanstonds, wat natuurlijk niet verhindert, dat Mozes hem Deut. 31,3—8 nog eens uitvoerig op zijne taak wijst. Ook uit Deut. 3,21—28 blijkt, dat Jehoshoea' reeds vóór het Deut. 31 verhaalde als Mozes' opvolger was aangewezen, zoodat hier niet aan een kort vermelden van het Deut. 31,48 verhaalde gedacht kan worden.

13. הר העברים. Zooals uit Deut. 32,49 en Num. 33,47 en 48 blijkt, is de 'Abariem een gebergte, waarvan de Nebo, waar Mozes stierf, een top is; הר העברים beteekent dus: *een berg, behoorende tot* het gebergte *'Abariem.* הזה wijst erop, dat de Nebo niet ver van Israëls legerplaats verwijderd was.

14. כאשר, v. s. *daar,* omdat, een beteekenis, die het woord anders niet heeft; v. a. = באיר, *doordien,* evenals I Sam. 28,18; Miecha 3,4; nog anderen: *toen;* de zin is dan: evenals Aharon gestorven is, *toen* gij ongehoorzaam waart enz. Eindelijk houden sommigen aan de gewone betee-

נֶחְלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה
יג אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְרָאִיתָה אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ
יד אֶל־עַמֶּיךָ גַּם־אַתָּה כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ׃ כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם
פִּי בְּמִדְבַּר־צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַמַּיִם לְעֵינֵיהֶם הֵם
טו מֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן׃ ס וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
טז לֵאמֹר׃ יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה׃
יז אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר
יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת יְהוָה כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה׃
יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן אִישׁ אֲשֶׁר־

---

kenis: *evenals*, vast, en verklaren: gij zult sterven gelijk Aharon, *evenals gij* beiden *ongehoorzaam* waart enz. — את פי, *Mijn bevel*, dat luidde: להקדישני enz. deze woorden geven den inhoud van het bevel aan; IBN 'EZRA: gij waart weigerachtig, מריתם, *om Mij te heiligen*; anderen: toen het gold *Mij te doen heiligen*. — קדש מדבר צן, *Kadesh van de woestijn Tsin*, of = במדבר, *Kadesh in de woestijn Tsin*.

15. Het door Mozes uitgesproken gebed om dit besluit alsnog af te wenden, wordt Deut. 3,24 en 25 medegedeeld, doch hier niet, om de hoofdzaak: de bede om de aanstelling van zijn opvolger, aanstonds op de mededeeling van zijn aanstaanden dood te doen volgen.

16. **אלהי הרוחת לכל בשר**, ook hier bij de mededeeling van een vonnis; zie 16,22; aan dat vonnis onderwerp ik mij — maar Gij, die de gemoederen kent en de harten peilt, kies Gij den waardigste tot mijn opvolger.

17. **אשר יצא לפניהם.** יצא ובא beteekent: *heen en weer, in en uitloopen*, dat is: de gewone zaken behandelen; יצא ובא לפני beteekent dus: als de leider des volks de dagelijksche aangelegenheden behandelen; ואשר יוציאם enz. beteekent dan: *op wiens bevel het volk zal handelen* in al zijn doen en laten; of: die hen ten strijde zal voeren en hen behouden doen huiswaarts keeren; — het beeld is v. s. ontleend aan het herdersleven; de herder loopt dan vóór zijne kudde en leidt haar. LUZZATTO: die hun zaken leiden zal, אשר יצא לפניהם enz. en ook in staat zal zijn hun voorganger te zijn, אשר יוציאם enz. Anderen: die zelf als voorbeeld handelt in openbaar, יצא, en bijzonder leven, יבא, en ook hen evenzoo zal doen handelen יוציאם, יביאם. — כצאן אשר אין להם רעה, *als kleinvee*, dieren, *die geen herder hebben*.

18. **אשר רוח בו**, *in wien een bijzondere geest is*, evenals אנשי מדות, Num. 13,32; vgl. onze uitdrukking: „een man van geest". — וסמכת את ידך, *uwe* beide *handen*, zooals bij iedere handoplegging. Daardoor zal Mozes' waardigheid op hem overgaan, zal Jehoshoea' tot zijn nieuw ambt gewijd zijn.

19 een bijzondere geest is, en steun uwe hand op hem. Gij zult hem
namelijk plaatsen vóór den priester El'azar en vóór de geheele
20 gemeente; en draag hem zijn taak op vóór hunne oogen. Zoo
zult gij van uw waardigheid op hem leggen; opdat de geheele
21 gemeente der kinderen Israëls luistere. Doch vóór den priester
El'azar zal hij zich moeten plaatsen en deze zal voor hem naar
de rechtsuitspraak der Oeriem vragen vóór den Eeuwige; naar
diens uitspraak zullen uitgaan en naar diens uitspraak zullen
ingaan, hij en al de kinderen Israëls met hem, en de geheele
22 gemeente." Mozes deed, gelijk de Eeuwige hem geboden had;
hij nam Jehoshoea', en plaatste hem vóór den priester El'azar
23 en vóór de geheele gemeente. Hij steunde zijne handen op
hem en droeg hem zijn ambt op, gelijk de Eeuwige gesproken
had door middel van Mozes. —

28 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Gebied den kinderen
Israëls en zeg tot hen: Mijne offergaven, Mijne spijze, voor
Mijn vuren, Mij tot een lieflijken geur, zult gij in acht nemen,
3 om Mij, ieder op zijn bepaalden tijd, te brengen. Zeg hun dus:
Dit is het vuuroffer, dat gij ter eere des Eeuwigen zult breng-
gen: schapen onder het jaar, zonder gebrek, twee elken dag,
4 tot brandoffer, voortdurend; Het eene schaap zult gij des
morgens bereiden; en het andere schaap zult gij bereiden tus-
5 schen de beide avonden. En een tiende van een Epha meel-
bloem tot meeloffer, aangemengd met een vierde van een Hien

---

19. **והעמדת**, nadat gij hem geplaatst zult hebben enz.; vs. 22 en 23 volgt de handoplegging eerst ná het plaatsen vóór El'azar enz. — **כל העדה**, ook hier waarschijnlijk weer: *de oudsten.* — **וצויתה**, *gij zult hem* zijn taak, de eischen van zijn ambt, duidelijk maken en hem *het regeerdersambt opdragen*; vgl. I Sam. 13,14; 25,30; II Sam. 6,21; 7,11.

20. **מהודך**, v s. *van uw aanzien*; doordien gij hem ten aanzien des volks of zijner vertegenwoordigers tot uwen opvolger aanwijst, brengt gij uw aanzien, dat gij bij hen geniet, op hem over, — doch slechts ten deele, daar zijn macht gebonden is aan de uitspraak der Oeriem, terwijl Mozes onmiddellijke Godsspraken kreeg. Anderen: door de handoplegging *draagt gij uwe waardigheid* of: *uwe majesteit*, de profetische kracht, *op hem over*; door hem openlijk tot uwen opvolger aan te wijzen zorgt gij, *dat geheel de gemeente der kinderen Israëls*, het geheele volk, naar hem *zal luisteren.*

21. **יעמד**, *zal hij*, telkens als hij Gods oordeel wil of moet inwinnen, *zich moeten plaatsen*; naar den Thalmoed vooral bij beslissing over oorlogsverklaring. — **ושאל לו**, *en deze*, El'azar, *zal voor hem*, Jehoshoea', *vragen*; anderen: *en hij*, Jehoshoea', *zal hem*, El'azar, *vragen.* „Iemand iets vragen" wordt echter steeds uitgedrukt met: **שאל את־ב'**, de persoon dus in den 4den, niet in den 3den naamval, vgl. ook I Sam. 22,15. — **על פיו**, *op zijn*, El'azars, *uitspraak.* — **וכל העדה**, nadat de kinderen Israëls genoemd zijn, kan natuurlijk niets anders beteekenen dan: *de oudsten.*

HOOFDSTUK XXVIII. De in dit en het volgende hoofdstuk behandelde

יט רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו : וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר
כ הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם : וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ
כא עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּיו
יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה :
כב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ
כג לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־הָעֵדָה : וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו עָלָיו

חמישי וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה : * פ

כח א ב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב
ג לִי בְּמוֹעֲדוֹ : וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה
ד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד : אֶת־הַכֶּבֶשׂ
אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם :
ה וְעִשָּׂרוֹנִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת

---

dagelijksche en voor bijzondere dagen bestemde verplichte gemeenteoffers, waarop reeds Lev. 23 met een enkel woord, als והקרבתם אשה לה', gezinspeeld was, werden waarschijnlijk in de jaren van omzwerving in de woestijn niet gebracht; misschien alleen bij het begin van het 2de jaar, aan den Sienai, bij de inwijding des heiligdoms. In Palaestina gekomen, zou die plicht voor het volk intreden en dus, nu dit oogenblik nadert en tal van voorbereidingen worden getroffen voor de leiding des volks en hunne vestiging in het land, wordt hun uitvoerig gezegd, welke offers zij dagelijks, wekelijks, maandelijks en op de bijzondere gedenkdagen zouden hebben te brengen.

2. קרבני, *het offer Mij ter eere*, zie Lev. 1,2; hier collectief. — לאשי, *voor Mijne* altaar-*vuren*, van אש; anderen: *tot vuurgaven Mij ter eere*, — van אִשֶּׁה. — De zin is: *het door Mij* voor iederen gewonen en bijzonderen dag *voorgeschreven offer zult gij telkens op zijn vastgestelden tijd brengen;* ons vers is dus vooropstelling van een algemeen beginsel, — een soort opschrift; daarom begint de omschrijving van het eerste offer met: ואמרת להם, vs. 3.

3. זה האשה, *dit is het vuuroffer, dat gij* dagelijks *te brengen hebt;* of אשה collectief: *dat zijn de vuuroffers, die gij brengen moet,* 1° dagelijks, enz. — ליום, *voor elken dag;* — עלה, *als brandoffer;* תמיד, *steeds,* zoolang de mogelijkheid bestaat, onafgebroken; vgl. Ex. 29,38—41.

6 gestooten olie. Een voortdurend brandoffer, dat bij den berg
Sienai bereid is, tot een lieflijken geur, als vuuroffer ter eere
7 des Eeuwigen. En zijn plengoffer, een vierde van een Hien,
bij het eene schaap; in het heiligdom plenge men een plengoffer
8 van wijn, ter eere des Eeuwigen. En het tweede schaap zult
gij tusschen de beide avonden bereiden; gelijk het meeloffer
van het morgen-[brandoffer] en gelijk zijn plengoffer zult gij
bereiden, als een vuuroffer, tot een lieflijken geur, ter eere des
Eeuwigen.
9 En op den Shabbathdag, twee schapen, onder het jaar, zonder
gebrek, en twee tienden meelbloem tot meeloffer, met olie
10 aangemengd, en het erbij behoorende plengoffer. Het Shabbath-
brandoffer op elken Shabbath, behalve het voortdurende brand-
offer met zijn plengoffer.
11 Op de eerste dagen uwer maanden zult gij een brandoffer
ter eere des Eeuwigen brengen: twee varren, jongen van run-
deren, en één ram, schapen onder het jaar zeven, zonder ge-
12 brek. En drie tienden meelbloem tot meeloffer, met olie
aangemengd, voor elken var; en twee tienden meelbloem tot

---

6. העשיה בהר סיני, *dat bij den berg Sienai bereid is*, door Mozes bij de wijding des heiligdoms, — en na dien tijd niet weer, doch dat na de komst in Palaestina weer plicht zou worden; anderen: *dat vastgesteld is op den berg Sienai*, en wel Ex. t. a. p.

7. רביעת ההין, *een vierde Hien* = drie Log wijn. — לכבש האחד, *voor het eene*, tot nu toe behandelde *schaap*; niet: *voor ieder schaap*, daar ook bij het tweede vs. 8 uitdrukkelijk het plengoffer besproken wordt. — בקדש, *in het heiligdom*, of: *op het heilige*, koperen altaar. — הסך, gebiedende wijs: *pleng* = plenge men; נסך שכר, een *plengoffer van wijn*, — hoewel שכר meer in 't algemeen: *bedwelmende drank* beteekent, — en wel: zuiveren wijn.

8. כמנחת הבקר = כמנחת עלת הבקר. Sommigen verklaren: *en met het tweede schaap*, — dat gij bereiden zult tusschen enz. — *zult gij bereiden als het meel- en plengoffer* enz.; de eerste woorden van ons vers, ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, hoewel herhaling van vs. 4, dienen dan als inleiding tot het volgende omtrent meel- en plengoffer. — וכנסכו, mannelijk aanhangsel, misschien met het oog op כבש, zoodat men zou moeten aanvullen: כמנחת כבש הבקר; Ex. t. a. p. staat: וכנסכה.

9 en 10. Voor den offerdienst zijn dus op Shabbath alle noodige handelingen geoorloofd, ook al vallen zij onder het begrip מלאכה. Ook Lev. 23,38 was reeds op Shabbathoffers gezinspeeld, — een bewijs, dat de hier gegeven wet, hoewel om de bovengenoemde reden eerst hier geplaatst, reeds vroeger bekend was gemaakt. — ושני עשרנים, *twee tienden* Epha, voor ieder schaap één; zie Num. 15,4. — סלת מנחה, *meeloffer-meelbloem*; d. w. z. bloem, zooals die gewoonlijk voor meeloffers gebruikt wordt, — d. w. z. tarwebloem. — ונסכו, en het bij ieder schaap behoorend plengoffer; daarom het mannelijk aanhangsel. — עלת שבת בשבתו, *het brandoffer van den Shabbath-dag op zijn Shabbath*, d. w. z. het voor iederen Shabbath voorgeschreven offer, telkens als een Shabbath komt; vgl. דבר יום ביומו, *op iederen dag de voor dien dag* voorgeschreven *zaak*. Naar analogie daarvan heeft misschien hier בשבתו het mannelijk aanhangsel, hoewel שבת vrouwelijk is, vgl. echter

י הַחֹדֶשׁ׃ עֹלַת תָּמִיד הֶעָשָׂה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃
יוְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר
טלַיהוָה׃ וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת
הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ פ
טוּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
יסֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־
עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ
יאוּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנָיִם
יבוְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת

Jes. 56,6. שומר שבת מחללו, waar het mannelijk gebruikt wordt = יום השבת. — על, *bij*, boven en behalve; — vs. 23 staat daarvoor מלבד; tevens ligt hierin, dat het dagelijksch ochtend-offer eerst, en het Shabbath-offer eerst daarna gebracht werd.

11. Na den wekelijks terugkeerenden Shabbath wordt het evenzeer periodiek terugkeerende *Nieuwemaansdag-offer* behandeld, hoewel de dag zelve volstrekt niet het karakter van een feestdag heeft, — waarom hij dan ook Lev. 23 niet is behandeld. Wel was Num. 10,10 onder de gelegenheden, waarbij op de trompetten moest worden geblazen, ook de Nieuwemaansdag genoemd, een bewijs alweder, dat bij het neerschrijven dier wet bekend was, dat de Nieuwemaansdag zich door iets bijzonders onderscheidt, wat eerst hier wordt medegedeeld. Hoewel oorspronkelijk zich, behalve door het bijzondere offer, door niets van gewone werkdagen onderscheidend, werd de Nieuwemaansdag toch later als een soort feestdag gevierd, zooals uit tal van Bijbelplaatsen blijkt. (Vgl. bijv. I Sam. 20,6; Jes. 1,3; 'Amos 8,5: II Kon. 4,23 e. a. p.) — וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם. Het woord חדש, eig. *vernieuwing* (der maan), beteekent zoowel: *nieuwemaan*, als de periode van de eene nieuwemaan tot de andere, *maand*. Ook חדשיכם zou dus reeds: *uwe Nieuwemaansdagen* kunnen beteekenen, zooals vs. 14 inderdaad met חדש het geval is. Duidelijkheidshalve is hier echter *Nieuwemaansdag* uitgedrukt door: ראש חדש, *begin der maand*. Zooals Bioer en reeds Ibn 'Ezra opmerkt, zou onder ראש חדשיכם op grond van Ex. 12,2 in de eerste plaats *de eerste Niesan*, de dag waarmede uwe maandenrij geopend wordt, verstaan zijn; daarom worden hier beide woorden in het meervoud gebruikt. Daar de Nieuwemaansdag niet altijd tegelijk de eerste dag der maand kon zijn, — daar de bepaling daarvan afhankelijk was van het werkelijk gezienzijn der maan — vertale men hier liever: *eerste der maand* of: *Nieuwemaansfeest*, hoewel mij dit laatste minder juist voorkomt, daar het eigenlijk geen feest was. — תמימם behoort bij *alle* genoemde dieren, hoewel het naar de toonteekens alleen bij de *schapen* gezegd is.

12. לאיל האחד, *voor den éénen ram*, niet: *voor elken ram*, daar er slechts één gebracht werd.

13 meeloffer, met olie aangemengd, voor den éénen ram. En telkens een tiende meelbloem tot meeloffer, met olie aangemengd, voor elk schaap; een brandoffer, lieflijke geur, een vuurgave,
14 ter eere des Eeuwigen. En hunne plengoffers: een halve Hien zal het zijn voor iederen var, en een derde van een Hien voor den ram, en een vierde van een Hien voor ieder schaap, wijn. Dit is het Nieuwemaansdags-brandoffer op elken nieuwemaans-
15 dag, voor alle maanden des jaars. En één geitenbok tot zondoffer, ter eere des Eeuwigen; behalve het voortdurend brand-
16 offer zal het bereid worden, en zijn plengoffer. — En in de eerste maand, op den veertienden dag der maand, is het Pésach
17 ter eere des Eeuwigen. En op den vijftienden dag dier maand is een feest; zeven dagen zal er ongezuurde brooden gegeten wor-
18 den. Op den eersten dag is eene bijeenroeping tot heiliging;
19 geenerlei dienstwerk zult gij verrichten. Gij zult als vuurgave een brandoffer ter eere des Eeuwigen brengen: twee varren, jongen van runderen, éénen ram en zeven schapen onder het jaar,
20 zonder gebrek zullen zij u zijn. En hun meeloffer: meelbloem, met olie aangemengd; drie tienden voor iederen var en twee
21 tienden voor den ram zult gij bereiden. Telkens één tiende

---

14. יין, dat aan het einde van het eerste versdeel staat, behoort bij alle genoemde hoeveelheden — עלת חדש בחדשו, zie vs. 10. De Thalmoed verklaart: slechts *op zijn Nieuwemaansdag* te brengen, zoodat, als deze is verstreken zonder dat het offer is gebracht, dit niet later kon worden gebracht.

15. ושעיר עזים אחד לחטאת, *een geitenbok tot zondoffer*, wat wij bij alle feestoffers terugvinden. De Thalmoed geeft nauwkeurig de verschillende verkeerde handelingen op, waarvoor ieder dezer zondoffers verzoening brengt, die allen òf in onwetendheid bedreven zijn, òf waarvan de herinnering zelfs verloren is gegaan, en die voor het meerendeel vergrijpen zijn tegen het heiligdom en gewijde spijzen. — לה', *ter eere des Eeuwigen*, slaat, evenals het volgende יעשה, op het *geheele* hier omschreven offer. Wel is waar komt het bij de in dit en het volgende hoofdstuk omschreven offers nergens anders voor, dan hier, — wat aanleiding gaf tot de eigenaardige, door RASHIE geciteerde Midrashverklaring, en tot MAIMONIDES' opvatting (Moré 3,45): *voor God*, niet *ter eere van de maan*; — doch de uitdrukking komt overigens dikwijls genoeg voor om ook hier tot geen bijzondere opmerking aanleiding te geven. — ונסכו, *en zijn plengoffer*, van het dagelijksch brandoffer, — het mannelijk aanhangsel òf op תמיד slaande, dat zelfstandig naamwoord is, òf op een gedacht, maar niet uitgesproken קרבן. Het zondoffer had geen plengoffer (vgl. Num. 15), het aanhangsel kan dus op ויעשיר עזים niet slaan. — Het algemeene voorschrift van vs. 2, dat alle hier behandelde offers במועדו, *op den daarvoor bepaalden tijd* gebracht moeten worden, sluit in, dat ook op Shabbath, als daarop de Nieuwemaansdag inviel, het offer voor dien dag gebracht moest worden. Naar den regel, dat het vaker voorkomende steeds vóórgaat, werd dan na het dagelijksch brandoffer eerst het Shabbath-, dán het Nieuwemaansoffer gebracht. Evenzoo bij alle feestdagen, die met den Shabbath samenvielen.

יג מִנְחָתוֹ בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד : וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה :
יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה :
טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה
טז וְנִסְכּוֹ : * ס וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם פֵּסַח
יז לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה : וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג
יח שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל : בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־
יט מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ : וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
כ תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם : וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה
כא עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ : עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן

Ook op den eerste der zevende maand ging het Nieuwemaansdagsoffer aan dat van den feestdag (29,1 vv.) vooraf.

16. פסח, *Pésach-offer*-dag, zoo Num. 33,4, ממחרת הפסח, *den dag, volgende op dien van het Pésachoffer*. (Vgl. echter Jos. 6,11, waar פסח *den eersten dag van het P é s a c h f e e s t* beteekent).

17. חג. Zooals Ex. 13,6 opgemerkt, een dag, waarop *feestvieringoffers* gebracht moesten worden, שלמי חגיגה, door den offerende en zijn gezin te eten vredeoffers; v. a. van חגג, waarvan מחוגה, passer, waarmede men *cirkels* trekt, — *een kring vormen*, een dag, waarop Israël zich als in een kring om zijn God schaart; het wordt dan ook alleen bij de drie opgangsfeesten gebruikt, waarop het plicht was, naar het heiligdom op te trekken en daar voor God te verschijnen. — שבעת ימים, van den vijftiende beginnende, zeven dagen. — יאכל, *zal er gegeten worden* = zal men eten. — מצות is niet onderwerp, maar eigenlijk voorwerp; תאכלו מצות = מצות יאכל. Zooals Ex. 12,20 reeds opgemerkt, is het niet *plicht* die zeven dagen ongezuurd brood te eten, maar alleen het eten van gezuurd brood verboden, zoodat wie brood of meelspijzen van een der vijf graansoorten eten wil, die slechts in ongezuurden staat mag genieten. Misschien is met het oog daarop hier de constructie gewijzigd, daar תאכלו מצות, zonder nader voorafgaande of volgende toelichting, (zooals die in Ex. 12 is gegeven) een positief *gebod* zou inhouden.

18. Over מקרא קדש zie Ex. 12,16 en Lev. 23,2; over מלאכת עבדה Ex. 20,10 en Lev. 23,7.

21. לכבש האחד לשבעת הכבשים, *voor ieder schaap*, en zoo *voor de zeven schapen*; anderen: *voor ieder schaap v a n*, behoorende tot *de zeven schapen*.

zult gij bereiden voor ieder schaap, voor de zeven schapen.
22 En één zondofferbok, om verzoening voor u te doen.
23 Behalve het morgenbrandoffer, dat tot het voortdurend brand-
24 offer behoort, zult gij deze bereiden. Zooals deze zult gij elken dag gedurende zeven dagen bereiden, als spijze, een vuurgave tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwigen; behalve het voortdurende brandoffer zal dit bereid worden, en zijn
25 plengoffer. En op den zevenden dag zal u eene bijeenroeping tot heiliging zijn; geenerlei dienstwerk zult gij verrichten. —
26 En op den dag der eerstelingen, als gij een nieuw meeloffer ter eere des Eeuwigen brengt, op uw Wekenfeest, zal voor u eene bijeenroeping tot heiliging zijn; geenerlei dienstwerk zult
27 gij verrichten. En gij zult een brandoffer brengen, tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwigen: twee varren, jongen van
28 runderen, éénen ram; zeven schapen onder het jaar. En hun meeloffer: meelbloem, met olie aangemengd; drie tienden voor
29 elken var, twee tienden voor den éénen ram. Telkens één
30 tiende voor elk schaap, voor de zeven schapen. Één geiten-
31 bok om voor u verzoening te doen. Behalve het voortdurende brandoffer en zijn meeloffer zult gij ze bereiden; — zonder gebrek zullen zij u zijn, — en hunne plengoffers.

---

22. **ושעיר חטאת**, een bok, als gewoonlijk voor zondoffer gebruikt wordt, een *zondofferbok*, d. i. een שעיר עזים; herhaaldelijk komt שעיר voor in den zin van שעיר עזים. Het schijnt, dat שעיר eigenlijk alleen voor een mannelijken *geit boven het jaar* (13 maanden) gebezigd wordt, evenals איל voor een *schaap* boven de 13 maanden; de bijvoeging van עזים dient dan òf ter voorkoming van misverstand, daar שעיר in oneigenlijken zin ook wel voor schapen werd gebruikt, òf om te oud geworden dieren uit te sluiten, zoodat שעיר עזים beteekent: *een jonge geit, doch boven het jaar.*

23. **מלבד**, *behalve*, dat is dus: *ná*, zie vs. 15. — אשר לעלת התמיד, *dat tot het voortdurende brandoffer behoort*, er een deel van vormt; het namiddagoffer vormt het tweede deel; — v. a. *dat tot voortdurend brandoffer dient* en daarom eerst gebracht moet worden.

24. **ליום**, *iederen dag*, שבעת ימים, *gedurende een zevental dagen*, die het feest duurt; hoewel de 2de tot en met den zesden dag minder heilig zijn dan de eerste en zevende, daar zij geen מקרא קדש zijn en niet een zoo streng werkverbod hebben als de eerste en zevende dag, is toch het offer volkomen hetzelfde.

26. **וביום הבכורים**, Ex. 34,22, dag *van de eerstelingen van den tarweoogst* genoemd. — בהקריבכם מנחה חדשה, zie Lev. 23,16. — בשבעתיכם, *op uw Wekenfeest* = בחג שבעתיכם; zie Ex. 34,22. — Hier is het eenige feest in de geheele lijst, waarvoor geen bepaalde datum is vastgesteld; alleen blijkt Lev. 23,16 vv., dat het de vijftigste dag ná den eersten dag van het Pésachfeest gevierd moet worden. Daar oorspronkelijk de begindagen der maanden alleen op grond van het zichtbaar worden der maan op den 30sten dag der afgeloopen maand moesten bepaald worden, en bij gebreke van vertrouwbare verklaring daaromtrent, eerst de 31ste dag van den vorigen Nieuwemaansdag de eerste der volgende maand was, zouden de maanden

כב תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים : וּשְׂעִיר חַטָּאת
כג אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם : מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד
כד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה : כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם
אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ :
כה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
כו לֹא תַעֲשׂוּ : ס וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה
חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
כז עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ : וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה :
כח וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד
כט שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד : עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
ל לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים : שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם : מִלְּבַד
לא עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם : פ

Niesan en Ijar òf beiden 29 òf beiden 30 òf een 29 en een 30 dagen kunnen tellen, waardoor het Wekenfeest dus op 5, 6 of 7 Siewan kon komen; vandaar dat geen vaste datum kon bepaald worden. (Vgl. onze aant. Lev. 23,21).

27. Het hier voorgeschreven offer is het nationale *feestoffer*, een geheel ander dan dat van Lev. 23, waar de feesten naar den loop des jaars en wat die meebrengt, geregeld zijn en het eigenlijke feestoffer bij de meesten slechts in den algemeenen term והקרבתם אשה לה' is aangeduid. Daar worden alleen de met den tijd des jaars in verband staande bijzondere offers van den tweeden dag van het Paaschfeest en van het Wekenfeest in den breede behandeld. Waar nu daar ter plaatse bij het Wekenfeest een offer wordt besproken van den dag zelf, blijft zelfs de algemeene verwijzing naar het feestoffer weg, die bij het Paaschfeest, waar het eerstelingenoffer van den gerst niet op den feestdag, maar eerst den dag daarna gebracht wordt, is bijgevoegd. Het hier genoemde feestoffer voor het Wekenfeest komt geheel met dat voor het Paaschfeest overeen, waarvan het eigenlijk het Slotfeest, עצרת, zooals het in den Thalmoed bijna constant genoemd wordt, vormt

31. תעשו תמימם יהיו לכם ונסכיהם, *zult gij* de genoemde offers *bereiden*, — *zonder gebrek zullen zij u zijn* — een tusschenzin, als algemeene regel voor alle genoemde dieren, — *en hunne plengoffers*, voor zoover die voorgeschreven zijn, dus niet voor het zondoffer; het woord ונסכיהם is een tweede voorwerp bij תעשו, waarbij אותם verzwegen is. De Thalmoed verklaart: *zonder gebrek zullen zij*, alle genoemden, dieren zoowel als meeloffers, *u zijn en* evenzoo *hunne plengoffers*; meel- noch plengoffers mogen een gebrek hebben, d. w. z. van slechte qualiteit of in meerdere of mindere mate bedorven zijn, bijv. meel van wormstekige korrels gemalen of

29 1 En in de zevende maand, op den eerste der maand, zal voor
u eene bijeenroeping tot heiliging zijn; geenerlei dienstwerk
zult gij verrichten; een dag van bazuingeschal zal het voor u
2 zijn. En gij zult een brandoffer, tot lieflijken geur, ter eere
des Eeuwigen bereiden; één var, jong van een rund, één ram;
3 zeven schapen onder het jaar, zonder gebrek. En hun meel-
offer, meelbloem, met olie aangemengd: drie tienden voor den
4 var, twee tienden voor den ram; En een tiende voor ieder
5 schaap, voor de zeven schapen. En één geitenbok als zond-
6 offer, om verzoening voor u te doen. Behalve het brandoffer
van den nieuwemaansdag en zijn meeloffer, en het voortdurende
brandoffer en zijn meeloffer, en hunne plengoffers naar hun
voorschrift; tot lieflijken geur, een vuurgave ter eere des
7 Eeuwigen. — En op den tiende dier zevende maand zal voor
u eene bijeenroeping tot heiliging zijn en zult gij uw personen
8 onthouding opleggen; geenerlei werk zult gij verrichten. Gij
zult een brandoffer brengen ter eere des Eeuwigen, tot lieflijken
geur: één var, jong van een rund, één ram, zeven schapen
9 onder het jaar; zonder gebrek zullen zij u zijn. En hun meel-
offer, meelbloem, met olie aangemengd: drie tienden voor den
10 var, twee tienden voor den éénen ram; Telkens één tiende
11 voor elk schaap, voor de zeven schapen. Één geitenbok als
zondoffer: behalve het zondoffer der verzoening en het voort-
durende brandoffer, en zijn meeloffer en hunne plengoffers. —
12 En op den vijftienden dag der zevende maand zal voor u eene

---

zelve door maden aangetast, — wijn, waarop schimmel is gekomen of die begint zuur te worden enz. Nadat bij het Nieuwemaansdagsoffer meel- *en* plengoffer zijn genoemd, wordt bij de overige feestoffers in het algemeen enkel het meeloffer vermeld, het plengoffer niet. Num. 15 waren immers beide als onafscheidelijk aan elkander verbonden voorgeschreven. De vermelding der plengoffers ware hier dus eigenlijk overbodig; vgl. echter 29,11 en 19, waar ונסכיהם ook de plengoffers bij *alle* vroeger behandelde offers omvat, waarbij zij noodig zijn.

Hoofdstuk XXIX. 1. **ובחדש**, hier: *maand*, zooals uit de bijvoeging van באחד לחדש blijkt. — יום תרועה. Num. 10,10 was op de Nieuwemaansfeesten תקיעה, *Thekie'a-blazen op trompetten* voorgeschreven; hier wordt voor den eerste der zevende maand *Thèroe'a*-blazen verordend, d. i. Theroe'a, voorafgegaan en gevolgd door Thekie'a (zie Lev. 23,24). De traditie leert, dat het bovendien op dien dag op *Shofar*, een van nature hollen dierhoren, als hoofdinstrument (na den ondergang des tempels als uitsluitend instrument) moet geschieden, evenals bij de afkondiging van het Jobeljaar (Lev. 25,9, waar de Shofar duidelijk als instrument wordt voorgeschreven).

6. **מלבד עלת החדש**. *Het brandoffer* is bij alle bijzondere feestoffers hoofdzaak; vandaar dat hier het *zondoffer* van den Nieuwemaansdag is weggelaten, hoewel het natuurlijk ook gebracht werd. — ונסכיהם, *hunne plengoffers*, van de pas genoemde offers: Nieuwemaans- en dagelijksch offer; hier behoeft het niet op de speciale offers van den dag te doelen,

כט א וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
ב מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם : וַעֲשִׂיתֶם
עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים
ג בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְמִימִם : וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
ד שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל : וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד
ה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לִשְׁבַעַת הַכְּבָשִׂים : וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
ו חַטָּאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם : מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ
וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
ז לַיהוָה : ס וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ :
ח וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד
ט כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְמִימִם יִהְיוּ לָכֶם : וּמִנְחָתָם סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד :
י עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לִשְׁבַעַת הַכְּבָשִׂים : שְׂעִיר־עִזִּים
יא אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
יב וְנִסְכֵּיהֶם : * ס וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־ חגיגה

---

waarbij in den regel, zooals reeds opgemerkt, de plengoffers, als noodzakelijk met meeloffers gepaard, niet afzonderlijk vermeld worden.

7. Over ועניתם zie Lev. 16,29. — Op den Verzoendag is כל מלאכה, *alle werk*, ook dat voor persoonlijk genot, verboden (vgl. Lev. 23,27).

11. חטאת הכפרים, *zondoffer der verzoening* of beter misschien: *van den Verzoendag* = חטאת יום הכפורים; bedoeld is het geheele samenstel van offers, dat Lev. 16 is omschreven, waarbij de *zondoffers*, de var en de twee bokken, hoofdzaak zijn, doch waarbij ook een ram als *brandoffer* behoorde, dat dus met meel- en plengoffers gepaard ging, zoodat het meervoudig aanhangsel ונסכיהם op het dagelijksch brandoffer en het verzoendagsbrandoffer kan slaan en ook hier niet bepaald aangenomen moet worden, dat de plengoffers bij de feestoffers afzonderlijk zijn vermeld. Dat het van מלבד afhangt, spreekt vanzelf. — Het hier in 't begin van het vers genoemde zondoffer, een *geitenbok*, onderscheidt zich in tal van opzichten van die van Lev. 16; daar is het een *var* voor den hoogepriester, en een *bok* voor het volk, wier bloed in het allerheiligste en het heilige gespat wordt, en wier vleesch verbrand moet worden en niet mag worden gegeten; hier mag het bloed uitsluitend op het koperen altaar worden gestreken en het vleesch moet des avonds door de priesters gegeten worden, zooals bij alle andere gewone zondoffers.

bijeenroeping tot heiliging zijn; geenerlei dienstwerk zult gij verrichten, en gij zult een feest vieren ter eere des Eeuwigen,
13 gedurende zeven dagen. En gij zult een brandoffer brengen, een vuurgave tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwigen: dertien varren, jongen van runderen, twee rammen, veertien
14 schapen onder het jaar; zonder gebrek zullen zij zijn. En hun meeloffer, meelbloem, met olie aangemengd: drie tienden voor elken var, voor de dertien varren, — twee tienden voor
15 elken ram, voor de twee rammen. Telkens één tiende voor
16 elk schaap, voor de veertien schapen. En één geitenbok als zondoffer; behalve het voortdurende brandoffer, en zijn meel-
17 en zijn plengoffer. — En op den tweeden dag: twaalf varren, jongen van runderen, twee rammen, veertien schapen onder
18 het jaar, zonder gebrek. En hun meeloffers en hunne plengoffers, voor de varren, voor de rammen en voor de schapen,
19 naar hun getal, volgens het voorschrift. En één geitenbok als zondoffer; behalve het voortdurende brandoffer en zijn meel-
20 offer en hunne plengoffers. — En op den derden dag elf varren, twee rammen, veertien schapen onder het jaar; zonder gebrek.
21 En hun meeloffers en hunne plengoffers, voor de varren, voor de rammen en voor de schapen, naar hun getal, volgens het
22 voorschrift. En één zondofferbok; behalve het voortdurende
23 brandoffer, en zijn meel- en zijn plengoffer. — En op den vierden dag: tien varren, twee rammen, veertien schapen
24 onder het jaar; zonder gebrek. Hun meeloffers en hunne plengoffers, voor de varren, voor de rammen en voor de schapen,
25 naar hun getal, volgens het voorschrift. En één geitenbok

---

12. חג, en wel het חג הסכות, *Huttenfeest*, zooals het Lev. 23,34 genoemd wordt; *zeven* dagen, te beginnen met den 15de der zevende maand.

13. והקרבתם, op den vs. 12 genoemden dag: den 15de der maand, d. i. den eersten dag van het feest. — Het offer wordt voor iederen dag afzonderlijk behandeld, en is, behalve wat de varren betreft, elken dag geheel hetzelfde. De varren alleen verminderen iederen dag met een, van dertien tot zeven dalende, v. s. om met *zeven*, welk getal bij de feestoffers nog al vaak een rol speelt, te eindigen; het aantal der schapen, op de andere feesten steeds *zeven*, is hier op *veertien* bepaald.

14. לפר האחד לשלשה עשר פרים, *voor iederen var*, en zoo *voor de de dertien varren*; of: *van de dertien varren*; zie 28,21.

18. ומנחתם ונסכיהם, het eerste woord enkelvoud, het tweede meervoud; waarschijnlijk moet het eerste als collectief worden opgevat. Misschien wordt de meervoudsvorm ומנחותיהם, een zeer lang woord, welluidendheidshalve vermeden. Hier en in de volgende stukjes worden de plengoffers bij de feestoffers wél afzonderlijk genoemd, misschien wel om de verkeerde gedachte, dat wegens het bijzonder groote aantal men met één plengoffer voor meerdere dieren zou kunnen volstaan, te voorkomen. —

קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג
לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים : וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ : וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם : וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים : וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְבַד
עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ : * ס וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים
בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם : וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים
בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט : וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְבַד עֹלַת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם : ס וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים
עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
תְּמִימִם : וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט : וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכָּהּ : ס וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם : מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט : וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד

---

of wel als aanduiding van de alleen door traditie bekende *waterplenging* op het Loofhuttenfeest; waarvoor de Thalmoed in de overcompleete letters van ונסכיהם, vs. 19, ונסכיה, vs. 31 en כמשפטם, vs. 33, die samen het woord מים, *water*, vormen, eene herinnering, רמז, vindt. — כמספרם, *naar hun aantal*, evenveel meel- en plengoffers, als er brandofferdieren waren; zie 15,12; כמשפט, *naar het* Num. 15 gegeven *voorschrift*, wat en hoeveel bij iedere diersoort te brengen is.

19. ומנחתה ונסכיהם, *en zijn meeloffer en hun plengoffers*; het meervoud, zoowel van het woord, als van het aanhangsel in ונסכיהם kan hier niet op de bijzondere *offers van den dag* doelen, daar die vs. 18 genoemd zijn; men moet het dus hier op het *dagelijksch offer*, of liever op *de* twee *dagelijksche offers* laten slaan, zoodat onder עלת התמיד hier en in de volgende verzen niet: het ochtendbrandoffer alleen, maar *beide dagelijksche* brandoffers te verstaan zijn.

als zondoffer; behalve het voortdurende brandoffer en zijn meel-
26 en zijn plengoffer. — En op den vijfden dag: negen varren, twee
27 rammen, veertien schapen onder het jaar; zonder gebrek. En
hun meeloffers en hunne plengoffers, voor de varren, voor de
rammen en voor de schapen, naar hun getal, volgens het voor-
28 schrift. En één bok als zondoffer: behalve het voortdurende
29 brandoffer, en zijn meel- en zijn plengoffer. — En op den
zesden dag: acht varren, twee rammen, veertien schapen onder
30 het jaar; zonder gebrek. En hun meeloffers en hunne pleng-
offers, voor de varren, voor de rammen en voor de schapen,
31 naar hun getal, volgens het voorschrift. En één zondofferbok;
behalve het voortdurende brandoffer, en zijn meeloffer en zijne
32 plengoffers. — En op den zevenden dag: zeven varren, twee
33 rammen, veertien schapen onder het jaar; zonder gebrek. En
hunne meeloffers en hunne plengoffers, voor de varren, voor
de rammen en voor de schapen, naar hun getal, volgens hun
34 voorschrift. En één zondofferbok; behalve het voortdurende
35 brandoffer, en zijn meel- en zijn plengoffer. — Op den acht-
sten dag zal een slotfeest voor u zijn; geenerlei dienstwerk
36 zult gij verrichten. En gij zult een brandoffer brengen, een
vuurgave, tot lieflijken geur, ter eere des Eeuwigen: één var,
37 één ram, zeven schapen onder het jaar; zonder gebrek. Hun
meeloffer en hunne plengoffers, voor den var, voor den ram
en voor de schapen, naar hun getal, volgens het voorschrift.
38 En één zondofferbok; behalve het voortdurende brandoffer, en
39 zijn meel- en zijn plengoffer. Deze zult gij bereiden ter eere
des Eeuwigen, op uwe bijeenkomsttijden; behalve uwe geloften
en vrijwillige gaven, voor zoover die betreffen uwe brandoffers,
en uwe meeloffers, en uwe plengoffers en uwe vredeoffers."

30 1 Mozes zeide tot de kinderen Israëls, gelijk al hetgeen de
Eeuwige Mozes geboden had.

---

31. ונסכיה, zie de vorige aanteekening.

35. ביום, niet וביום, zooals bij alle overige dagen en feesten, daar de *achtste dag*, hoewel *Slotfeest*, toch geheel op zichzelf staat. Dit blijkt 1°. uit het *offer*, dat geheel met dat van den Bazuindag en den Verzoendag overeenkomt, maar van de offers van het Loofhuttenfeest en van de beide andere opgangsfeesten afwijkt; 2°. doordien alle plichten van het Loofhuttenfeest met dien dag ophouden. Wanneer wij in onzen tijd dien achtsten dag nog in de Loofhut doorbrengen — zonder lofzegging uit te spreken — dan geschiedt dit op denzelfden grond, waarop in het algemeen *twee* dagen als feest met werkonthouding enz. worden gevierd, waar in den Pentateuch slechts één dag wordt voorgeschreven. Over עצרת zie Lev. 23,36.

39. Vergelijk Lev 23,38. Over נדר en נדבה zie Lev. 7,16. — לעלתיכם enz. *met betrekking tot uw brandoffers* enz. d. w. z die bestaan in brand- of vrede-offers, of meel- of plengoffers. Andere offersoorten kunnen slechts

כו חַטָּאת מִלְבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ : ס וּבְיוֹם
הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־
כז קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ : וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה
לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד כָּבְשִׂים
כח בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה : וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
כט לַפָּר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד : עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ
ל הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים : שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם :
לא מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ תַּעֲשׂוּ תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם :

לא א וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה : פ

---

als *verplicht*, niet *vrijwillig* gebracht worden. Anderen verklaren: *behalve ... uwe brandoffers*; מלבד met ל verbonden komt echter nooit voor. Nog anderen nemen לעלתיכם ולמנחתיכם ולנסכיכם bij elkander: *uwe brandoffers met de* daarbij behoorende en dus door u te brengen *meel- en plengoffers*; zij vergeten echter, dat ook de *vredeoffers*, naar Num. 15 meel- en plengoffers hebben.

Hoofdstuk XXX. 1. Ook hier is de Massoretische indeeling, die dit vers als slot van het vorige stuk beschouwt, beslist beter dan de hoofdstukkenverdeeling, die hier het dertigste hoofdstuk laat beginnen, terwijl van vs. 2 tot het einde dan een geheel nieuw onderwerp wordt behandeld. Septuaginta komt in deze met de Massoretische methode overeen.

2 Mozes sprak tot de hoofden van de stammen der kinderen
Israëls, als volgt: „Dit is de zaak, die de Eeuwige geboden heeft:
3 Een man, die ter eere des Eeuwigen eene gelofte doet, of een
eed zweert, waardoor hij zijn persoon een band aanlegt, zal zijn
woord niet ontwijden; naar al hetgeen uit zijn mond uitgegaan is,

---

2—17. Wet omtrent handhaving en ontheffing van geloften. Lev. 27 behandelt de vervulling van *geloften ten bate van het heiligdom* vooral met het oog op de *wijze*, waarop dit naar de verschillende vormen van gelofte moet plaats hebben; ons stuk bespreekt de heiligheid van het woord *in het algemeen* en de wijze, waarop in zekere gevallen de door dit woord ontstaande verplichting kan worden *opgeheven*. Speciaal behandelt ons stuk geloften לאסר אסר על נפשו (vs. 3), letterl. *een band aanleggende aan zijn persoon*, dat is: geloften of eeden, waardoor men zich tot eene handeling *verplicht* of zich iets *ontzegt*; de נדר או שבועת אסר לענות נפש, *gelofte of eed, die een band aanlegt* met de strekking *een persoon onthouding op te leggen*, dus de eigenlijke onthoudingsgeloften (vs. 14), vormen een onderdeel van deze algemeene rubriek. — Vooral de geloften der *vrouwen*, gehuwd of ongehuwd, worden hier in hunne gevolgen behandeld, nadat vs. 3 het algemeene beginsel voor allen heeft aangegeven. — Wat de plaatsing van dit stuk betreft, meent IBN 'EZRA, dat het hier staat, — hoewel natuurlijk reeds lang aan Mozes bekend — als inleiding tot het hoofdstuk 32 volgende en eerst daarna zou zijn gesproken. Anderen meenen, dat het stuk in verband staat met hoofdstuk 31 en 32. In beide hoofdstukken toch komen geloften voor; in 31 de wijding van een deel van den buit, in 32 de gelofte van de $2^1/_2$ stam om aan de verovering des lands deel te nemen. Aan de mededeeling dier geloften gaat dan vooraf de regeling van de onschendbaarheid van het woord, behoudens bijzondere omstandigheden. — NACHM. en RASHBAM meenen, dat de 29,39 genoemde „geloften en vrijwillige gaven" aanleiding geven tot de uitvoerige behandeling in ons hoofdstuk. Bovendien meent NACHM., dat Mozes, op het einde zijns levens, eene functie, die tot nog toe alleen door hemzelve was waargenomen, op de oudsten en stamvorsten des volks overdroeg, en wel: de beslissing over ontheffing van geloften, — die, zooals wij zien zullen, naar sommiger meening in ons stuk ook voor mannen behandeld wordt. Met ons stuk wordt dus de reeks van maatregelen, in verband met Mozes' aanstaand heengaan op het einde van ons boek geplaatst, voortgezet, een reeks, die 27,12 is begonnen.

2. וידבר משה. *Mozes sprak*, nu, wat God hem veel vroeger, op den Sinai, had geopenbaard. Waar herhaaldelijk van geloften, ook van vrouwen sprake was, (zie bijv. Num. 6) moeten de algemeene regels over de gevolgen ervan bekend geweest zijn. — אל ראשי המטות, *tot de hoofden der stammen*, v. s. de vorsten, v. a de oudsten, of nog algemeener: allen, die een ambt als hoofd van een kring in het volk bekleedden. — ראשי המטות לבני ישראל לאמר, v. s. = אל ראשי המטות אשר לבני ישראל, *tot de hoofden der stammen van de kinderen Israëls*; v. a. Mozes sprak *tot de hoofden der stammen voor de kinderen Israëls*, dat zij het namelijk aan het volk zouden bekend maken, לאמר, *wat volgt*; n. a. לבני ישראל לאמר = לאמר לבני ישראל, *om tot de kinderen Israëls te zeggen*. NACHM. volgt de eerst gegeven verklaring, daar het bekend maken van de mogelijkheid om onder zekere omstandigheden een gelofte op te heffen, de onschendbaarheid van het woord in het oog des volks zou verzwakken; de geheele zaak moest dus *den leiders* des volks bekend zijn, om niet dan bij hooge noodzakelijkheid gebruik ervan te

ב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר
ג אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע
שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו

maken; het *volk* zelf echter bleef zij onbekend. Zeer waarschijnlijk echter sprak Mozes gewoonlijk, en ook hier, niet tot het *geheele* volk, maar tot hun vertegenwoordigers, die dan het gehoorde onder het volk bekend maakten, en was, wat hij zeide, voor het *geheele* volk bestemd. De opname van de wet in de *schrift* gaf haar immers vanzelve algemeene bekendheid, en de aard der zaak, vooral de omschrijving van de rechten van den man en den vader ten opzichte van geloften van vrouw en dochter, brengt mede, dat de wet allen bekend *moest* zijn.

3. **איש**, *een volwassen man*, d. i. boven de 13 jaar en die reeds uiterlijke teekenen van manbaarheid bezit. Onder dien leeftijd is hij nog *kind* en kan zich dus in het algemeen niet tot iets verbinden. — כי ידר נדר, die *in gelofte-vorm*, או השבע שבעה, of *onder eede* eene verklaring uitspreekt. — לאסר אסר על נפשו, *om zich een band aan te leggen*. Het kunnen, zooals gezegd, onthoudingsgeloften zijn, doch evenzeer positieve geloften om iets te *doen*. Volgens onze opvatting behoort לאסר אסר enz. bij beiden, zoowel bij נדר, als bij שבועה. Gewoonlijk beteekent נדר zonder meer alleen eene *wijdingsgelofte*; hier echter: *gelofte* in het algemeen, waaronder ook wijdingsgeloften, maar evenzeer onthoudings- of verplichtingsgeloften vallen. Wanneer verder telkens נדר en אסר naast elkander geplaatst worden, dan is òf het tweede eenvoudig verklaring van het eerste, zooals vs. 10 blijkt, — òf נדר is in zijne speciale beteekenis van *wijdingsgelofte* gebruikt. — Uit de bijvoeging van לה׳ bij נדר is niet te bewijzen, dat dit woord ook in ons vers en het volgende den uitsluitenden zin van *wijdingsgelofte* zou hebben; ook de *eed*, van welke strekking ook, die een verplichting oplegt, wordt gedaan *ter eere des Eeuwigen*, hetzij om zich voor overtreding van wetten in acht te nemen of om zich in zijn doen en laten te beperken; het woord לה׳, hoewel achter de eerste uitdrukking geplaatst, slaat toch op beiden. — Anderen zien in נדר eene *wijdings-*, in אסר eene *onthoudings*gelofte; men begrijpt dan echter niet goed, waarom die laatste of enkel אסר of שבועת אסר wordt genoemd; niet iedere onthoudings*gelofte* behoeft immers *onder eede* te geschieden. — De Thalmoed ziet in נדר אסר een *onthoudings*gelofte, waarbij aan het object der onthouding het karakter van *gewijd goed* wordt gegeven; dus bijv.: „wijn zal door mij beschouwd worden, als ware hij als offer gewijd," — in שבועת אסר een gewone onthoudings*eed*, „ik zweer geen wijn te zullen drinken." Voor ieder dezer klassen gelden dan uiteenloopende algemeene bepalingen, omtrent den aard der door zoodanige verklaring te treffen zaken of handelingen. Zoo moet נדר אסר steeds een *zaak* betreffen, niet eene *handeling*, terwijl door den onthoudings*eed* ook een handeling getroffen kan worden, als: slapen. — לא יחל דברו, *zal zijn woord niet ontwijden;* zijn woord is heilig en niet-nakomen ervan ontwijdt het. — יָחֵל = יְחַלֵּל, evenals Ex. 39,7. Sommigen onderscheiden den Pi'el van den Hiph'iel in ons woord aldus: חִלֵּל beteekent: het gewijde *ontwijden;* de zaak blijft heilig, maar wordt behandeld als ongewijd; הֶחֱל beteekent: *ongewijd doen zijn*, zorgen dat de zaak niet heilig wordt. — De traditie verklaart: *zal hij zijn woord niet de bindende kracht kunnen*

4 zal hij doen. Doch eene vrouw, die ter eere des Eeuwigen
eene gelofte doet, of zich een band aanlegt in haars vaders
5 huis, in hare jonge meisjesjaren; Nu verneemt haar vader
hare gelofte of hare verbintenis, waardoor zij haar per-
soon een band heeft aangelegd, en haar vader zwijgt ten
haren opzichte, dan zullen al hare geloften bevestigd zijn en
elke band, die zij haar persoon heeft aangelegd, zal bevestigd
6 zijn. Doch wanneer haar vader op den dag, dat hij het vernomen heeft, haar verhindert, dan zullen alle hare geloften en hare verbintenissen, die zij haar persoon heeft aangelegd, nietig zijn; en de Eeuwige zal haar vergeven, want haar vader heeft haar ver-
7 hinderd. En wanneer zij aan een man verbonden wordt en hare geloften op haar zijn, of hetgeen door hare lippen uitgesproken
8 is, waardoor zij haar persoon een band aangelegd heeft; Nu hoort

---

ontzeggen, doch een andere autoriteit wél; daarmede wordt dan indirect uitgesproken, dat de ראשי המטות, de wetgeleerden, en allen die als hoofden kunnen optreden, — dat zijn naar den Thalmoed zelfs drie gewone, vertrouwbare, met de wet niet geheel onbekende personen, — de geloften kunnen opheffen; de Thalmoed geeft op grond der traditie een groot aantal bindende bepalingen, waardoor ontbinding van, den persoon alleen tegenover zichzelf bindende, geloften nog in hooge mate beperkt wordt. Geloften betreffende verbintenissen tegenover derden, uit wier niet-vervulling voor derden, op welke wijze ook, eenig nadeel zou kunnen ontstaan, vallen natuurlijk geheel buiten het kader der hier besproken bepalingen.

4—6. Geloften der *ongehuwde* vrouw, בבית אביה, en wel בנעוריה, in haren staat van נערה, d. i. voordat zij geheel volwassen is, het eerste halfjaar na het optreden der teekenen van huwbaarheid. — כי תדר נדר ... ואסרה, zooals boven gezegd, òf: *die eene wijdings- of een onthoudingsgelofte doet*, de ו dus scheidend, — òf: *die een gelofte doet, zich namelijk een band aanlegt*, de ו verklarend. — De geheel volwassen dochter, בוגרת, is geheel een zelfstandig persoon, over wie de vader in geen enkel opzicht rechtsmacht heeft; haar geloften binden haar geheel, zooals een man door zijn woord gebonden is; de vader kan ze bevestigen noch vernietigen. Voor de minderjarige vrouw geldt het boven voor den minderjarigen manspersoon gezegde.

5. והחריש לה, eig. *houdt zich doofstom*; החריש ל, *zich doofstom houden ten opzichte van iemand*, niets aangaande hem zeggen; החריש מ (Job 13,13) *verstommen*, eig. van iemand af, — niet meer spreken tot iemand, om hem gelegenheid te geven zelve het woord te nemen; — החריש אל, *doofstom zijn* voor ieder ander, om zich te wenden *tot*, te luisteren naar een bepaald persoon (Jes. 41,1). — וקמו, *dan zullen* door dit zwijgen *bevestigd zijn*, en kunnen door den vader of door haarzelve niet zonder geloftebreuk worden overtreden. — ושמע, *vernemen*; niet: *hooren*, daar hij de gelofte niet bij het afleggen behoeft te vernemen; hieruit blijkt, dat de dochter, en ook de vrouw, niet *verplicht* is van hare geloften haren vader of man kennis te geven; zoolang de vader of man met de gelofte niet bekend is, bestaat echter nog altijd de kans, dat hij, ervan hoorende, haar vernietigt; zij is dus voor het oogenblik gebonden, doch niet definitief voor den tijd, dien zij in haar gelofte heeft genoemd.

6. הניא, *verhinderen*, tegenhouden (14,34); speciale uitdrukking voor de *vernietiging* van geloften eener vrouw door haren vader of man. De in

ט יַעֲשֶׂה׃ וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ
י בִּנְעֻרֶיהָ׃ וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וְאִסָּרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־
נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־
יא אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ
כָּל־נְדָרֶיהָ וְאִסָּרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה
יב יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ׃ וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ
יג עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ׃ וְשָׁמַע

---

werking getreden gelofte wordt *gestuit*. Die stuiting moet *mondeling*, niet enkel in gedachte, geschieden. — ביום שמעו, *op den dag, dat hij* ervan *hoort*, vóór zonsondergang. — Of het stuitingsrecht van den vader *alle* geloften der dochter betreft, of alleen de beide soorten, die de man tegenover zijn vrouw kan stuiten (vs 14), dus: zulke geloften, die een band aanleggen, oplegging van onthouding aan een persoon, naar den Thalmoed enkel het samenleven en persoonlijke onthoudingen betreffende geloften, vormt een punt van bespreking. — לא יקום, de negatie is met het werkwoord tot één begrip samengesmolten, — men vertale dus: *zullen nietig zijn*. — ה' יסלח לה, *En God zal haar* het niet-houden harer gelofte *vergeven*, daar immers haar vader haar de verdere inachtneming harer op zich genomen verplichting belet. Naar den Thalmoed: *zoodra haar vader haar gelofte* maar *vernietigd heeft*, ook al is dit haar niet bekend geweest, toen zij in strijd met haar gelofte handelde. *vergeeft* God haar de schijnbaar begane *zonde*, daar zij immers niet beter weten kon, dan hare gelofte te hebben gebroken.

7. **ואם היו תהיה לאיש**. *en als zij een man zal gaan behooren*, ונדריה עליה, *terwijl hare geloften op haar rusten*, d. w. z. als zij in het huwelijk treedt, nadat zij eene gelofte heeft gedaan in het huis haars vaders, — waarvan haar vader nog niet vernomen had. Daar vs. 11 het geval behandelt, dat zij *in het huis van haar man* een gelofte heeft gedaan, vinden sommigen in ons vers ook het geval van een *gehuwde* vrouw, נשואה, die reeds met haren man samen woont, maar vóór het huwelijk, terwijl zij nog *in haars vaders huis* was, een gelofte had gedaan; de Thalmoed meent, dat in ons vers gedacht wordt aan de eerste huwelijksverbintenis, קדושין, de handeling, waardoor de man eene vrouw voor zich *bestemt*, zonder dat het eigenlijk huwelijk nog is gesloten; wel zijn door die handeling de man en de vrouw aan elkander verbonden, — zoodat zonder echtscheiding de band niet kan worden verbroken, — maar van huwelijkssamenleving is nog geen sprake, daar de vrouw in haars vaders huis blijft. De uitdrukking תהיה לאיש wordt op meerdere plaatsen voor de *verbintenis* om te huwen gebruikt. Hier bespreekt men dus het geval, dat eene vrouw בנעוריה, als bijna volwassene aan een man verbonden wordt; ook voor de geloften, die zij dan uit haar meisjesstaat in het huwelijk meebrengt, geldt dan de hier volgende wet. Het recht van den vader blijft onveranderd, doch de man moet ook medewerken; bij een door קדושין verbonden נערה kan de gelofte slechts door verklaring van man *en* vader gestuit worden. — מבטא שפתיה, het *gepraat*, ondoordacht woord *harer lippen*, hier synoniem met מוצא שפתיה, vs. 13.

haar man ervan — op den dag, dat hij hoort, — en zwijgt ten haren opzichte, dan zullen hare geloften bevestigd zijn en hare verbintenissen, die zij haar persoon heeft opge-
9 legd, zullen bevestigd zijn. Doch als op den dag, dat haar man het vernomen heeft, hij haar verhindert, en hij dan vernietigt hare gelofte, die zij gedaan heeft, of hetgeen door hare lippen uitgesproken is, dat zij haar persoon als band
10 heeft aangelegd, — en de Eeuwige zal haar vergeven. En de gelofte eener weduwe of verstooten vrouw, — al wat zij zichzelf als band heeft aangelegd, zal op haar bevestigd blijven.
11 Doch wanneer zij in het huis van haren man eene gelofte gedaan heeft, of haar persoon een band aanlegt onder eede; —
12 En haar man hoort het, en zwijgt ten opzichte van haar, verhindert haar niet; dan zullen al hare geloften bevestigd zijn; en elke band, die zij haar persoon heeft aangelegd, zal
13 bevestigd zijn. Doch indien haar man ze vernietigt op den dag, dat hij het verneemt, dan zal al hetgeen uit hare lippen uitgegaan is, voor zoover het hare geloften of een band voor haar persoon betreft, nietig zijn; haar man heeft ze vernietigd
14 en de Eeuwige zal haar vergeven. Elke gelofte en elken eed, die een band aanlegt, een persoon onthouding opleggende, kan haar man bevestigen en kan haar man vernietigen.
15 Doch zwijgt de man ten haren opzichte van den eenen dag

---

8. **ושמע אישה ביום שמעו**, *nu verneemt haar man, op welken dag hij het dan ook hoore*, zooals וביום פקדי (Ex. 32,34), *op een of anderen tijd, dat Ik straf*; anderen: ביום שמעו והחריש לה, *en zwijgt ten opzichte van haar op den dag, dat hij hoort.*

9. De nazin begint met והפר.

10. Hier is sprake òf van eene נערה, die weduwe wordt, na geheel gehuwd geweest te zijn, — òf van eene volwassen vrouw, die dan zelfs maar ten deele gehuwd, ארוסה, enkel door קדושין verbonden, behoeft te zijn geweest. De zin is dus: geloften, vóór het huwelijk gedaan, kunnen tijdens het huwelijk door den man worden vernietigd; — na ontbinding van het huwelijk echter blijft al wat zij vooraf, tijdens het huwelijk, op zich heeft genomen, als plicht op haar rusten, waarvan zij alleen door volkomen ontheffing door een collegie kan worden bevrijd. Of naar den Thalmoed: geloften, rustende op eene tot echt *verbonden* נערה, kunnen, zoolang het huwelijk duurt, slechts door man *en* vader vernietigd worden; wordt het huwelijk eener נערה מאורסה ontbonden, zoolang zij nog נערה is, dan keert zij in de jurisdictie haars vaders terug; wordt zij weduwe na werkelijk *gehuwd* geweest te zijn, dan is zij voor goed uit de machtsfeer haars vaders getreden en is zelfstandig; niemand kan dus dan meer hare geloften vernietigen, onverschillig van wanneer die dateeren. Ook een volwassen weduwe, בוגרת, is natuurlijk geheel aan haars vaders macht onttrokken. — ונדר, *en wat de gelofte betreft* van eene weduwe enz., nader verklaard in כל אשר אסרה, — zoodat wij hier weer נדר אסר hebben; òf וכל אשר = כל אשר, met weglating der ו, een tweede groep naast de eerste geplaatst. — יקום *zal blijven* rusten, עליה, *op haar.*

11. **ואם בית אישה** kan natuurlijk niet op de nu weduwe geworden

אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֵחֲרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וְאִסְרָה אֲשֶׁר־
ס אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ׃ וְאִם בְּיוֹם שָׁמְעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ
וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה
י עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־
יא אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ׃ וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ־
יב אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ
לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־
יג נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם ׀ אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־
מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפָרָם
יד וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ כָּל־נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ
טו יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם

---

vrouw slaan, daar vs. 12 de gevolgen van handelingen van haren *man* bespreekt, die altijd blijven doorwerken; heeft hij de gelofte vernietigd, dan blijft zij ook na zijn dood nietig; heeft hij gezwegen, dan blijft de gelofte geldig en zijn dood verandert daaraan niets. Hier is dus sprake van eene vrouw, levende *in het huis van haren man*, d. i. een *gehuwde* vrouw, נשואה, die *in haar huwelijksstaat* geloften heeft gedaan; alleen dezen heeft de man het recht te vernietigen.

12. **לא הניא אתה**, *hij heeft haar niet gestuit*, is òf als tusschenzin te beschouwen, maar dan overbodig, — òf als nazin: *als de man zwijgt*, — *heeft hij haar niet gestuit en blijven geldig* enz.

13. **לא יקום** enkelvoud, הפרם meervoud; het eerste slaat op מוצא, het andere op נדריה ולאסר.

14. Algemeene bepaling omtrent den *aard* der geloften van de vrouw, die de man kan vernietigen: het zijn de vrouw bindende geloften לענת נפש, die onthouding opleggen, — waarbij dan nog op grond van vs. 17 komen: geloften, die van nadeeligen invloed zijn op de verhouding der echtgenooten tot elkander, דברים שבינו לבינה. — Het mannelijk aanhangsel in יפרנו en יקימנו slaat op נדר. — יקימנו, *kan* door te zwijgen *bevestigen*; hij behoeft niet uitdrukkelijk eene bevestiging *uit te spreken*; zijn zwijgen doet de gelofte van kracht blijven.

15 en 16 geven de algemeene bepaling nog eens nauwkeurig, hoofdzakelijk om vs. 16 te zeggen, dat *de man, zoo hij* later, ná den dag, waarop hij ervan gehoord heeft, de gelofte *vernietigt*, en de vrouw zich op grond daarvan aan schending harer gelofte schuldig maakt, *de straf voor hare zonde te dragen heeft*. — מיום אל יום, *van den eenen dag tot den andere*, d. w. z. tot de nieuwe dag is ingetreden, tot ná zonsondergang; יום beteekent niet: *etmaal*, 24 uur, maar chronologisch: *dag*, die dan, als gewoonlijk, gerekend wordt met den avond te beginnen. Sommigen zien in ביום שמעו de beperking tot den *dag van het hooren*, d. i. tot volgenden zonsondergang, in מיום אל יום de volle 24 uren; ik zie niet in op welken grond.

tot den anderen, dan heeft hij al hare geloften en al hare verbintenissen, die op haar rusten, bevestigd; hij heeft ze bevestigd, omdat hij ten haren opzichte gezwegen heeft op den dag, dat
16 hij het heeft vernomen. En als hij ze vernietigt, nadat hij het
17 vernomen heeft, dan zal hij hare schuld dragen." Dit zijn de wetten, die de Eeuwige Mozes geboden had, tusschen een man en zijne vrouw, tusschen een vader en zijne dochter, zoolang zij in hare jonge meisjesjaren in haars vaders huis is.

31 2 1 De Eeuwige zeide tot Mozes, als volgt: „Neem de wraak der kinderen Israëls op de Midjanieten; daarna zult gij tot uwe
3 volken verzameld worden." Mozes sprak tot het volk, als volgt: „Kiest als uitgelezen troepen mannen uit uw midden uit ten strijde, dat zij tegen de Midjanieten uittrekken, om de
4 wraak des Eeuwigen op Midjan te oefenen. Duizend van iederen stam, uit alle stammen van Israël, zult gij uitzenden
5 ten strijde." Toen stelden zich uit de duizenden van Israël ter beschikking duizend uit elken stam, twaalf duizend, uitge-
6 lezenen tot den strijd. Mozes zond hen, de duizend uit elken stam, ten strijde, hen en Pienechas, den zoon van El'azar, den priester voor den oorlog; en de heilige voorwerpen

---

16. אחרי שמעו = אחרי יום שמעו, *na* den dag, waarop *hij gehoord heeft.* Indien de vrouw, hetzij in de meening, dat die latere vernietiging alsnog geldig is, òf dat de man op den dag, dat hij het hoorde, de nietigverklaring heeft uitgesproken, haar gelofte schendt, is zij onschuldig, maar hij verantwoordelijk. Is zij met de onwettigheid der nietigverklaring bekend, dan heeft zij natuurlijk hare gelofte te houden. Het recht van den man geldt niet langer, dan den dag van zijn vernemen.

17. אשר צוה ה', *die God Mozes geboden had* en die deze nu, naar vs. 2, aan de vorsten mededeelde. — בנעריה בית אביה, tusschen een vader en zijne dochter, zoolang die nog niet geheel volwassen is, in zijn huis levend, — dus zoolang zij niet *gehuwd* is of nog niet ten volle *meerderjarig*, בוגרת.

HOOFDSTUK XXXI. 2. Reeds 25,16 was gezegd, dat een strijd tegen Midjan zou moeten gevoerd worden; hier wordt nu het bevel tot uitvoering van dat gebod gegeven. Ons vers bevat slechts het *algemeene* bevel zonder de bijzonderheden omtrent de wijze van uitvoering; als wij Mozes in de volgende verzen daarvoor bepaalde maatregelen zien treffen, dan berustten die waarschijnlijk op een uitdrukkelijk Goddelijk voorschrift; zooals zoo dikwijls, blijkt dan ook hier uit het bij de uitvoering medegedeelde de nauwkeurige inhoud van het bevel. — נקמת בני ישראל, *de wraak over de* door hun toedoen gevallen *Israëlieten.* — אחר, *daarna,* — dit zal uw laatste naar buiten werkende daad voor het volk zijn; het beteekent niet: *aanstonds daarna,* daar Mozes nog eenigen tijd later geleefd heeft.

3. החלצו ... אנשים, een Niph'al-vorm met een voorwerp in den 4den naamval, evenals v. s. ונמלתם, Gen. 17,11 en meerdere plaatsen; — het is een van het zelfst. naamwoord חָלוּץ afgeleid werkwoord. Dit zelfst. naamwoord, — van den stam חלץ, *uittrekken* uit eene verbinding, zoo van

אֶל־יוֹם וְהָקִים אֶת־כָּל־נִדְרֶיהָ וְאֶת כָּל־אִסָּרְיָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
מט הָקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ : וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם
י אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֹנָהּ : אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית
שני אָבִיהָ : * פ

לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת
ב הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ : וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
לֵאמֹר הֶחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל־מִדְיָן לָתֵת
ד נִקְמַת־יְהוָה בְּמִדְיָן : אֶלֶף לַמַּטֶּה אֶלֶף לַמַּטֶּה לְכֹל מַטּוֹת
ה יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא : וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה
ו שְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא : וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה
לַצָּבָא אֹתָם וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וּכְלֵי

---

steenen uit een muur (Lev. 17,3), of van een vastgebonden schoen (Deut. 25,9) — beteekent: de uit een leger uitgelezen keurbende, die als *eerste slagorde* voor het gevaarlijkste en moeilijkste werk is aangewezen. De Niph'al, hier in zijn meermalen voorkomende beteekenis van: *voor zich iets doen* genomen, beteekent dan: *zich een keurbende aanwijzen*, waarbij dan zeer goed een voorwerp kan staan. Mozes spreekt אל העם, *tot het volk*, niet tot de *oudsten;* de aanwijzing zou dus waarschijnlijk bij onderling goedvinden door het volk zelf moeten geschieden, misschien op grond van vrijwillige aanmelding. — נקמת ה', *de wraak G o d s*, Die voor Israël opkomt of door Israëls afval, gevolg van Midjans verleiding, beleedigd is. — Het is niet uiting van het gevoel van *wraakzucht*, maar *bestraffing* van gepleegd onrecht, dat hier, evenals Gen. 4,15 e. a. p. in den stam נקם ligt.

5. וימסרו, *zij werden overgeleverd*, de door vrijwillige aanmelding of bij onderling goedvinden aangewezen duizend man uit iederen stam meldden zich waarschijnlijk bij hun stamhoofden aan en werden door dezen *ter beschikking van Mozes gesteld;* anderen verklaren: *leverden z i c h over* = stelden zich ter beschikking, wat mij zeer waarschijnlijk voorkomt. Het woord komt behalve hier en vs. 16 in den Bijbel niet meer voor. — מאלפי ישראל, *uit de* vele *duizenden*, waaruit Israël bestond, daar het volk in groepen van duizend verdeeld was. Sommigen maken hieruit op, dat een geheel *duizendtal* uit iederen stam werd genomen; m. i. onmogelijk, daar immers ouden en zwakken ook ingedeeld waren en de indeeling, naar uit alles blijkt, naar *familiën* geschiedde.

6. הכהן לצבא, *den priester voor den oorlog*, — priester bij het leger te velde, die in de latere litteratuur מושח מלחמה heet. Op verschillende plaatsen blijkt, dat bijv. de *arke* mede ten strijde gevoerd werd, — vermoedelijk ook de Oeriem en Thoemmiem, — verder moest door een *priester* de bazuin geblazen worden (Num. 10), door een *priester* de toespraak van Deut. 30,2—4

7 en de alarm-trompetten onder zijne berusting. Zij voerden
strijd tegen de Midjanieten, gelijk de Eeuwige Mozes geboden
8 had, en doodden al het mannelijke. En de koningen van Midjan
doodden zij behalve de door hen verslagenen, Ewie en Rékem
en Tsoer en Choer en Réba', de vijf koningen van Midjan;
en ook Bil'am, den zoon van Be'or, doodden zij door het
9 zwaard. De kinderen Israëls namen de vrouwen van Midjan
en hunne kleine kinderen gevangen; en al hun vee, al hunne
10 kudden en al hun vermogen plunderden zij. En al hunne
steden met hunne andere verblijfplaatsen, en al hunne burch-
11 ten verbrandden zij door vuur. Nu namen zij al den buit en

---

gehouden worden. Voor dit alles werd een priester als *veldpriester* aangewezen met gedeeltelijk hoogepriesterlijke waardigheid; het was dus een onderscheiding, die hier Pienechas ten deel viel, die zich immers in de Midjanzaak zoo verdienstelijk had gemaakt. Ware met הכהן enkel op Pienechas' priesterlijke afkomst gewezen, dan ware 1°. לצבא overbodig, daar het in het eerste versdeel reeds staat; 2°. zou evenals 25,7 en 11 ook *Aharon* genoemd moeten zijn. — וכלי הקדש, *de heilige voorwerpen*, arke en steenen tafelen, of naar de vertaling van JONATHAN (?) en ABRABANEL: de arke en de Oeriem en Thoemmiem. Anderen: *de heilige voorwerpen, namelijk de trompetten.* — בידו, *onder zijne berusting*, in zijne macht; hij was aansprakelijk ervoor en had bijv. bevel te geven tot blazen, daar er buiten hem ten minste nog één priester aanwezig moest zijn; het blazen moest immers door priesters op *twee* trompetten geschieden.

7. **ויהרגו.** Van *in den strijd* gevallenen wordt gewoonlijk הכה gebruikt; הרג van ná den strijd *gedoode* krijgsgevangenen en vluchtelingen. Natuurlijk waren niet alle mannen ten strijde getrokken en כל זכר, dat, zooals blijkt, letterlijk opgevat moet worden van alle volwassen manspersonen, ziet dus op de gevallenen in den veroverings- en strooptocht, die klaarblijkelijk ná den strijd is gehouden. *Vrouwen* kunnen misschien in een leger aanwezig geweest zijn, maar *kinderen* toch zeker niet.

8. **על חלליהם.** De koningen, die zij levend gevangen hadden, *doodden zij na* hun overige slachtoffers; ostentatief, ten aanzien der geheele strijdmacht, werden de koningen het laatst gedood (vgl. Jos. 8,23 en 29; 10 15, 17 en 24; Recht. 1,7; I Sam 15,7). Deze *koningen* waren waarschijnlijk onafhankelijke hoofden van vijf stammen, die samen het volk van Midjan vormden, of althans de regeerende stammen waren; zoo in het Philistijnsche bondgenootschap vijf vorsten, koningen van vijf hoofdsteden. — Ook Bil'am werd levend gevangen en gedood; hij viel niet in den strijd. Hij moet dan na zijn vertrek van Balak zich naar Midjan begeven hebben en heeft daar dan den raad gegeven, dat Midjans dochters Israël tot zedeloosheid zouden trachten te verleiden (vs. 16); misschien ook was hij nu, bij het naderen van Israëls leger, door Midjan tegen hen te hulp geroepen.

9 **וישבו.** שבה, שלל en בז onderscheiden zich waarschijnlijk aldus: שבה, van levende wezens, speciaal van *menschen, krijgsgevangen maken*, — doch ook algemeen voor mensch en dier, (מלקח wordt uitsluitend van in beslag genomen *dieren* gebruikt); שלל, *wat* den vijand *uitgetrokken* is, eig. de buitgemaakte *wapenen en krijgsuitrusting* van gevallen vijanden, ook meer algemeen van *levenlooze* dingen; — beiden als gemeenschappelijke buit des

ז הַקָּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ׃ וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה
ח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־
חַלְלֵיהֶם אֶת־אֱוִי וְאֶת־רֶקֶם וְאֶת־צוּר וְאֶת־חוּר וְאֶת־רֶבַע
ט חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֶת בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב׃ וַיִּשְׁבּוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֶת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־
י כָּל־מִקְנֵהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזָזוּ׃ וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם
יא וְאֵת כָּל־טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל וְאֶת

---

volks; — בזז, eindelijk de *geplunderde* buit, wat ieder krijgsman als zijn particulier eigendom zich toeëigent, meestal van levenlooze zaken, soms ook van levende dieren. Het verschil wordt echter niet altijd streng in het oog gehouden. Gaat men hier op de toonteekens af, dan is שבו van *menschen*, בזז van *dieren en levenlooze dingen* gebruikt; anderen echter verbinden alleen את כל חילם, als voorwerp met בזז, zoodat alle levende wezens, in ons vers genoemd, als voorwerp van שבו worden genomen. In ieder geval blijkt vs. 30, dat de levenlooze have als particulier eigendom werd behandeld. — את כל בהמתם ואת כל מקנהם. Het woord מקנה, eig. het *verwervene*, vermogen, is speciale naam voor het hoofdbestanddeel van het vermogen van het, immers vooral in veefokkerij zijn bestaan vindende, Israëlietische volk, het *vee* of liever: *bezit aan dieren*; dan is בהמה speciale naam voor wat ook wij *vee* noemen, koeien enz., en מקנה meer algemeene naam voor alle diersoorten, die het vermogen vormen, waartoe dan vooral kleinvee en ezels gerekend moeten worden. Anderen: בהמה, trek- en lastdieren, מקנה, de veestapel; nog anderen verklaren מקנה hier: *roerend vermogen*, vooral in goederen, en חיל voor *geld*, wat mij minder waarschijnlijk voorkomt.

10. **ואת כל עריהם במושבתם ואת כל טירתם.** Zie Gen. 25,16. Verklaart men טירתם met: *burchten*, vestingen, — dan zijn onder עריהם *open steden* te verstaan, die door de Midjanieten, hoewel eigenlijk een nomadenvolk en dus in tenten levend, (vgl. Recht. 6,5, Chabak. 3,7 e. a. p.) toch bijv. in den regentijd betrokken werden. Verklaart men טירתם als: *tentlegers*, dan zijn עריהם *bevestigde steden*. Ook de Gen. t. a. p. besproken nomadenstammen der Jishma'elieten hadden versterkte plaatsen. — במושבתם verklaren dan sommigen: *die hun* soms, bijv. in den winter of in tijd van oorlog, *als woning dienden*; anderen: *met hun* overige *woonplaatsen*, dorpen en gehuchten.

11. **ויקחו**, *zij namen*, na hun terugkeer, ויביאו *en brachten*; vs. 12 zijn de voorwerpen herhaald wegens den langen tusschenzin. — את כל השלל, den eigenlijken *oorlogsbuit*, wapentuig enz., dat dan ter beschikking der volksleiding bleef voor legeruitrusting; wij vinden niet, wat daarmede gedaan werd; misschien werd wel voorloopig een verzamelplaats daarvoor aangewezen, om tegelijker tijd het volk daaruit te wapenen. — מלקוח, *het in beslag genomene*, dat eveneens der gemeenschap ten goede zou komen, als aller gezamenlijk eigendom. Hoewel speciaal-naam voor *vee*, hier ook voor *menschen*, dus algemeen voor *levende wezens* gebruikt.

12 al het in beslag genomene aan menschen en aan vee; En
brachten tot Mozes en tot den priester El'azar en tot de gemeente
der kinderen Israëls de gevangenen en het medegenomen vee en
den buit, naar de legerplaats, in de valleien van Moab, die bij den
13 Jordaan tegenover Jerécho liggen. — Mozes en de priester El'azar
en al de vorsten der gemeente gingen uit, hun te gemoet,
14 naar buiten de legerplaats. Nu werd Mozes vertoornd op de
bevelhebbers van het leger, de oversten over duizenden en de
oversten over honderden, die van den krijgstocht terugkwamen.
15 En Mozes zeide tot hen: „Hebt gij alle vrouwelijke personen
16 in het leven gelaten? Zie, zij juist waren voor de kinderen
Israëls, op het woord van Bil'am, aanleiding om trouwe-
loosheid tegen den Eeuwige te doen plegen ter wille van
Pe'or, waardoor de sterfte onder de gemeente des Eeuwigen
17 ontstaan is. Nu dan! doodt al wat mannelijk is onder de
kinderen, en ook elke vrouw, die een man kent ten opzichte
18 van mansbijwoning, doodt! Doch al de kinderen van het
vrouwelijk geslacht, die de bijwoning van een man nog niet
19 gekend hebben, houdt voor u in het leven. Doch gij, — blijft
gelegerd buiten de legerplaats zeven dagen; ieder, die een
persoon omgebracht, en ieder, die een verslagene aangeraakt
heeft, zal ontzondigingswater gebruiken op den derden dag
en op den zevenden dag, zoowel gij, als uwe gevangenen.
20 Ook elk kleed, elk lederen voorwerp en al wat van gei-
tenhaar gemaakt is, en elk houten voorwerp zult gij met
21 ontzondigingswater behandelen." — De priester El'azar zeide

---

12. עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, hier wederom: *de oudsten.* — Naar uit Jos. 13,21 blijkt, werd het land der Midjanieten ook door Israël in bezit genomen; dit was echter een deel van Siechons gebied, aan wien de Midjanieten onderworpen waren geweest. Zij hadden zich echter na Siechons nederlaag onafhankelijk gemaakt. Het land werd als deel van Siechons gebied beschouwd; vandaar dat de verovering ervan niet afzonderlijk wordt vermeld. — אֶל הַמַּחֲנֶה, *in de richting naar de legerplaats*; vs. 13 blijkt, dat zij de legerplaats nog niet betraden.

13. וַיֵּצְאוּ, om hen te begroeten; niet omdat zij de *geheele* legerplaats niet mochten betreden, — daar zij als aan lijken verontreinigd, alleen van het *heiligdomskamp* waren uitgesloten, maar *Israëlieten- en Levietenkamp* voor hen open stonden. מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, vs. 19, slaat uitsluitend op het מַחֲנֵה שְׁכִינָה, het heiligdom en zijn naaste omgeving; hier echter op het *geheele* kamp, daar er van Mozes, El'azar en de oudsten, welke laatste immers te midden hunner stammen in het Israëlieten-kamp woonden, gezegd wordt, dat zij *naar buiten gingen*, dus buiten de drie kampen.

15. כָּל נְקֵבָה, *alle vrouwen*, ook de volwassenen, hebt gij laten leven? niet: *eenig* vrouwelijk wezen, daar hij, zoo zij slechts de vrouwelijke kinderen in het leven hadden gelaten, naar uit het vervolg blijkt, geen aanmerking zou hebben gemaakt.

16. הֵן = הִנֵּה, *zie.* — הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, *waren voor de kinderen Israëls*

כ כָּל־הַמִּלְחָמָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה : וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ
וְאֶת־הַשָּׁלָל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן
כא יְרִחוֹ : * ס וַיֹּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשִׂיאֵי (ג"ע ב"פ)
כב הָעֵדָה לִקְרָאתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה : וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי
הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְבָא הַמִּלְחָמָה :
כג מו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחִיִּיתֶם כָּל־נְקֵבָה : הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי
מז יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר־מַעַל בַּיהוָה עַל־דִּבַר־פְּעוֹר וַתְּהִי
כד הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה : וְעַתָּה הִרְגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־אִשָּׁה
כה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הִרְגוּ : וְכָל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־
כו יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם : וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת
כז יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל ׀ נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
כח וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם : וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר וְכָל־
כט מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַטָּאוּ : ס וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר

---

aanleiding om (de ל van למסר); v. a. evenals bijv. in היתה לאיש, — *gaven zich prijs aan de kinderen Israëls.* — ברבר בלעם, *op het woord,* aanraden, *van Bil'am;* vgl. 25,6 v. v. — למסר מעל, de grondbeteekenis van מסר, *overleveren,* schijnt: *geven* te zijn; v. d. dan, evenals נתן, *bewerken,* maken; zoo hier: *om trouweloosheid te doen plegen.* Sommigen houden מְסָר voor een zelfstandig naamwoord van het type כְּתָב, יְקָר, en verklaren: *zij waren den kinderen Israëls t o t doen plegen van* enz. — על דבר, *ter wille van,* om Pe'or te volgen, of: *ter zake van.*

17. **כל זכר בטף.** Vs. 9 is טפם dus: kinderen van beiderlei kunne. — De *uitvoering* van dit bevel wordt weder, als zoo dikwijls, niet bericht; het is echter natuurlijk geschied naar Mozes' bevel.

19. **מחוץ למחנה**, zie vs. 13, Num. 5,1—4 en 19,11 v.v. — כל הרג נפש, *wie iemand doodt,* en het wapen, waarmede dit is geschied, aanraakt, wordt *onrein,* zoolang dat wapen bij de aanraking nog aan het lijk verbonden is. Hier wordt natuurlijk alleen aan dooden door een *steekwapen* gedacht, niet aan *werptuig* of projectiel. — ושביכם, *uw gevangenen,* de vrouwelijke kinderen, — naar RASHIE: nadat zij tot het Jodendom zijn overgegaan, daar heidenen niet voor verontreiniging vatbaar zijn en die dus ook niet kunnen overbrengen; naar NACHMANIDES: de kleederen enz. *uwer gevangenen,* die misschien door aanraking aan een lijk verontreinigd zijn en een mensch tot den avond onrein zouden doen worden.

tot de krijgslieden, die mede in den oorlog geweest waren:
„Dit is de wet der leer, die de Eeuwige Mozes geboden heeft:
22 Maar wat betreft het goud en het zilver, het koper, het ijzer, het
23 tin en het lood; Iedere zaak, die door vuur inkomt, zult gij door vuur verwijderen, dan zal het rein zijn, nochtans moet het door reinigingswater ontzondigd worden; en al wat niet door
24 vuur erin komt, zult gij door water verwijderen. En gij zult uwe kleederen wasschen op den zevenden dag, dan zult gij
25 rein zijn; en daarna moogt gij in het leger komen." — De
26 Eeuwige zeide tot Mozes, als volgt: „Neem de som op van de in beslag genomen gevangenen aan menschen en aan vee, gij en de priester El'azar en de hoofden van de vadershuizen der
27 gemeente. Gij zult dan het in beslag genomene gelijk verdeelen tusschen de krijgslieden, die ten strijde uitgetrokken zijn, en de ge-
28 heele gemeente. Daarna zult gij een vast bedrag als heffing nemen ter eere des Eeuwigen, vanwege de krijgslieden, die ten strijde

---

21. הבאים למלחמה, *die ten strijde gekomen waren*, of v. a. *die ten strijde zouden gaan;* de hier gegeven wet zou dan reeds vóór het uittrekken van het leger zijn bekend gemaakt, doch eerst hier bij de uitvoering ons die mededeeling zijn verhaald.

22. אך, *doch*, — terwijl de vs. 20 genoemde zaken enkel door *ontzondigingswater* uit hun staat van verontreiniging tot reinheid gebracht moeten worden, is bij de hier te behandelen voorwerpen van *metaal* nog iets meer te doen.

23. כל דבר enz. v. s. *elke zaak*, elk voorwerp, *dat in* of *op vuur komt*, d. w. z dat bij het gewone huiselijk gebruik in directe aanraking komt met vuur, *zult gij door het vuur laten gaan*, waardoor dus alle er door het vuur ingetrokken bestanddeelen er weer uitkomen; daardoor worden dan de door Midjanieten gebruikte voorwerpen, waarin verboden spijzen gekookt zijn, 'weer voor gebruik geschikt; — anderen: *elke zaak*, ieder vreemd bestanddeel, *dat indringt door* directe, niet door vloeistof verzakte *in*werking van *vuur, zult gij verwijderen door vuur;* de zin blijft ongeveer dezelfde, alleen komt 't mij voor, dat de laatste opvatting zich beter bij de woorden aansluit; dan moet echter את in het vorige vers niet als voorwerp, maar als algemeene aanhef, in den zin van: *wat betreft* opgevat worden. De zin is dus: wat door directe inwerking van vuur in de wanden van een voorwerp is gedrongen, moet er door vuur, d. w. z. door het voorwerp ongeveer rood-gloeiend te maken, uit verwijderd worden. — תעבירו, *verwijderen*, evenals II Sam. 12,13; Ps. 119,39 e. a. p. — וטהר, *dan zal het rein zijn;* deze uitdrukking bewijst volgens sommigen, dat het ook hier uitsluitend te doen is om reiniging van de onreinheid, door lijken ontstaan. Het is dan echter niet duidelijk, waartoe dat uitkoken of uitgloeien dienen moet, waarbij klaarblijkelijk aan *verboden* spijzen gedacht wordt. Anderen daarom: *zal het* ten opzichte van het huiselijk gebruik *rein*, d. i. voor het gebruik geschikt *zijn*. — אך במי נדה יתחטא, v. s. *door ontzondigingswater*, dat hoofdstuk 19,9 מי נדה heet, water met asch van de roode koe, *moet het echter ontzondigd worden*. El'azar zou dan de door Mozes pas gegeven wet aanvullen door *metalen* te bespreken en er zou alweer uitsluitend van de reinwording na verontreiniging

הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה
כב אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : אַךְ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־
כג הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבַּרְזֶל אֶת־הַבְּדִיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת : כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־
יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל
כד אֲשֶׁר לֹא־יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַמָּיִם : וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם
כה הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה : * ס וַיֹּאמֶר
כו יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם
כז וּבַבְּהֵמָה אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אָבוֹת הָעֵדָה : וְחָצִיתָ
אֶת־הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל־
כח הָעֵדָה : וְהֵרַמְתָּ מֶכֶס לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים

---

aan lijken sprake zijn. De Thalmoed verklaart de woorden: *doch door water der in afzonderingstijd verkeerende zal het ontzondigd worden*, d. w. z. in een bad, zooals dat bij de reiniging van menstruatie is voorgeschreven, *moet het* metalen voorwerp (immers, er is alleen sprake van voorwerpen, die direct op vuur gebruikt worden; zie ook vs. 22) eerst nog een rituеele *reinigingshandeling* ondergaan. — וכל אשר לא יבא enz., *en wat niet door* directe inwerking van *vuur is ingedrongen, moet gij door water verwijderen*, d. i. door het voorwerp in kokend water uit te koken, waardoor het alle vreemde ingedrongen bestanddeelen opgeeft. Zou hier van reiniging van lijkenverontreiniging en besprenging met asch van de roode koe sprake zijn, dan moest במי נדה יתחטא na deze woorden staan. — Naar de aangegeven opvatting gelden de hier voorgeschreven wetten alle metalen, tot spijsbereiding enz. te bezigen voorwerpen, die uit niet-Joodsch bezit in dat van een Israëliet overgaan; de ongeoorloofde bestanddeelen moeten eruit verwijderd en het voorwerp zelf door onderdompeling in een ritueel bad in rituеelen zin gereinigd worden.

26. **מלקוח השבי**, Ibn 'Ezra: = המלקח והשבי, *veroverd* vee *en krijgsgevangen* menschen, waarbij echter המלקוח השבי verwacht zou worden, ook al zou het weglaten van den ו hier te verklaren zijn; beter daarom: *in beslag genomen, gevangen* levende wezens, nader verklaard in באדם ובבהמה; wij merkten reeds op, dat מלקוח, hoewel meer in het bijzonder voor *dieren* gebruikt, toch ook voor *menschen* gebezigd wordt, en evenzoo omgekeerd. — שבי באדם, *aan menschen*, kleine meisjes namelijk. — ראשי = ראשי אבות העדה, בתי אבות העדה, *hoofden der vadersh u i z e n* = stamvorsten.

27. **תפשי המלחמה**, *die de oorlogst a a k op zich hebben genomen*, zoowel gewone soldaten, als hoofden van duizenden enz. omvattend. — ובין כל העדה, *en de geheele* overige *gemeente*. De 12000 strijders kregen de eene, de rest des volks de andere helft.

28. **מכס**, eig. *berekend deel*, een zeker quotum, een vast en verplicht gedeelte; men kan het van תרומה onderscheiden, door מכס meer in administratieven zin, תרומה meer in godsdienstige beteekenis te verklaren. De

uitgetrokken zijn, één wezen van de vijfhonderd, van men-
29 schen, van rnnderen, van ezels en van kleinvee. Van hunne
helft zult gij ze nemen; en ze geven aan den priester El'azar
30 als heffing des Eeuwigen. Maar van de helft der kinderen
Israëls zult gij nemen één, uitgegrepen uit de vijftig, van men-
schen, van runderen, van ezels en van kleinvee, van allerlei
veesoorten; en gij zult ze den Levieten geven, die den wacht-
31 post bij het Verblijf des Eeuwigen waarnemen." Mozes en
de priester El'azar deed, gelijk de Eeuwige Mozes geboden had.
32 Nu bedroeg het in beslag genomene, behalve den buit, dien
het krijgsvolk buit gemaakt had: aan kleinvee zes honderd
33 vijf en zeventig duizend. En aan rundvee twee en twintig
35 34 duizend. En aan ezels een en zestig duizend. En menschelijke
personen, aan vrouwen namelijk, die de bijwoning van een man
niet gekend hadden, — alle personen waren twee en dertig
36 duizend. Dus bedroeg de helft, het deel dergenen namelijk, die
ten strijde uitgetrokken waren; het getal van het kleinvee be-
37 droeg drie honderd zeven en dertig duizend vijf honderd. Nu was
de belasting ter eere des Eeuwigen: van het kleinvee zes honderd
38 vijf en zeventig. En runderen zes en dertig duizend; en de
belasting daarvan ter eere des Eeuwigen twee en zeventig.

---

woorden מכס לה' הרמת beteekenen dus: *gij zult als heffing nemen een vast bepaald gedeelte;* bij enkel gebruik van תרומה zou het aan den vrijen wil zijn overgelaten, hoeveel men ervan wilde geven. — אחד נפש. Het telwoord אחד vóór het zelfst. naamwoord komt hoogst zelden voor; bovendien is נפש vrouwelijk, en hier het mannelijk telwoord gebruikt; misschien is אחד hier distributief: *telkens één* op elke 500, en daarom vooraan geplaatst, bij welke plaatsing geslacht en getal meermalen uit het oog worden verloren. — Een van 50 is juist de verhouding tusschen de strijdbare manschap des volks (600.000) en de uitgetrokken 12000 man. — De aan te wijzen individuen werden hier waarschijnlijk uitgekozen, daar het een heffing ter eere *Gods* gold; er staat hier althans niet, zooals bij het deel der Levieten (vs. 30), dat het אחוז, *uitgegrepen,* in den blinde, voor de hand weg genomen moest zijn.

29. El'azar, als hoogepriester, kreeg hier het aandeel aan den buit, waarschijnlijk ter verdeeling onder alle priesters. Het is hier het eenige geval, waarbij den priester een aandeel aan den oorlogsbuit wordt toegewezen; zij hebben er anders niets van te vorderen.

30. אחוז, *uitgegrepen,* zie vs. 30. V. a. door het lot *gegrepen,* evenals I Kron 24,6; er bestond echter hier tot loten geen aanleiding. — מכל הבהמה, *van al de* genoemde *veesoorten,* versterkend, om tot stipte opvolging van het gebod aan te sporen, daar een betrekkelijk groot deel moest worden weggegeven. Ibn 'Ezra: *van alle* andere *diersoorten,* als kameelen enz.; er wordt echter bij de besomming van andere soorten geen melding gemaakt, en zóó weinig zullen het, zoo zij er waren, wel niet geweest zijn, dat er zelfs geen 50 waren om één als heffing van te geven; boven-

לַצָּבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחָמֵשׁ הַמַּאוֹת מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר
מ וּמִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־הַצֹּאן : מִמַּחֲצִיתָם תִּקְחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר
ל הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה : וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח ׀ אֶחָד ׀
אָחֻז מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־
הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנָתַתָּה אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
לא מִשְׁכַּן יְהוָה : וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
לב אֶת־מֹשֶׁה : וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא
לג צֹאן שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אָלֶף וַחֲמִשֶּׁת אֲלָפִים : וּבָקָר
לד שְׁנִים וְשִׁבְעִים אָלֶף : וַחֲמֹרִים אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף : וְנֶפֶשׁ
לה אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נֶפֶשׁ שְׁנַיִם
לו וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף : וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא מִסְפַּר
הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אָלֶף וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ
לז מֵאוֹת : וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים :
לח וְהַבָּקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים :

ס״מ מִדְיָן ס״א מִדְיָנָה

---

dien is niet in te zien, waarom dan ook vs. 28 die andere diersoorten niet genoemd zouden zijn. — ללוים. Hoewel de priesters ook Levieten zijn, spreekt het vanzelve, dat zij niet nog eens deel krijgen aan deze heffing, nadat zij reeds een relatief veel grooter geschenk hebben ontvangen. Het aantal priesters immers bedroeg lang niet het tiende van dat der Levieten.

32. יתר הבז, v. s. *het overgeblevene van het geplunderde*, na het dooden van volwassen vrouwen en mannelijke kinderen en hetgeen op weg aan vee geslacht was ter proviandeering van het leger. Wij zagen echter reeds, dat בז gewoonlijk van levenlooze have en vooral van het *ten eigen bate* bij plundering door de krijgslieden vermeesterde wordt gebruikt; מלקח, ten bate van het algemeen veroverde *oorlogsbuit*, kan dus onmogelijk overblijfsel van בז zijn. Anderen: het *voortreffelijkste van den particulieren buit*, בז, werd tot מלקח, *gemeenschapsbuit* aangewezen. Wij vinden echter geen spoor ervan, dat de soldaten ook nog vee voor zichzelf zouden hebben bemachtigd, wel levenlooze voorwerpen. Het waarschijnlijkst is dus RASHIE's verklaring: *behalve den buit* aan roerend goed, dat de soldaten naar vs. 53 *ieder voor zich*, ten eigen bate hadden geplunderd. יתר, eig. *het meer zijnde*, hier: *wat er nog meer is*, behalve iets anders. — *Mozes en El'azar* hadden de leiding der zaak, natuurlijk, overeenkomstig het bevel van vs. 26, ter zijde gestaan door de stamvorsten. Voor de hooge cijfers verlieze men niet uit het oog, dat de Midjanieten een herdersvolk waren; hun bezit bestond vooral uit *kleinvee*.

39 En ezels dertig duizend vijf honderd; en de belasting daarvan
40 ter eere des Eeuwigen een en zestig. En menschelijke personen
zestien duizend; en de belasting daarvan ter eere des Eeuwigen
41 twee en dertig personen. Mozes gaf het bepaalde deel als heffing
des Eeuwigen aan den priester El'azar, gelijk de Eeuwige
42 Mozes geboden had. Van de helft der kinderen Israëls echter,
welke helft Mozes genomen had van de lieden, die ten strijde
43 getrokken waren, — En de helft voor de gemeente was: van
het kleinvee drie honderd zeven en dertig duizend vijf honderd;
45 44 En runderen zes en dertig duizend; En ezels dertig duizend
46 vijf honderd; En menschelijke personen zestien duizend; —
47 Nu nam Mozes van de helft voor de kinderen Israëls het uit-
gegrepene, één uit de vijftig, van de menschen en van het vee;
en gaf ze den Levieten, die den wachtpost bij het Verblijf des
Eeuwigen waar te nemen hadden, gelijk de Eeuwige Mozes
48 geboden had. Nu naderden tot Mozes de bevelhebbers over de
afdeelingen des legers, zoowel de oversten der duizenden, als
49 de oversten der honderden; En zij zeiden tot Mozes: „Uwe
dienaren hebben het hoofdelijk getal der krijgslieden opgenomen,
die onder ons bevel geweest zijn, en er wordt van ons geen
50 man gemist. Daarom hebben wij den Eeuwige een offer ge-
bracht, — ieder, die in bezit heeft gekregen gouden voorwerpen,
voetkettinkjes, armbanden, vingerringen, ronde oorsieraden en
halsketens, om voor onze personen verzoening te doen vóór
51 den Eeuwige." Mozes en de priester El'azar nam het goud

---

41. מכס תרומת, *het bepaalde deel*, dat *als heffing* dienen zou.

42. וממחצית. Dit woord leidt het vs. 47 gezegde reeds in, men vulle dus aan: לקח; 43—46 staan tusschen haakjes, als toelichting tot de straks volgende cijfers der den Levieten toegewezen menschen en dieren.

47. את האחז, *het uitgegrepene*, wat toevallig ter hand kwam, één op de vijftig.

48. אשר לאלפי הצבא, v. s. niet juist: *de aangestelden, die dienden voor de duizenden des legers*, daar bij de monstering ook de hoofden der kleinere groepen, die straks worden genoemd, werkzaam waren; maar algemeen: *afdeelingen* van het leger; anderen verklaren: alle *aangestelden, dienende voor de duizenden*, waaronder dan de bevelhebbers over honderd en vijftig vanzelve begrepen zijn; daarom dan niet: פקודי אלפי, maar: הפקדים אשר לאלפי הצבא.

49. נפקד, *gemist worden*, eig. overdacht worden, doordien hij afwezig is. — ממנו, *van ons*, eerste persoon meervoud; v. a. *van het* getal, ראש, derde persoon enkelvoud.

50. ונקרב, *nu hebben wij* op dit oogenblik *gebracht*, of: *zijn wij voornemens te brengen*, wat dan wegens de stellige zekerheid van het plan als reeds voldongen feit wordt besproken. — אשר מצא, *die in het bezit is gekomen van*, vgl ומצא כדי גאולתו (Lev. 25,26). — כלי זהב, en de volgende woorden in het enkelvoud, als collectief. — אצעדה, van צעד, *schrijden* (Jes. 3,20 צעדה)

לט וַחֲמִשִּׁים שְׁלֹשִׁים אָלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּמִכְסָם לַיהוָה אֶחָד
מ וְשִׁשִּׁים : וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף וּמִכְסָם לַיהוָה שְׁנַיִם
מא וּשְׁלֹשִׁים נָפֶשׁ : וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מֶכֶס תְּרוּמַת יְהוָה לְאֶלְעָזָר
מב הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : * וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מג אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים : וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה
מִן־הַצֹּאן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אָלֶף וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים
מד וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת : וּבָקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף : וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים
מה וְאֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת : וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף : וַיִּקַּח מֹשֶׁה
מו מִמַּחֲצַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־הָאָדָם
וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה
מז כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְקֻדִים אֲשֶׁר
מח לְאַלְפֵי הַצָּבָא שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת : וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
עַבְדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא־
י נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ : וַנַּקְרֵב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא
כְלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־
נא נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה : וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב

---

voetkettinkje, om de passen klein te doen zijn en bij het loopen geluid voort te brengen; II Sam. 1,10 een *armband*; — daar echter צמיד naar Gen. 24,22 beslist *armband* beteekent, is hier אצעדה waarschijnlijk een beenversiersel. Over צמיד zie Gen. t. a. p.; over טבעת en כומז Ex. 35,22. — עגיל, iets *ronds*, is naar Ex. 16,12 een *oorsieraad*. — לכפר, *om verzoening voor ons te doen*, v. s. wegens hetgeen gij ons vs. 14—16 verweten hebt; volgens RASHBAM: voor het *tellen* der strijders (vgl. Ex. 30,15 en 16); anderen: *wegens het dooden* van zoovelen der Midjanieten; daar er onzerzijds niemand gesneuveld is, lijkt het niet een gewone oorlog, waar door het gevaar, waarin men zelve verkeert, het dooden van den vijand in zekeren zin wettige zelfverdediging wordt, — maar een bloedbad, waarvoor wij, als onwillekeurig bedreven, in zekeren zin verzoening noodig hebben; zij zoeken die niet in een offer, maar in een schenking.

51. כל כלי מעשה, *allen bewerkte voorwerpen*; wat zij brachten, was niet een voorraad *goud*, maar een aantal gouden *werkstukken*; waarschijnlijk alles vrouwentooisels, waarvan zij zich ontdeden om ook de herinnering aan de Pe'or-misdaad uit hun omgeving te verbannen. Misschien is het nog deze zonde, die zij door deze offerdaad willen verzoenen, en bedoelen zij dat met לכפר על נפשתינו van het vorige vers.

52 van hen; alles bewerkte voorwerpen. Nu was al het goud der
heffing, dat zij ter eere des Eeuwigen als heffing gaven, zestien
duizend zeven honderd vijftig Shékel, van de oversten der
53 duizenden en de oversten der honderden. De gemeen-krijgs-
54 lieden echter hadden ieder voor zich geplunderd. Dus nam
Mozes en de priester El'azar het goud van de oversten der
duizenden en der honderden; en zij brachten het in de tent
der samenkomst, als eene herinnering voor de kinderen Israëls,
vóór den Eeuwige.

32 1 Groot veebezit was het eigendom van de zonen van Ruben
en de zonen van Gad zeer machtig in aantal; nu zagen zij het
land Ja'zer en het land Gil'ad, en zie, de streek was een plaats
2 voor de veefokkerij. Toen kwamen de zonen van Gad en de
zonen van Ruben en zeiden tot Mozes en tot den priester
3 El'azar en tot de vorsten der gemeente, als volgt: „'Ataroth
en Diebon en Ja'zér en Nimra en Cheshbon en El'alé en Sebam
4 en Nebo en Be'on, — Het land, dat de Eeuwige voor de ge-
meente van Israël ten onder gebracht heeft, — is een land
5 voor vee; en uwe dienaren hebben veebezit." — Zij zeiden
verder: „Indien wij gunst in uwe oogen gevonden hebben,
laat men dit land aan uwe dienaren tot erfbezit geven;

---

53. Terwijl de aanvoerders behoefte gevoelden van het buitgemaakte goed, dat hun particulier ten deel was gevallen, een deel aan God te wijden, hadden *de soldaten geplunderd ieder voor zich* alleen, behielden het geheel voor zich, zonder iets ervan een hoogere bestemming te geven.

54. Zij *brachten* het goud in het heiligdom en lieten het daar ongebruikt liggen tot eeuwige *herinnering* voor de kinderen Israëls, of maakten er het een of ander voor het heiligdom benoodigde van, dat dan bekend bleef als van dit goud gemaakt, zoodat het de offervaardigheid, hier betoond, steeds in herinnering bracht; v. a. brachten het in het heiligdom als tempelfonds, waaruit later al het noodige zou worden bekostigd. RASHBAM verwijst ook hier, evenals vs. 50, naar Ex. 30,16, waar het verzoeningsgeld bij de telling aan den dienst des heiligdoms wordt overgegeven en gezegd wordt: den kinderen Israëls *tot herinnering* te zullen zijn, — zoodat ook hier het zoengeld voor de telling in hetzelfde geval zou verkeeren. De uitdrukking לזכרון לפני ה׳ komt echter meermalen in geheel anderen samenhang voor.

HOOFDSTUK XXXII. 1. עצום מאד, *zeer sterk in aantal* (zie Ex. 1,7), is volgens sommigen nadere versterkende appositie bij רב en slaat dan op den veestapel van *beide* stammen; anderen verklaren: *de zonen van Ruben hadden veel vee en de zonen van Gad een zeer groot getal*, zoodat עצום מאד (מקנה) alleen bij ולבני גד behoort. Inderdaad wordt alleen hier Ruben als de oudste het eerst genoemd, terwijl verder voortdurend Gad voorop staat; vgl. Deut. 33,20 en 31; volgens IBN 'EZRA omdat van hen het initiatief uitging, wat dan zijn aanleiding vond in Gads bijzonder groot veebezit. Dat vee hadden zij ten deele uit Egypte medegebracht, anderdeels op de Midjanieten veroverd. Wij zagen reeds 11,4 en 22, dat

מֵאִתָּם כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה׃ וַיְהִי ׀ כָּל־זְהַב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
הֵרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁקֶל
מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת׃ אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ
אִישׁ לוֹ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי
הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן לִבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה׃ * פ

לב א וּמִקְנֶה ׀ רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ
אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה׃
ב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
ג וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר׃ עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן
ד וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעֹן׃ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי
ה עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה׃ ס וַיֹּאמְרוּ
אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה

---

de klacht over gebrek aan vleesch volstrekt niet bewijst, dat Israël geen vee had, daar zij dit, als hoofdbestanddeel van het vermogen en voorwaarde van de welvaart in het te veroveren land, niet konden opofferen voor de voeding des volks. — ארץ יעזר, het landschap, waarvan *Ja'zer* de voornaamste stad is; vermoedelijk was vooral deze streek rijk aan weideplaatsen; naar 21,32 was dit land op de Emorieten veroverd, Gil'ad, althans ten deele, op 'Og (21,35; zie ook Deut. 3,10 en 12). — המקום, de *streek;* מקום מקנה = ארץ מקנה (vs. 4), *een veeland,* geschikt voor de veefokkerij.

3. De hier genoemde steden zijn ongetwijfeld de voornaamsten in het veroverd gebied; zij worden in הארץ, vs. 4, nog eens samengevat.

4. **אשר הכה**, welks bevolking *God verslagen heeft,* לפני, *ten behoeve van* de kinderen Israëls. — ולעבדיך מקנה, *en uwe dienaren,* wij, *hebben* groot *veebezit.*

5. **ויאמרו** herhaald, wat waarschijnlijk den Massoreten aanleiding gaf om hiervoor een pauze-teeken te plaatsen. Zij formuleerden dan niet dadelijk hun verzoek, maar wezen eerst, vs. 3 en 4, in algemeene termen op de bijzondere geschiktheid van het land voor hen, om dan, als Mozes er uit zichzelf niet op ingaat, met hun wensch voor den dag te komen. — יתן את הארץ, *laat m e n het land geven,* = יתנו את הארץ; in den lijdenden vorm, als onbepaald gebruikt, is het oorspronkelijk voorwerp van den bedrijvenden zin in den vierden naamval behouden; de lijdende vorm in den 3den persoon mannelijk, zonder er acht op te slaan, dat het nu eigenlijk onderwerp geworden voorwerp vrouwelijk is. Wij hebben dus hier niet את bij een eersten naamval. — אל תעברנו, *dwing ons niet over te trekken.*

6 laat ons niet den Jordaan overtrekken." Mozes zeide tot de zonen
van Gad en tot de zonen van Ruben: „Zullen dan uwe broeders
7 ten strijde trekken en gij zoudt hier blijven wonen? Waarom toch
wilt gij het hart der kinderen Israëls afkeerig maken van naar
het land over te trekken, dat de Eeuwige hun gegeven heeft?
8 Zoo hebben uwe vaderen gedaan, toen ik hen van Kadesh
9 Barnéa' zond, om het land te zien. Zij trokken op tot het dal
Eshkol en zagen het land en maakten het hart der kinderen
Israëls afkeerig, dat zij niet het land zouden binnengaan, dat
10 hun de Eeuwige gegeven had. Toen ontbrandde de toorn des
11 Eeuwigen op dien dag; en Hij zwoer, zeggende: „„Dat de
mannen, die uit Egypte getrokken zijn, van twintig jaren en
daarboven, niet zullen zien den bodem, dien Ik aan Abraham,
Izak en Jakob toegezworen heb; omdat zij niet ten volle Mij
12 volgend hun plicht hebben gedaan. Behalve Kaleb, de zoon van
Jephoenné, de Kenizziet, en Jehoshoea', de zoon van Noen;
omdat zij ten volle den Eeuwige volgend hun plicht gedaan
13 hebben."" Zoo ontbrandde de toorn des Eeuwigen tegen Israël
en Hij deed hen veertig jaren in de woestijn omzwerven; tot
het geheele geslacht geheel was weggestorven, dat gedaan had
14 wat kwaad was in de oogen des Eeuwigen. En nu stelt gij u
in de plaats uwer vaderen, gij, gebroed van zondigende mannen!
om den brandenden toorn des Eeuwigen nog te vermeerderen
15 tegen Israël! Wanneer gij u van Hem afwendt, zal Hij het
nog langer in de woestijn laten; en gij zult voor dit geheele
16 volk tot verderf zijn." — Zij naderden tot hem en zeiden:

---

6. **האחיכם...ואתם**. *Zoudt gij, terwijl uwe broeders ten strijde trekken, hier rustig gevestigd zijn?* de eigenlijke vraagzin, door den vragenden ה' ingeleid, is het tweede versdeel, evenals 23,19. — **הַאֲחֵיכֶם** = **הַאַחֵיכֶם**, daarom welluidendheidshalve in den veranderden vorm een accent bij de in *a* veranderde halfklank.

7. **תניאון**, *tegenhouden*, hier indirect en van het *gemoed*, לב, gebruikt, een argument aan de hand doen om iets niet te doen.

8. **מקדש ברנע**. Num. 13,3 wordt gezegd, dat de zending der verspieders van *de woestijn Paran* geschiedde; ibid. 26, dat zij naar *Kadesh* terugkeerden; hier blijkt, dat op beide plaatsen Kadesh Barnéa' bedoeld is; vgl. onze aanteekening t. a. p.

9. **לבלתי בא**, zij hielden hun hart tegen, *zoodat zij niet wilden binnengaan* het land enz. Dat zij niet komen *mochten*, wordt eerst in het volgende als straf voor het niet-willen medegedeeld.

11. **אם יראו**, ontkenningseed, waaraan natuurlijk een bezwerende formule voorafging, bijv. חי אני of iets dergelijks. — **מלאו אחרי**, zie 14,24.

12. **הקנזי**, *tot de familie van Kenaz behoorende;* deze moet dan een van de voorvaderen van Kaleb geweest zijn; Kaleb's broeder 'Othnieël wordt Jos. 15,17 e. a. p. בן קנז, *zoon van Kenaz*, genoemd, wat ook wel: *nakomeling*

יא אַל־תַּעֲבִרֵנוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן
יב הַאֲחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה׃ וְלָמָּה תְנִיאוּן
אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה׃
יד כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אֹתָם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לִרְאוֹת אֶת־
טו הָאָרֶץ׃ וַיַּעֲלוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיְנִיאוּ אֶת־
לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה׃
יז וַיִּחַר־אַף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃ אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים
יח הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אַחֲרָי׃
יט כִּלְּתִי כָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן כִּי מִלְאוּ אַחֲרֵי
כ יְהוָה׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
כא עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ וְהִנֵּה קַמְתֶּם
תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים לְסֹפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן
כב אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל׃ כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף עוֹד לְהַנִּיחוֹ
כג בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה׃ ס וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ

---

van Kenaz zou kunnen beteekenen. Misschien ook had Kaleb's vader twee namen. Kenaz voor den stiefvader van Kaleb te houden, gaat moeilijk met het oog op onze plaats, die Kaleb tot de familie Kenaz rekent.

14. **והנה קמתם תחת אבתיכם** *nu plaatst gij u op de plaats van uwe vaderen*, met uw voorstel volgt gij geheel het door uw vaderen ingenomen standpunt. — תרבות, *voortgebrachten* door zondige mannen; naar lichaam en geest, waardige kinderen uwer ouders. Het behoort bij het onderwerp van קמתם en niet bij אבתיכם; *zij*, niet hunne vaderen, zijn een תרבות אנשים חטאים.

15. **כי תשובן מאחריו**, *als gij* weer op uw vroegeren levensweg *terugkeert van het Hem volgen*, d. w. z. niet langer Gods wil volbrengt, die het land door Israël wil doen veroveren. Blijft gij nu hier, dan wekt gij ook bij anderen den lust, om rustig te blijven wonen en den strijd niet aan te binden; zoo blijft het land onveroverd en is Israël in zijn geheel God ongehoorzaam.

16. **ויגשו אליו.** Waarschijnlijk hadden de oudsten van de beide stammen het verzoek aan Mozes overgebracht en waren na Mozes' afwijzing heengegaan om met hun stamgenooten over die weigering te beraadslagen. Zij komen nu met nieuwe voorstellen, als gevolg van Mozes' argument tegen het direct zich vestigen der beide stammen. Uit de algemeene legerplaats *naderen zij* dus eenigen tijd later tot Mozes, die vóór het heilig-

„Schaapskooien willen wij voor onze kudden hier bouwen en
17 steden voor onze kinderen. Doch wijzelf, wij zullen wél uitgerust als keurbende vóór de kinderen Israëls uittrekken, totdat wij hen naar hunne plaats gebracht zullen hebben; intusschen mogen onze kinderen in de versterkte steden wonen, uit vrees voor
18 de inwoners des lands. Wij zullen naar onze huizen niet terug keeren, totdat zich de kinderen Israëls in het bezit zullen ge-
19 steld hebben ieder van zijn erfdeel. Want wij verlangen niet met hen een erfgoed te verkrijgen aan gene zijde van den Jordaan en verder, daar ons erfdeel ons zal zijn toegevallen aan deze zijde van den Jordaan, ten oosten."
20 Toen zeide Mozes tot hen: „Als gij deze zaak doen zult, wanneer gij als keurbende vóór het aangezicht des Eeuwigen
21 ten strijde zult trekken; En ieder uitgelezen man bij u den Jordaan zal overtrekken vóór het aangezicht des Eeuwigen, totdat Hij zijne vijanden van vóór Zijn aangezicht verdreven
22 heeft; En het land voor den Eeuwige onderworpen zal zijn, en gij dán eerst terugkeert, en u dus van uwen plicht, tegenover den Eeuwige en tegenover Israël, gekweten zult hebben; dan
23 zal dit land u tot een erfbezit blijven vóór den Eeuwige. Doch wanneer gij niet zoo doen zult, zie, dan zondigt gij tegen den Eeuwige; en denkt wel aan de straf voor uw zonde, die u
24 treffen zal! Bouwt u dus steden voor uwe kinderen en schaapskooien voor uw kleinvee; doch wat door uw mond is uitge-
25 sproken, zult gij volbrengen!" De zonen van Gad en de zonen van Ruben zeiden tot Mozes, als volgt: „Uwe dienaren zullen doen,

---

dom zijn tent heeft. — גדרת צאן, *omheinde ruimten voor kleinvee*, dat het hoofdbestanddeel van hun veestapel geweest schijnt te zijn, hoewel zij ook rundvee hadden. — לטפנו, *voor onze kleine kinderen* en hunne verzorgers; hier meer algemeen: allen, die niet strijdbaar zijn, vrouwen, ouden, zwakken enz.

17. נחלץ, *zullen als* חלץ, *keurbende*, die steeds aan de spits des legers trekt en voor het gevaarlijkste en moeilijkste werk wordt gebezigd, *vóór het volk uittrekken;* terwijl de andere stammen hun land door het lot zien toegewezen, kiezen wij het onze uit; daartegenover nemen wij dan ook grootere verplichtingen op ons voor den aanstaanden veroveringsoorlog. — ואנחנו niet directe tegenstelling: „anderen zullen dit, doch wij het volgende doen", maar in tegenstelling met Mozes' vermoeden: *wij* willen niet dadelijk ons hier vestigen (zoooals hij vs. 6 had verondersteld), wij willen slechts onze kinderen en kudden hier verzorgen, *wij zelve echter zullen* enz. — חשים, v. s. *vol ijver*, v. a. goed ten strijde *uitgerust*; weer anderen: *de ijverigen onder ons*, daar Jos. 4,12 en 13 van de 100.000 man, waaruit de $2^1/_2$ stammen bestaan, slechts 40.000 mee den Jordaan overtrekken. Er moest immers ook voor bescherming der achtergelaten kinderen en kudden worden gezorgd; de zin is dus: de *ijverigsten* onder ons, de beste oorlogsmanschappen. — הבינאנו, tot *wij* hen door ons onvermoeid streven tot hun doel hebben geleid. — בערי המבצר, *in de door ons te versterken steden*, niet in open dorpen, daar wij voor een aanval van de bewoners des lands vreezen.

יז גְּדֵרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים לְטַפֵּנוּ : וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ
חֻשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הֲבִיאֹנָם אֶל־מְקוֹמָם
יח וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ : לֹא נָשׁוּב
יט אֶל־בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ : כִּי לֹא נִנְחַל
אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהֶלְאָה כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה : * פ

(ג״ע ב״ב) חוץ בחב

כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תֵּחָלְצוּ
כא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה : וְעָבַר לָכֶם כָּל־חָלוּץ אֶת־הַיַּרְדֵּן
כב לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת־אֹיְבָיו מִפָּנָיו : וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ
לִפְנֵי יְהוָה וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה
כג הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יְהוָה : וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן
הִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה וִדְעוּ חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם :
כד בְּנוּ־לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאכֶם וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ :
כה וַיֹּאמֶר בְּנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ

---

20. **אם**. De nazin begint òf bij והייתם נקים in hetzelfde vers: als gij het volgende doet en het land veroverd zal zijn, *dan* zult gij uw plicht hebben gedaan enz ; waarvan dan הנה חטאתם van vs. 23 de tegenstelling vormt. Beide opvattingen zijn te verdedigen. — **לפני ה׳**, v. s. *voor Gods aangezicht*, ten Zijnen aanzien ; v. a. *in Zijn dienst*; n. a. *naar Gods wil;* weer anderen: *vóór Gods* woord uit, evenals לפני בני ישראל, — vóór de arke gaande, die mee ten strijde werd gevoerd.

21. Niet gij *allen* behoeft uit te trekken, maar alleen כל חלוץ, *ieder uitgelezen man*, de beste troepen onder u ; vgl. Jos. 1,14 כל גבורי החיל.

22. **ונכבשה**, eig. *neergedrukt zijn*, vandaar: onderworpen zijn. — **והייתם נקים**, *gij zult vrij zijn*, van straf wegens schending van uw belofte, vgl. Gen. 24,41 ; hier: *vrij zijn* van de verplichting, die gij tegenover God en Israël op u hebt genomen.

23. **ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם**, *denkt wel aan de straf uwer zonde*, — חטאת, evenals עון Gen. 4,13, straf der zonde, — *die u treffen zal*; anderen: *weest u dan bewust van uw zonde*, die zeker op uzelf zal terugvallen; nog anderen: *weet dan, dat uw zonde* (of de straf ervoor) *u treffen zal* = ודעו אשר תמצא אתכם חטאתכם.

24. **לצנאכם**, van een vorm **צֹנָא** = **צֹאנָה**, Ps. 8,8, een verlengde vorm van צאן.

25. **ויאמר**, enkelvoud, als onpersoonlijk, of: hun vertegenwoordiger zeide.

26 gelijk mijnheer gebiedt. Onze kinderen, onze vrouwen, ons
veebezit en al ons vee zullen hier blijven in de steden van
27 Gil'ad. Uwe dienaren echter zullen overtrekken, ieder uitgelezen
krijgsman, voor den Eeuwige in den oorlog, gelijk mijnheer
28 spreekt." Toen gaf Mozes met betrekking tot hen het bevel aan
den priester El'azar en aan Jehoshoea', den zoon van Noen,
en aan de hoofden van de vaders-stamhuizen der kinderen
29 Israëls. Mozes zeide namelijk tot hen: „Indien de zonen van
Gad en de zonen van Ruben met u den Jordaan overtrekken,
ieder uitgelezene, ten oorlog voor den Eeuwige, en het land
dan voor u onderworpen zal zijn, dan zult gij hun het land
30 Gil'ad tot een erfbezit geven. Doch wanneer zij niet als keur-
bende met u overtrekken, dan zullen zij onder u hun erfbezit
31 krijgen in het land Kena'an." De zonen van Gad en de zonen
van Ruben antwoordden aldus: „Hetgeen de Eeuwige aangaande
32 uwe dienaren gesproken heeft, zoo zullen wij doen. Wij zullen
als keurbende voor den Eeuwige naar het land Kena'an over-
trekken; doch bij ons blijft ons erfelijk eigendom aan deze zijde
33 van den Jordaan." Mozes gaf hun dus, — aan de zonen van Gad,
aan de zonen van Ruben, en aan de helft van den stam van
Menasshé, den zoon van Joseph, — het rijk van Siechon, koning van
de Emorieten, en het rijk van 'Og, koning van Bashan; het land
met zijne steden en het bij ieder dezer behoorend gebied, de
34 steden van het land rondom. De zonen van Gad bouwden nu

---

26. **מקנה**, *ons veebezit*, het kleinvee, dat ons vermogen uitmaakt, וכל בהמתנו, *en als ons* ander *vee*, koeien, ezels enz. — שם, vs. 16 פה, *daar*, in de ginds liggende streek, — of: *zullen daar blijven*, als zien zij zich reeds aan de overzijde van den Jordaan.

27. **חלוץ צבא**, *een uitgelezen krijgsman*. — יעברו, *zullen* den Jordaan *overtrekken ten strijde; ten strijde trekken* wordt met בא of למלחמה יצא uitgedrukt.

28. **ראשי אבות המטות**, combinatie van ראשי אבות (= ראשי בתי אבות) en ראשי המטות; het zijn de stamhoofden, niet alleen de nu fungeerenden, maar zij, die ten tijde van de toewijzing van het land stamhoofden zullen zijn en met de verdeeling belast zullen worden (zie 34,18).

29. Ik meen, dat למלחמה ook hier met אם יעברו verbonden moet worden. De zin is dus: trekt de uitgelezen schare met u den Jordaan over om den strijd te voeren, enz. — ונכבשה הארץ לפניכם, *als dan het land* veroverd en *onderworpen vóór u* ligt, dan enz

30. Houden zij hun belofte niet, dan mogen de overige stammen door het lot laten aanwijzen, wie het transjordaansche gebied zal krijgen, en den stammen Gad en Ruben bij loting hun gebied aan de overzijde toedeelen. — ונאחזו, *zullen zij* אחוה, *erfeigendom krijgen*. — Tot de verovering des lands, zoolang het onzeker was, of zij al of niet hun belofte zouden houden, was het land den beiden stammen slechts *voorwaardelijk* toegewezen. Men zou hen, bij niet voldoen aan hun woord, des noods door geweld van wapenen uit hun bezit aan de overzijde van den Jordaan mogen verdrijven.

כו כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה : טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־בְּהֶמְתֵּנוּ יִהְיוּ־
כז שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד : וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה
כח לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹבֵר : * וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר (אצ)
הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי
כט יִשְׂרָאֵל : וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן ׀
אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה
ל הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה : וְאִם־
לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנֵאָחֲזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן :
לא וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
לב עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה : נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ
לג כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן : וַיִּתֵּן לָהֶם ׀ מֹשֶׁה
לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי ׀ שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף אֶת־
מַמְלְכוּת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלְכוּת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
לד הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב : וַיִּבֶן בְּנֵי־גָד אֶת־

---

31. אשר דבר ה׳, Moses handelde natuurlijk op Goddelijk bevel. — על עבדיך = אל עבדיך, *aangaande uwe dienaren.*

32. ואתנו אחזת נחלתנו, als wij overtrekken, *gaat met ons mede,* blijft ons niettemin verzekerd ons erfdeel hier, aan deze zijde van den Jordaan.

33. Dat hier ook de halve stam Menasshé optreedt, kan zijn grond hebben in het feit, dat het veroverde land te groot was, in verhouding tot de oppervlakte van Palaestina, voor de stammen Ruben en Gad en dus nog een ander deel des volks dáár moest wonen. De helft van den stam Manasshé, ook een veefokkersstam, d. w. z. eenige familiën uit dien stam, kunnen nu het verzoek tot Mozes gericht hebben, onder dezelfde voorwaarden, als de beide andere stammen, dit gedeelte te mogen bezitten. Ook kan het zijn, dat de verder in ons hoofdstuk beschreven veroveringstochten meer naar het Noorden toe omstreeks denzelfden tijd plaats hadden (vgl. ook Deut. 3,12 vv.) en de familiën van Menasshé nu in het door hen vermeesterde gebied gevestigd bleven. — הארץ לעריה בגבלת, *het land naar zijne steden met stukken gebied,* d. w. z. de steden met het ertoe behoorende omliggende gebied; de stad is beheerscheres van een aantal dorpen en gehuchten in de omgeving en heeft gebied aan landerijen, die den bewoners behooren. Waarschijnlijk werd nu aan iedere familie of groep van familiën, משפחה, een stad en omliggend gebied als eigendom toegewezen; anderen: *het land stadsgewijze in* nauwbegrensde stukken *grondgebied* verdeelend. — ערי הארץ סביב, *alle steden des lands rondom,* nadere verklaring van het voorafgaande; v. a. *alle,* ook de thans nog niet te bewonen *steden des lands r o n d o m,* d. w. z. in het geheele land.

35 Diebon, 'Ataroth en 'Aro'er; En 'Atroth-Shophan en Ja'zer
36 en Jogbehá; En Béth-Nimra en Béth-Haran, — tot vaste
37 steden en kooien voor het kleinvee. En de zonen van Ruben
38 bouwden Cheshbon en El'alé en Kirjathajim. En Nebó en Ba'al-Me'on, wier namen veranderd werden, en Sibma; en zij noemden met de oude namen de namen der steden, die zij
39 bouwden. En de zonen van Machier, den zoon van Menasshé, gingen naar Gil'ad, en veroverden het; en verdreven den
40 Emoriet, die er in was. Toen gaf Mozes Gil'ad aan Machier,
41 den zoon van Menasshé, en hij vestigde zich daar. En Jaïer, de zoon van Menasshé, ging heen en veroverde hunne dorpen
42 en noemde ze: „Jaïer's dorpen." En Nobach ging heen en veroverde Kenath en zijne dochtersteden en gaf het den naam Nobach, naar zijn naam.

33 1 Dit zijn de tochten der kinderen Israëls, die uit Egypte getrokken zijn naar hunne scharen, onder leiding van Mozes en
2 Aharon. Mozes schreef hunne plaatsen van vertrek en het doel

---

34. Tengevolge van die toewijding wordt nu alles voorbereid om de vestiging van vrouwen en kinderen enz. mogelijk te maken.

34—36. ויבנו ... ערי מבצר, *zij her-bouwden* de vroegere steden *tot vestingen* voor hun vrouwen en kinderen *en tot schaapskooien* voor hun kudden. Het waren bestaande steden, die zij ten deele versterkten en waar zij verzamelplaatsen voor het vee bouwden; niet geheel van grond op nieuwgebouwde steden.

38. מוסכת שם, *Nebo* en *Ba'al Me'on*, steden, die namen van afgoden droegen, kregen een *veranderden naam*, die hier echter niet genoemd wordt; ויקראו בשמת, *doch* overigens *noemden zij met* de vroegere *namen de namen der steden, die zij bouwden* (RASHIE). NACHMANIDES: *die* onder Siechon *van naam veranderd waren*; *doch noemden zij*, de Rubenieten, nu weder *met de* oude, Moabietische *namen de steden, die zij gebouwd hadden.*

39. בני מכיר, niet alle, maar een gedeelte van de familie *Machier*, daar Jos. 13,31 eenige takken der familie Machier als in Palaestina gevestigd genoemd worden

40. ויתן, Mozes gaf Gil'ad aan Machier, zonder twijfel onder dezelfde voorwaarden, als waaronder Ruben en Gad hun gebied hadden gekregen. *Gil'ad* is naam van een *gebergte*, van een *stad* en van een groote *landstreek* in Noordelijk Peraea; — van het *land* kreeg ieder der $2^1/_2$ stammen een gedeelte. Hier schijnt de *stad* bedoeld te zijn, waarop וילכדה ook beter past, dan op eene *landstreek*.

41. יאיר בן מנשה, *Jaier, de nakomeling van Menasshé*, met zijn familie; of: het nageslacht van *Jaier, den zoon van Menasshé;* er wordt nergens een *zoon* van Menasshé van dien naam vermeld, wel echter komt *Jaier* voor als de naam van een kleinzoon eener dochter van Machier (II Kron. 2,21 en 22), die echter tot den stam *Juda* behoort. Het is zeer wel mogelijk, dat Jaier zoowel als Nobach *zonen* van Menasshé waren,

לה דִּיבֹן וְאֶת־עַטָרֹת וְאֶת עֲרֹעֵר : וְאֶת־עַטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר
לו וְיָגְבְּהָה : וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת
לז צֹאן : וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶלְעָלֵא וְאֶת קִרְיָתָיִם :
לח וְאֶת־נְבוֹ וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם וְאֶת־שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ
לט בְּשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ : וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן־
מ מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהּ וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־בָּהּ : * וַיִּתֵּן מפטיר
מא מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ : וְיָאִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר :
מב וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קְנָת וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח
בְּשִׁמוֹ : פ

לג א אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם
ב בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן : וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם

---

die echter geen eigen familiën vormden, maar wier nakomelingen zich, althans tijdens de omzwerving in de woestijn, tot een der andere uit Menasshé ontstane familiën rekenden (vgl. onze aant. Num. 26) — חוותיהם, *hun*, der Emorieten, *dorpen;* de afleiding van dit woord is onzeker; eveneens staat niet vast. of het *bevestigde* of *open* dorpen zijn.

HOOFDSTUK XXXIII. Op het einde van den veertigjarigen tocht door de woestijn, vóór de mededeeling van nog enkele, direct met de inachtneming des lands in verband staande wetten, volgt hier nog een overzicht van de gemaakte tochten. Aan ieder der genoemde plaatsen zal wel òf voor het geheele volk òf voor enkele familiën eene herinnering verbonden zijn geweest, ook al zijn vroeger tal van hier genoemde plaatsen niet vermeld, of enkel genoemd zonder mededeeling van daar plaats gevonden gebeurtenissen.

1. **ביד משה ואהרן** behoort waarschijnlijk bij מסעי, — niet bij יצאו; ביד beteekent hier: *onder leiding van.*

2. **מוצאיהם למסעיהם**, en op het einde van het vers: מסעיהם למוצאיהם. מוצא kan beteekenen: *vertrek;* מסע, *tocht*, of ook wel: doel der reis, *station;* dan beteekenen de woorden: *hun* telkens *vertrekken n a a r hunne stations* en: *hun reizen n a a r plaatsen, vanwaar zij weer spoedig vertrekken zouden;* dit laatste is wel wat gedwongen, waarom anderen den ל hier eenvoudig als verbindingswoord verklaren en vertalen: *hun plaatsen van v e r t r e k e n hun stations,* zoodat מוצאיהם למסעיהם en מסעיהם למוצאיהם precies hetzelfde is. LUZZATTO merkt op, dat יצא ook gebruikt wordt voor: ergens *heengaan*, zoo: ויצאו אל מדבר שור (Ex. 15,22) en verklaart daarom: *hunne stations o p hunne tochten* en: *hunne tochten n a a r hunne stations.* De beide laatste ver-

hunner reizen op volgens het bevel des Eeuwigen; en dit
3 zijn hunne haltplaatsen en hunne plaatsen van vertrek. Zij
trokken op van Ra'meses in de eerste maand, op den vijf-
tienden dag der eerste maand; daags na het Pésach trokken
de kinderen Israëls uit met opgeheven hand, voor de oogen
4 van geheel Egypte. De Egyptenaren waren bezig te begraven
hen, die de Eeuwige onder hen geslagen had, — alle eerst-
geborenen; — en ook aan hunne goden had de Eeuwige straf-
5 gerichten geoefend. De kinderen Israëls trokken op van Ra'meses,
6 en legerden te Soekkoth. Zij trokken op van Soekkoth, en
7 legerden te Étham, dat aan de grens der woestijn ligt. Zij
trokken op van Étham, en het keerde terug naar Pie-Hachieroth,
dat tegenover Ba'al-Tsephon ligt, en zij legerden vóór Migdol.
8 Zij trokken op van tegenover Hachieroth, trokken door de zee
naar de woestijn, en gingen een weg van drie dagen door de
9 woestijn Étham, en legerden te Mara. Zij trokken op van Mara,
en kwamen te Elim; en in Elim waren twaalf waterwellen
10 en zeventig palmboomen, en zij legerden daar. Zij trokken op
11 van Elim en legerden bij de Schelfzee. Zij trokken op van
12 de Schelfzee, en legerden in de woestijn Sien. Zij trokken op
13 van de woestijn Sien, en legerden te Dophka. Zij trokken op
14 van Dophka, en legerden te Aloesh. Zij trokken op van Aloesh en
legerden te Rephiedim; en daar was geen water voor het volk om
15 te drinken. Zij trokken op van Rephiedim, en legerden in de woes-
16 tijn Sienai. Zij trokken op van de woestijn Sienai, en legerden te
17 Kibroth-Hatthaäwa. Zij trokken op van Kibroth-Hatthaäwa, en
18 legerden te Chatseroth. Zij trokken op van Chatseroth, en legerden

---

klaringen sluiten met het in ons hoofdstuk telkens herhaalde ויסעו — ויחנו. — על פי ה' kan bij מוצאיהם למסעיהם behooren; waarschijnlijker echter bij ויכתב; dat reizen en rusten op Gods bevel geschiedde, weten wij reeds; hier komt het erop aan te zeggen, dat *de lijst van tochten* op Gods bevel werd neergeschreven.

3. **ממחרת הפסח**, den ochtend, volgende op den *Paaschoffer*-dag, den 14 Niesan. — Over ביד רמה zie Ex. 14,8.

4. **מקברים.** De Pi'el versterkend: velen waren bezig om velen te begraven, *waren maar aldoor aan het begraven.* — את אשרי · · כל בכור. De gewone constructie: את כל בכור אשר הכה ה' בהם ware minder sierlijk; zooals de woorden nu staan, is כל בכור nadere verklaring van בהם. את אשר הכה ה' בהם. — Dit geheele vers is een nadere verduidelijking van het in het vorige gezegde, dat Israël *met opgeheven hand* uit Egypte gegaan was; Egypte was in het leven zijner eerstgeborenen van mensch en dier en in de strafgerichten tegen de vermeende goden zoo diep getroffen, dat voor altijd voor Israël vaststond, dat de Goddelijke bijstand alleen zoo iets had kunnen bewerken.

7. Vgl. Ex. 13,20 en 14,1. — ויושב, enkelvoud, het volk. — על = אל, *naar.*

8. **מפני החירת** = מלפני פי החירת, daar Ex. 14,1 staat, dat zij legeren zouden: לפני פי החירת, voor, *in de richting naar Pie-Hachieroth*, zoodat zij van

ג עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם : וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס
בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת
ד הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם : וּמִצְרַיִם
מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה
ה יְהוָה שְׁפָטִים : וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת :
ו וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר : וַיִּסְעוּ
מֵאֵתָם וַיָּשָׁב עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ
ח לִפְנֵי מִגְדֹּל : וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה
ט וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְמָרָה : וַיִּסְעוּ
מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים
יא תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם : וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף : * וַיִּסְעוּ
יג מִיַּם־סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־סִין : וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה :
יד וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ : וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם
טו וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לִשְׁתּוֹת : וַיִּסְעוּ מֵרִפִידִם וַיַּחֲנוּ
טז בְּמִדְבַּר סִינָי : וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה :
יז וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת : וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ

---

daaruit gezien konden worden; vandaar vertrokken zij dan weer en trokken de zee door. Anderen: מפני = מפי. — במדבר אתם, *de woestijn bij* of *tegenover Etham*, zie Ex. 16,22.

10. **על ים סוף**, *bij de Schelfzee* op een niet nader aangeduide plaats. Zou Jam Soef een plaatsnaam zijn, dan moest hier staan בים סוף. — Over Mara zie Ex. 15,23; Eliem Ex. 15,27; Schelfzee en woestijn Sien Ex. 16,1; Dophka, Aloesh en Rephiedim Ex. 17,1; Sienai Ex. 19,2.

16—36. Van Sienai naar Kadesh, 21 stations. Op grond van de overeenstemming der namen van vs. 37—49 met die van 20,22—22,1, waar de tochten van het veertigste jaar worden beschreven, nemen de meeste commentatoren, ook de nieuweren, aan, dat vs. 36 de aankomst te Kadesh in het *veertigste* jaar van den uittocht beschreven wordt. De 21 namen van vs. 16—36 zijn dus de stations van af het vertrek van Sienai, in de 2de maand van het 2de jaar, tot het begin van het veertigste.

18. Rithma, waar het volk van Chatseroth uit komt, is, naar velen meenen, de plaats, vanwaar de verspieders zijn uitgezonden; van Chatseroth uit, wordt ons nl. 12,16 gezegd, ging het volk naar de woestijn Paran, en daar, van uit de woestijn Tsin, werden de verspieders gezonden, die

19 te Rithma. Zij trokken op van Rithma, en legerden te Rim-
20 mon-Pérets. Zij trokken op van Rimmon-Pérets, en legerden
21 te Libna. Zij trokken op van Libna, en legerden te Rissa.
23 22 Zij trokken op van Rissa, en legerden te Kehélátha. Zij
trokken op van Kehélátha, en legerden te Har-Shépher.
24 Zij trokken op van Har-Shépher, en legerden te Charada.
26 25 Zij trokken op van Charada, en legerden te Makheloth. Zij
27 trokken op van Makheloth en legerden te Thachath. Zij
28 trokken op van Thachath en legerden te Thérach. Zij trokken
29 op van Thérach, en legerden te Mithka. Zij trokken op van
30 Mithka, en legerden te Chashmona. Zij trokken op van Chash-
31 mona, en legerden te Moseroth. Zij trokken op van Moseroth,
32 en legerden te Bené-Ja'akan. Zij trokken op van Bené-Ja'akan
33 en legerden te Chor-Hagidgad. Zij trokken op van Chor-Ha-
34 gidgad, en legerden te Jotbatha. Zij trokken op van Jotbatha,
35 en legerden te 'Abrona. Zij trokken op van 'Abrona, en legerden
36 te 'Etsjon-Géber. Zij trokken op van 'Etsjon-Géber en legerden
37 in de woestijn Tsin, dat is Kadesh. Zij trokken op van Kadesh
en legerden bij het gebergte Hor, aan de grens van het land
38 Edom. Hier steeg de priester Aharon op naar het gebergte Hor,
volgens het bevel des Eeuwigen, en hij stierf daar, in het
veertigste jaar na den uittocht der kinderen Israëls uit het land
39 Egypte, in de vijfde maand, op den eerste der maand. En
Aharon was honderd drie en twintig jaren oud, toen hij op het
40 gebergte Hor stierf. — Toen hoorde de Kana'aniet, de koning
van 'Arad, die in het zuiden in het land Kena'an woonde,
41 van de komst der kinderen Israëls. Zij trokken op van het
42 gebergte Hor, en legerden te Tsalmona. Zij trokken op van
43 Tsalmona, en legerden te Phoenon. Zij trokken op van
44 Phoenon, en legerden te Obóth. Zij trokken op van Obóth,

---

veertig dagen later naar Kadesh terugkeerden. Het is nu zeer waarschijnlijk, dat in de *woestijn Paran* een deel *Rithma* heette; bij het zenden der verspieders wordt in het algemeen gezegd, dat Mozes ze liet gaan van de *woestijn Paran* uit, de naam van een zeer groote oppervlakte, wier onderdeelen verschillende afzonderlijke namen dragen. De hier genoemde plaatsen zijn overigens bij het verhaal der tochten niet genoemd en met uitzondering van Moseroth, Bené Ja'akan, Gidgad (Goedgod) en Jotbatha, die Deut. 10,6 en 7 genoemd worden, verder niet bekend.

22. בקהלתה. De toon op den voorlaatsten lettergreep bewijst, dat de vorm van den naam eigenlijk קְהֵלָה was, met een richtings-aanhangsel: קהלתה; zoo ook יטבתה, — תמנתה naast תמנה, יהצה naast יהץ; גדגדה naast גדגד enz.

32. בחר הגדגד, *holte*, misschien: ketel tusschen de bergen van *Gidgad*.

35. 'Etsjon Géber is de bekende havenstad aan de Elanietische golf, waar onder Salomo en Jehosaphat de Israëlieten een vloot bouwden

כ בְּרִתְמָה׃ וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃ וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן
כא כב פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה׃ וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה׃ וַיִּסְעוּ
כג מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ בִּקְהֵלָתָה׃ וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר׃
כד כה וַיִּסְעוּ מֵהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה׃ וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ
כו כז בְּמַקְהֵלֹת׃ וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתָחַת׃ וַיִּסְעוּ מִתָּחַת
כח כט וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח׃ וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה׃ וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה
ל לא וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה׃ וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמֹסֵרוֹת׃ וַיִּסְעוּ
לב מִמֹּסֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן׃ וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר
לג הַגִּדְגָּד׃ וַיִּסְעוּ מֵחֹר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיָטְבָתָה׃ וַיִּסְעוּ מִיָּטְבָתָה
לה לד וַיַּחֲנוּ בְּעַבְרֹנָה׃ וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֶצְיֹן גָּבֶר׃ וַיִּסְעוּ
לו מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צִן הִוא קָדֵשׁ׃ וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ
לז בְּהַר הָהָר בִּקְצֵה אֶרֶץ אֱדוֹם׃ וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הַר
הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־
לח יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ׃ וְאַהֲרֹן
מ בֶּן־שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמְאַת שָׁנָה בְּמֹתוֹ בְּהֹר הָהָר׃ ס וַיִּשְׁמַע
הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד וְהוּא־יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹא בְּנֵי
מא מב יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצַלְמֹנָה׃ וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה
מג מד וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֹן׃ וַיִּסְעוּ מִפּוּנֹן וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת׃ וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת

---

en uitrustten voor de tochten naar Ophier (I Kon. 9,26 en 22,14; vgl. II Kron. 20,36).

37. Zie 20,22. Hor ligt dicht bij Kadesh, dat eveneens grensgebied van Edom genoemd wordt (20,16).

38. אֶל הר ההר, op een der bergen van *het gebergte Hor*. Sommigen meenen, dat *Hor ha Har*, Hor op den berg, ook naam eener stad is; wat dan vooral vs. 39 zou moeten gelegd worden in בהר ההר; vs. 37 is de stad dan bedoeld, vs. 38 een der toppen van den bergketen, vs. 39 weer de stad.

40. Zie voor de gevolgen van dit hooren Num. 21,1—3. Dat het hier vermeld wordt, geschiedt waarschijnlijk, omdat het de eerste vijandige ontmoeting was met een stam, tot de bevolking van het in bezit te nemen land behoorende. — שמע ב', hier: *met belangstelling vernemen;* hooren na informatie, niet toevallig. Vs. 41—43 zijn de tochten, die 21,4—9 besproken zijn en daar in de woorden לסבב את ארץ אדום zijn begrepen.

45 en legerden te 'Ijim bij den 'Abariem aan de grens van Moab. Zij
46 trokken op van 'Ijim, en legerden te Diebon-Gad. Zij trokken op
47 van Diebon-Gad, en legerden te 'Almon bij Diblathajim. Zij trok-
ken op van 'Almon bij Diblathajim, en legerden aan het gebergte
48 'Abariem, voor Nebó. Zij trokken op van het gebergte 'Abariem,
en legerden in de valleien van Moab bij den Jordaan tegenover
49 Jerécho. Zij waren toen gelegerd bij den Jordaan, van Beth-
Hajshiemoth, tot Abél-ha-Shittiem toe, in de valleien van Moab. —
50 De Eeuwige sprak tot Mozes in de valleien van Moab bij den
51 Jordaan tegenover Jerécho, als volgt: „Spreek tot de kinderen
Israëls en zeg tot hen: Wanneer gij nu den Jordaan zult
52 overtrekken naar het land Kena'an; En gij al de inwoners des
lands van vóór u verdrijven zult, zult gij al hunne beeld-
houwwerken vernietigen, en al hunne gegoten beelden zult
53 gij vernietigen, en al hunne offerhoogten verdelgen. Zoo
zult gij het land veroveren en u daarin vestigen; want u
54 heb Ik het land gegeven, om het in bezit te nemen. Gij
zult het land, door het lot, naar uwe familiën u als erfdeel
aanwijzen; voor die talrijk is, zult gij zijn erfdeel grooter
doen zijn, en voor die minder in getal is, zult gij zijn erfdeel
kleiner doen zijn; waarheen voor ieder het lot zal uitkomen,

---

43 en 44 = 21,10 en 11; voor בעיי העברים zie aldaar. De stations van 'Ijiem tot 'Abariem zijn niet verder bekend.

46. בעלמן דבלתימה, *'Almon bij*, in de richting naar *Diblathajim*, welke laatste stad Jer. 48,22 *Béth-Diblathajim* genoemd wordt; de bijvoeging van dien naam bij *'Almon* dient om het van andere plaatsen, die 'Almon heeten, te onderscheiden (Jos. 21,18).

47. *Nebo* is een top van het 'Abariem-gebergte; zij legerden dus *in het gezicht van*, of v. a. *ten Oosten van* den Nebo. Misschien is hier ook wel de *stad* Nebo bedoeld (32,3). — Wanneer sommige der Num. 21 genoemde stations hier niet voorkomen, dan vindt dat zijne verklaring òf in het feit, dat hier op onze plaats of daar verzamelnamen genoemd zijn, — hetzij Nachal Zéred daar, of 'Almon of Diebon-Gad hier, — waaronder andere stations mede begrepen zijn, — òf dat de in 21 genoemde plaatsen slechts oogenblikkelijke *halten*, geen *leger*-plaatsen waren.

49. ויחנו, *hun legerplaats strekte zich uit*, van Zuid naar Noord genomen, *van Beth Hajshiemoth*, vlak tegenover Jeriecho, aan de noordpunt van de Zoutzee, *tot Abél ha-Shittiem*, een afstand, volgens JOSEPHUS, van 60 stadiën = de door den Thalmoed opgegeven uitgestrektheid van 3 Parsa = 12 Miel à 2000 el. — מבית הישמת, *woestenijhuizen*, ישימות = ישימון. — אבל השטים, *plateau*, hoogvlakte *der Shitta-boomen*.

50—56. Nu de overtocht over den Jordaan aanstaande is, worden eenige hoofdwetten voor de verdeeling van en vestiging in het land hier medegedeeld. Als algemeen voorschrift gaat daaraan de waarschuwing vooraf, alle sporen van het heidendom uit te roeien; — om het groote gewicht der zaak is zij herhaald, daar alle hier gegeven voorschriften reeds in Ex. en Lev. voorkomen.

מה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בִּגְבוּל מוֹאָב : וַיִּסְעוּ מֵעִיִּם וַיַּחֲנוּ
מו בְּבֵית הַיְשִׁמֹת : וַיִּסְעוּ מִבֵּית הַיְשִׁמֹת וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב
מז עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ : וַיַּחֲנוּ מֵעַרְבֹת מוֹאָב עַל הַיַּרְדֵּן יְרֵחוֹ :
מח וַיִּסְעוּ מֵעַרְבֹת מוֹאָב וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ :
מט וַיַּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשִׁמֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים בְּעַרְבֹת
נ מוֹאָב : * ס וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן (ס"ד תשובה)
נא יְרֵחוֹ לֵאמֹר : דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם
נב עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן : וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֶת כָּל מַשְׂכִּיֹּתָם וְאֶת כָּל צַלְמֵי
נג מַסֵּכֹתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֶת כָּל בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ : וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת
הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לָרֶשֶׁת אֹתָהּ :
נד וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לָרַב תַּרְבּוּ אֶת
נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט אֶת נַחֲלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה

---

51. כי אתם עברים, v. s. *daar gij nu zult vertrekken en* (52) *zult verdreven hebben enz. zult gij vernietigen.*

52. מפניכם, *van voor uw aangezicht,* zoodat zij plaats voor u maken; הוריש, *met geweld* iemand beërven, zijn goed in bezit nemen; ירש, *erven* of *beërven,* en ook: *in bezit krijgen,* — hier dus הוריש: den bewoners hun land ontnemen; 53, *den bodem* van zijn eigenaar *berooven*; anderen verklaren daar יושבי הארץ = משכיותם. — אבני משכיותם = משכיותם, zie Lev. 26,1; over במות zie Lev. 26,30.

53. והורשתם את הארץ, v. s. *als gij dan* zoo *het land zult ontdaan hebben* van de sporen van heidendom, *dan zult gij daarin kunnen wonen;* zoo niet, dan treffen u de onheilen van vs. 55. Anderen: *als gij dan het land hebt veroverd, zult gij* enz. SIPORNO: *dan zult gij het land vererven aan uwe kinderen en er in blijven wonen;* de Hiph'iel הוריש heeft echter, zooals wij zagen, den zin van: *met geweld in bezit nemen.* Beter daarom: gij *zult* nu met die bedoeling *het land veroveren en u er vestigen,* — en dat wel op de vs. 54 uiteengezette wijze.

54. Zie 26,52—56. — והתנחלתם את הארץ, *gij zult u tot erfdeel aanwijzen het land,* d. w. z. ieder uwer een deel als erfgoed aanwijzen. — אל אשר יצא לו, שמה הגורל לו יהיה, *aan wien het lot zal uitkomen, hem zal het behooren,* de ל' van het tweede לו is dan herhaling van אל aan het begin; גורל beteekent dan: *de door het lot toegewezen plaats;* RASHIE: אל המקום, *naar de plaats, waarheen het lot hem zal uitkomen, zal voor hem* die plaats *zijn,* alsof er stond: המקום אשר יצא לו שמה הגורל, waarbij אל geheel overtollig is; — nog anderen: אל שמה, *waarheen het lot hem zal uitkomen, dat zal voor hem zijn.* — לו, een persoon, familie of stam.

dat zal hem toebehooren; doch naar uwe vaders stammen zult
55 gij u uw erfdeel aanwijzen. Maar indien gij den inwoner des
lands niet van vóór u zult verdrijven, dan zal, wat gij van
hen zult overlaten, tot doornen zijn in uwe oogen en tot prik-
kels in uwe zijden; en zij zullen u in het nauw brengen in
56 het land, waarin gij wonen zult. Dan zal het zijn: zooals Ik
gedacht heb, hun te doen, zal Ik u doen."

34 2 1 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Gebied den kinderen
Israëls en zeg tot hen: Wanneer gij nu in het land Kena'an
komt, is dit het land, dat u als erfdeel zal toevallen, het land
3 Kena'an naar zijne grenzen. Dan zal u de zuidelijke uithoek
zijn van de woestijn Tsin af, langs Edom, zoodat de zuidelijke
grens voor u begint van het uiteinde der Zoutzeee, aan hare
4 oostzijde. Nu zal de grens voor u zich wenden van het Zuiden
naar de stijging van 'Akrabbiem, en zal naar Tsin doorloopen,
en zijne uitloopers zullen ten zuiden van Kadesh-Barnéa' zijn;
van daar zal zij loopen naar Chatsar-Addar en naar 'Atsmon

---

55. *Tot doornen*, die *u in de oogen* steken, en *tot prikkels*, die u *de zijden* verwonden. — וצררו, *zij zullen u* als vijanden *in het nauw brengen*.

56. כאשר דמיתי enz., *wat Ik gedacht had hun te doen*, hen uit het land te verdrijven, *zal Ik u doen*.

HOOFDSTUK XXXIV. 2. אל הארץ כנען, te verklaren òf met IBN 'EZRA = הארץ ארץ כנען, dus: *het land v a n Kena'an*, òf met NACHM evenals ירושלם העיר, *het land*, nl. *Kena'an*. — זאת הארץ enz. *zal dit*, wat hier naar zijn grenzen omschreven volgt, *het land zijn, dat u zal toevallen, h e t l a n d K e n a'a n n a a r z ij n e g r e n z e n* namelijk; — dit laatste is dan òf eigenlijk *gezegde* van den zin, zoodat het beteekent: het thans als land Kena'an naar zijne grenzen bekende gebied zal het zijn, dat u ten deel zal vallen, — òf het is eigenlijk nadere verklaring van het *onderwerp:* zal dit, — het land Kena'an, — het zijn, dat enz. — De nauwkeurige opgave van de grenzen van het eigenlijk als stamland te beschouwen gebied was o. a. noodig met het oog op tal van wetten, die, als aan den bodem van Palaestina gebonden, alleen daar zouden gelden. Dit zou vóór de eerste verklaring spreken, waarbij dan het slot van ons vers zegt: het u toevallende land zal zijn het *eigenlijke* Kena'an. — De grensomschrijving begint bij den Zuid-Oostelijken hoek, om van Oost naar West de Zuidgrens te beschrijven; dan langs het Westen naar het Noorden gaande en daar van West naar Oost de Noordgrens beschrijvend, komt men eindelijk langs de Oostgrens van Noord naar Zuid tot het uitgangspunt terug. Moeilijker echter zijn de bijzonderheden na te gaan, daar verscheidene plaatsnamen slechts hier voorkomen en de gelijkluidendheid met nog heden bij de bevolking voorkomende namen lang niet altijd als bewijs kan worden aangenomen voor de identiteit der plaatsen. Het hier omschreven gebied heeft niet de uitbreiding, die bijv. Deut. 1,7 en 11,24 toegezegd wordt; het omvat alleen het aanstonds te veroveren gebied, waarbinnen de landbouwwetten enz. zouden gelden (vgl. RASHIE). Uitbreiding van het door Israël te beheerschen gebied bleef echter mogelijk (zie Deut. 19,8), wat onder David en Salomo ook inderdaad geschiedde.

3. פאת נגב, v. s. *de Zuid*-Oost *h o e k*, v. a. *de Zuidelijke g r e n s*, zal

יח הַנָּשִׂיא לֹא יִהְיֶה לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּתְנַחֲלוּ : וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ
יט אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים
כ בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִנִים בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
כא אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ : וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה
לָכֶם :

פ

לד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
ב אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל
ג לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ : וְהָיָה לָכֶם פְּאַת־נֶגֶב
מִמִּדְבַּר־צִן עַל־יְדֵי אֱדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם־הַמֶּלַח
ד קֵדְמָה : וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה
ה וְהָיוּ* תּוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְיָצָא חֲצַר־אַדָּר וְעָבַר

---

zijn ממדבר צן, v. s. uitgaande *van de woestijn Tsin*, על ידי אדום, *langs Edom*; d. w. z. de Noordgrens van Edom loopt langs de Zuidgrens van het gebied; dit grensdeel is dan v. s. van West naar Oost aangegeven, daar Tsin ten Westen van Idumaea ligt, dat op zijn beurt Westelijk van de Doode Zee ligt. SCHWARZ vindt echter het hier bedoelde Tsin aan de Zuid-Westelijke punt der Doode Zee, Oostelijk van Edom. — והיה לכם enz. *en de Zuidergrens zal u zijn het Oostelijk uiteinde van de Doode Zee*, — d. w. z. de Zuid-Oost-punt der Zoutzee is het eindpunt uwer Zuidelijke grens. — Anderen zien in het eerste versdeel algemeene omschrijving, die met het tweede versdeel nader wordt uitgewerkt. Het tweede versdeel moet dan vertaald worden: de Zuidgrens zal u namelijk zijn, uitgaande *van de Oostpunt der Zoutzee*, en dan enz. -- מקצה = מן קצה, *van het einde af*.

4. **ונסב**, *de grens buigt zich van het Zuiden af*, d. w. z. verlaat de rechte lijn, die als Zuidgrens van Oost naar West zou loopen, en gaat waarschijnlijk naar het Noorden, daar Jos. 15,3 de uitdrukking עלה gebruikt wordt, dat zeer wel: *naar het Noorden gaan* kan beteekenen, evenals hier vs. 11 en 12 וירד: *naar het Zuiden gaan*; echter kunnen die beide termen evengoed wijzen op een bergop- of bergafwaarts loopen van de grens. — למעלה עקרבים, *scorpioenen-stijging*, een steile hoogte. Anderen verbinden: de grens zal afbuigen *ten Zuiden van Ma'alé 'Akrabbiem*, מנגב למעלה, evenals op het einde van ons vers: מנגב לקדש ברנע — De grens loopt dus: van de Zuid-Oost-punt der Doode Zee naar de stijging van 'Akrabbiem en van daar ועבר, *loopt zij door naar Tsin*, de woestijn of v. a. eene stad. — והיו תוצאתיו, *haar uitloopers zullen zijn*, d. i. waarschijnlijk het Zuidelijkste punt der grens, *Zuidelijk van Kadesh Barnéa'*, dat dan in Palaestina zou liggen. Men moet dan aannemen, dat dit niet hetzelfde is, als het herhaaldelijk als legerplaats van Israël genoemde Kadesh Barnéa'. — ויצא, langs het Zuiden loopende, gaat de grens dan *als uiterste punt* naar Chatsar Addar en *loopt dan recht door*, ועבר, in Westelijke richting naar 'Atsmon. De genoemde plaatsen zijn voor het meerendeel onbekend en wat ervan bij de verschillende schrijvers gezegd wordt, berust op louter vermoedens.

5 doorloopen. Dan zal de grens zich van 'Atsmon afbuigen naar
Nachal Mitsrajim en hare uitloopers zullen zijn naar de Zee.
6 Dan de westelijke grens: hier zal u de groote zee en het aan-
7 grenzende gebied zijn; dit zal voor u de westgrens zijn. En
dit zal voor u de noordelijke grens zijn: van de groote zee
8 zult gij u eene lijn trekken naar den berg Hor. Van den berg
Hor zult gij eene lijn trekken naar Bo-Chamath; van daar
9 zullen de uitloopers der grens zijn naar Tsedad. Van daar zal
de grens loopen naar Ziphron en zullen hare uitloopers zijn
10 Chatsar-'Enan; dit zal voor u de noordergrens zijn. Gij zult u
dan voor de oostelijke grens eene lijn trekken van Chatsar-
11 'Enan naar Shepham. De grens zal dan van Shepham neder-
gaan naar Ribla, ten oosten van 'Ajin; en de grens zal nog
verder nedergaan, totdat zij den oever van het meer Kinné-
12 reth raakt, ten oosten. Van daar zal de grens nedergaan naar
den Jordaan, en hare uitloopers zullen zijn de Zoutzee. Dit
13 zal voor u het land zijn naar zijne grenzen rondom." Mozes
gebood den kinderen Israëls, als volgt: „Dit is het land, dat
gij door het lot u tot erfdeel zult aanwijzen, dat de Eeuwige
geboden heeft aan de negen en een halven stam te geven.
14 Want de stam der zonen van Ruben naar hunne vaders-
huizen, en de stam der zonen van Gad, naar hunne vaders-
huizen hebben genomen, en de halve stam van Menasshé

---

5. **נחלה מצרים**, naar SA'ADJA: de Wadi el Arisch, die naar het N.-W. loopt en zich in de Middellandsche Zee stort. De Nijl is natuurlijk niet bedoeld. — **והיו תוצאתיו**, *hare uiterste punten* naar het Westen toe *loopen naar de zee*, nl. de Middellandsche Zee.

6. **והיה לכם הים הגדול וגבול**, *en* die grens *zal u zijn de groote zee*, — de Middellandsche Zee, aldus genoemd in tegenstelling met de Doode Zee en de binnenmeren, — *en het gebied* der zee, v. s. de kuststreek, v. a. de langs de kust liggende eilanden. Anderen verklaren den ו van וגבול in den zin van den ל, dus: *de groote zee zal u tot grens zijn.* Vgl. Deut. 3,16 en 17 en vele plaatsen in Josua, waaruit met zekerheid blijkt, dat וגבול geographische term is in den zin van: *het aangrenzend gebied.* De ook in den Thalmoed voorkomende opvatting, dat een reeks eilandjes langs de kust bedoeld is, — gelegen binnen een lijn, loopende van het N.-Westelijke punt naar het Z.-Westelijke punt der landsgrenzen bij den Nachal Mitsrajim, — komt mij daarom het meest aannemelijk voor.

7. **תתאו.** Pi'el van תאה = תוה, een teeken maken, *een lijn trekken.* — **הר ההר**, het Noordelijkste punt van Palaestina, is niet hetzelfde als de 33,38 genoemde top in het Zuid-Oosten, waar Aharon stierf. Het is een bergtop in de nabijheid eener plaats Amana.

8. **לבא חמת**, *naar den weg naar Chamath*, waarschijnlijk een natuurlijke grens, zie Num. 13,21; — het beteekent niet: *tot naar Chamath*, misschien wel: *in de richting naar Chamath.* — **תוצאת**, *een uitlooper*, in Noordelijke of in Oostelijke richting, loopt naar Tsedad.

10. **והתאויתם**, waarschijnlijk verlengde vorm voor והתוויתם of voor

ה עַצְמֹנָה : וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן נַחְלָה מִצְרַיִם וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו
ו הַיָּמָּה : וּגְבוּל יָם וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה־יִהְיֶה לָכֶם
ז גְּבוּל יָם : וְזֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ
ח לָכֶם הֹר הָהָר : מֵהֹר הָהָר תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת וְהָיוּ תוֹצְאֹת
ט הַגְּבֻל צְדָדָה : וְיָצָא הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן
י זֶה־יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן : וְהִתְאִוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֶדְמָה
יא מֵחֲצַר עֵינָן שְׁפָמָה : וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעָיִן
יב וְיָרַד הַגְּבֻל וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־כִּנֶּרֶת קֵדְמָה : וְיָרַד הַגְּבוּל
הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ
יג לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב : וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת
הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת
יד לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה : כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי
לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה

והתאיתם. — שפמה, Shepham is waarschijnlijk de grot, waar de Jordaan ontspringt, die bij JOSEPHUS *Banjas* of *Paneas* heet.

11. **וירד**, of: *naar het Zuiden gaan*, of: *het dal inloopen*, van de bergen af naar beneden. — לעין, òf een stad *'Ajin*, die haar naam ontleent aan een bekende bron, òf die bron zelve. — ומחה, *slaan*, raken, vgl. נגע, aanraken, en **נֶגַע**. vijandige *slag*, ramp. De grens *raakt* dus en loopt langs כתף ים כנרת, *den schouder*, de zijde van *het meer Kinnéreth*, nl. *de Oostzijde*, zoodat het meer, later meer van Galiléa of van Tiberias genoemd, binnen Palaestina komt te liggen.

12. **הירדנה**, *naar den Jordaan*; daar de grens, den Oostelijken oever van het meer van Tiberias volgend, van den loop van den Jordaan was afgeweken, gaat zij nu weer tot den loop dier rivier terug en volgt dien tot hare monding in de Zoutzee, die het Zuidelijkste punt der Oostgrens vormt, — תוצאתיו.

13. **ויצו.** Mozes gebood nu het volk, het land, welks grenzen hiervoren zijn omschreven, slechts onder de 9½ stam te verdeelen, daar de 2½ hun gebied ten Oosten van den Jordaan hadden gekregen. *De* 9½ stam, die nog overzijn, — daarom de bepalende ה', **לתשעת המטות וחצי המטה**.

14. Bij Menasshé is לבית אבתם weggelaten, omdat niet *alle* vadershuizen hun deel in het Trans-Jordaansche ontvingen. — לקחו ... לקחו נחלתם, gewone herhaling van het werkwoord ná een lang zindeel, dat gezegde en voorwerp van elkander scheidt.

15 hebben hun erfdeel genomen. Deze twee en een halve stam
hebben hun erfdeel verkregen, aan deze zijde van den Jordaan
tegenover Jerécho, oostwaarts, in de richting van zonsopgang."
17 16 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Dit zijn de namen
der mannen, die het land voor u als erfdeel ontvangen zullen:
18 de priester El'azar en Jehoshoea', de zoon van Noen. En telkens
één vorst van elken stam zult gij er bij nemen, om het land
19 als erfdeel te ontvangen. En dit zijn de namen dier mannen:
20 voor den stam Juda: Kaleb, de zoon van Jephoenné. Voor den
stam der zonen van Simon: Shémoeël, de zoon van 'Ammiehoed.
22 21 Voor den stam Benjamin: Eliedad, de zoon van Kislon. Voor
den stam der zonen van Dan als vorst: Boekkie, de zoon van
23 Joglie. Voor de zonen van Joseph, voor den stam der zonen
24 van Menasshé als vorst: Channieël, de zoon van Ephod. Voor
den stam der zonen van Ephrajim als vorst: Kemoeël, de zoon
25 van Shiphtan. Voor den stam der zonen van Zeboeloen als vorst:
26 Elietsaphan, de zoon van Parnach. Voor den stam der zonen
27 van Jissachar als vorst: Paltieël, de zoon van 'Azzan. Voor
den stam der zonen van Asher als vorst: Achiehoed, de zoon
28 van Shelomie. Voor den stam der zonen van Naphthalie als
29 vorst: Pedaël, de zoon van 'Ammiehoed. Deze zijn het, die de
Eeuwige bij bevel heeft aangewezen, om den kinderen Israëls
hun erfdeel te geven aan het land Kena'an."

35 1 De Eeuwige sprak tot Mozes in de valleien van Moab, bij
2 den Jordaan tegenover Jerécho, als volgt: „Gebied den kin-
deren Israëls, dat zij den Levieten, van hun erfelijk bezit, steden
geven om te wonen; en een weideplaats bij de steden, rondom
3 haar, zult gij den Levieten geven. De steden zullen hun nu tot
woning dienen; en hare weideplaatsen zullen dienen voor hun vee,
voor hun verworven bezit en voor al hunne levende wezens

---

15. קדמה מזרחה, evenals in נגבה תימנה, Ex. 26,18, worden hier de beide uitdrukkingen voor *Oosten* naast elkander gebruikt.

16. אשר ינחלו לכם, *die voor u*, in uw naam, als uw vertegenwoordigers, *het land als erfdeel zullen in bezit nemen*; v. a. *die u het land als erfdeel zullen toewijzen*. Als zoodanig worden aangewezen: één man, uit ieder der betrokken stammen, onder algemeene leiding van den hoogepriester El'azar en Mozes' opvolger Jehoshoea'. De orde, waarin de stammen hier genoemd zijn, komt bijna geheel overeen met de ligging van hun stamgebied in Palaestina, van Zuid naar Noord. Wij zagen echter reeds vroeger, dat, naar eene opvatting, slechts het ieder toekomend deel in het stamgebied bij het lot werd aangewezen, niet echter de ligging van het stamgebied zelf. In deze opvatting kan bij de aanwijzing van het land van iederen stam de hier gegeven lijst als uitgangspunt hebben gediend. Evenals Jehoshoea' en Kaleb 38 jaren te voren verzekerd was, dat zij in het land zouden komen, kan ook den hier genoemden met hun aanwijzing tot hun ambt tegelijk de verzekering zijn gegeven, dat zij tot beëindiging hunner functie in het leven zouden blijven.

(שני (ש"נ) רביעי)

טו לִקְחוּ נַחֲלָתָם : שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם
מֵעֵבֶר לִירְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה : * פ
טז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
יז יְנַחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן : וְנָשִׂיא
יח אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְחוּ לְנַחֵל אֶת־הָאָרֶץ : וְאֵלֶּה
כ שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה : וּלְמַטֵּה בְּנֵי
כא שִׁמְעוֹן שְׁמוּאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד : לְמַטֵּה בִנְיָמִן אֱלִידָד בֶּן־כִּסְלוֹן :
כב כג וּלְמַטֵּה בְנֵי־דָן נָשִׂיא בֻקִּי בֶּן־יָגְלִי : לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי־
כד מְנַשֶּׁה נָשִׂיא חַנִּיאֵל בֶּן־אֵפֹד : וּלְמַטֵּה בְנֵי־אֶפְרַיִם נָשִׂיא
כה קְמוּאֵל בֶּן־שִׁפְטָן : וּלְמַטֵּה בְנֵי־זְבוּלֻן נָשִׂיא אֱלִיצָפָן בֶּן־פַּרְנָךְ :
כו כז וּלְמַטֵּה בְנֵי־יִשָּׂשכָר נָשִׂיא פַּלְטִיאֵל בֶּן־עַזָּן : וּלְמַטֵּה בְנֵי־אָשֵׁר
כח נָשִׂיא אֲחִיהוּד בֶּן־שֶׁלֹמִי : וּלְמַטֵּה בְנֵי־נַפְתָּלִי נָשִׂיא פְּדַהְאֵל
כט בֶּן־עַמִּיהוּד : אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחֵל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

חמישי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן : * פ

לה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר :
ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשָׁבֶת
ג וּמִגְרָשׁ לָעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם : וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם
לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכָל חַיָּתָם :

---

22. נשיא is bijstelling, behoort niet bij den eigennaam, de zin is: voor den stam N. treedt als vorst op enz.

29. לנחל ··· בארץ, *een deel te geven aan het land*; v. a. *erfdeel aan te wijzen in het land*, daar het Trans-Jordaansche door Mozes reeds verdeeld was.

HOOFDSTUK XXXV. 2. ונתנו, *zij zullen*, stam voor stam, van het te veroveren bezit *steden geven aan de Levieten*, die dezen als speciale woonplaatsen zullen dienen en hun blijvend, onvervreemdbaar eigendom zullen zijn (Lev. 25,32 vv.). Naar vs. 8 werd het aantal steden, naar de getalsterkte der stammen, over de verschillende deelen des lands verdeeld. De uitvoering zie Jos. 21. — מנחלת אחוזתם. אחות נחלה = נחלת אחוזה, *erfelijk bezit*. — Over מגרש zie Lev. 25,34.

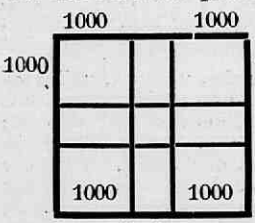
3. לבהמתם, *hun* rundvee, last- en trekdieren. — ולרכשם, den *veestapel*, vooral het kleinvee, dat het eigenlijke hoofdbestanddeel van het vermogen

4 Deze weideplaatsen der steden, die gij den Levieten geven
zult, zullen zijn van den muur der stad naar buiten, duizend
5 el rondom. Gij zult buiten de stad meten: aan de oostzijde
twee duizend el en aan de zuidzijde twee duizend el en aan
de westzijde twee duizend el en aan de noordzijde twee duizend
el en de stad in het midden; dit zullen hun de weideplaatsen
6 rondom de steden zijn. De steden, die gij den Levieten geven
zult, — de zes toevluchtsteden namelijk, die gij aanwijzen moet,
opdat de moordenaar daarheen vluchte; en behalve deze zult gij

---

vormt en daarom ook מקנה heet. — ולכל חיתם, *en voor al hunne* verdere *levende wezens*, zooals bijen, duiven etc.; dan zijn hier alle *levende* elementen van hun bezittingen genoemd. Anderen, met den Thalmoed: *voor al hunne levensbehoeften*, bijv. voor het wasschen van kleederen; vgl Jes. 57,10; men verklaart dan ook רכושם door: *voorraden aan goederen*, die op erven buiten de stad kunnen worden opgestapeld. Dan wordt dus als bestemming van den מגרש aangegeven: weide-plaats voor het vee, stapelplaats voor goederen en aangewezen ruimte voor alle in huis niet te verrichten bezigheden ten behoeve van het gezin.

4 en 5. Deze beide verzen leveren groote moeilijkheid op, daar vs. 4 van 1000 el, vs. 5 daarentegen van 2000 el spreekt. RASHIE meent, dat rondom de stad eerst aan alle vier zijden een strook van 1000 el breed als weide-plaats werd aangewezen, en daaromheen wederom een strook van 1000 el breedte in alle richtingen tot velden en wijngaarden, dus ter beplanting; vs. 4 spreekt dan enkel van den מגרש, vs. 5 van de *beide* strooken te zamen. MAIMONIDES meent, dat behalve den מגרש-strook van 1000, nog een tweede voor beplanting ter breedte van 2000 el werd toegewezen, samen dus 3000 el. NACHMANIDES meent, dat inderdaad *buiten* de stad aan weerszijden slechts 500 el werd gegeven, te zamen dus 1000 el, — de strooken met de stad, die dan op 1000 el in het vierkant gesteld wordt, geven dus een vierkant waarvan de zijden 2000 el lang zijn. Zoo vat althans LUZZATTO NACHMANIDES op (vgl. Bioer); anderen verklaren: 1000 el aan weerszijden, zoodat, de stad buiten rekening latende, de zijde van het buitenste quadraat 2000 el wordt.

LUZZATTO verklaart: vs. 4 *buiten den stadsmuur* een strook van 1000 el, vs. 5, *van buiten de stad* gerekend, van af het huizencomplex, dat de stad vormt, echter 2000 el, daar tusschen de huizen en den muur *binnen* den muur een vrije strook van 1000 el gelaten moest worden. Nog anderen meenen, dat evenals er een Shékel des heiligdoms was, dubbel zoo groot als de gewone Shékel, er evenzoo een *el* des heiligdoms was, dubbel zoo groot als de gewone; vs. 4 rekent dan met die *dubbele* ellen, die vs. 5 in *gewone* ellen omzet; zulk eene *el des heiligdoms* vinden wij echter nergens vermeld. Weer anderen meenen, dat vs. 5 spreekt van 2000 el, van *uit het midden der stad* gemeten, והעיר בתוך; vs. 4 daarentegen van *buiten* den stadsmuur af; dan zouden al de steden juist een quadraat van 1000 bij 1000 el hebben gevormd, wat zeer onwaarschijnlijk is, daar o. a. Cheshbon en 'Ashtharoth, de hoofdsteden van Siechon en 'Óg, tot de Levietensteden behoorden, die zeker wel veel grooter waren. — Dat er *twee* strooken waren, hetzij dan in de voorstelling van RASHIE en MAIMONIDES *buiten* de

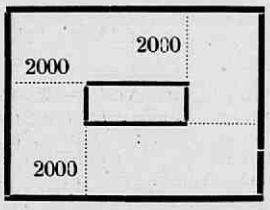
ד וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף
ה אַמָּה סָבִיב : וּמַדְתֶּם מִחוּץ לָעִיר אֶת־פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם
בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם ׀ אַלְפַּיִם
בָּאַמָּה וְאֶת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה יִהְיֶה
יֹּלָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים : וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת
שֵׁשׁ־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וְעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ

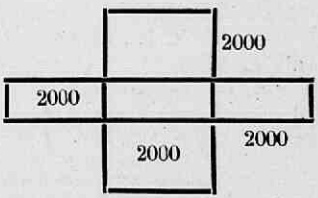
stad, of naar LUZZATTO één binnen en één buiten den muur, blijkt uit het Jos. 21 en I Kron. 6 bij iedere stad gebruikte meervoud מגרשׁה of מגרשׁיה.

Het ligt in den aard der zaak, dat, om zulke 1000 el breede strooken te kunnen toevoegen, de omtrek der stad een regelmatigen vorm moest hebben, of althans in regelmatigen vorm moest gebracht worden. De Thalmoed verklaart nu, dat men over de uiterste punten elkander loodrecht snijdende lijnen trok, zoodat een rechthoek werd gevormd, die als stadsgebied beschouwd werd; van die lijnen af rekende men dan eerst nog een strook van $70^2/_3$ el breedte bij de stad en vandaar af mat men de 2000 el. Dat men het gebied tot een rechthoek maakt, heeft boven den eenvoudigen cirkelvorm dit voor, dat de *hoeken* tot het stadsgebied en dus ook tot de open strooken, gerekend worden.

5. **זה יהיה להם מגרשי הערים**, *dit*, deze strooken van 2000 el, *zal voor hen*, de Levieten, *zijn tot weide-plaatsen der steden*. Hoewel מגרש in engeren zin enkel de *weide-plaatsen* van 1000 el omvat, waarvan vs. 4 sprake is, beteekent het in wijderen zin: het *geheele*, rondom de stad *vrij te laten terrein*, van 2000 el breedte in alle richtingen. — והעיר בתוך. Zooals wij reeds zagen, v. s.: *van het midden der stad af* gemeten; anderen: *en de stad in het midden*, zoodat er op tweeduizend el afstand van de stad, wier grondvlak nu een rechthoek vormt, aan de vier zijden opnieuw lijnen worden getrokken en een *rechthoek* gevormd.

en niet:

6. **ואת הערים** is voorwerp van het vs. 8 voorkomende werkwoord תרבו; *de steden... zult gij* van den stam met groot grondgebied *veel doen zijn;* wegens den langen tusschenzin is aan het begin van vs. 8 dan והערים herhaald. Anderen: *wat aangaat de steden*, die *gij den Levieten geven zult met de zes toevluchtsteden* enz.: ועליהם, *daarbij dan* zult gij voegen enz. de ו in versterkenden zin, met nadruk. — ערי המקלט, die vs. 9 vv. besproken worden. מקלט van קלט, *terugtrekken*, v. d. in zich opnemen, *toevlucht*. — ועליהם, *aan deze toevluchtsteden zult gij toevoegen 42 steden*, die ook in zekere mate naar den Thalmoed als toevluchtsteden gelden.

7 nog twee en veertig steden geven, Al de steden dus, die gij
den Levieten geven zult, acht en veertig steden; zij met hare
8 weideplaatsen, — De steden nu, die gij van het bezit der kin-
deren Israëls geven zult, zult gij van dengene, die veel bezit,
veel doen zijn, en van dengene, die weinig bezit, minder doen
zijn; ieder zal naar evenredigheid van zijn erfdeel, dat zij
erven zullen, van zijne steden den Levieten geven."
10 9 De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: „Spreek tot de kin-
deren Israëls en zeg tot hen: Wanneer gij nu den Jordaan
11 overtrekt naar het land Kena'an, — Moet gij goed te bereiken
steden voor u uitkiezen, toevluchtsteden zullen zij u zijn; en
daarheen zal vluchten een moordenaar, die een persoon heeft
12 doodgeslagen zonder opzet. De steden zullen u tot toevlucht
dienen tegen den losser, opdat de moordenaar niet gedood
worde, alvorens hij vóór de gemeente te recht gestaan heeft.
13 De steden, die gij aanwijzen zult — zes toevluchtsteden zullen
14 het voor u zijn. Drie dezer steden zult gij aan deze zijde

---

7. אתהן, vierde naamval afhankelijk van תתנו, — hoewel eigenlijk parallel staande met והנערים aan het begin van het vers, dat in den eersten naamval staat.

8. הרב. Uit Josua 21 blijkt, dat hier niet alleen aan de *getalsterkte*, maar ook aan de uitgebreidheid van het grondgebied en de beteekenis der steden wordt gedacht; vgl. NACHMANIDES.

11. והקריתם, evenals Gen. 24,12: *doen treffen*, gij zult steden gemakkelijk bereikbaar doen zijn, hier: gemakkelijk te bereiken steden aanwijzen, vgl. Deut. 19,3. IBN 'EZRA brengt het in verband met קריה, *stad*, en verklaart: *steden bouwen*; het gold echter niet den bouw van *nieuwe* steden met die bestemming, maar aanwijzing van *bestaande* steden tot dat doel. Anderen brengen het in verband met קרה, waarvan תקרה, *zoldering*, en verklaren dan ook: *bouwen*, waartegen bovendien nog het bezwaar bestaat, dat *bezolderen* niet hetzelfde is als *bouwen*. — De hier volgende wet, Ex. 21,13 reeds in algemeene bewoordingen toegezegd, geeft het middel aan de hand, om dengene, die zonder opzet aan een menschenleven een einde heeft gemaakt, aan de noodlottige gevolgen daarvan te onttrekken. — רצח, *moordenaar*, zooals uit het gebruik in vs. 16 vv. blijkt, eigenlijk een *moordenaar* in den strafrechterlijken zin, iemand, die met voorbedachten rade een moord pleegt, heeft ook een algemeene beteekenis: iemand, die aan een anders leven een einde maakt, door manslag of dgl. De volgende zinsnede heldert nu op, dat hier van een zonder opzet gepleegden doodslag sprake is. — בשגגה, eig. *in dwaling*, naar uit Ex. 21,13 blijkt: niet met het opzet om te dooden, en wel zoo, dat het gebeurde niet het gevolg is van grove nalatigheid, noch ook ten eenenmale onberekenbaar was.

12. מגאל, eig. *losser*, die naar Lev. 25,25, als losser der verkochte familiegoederen optreedt, dus voor de belangen der familie moet opkomen, is de naaste bloedverwant; hij heeft hier de plicht te zorgen, dat de moordenaar bestraft worde; — dat aan *bloedwraak* in den gewonen zin ook bij de uitdrukking גאל הדם niet gedacht wordt, en dus in Israël geen *recht van bloedwraak* gehandhaafd bleef, blijkt uit het slot van ons vers,

ז אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר׃ כָּל־הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים
ח וּשְׁמֹנֶה עָרִים אֶתֶן וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶן׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ
מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְעַט תַּמְעִיטוּ
אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם׃ * פ (35,8)
ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
י אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן׃ וְהִקְרִיתֶם
לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־
יא נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה׃ וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת
יב הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט׃ וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתֵּנוּ
יג שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם׃ אֵת ׀ שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ

---

waarbij ook voor den opzettelijken moordenaar *terecht staan*, לפני העדה, *voor* de rechtbank als vertegenwoordigende *de gemeente*, wordt geëischt. De bloedwraak, die misschien, gelijk bij de meeste oude, en bij vele nieuwere volken, ook onder Israël als *gewoonterecht* bekend was, zou juist door de instelling der toevluchtsteden worden opgeheven. — ולא ימות הרצח, *opdat de moordenaar niet gedood worde*, naar den Thalmoed nòch de opzettelijke *moordenaar*, nòch hij, die zich aan doodslag heeft schuldig gemaakt. Wie iemand gedood had, hetzij met of zonder opzet, vluchtte aanstonds naar een der toevluchtsteden, vanwaar hij vanwege de rechtbank teruggehaald werd ter behandeling zijner zaak. Bleek hij met opzet te hebben gehandeld en was aan de eischen van strafvordering voldaan, dan werd hij ter dood veroordeeld; viel hij in de termen dezer wet, dan luidde zijn vonnis: verbanning naar eene toevluchtstad; was ook dit niet het geval, dan werd hij vrijgesproken; vgl. vs. 25; והשיבו, vgl. Jos. 20,4 vv. — העדה, *de gemeente*, gelijk zoo dikwijls: de vertegenwoordiging der gemeente, naar de traditie: eene rechtbank van 23 leden.

13. **והערים**, *en wat* het aantal *betreft* van *de steden*, אשר תתנו, *welken gij* die bestemming *zult geven*. De Thalmoed verklaart: de steden, die gij zult aanwijzen, *zullen* eerst *als het zes toevluchtsteden zijn*, als zoodanig werken; de naar Deut. 4,43 door Mozes aangewezen drie steden in het transjordaansche golden niet eerder als toevluchtsteden, dan ná aanwijzing der drie in het eigenlijke Palaestina (Jos. 20,7). Het aantal was weliswaar vs. 6 reeds genoemd, doch slechts terloops, zoodat het hier zeer goed uitdrukkelijk kan bepaald zijn.

14. **מעבר לירדן** kan natuurlijk beide zijden van den Jordaan bedoelen; uit de tegenstelling in ons vers blijkt, dat hier, zooals op vele plaatsen in den Pentateuch, de Oostelijke Jordaanoever bedoeld is, het gebied van de $2^1/_2$ stam. Dat het aantal toevluchtsteden in beide deelen des lands, die door den Jordaan gescheiden werden, even groot was, vindt volgens NACHMANIDES zijne eenvoudige verklaring in de bijna gelijke oppervlakte van beide deelen.

van den Jordaan aanwijzen, en de drie andere steden zult gij in het land Kena'an aanwijzen; toevluchtsteden zullen zij zijn;
15 Voor de kinderen Israëls zoowel, als voor den vreemdeling en den bijwonende onder hen, zullen deze zes steden tot toevlucht dienen, opdat ieder, die zonder opzet een persoon doodgeslagen
16 heeft, er heen kunne vluchten. Doch indien hij met een ijzeren voorwerp iemand geslagen heeft, zoodat deze gestorven is, dan
17 is hij een moordenaar; gedood zal de moordenaar worden. En indien met een te hanteeren steen, waardoor men sterven kan, hij hem geslagen heeft, zoodat hij gestorven is, dan is hij een
18 moordenaar; gedood zal de moordenaar worden. Of als met een houten te hanteeren voorwerp, waardoor men sterven kan, hij hem geslagen heeft, zoodat hij gestorven is, dan is
19 hij een moordenaar; gedood zal de moordenaar worden. De bloedschuld-losser, hij zal den moordenaar dooden; waar hij
20 hem aantreft, zal hij hem dooden. En indien hij hem uit haat een stoot heeft toegebracht, of met arglist iets op hem
21 geworpen, zoodat hij gestorven is; Of hem uit vijandschap met zijne hand geslagen heeft, zoodat hij gestorven is,

---

15. ולגר, *en voor den vreemde*, den proseliet, — ולתושב, *en voor den bijwonende*, den תושב גר, den geboren heiden, die de Noachidische plichten op zich heeft genomen, geldt onder zekere omstandigheden bij onopzettelijke moord de wet omtrent ballingschap naar een der toevluchtsteden; in ieder geval kan ook hij niet dan gerechtelijk wegens moord gedood worden.

16—21 bevatten de omschrijving van de bijzondere omstandigheden, die bij den moord met voorbedachten rade gerechtelijke bestraffing mogelijk maken. Daarbij komen, behalve de tegenwoordigheid bij de daad en de waarschuwing onmiddellijk voor de daad van ten minste twee rechtsgeldige getuigen (vgl. vs. 30), — waardoor dus de voorbedachte raad en het bewustzijn der misdaad worden vastgesteld, — vooral de objectieve, *feitelijke* omstandigheden in aanmerking: de door den dader aangewende middelen, of dus naar menschelijke berekening de dood als het directe gevolg van de handeling des daders is te beschouwen. Daarbij komt het aan op grootte, stof en toestand van het moordwerktuig, op de door den dader aangewende kracht, op de bedreigde en werkelijk getroffen lichaamsdeelen van het slachtoffer en zijn lichamelijke gesteldheid enz., altemaal punten, die naar de traditie in den tekst zijn aangeduid. — Vóór alles houde men echter in het oog, dat door de noodzakelijke waarschuwing reeds dadelijk het geval van manslag is uitgesloten en er dus uitsluitend van moord met voorbedachten rade sprake is. — Als stof van het werktuig worden genoemd: ijzer. steen en hout (16, 17, 18), bij welke twee laatsten de bijvoeging יד gevoegd wordt, d. w. z. *een te hanteeren steen of houten voorwerp*, dat is: niet te groot, zoodat het niet in de hand is te nemen, doch vooral ook niet te klein, van voldoende grootte, om zoodanig ernstig gevolg mogelijk te maken; bij *ijzer* ontbreekt die bijvoeging, naar den Thalmoed omdat in den regel *elke*, ook de kleinste wond, door ijzer toegebracht, den dood tengevolge kan hebben. Evenzoo ontbreekt bij ijzer de bijvoeging אשר ימות בו, *waardoor men sterven kan*, die bij steen en hout wél staat; het instrument zoowel als de toegebrachte slag moeten zoo zijn, dat de ingetreden dood als gevolg van den slag

מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי
יט מִקְלָט תִּהְיֶינָה: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה
שֵׁשׁ־הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
כ וְאִם־בְּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ:
כא וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ וַיָּמֹת רֹצֵחַ הוּא מוֹת
כב יוּמַת הָרֹצֵחַ: אוֹ בְכְלִי עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ וַיָּמֹת
כג רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ: גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־
כד הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ־בוֹ הוּא יְמִתֶנּוּ: וְאִם־בְּשִׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ אוֹ־
כה הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה וַיָּמֹת: אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת

---

beschouwd moet worden; bij ijzer komt het op de grootte van het werktuig niet aan. Eindelijk הכהו ויּמת, naar deskundig oordeel *moet hij hem geslagen hebben, zoodat hij ervan is gestorven*, d. w. z. moet de dood het directe gevolg van den slag zijn. Eerst als aan al deze voorwaarden voldaan is, *is hij een moordenaar en moet deze moordenaar*, — הרצח, *de* zooeven genoemde, — door menschenhand *gedood worden*. Uit vs. 24 blijkt, dat over al deze punten על המשפטים האלה, de rechtbank alleen te beslissen heeft.

19. גאל הדם, *de losser der bloedschuld*, de naaste bloedverwant, wiens taak het is, voor het vergoten familiebloed recht te eischen, is bij gerechtelijke veroordeeling de eerst aangewezene ter voltrekking van het vonnis. — בפגעו בו, *als hij hem aantreft;* nadat de moordenaar gerechtelijk veroordeeld is, doch dit vonnis, bijv. tengevolge van op de vlucht gaan van den moordenaar, niet wordt voltrokken, heeft hij zijn leven verbeurd en kan door den naasten verwant zelfs in een der vrijsteden gedood worden, zonder dat deze daarvoor gestraft zal worden, wanneer later zijne zaak gerechtelijk behandeld wordt. Van dooden door den bloedwreker zonder rechterlijk vonnis is nergens sprake. Luzzatto: *doordien hij hem treft*, aanvalt, zonder dat hij, de moordenaar, in staat is tegenweer te bieden; zooals Recht. 8,21; I Sam. 22,17 e. a. p., waar het altijd wijst op dooden van ongewapenden of geboeiden; de rechtbank „geeft den moordenaar den bloedlosser in handen" (Deut. 19,2) geboeid, zoodat hij geen weerstand kan bieden, — en de bloedlosser *treft hem*, d. w. z. doodt hem. — הוא, zoowel in het eerste als het tweede zindeel met bijzonderen nadruk, *hij* in de eerste plaats zal hem dooden.

20 en 21, gevallen, waarbij geen *werktuig* voor den moord gebruikt is, — waarbij dus eveneens erop gelet moet worden, of de kracht en de middelen voldoende waren en direct het noodlottige gevolg veroorzaakten. — יהדפנו, *stooten, wegstooten;* daar met hand of voet stompen of stooten zonder meer in het volgende vers begrepen is, verklaren sommigen hier: *stooten tegen iets anders*, zoodat ons vers de beide gevallen behandelt van werpen van den persoon op een zaak of van een zaak op den persoon. De *haat* als drijfveer en het *opzet* moeten natuurlijk door getuigen bewezen zijn. — השליך עליו, hier moet zeker als voorwerp bijgedacht worden: *een zaak*.

21. באיבה, van איב; naar Luzzatto: zich in daden toonende vijandschap; שנאה daarentegen meer: gevoel van haat (vgl. Ex. 23,5).

dan moet hij, die geslagen heeft, gedood worden; een moordenaar is hij; de bloedschuld-losser zal den moordenaar doo-
22 den, waar hij hem aantreft. Doch heeft hij hem onverwacht, zonder vijandschap een stoot toegebracht, of eenig voor-
23 werp op hem geworpen zonder arglist; Of met een steen, waardoor men sterven kan, zonder te zien, en heeft dien op hem doen vallen, zoodat hij gestorven is, terwijl hij hem niet vijandig was, noch gezocht heeft hem kwaad te doen;
24 Dan zal de gemeente richten tusschen hem, die den slag toegebracht heeft, en den bloedschuld-wreker, op grond van deze
25 rechtsvoorschriften. De gemeente zal den moordenaar uit de hand des bloedlossers redden, en de gemeente zal hem weder terug doen keeren naar zijne toevluchtstad, waarheen hij gevlucht was; en hij zal daarin gevestigd blijven tot den dood des hoogepriesters, dien men met de heilige olie gezalfd heeft.
26 Doch indien de moordenaar uitgaan zal buiten het gebied zijner
27 toevluchtstad, waarheen hij vluchten zal; En de bloedlosser hem vindt buiten het gebied zijner toevluchtstad, en de bloedlosser

---

22—28. De wetten omtrent den niet opzettelijken moordenaar en zijne straf. — בפתע, *plotseling*, zonder dat hij het wist; zie 6,9; noch de voorbedachte raad, nóch de wil is aanwezig om te dooden; als hij niet eens weten *kon*, dat de verslagene hem in den weg liep bijv., dan is hij vrij van elke straf, daar hij אנוס is, onder force-majeur gehandeld heeft. — בלא איבה, *zonder* voorafgaande *vijandschap*, daar bij een vijand het vermoeden van opzet voor de hand ligt of althans van zoo grove nalatigheid, dat het bijna opzet wordt. — בלא צדיה, *zonder opzet*, zonder het bewuste doel om te dooden.

23. **או בכל אבן**, *of* geschiedt het *met eenigen steen, waardoor men sterven kan*, zoodat de dood aan niets anders kan worden toegeschreven. — בלא ראות, *zonder te zien*, zonder dat hij, de moordenaar, het slachtoffer zag. — ויפל עליו, *en hij deed het vallen*, was directe, actieve oorzaak, dat het viel, — of: *liet het vallen*, indirecte, passieve oorzaak, de zaak schoot hem uit de hand en viel. Naar de traditie letterlijk op te vatten: alleen dán wordt hij met ballingschap gestraft, als het in de bedoeling van den dader lag, de zaak, waardoor de dood wordt veroorzaakt, in neerwaartsche richting te bewegen, bijv. bij het afhijschen, — niet echter, als hij de zaak wilde ophalen en zij tegen zijn wil een neerwaartsche richting insloeg.

24. **העדה**, *de* vertegenwoordiging der *gemeente*, eene rechtbank van 23 leden; het meervoud ושפטו bij een verzamelwoord. Het gerechtshof zal een oordeel uitspreken in de zaak, die hangende is tusschen den bloedlosser en den moordenaar; de eerste zal aan opzet willen denken, ten einde het vergoten bloed van zijn familielid te lossen door dat van den moordenaar, en dus diens ter dood veroordeeling eischen; de aangeklaagde zal beweren niet schuldig te zijn; — die vraag zal in ieder geval de rechtbank hebben uit te maken. — על המשפטים האלה, *op grond van deze rechtsvoorschriften*, of hij ter dood of tot verbanning moet veroordeeld worden, of wel geheel vrij te spreken is.

25. **והצילו**, *en zal* den aangeklaagde *redden*, zoo een der van af vs. 22 besproken gevallen zich heeft voorgedaan; de Thalmoed: *en zal*, indien maar eenigszins mogelijk, den aangeklaagde *redden*, zoodat bij voorkeur

מוֹת־יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ
כּב בְּפִגְעוֹ־בוֹ : וְאִם־בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו
כג כָּל־כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה : אוֹ בְכָל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת
וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ :
כד וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים
כה הָאֵלֶּה : וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ
אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד־
כו מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ : וְאִם־יָצֹא
כז יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה : וּמָצָא
אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם

---

in het strafrecht naar vrijspraak moet worden gestreefd. — והשיבו, *zij zullen hem t e r u g brengen naar de stad, waarheen hij* reeds vroeger *gevlucht w a s.* Hieruit en uit Jos. 20,4 vv. blijkt, dat ieder, die, op welke wijze ook, een mensch had gedood, vluchtte naar eene toevluchtstad en daar, na een summier onderzoek door de hoofden der stad, werd opgenomen; op aanklacht der getuigen ter bestemde plaats werd dan de moordenaar gerechtelijk onder vrijgeleide uit de toevluchtstad naar de zitting der bevoegde rechtbank gebracht; luidde dan het vonnis op ballingschap, dan werd hij *teruggebracht* naar de toevluchtstad, waarheen hij vroeger *gevlucht was.* De rechtbank zorgt dan ook voor geleide, zoodat de verwanten hem ook op reis niet kunnen treffen. — וישב בה, *hij moet daarin blijven wonen,* de verbanning is een *straf;* in de gevallen, waarin het zelfs niet tot eene veroordeeling tot verbanning komt, maar de aangeklaagde geheel wordt vrijgesproken, is de bloedverwant des verslagenen, die den onwillekeurigen moordenaar doodt, natuurlijk aan de volle strengheid der wet onderworpen. — עד מות הכהן הגדל, *tot den dood van den hoogepriester, dien men met de heilige olie gezalfd heeft;* uit de herhaling der uitdrukking *hoogepriester,* vs. 28, maakt de Thalmoed op, dat allen, die ooit met hoogepriesterlijke waardigheid bekleed waren, door hun dood den verbannene het recht op terugkeer geven. De verbannene moet in zijn toevluchtsoord *blijven* en mag het om geene reden verlaten, zelfs niet als het land hem zou noodig hebben.

26. את גבול, *het gebied* der vrijstad, waartoe ook de vs. 6 besproken vrij te laten omstreek der stad behoort. — יצא את, evenals Ex. 10,29; naar den Thalmoed: alleen als hij *opzettelijk* het gebied der vrijstad verlaat; is het zonder opzet geschied, dan wordt de moord op hem met alle strengheid der wet bestraft.

27. De bloedlosser heeft dan het *recht,* niet den plicht, hem te dooden, en אין לו דמים, *er is wegens hem geen bloedschuld,* d. w. z. v. s. in het algemeen: wie hem ook doodt, wordt niet als moordenaar behandeld; v. a. slaat ook het slot van ons vers op den bloedlosser, zoodat ieder ander, hem doodende, als moordenaar behandeld wordt. (Vgl. voor אין לו דם Ex. 22,1).

den moordenaar vermoordt, dan is wegens hem geene bloed-
28 schuld. Want in zijne toevluchtstad moet hij blijven tot
den dood des hoogepriesters; en na den dood des hoogepries-
ters mag de moordenaar terugkeeren naar het land van zijn
29 bezit. Deze zullen u zijn tot rechtswet bij uwe nakomelingen,
30 in al uwe woonplaatsen. Al wie iemand doodgeslagen heeft,
naar de verklaring van getuigen zal men den moordenaar
dooden; doch één getuige kan niet tegen een persoon getuigenis
31 afleggen, ten doode. Gij zult geen losgeld aannemen voor den
persoon eens moordenaars, die ten doode toe schuldig is; maar
32 gedood moet hij worden. Ook zult gij geen losgeld aannemen
voor den gevluchte naar zijne toevluchtstad, om wederom in
het land te komen wonen, vóór den dood des hoogepriesters.
33 En gij zult het land niet schenden, waarin gij zijt; want het
bloed is het, dat het land schendt; en voor het land kan,
wegens het bloed, dat erin vergoten is, geene verzoening ge-
daan worden, dan door het bloed van hem, die het vergoten
34 heeft. Gij zult dus het land niet verontreinigen, waarin gij
woont, waarin Ik Mijn verblijf houd; want Ik, de Eeuwige,
houd Mijn verblijf te midden van de kinderen Israëls."

36 1 Nu naderden de hoofden der vadershuizen van de familie
der zonen van Gil'ad, den zoon van Machier, den zoon
van Menasshé, een van de familiën der zonen van Joseph,
en spraken vóór Mozes en vóór de vorsten, hoofden van

---

29. לחקת משפט, *tot wet omtrent strafrechts-oefening.* — בכל מושבתיכם, *in al uwe woonplaatsen;* zoolang nl. strafrecht in Palaestina wordt geoefend, moet het ook door Joodsche rechtbanken in de Joodsche nederzettingen buiten het land worden gehandhaafd.

30. כל מכה נפש, wat betreft *al wie iemand gedood heeft,* geldt voor de oefening van het strafrecht nog de volgende bepaling: *op grond van de verklaring van* ten minste twee *getuigen,* ירצח, *zal m e n* gerechtelijk, of: *hij,* de bloedlosser, na rechterlijk vonnis, *den moordenaar dooden.* — ועד אחד לא יענה, *en één getuige zal geene getuigenverklaring kunnen afleggen tegen iemand, zoodat* deze dientengevolge *gedood zou* kunnen *worden.*

31. אשר הוא רשע למות, *die een booswicht is ten doode,* d. i. die gerechtelijk gebleken is den dood schuldig te zijn. Het verbod, voor zijn leven losgeld aan te nemen, is tot de rechters gericht. De Thalmoed leidt mede hieruit af, dat bij verwonding en dgl. de straf uitsluitend in geldelijken afkoop bestaat. Vgl. onze aant. Ex. 21,24.

32. לָנוּס, v. s. = לָנוּס, *voor den gevluchte,* een lijdend deelwoord van den Kal, dat overigens van de ע"ו-stammen slechts zelden voorkomt, (zoo bijv. מוּל, besnedene); het deelwoord beteekent dan: *de reeds gevluchte,* dus niet eig. *lijdend,* maar *verleden,* en daarom ook van onzijdige werkwoorden gebruikt, als: ומורי (Jer. 17,13) *de* reeds lang *van Mij gewekenen,* e. a. p. (LUZZATTO). Anderen vatten het als onbepaalde wijs op: *om te*

כח אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם׃ כִּי בְעֵיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת
הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ
כט אֲחֻזָּתוֹ׃ וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל
ל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃ כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעֵד
לא אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת׃ וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ
לב אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי־מוֹת יוּמָת׃ וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס
לג אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן׃ וְלֹא־
תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת־
הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא־יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ־בָּהּ כִּי־אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ׃
לד וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן
בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ * פ

(פ"ג נחמיה) לו א וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה
מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי

---

vluchten, d. w. z. om af te koopen het vluchten, om hem geheel daarvan te dispenseeren, of zelfs maar לשוב enz. hem toe te staan *weder in het land* van zijn bezit *te gaan wonen* vóór den dood des hoogepriesters, — een duidelijk bewijs, dat de verbanning als een straf moet beschouwd worden en niet eenvoudig als beveiliging tegen bloedwraak.

33. **ולא תחניפו.** חנף, huichelaar, vleier, v. d. algemeen: snood, misdadig; het werkwoord dus: *misdadig maken*, ontwijden, schenden, profaneeren. Het opzettelijk vergoten *bloed*, de bloedschuld is het, die *het* land, welk ook, ontwijdt; ons vers spreekt algemeen; het volgende verstaat onder הארץ Palaestina.

34. **ולא תטמא** *en verontreinig niet*, enkelvoud, overgang van getal, gelijk meermalen voorkomt. IBN 'EZRA: dat *zij*, de תועבה, die slechtheid, *niet verontreinige*.

HOOFDSTUK XXXVI. 1. **ראשי האבות** = ראשי בתי האבות, evenals Ex. 6,25 en meermalen. Wij zagen reeds herhaaldelijk, dat בית אב en משפחה in wijderen en engeren zin worden gebruikt. Hier hebben wij daarvan een sprekend voorbeeld. *Gil'ad*, Tselofchad's grootvader, had zes zonen, die met hun nakomelingen samen de משפחת בני גלעד, *de familie der Gil'adieten* vormen; iedere tak, uit een der zes zonen van Gil'ad gesproten, heet nu hier בית אב, — terwijl aan het slot van het vers onder de ראשי אבות = ראשי בתי האבות, de *stammen*, dus complexen van familiën, te verstaan zijn. — De vraag wordt natuurlijk door belanghebbenden gesteld; een deel der zonen van Machier moet dus zijn erfdeel in het eigenlijke Palaestina hebben gekregen; en 32,39 worden niet *alle* Machierieten bedoeld.

2 vadershuizen der kinderen Israëls. Zij zeiden: „[U,] mijn heer! heeft de Eeuwige geboden, om het land door het lot tot erfdeel te geven aan de kinderen Israëls; tevens echter is mijn heer door den Eeuwige geboden, om het erfdeel van onzen broeder Tselophchad aan zijne dochters te geven. Wanneer zij nu de vrouwen worden van een van de zonen uit een der stammen der kinderen Israëls, dan wordt haar erfdeel van het erfdeel onzer vaderen afgenomen, en iets gevoegd bij het erfdeel van den stam, aan wiens leden zij zullen gaan behooren; en zoo zal van het ons door het lot toegewezen erfdeel afgenomen worden. 4 En wanneer ook voor de kinderen Israëls het Jobeljaar zijn zal, dan zal haar erfdeel bij het erfdeel van dien stam gevoegd blijven, aan wiens leden zij [tot vrouwen] zullen zijn; en van het erfdeel van den stam onzer vaderen zal haar erfdeel afgenomen blijven." 5 Mozes gebood den kinderen Israëls op bevel des Eeuwigen, als volgt: „Juist spreken de stam der zonen van 6 Joseph. Dit is het woord, dat de Eeuwige ten opzichte van de dochters van Tselophchad geboden heeft, als volgt: Aan wien in hare oogen goed is kunnen zij tot vrouwen worden; doch behooren zij aan iemand uit een familie van den stam haars 7 vaders tot vrouwen te zijn. Opdat geen erfdeel bij de kinderen Israëls van stam tot stam overga; maar de kinderen Israëls ieder aan het erfdeel van den stam zijner vaderen gehecht blijven.

---

2. **את אדני**, een eerbiedige uitdrukking voor het persoonlijk voornaamwoord van den 2den persoon, dus = אותך. — לתת, *om* door uwen opvolger *te doen geven*, of: *dat men zal geven*. — את הארץ, *het land*, het cis-Jordaansche Palaestina. — Uit de omstandigheid, dat zij zich bij hun vraag op de toewijzing des lands beroepen, leiden sommigen af, dat de hier volgende maatregel slechts voor het toenmalige geval gold, daar anders het begin van ons vers geheel overbodig zou zijn. — ואדני צוה בה׳, *gij hebt* op uw aanvrage *van God de opdracht ontvangen;* het eerste bevel ging direct van God uit, het tweede was het gevolg van uw initiatief; dit ligt v. a. in den lijdenden vorm. — אחינו, onzen *bloedverwant*. Naar het eerste bevel wordt het land *erf*goed, dat dus geregeld den loop der geslachten blijft volgen en onvervreemdbaar is; naar het tweede echter kan die regelmaat worden afgebroken.

3. Het haar toe te wijzen erfgoed gaat natuurlijk bij haar dood op hare zonen (naar de opvatting, dat reeds naar Pentateuch-recht de overlevende man eenig erfgenaam zijner vrouw is, ook op den man) over, die tot den stam huns vaders behooren. — לאחד מבני, *aan een der leden* van *de stammen der kinderen Israëls;* het eerste בני is individueel, het tweede collectief. — נחלת אבתינו, *het erfdeel onzer voorouders*, uit kracht van wier rechten immers ook wij ons erfgoed aanvaarden (zie Num. 26,55); v. a. = נחלת מטה אבתינו, dus zooveel als: *het erfdeel van onzen stam*. — ונוסף en יגרע, v. s. mannelijk voor vrouwelijk; volgens anderen onbepaald: *iets zal bijgevoegd* of *afgenomen worden;* op het einde van vs. 4 is het werkwoord mannelijk, omdat het aan het onderwerp voorafgaat. — אשר תהיינה להם, het meervoud להם slaat op de *personen*, leden van den vreemden stam, *aan wie zij* als vrouwen *zullen gaan behooren*, = die zij zullen huwen. — ומגורל נחלתנו, *van het lot van ons erfdeel*, d. i. het ons bij loting toegewezen

ב אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיֹּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנִי צִוָּה יְהוָה לָתֵת אֶת־
הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאדֹנִי צִוָּה בַיהוָה לָתֵת
ג אֶת־נַחֲלַת צְלָפְחָד אָחִינוּ לִבְנֹתָיו : וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל
נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגּוֹרָל נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרַע :
ד וְאִם־יִהְיֶה הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה
אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע נַחֲלָתָן :
ה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֵּן מַטֵּה בְנֵי־
(אחיו) ו יוֹסֵף דֹּבְרִים : * זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לִבְנוֹת צְלָפְחָד
לֵאמֹר לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה
ז אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים : וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה
אֶל־מַטֶּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :

---

deel. Zoo zou dus een bij de verdeeling aan den stam Menasshé toegewezen bezit in een anderen stam overgaan en, vs. 4, dat zou van *blijvenden* aard zijn; *zelfs* het Jobeljaar zou den ouden toestand niet herstellen, daar geen *vervreemding*, maar *vererving* van grond heeft plaats gehad.

4. **ואם**, *en wanneer* zelfs enz.; het is niet voorwaardelijk, slechts als mogelijk onderstellende wat volgt. — daar natuurlijk elk vijftigste jaar Jobeljaar *is*, — maar in den zin van: *en ook* bij het intreden van het Jobeljaar (vgl. IBN 'EZRA).

6. **זה הדבר**. De met deze formule ingeleide wetten hebben in den regel slechts beteekenis voor het oogenblik; in den Thalmoed wordt dan ook aangenomen, dat de hier volgende bepaling omtrent het huwelijk van erfgerechtigde dochters alleen de dochters van Tselofchad gold en niet als *blijvende* wet voor latere gevallen was gegeven; ja zelfs voor de dochters van Tselofchad was het v. s. niet eens een dictatoriaal *gebod*, maar slechts een *goede raad* om in hun eigen stam te huwen. — **לבנות**, *met betrekking tot de dochters*, of v. s.: *ten behoeve van*, n. a. *voor*, om hun bekend gemaakt te worden, niet: *tot*. — **לטוב בעיניהם**. Volgens de boven gegeven opvatting: hun keuze blijft wettelijk onbeperkt, zij mogen huwen in welken stam zij willen; doch goed is het, zoo zij iemand uit *een der* familiën van hun vadersstam Menasshé tot echtgenoot kiezen. Anderen: wat den *persoon* betreft, *mogen zij huwen wien zij goedvinden, doch* onder voorwaarde, dat hij, wat zijn stam betreft, *behoort tot een der familiën van Menasshé.*

7. *Overgang* van erfgoed van stam op stam is toch niet te voorkomen; als bijv. een broeder, erfgenaam zijns vaders, kinderloos sterft, nadat zijne zusters, nu dus zijne erfgenamen, reeds in een anderen stam gehuwd zijn, gaat het erfdeel tóch over; een bewijs dus, uit het hier gegeven motief, dat het alleen voor de toen zich voordoende gevallen gold, zooveel mogelijk vervreemding in een anderen stam te voorkomen.

8 En elke dochter, die een erfdeel erft, van de stammen der
kinderen Israëls, zal aan iemand uit een der familiën van
den stam haars vaders tot vrouw zijn; opdat de kinderen
9 Israëls erven, ieder het erfdeel zijner vaderen. En geen erf-
deel van één stam tot een anderen stam overga; maar ieder
aan zijn erfdeel, de stammen der kinderen Israëls gehecht
10 blijven." Gelijk de Eeuwige Mozes geboden had, zoo deden
11 de dochters van Tselophchad. Dus werden Machla, Thirtsa
en Chogla en Milka en No'a, de dochters van Tselophchad,
12 de vrouwen van de zonen harer ooms. Van personen uit de
familiën der zonen van Menasshé, den zoon van Joseph, werden
zij de vrouwen; en daardoor bleef haar erfdeel bij den stam
13 van de familie haars vaders. — Dit zijn de geboden en rechts-
voorschriften, die de Eeuwige in handen van Mozes den kinde-
ren Israëls geboden heeft in de valleien van Moab, bij den
Jordaan tegenover Jerécho.

---

8. Voor erfdochters, die een door het lot toe te wijzen *erfdeel* erven, d. w. z. voor meisjes, die tot de verdeeling des lands als erfdochters aanspraken op landbezit mochten krijgen, zal dezelfde bepaling gelden. — De opvatting, dat de hier gegeven wet een blijvend karakter had, vindt wel is waar in de woorden van ons vers steun, doch ontmoet tal van practische bezwaren, daar voorkoming van overgang van grond van stam aan stam door vererving toch niet mogelijk is, zooals vs. 7 door een voorbeeld is aangetoond (vgl. Thalmoed, Baba Bathra 120*a* en NACHMANIDES). — Door de uitbreiding der voor Tselofchads dochters gegeven wet tot alle analoge gevallen, die tot het oogenblik van de verdeeling des lands zouden voorkomen, is ook de herhaling van het motief in vs. 9 verklaard.

9. למטה אחר, onregelmatige punctuatie voor למטה, die overigens niet in alle edities voorkomt.

10. De uitdrukkelijke mededeeling, dat *alle* dochters van Tselofchad het bevel opvolgden, schijnt mede de opvatting, dat de wet ook voor hen niet *bindend*, maar slechts facultatief was, te bevestigen. — De orde, waarin zij hier genoemd worden, wijkt af van die van Num. 26,33 en 27,1 en Jos. 17,3. Volgens IBN 'EZRA worden zij hier genoemd in orde van hun huwelijk, elders naar ouderdom.

12. משפחת, aan menschen *uit de familiën* enz. Misschien moet לבני דויהן uit het vorige vers erbij gedacht worden.

13. אלה. De van af hoofdstuk 26 meedegedeelde wetten, allen in meer of minder nauw verband staande met de aanstaande inbezitneming van het land. Ons vers sluit dan de aan den Jordaanoever in de valleien van Moab gegeven wetten af, en dient tegelijk als slot voor het boek. Wat in het vijfde boek volgt, zijn vroeger gegeven, maar eerst op het einde van Mozes' leven door hem aan het volk bekend gemaakte of ter krachtiger inprenting herhaalde wetten. Vgl. onze aanteekeningen op het vijfde boek. — Evenals Leviticus, eindigt ook Numeri met een samenvattend slotvers.

ח וְכָל־בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת
מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
ט נַחֲלַת אֲבֹתָיו : וְלֹא־תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר כִּי־אִישׁ
י בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
יא מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד : * וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה תִרְצָה פסוק
וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה בְּנוֹת צְלָפְחָד לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים :
יב מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי־מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל־
יג מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן : אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל
יַרְדֵּן יְרֵחוֹ :

חזק.

סכום פסוקי ספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה · **ארפ״ח** סימן : וחציו והיה האיש
אשר אבחר בו מטהו יפרוח : ופרשיותיו **עשרה** · י׳ **בדד** ינחנו סימן · וכדריו **ל״ב** ·
לב טהור ברא לי אלהים סימן : ופסקתותיו **כ״ב** : ופרקיו **ל״ו** · **לן** חכמו ישכילו זאת
סימן : מנין הפרוחות **שתים ותשעים** · והסתומות **ששים ושש** · הכל **מאה וחמשים**
ושמנה פרשיות · אני **הלקך** ונחלתך סימן :

סדר

ההפטרות

לספר במדבר.

HAPHTAROTH

VOOR HET

BOEK NUMERI.

LOFZEGGINGEN vóór en na de HAPHTARA.

Nadat de Wetsrol is opgerold en gesloten, zegt hij, die de Haphtara zal voordragen, de volgende lofzegging:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die goede profeten hebt uitverkoren en behagen hebt geschept in hunne woorden, die met waarheid werden uitgesproken; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die hebt uitverkoren de Leer en Uwen dienaar Mozes en Uw volk Israël en de profeten van waarheid en recht!

(Bij de Portugeesche Israëlieten wordt na de voordracht der Haphtara, vóór de slotlofzeggingen, het volgende gezegd:

Onze Verlosser, de Eeuwige Tsebaoth is Zijn naam, de Heilige van Israël!)

En na de lezing der Haphtara zegt men:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, Rots van alle eeuwigheid, rechtvaardig door alle geslachten, vertrouwbaar God, die zegt en ook doet, die spreekt en vervult, al Wiens woorden waarheid en rechtvaardigheid zijn. Vertrouwbaar zijt Gij, Eeuwige, onze God, en vertrouwbaar zijn Uwe woorden; en niet één van Uwe uitspraken keert ledig (onvervuld) terug, want een vertrouwbaar God en Koning zijt Gij; geloofd zijt Gij, Eeuwige, God, die vertrouwbaar zijt in al Uwe woorden!

Ontferm U over Tsion, want het is het huis, waar wij (in waarheid) leven, en help spoedig in onze dagen [de stad], die bedroefd is van ziel; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Tsion zich doet verblijden in zijne kinderen.

Verblijd ons, Eeuwige, onze God! door den profeet Elia, Uwen dienaar, en door het koningschap van het huis van David, Uwen gezalfde, moge hij spoedig komen en ons hart doen juichen! Op zijnen troon zal dan geen vreemde meer zitten en andersdenkenden zullen niet weder zijne heerlijkheid deelachtig worden, want bij Uwen heiligen naam hebt Gij hem gezworen, dat zijn licht immer en eeuwig niet meer zal worden uitgebluscht; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schild van David!

Voor de Leer en voor den dienst en voor de profeten en voor dezen Shabbathdag, dien Gij, Eeuwige, onze God, ons gegeven hebt tot heiliging en tot rust, tot eer en tot roem, — voor dat alles danken wij U, Eeuwige, onze God, en zegenen U; Uw naam worde geloofd door den mond van al, wat leeft, gedurig immer en eeuwig; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die den Shabbath heiligt!

ברכות ההפטרה

קודם קריאת ההפטרה, ואחר שגמר הגולל, יברך המפטיר

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בִדְבָרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק (נ״א וְהַצֶּדֶק) :

(מנהג הספרדים לומר אחר קריאת ההפטרה קודם הברכות האחרונות

גָּאַלָּנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל :)

ואחר קריאת ההפטרה יברך המפטיר

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן, הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק · נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ, וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן אָתָּה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו :

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ :

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ · עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ, כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד :

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת · עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת :

Hoshéa' 2,1—22.

2 1 En het aantal der kinderen Israëls zal zijn gelijk het zand
der zee, dat niet gemeten wordt en niet geteld; en het zal zijn:
op de plaats, waar van hen gezegd wordt: „niet Mijn volk
zijt gij," — zal van hen gezegd worden: „zonen van den
2 levenden Almachtige." Dan zullen zich verzamelen de zonen
van Juda en de zonen van Israël te samen en zullen zich één
hoofd aanstellen en optrekken uit het land; — want groot is
3 de dag van Jizre'eel! Zegt tot uwe broeders: „Mijn volk!" —
4 en tot uwe zusters: „In barmhartigheid aangenomene!" Voert
strijd tegen uwe moeder, voert strijd, — want zij is niet Mijne
vrouw en Ik ben niet haar man, — laat zij verwijderen haar
ontuchtmiddelen van haar aangezicht en haar overspelver-
5 lokkingen van tusschen hare borsten. Opdat Ik haar niet naakt
uitkleede en haar doe staan als op den dag, dat zij geboren
werd; en haar doe worden als de woestijn en haar make als
6 een dor land en haar doe sterven door dorst. En over hare
kinderen Mij niet zou erbarmen, — want kinderen van ontucht
7 zijn zij. Want ontucht heeft gepleegd hunne moeder, schandelijk
heeft gehandeld zij, die hen ter wereld bracht; want zij zeide:
„Ik wil volgen hen, die mij hun liefde toonen, die geven mijn
brood en mijn water, mijn wol en mijn vlas, mijn olie en mijn
8 verkwikkende dranken." Daarom — zie, Ik stel op uwen weg
een haag van doornen en maak dicht de schutting aan hare
9 zijden, zoodat zij hare paden niet meer kan vinden. Als zij
dan met ijver zal najagen hare vrijers, maar ze niet zal be-
reiken, en zij ze zoeken zal, maar niet vinden; dan zal zij
zeggen: laat ik heengaan en terugkeeren tot mijn eersten
10 man, — want beter was het mij toen, dan nu!" Want zij had
het niet ingezien, dat Ik haar had gegeven het koren en den
most en de olie; en zilver Ik had doen vermeerderen voor
11 haar en goud, dat zij bereidden ter eere van den Ba'al! Daarom
zal Ik weder terugnemen Mijn koren op zijn tijd en Mijn wol
12 en Mijn vlas, om hare schaamte te bedekken. En nu zal Ik
hare verlepping blootleggen voor de oogen harer vrijers; en
13 niemand zal haar redden uit Mijne macht. En Ik zal doen
ophouden al haar vreugde: haar feest, haar nieuwemaansdag
14 en haar Shabbath, en al hare feesttijden. En maak tot verlaten
woestenij haren wijnstok en haren vijgenboom, waarvan zij zeide:
„Ontuchtloon zijn zij mij, dat mij gegeven hebben mijne vrijers,"
— en Ik zal ze doen worden tot woest woud, en het wild des
15 velds zal ze verteren. En Ik zal aan haar bestraffen de dagen der
Ba'als, waarvoor zij rookdamp deed opgaan en zich sierde met
hare ringen en haar halssnoer, en volgde haar vrijers, — terwijl
16 Mij zij vergat, is het gezegde des Eeuwigen! Daarom, zie, Ik zal
haar overreden en haar brengen naar de woestijn en spreken

בהושע סימן ב׳ א׳—כ״ב.

ב א וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר
וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר
ב לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי׃ וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ
ג לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל׃ אִמְרוּ
ד לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם רֻחָמָה׃ רִיבוּ בְאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־
הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאָנֹכִי לֹא אִישָׁהּ וְתָסֵר זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ וְנַאֲפוּפֶיהָ
ה מִבֵּין שָׁדֶיהָ׃ פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהַצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ
ו וְשַׂמְתִּיהָ כַמִּדְבָּר וְשַׁתִּהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא׃ וְאֶת־
ז בָּנֶיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה׃ כִּי זָנְתָה אִמָּם הוֹבִישָׁה
הוֹרָתָם כִּי אָמְרָה אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי
ח צַמְרִי וּפִשְׁתִּי שִׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי׃ לָכֵן הִנְנִי־שָׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים
ט וְגָדַרְתִּי אֶת־גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא׃ וְרָדְפָה אֶת־
מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה
י וְאָשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה׃ וְהִיא
לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף
יא הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל׃ לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי
בְעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־
יב עֶרְוָתָהּ׃ וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלָתָהּ לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־
יג יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי׃ וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבַּתָּהּ
יד וְכָל מוֹעֲדָהּ׃ וְהַשְׁמֹתִי גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה
הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי מְאַהֲבַי וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת
טו הַשָּׂדֶה׃ וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תְּקַטֵּיר לָהֶם
וַתַּעַד נִזְמָהּ וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־
טז יְהוָה׃ לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי

17 tot haar hart. En Ik zal haar hare wijngaarden geven van
dáár, — en het „dal der beroeringen" tot „poorte der hoop";
want daar zal zij [Mij] weer antwoorden als in de dagen
harer jeugd en gelijk den dag, dat zij optrok uit het land
18 Egypte. En het zal zijn op dien dag — is het gezegde des
Eeuwigen, — zult gij roepen: „mijn Man!" en zult gij er
19 Mij niet langer roepen: „mijn Ba'al!" En Ik zal doen wijken
de namen der Ba'als uit haren mond, en zij zullen niet meer
20 met hun naam in herinnering gebracht worden. En Ik zal voor
hen een verbond sluiten op dien dag met het wild des velds
en met het gevogelte des hemels en het kruipend gedierte van
den bodem; en boog en zwaard en oorlog zal Ik breken uit
21 het land en doe hen in veiligheid zich nederleggen. En Ik
verloof u aan Mij voor eeuwig; en Ik verloof u aan Mij door
recht en rechtsoefening, en door genade en door erbarmen.
22 En ik verloof u aan Mij door vertrouwen en gij zult den
Eeuwige erkennen.

HAPHTARA VAN NASO.

Rechteren 13,2—25.

13 2 Er was een man uit Tsor'a uit het geslacht der Danieten,
wiens naam was Manoach; en zijne vrouw was onvruchtbaar,
3 en had geen kind voortgebracht. Nu verscheen de vrouw een
engel des Eeuwigen en zeide tot haar: „Zie toch, gij zijt
onvruchtbaar en hebt nooit een kind voortgebracht; gij zult
4 echter zwanger worden en een zoon baren. Welnu, neem u
in acht, en drink geen wijn of bedwelmenden drank, en eet
5 niets wat onrein is; Want zie, gij zult zwanger worden en een
zoon baren, op wiens hoofd geen scheermes ooit zal komen,
want Nazier Gods zal de jongeling zijn van den moederschoot
af; en hij zal beginnen Israël te redden uit de hand der
6 Philistijnen." Nu kwam de vrouw te huis en zeide tot haar
man, als volgt: „Een man Gods is tot mij gekomen, wiens
uiterlijk was als het uiterlijk van een engel Gods, zeer eerbied-
wekkend; zoodat ik hem niet dorst te vragen, vanwaar ergens
7 hij was; en zijn naam heeft hij mij niet medegedeeld. Maar
hij zeide tot mij: „Zie, gij wordt zwanger en baart een zoon;
welnu, drink geen wijn en bedwelmenden drank en eet geenerlei
onreinheid, want Nazier Gods zal de jongeling zijn van den moe-
8 derschoot af tot den dag van zijn dood."" Nu smeekte Manoach
tot den Eeuwige en zeide: „Ach, mijn Heer! de man Gods, dien
Gij gezonden hebt, moge hij toch nogmaals tot ons komen en
ons leeren, wat wij voor den knaap zullen doen, die staat ge-
9 boren te worden?" En God hoorde naar de stem van Manoach
en een engel Gods kwam nogmaals tot de vrouw, terwijl zij zat
10 op het veld, en Manoach, haar man, niet bij haar was. Nu haastte

יד עַל־לִבָּהּ׃ וְנָתַתִּי לָהּ֙ אֶת־כְּרָמֶ֔יהָ מִשָּׁ֖ם וְאֶת־עֵ֣מֶק עָכ֑וֹר
לְפֶ֤תַח תִּקְוָה֙ וְעָנְתָ֣ה שָּׁ֔מָּה כִּימֵ֥י נְעוּרֶ֖יהָ וּכְי֥וֹם עֲלוֹתָ֖הּ מֵאֶ֥רֶץ־
טו מִצְרָֽיִם׃ וְהָיָ֣ה בַיּ֣וֹם־הַה֗וּא נְאֻם־יְהוָה֙ תִּקְרְאִ֣י אִישִׁ֔י וְלֹא־
טז תִקְרְאִ֥י לִ֖י עֽוֹד בַּעֲלִֽי׃ וְהַסִרֹתִ֤י אֶת־שְׁמוֹת֙ הַבְּעָלִ֔ים מִפִּ֖יהָ
יז וְלֹא־יִזָּכְר֥וּ עֽוֹד בִּשְׁמָֽם׃ וְכָרַתִּ֨י לָהֶ֜ם בְּרִ֣ית בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא
עִם־חַיַּ֤ת הַשָּׂדֶה֙ וְעִם־עֹ֣וף הַשָּׁמַ֔יִם וְרֶ֥מֶשׂ הָאֲדָמָ֖ה וְקֶ֣שֶׁת וְחֶ֑רֶב
יח וּמִלְחָמָה֙ אֶשְׁבּ֣וֹר מִן־הָאָ֔רֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּ֖ים לָבֶֽטַח׃ וְאֵרַשְׂתִּ֥יךְ
לִ֖י לְעוֹלָ֑ם וְאֵרַשְׂתִּ֥יךְ לִ֛י בְּצֶ֥דֶק וּבְמִשְׁפָּ֖ט וּבְחֶ֥סֶד וּבְרַחֲמִֽים׃
כ וְאֵרַשְׂתִּ֥יךְ לִ֖י בֶּאֱמוּנָ֑ה וְיָדַ֥עַתְּ אֶת־יְהוָֽה׃

הפטרת נשא

בשופטים סימן י"ג ב'—כ"ה.

יג ב וַיְהִי֮ אִישׁ֒ אֶחָד֙ מִצָּרְעָ֔ה מִמִּשְׁפַּ֖חַת הַדָּנִ֑י וּשְׁמ֣וֹ מָנ֔וֹחַ וְאִשְׁתּ֖וֹ
ג עֲקָרָ֥ה וְלֹ֖א יָלָֽדָה׃ וַיֵּרָ֥א מַלְאַךְ־יְהוָ֖ה אֶל־הָאִשָּׁ֑ה וַיֹּ֣אמֶר
ד אֵלֶ֗יהָ הִנֵּה־נָ֤א אַתְּ־עֲקָרָה֙ וְלֹ֣א יָלַ֔דְתְּ וְהָרִ֖ית וְיָלַ֥דְתְּ בֵּֽן׃ וְעַתָּ֗ה
ה הִשָּׁמְרִי־נָ֙א֙ וְאַל־תִּשְׁתִּ֣י יַ֔יִן וְשֵׁכָ֖ר וְאַל־תֹּאכְלִ֣י כָּל־טָמֵ֑א׃ כִּי֩
הִנָּךְ֨ הָרָ֜ה וְיֹלַ֣דְתְּ בֵּ֗ן וּמוֹרָה֙ לֹא־יַעֲלֶ֣ה עַל־רֹאשׁ֔וֹ כִּי־נְזִ֥יר אֱלֹהִ֖ים
יִהְיֶ֣ה הַנַּ֑עַר מִן־הַבָּטֶ֔ן וְה֣וּא יָחֵ֔ל לְהוֹשִׁ֖יעַ אֶת־יִשְׂרָאֵ֥ל מִיַּ֖ד
ו פְּלִשְׁתִּֽים׃ וַתָּבֹ֥א הָאִשָּׁ֖ה וַתֹּ֣אמֶר לְאִישָׁ֑הּ֒ לֵאמֹ֗ר אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִים֮
בָּ֣א אֵלַי֒ וּמַרְאֵ֣הוּ כְּמַרְאֵ֣ה מַלְאַךְ֩ הָאֱלֹהִ֨ים נוֹרָ֜א מְאֹ֗ד וְלֹא
ז שְׁאִלְתִּיהוּ֙ אֵ֣י־מִזֶּ֣ה הֽוּא֮ וְאֶת־שְׁמוֹ֒ לֹ֣א הִגִּ֔יד לִ֖י׃ וַיֹּ֣אמֶר לִ֑י
הִנָּךְ֨ הָרָ֜ה וְיֹלַ֣דְתְּ בֵּ֗ן וְעַתָּה֙ אַל־תִּשְׁתִּ֣י יַ֔יִן וְשֵׁכָ֖ר וְאַל־תֹּאכְלִ֣י
כָּל־טָמְאָ֑ה כִּי־נְזִ֥יר אֱלֹהִ֛ים יִהְיֶ֥ה הַנַּ֖עַר מִן־הַבֶּ֣טֶן עַד־י֔וֹם מוֹתֽוֹ׃
ח וַיֶּעְתַּ֥ר מָנ֖וֹחַ אֶל־יְהוָ֑ה וַיֹּ֣אמַר בִּ֤י אֲדֹנָי֙ אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִ֔ים אֲשֶׁ֥ר
שָׁלַ֖חְתָּ יָבוֹא־נָ֥א עוֹד֙ אֵלֵ֔ינוּ וְיוֹרֵ֕נוּ מַה־נַּעֲשֶׂ֖ה לַנַּ֥עַר הַיּוּלָֽד׃
ט וַיִּשְׁמַ֤ע הָאֱלֹהִים֙ בְּקֹ֣ול מָנ֔וֹחַ וַיָּבֹ֨א מַלְאַךְ֩ הָאֱלֹהִ֨ים עוֹד֙ אֶל־
י הָאִשָּׁ֔ה וְהִ֖יא יוֹשֶׁ֣בֶת בַּשָּׂדֶ֑ה וּמָנ֥וֹחַ אִישָׁ֖הּ אֵ֥ין עִמָּֽהּ׃ וַתְּמַהֵ֣ר

zich de vrouw en liep heen en deelde het haren man mede;
zij zeide namelijk: „Zie, verschenen is mij de man, die op
11 den bewusten dag tot mij is gekomen." Nu stond Manoach
op en ging en volgde zijne vrouw en kwam tot den man
en zeide tot hem: „Zijt gij de man, die tot deze vrouw ge-
12 sproken hebt?" en hij zeide: „Ik ben het." Hierop zeide
Manoach: „Welnu, als nu uwe woorden in vervulling komen,
wat zal het den jongeling passende en zijne handelingen zijn?"
13 Toen zeide de engel des Eeuwigen tot Manoach: „Voor al,
wat ik tot de vrouw gezegd heb, moet zij zich in acht nemen.
14 Van al wat uit den wijnstok voortkomt, mag zij niet eten en
wijn en bedwelmenden drank zal zij niet drinken en wat ook,
dat onrein is, zal zij niet eten; al wat ik haar geboden heb,
15 zal zij in acht nemen." Nu zeide Manoach tot den engel des
Eeuwigen: „Laten wij u toch terughouden en bereiden en u
16 voorzetten een geitenbokje!" Hierop zeide de engel des
Eeuwigen tot Manoach: „Indien gij mij ook al terughoudt, zal
ik toch niet eten van uwe spijze; en wanneer gij een brand-
offer wilt bereiden, breng het dan ter eere des Eeuwigen!" —
want Manoach wist niet, dat hij een engel des Eeuwigen was.
17 Nu zeide Manoach tot den engel des Eeuwigen: „Welke is uw
naam? opdat, als uw woord zal zijn uitgekomen, wij u eer
18 kunnen bewijzen." Hierop zeide de engel des Eeuwigen:
„Waarom toch vraagt gij naar mijnen naam? deze is immers
19 wonderbaarlijk!" Nu nam Manoach het geitenbokje en het
meeloffer en bracht het op de rots ter eere des Eeuwigen; en
Deze handelde wonderbaarlijk, [1]) — terwijl Manoach en zijne
20 vrouw het zagen. Het was namelijk, toen de vlam van het
altaar hemelwaarts steeg, steeg de engel des Eeuwigen in de
vlam van het altaar op; en Manoach en zijne vrouw, het
21 ziende, vielen op hun aangezicht ter aarde. En de engel des
Eeuwigen werd niet meer zichtbaar voor Manoach en zijne
vrouw; toen wist Manoach, dat het een engel des Eeuwigen
22 was. Nu zeide Manoach tot zijne vrouw: „Sterven moeten
23 wij, want een Goddelijk wezen hebben wij gezien!" Toen
zeide zijne vrouw tot hem: „Zou de Eeuwige werkelijk ons
willen dooden, dan zou Hij niet genomen hebben uit onze hand
een brandoffer en een meeloffer en zou ons niet deze gebeur-
tenissen alle hebben doen aanschouwen, en zou ons, als op
24 dezen tijd, niet iets dergelijks hebben doen vernemen." [2]) De
vrouw baarde een zoon en noemde zijn naam Shimshon; en
25 de jongeling groeide op en de Eeuwige zegende hem. Nu
begon de geest des Eeuwigen hem mee te slepen in Machané-
Dan tusschen Tsor'a en Eshthaol.

הָאִשָּׁה וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי
יא הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בַיּוֹם אֵלָי : וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ
וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הַאַתָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־
יב הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי : וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה יָבֹא דְבָרֶיךָ מַה־
יג יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ : וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ
יד מִכֹּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֶר : מִכֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֶּפֶן
הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וְיַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְכָל־טֻמְאָה אַל־תֹּאכַל
טו כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיהָ תִּשְׁמֹר : וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה
טז נַעְצְרָה־נָּא אוֹתָךְ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי עִזִּים : וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ
יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ אִם־תַּעְצְרֵנִי לֹא־אֹכַל בְּלַחְמֶךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂה
עֹלָה לַיהוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא־יָדַע מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא :
יז וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה מִי שְׁמֶךָ כִּי־יָבֹא דְבָרֶיךָ
יח וְכִבַּדְנוּךָ : וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהוָה לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי
יט וְהוּא פֶּלְאִי : וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת־גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל
כ עַל־הַצּוּר לַיהוָה וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים : וַיְהִי
בַּעֲלוֹת הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה וַיַּעַל מַלְאַךְ־יְהוָה בְּלַהַב
כא הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אָרְצָה : וְלֹא־
יָסַף עוֹד מַלְאַךְ יְהוָה לְהֵרָאֹה אֶל־מָנוֹחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אָז יָדַע
כב מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא : וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת
כג נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ : וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוּ חָפֵץ יְהוָה
לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת־כָּל
כד אֵלֶּה וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת : וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא
כה אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה : וַתָּחֶל רוּחַ
יְהוָה לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה־דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֹל :

---

1) Anderen: En er geschiedde een wonder.
2) Anderen: En als in dezen tijd geschied, heeft men ons iets dergelijks niet doen vernemen.

HAPHTARA VAN BEHA'ALOTHECHA.

Zecharja 2,14—4,7.

2 14 Jubel en verheug u, gij dochter van Tsion; want zie, Ik kom
en vestig Mijn verblijf in uw midden, is het gezegde des
15 Eeuwigen. Dan sluiten zich vele volkeren aan bij den Eeuwige
op dien dag en zij zullen Mij tot volk zijn; doch Mijn verblijf
vestig Ik in uw midden; en gij zult weten, dat de Eeuwige
16 Tsebaoth mij tot u gezonden heeft. Dan zal de Eeuwige Juda,
Zijn deel, in bezit nemen op den heiligen bodem en voor het
17 vervolg Jerusalem uitkiezen! Zwijg, alle vleesch, voor den
Eeuwige, want Hij wordt opgewekt [uit Zijne schijnbare rust]
van uit Zijn heilig verblijf!

3 1 En hij toonde mij Jehoshoe'a, den hoogepriester, staande vóór
den engel des Eeuwigen, terwijl Satan stond aan zijne rechter-
2 zijde om hem te hinderen. Toen zeide de Eeuwige tot Satan:
„De Eeuwige toorne op u, Satan, en de Eeuwige blijve op u
toornen, Die Jerusalem heeft uitverkoren! Is deze dan niet een
3 brandhout, gered uit het vuur?" En Jehoshoea' was bekleed met
4 verontreinigde kleederen en stond vóór den engel. Toen zeide
Hij tot hen, die vóór Hem stonden, zeggende: „Neemt de ver-
ontreinigde kleederen van hem af"; en Hij zeide tot hem: „Zie,
Ik heb uwe zonde van u afgenomen en kleed u met pronkge-
5 waad!" Nu zeide ik: „Dat men een rein hoofdomwindsel op
zijn hoofd plaatse!" En zij plaatsten het reine hoofdomwindsel
op zijn hoofd en kleedden hem met gewaden, terwijl de engel
6 des Eeuwigen staan bleef. Nu gaf de engel des Eeuwigen Jehoshoea'
7 eene vermaning, zeggende: „Zoo zegt de Eeuwige Tsebaoth:
Indien gij in Mijne wegen gaat en in acht neemt, wat Ik u ter
inachtneming heb geboden, en gij ook het recht van Mijn huis
zult oefenen en Mijne voorhoven ook zult beschermen, — dan
8 zal Ik u toegangen geven tusschen dezen, die hier staan! Hoor
toch, hoogepriester Jehoshoea', gij en uw vrienden, die vóór u
zitten, waarlijk mannen van wonderen [1]) zijn zij; want zie,
Ik doe komen Mijnen dienaar, „den spruit" [van David].
9 Want zie, de steen, dien Ik vóór Jehoshoea' heb gelegd, op
den éénen steen zijn zeven oogen gericht; zie, Ik graveer
hare versieringen, is het gezegde van den Eeuwige Tsebaoth,
10 en doe wijken de misdaad van dit land op één dag! Op dien
dag, is het gezegde van den Eeuwige Tsebaoth, zult gij ieder
zijn naaste noodigen plaats te nemen onder een wijnstok en
onder een vijgenboom!"

4 1 Nu keerde de engel, die telkens tot mij sprak, terug en wekte mij
2 op, gelijk een man, die opgewekt wordt uit zijn slaap. En hij zeide

בזכריה סימן ב׳ י״ד—י״ז, ג׳ א׳—י׳, ד׳ א׳—ז׳.

ב יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם יְהוָה׃
טו וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם
טז וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ׃ וְנָחַל
יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקּוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם׃
ג יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ׃ וַיַּרְאֵנִי אֶת־
יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד
ב עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בָּךְ
הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בָּךְ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלִַם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל
ג מֵאֵשׁ׃ וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃
ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים
מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ
ה מַחֲלָצוֹת׃ וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף
ו הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד׃ וַיָּעַד
ז מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־
בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים
ח הָאֵלֶּה׃ שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ [1] הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים
לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃
ט כִּי הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה
עֵינַיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן
י הָאָרֶץ הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת
ד א תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃ וַיָּשָׁב
ב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃ וַיֹּאמֶר

---

[1]) Mannen van de grootste beteekenis, die de aandacht trekken en door hun bestaan Gods macht verkondigen.

tot mij: „Wat ziet gij?" En ik zeide: „Ik kijk, en zie: een luchter, geheel van goud, en zijn oliebak er bovenop en zijne zeven lampen er op, telkens zeven aanvoerpijpen naar
3 de lampen, die er bovenop zijn. En twee olijfboomen er op; een ter rechterzijde van den oliebak en een aan zijne linker-
4 zijde." Nu antwoordde ik en zeide tot den engel, die tot mij
5 sprak, zeggende: „Wat beteekenen deze, mijn heer?" Toen antwoordde de engel, die tot mij sprak en zeide: „Weet gij dan niet, wat deze beteekenen?" En ik zeide: „Neen, mijn heer!"
6 Nu antwoordde hij en zeide tot mij, zeggende: „Dit is het woord des Eeuwigen tot Zeroebabel, zeggende: Niet door legermacht, en niet door lichaamskracht, maar door Mijn geest!
7 zegt de Eeuwige Tsebaoth. Wie zijt gij dan, gij groote berg? Voor Zeroebabel tot effen vlakte! Hij zal te voorschijn brengen den sluitsteen voor den geveltop, onder juichgalmen: „Gunst [van God], gunst ruste daarop!"

HAPHTARA VAN SHELACH LECHA.

Josua 2,1—24.

2 1 Nu zond Jehoshoea', de zoon van Noen, van Shittiem uit twee mannen als verspieders, in het geheim tot hen zeggende: „Gaat heen en neemt in oogenschouw het land en Jeriecho"; nu kwamen zij in het huis eener ontuchtige vrouw, wier naam
2 was Rachab, en namen daar hun nachtverblijf. Nu werd den koning van Jeriecho bericht gegeven, als volgt: „Zie, mannen zijn hierheen gekomen dezen nacht uit de kinderen Israëls om
3 het land uit te vorschen." Toen zond de koning van Jeriecho tot Rachab, zeggende: „Lever uit de mannen, die bij u gekomen zijn, die in uw huis zijn gekomen; want om het ge-
4 heele land uit te vorschen zijn zij gekomen." Nu nam de vrouw de beide mannen en verborg ze ieder, en zeide: „'t Is waar; gekomen zijn tot mij de mannen; doch ik weet niet,
5 vanwaar zij zijn. En het was: de poort stond op sluiten tegen donker, toen zijn de mannen er uit gegaan; ik weet niet, waarheen de mannen gegaan zijn; achtervolgt hen dus spoedig,
6 zeker zult gij ze inhalen." Zij echter had ze naar het dak laten klimmen en ze verborgen onder de vlasstengels, die haar
7 op het dak gestapeld waren. En de mannen vervolgden hen in de richting naar den Jordaan, die naar de overtochtplaats leidt; en de poort had men gesloten, nadat uitgegaan waren
8 zij, die hen nazetten. En zij hadden zich nog niet neergelegd,
9 of zij steeg tot hen op naar het dak. En zij zeide tot de mannen: „Ik weet, dat de Eeuwige u het land heeft gegeven;

ואמר ד׳

אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה־מְנוֹרַת זָהָב כְּלָהּ
וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת
לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ : וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין
הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ : וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר
בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי : וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר
אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי : וַיַּעַן וַיֹּאמֶר
אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא
בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת : מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל
לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן
חֵן לָהּ :

הפטרת שלח לך

ביהושע סימן ב׳ א׳—כ״ד.

ב

א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ
לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית
ב אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה : וַיֵּאָמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ
לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־
ג הָאָרֶץ : וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים
הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ
ד בָּאוּ : וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנָו וַתֹּאמֶר כֵּן
ה בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה : וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר
בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ
ו מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם : וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגַּגָּה וַתִּטְמְנֵם
ז בִּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הֶעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג : וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם
דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבָּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ
ח הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם : וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם
ט עַל־הַגָּג : וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם

en dat de schrik voor u ons overvallen heeft, en dat al de
10 bewoners des lands als wegsmelten voor u. Want wij hebben
gehoord, hoe de Eeuwige de wateren der Schelfzee voor u
droog heeft doen worden, toen gij uit Egypte zijt getrokken;
en wat gij gedaan hebt den twee koningen der Emorieten, die
aan de overzijde van den Jordaan zijn, aan Siechon namelijk
11 en 'Og, die gij tot ban hebt doen worden. Toen wij het hoor-
den, smolt weg ons hart en bleef geen moed in iemand tegen-
over u; want de Eeuwige, uw God, Hij is God in den hemel
12 daar boven en op de aarde hier beneden. Welnu, zweert mij
toch bij den Eeuwige, daar ik met u genade heb geoefend, dat
gij ook met het huis mijns vaders genade zult oefenen, en geeft
13 mij een teeken van trouw. Dat gij in het leven zult laten
mijn vader en mijne moeder en mijne broeders en mijn zusters
en al wie tot hen behoort; en gij onze personen zult redden
14 van den dood." Nu zeiden de mannen tot haar: „Onze ziel
zij in uw plaats ten doode, indien gij althans deze onze zaak
niet mededeelt; dan zal het zijn: wanneer de Eeuwige ons het
land geeft, dan zullen wij met u in genade en trouw handelen."
15 Nu liet zij ze af langs het touw door het venster; — want
haar huis was in den diktewand van den stadsmuur en in den
16 muur woonde zij; — En zij zeide tot hen: „Naar het gebergte
gaat, opdat de vervolgers u niet ontmoeten; en verbergt u daar
een drietal dagen, tot den terugkeer der vervolgers, en daarna
17 kunt gij uws weegs gaan." Nu zeiden de mannen tot haar:
„Vrij zijn wij van dezen uwen eed, dien gij ons hebt doen
18 zweren. Zie, als wij in het land komen, zult gij het snoer, uit
dezen karmozijndraad bestaande, binden aan het venster, waar-
door gij ons hebt afgelaten; en uwen vader en uwe moeder
en uwe broeders en het geheele huis uws vaders zult gij bij
19 u in het huis verzamelen. Dan zal het zijn: al wie gaat uit
de deuren van uw huis naar buiten, de schuld voor diens bloed
kome op zijn hoofd, maar wij zijn er vrij van; doch ieder, die
zijn zal bij u in het huis, de schuld voor diens bloed kome
20 op ons hoofd, indien een hand aan hem wordt geslagen. En
wanneer gij deze onze zaak zult mededeelen, dan zullen wij
21 vrij zijn van uwen eed, dien gij ons hebt doen zweren." Hierop
zeide zij: „Gelijk uwe woorden, zoo zij het!" en zij deed hen
uitgeleide en zij gingen heen; en zij bond het karmozijnsnoer
22 aan het venster. Zij gingen en kwamen naar het gebergte en
bleven daar een drietal dagen, totdat de vervolgers terugge-
keerd waren; en de vervolgers hadden gezocht op den geheelen
23 weg, doch niet gevonden. Toen keerden de twee mannen
terug en daalden uit het gebergte af en trokken over en kwamen

אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נִפְלָה אֵימָתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
י מִפְּנֵיכֶם׃ כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף
מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם׃
יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ
יב מִתָּחַת׃ וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד
וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת׃
אחיתי יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
יד לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת׃ וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ
תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת אָם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה
טו לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל
בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשָׁבֶת׃
טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֵּתֶם
שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוֹב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם׃
יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֹּה אֲשֶׁר
יח הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי
הַזֶּה תְּקַשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתָּנוּ בּוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ
יט וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה׃ וְהָיָה
כָּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם
וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתָּךְ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְרֹאשֵׁנוּ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ׃
כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתֵךְ אֲשֶׁר
כא הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ וַתֹּאמֶר כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר
כב אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן׃ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם
שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ
כג וְלֹא מָצָאוּ׃ וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ

tot Jehoshoea', den zoon van Noen, en verhaalden hem
24 al wat hen was overkomen. En zij zeiden tot Jehoshoea': „.... Want zeker heeft de Eeuwige in onze hand gegeven het geheele land en ook smelten weg alle bewoners van het land met het oog op ons."

HAPHTARA VAN KORACH.

I Sam. 11,14 en 15; 12,1—22.

11 14 Samuel sprak nu tot het volk: „Komt, laat ons gaan naar
15 Gilgal en laat ons daar het koningschap hernieuwen!" Nu ging het geheele volk naar Gilgal en stelden daar Shaoel tot koning aan vóór den Eeuwige te Gilgal, en slachtten daar vredeoffers vóór den Eeuwige; en Shaoel en alle mannen van Israël verheugden zich daar ten zeerste.

12 1 Nu zeide Samuel tot geheel Israël: „Zie, ik heb geluisterd naar uwe stem, met betrekking tot al wat gij mij gezegd hebt;
2 en heb een koning over u aangesteld. En nu, zie, daar is de koning, zijn leven leidend aan uw hoofd, en ik, ik ben oud en grijs geworden, en mijne zonen, zie, zij zijn immers onder u; en ik heb aan uw hoofd mijn leven geleid van mijn jeugd
3 af tot op dezen dag. Hier sta ik nu, legt getuigenis af tegen mij, tegenover den Eeuwige en tegenover Zijnen gezalfde! Wiens os heb ik genomen en wiens ezel heb ik genomen en wien heb ik wederrechtelijk iets onthouden, wien heb ik onderdrukt en uit wiens hand heb ik losgeld aangenomen, opdat ik mijne oogen aan hem zou onttrekken? — dan zal ik het u
4 teruggeven!" Hierop zeiden zij: „Gij hebt ons niet te kort gedaan en ons niet onderdrukt; en gij hebt uit niemands hand
5 iets genomen!" Nu zeide hij tot hen: „Getuige is de Eeuwige tegen u en getuige Zijn gezalfde op dezen dag, dat gij niets bij mij hebt gevonden." En men zeide: „Hij zij Getuige!" —
6 Toen zeide Samuel tot het volk: „De Eeuwige, die Mozes en Aharon heeft doen opstaan, en die uwe voorouders uit het land
7 Egypte heeft gevoerd, [zij getuige]! En nu, plaatst u hier, ik wil met u in het gericht gaan vóór den Eeuwige; wegens al de weldaden des Eeuwigen, die Hij u gedaan heeft en uwen
8 voorvaderen. Toen Jakob naar Egypte was gekomen, schreiden uwe vaderen tot den Eeuwige en zond de Eeuwige Mozes en Aharon en zij voerden uwe vaderen uit Egypte en deden hen
9 zich vestigen op deze plaats. Doch zij vergaten den Eeuwige, hunnen God; en Hij leverde hen over in de macht van Siesera, den legeroverste van Chatsor, en in de macht der Philistijnen en in de macht van den koning van Moab, en
10 dezen bestreden hen. Toen zij nu schreiden tot den Eeuwige

כד אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצִאוֹת אוֹתָם: וַיֹּאמְרוּ
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

הפטרת קרח

בשמואל א׳ סימן י״א י״ד, ט״ו י״ב א׳—כ״ב.

יא יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וְנְחַדֵּשׁ שָׁם
טו הַמְלוּכָה: וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־
שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה

יב א וַיֹּשְׁמֵח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי
ב וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם
וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם
ג מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ
אֶת־שׁוֹר מִי לָקָחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי
אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי לָקַחְתִּי כֹפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב
ד לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־
ה אִישׁ מְאוּמָה: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ
ו הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד: וַיֹּאמֶר
שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר
ז הֶעֱלָה אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה
אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם
ח וְאֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיִּזְעֲקוּ אֲבוֹתֵיכֶם
אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־
ט אֲבֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשִׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־
י פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם: וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה

en zeiden: „„Wij hebben gezondigd, doordien wij verlaten hebben den Eeuwige en gediend hebben de Ba'als en 'Ashtharoth; — welnu, red ons uit de macht onzer vijanden, — en wij willen U
11 dienen,"" — Toen zond de Eeuwige Jeroeba'al en Bedan en Jiphthach en Samuel; en Hij redde u uit de macht uwer vijanden
12 van rondom, zoodat gij veilig woondet. Toen gij echter zaagt, dat Nachash, de koning der zonen van 'Ammon, tegen u opkwam, zeidet gij tot mij: „Neen — maar een koning zal over ons heer-
13 schen," terwijl toch de Eeuwige, uw God, uw koning is! En nu, zie hier den koning, dien gij zoo gaarne wildet, dien gij gevraagd hebt; en zie, de Eeuwige heeft over u een koning aangesteld, —
14 Indien gij althans den Eeuwige vreest en Hem dient en naar Zijne stem luistert en niet weerstreeft het bevel des Eeuwigen en gij zoowel als de koning, die over u heerscht, zult blijven
15 volgen den Eeuwige, uwen God! Maar indien gij niet luistert naar de stem des Eeuwigen, maar het bevel des Eeuwigen weerstreeft, dan zal de hand des Eeuwigen zijn tegen u, als
16 tegen uwe vaderen. Ook nu nog — blijft staan en ziet deze
17 groote zaak, die de Eeuwige doet vóór uwe oogen. Het is immers heden tarweoogst! Ik zal nu den Eeuwige aanroepen, dat Hij donderslagen geve en regen; weet en ziet dan, dat uwe slechtheid groot is, die gij gedaan hebt, in de oogen des
18 Eeuwigen, door u een koning te vragen." Nu riep Samuel den Eeuwige aan en de Eeuwige gaf donderslagen en regen op dien dag; en het geheele volk vreesde zeer den Eeuwige
19 en Samuel. En het geheele volk zeide tot Samuel: „Bid ten behoeve van uw dienaren tot den Eeuwige, uwen God, opdat wij niet sterven; want wij hebben aan al onze zonden eene
20 slechtheid toegevoegd, door ons een koning te vragen." Hierop zeide Samuel tot het volk: „Vreest niet; gij hebt wel is waar al deze slechtheid gedaan, — doch wijkt slechts niet af van het volgen van den Eeuwige en dient den Eeuwige met ge-
21 heel uw hart. En wijkt niet af, — want volgen zoudt gij slechts het nietige, die niet nuttig kunnen zijn en niet redden
22 kunnen, omdat nietigheid zij zijn. Voorwaar, dan zal de Eeuwige Zijn volk niet in den steek laten, ter wille van Zijn grooten Naam, — daar de Eeuwige begonnen heeft u Zich tot volk te maken!"

וַיֹּאמֶר׳ ק׳ וַיֹּאמֶר* חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־הַבְּעָלִים וְאֶת־
הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ: וַיִּשְׁלַח יְהוָה
אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם
מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ
בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם
אֲשֶׁר שְׁאַלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: אִם־תִּירְאוּ
אֶת־יְהוָה וַעֲבַרְתֶּם אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי
יְהוָה וִהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי
יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם וּבַאֲבֹתֵיכֶם: גַּם־עַתָּה הִתְיַצְּבוּ
וִרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם:
הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל־יְהוָה וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר
וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאֹל
לָכֶם מֶלֶךְ: וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר
בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל:
וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ רָעָה לִשְׁאֹל
לָנוּ מֶלֶךְ: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם
אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם
אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם: וְלֹא תָסוּרוּ כִּי | אַחֲרֵי הַתֹּהוּ אֲשֶׁר
לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה
אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם
לוֹ לְעָם:

HAPHTARA VAN CHOEKKATH.

Rechteren 11,1—33.

11 1 En Jiphthach, de Gil'adiet, was een dapper held, — en hij
was de zoon eener ontuchtige vrouw; en Gil'ad had Jiphthach
2 voortgebracht. Ook de wettige vrouw van Gil'ad baarde dezen
zonen; toen nu de zonen der wettige vrouw groot geworden
waren, hadden zij Jiphthach verdreven en tot hem gezegd:
„Gij zult geen erfdeel hebben in het huis van onzen vader,
3 want de zoon eener andere vrouw zijt gij." En Jiphthach was
gevlucht voor zijne broeders en had zich gevestigd in het land
Tob; en nu hadden zich bij Jiphthach verzameld nietswaardige
4 lieden en trokken met hem uit. Nu geschiedde het na verloop
van tijd, dat de zonen van 'Ammon oorlog voerden met Israël.
5 En het was: toen de zonen van 'Ammon oorlog voerden met
Israël, gingen de oudsten van Gil'ad om Jiphthach uit het land
6 Tob te halen. En zij zeiden tot Jiphthach: „Ga toch mede,
dan zult gij ons tot aanvoerder zijn en willen wij de zonen
7 van 'Ammon bestrijden." Hierop zeide Jiphthach tot de oud-
sten van Gil'ad: „Gij hebt mij immers juist met haat behan-
deld en mij uit mijn vaderlijk huis verdreven? Waarom komt
8 gij dan nu tot mij, nu gij in het nauw zijt gebracht?" De
oudsten van Gil'ad zeiden nu tot Jiphthach: „Daarom juist
komen wij nu weder tot u; ga gij nu met ons, en bestrijd de
zonen van 'Ammon, dan zult gij ons tot hoofd zijn over al de
9 bewoners van Gil'ad." Hierop zeide Jiphthach tot de oudsten
van Gil'ad: „Indien gij mij doet terugkeeren om de zonen van
'Ammon te bestrijden en de Eeuwige hen in mijne macht geeft,
10 zal ik u tot hoofd zijn?" Toen zeiden de oudsten van Gil'ad
tot Jiphthach: „De Eeuwige moge het zijn, die hoort tusschen
ons — voorwaar, dat zoo, gelijk uw woord, wij zullen han-
11 delen!" Nu ging Jiphthach met de oudsten van Gil'ad en het
volk stelde hem over zich tot hoofd en aanvoerder aan; en
Jiphthach verhaalde nog eens al zijne overeengekomen woorden
12 vóór den Eeuwige te Mitspa. Nu zond Jiphthach gezanten tot
den koning der zonen van 'Ammon, met de opdracht: „Wat
hebben wij met elkander uitstaan, dat gij tot mij komt om
13 mijn land te beoorlogen?" Hierop zeide de koning der zonen
van 'Ammon tot de gezanten van Jiphthach: „Dat Israël mijn
land heeft afgenomen, toen het uit Egypte was getrokken, van
den Arnon tot den Jabbok, tot den Jordaan; welnu geef ze
14 mij in vrede terug!" Nu zond Jiphthach nogmaals gezanten
15 tot den koning der zonen van 'Ammon. En liet hem zeg-
gen: „Zoo zegt Jiphthach: „Niet genomen heeft Israël het
land van Moab en het land van de zonen van 'Ammon.
16 Maar — toen zij uit Egypte waren opgetrokken en Israël
door de woestijn ging tot de Schelfzee en gekomen was

כשופטים סימן י"א א'—ל"ג.

יא א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד
ב אֶת־יִפְתָּח: וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָּנִים וַיִּגְדְּלוּ בְּנֵי־
הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ
ג כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה: וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב
בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ:
ד וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ
ה בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ
ו טוֹב: וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָה לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי
ז עַמּוֹן: וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקְנֵי גִלְעָד הֲלוֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי
וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר
ח לָכֶם: וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עַתָּה שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ
וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלָּחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי
ט גִלְעָד: וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי
לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אֲנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם
י לְרֹאשׁ: וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ
יא אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד
וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וְלִקָּצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־
יב כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה: וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־
מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם
יג בְּאַרְצִי: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח
יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־
יד הַיִּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֹתָהֶן בְּשָׁלוֹם: וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח
טו מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־
טז לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן: כִּי
בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא

17 in Kadesh, — Zond Israël gezanten tot den koning van Edom,
zeggende: „„Laat ik toch door mogen trekken door uw land,"" —
doch de koning van Edom luisterde niet; en ook tot den koning
van Moab zond het, doch ook hij was onwillig; — zoo bleef
18 Israël in Kadesh. En het ging de woestijn in en trok om het
land van Edom en het land van Moab en kwam Oostelijk van
de zijde van zonsopgang van het land Moab en zij legerden aan
den oever van den Arnon; maar zij kwamen niet binnen het
gebied van Moab, want de Arnon vormt de grens van Moab.
19 Nu zond Israël gezanten tot Siechon, den koning van den
Emoriet, den koning van Cheshbon, en Israël zeide tot hem:
„Laten wij mogen doortrekken door uw land tot de mij be-
20 stemde plaats. Doch Siechon vertrouwde Israël niet, om door
zijn gebied te trekken; en Siechon verzamelde al zijn volk en
21 zij legerden te Jahtsa — en hij bestreed Israël. En de Eeuwige,
de God van Israël, gaf Siechon en geheel zijn volk in de
macht van Israël en zij versloegen hen; en Israël nam in bezit
22 het geheele land van den Emoriet, die dat land bewoonde. Zij
namen namelijk in bezit het geheele gebied van den Emoriet,
van den Arnon tot den Jabbok en van de woestijn tot den
23 Jordaan. Welnu, — de Eeuwige, de God van Israël, heeft den
Emoriet verdreven voor zijn volk Israël, — en gij zoudt het
24 uit zijn bezit willen verdrijven? Voorwaar, wat Kemosh, uw
god, u doet in bezit nemen, dat kunt gij in bezit houden; maar
al wat de Eeuwige, onze God, ons in bezit heeft doen nemen,
25 dat houden wij in bezit. Welnu, — zijt gij waarlijk beter dan
Balak, de zoon van Tsippor, de koning van Moab? Heeft hij
twistzaak gevoerd met Israël of een oorlog tegen hen gestreden?
26 Terwijl Israël reeds woonde in Cheshbon en in hare dochter-
steden, en in 'Aro'er en in hare dochtersteden en in al de
steden, die aan de oevers van den Arnon liggen, gedurende
driehonderd jaren — waarom hebt gij het dan niet „bevrijd"
27 in dien tijd? Ik nu heb tegen u niet gezondigd, maar gij
handelt slecht met mij door mij te bestrijden! Moge de Eeuwige,
de Richtende, recht oefenen heden tusschen de kinderen Israëls
28 en de zonen van 'Ammon!" Doch de koning der zonen van
'Ammon gaf geen gehoor aan de woorden van Jiphthach, die
29 hij hem door een gezantschap had laten zeggen. Nu rustte
op Jiphthach de geest des Eeuwigen en hij trok door Gil'ad en
Menasshé; hij trok door Mitspé Gil'ad en van Mitspé Gil'ad trok
30 hij over naar de zonen van 'Ammon. Nu deed Jiphthach een ge-
lofte voor den Eeuwige en zeide: „Indien Gij geven zult de zonen
31 van 'Ammon in mijne macht, — Dan zal het zijn: Wat uitgaat,
dat uit zal komen uit de deuren van mijn huis, mij tegemoet

יז קָדֵשׁ׃ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר
כֹּה אָמַר בִּנְךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ׃
יח וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִם וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ
מִצְרַיִם וַאֲבֹתֵינוּ׃ וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ
יט וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבֻלֶךָ׃ נַעַבְרָה־נָּא
בְאַרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בִּשְׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ
הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאל עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃
כ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ׃
כא וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֱדוֹם אֶסְעָה נָּא בְדַרְכֶּךָ וְאִם־לֹא נִשְׁתֶּה
כב מֵימֶיךָ וְעָבַרְתִּי בְרַגְלָי׃ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ
כג בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה׃ וַיְמָאֵן אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ
כד וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃ וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה
כה הֹר הָהָר׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל
כו אֶרֶץ אֱדוֹם לֵאמֹר׃ יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת־פִּי בְּמֵי מְרִיבָה׃
כז קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר׃
כח וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן
כט יֵאָסֵף וָמֵת שָׁם׃ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר
ל לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה׃ וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־
לא אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר׃

bij mijn terugkeer in welstand van de zonen van 'Ammon, — dat zal den Eeuwige gewijd zijn, ik wil het als brandoffer
32 brengen." Nu trok Jiphthach over naar de zonen van 'Ammon om hen te bestrijden; en de Eeuwige gaf ze in zijne
33 macht. En hij versloeg hen van 'Aro'er tot in de streek bij Minnieth, twintig steden, en tot Abél Keramiem, een zeer groote nederlaag; zoo werden de zonen van 'Ammon vernederd voor de kinderen Israëls.

HAPHTARA VAN BALAK.

Miecha 5,6—14; 6,1—8.

5 6 En worden zal het overblijvende van Jakob te midden van vele natiën gelijk de dauw van wege den Eeuwige, als regenstroomen op gewassen; die niet hoopt op een man en niet
7 vertrouwend wacht op menschenzonen. En worden zal het overblijvende van Jakob onder de volkeren te midden van vele natiën als een leeuw onder de dieren van 't woud, gelijk een leeuwenwelp in kleinveekudden, — die, als hij er doorgaat,
8 neertrapt en verscheurt, zonder een redder. Hoog zal Uwe hand zijn tegen die ze benauwen en al Uwe vijanden zullen
9 uitgeroeid worden. En het zal zijn op dien dag, — is het gezegde des Eeuwigen, — dan zal Ik uwe paarden uitroeien
10 uit uw midden en zal te gronde doen gaan uwe wagens. En zal Ik verdelgen de steden van uw land en omverhalen al uwe
11 versterkingen. En zal Ik uitroeien toovermiddelen uit uwe
12 hand, en tijdenaanwijzers zullen er bij u niet meer zijn. En zal Ik uitroeien uwe gesneden beelden en uwe gedenksteenen uit uw midden en gij zult u niet meer neerwerpen voor het
13 werk uwer handen. En Ik zal ontwortelen uwe gewijde plan-
14 tingen uit uw midden en zal uwe steden verwoesten. Dan zal Ik in toorn en ziedende gramschap wraak oefenen op de volkeren, die dan nog niet geluisterd hebben. —

6 1 Hoort toch, wat de Eeuwige zegt: „Sta op, voer een twistgeding tegen de bergen, opdat de heuvelen uwe stem vernemen."
2 Hoort dan, bergen! het geding des Eeuwigen, en gij onwankelbaar vasten, gij grondslagen der aarde! Want geding voert de Eeuwige met Zijn volk en met Israël gaat Hij een rechts-
3 zaak aan. „Mijn volk! Wat heb Ik u gedaan, en waarmede
4 heb Ik u vermoeid? getuig tegen Mij! Zeker, gevoerd heb Ik u uit Egypte en uit het huis der slaven u bevrijd, en zond als
5 leiders vóór u uit een Mozes, Aharon en Mirjam! — Mijn volk! herinner u toch, welk plan Balak, koning van Moab, smeedde en wat hem antwoordde Bil'am, zoon van Be'or — van Shittiem af tot Gilgal toe — om te komen tot erkennen van
6 de liefdeblijken des Eeuwigen!" — „Waarmede zal den Eeuwige ik treden tegemoet, zal buigen ik mij voor den God in den hooge? Zal Hem tegemoet ik treden met brandoffers,

בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עֹלָה׃
לב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֶם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ׃
לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בּוֹאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים
מַכָּה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

הפטרת בלק

במיכה סימן ה׳ י׳—ו׳ א׳—ח׳.

ה י וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּטַל מֵאֵת יְהוָה
כִּרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב אֲשֶׁר לֹא־יְקַוֶּה לְאִישׁ וְלֹא יְיַחֵל
יא לִבְנֵי אָדָם׃ וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים
כְּאַרְיֵה בִּבְהֵמוֹת יַעַר כְּכְפִיר בְּעֶדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עָבַר וְרָמַס
יב וְטָרַף וְאֵין מַצִּיל׃ תָּרֹם יָדְךָ עַל־צָרֶיךָ וְכָל־אוֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ׃
יג וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְהִכְרַתִּי סוּסֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְהַאֲבַדְתִּי
יד מַרְכְּבֹתֶיךָ׃ וְהִכְרַתִּי עָרֵי אַרְצֶךָ וְהָרַסְתִּי כָּל־מִבְצָרֶיךָ׃
טו וְהִכְרַתִּי כְשָׁפִים מִיָּדֶךָ וּמְעוֹנְנִים לֹא יִהְיוּ־לָךְ׃ וְהִכְרַתִּי
פְסִילֶיךָ וּמַצֵּבוֹתֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְלֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה עוֹד לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃
טז וְנָתַשְׁתִּי אֲשֵׁרֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ וְהִשְׁמַדְתִּי עָרֶיךָ׃ וְעָשִׂיתִי בְאַף
ו א וּבְחֵמָה נָקָם אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא שָׁמֵעוּ׃ שִׁמְעוּ־נָא אֵת
אֲשֶׁר־יְהוָה אֹמֵר קוּם רִיב אֶת־הֶהָרִים וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת
ב קוֹלֶךָ׃ שִׁמְעוּ הָרִים אֶת־רִיב יְהוָה וְהָאֵתָנִים מוֹסְדֵי אֶרֶץ כִּי
ג רִיב לַיהוָה עִם־עַמּוֹ וְעִם־יִשְׂרָאֵל יִתְוַכָּח׃ עַמִּי מֶה־עָשִׂיתִי
ד לָךְ וּמָה הֲלְאִתִיךָ עֲנֵה בִי׃ כִּי הֶעֱלִיתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתִיךָ וָאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אַהֲרֹן וּמִרְיָם׃
ה עַמִּי זְכָר־נָא מַה־יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמֶה־עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם
בֶּן־בְּעוֹר מִן־הַשִּׁטִּים עַד־הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְהוָה׃
ו בַּמֶּה אֲקַדֵּם יְהוָה אִכֹּף לֵאלֹהֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ בְעוֹלוֹת

7 met kalvren nog onder het jaar? Heeft behagen de Eeuwige
in duizenden rammen, in myriadental van oliestroomen? Zal
ik mijn eerstgeboor'ne geven voor mijn misdaad, de vrucht van
8 mijnen schoot voor zonde mijner ziel?" — Hij heeft u meêgedeeld, o mensch! wat waarlijk goed is, en wat de Eeuwige
vordert uwerzijds, — slechts doen van recht en minnen van
genade en stilverborgen levenswandel leiden met uw God!"

HAPHTARA VAN PIENECHAS.

I Kon. 18,46; 19,1—21.

(Is het na 17 Thammoez, dan wordt de Haphtara der volgende afdeeling gelezen).

18 46 En de hand Gods was op Elijahoe, toen omgordde hij zijne
lendenen en liep vóór Achab uit, tot men haast komen zou in
Jizre'eel.

19 1 Nu deelde Achab Iezébel mede al wat Elijahoe gedaan had;
hoe hij namelijk al de profeten gedood had met het zwaard.
2 Toen zond Iezébel een bode tot Elijahoe met de opdracht:
„Zoo mogen de goden doen en bijvoegen te doen, dat ik mor-
gen om dezen tijd uw leven zal doen worden als het leven
3 van een van hen!" Toen hij het inzag, stond hij op en ging
heen om zijn leven te redden; hij kwam te Beér Shéba', dat
tot Juda behoort, en liet zijn jeugdigen bediende daar achter.
4 Doch hijzelve ging door de woestijn één dagreis; en kwam en
zette zich neder onder een zekeren bremstruik; en wenschte
zijn ziel te sterven en zeide: „Het is genoeg nu, o Eeuwige!
neem mijn ziel, want niet beter ben ik dan mijne vaderen!"
5 Hij legde zich neder en sliep onder een zekeren bremstruik, en
zie, daar was een engel, die hem aanraakte, en hij zeide tot
6 hem: „Sta op, eet!" Hij keek op, en zie, aan zijn hoofdeinde
een op kolen gebakken koek en een flesch water; nu at hij
7 en dronk en legde zich opnieuw neder. En ten tweeden male
kwam de engel des Eeuwigen terug en raakte hem aan en
zeide: „Sta op, eet! want te groot is voor u anders de weg!"
8 Nu stond hij op en at en dronk en ging, gesterkt door dit
eten, veertig dagen en veertig nachten tot den berg Gods
9 Choreb. Hij ging daar de spelonk binnen en bracht daar den
nacht door; en zie, het woord des Eeuwigen kwam tot hem
10 en zeide tot hem: „Wat zoekt gij toch hier, Elijahoe?" Hij
zeide: „Geijverd heb ik voor den Eeuwige, den God der
heirscharen, want verlaten hebben Uw verbond de kinderen
Israëls; Uwe altaren hebben omver zij gehaald en Uwe pro-
feten gedood met het zwaard; en ik bleef over gansch
alleen, en zij zochten mijn ziel om ook haar te nemen!"
11 Nu zeide Hij: „Ga naar buiten en ga staan op den berg vóór

יבְּעַגְלִים בְּנֵי שָׁנָה׃ הֲיִרְצֶה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת
חנַחֲלֵי־שָׁמֶן הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי חַטַּאת נַפְשִׁי׃ הִגִּיד
לְךָ אָדָם מַה־טּוֹב וּמָה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃

הפטרת פינחס

במלכים א׳ סימן י״ח מ״א י״ט א׳—כ״א.

(אכן לאחר י״ז בתמוז מפטירין לפינחס דברי ירמיהו ד׳ מטות).

יח מוַיַּד יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב
יט אעַד־בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃ וַיַּגֶּד אַחְאָב לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר
עָשָׂה אֵלִיָּהוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב׃
בוַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים
וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם׃
גוַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח
דאֶת־נַעֲרוֹ שָׁם׃ וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב
אחַ תַּחַת רֹתֶם אֶחָת וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר ׀ רַב עַתָּה
היְהוָה קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃ וַיִּשְׁכַּב וַיִּישַׁן
תַּחַת רֹתֶם אֶחָד וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ קוּם אֱכוֹל׃
ווַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת מָיִם וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ
זוַיָּשָׁב וַיִּשְׁכַּב׃ וַיָּשָׁב מַלְאַךְ יְהוָה ׀ שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר
חקוּם אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ׃ וַיָּקָם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתְּ וַיֵּלֶךְ
בְּכֹחַ ׀ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר
טהָאֱלֹהִים חֹרֵב׃ וַיָּבֹא־שָׁם אֶל־הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־
יְהוָה ׀ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי
לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרָגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי
יאוַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃ וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר ׀ לִפְנֵי

den Eeuwige! — En zie, de Eeuwige, voorbijtrekkende!" — en een groote en sterke wind, losrukkend bergen en verbrijzelend rotsen vóór den Eeuwige uit, — niet in den wind de Eeuwige! En na den wind aardschudden, — niet in het aardschudden de
12 Eeuwige! En na het aardschudden vuur, — niet in het vuur de
13 Eeuwige, en na het vuur het geluid van diep stilzwijgen [1]). En het was, toen Elijahoe dit hoorde, verhulde hij zijn gelaat met zijn bovenmantel en ging naar buiten en plaatste zich aan den ingang der spelonk; en zie — tot hem kwam een stem, die
14 zeide: „Wat zoekt gij toch hier, Elijahoe?" Nu zeide hij: „Geijverd heb ik voor den Eeuwige, den God der heirscharen, want verlaten hebben Uw verbond de kinderen Israëls; Uwe altaren hebben omver zij gehaald en Uwe profeten gedood met het zwaard; en ik alleen ben nog in leven, en men zocht
15 mijne ziel haar te nemen!" Toen zeide de Eeuwige tot hem: „Ga heen, keer op uw weg terug naar de woestijn bij Damascus; en als gij daar gekomen zult zijn, zult gij Chazzaël zalven
16 tot koning over Aram. En Jéhoe, den zoon van Nimshie, zult gij zalven tot koning over Israël; en Eliesha', den zoon van Shafat, uit Abél Mechola, zult gij zalven tot profeet in uw
17 plaats. Nu zal het zijn: Wie ontkomt aan het zwaard van Chazzaël, dien zal Jéhoe dooden; en wie ontkomt aan het
18 zwaard van Jéhoe, zal Eliesha' dooden. Zoo zal Ik doen overblijven onder Israël zeven duizendtallen, alle knieën namelijk, die niet geknield hebben voor den Ba'al, en elken mond, die
19 hem niet heeft gekust." Nu ging hij van daar heen en trof Eliesha', den zoon van Shafat, en hij was bezig te ploegen, met twaalf span runderen vóór zich, en hij was bij het twaalfde; — nu ging Elijahoe voorbij, naar hem toe en wierp
20 zijn mantel hem toe. Nu verliet hij de runderen en liep Elijahoe snel na en zeide: „Laat ik toch mogen kussen mijn vader en mijn moeder en dan u mogen volgen!" En hij zeide tot hem: „Ga, keer terug, want wat heb ik u dan gedaan?"
21 Hij keerde terug van hem te volgen, en nam een span runderen en slachtte het en met het tuig der runderen kookte hij hem het vleesch en gaf het het volk en zij aten; nu stond hij op, volgde Elijahoe en werd zijn dienaar. —

HAPHTARA VAN MATTOTH, *als alleen deze afdeeling wordt gelezen.*

(Op den Nieuwemaansdag wordt te Amsterdam de voor dien dag gebruikelijke Haphtara gelezen.)

Jer. 1,1—19; 2,1—3.

1 1 Woorden van Jirmejahoe, den zoon van Chilkijahoe, van de priesters, die in 'Anathoth woonden, in het land Benjamin; —

[1]) Zoo RASHIE; anderen: van zacht gefluister.

יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר
סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא־בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא
יב בָרַעַשׁ יְהוָה : וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר הָאֵשׁ
יג קוֹל דְּמָמָה דַקָּה : וַיְהִי ׀ כְּשָׁמְעַ אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ
וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ
יד פֹּה אֵלִיָּהוּ : וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־
עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ
הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ :
טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבְּרָה דַּמֶּשֶׂק וּבָאתָ
טז וּמָשַׁחְתָּ אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל־אֲרָם : וְאֶת יֵהוּא בֶּן־נִמְשִׁי
תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה
יז תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ : וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית
יח יֵהוּא וְהַנִּמְלָט מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע : וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל
שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל־הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל־הַפֶּה
יט אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ : וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט
וְהוּא חֹרֵשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר
כ וַיַּעֲבֹר אֵלָיהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו : וַיַּעֲזֹב אֶת־הַבָּקָר
וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשָּׁקָה־נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה
כא אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ : וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו
וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלֵי הַבָּקָר בִּשְׁלַם הַבָּשָׂר
וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ :

הפטרת מטות בנפרד

בירמיה סימן א׳—ב׳ פסוק ג׳.

(ואם מחוברין **מטות ומסעי** אז קורין **שמעו** דף׳ **מסעי** מלבד אם הוא ר״ח שאז מפטירין **השמים כסאי**).

א א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ

2 Tot wien het woord des Eeuwigen zich richtte in de dagen
van Joshijahoe, den zoon van Amon, koning van Juda, — in
3 het dertiende jaar van diens regeering; En het was [tot hem
gericht] in de dagen van Jehojakiem, den zoon van Joshijahoe,
koning van Juda, totdat geëindigd waren elf regeeringsjaren
van Tsidkijahoe, den zoon van Joshijahoe, den koning van
Juda, — totdat Jerusalem in ballingschap ging in de vijfde
4 maand. — Het woord des Eeuwigen was tot mij, als volgt:
5 „Vóórdat Ik u in den moederschoot had gevormd, kende Ik
u; en vóórdat gij uit de baarmoeder te voorschijn kwaamt,
had Ik u gewijd; tot profeet voor de volkeren heb Ik u aan-
6 gesteld!" — Toen zeide ik: „Ach, mijn Heer, Eeuwige God!
zie, ik kan immers niet spreken; want te jong ben ik nog!"
7 Hierop zeide de Eeuwige tot mij: „Zeg niet: „ik ben te jong";
maar naar al, waartoe Ik u zenden zal, zult gij gaan en al, wat
8 Ik u zal gebieden, zult gij spreken! Vrees niet voor hen; want
met u ben Ik om u te redden, is het gezegde des Eeu-
9 wigen!" Toen strekte de Eeuwige Zijne hand uit en deed
die op mijn mond aanraken, en de Eeuwige zeide tot mij:
„Zie, hiermede heb Ik Mijne woorden in uwen mond gelegd!
10 Zie, Ik heb u op dezen dag aangesteld over de volkeren en
over de koningrijken om neer te werpen en omver te halen,
om te vernietigen en te verbrijzelen, om te bouwen en te
11 planten!" Nu was het woord des Eeuwigen tot mij, als volgt:
„Wat ziet gij, Jirmejahoe?" En ik zeide: „Een stok van aman-
12 delhout zie ik!" Toen zeide de Eeuwige tot mij: „Gij hebt
goed gezien; want haastig, als amandelbloei, ben Ik met be-
13 trekking tot Mijn woord, om het te verwezenlijken!" En het
woord des Eeuwigen was tot mij ten tweedenmale, als volgt:
„Wat ziet gij?" En ik zeide: „Een aangeblazen pot zie ik,
14 wiens voorzijde [1]) is uit de richting naar het noorden!" Toen
zeide de Eeuwige tot mij: „Van het noorden zal de reeks van
15 onheilen geopend worden over al de bewoners des lands! Want
zie, Ik roep alle familiën der noordwaarts gelegen koning-
rijken, — is het gezegde des Eeuwigen — en zij zullen komen
en plaatsen ieder zijn zetel aan den ingang van Jerusalem's
poorten en op al hare muren; en zoo over al de steden van
16 Juda. Dan zal Ik Mijne strafvonnissen over hen uitspreken
wegens al hun slechtheid, — dat zij Mij verlaten hebben en
rook deden opgaan voor andere goden en zich nederwierpen
17 voor de werken hunner handen! Gij echter, gij zult uwe
lendenen omgorden en zult opstaan en tot hen spreken al,
wat Ik u gebieden zal; wees niet verschrikt voor hen, op-
18 dat Ik u niet vóór hun aangezicht doe schrikken! En Ik,
zie, Ik heb u heden gemaakt tot een versterkte stad en tot
een ijzeren zuil en tot koperen muren over het geheele land,

ב בִּנְיָמִן׃ אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ בֶן־
ג חִלְקִיָּה מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן׃
ד אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־
ה אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ׃ וַיְהִי בִּימֵי
יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ
ו הַחֲמִישִׁי׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בְּטֶרֶם אֶצָּרֵךְ* בַּבֶּטֶן
יְדַעְתִּיךְ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךְ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךְ׃
ז וָאֹמַר אָהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה לֹא־יָדַעְתִּי דַבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי׃
ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֵךְ
תֵּלֵכִי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךְ תְּדַבֵּר׃ אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־
ט אִתֵּךְ אֲנִי לְהַצִּלֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃ וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי
י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךְ׃ רְאֵה הפקדתיך ו
הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד
יא וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מָה־
יב אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שֹׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
יג אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשׂתוֹ׃ וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה ו אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר
יד נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן
טו תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ כִּי ו הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־
מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ
פֶּתַח ו שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי
טז יְהוּדָה׃ וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עָזָבוּנִי
יז וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃ וְאַתָּה
תֶּאְזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ
יח אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם׃ וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ
הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחוֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל כָּל־הָאָרֶץ

1) RASHIE: wasem, damp.

voor de koningen van Juda en zijne vorsten, voor zijne priesters
19 en voor het volk des lands. Wanneer zij dan ook tegen u
zullen strijden, zullen zij niets tegen u vermogen, want met u
ben Ik, — is het gezegde des Eeuwigen — om u te redden!"

2 2 1 En het woord des Eeuwigen was tot mij, als volgt: „Ga en
roep ten aanhoore van Jerusalem, als volgt: „Zoo zegt de
Eeuwige: Ik gedenk u de aanhankelijkheid uit uwe jeugd, de
liefde uwer bruidsdagen, dat gij, Mij volgend, gegaan zijt in
3 de woestijn, in een land, nog nimmer bezaaid! Heiligdom is
Israël den Eeuwige, de eersteling van Zijne voortbrengselen!
Allen, die het eten willen, maken zich schuldig, — onheil zal
komen over hen! — is het gezegde des Eeuwigen."

HAPHTARA VAN MAS'É,

naar Amsterdamsch gebruik ook indien Mattoth *dienzelfden dag gelezen is.*
(Op den Nieuwemaansdag wordt te Amsterdam de voor dien dag gebruikelijke Haphtara gelezen.)

Jeremia 2,4—28; 3,4; *en naar Portugeeschen ritus nog* **4,1 en 2.**

2 4 Hoort het woord des Eeuwigen, gij huis van Jakob, en alle
5 geslachten van het huis van Israël! Zoo zegt de Eeuwige: „Wat
voor onrecht hebben uwe voorvaderen aan Mij gevonden, dat
zij zich van Mij verwijderd hebben en volgden het nietige,
6 zoodat zij zelve nietig werden? En zij zeiden niet: „Waar is
de Eeuwige, die ons heeft opgevoerd uit het land Egypte; die
ons gevoerd heeft in de woestijn, in een land van vlakte en
kuilen, in een land van dorheid en doodsschaduw, in een land,
waar geen man ooit doorgetrokken was en waar geen mensch
7 ooit had gewoond." En Ik bracht u immers naar een vrucht-
baar land om te eten zijn vrucht en zijn goeds; en gij kwaamt
erin, maar verontreinigdet Mijn land en Mijn erfdeel deedt gij
8 worden tot gruwel! De priesters zeiden niet: „Waar is de
Eeuwige?" en die de leer moesten handhaven, kennen Mij
niet en de herders zijn Mij ontrouw en de profeten profeteeren
in naam van den Ba'al en die geen nut kunnen stichten,
9 volgen zij. Daarom — voortdurend zal Ik geding voeren met
u, — is het gezegde des Eeuwigen, — en met de kinderen uwer
10 kinderen zal ik rechtszaak voeren! Want trekt over naar de
eilanden der Kitthieten en ziet, — en naar Kédar zendt en brengt
het u goed tot erkenning en ziet, — is wel ooit iets dergelijks
11 geschied? Heeft ooit een volk zijn goden verruild — en deze
zijn immers niet-goden — en Mijn volk heeft wat Zijn heerlijkheid
12 is, verruild voor wat geen nut kan doen! Ontstelt, gij hemelen!
over iets dergelijks en raakt in storm en als verwoest ten
13 zeerste," is het gezegde des Eeuwigen. — Want twee slechtheden
heeft Mijn volk gedaan: Mij hebben zij verlaten, de Bron van
levend water, om zich te graven putten, gebarsten putten, die
14 geen water houden! Is Israël soms een slaaf, is hij 'n in huis

יט לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ וּלְכָהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ׃ וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ
ב א וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ׃ וַיְהִי דְבַר־
ב יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה
אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ
ג אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית
תְּבוּאָתָהּ כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃

ד תאמר

הפטרת מסעי

בירמיה סימן ב׳ ו׳—כ״ח, ג׳ ד׳, ד׳ א׳—ב׳.

ב ד שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכֹל מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
ה כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מַה־מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ
ו מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ׃ וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה
הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ
עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ
ז וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם׃ וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל
פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם
ח לְתוֹעֵבָה׃ הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא
יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־
ט יוֹעִילוּ הָלָכוּ׃ לָכֵן עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי
י בְנֵיכֶם אָרִיב׃ כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּם וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנָנוּ
יא מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת׃ הֲהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא
יב אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל׃ שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת
יג וְשֹׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה׃ כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי
אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר ׀ מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת
יד נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם׃ הֲעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בָּיִת

15 geboren slavenkind? Waarom werd hij tot buit? Tegen hem
brullen leeuwenwelpen, verheffend hun stem; en zij deden
worden zijn land tot eenzame woestenij, zijn steden zijn ver-
16 brand en zonder één bewoner! Ook de zonen van Noph en
17 Thachpanches verbrijz'len u den schedel! Voorwaar, dit zal
het u doen: dat gij verlaten hebt den Eeuwige, uwen God,
18 in den tijd, dat Hij u wilde voeren op den weg! En nu, wat
hebt gij te doen op den weg naar Egypte; misschien te drin-
ken Shiechor-water? en wat te doen op den weg naar Asshoer?
19 misschien te drinken water van den Euphraat? Uw eigen
slechtheid zal u tuchtigen, uw eigen, telkens herhaalde afval u
berispen; erkent dan en ziet in, dat slecht is en bitter uw verlaten
van den Eeuwige, uwen God; en dat de vrees voor Mij u niet
voor oogen stond, is het gezegde van den Heer, den Eeuwige
20 God Tsebaoth. Want van oudsher heb verbroken Ik uw juk
en losgerukt uw banden; doch gij spraakt: „ik wil niet over-
gaan" — want op elken hoogen heuvel en onder iederen
21 lommerrijken boom trekt gij heen en drijft ontucht. En Ik
had u geplant als edelen wijn — een rank, geheel van vrucht-
belovend zaad, — en ach, hoe zijt gij Mij veranderd tot ont-
22 aarde spruiten van wilden wingerd! Want al wascht gij u
ook met nitron en neemt u nog zooveel loog, blijft uwe zonde
vlekken toonen vóór Mijn aangezicht," is het gezegde van
23 den Heer, den Eeuwige God. „Hoe kunt gij zeggen: „Ik ben
niet verontreinigd, de Ba'als heb ik niet gevolgd?" Zie uw
levenswandel in het dal, — zie in toch wat gij hebt bedreven,
24 lichtzinnig veulen, steeds wisselend zijn wegen! Als een woud-
ezel, voedsterling der woestijn, die in het verlangen zijner ziel
wind snuift, — in zijn eigenzinnigheid, wie zou hem om doen
keeren? Mogen toch al wie hem zoeken, niet vermoeid raken,
25 in zijne maand [1]) zullen zij hem vinden! Houd terug uwen
voet van ontbloot zijn en uw keel van dorstigheid. Doch gij
spreekt: „Vertwijfeld! neen, ik bemin veeleer de vreemden en
26 dezen wil ik volgen!" Gelijk de teleurstelling van een dief,
die wordt betrapt, zoo heeft Israël's huis de verwachtingen
beschaamd; zij, hun koningen, hun vorsten en hun priesters en
27 hun profeten. Zij zeggen tot het hout: „Mijn vader zijt gij",
en tot den steen: „Gij hebt ter wereld ons gebracht"; want
zij hebben Mij den nek toegewend, en niet het gelaat — maar
in den tijd, dat het hun slecht gaat, zeggen zij: „Sta op en
28 help ons!" Waar zijn dan uwe goden, die gij u gemaakt
hebt? Laten zij opstaan en u helpen in den tijd, dat het u
slecht gaat! Want het aantal uwer steden dat waren uw goden,
gij Juda!" —

3 4 Voorwaar, van nu af roept gij Mij aan: „Mijn Vader! de
Vorst mijner jeugd — *Gij* zijt het alleen!"

לד הוּא מַדּוּעַ הָיָה לָבֵז : עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ
לה אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה* מִבְּלִי יֹשֵׁב : גַּם־בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנְחֵס*
לו יִרְעוּךְ קָדְקֹד : הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ
לז בְּעֵת מוֹלִיכֵךְ בַּדָּרֶךְ : וְעַתָּה מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת
לח מֵי שִׁחוֹר וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר : תְּיַסְּרֵךְ
רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ וְדָעִי וְרְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת־
ג יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת : כִּי
מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד*
כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה :
כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כְּלָה זֶרַע אֱמֶת וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי
כב הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה : כִּי אִם־תִּכְבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי־לָךְ בֹּרִית נִכְתָּם
כג עֲוֹנֵךְ לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה : אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי
הַבְּעָלִים לֹא הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דְּעִי מֶה עָשִׂית בִּכְרָה
כד קַלָּה מְשָׁרֶכֶת דְּרָכֶיהָ : פֶּרֶא[1] לְמִדְבָּר בְּאַוַּת נַפְשָׁהּ*
שַׁאֲפַת רוּחַ תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ בְּחָדְשָׁהּ
כה יִמְצָאוּנָהּ : מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף וּגְרוֹנֵךְ מִצִּמָּאוֹן וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ
כו לֹוא כִּי־אֶהֱבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ : כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא
כֵּן הוֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם
כז וּנְבִיאֵיהֶם : אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנִי*
כִּי־פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה
כח וְהוֹשִׁיעֵנוּ : וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם־יוֹשִׁיעוּךָ
ד בְּעֵת רָעָתֵךְ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה : הֲלוֹא
מֵעַתָּה קָרָאתִי* לִי אָבִי אַלּוּף נְעָרַי אָתָּה :

---

[1]) Het schijnt op den bronsttijd te doelen.

De Portugeesche Israëlieten voegen nog bij:

4 1 Indien gij terugkeeren wilt, o Israël, — is het gezegde des
Eeuwigen — zult tot Mij gij terugkeeren; en indien gij uwe
gruwelen van vóór Mijn aangezicht verwijdert, zult gij niet
2 verdreven worden. En als gij zweert: „Zoo waar de Eeuwige
leeft!" in waarheid en rechtvaardigheid en liefde — dan zullen
volkeren met Hem zich zegenen en in Hem hunnen roem
vinden!"

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש

סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֶלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה:
וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

Haphtara van Shabbath Rosh Chodesh.

Jesaja 66,1—24.

66 1 Zoo zegt de Eeuwige: de hemel is Mijn troon en de aarde
de bank Mijner voeten! wat is 't dus voor een huis, dat gij
voor Mijn Naam zoudt bouwen, en welke is de plaats, waar
2 Ik zou rusten? Terwijl deze allen Mijne hand heeft gemaakt,
waardoor deze allen ontstonden, — is het gezegde des Eeuwigen.
Doch op dezen richt Ik Mijn blik: op den arme en den geslagene
3 van geest en die siddert op Mijn woord. Doch — die den stier
[Mij ter eere] slacht, is [tegelijk] een mannenmoorder; die [Mij]
het lam offert, een hondenwurger; wie [Mij] een meeloffer
brengt, zwijnenbloed [plengt hij voor de afgoden]; wie als
herinnering wierook brandt, hij zegent tegelijk onrechtmatig-
heid [afgoden]; evenals zij verkoren hebben hunne wegen en
4 in hunne gruwelen hun ziel behagen had, — Zoo zal ook Ik
verkiezen hen smadelijk te behandelen en hunne verschrikkingen
zal Ik hun brengen; omdat Ik geroepen heb en niemand ant-
woordde, Ik gesproken heb en zij niet luisterden, maar zij
bleven doen wat kwaad was in Mijne oogen, en waarin Ik geen
5 behagen schepte, kozen zij. Hoort het woord des Eeuwigen,
gij, die siddert op Zijn woord! Uwe broeders, die u haten,

הספרדים מוסיפין כאן ב׳ פסוקים אלו.

ד א אִם־תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל ׀ נְאֻם־יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם־תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ
ב מִפָּנַי וְלֹא תָנוּד׃ וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי־יְהוָה בֶּאֱמֶת בְּמִשְׁפָּט
וּבְצְדָקָה וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גּוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ׃

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש

במדבר כ״ח ט׳—ט״ו

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ
עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנָיִם
וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים

הפטרת שבת וראש חדש

ישעיה סימן ס״ו א׳ –כ״ד

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת
ב אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי
עָשְׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־
ג רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃ שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה
עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן
ד גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִּדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ גַּם־אֲנִי
אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרָתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה
דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי
ה בָּחָרוּ׃ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם

ס״א אֶפֶס

die u verstooten, zeggen: „Ter wille van Mijn naam moge de
Eeuwige Zijne heerlijkheid toonen, dat wij aanschouwen uwe
6 vreugde en dezen [wij] beschaamd worden!" Stem van gedreun
uit de stad! Stem uit den tempel! Stem des Eeuwigen, die ver-
7 gelding betaalt Zijnen vijanden! Vóór zij weeën voelt, heeft zij
gebaard; vóórdat smart over haar komt, heeft zij een knaapje
8 doen uittreden. Wie heeft dergelijks gehoord, wie zoodanigs
gezien? Onstaat onder weeën een land in één dag? Wordt een
volk in één maal geboren? Want bij de weeën heeft Tsion ook
9 reeds gebaard hare kinderen! Zou Ik tot den barensstoel bren-
gen en niet doen geboren worden, zegt de Eeuwige; zoude Ik,
10 die doe baren, den schoot sluiten? zegt uw God. Verheugt u
met Jerusalem en jubelt over haar, allen die haar bemint!
Verblijdt u met haar in volle blijdschap, gij allen, die thans
11 over haar rouw bedrijft! Opdat gij kunt zuigen en u verza-
digen aan de borst harer vertroostingen; opdat gij kunt slur-
pen en u te goed doen aan den prangenden overvloed harer
12 heerlijkheid. Want zoo zegt de Eeuwige: Zie, Ik leid tot
haar als een stroom den vrede en als een overvloeiende beek
de heerlijkheid der volkeren, en die zult gij zuigen; op de
13 zijde zult gij gedragen worden en op knieën geliefkoosd. Als
een man, dien zijne moeder troost, zoo troost Ik u en met
14 Jerusalem zult gij vertroost worden. Dan zult gij zien en zal
uw hart zich verblijden en uwe beenderen zullen als het gewas
bloeien; dan wordt de hand Gods bekend aan Zijne dienaren,
15 terwijl Hij toornt met Zijne vijanden. Want zie, de Eeuwige —
in vuur komt Hij, en als een dwarrelwind zijn Zijne wagens,
om Zijn toorn te doen overgaan in ziedende gramschap en
16 Zijne bedreiging in vuurvlammen. Want met vuur houdt de
Eeuwige gericht en met Zijn zwaard met alle vleesch; zoodat
talrijk zijn de door het zwaard des Eeuwigen doorboorden.
17 Die zich zeggen te heiligen en te reinigen met het oog op de
[heilige, den afgoden gewijde] tuinen, achter één in het midden;
maar die eten het vleesch van zwijnen, onrein gewriemel en
muizen; te zamen gaan zij te gronde, is het gezegde des
18 Eeuwigen. Ik! — hunne handelingen en hunne gedachten zal
Ik..! Zij komt, [de ure], om te verzamelen de volkeren en de
19 talen; dan zullen zij komen en zien Mijne heerlijkheid! Ik zal
in hen een teeken geven en Ik zal van hen vluchtelingen uit-
zenden naar de volkeren, naar Tharshiesh, Poel en Loed, die
den boog hanteeren, naar Thoebal en Jawan; de verre eilanden,
die de mare van Mij niet hebben gehoord en niet hebben ge-
zien Mijne heerlijkheid, — en zij zullen Mijne heerlijkheid
20 verkondigen onder de volkeren. Dan zal men al uwe broeders
uit alle volkeren als geschenk brengen ter eere des Eeuwigen,
met paarden en wagens, in draagstoelen en met muilezels en
met dromedarissen op Mijnen heiligen berg, Jerusalem, zegt

שִׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם
ו וְהֵם יֵבֹשׁוּ : קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם
ז גְּמוֹל לְאֹיְבָיו : בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ
ח וְהִמְלִיטָה זָכָר : מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ
בְּיוֹם אֶחָד אִם־יוּלַד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן
ט אֶת־בָּנֶיהָ : הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי
י הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ : שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ
בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ :
יא לְמַעַן תֵּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמְצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם
יב מִזִּיז כְּבוֹדָהּ : כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם
וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם
יג תְּשָׁעֲשָׁעוּ : כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם
יד וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ : וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא
טו תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו : כִּי־
הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ
טז וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ : כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־
יז בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה : הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת
אחת אַחַר אַחַד* בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו
ק יז יָסָפוּ נְאֻם־יְהוָה : וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
יח אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי : וְשַׂמְתִּי בָהֶם
אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם | פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד
מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־
יט שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם : וְהֵבִיאוּ
אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב
וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר

de Eeuwige; gelijk de zonen Israëls het meeloffer brengen in
21 rein vaatwerk naar het huis des Eeuwigen! En ook van hen
zal Ik nemen tot priesters, tot Levieten, zegt de Eeuwige.
22 Want — evenals de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, die
Ik bezig ben te maken, vóór Mij bestaan, is het gezegde des
Eeuwigen, zoo zal uw kroost bestaan blijven en uw naam.
23 Dan zal het zijn: na verloop van een maand op zijn nieuwe-
maansdag en na verloop van een week op zijn rustdag, zal
alle vleesch komen om zich vóór Mijn aangezicht neder te
24 werpen, zegt de Eeuwige. Zoo zij dan uitgaan, zullen zij zien
de ontzielde lichamen der mannen, die tegen Mij gezondigd
hebben; want de hen verterende worm zal niet sterven, het
aan hen brandende vuur niet geblusscht worden en zij zullen
tot afschuw worden voor alle vleesch!

Doch het zal zijn: telkens na een maand op zijn nieuwemaansdag en na eene week op zijn rustdag zal komen alle vleesch om zich neder te werpen vóór Mijn aangezicht; — zegt de Eeuwige.

(De Portugeesche Israëlieten voegen, indien ook den volgenden dag Rosh Chodesh is, aan deze Haphtara nog het eerste en laatste vers van de hier volgende Haphtara toe.)

Haphtara voor den Shabbath op den dag vóór het Nieuwemaansfeest.

I Sam. 20,18—42.

20 18 En Jonathan zeide tot hem: „Morgen is nieuwemaansdag; dan
zult gij gemist worden, wanneer uw zitplaats zal worden opge-
19 nomen. Welnu, drie dagreizen zult gij verre afdalen en komen tot
de plaats, waar gij u op den dag der [bekende] gebeurtenis [1])
hebt verborgen; en gij zult u nederzetten bij den wegwijzer-
20 steen. En ik, ik zal drie pijlen naar den kant afschieten, als
21 om voor mij op een doel te schieten. En zie, dan zal ik mijn
jongen bediende de opdracht geven: „Ga heen, zoek de pijlen!"
Indien ik dan tot den jongen zeggen zal: „Zie de pijlen zijn
van u af hierheen", neem hem [een er van] dan en kom, want
22 vrede is u en niets nadeeligs, zoo waar de Eeuwige leeft! Doch
indien ik aldus zal zeggen: „Zie de pijlen liggen van u af
23 verderop", ga dan, want de Eeuwige zendt u weg! En de
zaak, die ik en gij hebben afgesproken, — zie, daarvoor is de
24 Eeuwige getuige tusschen mij en u tot in eeuwigheid!" Nu
verborg zich David op het veld; en het was nieuwemaansdag,
25 toen zette zich de koning aan den maaltijd om te eten. En
de koning zat op zijn zetel, gelijk telken male, op de zitplaats

[1]) Bij Shaoel's aanslag op David; vgl. I Sam. 19,10.

יְהוָה כַּאֲשֶׁר דִּבְּיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית
כא יְהוָה׃ וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃ כִּי כַּאֲשֶׁר
כב הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים
כג לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי
כד אָמַר יְהוָה׃ וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי
תוֹלַעָתָם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה׃

(מנהג ספרדים, אם חל ר"ח ביום ש"ק ולמחרתו ביום א', להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת **מחר חדש** הבאה).

הפטרה לערב ראש חדש שחל בשבת

בשמואל א' סימן כ' י"ח—מ"ב.

כ יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפָּקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃
יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם
כ בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ וַאֲנִי שְׁלִשֶׁת הַחִצִּים
כא צִדֶּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ
מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ
כב וְהֵנָּה קָחֵנוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה׃ וְאִם־כֹּה
אֹמַר לָעֶלֶם הַנַּעַר הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלְּחֲךָ יְהוָה׃
כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־
כד עוֹלָם׃ וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם
כה לֶאֱכוֹל׃ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב

aan den muur, toen stond Jonathan op en Abner zette zich
26 aan Shaoel's zijde; en David's plaats bleef onbezet. En Shaoel
sprak niets op dien dag; want hij zeide: „Het is zeker een
27 toeval, hij is misschien niet rein, zeker niet rein!" Nu was
het den dag na den nieuwemaansdag, den tweede [der maand],
toen weder de plaats van David onbezet werd gevonden, zeide
Shaoel tot zijn zoon Jonathan: „Waarom is Jishai's zoon noch
28 gisteren noch heden ter maaltijd gekomen?" En Jonathan
antwoordde Shaoel: „David heeft van mij verlof gevraagd om
29 naar Beth-Léchem te gaan. Hij zeide namelijk: „Laat mij
heengaan, want een familie-offerfeest hebben wij in de stad, —
en hij, mijn broeder, heeft het mij bevolen; en nu, indien ik
gunst in uwe oogen gevonden heb, laat ik mij dan mogen terug-
trekken en mijne broeders gaan zien"; — daarom is hij niet
30 aan de tafel des konings gekomen." Nu ontbrandde de toorn
van Shaoel tegen Jonathan en hij zeide tot hem: „Gij zoon
van meest verdwaasde weerspannigheid! Ik weet immers lang,
dat gij dien zoon van Jishai de voorkeur geeft, tot uwe eigen
schande en tot schande voor de schaamte uwer moeder!
31 Want alle dagen, zoolang die zoon van Jishai leeft op den
aardbodem, zult gij en uw koningschap niet op hechten grond-
slag gevestigd zijn; welnu, zend heen en laat hem tot mij
32 halen, want een kind des doods is hij!" En Jonathan antwoordde
zijn vader Shaoel en zeide tot hem: „Waarom zal hij gedood
33 worden? Wat heeft hij gedaan?" Toen wierp Shaoel den
spies tegen hem om hem te treffen; en nu wist Jonathan, dat
het vanwege zijn vader vast besloten was, David te dooden.
34 En Jonathan stond op van de tafel in brandenden toorn; en
hij at niet op den tweeden dag der maand eenige spijs, want hij
was verdrietig om David [en] daar zijn vader hem smadelijk
35 had behandeld. Nu was het in den morgen: toen ging Jonathan
uit naar het veld, naar de met David bepaalde plaats, en een
36 kleine jongen was bij hem. Nu zeide hij tot zijn jongen: „Loop,
zoek toch de pijlen, die ik schiet." De knaap liep heen en hij
37 schoot den pijl, zoodat hij hem [den knaap] voorbij vloog. Toen
nu de jongen kwam tot de plaats van den pijl, dien Jonathan
had geschoten, riep Jonathan den knaap achterna en zeide:
38 „De pijl is immers van u af verderop." En Jonathan riep
den jongen achterna: „Spoedig, haast u, blijf niet staan"; en
de jongen van Jonathan zamelde de pijlen op en kwam toen
39 tot zijn heer. En de knaap had niets gemerkt; slechts Jonathan
40 en David wisten de zaak. En Jonathan gaf zijn gereedschap
aan den jongen, dien hij had, en zeide tot hem: „Ga heen,
41 breng het naar de stad." De knaap was juist heengegaan, —
en David stond op van bij de Zuidzijde [van den wegwijzers-
steen] en viel op zijn aangezicht ter aarde en wierp zich

הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃
כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי
כז טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד
מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי
כח גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל
כט נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח
מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
ל הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמֹּרְדוּת
הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בְחֹר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת
לא אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן
אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃
לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה
לג עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן
לד כִּי־כָלְתָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ וַיָּקָם יְהוֹנָתָן
מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בַּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם
לה כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִימוֹ אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא
לו יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ
רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־
לז יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃ וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ
לח וָהָלְאָה׃ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד
לט וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּי וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ וְהַנַּעַר לֹא־
מ יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן
אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר׃
מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ

מגלת רות.

HET BOEK ROETH.

שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשַּׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם׃

driemaal neder; en zij kusten de een den ander en weenden de een met den ander, totdat David het sterkst weende [1]).
42 Toen zeide Jonathan tot David: „Ga tot vrede! Daar wij immers beiden hebben gezworen bij den naam des Eeuwigen, zeggende: De Eeuwige zal zijn tusschen mij en u en tusschen mijn kroost en uw kroost, tot in eeuwigheid!"

[1]) V. a. zich vermande.

HET BOEK ROETH.

I.

1 Het was in de dagen, dat de Rechteren hun ambt bekleedden, dat er hongersnood was in het land; toen ging een man uit Beth-Léchem in Juda om als vreemdeling in de velden van Moab zich te vestigen, hij en zijne vrouw en zijne twee zonen.
2 En de naam van den man was Eliemélech, en de naam zijner vrouw Na'omie en de naam zijner twee zonen Machlon en Kiljon, Ephrathieten, uit Beth Léchem van Juda; — zij kwamen
3 nu naar de velden van Moab en waren daar gevestigd. Nu stierf Eliemélech, de man van Na'omie; en bleef zij over en
4 hare twee zonen. Zij huwden zich nu Moabietische vrouwen, de naam der eene was 'Orpa en de naam der tweede was
5 Roeth; en zij woonden daar ongeveer tien jaren. Nu stierven ook zij beiden, Machlon en Kiljon; zoo bleef de vrouw
6 over van haar twee kinderen en van haar man. Nu stond zij op, zij en hare schoondochters, en aanvaardde de terugreis van de velden van Moab; want zij had gehoord in het veld van Moab, dat de Eeuwige Zijn volk had bedacht, om
7 hun brood te geven. Zij ging weg van de plaats, waar zij

Hoofdstuk I. 1. ויהי בימי שפט השפטים. Met deze woorden wordt, evenals Esther 1,1, het verhaal ingeleid en de tijd der gebeurtenis globaal medegedeeld, — zonder dat nochthans ons boek daardoor bij het boek der Rechteren aansluit. Het behoort immers naar den Thalmoed niet tot de *profetische* boeken, maar tot de כתובים. Wel volgt in Septuaginta ons boek op dat der Rechteren, maar daar geschiedt de plaatsing der boeken naar een geheel ander beginsel, dan in den Thalmoed; niet de oorsprong van het boek, maar de tijdsorde der verhaalde gebeurtenissen geeft daar den doorslag. — Ons boek schijnt, naar het slot te oordeelen, in den bloeitijd van Davids regeering te zijn ontstaan, daar het geslachtsregister niet verder dan tot David loopt. Bovendien is de bekendheid met bijzondere toestanden uit den tijd van het verhaal zoo groot, dat niet al te veel eeuwen tusschen het verhaalde en den verhaler kunnen zijn verloopen. — ויהי רעב בארץ. *Er was hongersnood in het land*, niet alleen in Beth Léchem. Het is twijfelachtig in welken tijd het verhaalde valt. De Thalmoed identificeert Bo'az met Ibtsan, den rechter (Recht. 12,8 en 10), die ná Jiphthach optrad. Diens verheffing tot rechter zou dan zeer wel ná zijn huwelijk met Roeth kunnen gesteld worden, zoodat het hier verhaalde in het begin van Jiphthachs optreden valt. Voor de bepaling van den tijd is van groot gewicht de beantwoording der vraag, of in den stamboom op het einde van ons boek *alle* geslachten genoemd zijn, of alleen de voornaamste. Is dit laatste het geval, dan kan men aangaande den tijd van het hier verhaalde niets zeggen. Sommigen denken dan aan den tijd van Gid'on, toen door de rooftochten van Midjan en 'Amalek, die zich tot Gaza toe uitstrekten en zeven jaar duurden, het in het geheele land zeer

מגלת רות.

א

א וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית
לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו׃
ב וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי־בָנָיו מַחְלוֹן
וְכִלְיוֹן אֶפְרָתִים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שְׂדֵי־מוֹאָב וַיִּהְיוּ־
ג שָׁם׃ וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ׃
ד וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֹאֲבִיּוֹת שֵׁם הָאַחַת עָרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית
ה רוּת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים׃ וַיָּמֻתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם מַחְלוֹן
ו וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׁאֵר הָאִשָּׁה מִשְּׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמֵאִישָׁהּ׃ וַתָּקָם הִיא
וְכַלֹּתֶיהָ וַתָּשָׁב מִשְּׂדֵי מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בִּשְׂדֵה מוֹאָב כִּי־פָקַד
ז יְהוָה אֶת־עַמּוֹ לָתֵת לָהֶם לָחֶם׃ וַתֵּצֵא מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־

---

wel tot hongersnood kan zijn gekomen. Dat sluit dan met de mededeeling vs. 4, dat eerst na meer dan tien jaren aan terugkeer kon gedacht worden. — Doch zelfs aannemende, dat *alle* geslachten in het register genoemd zijn, kan toch nog niets met zekerheid worden bepaald; — daar David de jongste van acht zonen van Jieshai was en deze dus reeds op betrekkelijk hoogen leeftijd kan zijn geweest, toen David geboren werd; en bovendien niet gezegd wordt, dat Davids voorouders eenige of oudste zonen hunner vaders waren. De chronologie van het boek der Rechteren biedt overigens zooveel moeilijkheden, dat het niet mogelijk is met eenige zekerheid iets omtrent den tijd van ons verhaal vast te stellen.

2. Terwijl de namen van man, vrouw en zonen echt Hebreeuwsch zijn, laten die der schoondochters, Roeth en 'Orpa, zich niet gereedelijk uit het Hebreeuwsch verklaren, een niet onbelangrijk bewijs voor het historisch juiste der verhaalde feiten. — אפרתים, van אפרת, den ouden naam van Beth Léchem, die misschien aan de streek ook later gegeven werd; dit woord geeft dan de streek, en de volgende woorden de stad aan, waar zij gevestigd waren.

4. Hoewel naar Deut. 23,4 het „opnemen van Moabieten in de vergadering des Eeuwigen", d. w. z. het huwelijk van Israëlieten met Moabieten verboden was, betrof dit verbod alleen, naar de traditie, de *mannen* en niet ook de *vrouwen*. Uit 4,10 blijkt, dat Roeth de vrouw van Machlon, den oudste der zonen, was.

5. **ותשאר האשה**, *en de vrouw*, Na'omie, *bleef* alleen *over van hare beide zonen en van haar man*, = van het vroeger zoo veel grooter gezin; anderen: beroofd *van hare beide zonen* enz.

verblijf had gehouden, en hare twee schoondochters met haar;
en zij gingen op weg om terug te gaan naar het land Juda.
8 Nu zeide Na'omie tot hare beide schoondochters: „Gaat heen,
keert terug ieder naar het huis harer moeder; moge de Eeuwige
met u genadiglijk handelen, gelijk gij gehandeld hebt tegenover
9 de overledenen en tegenover mij. Geve de Eeuwige u — dat
gij rust moogt vinden ieder in het huis van haren man." Nu
10 kuste zij ze, doch zij verhieven hare stemmen en weenden. En
zeiden tot haar: „.... maar met u willen wij terugkeeren tot
11 uw volk." Hierop zeide Na'omie: „Keert terug, mijne dochters!
Waarom zoudt gij met mij medegaan? Heb ik soms nog kin-
deren in mijne ingewanden, die u tot mannen zullen worden?
12 Keert terug, mijne dochters! gaat heen; ook ben ik immers te
oud om nog eenen man te behooren; als ik zou kunnen zeg-
gen: ik heb nog hoop, zelfs al zoude ik dezen nacht eenen man
13 toebehooren, ook al zou ik zonen baren, — Zoudt gij op hen
dan wachten kunnen, totdat zij groot geworden zouden zijn?
Zoudt gij om hunnentwille u willen onthouden, om niet eenen
man te behooren? Neen, mijne dochters! Want bitterder is
het mij dan u, want de hand des Eeuwigen is tegen mij uit-
14 gegaan!" Zij verhieven daarop hun stem en weenden nog-
maals; toen kuste 'Orpa hare schoonmoeder, doch Roeth bleef
15 haar vergezellen. Nu zeide zij: „Zie, uwe schoonzuster is terug-
gekeerd tot haar volk en tot hare goden; keer terug, het voor-
16 beeld uwer schoonzuster volgend!" Hierop zeide Roeth: „Dring
niet bij mij aan om u te verlaten, om terug te keeren van u te
volgen; want waarheen gij gaat, zal ik gaan; waar gij den nacht
doorbrengt, zal ook ik overnachten; uw volk is mijn volk en uw
17 God mijn God! Waar gij eens sterven zult, zal ook ik sterven
en daar zal ik begraven worden; zoo moge de Eeuwige mij doen

---

8. לבית אמה, *naar het huis uwer moeder* — die de jonge weduwen het best kunnen troosten; naar 2,11 leefde althans Roeth's vader nog. Anderen: keert terug naar de vrouwenvertrekken in uws vaders huis. Nog anderen meenen, dat zij beide vaderlooze weezen waren — daar zij anders niet met vreemden gehuwd zouden zijn; 2,11 gebruikt Bo'az dan slechts de gewone spreekwijze, hoewel de vader reeds dood was.

9. ותשק להן, *zij kuste ze* tot afscheid.

10. כי. V. s. verzekerend: *waarlijk;* v. a. is hier slechts het voornaamste uit hunne woorden medegedeeld en moet iets voorafgegaan zijn met de beteekenis van: wij zullen niet doen, gelijk gij zegt, — *maar* enz.

11. Ik draag geene kinderen onder het hart, die gij zoudt kunnen huwen. Als vreemden zult gij in het land Juda moeilijk een man kunnen vinden. Keert dus terug, want:

12. Ik heb geen kinderen meer te verwachten, daartoe ben ik te oud. Vervolgens stelt zij drie gevallen, het eene al onwaarschijnlijker dan het andere. Stel, ik zeide bij mij zelve: ik kan nog een man behagen — zelfs

הָיִתָה שָׂמָה וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ עִמָּהּ וַתָּלָכְנָה בַּדֶּרֶךְ לָשׁוּב אֶל־
ח אֶרֶץ יְהוּדָה : וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ לֵכְנָה שֹּׁבְנָה
אִשָּׁה לְבֵית אִמָּהּ יַעַשׂ יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם
ט עִם־הַמֵּתִים וְעִמָּדִי : יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ מְנוּחָה אִשָּׁה
י בֵּית אִישָׁהּ וַתִּשַּׁק לָהֶן וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה : וַתֹּאמַרְנָה
יא לָהּ כִּי־אִתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֵּךְ : וַתֹּאמֶר נָעֳמִי שֹׁבְנָה בְנֹתַי לָמָּה
יב תֵלַכְנָה עִמִּי הַעוֹד־לִי בָנִים בְּמֵעַי וְהָיוּ לָכֶם לַאֲנָשִׁים : שֹׁבְנָה
בְנֹתַי לֵכֶן כִּי זָקַנְתִּי מֵהֱיוֹת לְאִישׁ כִּי אָמַרְתִּי יֶשׁ־לִי תִקְוָה
יג גַּם הָיִיתִי הַלַּיְלָה לְאִישׁ וְגַם יָלַדְתִּי בָנִים : הֲלָהֵן | תִּשַּׂבֵּרְנָה
עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי הֱיוֹת לְאִישׁ אַל בְּנֹתַי
יד כִּי־מַר־לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי־יָצְאָה בִי יַד־יְהוָה : וַתִּשֶּׂנָה קוֹלָן
וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה־בָּהּ :
טו וַתֹּאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ אֶל־עַמָּהּ וְאֶל־אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי אַחֲרֵי
טז יְבִמְתֵּךְ : וַתֹּאמֶר רוּת אַל־תִּפְגְּעִי־בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב מֵאַחֲרָיִךְ
כִּי אֶל־אֲשֶׁר תֵּלְכִי אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין עַמֵּךְ עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ
יז אֱלֹהָי : בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם אֶקָּבֵר כֹּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי

---

al ware die ijdele hoop reeds vervuld, ja al zou ik zelfs hedennacht nog kinderen voortbrengen — zelfs dan is uwe hoop nog gering — want de tijd is nog zoo lang.

13. **תעגנה**, van עגן, *onthouden*, opsluiten, van eene treurende vrouw, vandaar in den Thalmoed voor eene *verlaten vrouw*. — Aan leviraatshuwelijk wordt hier niet gedacht, daar de nog ongeboren broeder des overledenen niet onder de wet van Deut. 25,5 vv. valt en zijne schoonzuster, als vrouw zijns broeders, voor hem verboden blijft; en bovendien slechts bij broeders uit denzelfden vader van leviraatshuwelijk sprake kan zijn. Het is hier slechts een liefderijke toespraak om hen tot terugkeer te bewegen. Het mogelijke, maar hoogst onwaarschijnlijke geval van huwelijk in Juda vermeldt zij niet, juist omdat hare schoondochters daarin een argument, zij het ook een zwak, zouden kunnen vinden om bij hun voornemen te blijven. — כי מר לי מאד מכם, *het is mij bitterder gegaan dan u*, ik heb niet alleen mijn man, maar ook mijn zonen en mijn vermogen verloren. Anderen: *het is mij bitter te moede om u*, waarbij dan het volgende niet goed aansluit.

14. **ותשק**, gaf haar den afscheidskus. — דבקה, *bleef aan haar gehecht*, met haar vereenigd.

en zoo voortgaan te doen — dat slechts de dood eene schei-
18 ding zal teweeg brengen tusschen mij en u!" Toen zij nu
zag, dat zij vast erbij bleef om met haar te gaan, hield zij
19 op tot haar te spreken. Zoo gingen zij beiden, totdat zij naar
Beth-Léchem kwamen; en het was: toen zij te Beth-Léchem
aankwamen, kwam de geheele stad in beweging over haar en
20 zeiden de vrouwen: „Is dit Na'omie?" Nu zeide zij tot haar:
„Noemt mij niet Na'omie, de lief'lijke, — noemt mij Mara,
de bitter lijdende — want de Almachtige heeft het mij zeer
21 bitter doen gaan. Ik — vol ben ik weggegaan en ledig heeft
de Eeuwige mij doen terugkeeren; — waarom zoudt gij mij
Na'omie noemen, terwijl de Eeuwige tegen mij getuigt en de
22 Almachtige mij kwaad heeft beschoren?" Zoo keerde Na'omie
terug en Roeth, de Moabietische, haar schoondochter, met haar,
die terugkeerde uit de velden van Moab; en zij waren te
Beth-Léchem aangekomen in het begin van den gerstenoogst.

II.

1 Na'omie nu had een kennis van haren man, een wakker, ver-
mogend man, van de familie van Eliemélech, wiens naam was:
2 Bo'az. — Nu zeide Roeth, de Moabietische, tot Na'omie: „Laat

---

17. כה יעשה ה׳ לי וכה יסיף, *zoo moge de Eeuwige mij doen* = mij onheil zenden, *en voortgaan te doen*, — het is het inroepen van de אלה, den Goddelijken vloek, zoo men zijn woord breekt. — כי, hier niet het inleidende eedsformulier: *waarlijk*, — maar eenvoudig: *dat*.

18. מתאמצת, eig. *zich sterk maken*, bij een voornemen volharden. — לדבר, om in ontradenden zin *te spreken*.

19. וַתֵּהֹם Niph'al van הום, evenals I Sam. 4,5; I Kon. 1,45, *bewogen worden*. — ותאמרנה, onderwerp is: de bevolking der stad, vooral de *vrouwen*, bij wie de vrouw Na'omie natuurlijk meer bekend was geweest en die nu verwonderd en bewogen vragen: Is deze arme, door leed gebogen vrouw dezelfde, die wij als rijke, gelukkige echtgenoote en moeder hebben gekend?

20. מרא = מרה, van מרר, *bitter zijn* of in bittere, droevige omstandigheden verkeeren, tegenover נעמי = נעמית, *de met lieflijkheid toegeruste*.

21. מלאה, *vol*, hier: met man en kinderen, als rijke echtgenoote en moeder; evenzoo ריקם; niet haar *vermogen* beklaagt zij in de eerste plaats, maar *man en kinderen*. — ענה בי, *heeft tegen mij getuigenis afgelegd*, door het mij toegezonden ongeluk, dat ik niet „lieflijk", maar door Hem strafschuldig bevonden ben. Septuaginta e. a.: *heeft mij verootmoedigd*, geteisterd, wat echter niet door עָנָה ב׳, maar hoogstens door עָנָה את wordt uitgedrukt.

22. De mededeeling van den terugkeer van Na'omie wordt met dit vers afgesloten; terwijl het slot de inleiding vormt tot het verdere verhaal. — השבה, *die terugkeerde*, met den toon op de voorlaatste lettergreep, als ware het derde persoon vr. enkelv. van den verleden tijd, terwijl het

יח וְכֹה יִסֵּף כִּי הַמָּוֶת יַפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֵךְ׃ וַתֵּרֶא כִּי־מִתְאַמֶּצֶת
יט הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ וַתֶּחְדַּל לְדַבֵּר אֵלֶיהָ׃ וַתֵּלַכְנָה שְׁתֵּיהֶם
עַד־בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם וַיְהִי כְּבֹאָנָה בֵּית לָחֶם וַתֵּהֹם כָּל־הָעִיר
כ עֲלֵיהֶן וַתֹּאמֵרְנָה הֲזֹאת נָעֳמִי׃ וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶן אַל־תִּקְרֶאנָה
כא לִי נָעֳמִי קְרֶאן לִי מָרָא כִּי־הֵמַר שַׁדַּי לִי מְאֹד׃ אֲנִי מְלֵאָה
ח הָלַכְתִּי וְרֵיקָם הֱשִׁיבַנִי יְהוָה לָמָּה תִקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי וַיהוָה
כב עָנָה בִי וְשַׁדַּי הֵרַע־לִי׃ וַתָּשָׁב נָעֳמִי וְרוּת הַמֹּאֲבִיָּה כַלָּתָהּ
עִמָּהּ הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵי מוֹאָב וְהֵמָּה בָּאוּ בֵּית לֶחֶם בִּתְחִלַּת קְצִיר
שְׂעֹרִים׃

ב

ג א וְלִנָעֳמִי מֹיָדָע לְאִישָׁהּ אִישׁ גִּבּוֹר חַיִל מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ
ב וּשְׁמוֹ בֹּעַז׃ וַתֹּאמֶר רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֶל־נָעֳמִי אֵלְכָה־

---

toch een deelwoord is, blijkens de voorgevoegde bepalende ה׳. In den eigenlijken zin kan wel niet van Roeth worden gezegd, dat zij uit Moab *terugkeerde*, maar de nadruk ligt op het begeleiden van Na'omie, in wier gezelschap ook Roeth gezegd wordt *teruggekeerd* te zijn. Men behoeft dan השבה niet op Na'omie te laten slaan, zoodat er staan zou: *Na'omie keerde terug, die terugkeerde uit de velden van Moab.* — בתחלת קציר שערים, *in het begin van den gerstenoogst*, dit is in Niesan, vgl. Lev. 23,10.

Hoofdstuk II. מודע. *Geschreven* (Kethieb) is מְיֻדָּע, *bekende; gelezen* (Kerie) wordt: מוֹדָע, een Semiechoeth-vorm van מוֹדָע, eig. *bekendheid*, v. d. *bekende*, evenals het Nederlandsche: *kennis*. De zin is hier dan: *goed vriend*. Dat hij een bloedverwant van Eliemélech was, wordt eerst verder gezegd, ממשפחת אלימלך. — Op het Semiechoeth volgt het woord, dat ermede verbonden is, hier met den ל׳. — eveneens Job 18,2 c. a. p. — איש גבור חיל, gewoonlijk: *een krachtige held*, wat echter hier niets ter zake zou doen. Evenals Ex. 18,21 kan hier איש חיל beteekenen: *iemand van* zedelijke *kracht*, en de bijvoeging van גבור, *de groote mate* dier kracht aanduiden; de uitdrukking beteekent dan zooveel als: *een zeer braaf*, wakker *man*. Tegelijk kan echter ook aan de andere beteekenis van חיל, *vermogen*, zijn gedacht, — waarom wij beide uitdrukkingen in de vertaling hebben vereenigd. — בעז, v. s. = בו עז, *in hem is sterkte*, misschien wel: in *Hem*, God, *is sterkte*, daar gewoonlijk de namen niet de eigenschappen van hunne dragers, maar een levensrichting aanduiden. Anderen naar het Arabisch: *bekwaamheid*, scherpzinnigheid. — Naar rabbijnsche overlevering zou Bo'az een broederszoon van Eliemélech geweest zijn, wat echter niet nader blijkt. — Wat deze mededeeling hier ter zake doet, blijkt eerst in den verderen loop van het verhaal.

mij toch gaan naar het veld en laat ik oplezing houden
onder de aren, achter iemand, in wiens oogen ik gunst zal
vinden"; — hierop zeide zij tot haar: „Ga, mijn dochter!"
3 Zij ging nu en kwam en las op in het veld achter de maaiers;
en het toeval trof haar [te komen] naar het stuk veld van
4 Bo'az, die tot Eliemélech's familie behoorde. En zie, Bo'az
kwam uit Beth-Léchem en zeide tot de maaiers: „De Eeuwige
zij met u!" en zij zeiden tot hem: „Moge u de Eeuwige zegenen!"
5 Nu zeide Bo'az tot zijn jongen, die over de maaiers was aan-
6 gesteld: „Van wie is deze jonge vrouw?" Hierop antwoordde
de jonge man, die over de maaiers was aangesteld, en zeide:
„Een Moabietisch meisje is het, die met Na'omie teruggekeerd
7 is uit de velden van Moab. Zij heeft gezegd: „„Laat ik toch
oplezing mogen houden en inzamelen tusschen de schoven
achter de maaiers,"" zoo kwam zij en is gebleven van den
vroegen morgen tot nu toe, op dit oogenblik; — dat zij ge-
8 zeten heeft in het huisje, was maar weinig." Nu zeide Bo'az
tot Roeth: „Hoort gij niet, mijn dochter? Ga niet opzamelen
op een ander veld, en evenmin zult gij van hier weggaan; en
9 zoo zult gij in gezelschap blijven met mijne meisjes. Uwe
oogen gericht op het veld, dat zij zullen afmaaien, — zult gij
achter haar gaan; — ik heb immers de jongens geboden u
niet aan te randen; — als gij dan dorst hebt, ga dan maar
naar de drinkvaten en drink van wat de jongens zullen schep-
10 pen." Toen viel zij op haar aangezicht en wierp zich neder
ter aarde; en zeide tot hem: „Waarom heb ik gunst gevonden
in uwe oogen, zoodat gij mij vriendelijk opneemt, — terwijl
11 ik toch eene vreemdelinge ben?" En Bo'az antwoordde:

---

2. Roeth wil gaan, om als arme de gevallen aren op te lezen (Lev. 19,9), — Na'omie zelf schijnt daartoe niet te hebben kunnen overgaan, om als arme vrouw in Beth-Léchem van haar recht gebruik te maken, waar zij vroeger een voorname positie had ingenomen. — אחר אשר אמצא חן בעיניו, *achter hem, in wiens oogen ik gunst zal vinden;* de armen hadden wel het recht op de nalezing en de landeigenaren waren verplicht hun toe te staan nalezing te houden, — maar vooral vrouwen schijnen dan wel eens lastig gevallen of geheel verjaagd te zijn. Daarom zegt Roeth hier: op het veld van iemand, die het mij zal toestaan en mij niet ruw bejegenen zal.

3. **ותבוא**, *zij ging* het veld *in.* — ויקר מקרה, eig. *haar toeval trof,* d. w. z. het geschiedde toevallig. — חלקת השדה, de vierde naamval van richting. Het werkwoord קרה wordt niet met den 4den naamval verbonden, maar met אל. Dus niet: *haar toeval trof het veld* enz.

4. **ה' עמכם** en יברכך ה' schijnen de gewone vormen van groet en tegengroet geweest te zijn; vgl. Ps. 129,8.

5. **הנערה**, niet juist: *meisje,* maar: *jonge vrouw.* Het is ook mogelijk, dat zij als weduwe niet meer als gehuwde vrouw gekleed ging, maar meisjeskleeding droeg.

7. **ותעמוד**, *en bleef bezig;* het tegenovergestelde is: שבתה, *zij ging zitten* afrusten. — מאז הבקר, *van vroeg in den morgen af;* מאז, alsof het al zeer lang geleden is. — ועד עתה זה, *tot nu toe, op het oogenblik,* evenals II Kon.

נָא הַשָּׂדֶה וְאַלְקְטָה בַשִּׁבֳּלִים אַחַר אֲשֶׁר אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו
ג וַתֹּאמֶר לָהּ לְכִי בִתִּי : וַתֵּלֶךְ וַתָּבוֹא וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי
הַקֹּצְרִים וַיִּקֶר מִקְרֶהָ חֶלְקַת הַשָּׂדֶה לְבֹעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת
ד אֱלִימֶלֶךְ : וְהִנֵּה־בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקֹּצְרִים יְהוָה
ה עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְהוָה : וַיֹּאמֶר בֹּעַז לְנַעֲרוֹ הַנִּצָּב
ו עַל־הַקֹּצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת : וַיַּעַן הַנַּעַר הַנִּצָּב עַל־
הַקֹּצְרִים וַיֹּאמַר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשָּׁבָה עִם־נָעֳמִי מִשְּׂדֵי
ז מוֹאָב : וַתֹּאמֶר אֲלַקֳטָה־נָּא וְאָסַפְתִּי בָעֳמָרִים אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים
וַתָּבוֹא וַתַּעֲמֹד מֵאָז הַבֹּקֶר וְעַד־עַתָּה זֶה שִׁבְתָּהּ הַבַּיִת מְעָט :
ח וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל־רוּת הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ בִּתִּי אַל־תֵּלְכִי לְלַקֵּט
בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבָּקִין עִם־נַעֲרֹתָי :
ט עֵינַיִךְ בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר־יִקְצֹרוּן וְהָלַכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צִוִּיתִי אֶת־
הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נָגְעֵךְ וְצָמִת וְהָלַכְתְּ אֶל־הַכֵּלִים וְשָׁתִית מֵאֲשֶׁר
י יִשְׁאֲבוּן הַנְּעָרִים : וַתִּפֹּל עַל־פָּנֶיהָ וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתֹּאמֶר
יא אֵלָיו מַדּוּעַ מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירֵנִי וְאָנֹכִי נָכְרִיָּה : וַיַּעַן

8,22. Te verbinden זה שבתה gaat moeilijk, daar dergelijke constructie alleen bij bepaalde personen of zaken voorkomt, zooals Ex. 32,1; Recht. 5,5; Jos. 9,12 enz. Sommigen willen het echter toch zoo verbinden in den zin van: dat gij haar daar nu ziet zitten, is eerst sinds korten tijd; *dit haar zitten is weinig*, evenals op de laatst aangehaalde plaats. Tegenover מאז הבקר komt mij echter als tegenstelling ועד עתה זה zoo krachtig voor, dat ik de eerste verklaring aannemelijker vind, te meer daar Bo'az haar bij zijne komst op het veld dadelijk ziet en zij dus *op het veld* nog bezig schijnt geweest te zijn. — הבית, *in het huisje*, een tent of hut op het veld, waar maaiers en anderen, die met den oogst bezig zijn, nu en dan even kunnen uitrusten en van de gloeiende zonnehitte kunnen bekomen.

8. הלוא שמעת, een bevestigende vraag: gij hoort het toch wel! — בתי = „meisje!" — „Ga niet" — zegt hij — „op een ander veld en ga evenmin van dit stuk land weg", maar blijf hier opzamelen, וכו׳, *en zoodoende* zult gij steeds beschermd zijn, daar *gij u bij mijne* ondergeschikte *vrouwen kunt aansluiten.*

9. אחריהן, achter de schovenbindende meisjes. — הנערים, *de jongens*, de dienaren, die als maaiers werkzaam zijn. — נגע, lastig vallen. — וצמית van צמא = צמא.

10. להכירני, eigenlijk: *herkennen*, iemand met belangstelling aanzien, vandaar: *vriendelijk ontvangen.*

„Bericht werd mij al wat gij tegenover uwe schoonmoeder
hebt gedaan na den dood van uw man; en hoe gij verliet uw
vader en uwe moeder en het land uwer geboorte en gegaan
zijt naar een volk, dat gij gisteren en eergisteren niet hadt gekend.
12 De Eeuwige betale het loon voor uw werk en moge uwe be-
looning ten volle u geworden vanwege den Eeuwige, den God
van Israël, onder Wiens vleugelen gij een toevlucht zijt komen
13 zoeken." Hierop zeide zij: „Moge ik gunst blijven vinden in
uwe oogen, mijnheer! want gij hebt mij getroost en hebt uwe
dienaresse moed ingesproken, terwijl ik toch niet ben gelijk
14 een uwer dienstmaagden!" Nu zeide Bo'az tot haar tegen den
etenstijd: „Nader hierheen en eet van het brood en doop uw
bete in azijn." Nu zette zij zich neder ter zijde van de maaiers
en hij reikte haar geschroeide korrels en zij at en hield, na
15 verzadigd te zijn, nog over. Toen zij nu weer opstond om te
gaan oplezen, gebood Bo'az zijne jongens, als volgt: „Ook
tusschen de schoven mag zij oplezen; en maakt haar niet
16 beschaamd! En ook uittrekken zult gij voor haar uit de bun-
dels en ze laten liggen, zoodat zij ze kan opzamelen, en zult
17 haar niet beknorren." Zoo zat zij op het veld tot den avond;
toen zij nu uitklopte, wat zij had opgelezen, was het ongeveer
18 eene Epha gerst. Nu nam zij het op en ging de stad in, —
en haar schoonmoeder zag wat zij had opgelezen; nu bracht
zij te voorschijn en gaf haar wat zij had overgehouden van hare
19 verzadiging. Toen zeide hare schoonmoeder tot haar: „Waar
hebt gij toch heden oplezing gehouden en waar waart gij bezig?
Worde hij, die u vriendelijk heeft opgenomen, gezegend!"

---

11. עשית את חמותך = עשית עם, vgl. II Sam. 16,17; Zech. 7,9. — אחרי מות איש, ook *ná den dood van uw man*, toen dus de aanverwantschap had opgehouden. — תמול שלשם, nog kort te voren.

12. אשר באת לחסות enz. Het beeld is ontleend aan de wijze, waarop jonge vogels bij hun moeder bescherming zoeken, door onder hare vleugels te kruipen.

13. דברת על לב, hier natuurlijk niet, zooals Gen. 34,3 en Recht. 19,3: *overreden*, — maar: *tot het hart* dringende woorden *spreken*, moed inspreken. — ואנכי לא אהיה enz. Gij hadt u zeer goed aan mij kunnen onttrekken, daar ik niet tot uw dienstpersoneel behoor.

14. חמץ, *azijn;* een gewoon gebruik is het in de oudheid om de spijzen in eenigen drank te doopen; azijn wordt, als verfrisschend, zeer vaak daartoe gebezigd.

15. בין העמרים, *tusschen de gebonden schoven mag zij zoeken*, terwijl in den regel alleen gezocht mocht worden op plaatsen, vanwaar het afgemaaide koren was weggebracht, uit vrees voor diefstal uit den voorraad van den eigenaar. — ולא תכלימוה, *en maakt haar niet beschaamd*, door haar te verbieden of te verjagen, of door haar als vrouw lastig te vallen.

16. שׁל, van שׁלל, *uittrekken;* vandaar שָׁלָל, *wapenbuit*, de aan de op het

בֹּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הֻגֵּד הֻגַּד לִי כֹּל אֲשֶׁר־עָשִׂית אֶת־חֲמוֹתֵךְ אַחֲרֵי
מוֹת אִישֵׁךְ וַתַּעַזְבִי אָבִיךְ וְאִמֵּךְ וְאֶרֶץ מוֹלַדְתֵּךְ וַתֵּלְכִי אֶל־
יא עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעַתְּ תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם : יְשַׁלֵּם יְהוָה פָּעֳלֵךְ וּתְהִי
מַשְׂכֻּרְתֵּךְ שְׁלֵמָה מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּאת לַחֲסוֹת
יב תַּחַת־כְּנָפָיו : וַתֹּאמֶר אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנִי כִּי נִחַמְתָּנִי
וְכִי דִבַּרְתָּ עַל־לֵב שִׁפְחָתֶךָ וְאָנֹכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאַחַת שִׁפְחֹתֶיךָ :
יג וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז לְעֵת הָאֹכֶל גְּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ מִן־הַלֶּחֶם
וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקֹּצְרִים וַיִּצְבָּט־לָהּ קָלִי
יד וַתֹּאכַל וַתִּשְׂבַּע וַתֹּתַר : וַתָּקָם לְלַקֵּט וַיְצַו בֹּעַז אֶת־נְעָרָיו
טו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֳמָרִים תְּלַקֵּט וְלֹא תַכְלִימוּהָ : וְגַם שֹׁל תָּשֹׁלּוּ
טז לָהּ מִן־הַצְּבָתִים וַעֲזַבְתֶּם וְלִקְּטָה וְלֹא תִגְעָרוּ־בָהּ : וַתְּלַקֶּט
בַּשָּׂדֶה עַד־הָעָרֶב וַתַּחְבֹּט אֵת אֲשֶׁר־לִקָּטָה וַיְהִי כְּאֵיפָה
יז שְׂעֹרִים : וַתִּשָּׂא וַתָּבוֹא הָעִיר וַתֵּרֶא חֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־
יח לִקָּטָה וַתּוֹצֵא וַתִּתֶּן־לָהּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹתְרָה מִשָּׂבְעָהּ : וַתֹּאמֶר
לָהּ חֲמוֹתָהּ אֵיפֹה לָקַטְתְּ הַיּוֹם וְאָנָה עָשִׂית יְהִי מַכִּירֵךְ בָּרוּךְ

---

slagveld gevallenen ontnomen wapenen en kleederen. -- צבתים, *kleine bundels*, dadelijk na het maaien gebundeld, die op hun beurt weer tot *schoven* worden saamgebonden. — ולא תגערו בה, behandelt haar vriendelijk en niet norsch.

17. **ותחבט**, met een stok *uitkloppen*, om de korrels uit den halm te krijgen. *Dorschen* op de gewone manier deden natuurlijk de armen met hetgeen zij opgezameld hadden, niet; bovendien was het koren daartoe ook nog te versch. (Vgl. Mishna Menachoth 10,4 en den Thalmoed t. a. p. 66*a*). Het koren in het stroo mee te nemen, zou te lastig en te weinig de moeite loonend geweest zijn. De enkele korrels gaven bijna eene Epha zuivere gerst.

19. **ותוצא**, *zij bracht te voorschijn*, uit een zak, — *wat zij had overgehouden*, משבעה, *van hetgeen, waaraan zij zich had kunnen zat eten*, van de haar door Bo'az gegeven geschroeide aren en het brood; of misschien: *n a d a t zij verzadigd was*. Uit het vele, dat Roeth als oplezing in gerstekorrels naar huis brengt, en vooral uit hetgeen zij haar geeft als overschot van een maal, waaraan zij had deelgenomen, bemerkt Na'omie, dat Roeth niet behandeld is als een arme, die de naar de wet aan den eigenaar onttrokken en den arme toekomende armengaven komt inzamelen, maar dat de grondeigenaar, op wiens land Na'omie bezig was, haar liefderijk heeft behandeld. — ואנה עשית, een algemeener term, dan לקטת; hebt gij alles gedaan, wat tot de handeling van oplezen behoort. — מכירך, zie vs. 10.

Nu deelde zij haar schoonmoeder mede bij wien zij bezig was geweest, en zeide: „De naam van den man, bij wien
20 ik heden bezig was, is Bo'az." Nu zeide Na'omie tot hare schoondochter: „Gezegend worde hij door den Eeuwige, dat hij zijne liefderijke gunst niet heeft onttrokken met betrekking tot de levenden en tot de gestorvenen." En Na'omie zeide tot
21 haar: „De man is onze bloedverwant; onze losser is hij". Nu zeide Roeth, de Moabietische: „Ook, dat hij mij gezegd heeft: De bedienden, die ik heb, zult gij op den voet volgen, totdat zij afgemaakt zullen hebben den geheelen, mij behoorenden
22 oogst." Hierop zeide Na'omie tot Roeth, hare schoondochter: „Goed is het, dat gij uitgaat met zijne meisjes, opdat men u
23 niet lastig valle op een ander veld." Zoo sloot zij zich aan bij de meisjes van Bo'az om oplezing te houden, tot het einde van den gerstenoogst en den tarweoogst, en woonde bij hare schoonmoeder. —

III.

1 Nu zeide tot haar Na'omie, hare schoonmoeder: „Mijne dochter! Ik moet immers een rustplaats voor u zoeken, opdat
2 het u welga. Welnu, is Bo'az er niet, onze kennis, — bij wiens meisjes gij voortdurend waart? — Zie, hij is aan het wannen
3 van de gersten-dorschvloer dezen nacht. Nu zult gij u wasschen en zalven en leg uw gewaden aan en daal af naar den dorschvloer; zorg, dat gij niet door den man wordt opgemerkt,
4 totdat hij geëindigd zal hebben te eten en te drinken. Nu zal het zijn: als hij zich nederlegt, zult gij ervaren de plaats,

---

20. אשר לא עזב, slaat op *Bo'az;* v. a. op *God,* evenals Gen. 24,27; hier echter komt mij het eerste waarschijnlijker voor. Dat Bo'az ook *den overledenen,* Eliemélech en zijn zonen, als bloedverwant zijn goede gezindheid getoond heeft, wordt wel niet uitdrukkelijk vermeld, maar is uit Bo'az' karakter vanzelve duidelijk. — מגאלנו הוא. Vele handschriften hebben hier: מגאלינו, wat dan beteekenen zou: *hij behoort tot onze loss e r s;* de meesten volgen echter de ook bij ons gevolgde lezing, als enkelvoud. De מ moet dan verklaard worden evenals v. s. Lev. 4,2 in מאחת מהנה, *de e e n o f a n d e r e van deze;* hier dan: *hij is in z e k e r e m a t e onze losser.* De naaste bloedverwant had naar Lev. 25,25 het recht of de plicht, de door zijn verarmden verwant verkochte vaste goederen terug te koopen. Zie onze aant. t. a. p.

21. גם כי, v. s. = *zoo is het ook,* hij schijnt zich ook als familielid te willen gedragen, — *want* enz. Anderen: *ook* heb ik u nog te zeggen, *dat.* — עם הנערים, algemeene term voor *mannelijke en vrouwelijke bedienden;* zij had immers naar vs. 15 de *jongens* te volgen en naar vs. 8 zich in gezelschap der *meisjes* te houden.

23. ותשב, *en woonde,* d. w. z. als zij 's avonds van het veld huiswaarts keerde, woonde zij met hare schoonmoeder, — voorbereiding tot de in het volgende hoofdstuk beschreven gebeurtenissen.

Hoofdstuk III. 1. הלא, een bevestigende vraag: *zeker,* ik moet enz. — מנוח, *rustplaats,* = een vaste levenspositie.

וַתֵּגֶד לַחֲמוֹתָהּ אֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה עִמּוֹ וַתֹּאמֶר שֵׁם הָאִישׁ
כ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בֹּעַז׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לְכַלָּתָהּ בָּרוּךְ
הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַמֵּתִים
כא וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגְּאֲלֵנוּ הוּא׃ וַתֹּאמֶר
רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה גַּם כִּי־אָמַר אֵלַי עִם־הַנְּעָרִים אֲשֶׁר־לִי
כב תִּדְבָּקִין עַד אִם־כִּלּוּ אֵת כָּל־הַקָּצִיר אֲשֶׁר־לִי׃ וַתֹּאמֶר נָעֳמִי
אֶל־רוּת כַּלָּתָהּ טוֹב בִּתִּי כִּי תֵצְאִי עִם־נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ־
כג בָךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר׃ וַתִּדְבַּק בִּנְעָרוֹת בֹּעַז לְלַקֵּט עַד־כְּלוֹת
קְצִיר־הַשְּׂעֹרִים וּקְצִיר הַחִטִּים וַתֵּשֶׁב אֵת־חֲמוֹתָהּ׃

ג

א וַתֹּאמֶר לָהּ נָעֳמִי חֲמוֹתָהּ בִּתִּי הֲלֹא אֲבַקֶּשׁ־לָךְ מָנוֹחַ אֲשֶׁר
ב יִיטַב־לָךְ׃ וְעַתָּה הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ אֲשֶׁר הָיִית
ג אֶת־נַעֲרוֹתָיו הִנֵּה־הוּא זֹרֶה אֶת־גֹּרֶן הַשְּׂעֹרִים הַלָּיְלָה׃ וְרָחַצְתְּ
וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ* שִׂמְלָתַיִךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתְּי* הַגֹּרֶן אַל־תִּוָּדְעִי לָאִישׁ
ד עַד כַּלֹּתוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת׃ וְיְהִי בְּשָׁכְבוֹ וְיָדַעַתְּ אֶת־הַמָּקוֹם

יתיר ו׳

---

2. מדעתנו. מדעת, het abstracte zelfst. naamwoord: *kennis* voor: *bekende*, zie 2,1. — גרן השערים, *den dorschvloer van de gerst* = de gedorschte gerst. — זורה, het kaf door den wind uit de graankorrels laten uitwaaien, door het koren met schoffels op te werpen, *wannen*. — הלילה, *t e g e n den avond* of *i n den avond*, omdat dán eerst wind komt opzetten, soms tot diep in den nacht den arbeid voortzettend. — גרן is oorspronkelijk niet een *schuur*, maar een effen, vastgestampt stuk land in het open veld, waar gedorscht wordt; vandaar soms: *het gedorschte koren*, en nog verder: *de plaats*, waar het gedorschte koren wordt neergelegd, *voorraadschuur*.

3. שמלתיך, *uwe beste kleederen;* de Kethieb: שמתך beteekent: *uw bovenkleed*, wat dan doelen kan op den mantel, die als onderlage gebruikt werd om op te slapen of als dekking bij het doorbrengen van den nacht in de open lucht. — וירדתי, *daal af* van het op een berghelling liggende Beth-Léchem naar de velden. — אל תודעי, *laat u niet opmerken*, geef u niet te herkennen en vertoon u niet. — לאיש, *d e n man*, Bo'az.

4. Hoewel *ons* de door Na'omie gegeven raad voorkomt in strijd te zijn met de goede zeden, schijnt in de toenmalige omstandigheden daarin minder aanstootelijks gevonden te zijn, te meer daar Bo'az althans iemand van geposeerden leeftijd schijnt te zijn.

waar hij zich nederleggen zal; dan zult gij komen en zijn voeteneinde ontblooten en u nederleggen; — en hij zal u dan mededeelen,
5 wat gij te doen hebt." Hierop zeide zij tot haar: „Al wat gij mij
6 zegt, zal ik doen." Zij daalde af naar den dorschvloer en deed
7 gelijk al wat haar schoonmoeder haar bevolen had. Toen Bo'az namelijk gegeten en gedronken had en het hem wel te moede was geworden en hij gekomen was om zich neer te leggen aan het einde van den korenhoop, — kwam zij in het geheim en ontblootte zijn voeteneinde en legde zich neder.
8 Nu was het in het midden van den nacht, toen verschrikte de man en wendde zich heen en weer en zie: eene vrouw liggend
9 aan zijn voeteneinde. En hij zeide: „Wie zijt gij?" Toen zeide zij: „Ik ben Roeth, uwe dienstmaagd, — breid uwen
10 vleugel uit over uwe dienstmaagd, want losser zijt gij!" Hierop zeide hij: „Word gezegend door den Eeuwige, mijne dochter! gij hebt uwe latere gunst beter geplaatst dan uwe eerste, dat
11 gij niet gevolgd zijt de jongelingen, of arm of rijk. En nu mijne dochter! vrees niet; al wat gij zeggen zult, zal ik voor u doen; want de geheele poort van mijn volk weet, dat gij
12 een brave vrouw zijt! Welnu — want in waarheid dat ik losser ben, — maar ook is er een losser, die nader verwant
13 is dan ik. Blijf den nacht hier doorbrengen, — nu zal het zijn in den morgen, indien hij u lossen wil, goed, laat hem lossen; maar als hij u niet wil lossen, dan los ik u,

---

והוא יגיד לך. V. s. een verbloemde aansporing om zich geheel aan Bo'az over te geven; v. a. echter eenvoudig: hij zal u zeggen, of hij lossen wil of niet, en wat gij dientengevolge te doen hebt. Uit vs. 9 toch blijkt, dat Na'omie Roeth juist had geraden, Bo'az als losser te vragen haar ten huwelijk te nemen.

7. **ותגל מרגלתיו**, waarschijnlijk lag hij geheel gekleed te slapen en is de zin dus alleen: zij sloeg den deken terug, dien hij over zijne voeten had gespreid.

8. **וילפת**, Ibn 'Ezra: *zich* her en derwaarts *neigen*, of: zich voorover buigen om te zien, wat daar aan zijn voeten lag; Rashie: *en werd aangegrepen* door schrik.

9. **ופרשת כנפך**, *gij zult uwen vleugel uitspreiden*, v. s. als een vogel, die met zijn vleugel zijn jongen beschermend dekt; v. a. meer waarschijnlijk = huw mij, *spreid* de eene zijde, *den vleugel* van den deken van het huwelijksbed over mij *uit*. — כי גאל אתה. *O m d a t gij de* aangewezen *losser zijt*. Deut. 25,6 staat de verordening, die uit Gen. 38 blijkt reeds eene oude familiegewoonte geweest te zijn, dat, bij kinderloos overlijden van een broeder, de oudste hem overlevende broeder verplicht is de nagelaten weduwe te huwen en daardoor tevens in de vermogens-rechten des overledenen treedt. Lev. 25 komt de wet voor, dat de naaste verwant tot lossen van wegens armoede verkocht erfland enz. het naast geroepen of gerechtigd is. Dit schijnt nu door *gewoonterecht* gecombineerd te zijn, in dien zin, dat verkocht erfland door den naasten bloedverwant werd gelost en, ingeval de verkooper intusschen kinderloos was overleden, de losser dan tevens diens weduwe tot vrouw nam. Daardoor bleef de grond in de familie van den

אֲשֶׁר יִשְׁכַּב־שָׁם וּבָאת וְגָלִית מַרְגְּלֹתָיו וְשָׁכַבְתִּי* וְהוּא יַגִּיד
ד לָךְ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין׃ וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי *
ה אֵלָי אֶעֱשֶׂה׃ וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוַּתָּהּ חֲמוֹתָהּ׃
ו וַיֹּאכַל בֹּעַז וַיֵּשְׁתְּ וַיִּיטַב לִבּוֹ וַיָּבֹא לִשְׁכַּב בִּקְצֵה הָעֲרֵמָה
ז וַתָּבֹא בַלָּט וַתְּגַל מַרְגְּלֹתָיו וַתִּשְׁכָּב׃ וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיֶּחֱרַד
ח הָאִישׁ וַיִּלָּפֵת וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מַרְגְּלֹתָיו׃ וַיֹּאמֶר מִי־אָתְּ
וַתֹּאמֶר אָנֹכִי רוּת אֲמָתֶךָ וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל־אֲמָתְךָ כִּי גֹאֵל
ט אָתָּה׃ וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לַיהוָה בִּתִּי הֵיטַבְתְּ חַסְדֵּךְ הָאַחֲרוֹן
מִן־הָרִאשׁוֹן לְבִלְתִּי־לֶכֶת אַחֲרֵי הַבַּחוּרִים אִם־דָּל וְאִם־עָשִׁיר׃
י וְעַתָּה בִּתִּי אַל־תִּירְאִי כֹּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרִי אֶעֱשֶׂה־לָּךְ כִּי יוֹדֵעַ
יא כָּל־שַׁעַר עַמִּי כִּי אֵשֶׁת חַיִל אָתְּ׃ וְעַתָּה כִּי אָמְנָם כִּי* אִם
יב גֹּאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי׃ לִינִי / הַלַּיְלָה וְהָיָה
יג בַּבֹּקֶר אִם־יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ

---

oorspronkelijken bezitter en werd tegelijk tegen uitsterven der familie gewaakt. *Gij zijt losser* en zijt dus verplicht met de lossing van den grond ook mij te huwen. Evenals echter bij het leviraatshuwelijk de verplichting niet absoluut was, maar men zich eraan kon onttrekken, zoo schijnt het ook hier aan den wil van den verwant te staan, of hij wél of niet tot lossing wil overgaan; — aan lossing van het goed is echter huwen der weduwe als bindende voorwaarde verbonden.

10. **היטבת חסדך האחרון**, *uwe latere liefdebetooning* hebt gij beter doen zijn, dan de eerste, tegenover uwen overleden man; v. s. thans hebt gij uwe liefde goed geplaatst, door *mij*, den man op leeftijd, te vragen u te huwen en niet de jongelingen te volgen. — אם דל ואם עשיר, v. s. vragende, *of zij arm zijn of rijk;* v. a. *hetzij arm of rijk.* Anderen: *de liefde*, die gij den overledene en uwe schoonmoeder *thans* bewijst, is nog hooger, dan die gij vroeger hebt bewezen, daar gij, door mij, den bejaarden man, te willen huwen, toont, hoeveel u aan het belang der familie gelegen is.

11. **כל שער עמי**, *de geheele poort van mijn volk* = al het volk, dat binnen de poorten dezer stad is; v. a. de in de poort zitting houdenden, *de oudsten*, de rechters *van mijn volk;* n. a. *elke poort* = stad, *van mijn volk;* gij zijt door het heele land bekend geworden.

12. **כי אמנם כי**, *want waarlijk*, al is het waar, *dat* ik enz. — וגם, *doch er is nog* enz. De Kethieb: כי אם moet verklaard worden: *slechts*, niet anders dan *losser ben ik* = zeker ben ik losser.

13. **טוב**. Daar later de naam niet genoemd wordt, kan hier Tob niet de naam van den bloedverwant zijn, maar moet een uitroep wezen: *goed.* — In het midden van den nacht kan hij de vrouw niet naar de stad laten terugkeeren en laat haar dus tot *tegen* het aanbreken van den dag daar liggen, om haar dan, nog in halfdonker, heen te laten gaan.

14 zoowaar de Eeuwige leeft! Blijf liggen tot den morgen." Zij bleef liggen aan zijn voeteneinde tot den morgen; en zij stond op, voordat iemand zijn naaste kan herkennen; hij zeide namelijk: „Laat men niet te weten komen, dat de vrouw op den dorschvloer
15 is gekomen." En hij had gezegd: „Geef hier den omslagdoek, die op u is, en houd dien vast." Zij hield hem vast en hij had gemeten zes [maat] gerst en had die gelegd op haar; —
16 en ook hij kwam naar de stad. — Toen zij nu kwam tot hare schoonmoeder, zeide deze: „Wie zijt gij, mijne dochter?" Nu
17 deelde zij haar mede al wat de man haar gedaan had. En zij zeide: „Deze zes [maten] gerst heeft hij mij gegeven; want hij zeide tot mij: gij zult niet ledig tot uwe schoonmoeder
18 komen." Hierop zeide zij: „Blijf zitten mijn dochter, totdat gij weten zult, hoe de zaak zal uitvallen; want de man zal niet rusten, tenzij hij de zaak nog heden ten einde heeft gebracht."

IV.

1 Bo'az was intusschen naar de poort gestegen en had zich daar neergezet, en zie — de losser ging voorbij, van wien Bo'az had gesproken. Nu zeide hij: „Wijk af en zet u hier
2 neer, Pelonie Almonie!" Hij week af en zette zich neder. Nu nam hij tien mannen van de oudsten der stad en zeide: „Zet
3 u hier neder"; en zij zetten zich. Nu zeide hij tot den losser: „Het stuk veld, dat onzen bloedverwant Eliemélech heeft behoord, heeft Na'omie, die teruggekeerd is uit het veld van Moab,
4 te verkoopen. Nu dacht ik: ik wil uw oor openen, zeggende: koop het, ten aanzien van hen, die daar zitten, en ten aanzien van de oudsten mijns volks; indien gij lossen wilt, los, — en

---

15. הבי, *geef hier*, dat wil niet zeggen: geef hem mij, maar: houd hem mij voor. — ואחזו בה, *en houd hem vast* om hem uit elkander te houden. — שש שערים, *zes* ongenoemde maten *gerst;* naar de Chaldeeuwsche vertaling *6 Se'a* = 2 Epha, een niet al te zware last. — Al het in dit vers verhaalde tot op de slotwoorden ויבא העיר, had plaats gehad vóór het in vs. 14 medegedeelde. Het zijn de nadere bijzonderheden van het gebeurde vóór dat Roeth wegging; dat zij weggegaan *is*, is vs. 14 in ותקם reeds verhaald. — ויבא העיר beteekent dus: *en* later *ging ook hij naar de stad*, — als inleiding tot 4,1.

16. מי את, *eene hoedanige zijt gij?* Wat is u overkomen; vgl. Recht. 18,8: מה אתם.

18. שבי, *blijf rustig thuis*, en doe geen stap meer; Bo'az zal al het verdere wel regelen; gij behoeft u niet zelve tot den naasten bloedverwant te wenden.

Hoofdstuk IV. 1. עלה השער, *was* uit de stad *naar de poort gegaan*, evenals Deut. 17,8. Hij *was* reeds in de stad en het kan dus niet beteekenen: van den dorschvloer naar de stadspoort. — סורה, *wijk af* van uwen weg en kom hierheen. — פלני אלמני, woorden van onbekende afleiding: *zeker iemand.* De schrijver heeft den naam van den naderen verwant of

יד אָנֹכִי חַי־יְהוָה שִׁכְבִי עַד־הַבֹּקֶר׃ וַתִּשְׁכַּב מַרְגְּלוֹתָו עַד־
הַבֹּקֶר וַתָּקָם בְּטֶרֶם יַכִּיר אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אַל־יִוָּדַע כִּי־
טו בָאָה הָאִשָּׁה הַגֹּרֶן׃ וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפַּחַת אֲשֶׁר־עָלַיִךְ וְאֶחֱזִי־
בָהּ וַתֹּאחֶז בָּהּ וַיָּמָד שֵׁשׁ־שְׂעֹרִים וַיָּשֶׁת עָלֶיהָ וַיָּבֹא הָעִיר׃
טז וַתָּבוֹא אֶל־חֲמוֹתָהּ וַתֹּאמֶר מִי־אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד־לָהּ אֵת כָּל־
יז אֲשֶׁר עָשָׂה־לָהּ הָאִישׁ׃ וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ־הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן
יח לִי כִּי אָמַר * אַל־תָּבוֹאִי רֵיקָם אֶל־חֲמוֹתֵךְ׃ וַתֹּאמֶר שְׁבִי
בִתִּי עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל דָּבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי־
אִם־כִּלָּה הַדָּבָר הַיּוֹם׃

ד

א וּבֹעַז עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה הַגּוֹאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר־
בֹּעַז וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה־פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי וַיָּסַר וַיֵּשֵׁב׃
ב וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ־פֹה וַיֵּשֵׁבוּ׃
ג וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ מָכְרָה
ד נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה מוֹאָב׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֶגְלֶה אָזְנְךָ לֵאמֹר
קְנֵה נֶגֶד הַיֹּשְׁבִים וְנֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי אִם־תִּגְאַל גְּאָל וְאִם־לֹא יִגְאַל

חטף פ׳ יתד ל׳

חטף אח״ע

---

niet meer gekend òf het niet belangrijk genoeg geacht dien te vermelden. Bo'az noemde den naam natuurlijk wel.

3. מָכְרָה. Naar de wet der Thora erft de vrouw nooit van haren man; Eliemélech's erfgenamen waren zijne zonen en de erfgenamen van dezen, die kinderloos gestorven waren, de vader van Eliemélech en door dezen heen diens zonen en hunne nakomelingen. Niettemin staat hier: *heeft Na'omie verkocht.* Al neemt men nu aan, dat gewoonte meebracht de weduwe in het bezit der goederen van haren echtgenoot te laten, dan kan dit woord מכרה hier toch niet in zijn gewone beteekenis worden opgevat, daar de weduwe toch wel in geen geval het recht zal gehad hebben de goederen te vervreemden. Bovendien was Na'omie bij haren terugkeer arm en moest door aren lezen in haar onderhoud voorzien. De goederen zullen dus wel door Eliemélech zijn verkocht, voordat hij het land verliet. Nu wordt telkens gesproken van Na'omie als hoofdeigenares en van Roeth als mederechthebbende. Het schijnt dus, dat de gewoonte aldus was: de weduwe heeft te beschikken over de lossing der verkochte goederen, inzooverre zij als rechthebbende wordt beschouwd, om de lossing te bewerkstelligen; zij behoorde dan echter den naasten verwant daarvoor aan te wijzen. מכרה beteekent dan: *zij kan het lossingsrecht overdragen.* — קנה beteekent: *het lossingsrecht aanvaarden* uit de hand van Na'omie.

4. קנה, volgens sommigen: verricht een handeling, een *formeele* daad

indien gij niet lost — deel het mij mede, opdat ik het wete — want er is buiten u niemand om te lossen, en ik ben het na
5 u," toen zeide hij: „Ik zal lossen." Nu zeide Bo'az: „Op den dag, waarop gij het veld aanvaardt uit de hand van Na'omie, en vanwege Roeth, de Moabietische, hebt gij ook de vrouw van den overledene u verworven, om den naam des overledenen stand
6 te doen houden op zijn erfdeel." Hierop zeide de losser: „Ik kan niet voor mij lossen, opdat ik mijn eigen erfdeel niet bederve; los gij u, waarop ik lossingsrecht heb, want ik kan niet
7 lossen." En dit gold voorheen onder Israël ten aanzien van lossing en bij inruiling om elke rechtshandeling te bevestigen: iemand trok zijn schoen uit en gaf dien zijn naaste, en dit was
8 de betuiging in Israël. Nu zeide de losser tot Bo'az: „Aan-
9 vaard het voor u"; en hij trok zijn schoen uit. En Bo'az zeide tot de oudsten en het geheele volk: „Getuigen zijt gij heden, dat ik verworven heb al wat Eliemélech en al wat Kiljon en Machlon heeft behoord, uit de hand van Na'omie;
10 En ook Roeth, de Moabietische, de vrouw van Machlon, heb ik mij tot vrouw verworven, om den naam van den overledene stand te doen houden op zijn erfdeel, opdat de naam des overledenen niet uitgeroeid worde van bij zijne broeders en uit de
11 poort zijner plaats; — getuigen zijt gij heden!" Toen zeide al het volk, dat in de poort was, en de oudsten: „Getuigen zijn wij! geve de Eeuwige, dat de vrouw, die zoo straks in uw huis zal komen, worde als Rachel en Lea, die beiden het huis Israëls hebben opgebouwd, en maak kracht in Ephrath en noem
12 een naam in Beth-Léchem. En uw huis worde als het huis van Pérets, dien Thamar aan Juda gebaard heeft; — door het kroost,
13 dat de Eeuwige u zal geven van deze jonge vrouw!" Zoo nam Bo'az Roeth en werd zij hem tot vrouw, en hij kwam tot haar; en de Eeuwige gaf haar zwangerschap en zij baarde een zoon.
14 Toen zeiden de vrouwen tot Na'omie: „Geloofd zij de Eeuwige,

---

van eigendomsaanvaarding, — zie de vorige aanteekening. — נגד הישבים ונגד זקני, niet: *de bewoners en de oudsten*, maar: *de* naar vs. 2 ter behandeling dezer zaak *zitting houdende en de* andere *oudsten*. — ואם לא יגאל, waarschijnlijk tot de zittende rechters gericht.

5. להקים enz. Zie Deut. 17.

6. פן אשחית את נחלתי, *opdat ik* door geld voor de lossing te betalen, terwijl het land ten slotte den toekomstigen zoon van Roeth behooren zal, mijn eigen bezit niet vermindere.

7. *Oudtijds*, dat is vóór den tijd van den schrijver, — tusschen wien en het verhaalde ten minste $1^1/_2$ à 2 eeuwen liggen, — was het volgende gebruikelijk bij lossing of ruiling van vast goed vooral: de een, die den eigendom overdroeg (of naar een andere meening, die aanvaardde) gaf zijn schoen aan den ander. Dit heeft met de Chalietsa-ceremonie van Deut. 17 niets uit te staan. — לקים, misschien wel aan de oude rechtstaal ontleende Pi'el-vorm, die anders in het Hebr. zeldzaam is.

הַגִּידָה לִּי וְאֶדְעָה* כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל וְאָנֹכִי אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמַר
ה אָנֹכִי אֶגְאָל : וַיֹּאמֶר בֹּעַז בְּיוֹם־קְנוֹתְךָ הַשָּׂדֶה מִיַּד נָעֳמִי
וּמֵאֵת רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת־הַמֵּת קָנִיתִי* לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת עַל־
ו נַחֲלָתוֹ : וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לֹא אוּכַל לִגְאָל־לִי פֶּן־אַשְׁחִית אֶת־
ז נַחֲלָתִי גְּאַל־לְךָ אַתָּה אֶת־גְּאֻלָּתִי כִּי לֹא־אוּכַל לִגְאוֹל : וְזֹאת
לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל־הַגְּאֻלָּה וְעַל־הַתְּמוּרָה לְקַיֵּם כָּל־דָּבָר
שָׁלַף אִישׁ נַעֲלוֹ וְנָתַן לְרֵעֵהוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל :
ח וַיֹּאמֶר הַגֹּאֵל לְבֹעַז קְנֵה־לָךְ וַיִּשְׁלֹף נַעֲלוֹ : וַיֹּאמֶר בֹּעַז
לַזְּקֵנִים וְכָל־הָעָם עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם כִּי קָנִיתִי אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
ט לֶאֱלִימֶלֶךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְכִלְיוֹן וּמַחְלוֹן מִיַּד נָעֳמִי : וְגַם אֶת־
רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה לְהָקִים שֵׁם־הַמֵּת
עַל־נַחֲלָתוֹ וְלֹא־יִכָּרֵת שֵׁם־הַמֵּת מֵעִם אֶחָיו וּמִשַּׁעַר מְקוֹמוֹ
י עֵדִים אַתֶּם הַיּוֹם : וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אֲשֶׁר־בַּשַּׁעַר וְהַזְּקֵנִים
עֵדִים יִתֵּן יְהוָה אֶת־הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל־בֵּיתֶךָ כְּרָחֵל ו וּכְלֵאָה
אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וַעֲשֵׂה־חַיִל בְּאֶפְרָתָה
יא וְקְרָא־שֵׁם בְּבֵית לָחֶם : וִיהִי בֵיתְךָ כְּבֵית פֶּרֶץ אֲשֶׁר־יָלְדָה
תָּמָר לִיהוּדָה מִן־הַזֶּרַע אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לְךָ מִן־הַנַּעֲרָה הַזֹּאת :
יג וַיִּקַּח בֹּעַז אֶת־רוּת וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן יְהוָה לָהּ
יד הֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן : וַתֹּאמַרְנָה הַנָּשִׁים אֶל־נָעֳמִי בָּרוּךְ יְהוָה

---

9. וכל העם, *en al het* aanwezige *volk*.

11. יתן ה׳ enz. Waarschijnlijk een soort huwelijksdicht, met zegenwenschen voor den bruidegom, — en bij de officieele definitieve bekrachtiging van een voorgenomen huwelijk. — ועשה חיל, *maak kracht* = breng zonen voort; hier niet: verwerf u vermogen, maar parallel van וקרא שם, *en noem een naam* = moge uw naam, door uwe nakomelingschap, beroemd worden.

12. Pérets' huis, waartoe ook Bo'az behoorde, stond reeds vroeg in hoog aanzien. — Nachshon was stamvorst van Juda en zijne zuster de echtgenoote van den hoogepriester Aharon.

14. גאל, *een losser*, iemand die, als *uw* nakomeling geldende, uw geslacht, dat van uwen man namelijk, zal voortzetten.

סדר

תפלות השחר

לכל שבתות השנה.

ORDE

DER

OCHTENDGEBEDEN

VOOR DEN

SHABBATH.

Opnieuw in het Nederlandsch vertaald en van verklarende aanteekeningen voorzien

DOOR

J. VREDENBURG,

Leeraar aan het Beth Hamidrash te Amsterdam.

AMSTERDAM,
J. L. JOACHIMSTHAL.

טו אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל : וְהָיֶה
לָךְ לְמֵשִׁיב נֶפֶשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת־שֵׂיבָתֵךְ כִּי כַלָּתֵךְ אֲשֶׁר־אֲהֵבַתְךְ
טז יְלָדַתּוּ אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה לָךְ מִשִּׁבְעָה בָּנִים : וַתִּקַּח נָעֳמִי
יז אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׁת בְּחֵיקָהּ וַתְּהִי־לוֹ לְאֹמֶנֶת : וַתִּקְרֶאנָה לוֹ
הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד־בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא
יח אֲבִי־יִשַׁי אֲבִי דָוִד : וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת־
יט חֶצְרוֹן : וְחֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת־רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת־עַמִּינָדָב :
כ וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת־נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת־שַׂלְמָה : וְשַׂלְמוֹן
כא הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת־עוֹבֵד : וְעוֹבֵד הוֹלִיד אֶת־
כב יִשָׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת־דָּוִד :

---

die u heden niet een losser heeft onthouden; en moge zijn
15 naam genoemd blijven worden onder Israël. En hij moge
u zijn tot verkwikker der ziel en om te verzorgen uwe
grijsheid; want uwe schoondochter, die u zoo groote liefde
heeft betoond, heeft hem ter wereld gebracht, die u beter is
16 dan zeven zonen." En Na'omie nam het kind en legde het
17 aan haren boezem en werd hem tot verzorgster. En de buur-
vrouwen noemden hem een naam, zeggende: „Er is een zoon
geboren aan Na'omie"; en zij noemden zijn naam 'Obéd, deze
18 is de vader van Jishai, den vader van David. En dit zijn
de nakomelingen van Pérets: Pérets bracht Chetsron voort.
19 En Chetsron bracht Ram voort, en Ram bracht 'Amienadab
20 voort. En 'Amienadab bracht Nachshon voort en Nachshon
21 bracht Salma voort. En Salmon bracht Bo'az voort en Bo'az
22 bracht 'Obéd voort. En 'Obéd bracht Jishai voort en Jishai
bracht David voort.

---

15. Vele zonen, een steun des ouderdoms en de menschelijke zekerheid voor het voortbestaan der familie, zijn een zegen. Maar meer is voor u nog ook maar één zoon van uwe brave schoondochter.

18. Waarschijnlijk zijn in het register tal van schakels uitgelaten; men geeft slechts tien geslachten op, — voor het verblijf in Egypte vinden wij Pérets en Chetsron, die naar Gen. 46,12 mede naar Egypte was gekomen, en Ram, 'Amienadab en Nachshon; dit verblijf op 210 jaar gesteld, zou dit gaan. Van Nachshon tot Bo'az echter zou slechts één geslacht zijn tot een tijd, die ten minste $2^1/_2$ eeuw van den uittocht uit Egypte afligt, wat natuurlijk niet gaat; tusschen de komst in Palaestina en Davids geboorte immers liggen 366 jaar.

OCHTEND-GEBED.

Aan den ingang der Synagoge zegt men:

Ik, — door Uwe overgroote genade kom ik in Uw huis, ik werp mij neder voor Uwen heiligen tempel in vreeze voor U.

Bij het binnenkomen zegt men:

Het huis Gods betreden wij met eerbiedigen schroom.

Nadat men de Synagoge is binnengegaan, zegt men:

Hoe schoon zijn uwe tenten, Jakob! uwe woningen, Israël! Ik, — door Uwe overgroote genade kom ik in Uw huis, ik werp mij neder voor Uwen heiligen tempel in vreeze voor U. O Eeuwige! ik bemin den zetel van Uw huis en de plaats van het verblijf Uwer heerlijkheid! Ik, — ik wil mij nederwerpen en knielen, ik wil de knie buigen voor den Eeuwige, mijnen Maker! Ik, — moge mijn gebed tot U, o Eeuwige, komen in een tijd van welgevallen; o God, in Uwe overgroote genade, verhoor mij met Uw waarachtig heil!

Vóór het ochtendgebed wordt nog het volgende gezegd:

Ik roep U aan, want Gij verhoort mij, o God! neig Uw oor tot mij, hoor mijn spreken. Ik — in gerechtigheid aanschouw ik Uw aangezicht; ik wil mij bij het ontwaken verzadigen aan Uwe verschijning! Ik — op U vertrouw ik, o Eeuwige; ik zeg: mijn God zijt Gij! Hoor het geluid mijner smeeking, wanneer ik tot U schrei, wanneer ik mijne handen ophef naar het binnenste van Uw heiligdom! Eeuwige, mijn God, ik schrei tot U en Gij geneest mij. Tot U, o Eeuwige, roep ik, en den Heere smeek ik. Doe Uw aangezicht lichten over Uwen dienaar, help mij door Uwe genade! Want op U, o Eeuwige, hoop ik; Gij, Gij zult verhooren, Heere, mijn God! Hoor toch mijn gebed, o Eeuwige, luister naar mijn schreien, zwijg toch niet bij mijne tranen. Hoor, o Eeuwige, en wees mij genadig, Eeuwige! wees Gij mij tot helper.

Lied Hamma'aloth van David. Ik verheug mij, wanneer men mij zegt: laat ons gaan naar het huis des Eeuwigen! Ik verblijd mij met Uw gezegde, gelijk iemand, die grooten buit vindt. Luister naar het geluid mijner smeeking, mijn Koning en mijn God, want tot U bid ik. Eeuwige! des morgens moogt Gij mijn stemme hooren; des morgens, als ik voor U offers orden, — en naar U uitzie. Ik roep U aan, want Gij verhoort mij, o God! neig Uw oor tot mij, hoor mijn spreken! Mijn voet staat op vlakken bodem, in volksverzamelingen loof ik den Eeuwige.

Verheerlijkt worde God, d'Allevende, hoog worde Hij geprezen,
Die absoluut bestaat, en Wiens bestaan geen tijd tot maatstaf heeft;
Die eenig is, geen eenheid is gelijk de Zijne;
Voor menschengeest verborgen, is Zijn grenslooz' eenigheid.
Hij heeft geen lichaamsvorm, is onlichaamlijk Wezen,
Geen nog zoo krachtig woord beschrijft Zijn heiligheid!
Voorafgaand aan 't Heelal, uit niets door Hem geschapen,
Was Hij de eerste, aan Zijn bestaan ging niets vooraf.

סדר תפלת שחרית

קודם שיכנס לבית הכנסת ישתדל מעט בעזרת בהכ"נ ויאמר

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃

ואז ילך בנחת ויאמר

בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃

כשיכנס לבית הכנסת יאמר

מַה־טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ׃

אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃ וַאֲנִי עָלֶיךָ בָּטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ יְיָ אֱלֹהַי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי׃ אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ הָאֲרָה פָּנֶיךָ עַל עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַּעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ שְׁמָעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ׃ שְׁמַע יְיָ וְחָנֵנִי יְיָ הֱיֵה עוֹזֵר לִי׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ׃ שָׁשׂ אָגִיל עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל׃ יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ וַאֲצַפֶּה׃ אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֲלִים אֲבָרֵךְ יְיָ׃

יְגַדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח · נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ׃
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ · נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לַאֲחִדּוּתוֹ׃
אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף · לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ׃
קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא · רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ׃

„Ziedaar den Heer van 't Al"; met luider stem verkondigt
Al, wat geschapen werd, Zijn groote koningsmacht.
Hij gaf profetengeest, den straal van Zijn genade,
Den mannen, die Hij Zich tot roem en eer verkoor.
Doch onder Israël's stam wordt geen profeet gevonden,
Die Mozes evenaart, aanschouwend Zijnen troon!
De leer der waarheid heeft Hij ons, Zijn volk, geschonken,
Door Mozes, Zijn profeet, vertrouwd in gansch Zijn huis!
God ruilt Zijn wet niet in, verandert geen bepaling,
In verste toekomst blijft onwrikbaar nog Zijn woord!
Alziende, kent Hij ook ons diep verborgen denken,
Ziet van den eersten kiem het eind van elke zaak!
Naar ieders werken schenkt Hij 't loon van Zijn genade,
Bestraft den booswicht ook voor 'tgeen hij heeft misdaan.
Hij zal op zijnen tijd ons den gezalfde zenden,
Die elk bevrijden zal, die Zijne hulp verbeidt!
De dooden doet God eens door Zijne gunst herleven!
Zijn naam, zoo roemrijk, zij in eeuwigheid geloofd!

O Wereldbestuurder, die koningsmacht kendet,
Voordat een gewrocht uit het niets was ontstaan, —
Toen plots door Uw willen het al was geschapen,
Werdt Gij als Almachtig Beheerscher erkend!
En mocht eens de Schepping geheel weer verdwijnen,
Ook dan zal gevreesd nog Uw koningswoord zijn!
Toen niets was, bestond Hij, Hij is in het heden,
Zal eeuwig bestaan in Zijn stralenden glans.
Zijn wezen is eenig, geen tweed' is te vinden,
Met Hem te vergelijken of naast Hem geplaatst!
In tijd niet begonnen, geen einde bestaanbaar,
Bij Hem slechts is macht en berust heerschappij!
Slechts Hij is mijn God, mijn Verlosser, Allevend!
Is Rots in mijn lijden, in tijden van nood!
Banier is mij God, is mij veilige toevlucht,
Mijn deel aan den kelk [1]), op den dag, dat ik roep.
Ik leg in Zijn handen mijn geest met vertrouwen,
Wanneer ik te slapen mij leg en ontwaak;
Doch niet slechts mijn geest, ook mijn stof'lijk omhulsel!
Is God slechts mijn steun, zie, dan vrees ik niet meer!

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt, de handen te wasschen.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die den mensch met wijsheid hebt gevormd en aan hem verscheidene openingen en holle organen geschapen hebt. Het is openbaar

הִנּוֹ אָדוֹן עוֹלָם · וְכָל־נוֹצָר יוֹרֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ :
שֻׁפַּע נְבוּאָתוֹ נָתַנּוּ אֶל־ אֲנָשִׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ :
לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ :
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל · עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ :
לֹא־יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא־יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ :
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ · מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ :
גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ · נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ :
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ · לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ :
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ · בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ :

אָדוֹן עוֹלָם · אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא :
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל · אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא :
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל · לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא :
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה · וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה :
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי · לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה :
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית · וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה :
וְהוּא אֵלִי וְחַי גּוֹאֲלִי · וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה :
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי · מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא :
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי · בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה :
וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי · יְיָ לִי וְלֹא אִירָא :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי

---

[1]) Vgl. Ps. 16,5, waar de dichter God noemt: zijn aandeel in grondbezit en levensvreugde; vgl. daarmede Num. 18,20 en Deut. 18,2.

en bekend voor den troon Uwer heerlijkheid, dat indien een van hen geopend of verstopt zou worden, het niet mogelijk zou zijn te bestaan of in het leven te blijven vóór Uw aangezicht. Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die alle vleesch geneest en wonderbaarlijk handelt.

(In vele gemeenten, o. a. te Amsterdam, leest men hier: Mijn God! enz. (zie hieronder) *terwijl de lofzeggingen over de heilige Leer gezegd worden vóór de afdeelingen betreffende het dagelijksch offer, blz. 6).*

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt, ons met de woorden der heilige Leer bezig te houden; doe toch, Eeuwige, onze God, de woorden Uwer Leer aangenaam zijn in onzen mond en in den mond van Uw volk, het huis Israël's, zoodat wij en onze afstammelingen en de afstammelingen van Uw volk, het huis Israël's, wij allen worden kenners van Uwen naam en beoefenaars van Uwe Leer (ter wille van haarzelve); geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de heilige Leer aan Uw volk Israël hebt onderwezen. G. z. G., E. o. G. K. d. w. die ons uitverkoren hebt boven alle volkeren en ons Uwe Leer hebt gegeven; g. z. G. E. die de heilige Leer gegeven hebt.

(Zij, die de lofzeggingen over de Leer hier uitspreken, laten daarop nog dit volgen:)

De Eeuwige zegene u en behoede u. De Eeuwige doe Zijn aangezicht voor u lichten en zij u genadig. De Eeuwige wende Zijn aangezicht tot u en verleene u vrede. Dit zijn verplichtingen, waarvoor geene bepaalde maat is voorgeschreven: de hoek (van het veld, waarvan een niet vast bepaald gedeelte bij het maaien voor de armen moest staanblijven [1]), en de eerstelingen der boomvruchten [2]), (die naar Jerusalem werden gebracht) en het brandoffer bij het verschijnen in den tempel bij gelegenheid der drie feesten [3]) en de verrichting van liefdewerken door persoonlijke daden en de beoefening der heilige Leer [4]). Dit zijn zaken, waarvan de mensch de vruchten geniet in deze wereld, terwijl de hoofdsom hem blijft voor de toekomstige wereld [5]). De volgenden zijn het: eerbied voor vader en moeder, en verrichten van liefdewerken en tijdig bezoek van het leerhuis des morgens en des avonds, en gastvrijheid tegenover vreemdelingen, en bezoeken van zieken, en het verschaffen van uitrusting aan bruiden, en het begeleiden van lijken, en diepe aandacht bij het gebed, en het stichten van vrede tusschen den mensch en zijn naaste, doch beoefening der Leer weegt tegen hen allen op.

Mijn God! de ziel, die Gij in mij geplaatst hebt, is rein; Gij hebt haar geschapen, Gij hebt haar gevormd, Gij hebt haar mij ingeblazen, en Gij bewaart haar in mijn binnenste; en Gij zult haar mij eenmaal ontnemen, doch haar ook weêr in de verre toekomst in mij doen terugkeeren. Zoolang dus de ziel in mijn binnenste is, dank ik U, Eeuwige, mijn God en God mijner Voorouders, Meester over alle werken, Heer van alle zielen! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die zielen doet terugkeeren in gestorven lichamen!

[1]) Vgl. Lev. 22,22 e.a.p. [2]) Vgl. Deut. 26,2. [3]) Vgl. Deut. 16,16 e.a.p. [4]) Vgl. Josua 1,8.

וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִפָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל־בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת :

בהרבה קהלות וגם באמשטרדם מתחילין כאן אלהי נשמה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה · וְהַעֲרֶב־נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ (וְצֶאֱצָאֵי צֶאֱצָאֵינוּ) וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ (לִשְׁמָהּ) · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

במדבר ו׳

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : יִשָּׂא יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם : אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר · הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרָאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה : אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא · וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן הְפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם :

אֱלֹהַי, נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא : כָּל־זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל־הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל־הַנְּשָׁמוֹת · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לְפְגָרִים מֵתִים :

---

9) Men beschouwt 's menschen deugden als een Gode geleend kapitaal, waarvan de mensch op aarde de renten geniet, terwijl in het leven hiernamaals de hoofdsom als het ware wordt teruggegeven.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die den haan inzicht hebt gegeven, om te onderscheiden tusschen dag en nacht.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij niet tot niet-Israëliet hebt doen worden.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij niet tot slaaf hebt gemaakt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij niet tot vrouw hebt gemaakt.

(De vrouwen zeggen: G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij naar Uwen wil gemaakt hebt).

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die blinden de oogen opent.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die naakten kleedt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die geboeiden losmaakt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die gebukten opricht.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die de aarde hebt uitgespannen over de wateren.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die voor mij al mijne benoodigdheden gemaakt hebt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die de schreden van den man vast doet zijn.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die Israël met mannenkracht omgordt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die Israël kroont met luister.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die den vermoeide kracht geeft.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die verwijdert den slaap van mijne oogen en de sluimering van mijne oogleden; en het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, ons geoefend te doen zijn in Uwe leer; en doe ons gehecht zijn aan Uwe geboden en doe ons niet komen tot zonde, noch tot overtreding en misdaad, noch in verzoeking, noch tot verachting; doe de kwade neiging niet heerschen over ons en verwijder ons van slechte menschen en slechte metgezellen, doch doe ons gehecht zijn aan de goede neiging en goede handelingen, en buig onzen hartstocht, zoodat hij zich aan U onderwerpt; en laat ons heden en elken dag geraken tot gunst en genade en barmhartigheid in Uwe oogen en in de oogen van al, die ons zien, en bewijs ons goede weldaden. G. z. G. E. die goede weldaden bewijst aan Uw volk Israël.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה
לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי נָכְרִי :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה :

(הנשים אומרות בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ :)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל־צָרְכִּי :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי־גָבֶר :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי
וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי · וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא
לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בְזָיוֹן
וְאַל תַּשְׁלֵט־בָּנוּ יֵצֶר הָרַע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע
וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת־יִצְרֵנוּ
לְהִשְׁתַּעְבֵּד־לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים
בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ וּתְגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים · בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

Het zij welgevallig voor U, Eeuwige, mijn God en God mijner voorouders, mij heden en elken dag te behoeden voor onbeschaamden en onbeschaamdheid, voor slechte menschen, en slecht gezelschap, en voor een slechten buur en voor noodlottig toeval en verderfelijk hindernis, voor een strenge rechtspraak en eene harde tegenpartij, hetzij hij tot het verbond [1]) behoore of niet.

Steeds zij de mensch godvreezend in het geheim [2]) en bekenne de waarheid en spreke de waarheid in zijn hart (binnenste); hij sta vroeg op en zegge:

Meester over alle werelden! [3]) Niet [in vertrouwen] op onze verdiensten storten wij onze smeekingen voor U uit, maar [steunende] op Uwe groote barmhartigheid! Wat toch zijn wij, wat is ons leven, wat onze gunst, wat onze rechtvaardigheid, wat onze hulp, wat onze kracht, wat onze sterkte? Wat zullen wij voor U zeggen, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders? Zijn voor U niet alle helden als niets, en de mannen van naam, als hadden zij nooit bestaan, en wijzen als zonder kennis, en verstandigen als zonder oordeel? Want hunne nog zoo talrijke handelingen — niets zijn zij; de dagen huns levens, ijdel zijn zij voor U; ook dat, waardoor de mensch boven het vee verheven is, is niets — want alles is ijdelheid.

Voorwaar, wij zijn Uw volk, de zonen van Uw verbond, de kinderen van Abraham, die U lief had, dien Gij op den berg Moria hebt toegezworen; het kroost van Izak, zijn éénigen zoon, die gebonden werd op het altaar; de gemeente van Jakob, uwen eerstgeboren zoon, wiens naam Gij wegens uwe liefde, die gij hem toedroegt, en wegens de vreugde, waarmede Gij U over hem verblijddet, Israël en Jeshoeroen genoemd hebt.

Daarom zijn wij verplicht U te danken en U te loven en U te roemen, en Uwen naam te zegenen en te heiligen en lof en dank te brengen aan Uwen naam. Heil ons! hoe voortreffelijk is ons deel, en hoe liefelijk ons lot en hoe schoon is onze erfenis! Heil ons! dat wij des morgens vroeg en des avonds laat ons opmaken en tweemalen elken dag zeggen:

Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is één!

Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid
immer en eeuwig!

---

[1]) Door God met Israël gesloten. [2]) Ook al kan hij in het openbaar wegens vervolging niet al zijne plichten vervullen. [3]) De uitdrukking עולם, in het meervoud gebezigd, doelt meestal op de beide werelden, deze en de toekomstige.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל־
יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רַע וּמֵחָבֵר רַע
וּמִשָּׁכֵן רַע וּמִפֶּגַע רַע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל
דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶּן־בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן־בְּרִית :

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּמוֹדֶה
עַל־הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבּוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר :

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ
לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים · מָה אֲנַחְנוּ מָה חַיֵּינוּ
מָה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ מַה־יְּשׁוּעָתֵנוּ מַה־כֹּחֵנוּ מַה־גְּבוּרָתֵנוּ
מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים
כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים
כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ ·
וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל :

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ · בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ
לוֹ בְּהַר הַמֹּרִיָּה · זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ
עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ
שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וְיֵשָׁרוּן :

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֲרֶךָ וּלְבָרֵךְ
וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת־שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ : אַשְׁרֵינוּ מַה־טּוֹב
חֶלְקֵנוּ וּמַה־נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה־יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ
מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל־יוֹם

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד :

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : המדקדקים גומרין הפרשה.

Gij waart dezelfde, toen de wereld nog niet was geschapen; Gij zijt dezelfde, nadat de wereld geschapen is; Gij zijt dezelfde in deze wereld, en Gij zijt dezelfde in de toekomstige wereld! Heilig Uwen naam over hen, die Uwen naam als heilig erkennen, en heilig Uwen naam in Uwe wereld en door Uwe hulp worde onze horen [1]) hoog en verheven. Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uwen naam heiligt in het openbaar.

Gij zijt de Eeuwige, onze God, in den hemel en op aarde en in de hoogste hoogten der hemelen! Het is waar! Gij zijt de eerste en Gij zijt de laatste [2]) en buiten U is geen God. Verzamel hen, die op U hopen, van de vier hoeken der aarde, opdat erkennen en weten alle wereldbewoners, dat Gij alleen God zijt over alle koninkrijken der aarde! Gij hebt gemaakt hemel en aarde, de zee en al wat in die allen is; en wie is er onder het gansche werk Uwer handen, onder de hoogere en onder de lagere wezens, die tot U zou zeggen: „Wat doet Gij?" Onze Vader, die in den hemel zijt! bewijs ons genade terwille van Uwen grooten naam, die over ons genoemd is; en bevestig voor ons, Eeuwige, onze God, hetgeen geschreven is: In dien tijd zal Ik u brengen, en in dien tijd verzamel Ik u; want Ik maak u tot roem en lof bij alle volkeren der aarde, wanneer Ik uwe ballingen terugvoer voor uwe oogen, zegt de Eeuwige.

(In vele gemeenten worden hier de lofzeggingen over de heilige Leer uitgesproken, zie blz. 3).

Ex. 30,17—21. De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: Gij zult maken een waschbekken van koper en zijn onderstel van koper, om zich te wasschen; en gij zult het plaatsen tusschen de tent der samenkomst en het [koperen] altaar, en er water in doen. En Aharon en zijne zonen zullen zich daaruit hunne handen en voeten wasschen. Wanneer zij namelijk in de tent der samenkomst gaan willen, zullen zij ze met water wasschen, opdat zij niet sterven; of wanneer zij naderen willen tot het altaar om dienst te doen, om een vuuroffer in rook te doen opgaan voor den Eeuwige. Dan zullen zij hunne handen en hunne voeten wasschen, opdat zij niet sterven; dit zal hun zijn tot eene eeuwige wet, voor hem en voor zijn kroost, voor hunne geslachten.

Lev. 6,3—5. De priester zal [des morgens] zijne linnen kleeding aantrekken en een linnen broek aantrekken op zijn bloot lichaam en eene heffing nemen van de asch, tot welke het vuur het brandoffer op het altaar zal hebben verteerd, en die leggen naast het altaar. Hij zal zijne kleederen uittrekken en zich met andere kleederen kleeden, wanneer hij de asch wegbrengt buiten het leger naar eene reine plaats.

---

[1]) Als zinnebeeld van macht. [2]) Vóór al het bestaande, waart Gij, en als eens niets van het geschapene meer zal zijn, zult Gij nog bestaan.

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ
אֶת־שִׁמְךָ עַל מְקַדִּישֵׁי שִׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ
תָּרוּם וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּרַבִּים :
אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם
הָעֶלְיוֹנִים · אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים · קַבֵּץ קְוֵךְ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ
יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ
לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ · אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּם · וּמִי בְכָל־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים
אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה · אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם
עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֵּם־לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה־שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי
אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי
אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ :

בהרבה קהלות אומרים כאן ברכת התורה.

שמות ל׳ וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ
נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם : וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־
רַגְלֵיהֶם : בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ
בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה : וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם
וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם :
ויקרא ו׳ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל
הַמִּזְבֵּחַ : וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־
הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר :

Num. 28,1—8. De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: Gebied den kinderen Israëls en zeg tot hen: het offer voor Mij, Mijne spijze, voor Mijn vuur, tot een liefelijken geur voor Mij, zult gij in acht nemen voor Mij te brengen op zijnen bepaalden tijd. En gij zult tot hen zeggen: dit is het vuuroffer, dat gij den Eeuwige zult brengen: schapen, in dit jaar geboren, zonder gebrek, elken dag twee tot gedurig brandoffer. Het eene schaap zult gij bereiden des ochtends, en het tweede schaap zult gij bereiden tusschen de beide avonden. En een tiende van een Epha [1]) meelbloem tot meeloffer, aangemengd met een vierde Hin [2]) gestooten [olijf-]olie. Een gedurig brandoffer, gelijk het bereid werd bij den berg Sinai, tot een liefelijken geur, als vuuroffer voor den Eeuwige. En zijn plengoffer: een vierde van een Hin [wijn] voor elk schaap, in het heiligdom uit te gieten tot wijnplengoffer voor den Eeuwige. En het tweede schaap zult gij bereiden tusschen de beide avonden, gelijk het meeloffer des morgens en zijn plengoffer zult gij bereiden, een vuuroffer, tot liefelijken geur voor den Eeuwige.

Lev. 1,11. En hij zal het slachten ter zijde van het altaar, ten noorden, vóór den Eeuwige; en de zonen van Aharon, de priesters, zullen zijn bloed sprengen op het aldaar rondom.

Gij zijt de Eeuwige, onze God, voor Wien onze voorouders het reukwerk van specerijen in rook deden opgaan in het heiligdom, zooals Gij hun geboden hebt door Uwen profeet Mozes; zoo toch staat geschreven in Uwe Leer:

Ex. 30,34. De Eeuwige zeide tot Mozes: neem u specerijen, als: welriekende hars, en zeenagel en galbanum; dergelijke specerijen en zuiveren wierook; in geheel gelijke deelen zal het zijn. Gij zult het maken tot reukwerk, een mengsel, naar de wijze des specerijmengers, goed dooreengemengd, zuiver, tot een heiligdom. Gij zult daarvan tot fijn poeder stooten en daarvan leggen vóór het getuigenis in de tent der samenkomst, waar Ik u op bepaalden tijd verschijnen zal; heiligdom der heiligdommen zal het u zijn. — (Ex. 30,7 en 8). En er is gezegd: Aharon zal daarop reukwerk van specerijen in rook doen opgaan; elken morgen, wanneer hij de lampen reinigt, zal hij het ontsteken. En wanneer Aharon de lampen aansteekt, tusschen de beide avonden, zal hij het ontsteken; een gedurig reukwerk vóór den Eeuwige, bij uwe nageslachten.

Onze leeraren hebben geleerd: [3]) De samenstelling van het reukwerk: balsem, zeenagel, galbanum en wierook ieder tot een gewicht van 70 Mané [4]). Mirre en kassia, halm-dunne nardus en saffraan, ieder tot een gewicht

[1]) Eene Epha is drie Sea, deze heeft 6 Kab, 1 Kab 4 Log, een Log is gelijk de hoeveelheid van 6 middelmatige eieren; de Epha is dus gelijk aan 432 eieren; het tiende daarvan, de hoeveelheid, waarvan men verplicht is Challa te nemen, is dus $43^1/_5$ ei.

[2]) Een Hin bevat 12 Log, zie noot [1]).

[3]) Gewone inleidingsformule voor eene bepaling uit oude Boraitha's.

במדבר כ"ח
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ
לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ
לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד: אֶת־
הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין
הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית
רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת תָּמִיד הָעֲשָׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיהוָה: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ
שֵׁכָר לַיהוָה: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת
הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ויקרא א' י"א
וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית
הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ בַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

שמות ל' ל"ד
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּ שְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה
סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת
רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׂחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק
וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֵאמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת
סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי
יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

תָּנוּ רַבָּנָן. פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת, הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים
שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבּוֹלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם. מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר

4) Een Mané, eigenlijk een munt, heeft 100 denaren; de zilveren denar heeft een gewicht van 96 gerstekorrels.

van 16 mané. Costus 12 mané, specerijbast drie en kaneel 9 mané. Loog van Carshiena [1]) 9 kab, wijn van Cyprus drie sea en drie kab, en indien men geen wijn van Cyprus heeft, neemt men ouden zeer witten wijn. Zout van Sedom een vierde van een kab, een weinig van het kruid Ma'alé 'Ashan (dat den rook doet opstijgen). Rabbi Nathan zegt: ook een weinig hars van den Jordaan. — Indien men er honig heeft ingedaan, heeft men het ongeschikt gemaakt voor offergebruik; en indien men een van al zijne specerijsoorten er aan laat ontbreken, is men den dood schuldig [2]). Rabban Shim'on, de zoon van Gamliël, zegt: de balsem is niet anders, dan de hars, die van den balsemstruik afdruipt. — De loog van Carshiena dient om daarmede den zeenagel af te spoelen, opdat deze schoon zij. De wijn van Cyprus dient om daarin den zeenagel te weeken, opdat hij sterk van geur zal zijn. Hiervoor zoude immers ook urine geschikt zijn? doch men brengt uit eerbied geen urine in het voorhof.

Er is geleerd: Rabbi Nathan zegt: terwijl men [de specerijen] stoot, zegt men: stoot fijn! stoot fijn! omdat het geluid goed is voor de specerijen. Heeft men het op de helft samengesteld, zoo is het geschikt voor het gebruik; op een derde of op een kwart, daaromtrent hebben wij geene overlevering gehoord. In verband hiermede zeide Rabbi Jehuda: dit is de regel: is het in de vereischte verhouding bereid, dan is het ook op de helft voor het gebruik geschikt; heeft men er echter een van de specerijsoorten aan laten ontbreken, dan is men den dood schuldig.

Bar Kappara deelde de volgende bepaling mede: Eenmaal na zestig of zeventig jaren werd van het overgeblevene gebracht eene hoeveelheid, gelijk aan de helft van het reukwerk [3]). Nog deelde Bar Kappara mede: zoude men er een kortob [4]) honig bij doen, zoo zoude niemand den reuk er van kunnen verdragen; en waarom mengde men er geen honig onder? omdat de heilige Leer zegt: want alle zuurdeeg en alle honig, daarvan zult gij geen vuuroffer voor den Eeuwige in rook doen opgaan.

De Eeuwige Tsebaoth is met ons, de God Jakob's is ons tot toevlucht, Séla! Eeuwige, Tsebaoth, heil den man, die op U vertrouwt. Eeuwige, help toch! Moge de Koning ons verhooren op den dag, dat wij Hem aanroepen. Gij zijt mij een schuilplaats, voor nood beschermt Gij mij, Gij omringt mij met reddingsjuichen, Séla! Dan zal den Eeuwige aangenaam zijn het offer van Juda en Jerusalem, als in de dagen van het vroege verleden, als in de jaren der oudheid!

Ach, Heer! verlos 't gebonden Israël door de krachtige grootheid van Uw rechterhand!

Verhoor het schreien van Uw volk, bescherm ons, doe ons rein zijn, Eerbiedwekkende!

Behoed als Uwen oogappel, Almachtige! hen, die Uw éénheid zoeken te verbreiden;

Zegen hen, doe rein hen blijven, ontferm U over hen; bewijs hun bij voortduring Uw welwillende liefde!

Albedwingende, Heilige, leid Uwe gemeente met de volle grootheid Uwer goedertierenheid!

Eenige, Hoogverhevene! Wend U tot Uw volk, die Uwe heiligheid steeds gedenken.

Verhoor ons smeeken, luister naar ons geschrei, Gij, die het verborgene kent!

Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig!

---

[1]) V. a. van wikken. [2]) מיתה בידי שמים, niet door den aardschen rechter.
[3]) Keriethoth 6*a* en *b*, vgl. Thalm. Jerus. Joma 4,5.
[4]) = 1/64 Log, eene zeer kleine hoeveelheid dus, vgl. noot 1 op blz. 7.

שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה · הַקִּשְׁטִ שְׁנֵים עָשָׂר, וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה, וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה, כַּרִּית בַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין · יֵין קַפְרִיסִין, סְאִין תִּלְתָּא וְקַבִּין תִּלְתָּא · וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין, מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק · מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקָּב, מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא · רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא, וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ · וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה : רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שֹׂרֶף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף · כַּרִּית בַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה · יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה · וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ, אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד :

הַגִּיא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָרֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָרֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים · פִּטְמָהּ לַחֲצָאִין כְּשָׁרָה · לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמָעְנוּ · אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל, אִם כְּמִדָּתָהּ, כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין · וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ, חַיָּב מִיתָה :

תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר, אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָּאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין · עוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא, אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ, וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ :

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה : יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ : יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ : אַתָּה חֶתַמְתָּ לִי מִצַּר הַצִּרְנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה : וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת :

תפלת רבי נחוניא בן הקנה.

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה ·	אבג"ית
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא ·	קרע"שסן
נָא גִבּוֹר הוֹדְשֵׁי יְחִידְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם ·	נגר"יכש
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם ·	בסר"צתג
חָסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ ·	חקב"מנע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ ·	יגל"פזק
שַׁוְּעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת ·	שקו"ציית

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

Num. 28,9 en 10. En op den Shabbathdag: twee schapen, onder het jaar, zonder gebrek; en twee tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, en zijn plengoffer. Dit is het Shabbathbrandoffer op elken Shabbath, behalve het gedurige brandoffer en zijn plengoffer.

Op het Nieuwemaansfeest zegt men:

Num. 28,11—15. En op de eerste dagen uwer maanden zult gij een brandoffer brengen voor den Eeuwige: twee jonge stieren, jonge runderen, en één ram, zeven schapen onder het jaar, zonder gebrek. En drie tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, bij iederen stier; en twee tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, bij den éénen ram. En telkens een tiende meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, bij elk schaap; een brandoffer tot liefelijken geur, een vuuroffer voor den Eeuwige. En hunne plengoffers: een halve Hien zal zijn bij elken stier, en een derde van een Hien bij den ram en een vierde van een Hien bij elk schaap, wijn; dit is het Nieuwemaans-brandoffer voor elken eersten dag der maand voor de maanden van het jaar. En één geitenbok tot zondoffer; behalve het gedurige brandoffer zal het bereid worden en zijn plengoffer.

[1]) 1. Welke is de plaats [voor de verschillende dienstverrichtingen] der dieroffers? De allerheiligsten [2]) worden aan de noordzijde [van het voorhof] geslacht; de stier en de bok van den verzoendag worden geslacht aan de noordzijde, en het opvangen van hun bloed in een voor den tempeldienst gewijd voorwerp geschiedt aan de noordzijde; en hun bloed moet met den vinger gesprengd worden op de plaats tusschen de draagboomen [der verbondsarke] en op het voorhangsel [dat tusschen het heilige en het allerheiligste hing] en op het gouden [reukwerk-] altaar. [Het nalaten van] ééne dezer spattingen houdt de verzoening tegen. Het overblijvende bloed goot men uit aan de westzijde van het voetstuk [3]) van het altaar, dat buiten [in het voorhof] stond; indien hij het evenwel niet uitgestort heeft, belet dit de verzoening niet. — 2. De [andere] stieren en bokken, die verbrand moeten worden, [4]) moeten aan de noordzijde worden geslacht en hun bloed in een voor den dienst gewijd voorwerp aan de noordzijde opgevangen worden; hun bloed moet met den vinger gesprengd worden op het voor-

[1]) Tractaat Zebachiem, Hoofdst. V. [2]) Brand-, schuld- en zondoffers.

[3]) Het altaar in den tempel bestond namelijk uit een voetstuk ter hoogte van één el (יסוד) en 32 el lang en breed; daarop stond een tweede prismavormig stuk, ter hoogte van 5 el en 30 el lang en breed, en daarop het eigenlijke altaar, drie el hoog en 28 el lang en breed; aan de vier hoeken van dit bovenste stuk stonden kubussen ter lengte, breedte en hoogte van één el (קרנות, horens). Het bovenvlak van het tweede stuk heet סובב, omgang, gaanderij.

במדבר כ"ח ט'

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ
עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ :

לראש חודש

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם
וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם : וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד : וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה :
וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה : וּשְׂעִיר
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ :

זבחים פרק ה'

א אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל־זְבָחִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פָּר
וְשָׂעִיר שֶׁל־יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן
בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־בֵּין הַבַּדִּים וְעַל־הַפָּרֹכֶת
וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת · שִׁירֵי הַדָּם הָיָה
שׁוֹפֵךְ עַל־יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב :
ב פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן
בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב

---

4) 1°. De stier, door iederen stam te brengen, indien door eene verkeerde beslissing van het hoogste gerechtshof eene overtreding door het volk heeft plaats gehad, die, indien opzettelijk geschied, met uitroeiing (כרת) gestraft wordt (פר העלם דבר של צבור); 2°. de door den hoogepriester te brengen stier, indien hij op grond eener verkeerde wetsbeslissing eene dergelijke zonde heeft begaan (פר כהן משיח); 3°. de bokken, door iederen stam te brengen, indien op grond van eene verkeerde beslissing van het hoogste gerechtshof eene overtreding op het gebied van afgodendienst heeft plaats gehad (שעירי ע"ז).

hangsel en het gouden altaar; [het nalaten van] één dezer spattingen houdt de verzoening tegen; het overblijvende bloed goot men uit aan de westzijde van het voetstuk van het altaar, dat buiten [in het voorhof] stond; heeft hij het niet uitgestort, dan belet dit de verzoening niet. — Zoowel dezen als genen (de stier en bok van den verzoendag) worden op de aschplaats [1]) verbrand. — 3. De zondoffers der gemeente, zoowel als die van enkele personen, — de zondoffers der gemeente zijn namelijk de bokken, op de nieuwemaansdagen en de feestdagen gebracht, — moesten aan de noordzijde geslacht en hun bloed in een voor den dienst gewijd voorwerp aan de noordzijde worden opgevangen; hun bloed moest vier maal met den vinger gestreken worden, aan de vier horens van het altaar namelijk (zie noot 3 op blz. 9). Hoe handelde men daarbij? De priester beklom den trap [2]) en wendde zich naar den omgang (zie noot 3 op blz. 9) en kwam het eerst aan den zuidoostelijken horen, [ging van daar rechtsom en kwam achtereenvolgens] aan den noordoostelijken, noordwestelijken en zuidwestelijken horen [terwijl hij telkens met zijn vinger een weinig van het bloed aan den horen streek.] Het overblijvende bloed goot hij uit aan de zuidzijde van het voetstuk. — Deze offers werden gegeten binnen de gordijnen [die het voorhof begrenzen] door alle mannen van den priesterstam; op welke wijze ook toebereid, gedurende éénen dag en den volgenden nacht, tot middernacht. — 4. Het brandoffer behoort tot de allerheiligste offers; het moet dus geslacht worden aan de noordzijde en zijn bloed in een gewijd voorwerp aan de noordzijde opgevangen worden en zijn bloed moet in twee spattingen aan de vier zijden van het altaar komen [3]) en de huid moet worden afgestroopt, het offer naar zijne deelen ontleed en geheel op het altaarvuur verbrand worden. — 5. De vredeoffers der gemeente [4]) en de schuldoffers, — de schuldoffers zijn namelijk de volgenden: het schuldoffer wegens roof [5]), het schuldoffer wegens gebruik van gewijde zaken [6]), het schuldoffer wegens onteering eener verloofde slavin [7]), het schuldoffer van den Nazier [8]), het schuldoffer van den melaatsche [9]) en het schuldoffer wegens eene twijfelachtige overtreding [10]), — moeten geslacht worden aan de noordzijde, en hun bloed moet in een gewijd voorwerp aan de noordzijde worden opgevangen en hun bloed moet in twee spattingen aan de vier zijden van het altaar komen (zie noot 3). Zij worden gegeten binnen de gor-

---

[1]) Eene plaats buiten Jerusalem, waarheen men ook de asch bracht, die dagelijks vóór het begin van den dienst van het altaar werd genomen.

[2]) Aan de zuidzijde van het altaar bevond zich eene helling, כבש genaamd, waar langs men tot boven op het altaar kon komen; daar naast was een kleinere opgang naar den סובב.

[3]) De priester wierp namelijk uit het bekken een weinig bloed aan den

מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל־יְסוֹד מַעֲרָבִי
שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא־עִכֵּב אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין
בְּבֵית הַדֶּשֶׁן: ג חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר
שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל־מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן
בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל־אַרְבַּע
קְרָנוֹת · כֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן
דְּרוֹמִית מִזְרָחִית · מִזְרָחִית צְפוֹנִית · צְפוֹנִית מַעֲרָבִית ·
מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית · שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל־יְסוֹד דְּרוֹמִי ·
וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לִזְכָרִי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל
לְיוֹם וָלַיְלָה עַד־חֲצוֹת: ד הָעוֹלָה קָדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ
בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי
מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הַפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים:
ה זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת · אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת · אָשָׁם
גְּזֵלוֹת אָשָׁם מְעִילוֹת אָשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אָשָׁם נָזִיר אָשָׁם
מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי · שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת
בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע · וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים

---

noordoostelijken en zuidwestelijken hoek van het altaar tegen de ribben, zoodat aan de vier zijden bloed zichtbaar was.

4) De 2 schapen, die op het Wekenfeest met de brooden der eerstelingen (לחם הביכורים) gebracht werden.

5) Vgl. Lev. 5,25. 6) Vgl. Lev. 5,15.

7) Lev. 19,21. *Verloofd* beteekent in rabbijnsche taal iets anders dan bij ons. Het wil nl. zeggen, dat een bindend huwelijk is gesloten, doch de bruid vooralsnog in het huis haars vaders blijft; de קדושין hebben plaats gehad, de חופה, de eigenlijke echtverbintenis nog niet.

8) Vgl. Num. 6,12. 9) Vgl. Lev. 14,12.

10) Vgl. Lev. 5,18. Voor het geval namelijk, dat er twijfel bestaat, of iemand eene overtreding heeft begaan, die, opzettelijk geschied, met כרת gestraft wordt.

dijnen van het voorhof, door de mannen van den priesterstam, op welke wijze ook toebereid, gedurende één dag en den daaropvolgenden nacht tot middernacht. — 6. Het dankoffer en de ram van den Nazier [1]) zijn offers van minder heiligen aard; zij mogen geslacht worden overal in het voorhof en hun bloed moet tweemalen gesprengd worden, zoodat het aan de vier zijden van het altaar komt; zij mogen gegeten worden in de geheele stad Jerusalem, door een ieder, op welke wijze ook toebereid, gedurende een dag en den volgenden nacht tot middernacht. Hetgeen als heffing daarvan [voor den priester] wordt afgezonderd, staat er geheel gelijk mede; met dien verstande evenwel, dat dit afgezonderde slechts mag gegeten worden door de priesters, hunne vrouwen, kinderen en slaven. — 7. Vredeoffers zijn van minder heiligen aard [dan de in Mishna 1—5 genoemden]; zij mogen overal in het voorhof worden geslacht en hun bloed moet tweemalen gesprengd worden, zoodat het aan de vier zijden van het altaar komt. Zij mogen gegeten worden in de geheele stad, door een ieder, op elke wijze toebereid, gedurende twee dagen en den daar tusschen liggenden nacht. Hetgeen als heffing ervan wordt afgezonderd, staat er geheel gelijk mede, met dien verstande, dat het afgezonderde slechts mag gegeten worden door de priesters, hunne vrouwen, kinderen en slaven. — 8. Het eerstgeborene en het tiende van het vee en het Paaschoffer zijn van minder heiligen aard. Zij mogen overal in het voorhof geslacht worden en hun bloed behoeft slechts éénmaal gespat te worden, mits men dit doet op eene plaats, waaronder het voetstuk zich bevindt [2]). Wat het eten betreft, bestaat er tusschen deze offers verschil: het eerstgeworpene nl. wordt door de priesters gegeten, het tiende daarentegen door een ieder, doch beiden in de geheele stad, op elke wijze toebereid, gedurende twee dagen en den daartusschen liggenden nacht; het Paaschoffer daarentegen mag niet anders gegeten worden, dan bij nacht, slechts tot middernacht, slechts door hen, die er bij gerekend zijn, [3]) en niet anders dan [aan het vuur] gebraden.

Rabbie Jishma'el zegt: Door middel van dertien afleidingsregelen kan de Heilige Leer verklaard worden: Door gevolgtrekking van het minder tot het meer gewichtige; door toepassing van dezelfde wetten bij verschillende zaken op grond van traditie betreffende gelijkheid van uitdrukking; door eene bepaling bij eene zaak als stelregel te gebruiken, hetzij die bepaling op een of twee verzen berust; door een algemeen begrip, gevolgd door bijzonderheden (waar onder het algemeen begrip niets gebracht mag worden, dan wat uitdrukkelijk genoemd is) en door bijzonderheden gevolgd door een algemeen begrip (waardoor alles wordt inbegrepen).

Wanneer een aantal bijzonderheden worden voorafgegaan en gevolgd door een algemeen begrip, moogt gij de wet op niets

מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת :
ו הַתּוֹרָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה
וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע · וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר
לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת · הַמּוּרָם מֵהֶם
כַּיּוֹצֵא בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם
וּלְעַבְדֵיהֶם : ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה
וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־
אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד · הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא
בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם :
ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם
בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת · וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד :
שְׁנָה בַּאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל־אָדָם
וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד ·
הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד־חֲצוֹת
וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי :

ברייתא דר' ישמעאל בריש תורת כהנים.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת :
מִקַּל וָחוֹמֶר · וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה · מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד
וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים · מִכְּלָל וּפְרָט · וּמִפְּרָט וּכְלָל ·
כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט · מִכְּלָל

---

1) Vgl. Num. 6,17.

2) Aan een deel van de oostzijde en een deel van de zuidzijde liep nl. het voetstuk niet door.

3) Vgl. Exod. 12,4.

מֵעָנְיָנוֹ וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ · וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים
זֶה אֶת־זֶה עַד שֶׁיָּבוֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ : וְשָׁם נַעַבְדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים
קַדְמוֹנִיּוֹת :

בהתעטף טלית גדול ימשמש בציצת לברכן קודם הברכה ואח"כ יברך מעומד

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִת :

ואחר עטיפתו יאמר

מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן : יִרְוְיֻן
מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם : כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים
בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר : מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב :

---

tenzij de heilige Schrift haar uitdrukkelijk wederom onder den regel begrijpt. — Iets, dat uit den samenhang [met andere wetten] wordt afgeleid of iets dat uit het vervolg [der bepalingen betreffende de zaak zelve] wordt afgeleid. — En evenzoo: twee bijbelplaatsen, die elkander tegenspreken, [kunnen niet worden opgehelderd,] tenzij een derde bijbelplaats de tegenstrijdigheid oplost.

Het zij U welgevallig, Eeuwige onze God en God onzer voorouders, dat het heiligdom spoedig, in onze dagen herbouwd worde, en maak Uwe leer tot ons deel. En daar zullen wij U in eerbied dienen als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid.

Bij het aantrekken van het groote Tallieth zegt men staande:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt ons met de schouwdraden te omhullen.

Vervolgens doet men het Tallieth om en zegt, terwijl men erin gehuld is:

Hoe kostbaar is Uwe genade, o God! ook menschenkinderen vinden bescherming onder de schaduw Uwer vleugelen! Zij drinken tot verzadiging uit den overvloed van Uw huis, en Gij drenkt hen uit den beek Uwer heerlijke genietingen. Want bij U is de bron des levens, in Uw licht zien wij licht! Verleng Uwe genade voor hen, die U kennen, en Uwe gerechtigheid voor hen, die oprecht zijn van hart!

שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט · וּמִפְרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל · כָּל־
דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן־הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל־
עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא · כָּל־דָּבָר
שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טַעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְּעִנְיָנוֹ יָצָא
לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר · כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן
טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְּעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר · כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה
בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ
לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ · דָּבָר הַלָּמֵד

---

anders toepassen, dan op hetgeen met die bijzonderheden overeenkomt. Door een algemeen begrip, dat nog nadere toelichting in bijzonderheden noodig heeft, [1]) en door bijzonderheden, die door het algemeene begrip opgehelderd worden. [2]) Elke zaak, die in het algemeene begrepen was en uit dit algemeene is uitgetreden [afzonderlijk behandeld is] om ons iets nieuws te leeren, is niet alleen afzonderlijk behandeld, om ons [de nieuwe bepaling] voor die ééne zaak zelf te leeren, maar is afzonderlijk behandeld, om [ons die nieuwe bepaling] te leeren met betrekking tot het geheele algemeene begrip. Elke zaak, die in het algemeene begrepen was, en afzonderlijk behandeld is, om eene nieuwe, verlichtende bepaling vast te stellen, in een geval, waarin volgens de bepalingen bij het algemeene begrip eene zwaardere wet wordt toegepast, — is afzonderlijk behandeld, uitsluitend om die lichtere bepaling te geven, doch niet om de verzwaringen, die bij het algemeene begrip gelden, toe te passen. Elke zaak daarentegen, die in het algemeene begrepen was en afzonderlijk behandeld is, om nieuwe bepalingen te geven, voor gevallen, die bij het algemeene juist tegenovergestelden invloed hebben, is afzonderlijk behandeld, om de daarbij uitgesproken verlichtingen en verzwaringen aan te geven [zonder dat uit het algemeene iets op die afzonderlijk behandelde zaak mag worden overgebracht]. Eene zaak, die in het algemeene begrepen was en afzonderlijk behandeld is om volgens eene geheel nieuwe bepaling behandeld te worden [die bij het algemeene in het geheel niet voorkomt], heeft men niet het recht weder onder den algemeenen regel te brengen,

---

[1]) In welk geval niet de regel כלל ופרט geldt.
[2]) In welk geval het niet wordt beschouwd als פרט וכלל.

(Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God, en God onzer voorouders, dat de vervulling van dit gebod der schouwdraden beschouwd worde, alsof ik het vervuld had in al zijne bijzonderheden en nevenbepalingen en met de daaraan ten grondslag liggende gedachten, met de 613 geboden, die ermede in verband staan; amen!)

Van שאמר ברוך *tot* מהלל בתשבחות *wordt staande gezegd, terwijl men de beide voorste* ציצית *in de rechterhand houdt. Zoodra men* ב"ש *begonnen is, mag het gebed tot ná* ש"ע *niet onderbroken worden; echter met deze uitzonderingen: op* קדיש *te antwoorden met* יהי שמה רבה אמן; *op* ברכו *met* ברוך ה' המבורך לעלם ועד, *bij* קדושה *de verzen* קדוש *en* ברוך כבוד *mede te zeggen, zoolang men niet zelve bezig is* ש"ע *te lezen; is dit het geval, dan zwijge men, zoolang een dier formulieren wordt uitgesproken, en luistere.*

Bij het verrichten van het gebed met de gemeente, komt het in hoofdzaak er op aan, ש"ע *tegelijk met de gemeente te lezen, zoo mogelijk ook* ק"ש *met zijne lofzeggingen. Wie dus te laat ter Synagoge komt, om alle Psalmen en bijbelplaatsen, die hier volgen, aan zijn gebed te doen voorafgaan, kan, indien er geheel geen tijd meer is, onmiddellijk* יוצר אור *met de gemeente beginnen; heeft hij eenigszins tijd, zoo begint hij* ב"ש, *en zegt vervolgens* אשרי *tot* הללויה, *vervolgens* נשמת *en* ישתבח. *Heeft hij nog meer tijd, dan worden nog andere stukken bijgevoegd, zóó echter, dat hij* יוצר אור *met de gemeente kunne zeggen. Hetgeen bij het gebed niet gelezen is, behoort later bijgevoegd te worden, evenwel zonder* ב"ש *en* ישתבח.

Geloofd zij Hij, die zeide — en de wereld ontstond, geloofd zij Hij; geloofd zij de Maker van het begin der wereld; geloofd zij, die zegt en ook doet; geloofd zij, die besluit en volbrengt; geloofd zij Hij, die zich ontfermt over de aarde; geloofd zij Hij, die zich ontfermt over de schepselen; geloofd zij Hij, die degenen die Hem vreezen, met goeds beloont; geloofd zij Hij, die eeuwig leeft en door alle tijden bestaan blijft; geloofd zij Hij, die bevrijdt en redt; geloofd zij Zijn naam! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der Wereld, Almachtige, Albarmhartig Vader! Wiens daden geprezen worden door den mond van Uw volk, die geloofd en geroemd wordt door de tong Uwer vromen en Uwer dienaren. — Met de liederen van Uwen dienaar David willen ook wij Uwe daden prijzen, Eeuwige, onze God, met lofprijzingen en gezangen Uw grootheid verkondigen, U loven en roemen, Uwen naam in herinnering brengen en U als Koning doen erkennen, onze Koning, onze God, Eenige, Eeuwiglevende, Koning, Wiens groote naam geloofd en geroemd worde tot in eeuwigheid. Geloofd zijt Gij, Eeuwige, Koning, Wiens daden in lofprijzingen worden geprezen!

Na de schouwdraden gekust te hebben, laat men ze los.

[1]) Dankt den Eeuwige, roept Zijnen naam aan, maakt Zijne daden bekend onder de volkeren! Zingt te zijner eere, verheft uwen zang tot Zijnen lof, bespreekt al Zijne wonderdaden! Zoekt uwen roem in Zijnen heiligen naam; dat zich verheuge het hart van hen, die den Eeuwige zoeken. Verlangt naar den Eeuwige en Zijne macht, zoekt steeds Zijn aangezicht! Gedenkt Zijne wonderdaden, die Hij gedaan heeft, Zijne teekenen en de rechtsuitspraken van Zijnen mond! Gij kroost van Israël,

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִת זוֹ כְּאִלּוּ
קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְרִקְּדוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וּתְרי״ג מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּהּ׃ אָמֵן׃

מי שבא לבית הכנסת ומצא הצבור בסוף פסוקי דזמרה אומר **ברוך שאמר** עד **בתשבחות**
ואחר כן **תהלה לדוד** עד **ועד עולם הללויה** ואח״כ **הללו את ה׳ מן השמים**
עד **עם קרובו הללויה** ואח״כ **הללו אל בקדשו** עד **הללויה** ואח״כ **נשמת** עד
ישתבח: ואם יש לו שהות יותר יאמר **הודו לה׳** עד **והוא רחום** וידלג עד **והוא רחום**
שקודם **אשרי** כדי להתפלל עם הצבור; ואם אין לו שהות כלל לא יאמר רק **ברוך שאמר׳**
תהלה לדוד׳ נשמת וישתבח ואם כבר התחילו יוצר אור יתהיל ברכת **יוצר אור** ויקרא
קריאת שמע עם ברכותיה ויתפלל **שמונה עשרה** עם הצבור, ואחר שמונה עשרה יאמר
הודו לה׳ וכו׳ עד **ישתבח**, ולא יאמר בריך שאמר ולא ישתבח.

יאחז שתי הציצית שלפניו בידו הימנית בשעת אמירת **ברוך שאמר** ויאמרנו בעמידה.

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם · בָּרוּךְ הוּא · בָּרוּךְ עוֹשֶׂה
בְרֵאשִׁית · בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה · בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם ·
בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ · בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת · בָּרוּךְ
מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו · בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח ·
בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל · בָּרוּךְ שְׁמוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם · הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר
בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו · וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בִּשְׁבָחוֹת וּבְזִמִּירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ
וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים · מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר
עֲדֵי־עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת׃

ינשק הציצית ויניחם מידו.

ד״ה א׳ י״ו
הוֹדוּ לַיְיָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו׃ שִׁירוּ לוֹ
זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ
יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ׃ דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ זִכְרוּ
נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיהוּ׃ זֶרַע יִשְׂרָאֵל

---

[1]) I Kron. 16,8—37. Deze verzen werden gedeeltelijk 's morgens, anderdeels des middags bij het brengen van het dagelijksche offer uitgesproken.

Zijnen dienaar, zonen van Jakob, die Zijne uitverkorenen zijt, — Hij is de Eeuwige, onze God, over de gansche aarde reiken Zijne rechtsuitspraken! Gedenkt dus tot in eeuwigheid Zijn verbond, het woord, dat Hij geboden heeft, tot in duizenden geslachten; [het verbond] dat Hij gesloten heeft met Abraham, en [gedenkt] Zijnen eed aan Izak; Hij stelde het voor Jakob tot een vaste bepaling, voor Israël tot een eeuwig verbond, zeggende: u zal Ik geven het land Kena'an, het u toegewezen erfdeel. — Toen gij nog weinig in getal waart, gering — en er als vreemdelingen u ophieldt, en zij zwierven van volk tot volk, van het eene koninkrijk naar eene andere natie, liet Hij niemand toe hen te verdrukken, en bestrafte om hunnentwille koningen: „Raakt niet aan Mijne gezalfden en Mijnen profeten doet niets kwaads!" — Zingt ter eere des Eeuwigen, aardbewoners allen! verkondigt van dag tot dag Zijne hulp! Verhaalt onder de volkeren Zijne heerlijkheid, onder alle natiën Zijne wonderdaden. Want groot is de Eeuwige en Zijne daden hoog geprezen, Hij is eerbiedwekkend meer dan alle goden! Want alle goden der natiën zijn afgoden, de Eeuwige echter — Hij heeft den hemel gemaakt; majesteit en glans is vóór Hem, macht en blijdschap op Zijne plaats! Geeft den Eeuwige, gij geslachten der natiën, geeft den Eeuwige heerlijkheid en macht! Geeft den Eeuwige de heerlijkheid van Zijnen naam, draagt geschenken en komt vóór Zijn aangezicht, werpt u neder voor den Eeuwige in heilig pronkgewaad! Beeft voor Hem, gij aardbewoners allen! dan staat vast de wereld, zij wankelt niet! De hemel verheugt zich en de aarde jubelt, als men zeggen zal onder de volkeren: „de Eeuwige regeert". Dan bruischt de zee en wat haar vult, luide jubelt het veld en al wat erop is. Dan juichen al de boomen des wouds voor den Eeuwige, — want Hij komt om over de aarde recht te spreken! Dankt den Eeuwige, want Hij is goed; want tot in eeuwigheid duurt Zijne genade! En zegt: help ons, God van ons heil, en verzamel ons en red ons van de volkeren, opdat wij danken Uwen heiligen naam, opdat wij ons roemen in het prijzen van Uwe daden. Geloofd zij de Eeuwige, de God van Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid![1]) — en het gansche volk zeide: „amen" en prees des Eeuwigen daden.

Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijn voetbank, heilig is Hij! Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijnen heiligen berg, want heilig is de Eeuwige, onze God. Doch Hij, Albarmhartig, vergeeft misdaad en vernietigt niet; reeds veelmalen wendde Hij Zijnen toorn af, en wekt nimmer Zijne geheele gramschap. Gij, o Eeuwige! onthoud

---

[1]) In deze woorden vinden de geleerden eene toespeling op de toekom-

עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו:
זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־
אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל
בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם:
בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־
גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר: לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם
וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל
תָּרֵעוּ: שִׁירוּ לַיְיָ כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ:
סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ
וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים: כִּי כָּל־אֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֱלִילִים וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה
בִּמְקוֹמוֹ: הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ
לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ
בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם
הַיָּם וּמְלֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי
הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ
וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ:
בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָּל־
הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם
רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ
כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא־

---

stige wereld; dit formulier zou nl. juist zijn ingesteld met het oog op hen, die het leven hiernamaals ontkenden.

mij Uwe barmhartigheid niet; Uwe genade en Uwe trouw mogen mij steeds beschermen! Gedenk Uwe barmhartigheid, o Eeuwige! en Uwe genadebewijzen; want sinds alle eeuwigheid zijn zij! Kent God macht toe, Wiens hoogheid over Israël is, gelijk Zijne macht in de wolken. Eerbiedwekkend is God, meer dan uwe heiligdommen! de God van Israël, Hij is het, die macht en sterkte geeft aan het volk; geloofd zij God! God der vergelding, Eeuwige, God der vergelding! treed stralend te voorschijn! Verhef U, Gij Rechter der aarde, geef vergelding hunner daden den hoogmoedigen! Doch bij den Eeuwige is de hulp, over Uw volk is Uw zegen, Séla! De Eeuwige Tsebaoth is met ons, de God van Jakob is ons tot vesting, Séla. Eeuwige Tsebaoth, heil den mensch, die op U vertrouwt! Eeuwige! help toch, moge de Koning ons verhooren op den dag, dat wij Hem aanroepen! Help toch Uw volk en zegen Uw erfdeel, weid hen en verhef hen tot in eeuwigheid. Onze ziel verbeidt den Eeuwige, Hij is onze steun, ons schild; want in Hem verblijdt zich ons hart, want op Zijnen heiligen naam vertrouwen wij. Zoo moge dan Uwe genade over ons zijn, o Eeuwige! gelijk wij op U hopen! Toon ons, o Eeuwige, Uwe genade, en verleen ons Uw heil! Sta op tot onzen bijstand en bevrijd ons ter wille van Uwe genade! Ik ben de Eeuwige, uw God, die U heb opgevoerd uit het land Egypte; open wijd uwen mond, en Ik zal hem vullen! Heil het volk, dat iets zoodanigs bezit! Heil het volk, wiens God de Eeuwige is! En ik, ik vertrouw op Uwe genade, mijn hart juicht in Uwe hulpe; ik wil zingen den Eeuwige, want Hij heeft mij welgedaan!

Psalm 19. Voor den zangmeester: een psalm van David. De hemelen verhalen de heerlijkheid Gods, en: „Werk Zijner handen" deelt het uitspansel mede. De eene dag doet den andere toevloeien het woord, en de eene nacht verkondigt den andere kennis. Niet uitspraak is het, niet woorden, wier stemme niet wordt gehoord, — maar over gansch de aarde strekt zich hun meetsnoer, en tot het einde der wereld hunne uitspraken; voor de zon plaatste Hij een tent in hen. En deze, gelijk een bruidegom uit zijn bruidsvertrek te voorschijn treedt, verheugt zich als een held om de baan te doorloopen. Van het einde der hemelen is zijn uitgangspunt en zijn omloop over hunne grenzen, en niets kan zich verbergen voor zijnen gloed! — De leer des Eeuwigen is volmaakt, zij verkwikt de ziel; het getuigenis des Eeuwigen betrouwbaar, het maakt den onnoozele verstandig; de bevelen des Eeuwigen zijn rechtvaardig, zij verheugen het hart; het gebod des Eeuwigen is zuiver, het verlicht de oogen. De vreeze des Eeuwigen is rein, zij bestaat eeuwig; de rechtsuitspraken des Eeuwigen zijn waar, rechtvaardig allen te samen. Zij zijn meer begeerenswaardig, dan goud en fijn goud in menigte; en zoeter dan honig en uitvloeiend zeem. Ook Uw dienaar wordt door hen gewaarschuwd; bij hunne inachtneming [vindt men] groote belooning.

תִּכְלָא רַחֲמַיִךְ מִמֶּנִּי חַסְדֵּךְ וַאֲמִתֵּךְ תָּמִיד יִצְּרוּנִי : זְכֹר רַחֲמֶיךָ
יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה : תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל
גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים : נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא
נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים : אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל
נְקָמוֹת הוֹפִיעַ : הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים :
לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה : יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־
לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶּלָה : יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ : יְיָ
הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ : הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ
אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם : נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ
וּמָגִנֵּנוּ הוּא : כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ : יְהִי־
חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ : הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיִשְׁעֲךָ
תִּתֶּן־לָנוּ : קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ : אָנֹכִי יְיָ
אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ : אַשְׁרֵי
הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֵׁיְיָ אֱלֹהָיו : וַאֲנִי בְחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי
יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָמַל עָלָי :

יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד : הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה
יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ : יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה
לְלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת : אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע
קוֹלָם : בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵּבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ
שָׂם אֹהֶל בָּהֶם : וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר
לָרוּץ אֹרַח : מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם
וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ : תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת
יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי : פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת
יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם : יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְיָ
אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו : הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ
וְנֹפֶת צוּפִים : גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב :

Dwalingen — wie bemerkt ze?! houd Gij mij rein van verborgen zonden! Ook van moedwilligen houd Uwen dienaar terug, dat zij mij niet beheerschen; dan zal ik schuldeloos zijn en rein van zwaar vergrijp. Mogen tot welgevallen zijn de uitspraken van mijn mond en de overdenkingen mijns harten voor U, o Eeuwige, mijn Rots en mijn Verlosser!

Psalm 34. Van David, toen hij zijn verstand verloochende vóór Abimélech, waarop deze hem verdreef en hij wegging [1]: Ik wil den Eeuwige loven ten allen tijde; steeds zij Zijn lof in mijnen mond. Mijne ziel beroeme zich op den Eeuwige; dat bedrukten het hooren en zich verheugen. Verkondigt des Eeuwigen grootheid met mij; laat ons te samen verheffen Zijn naam! Den Eeuwige zocht ik en Hij antwoordde mij, en uit al wat mij verschrikte, redde Hij mij! Die tot hem opzien, ontvangen licht en hun aangezicht wordt niet donker van schaamte. Deze ongelukkige riep, en de Eeuwige verhoorde, en hielp hem uit al zijnen nood. De engel des Eeuwigen legert zich rondom hen, die Hem vreezen, — en maakt hen vrij! Ondervindt en ziet, dat de Eeuwige goed is; heil den man, die bij Hem bescherming zoekt! Vreest dus den Eeuwige, gij Zijne heiligen; want geen gebrek lijden zij, die Hem vreezen! Jonge leeuwen lijden gebrek en honger, maar zij, die den Eeuwige zoeken, ontberen niets goeds! Komt, kinderen, luistert naar mij, de vreeze des Eeuwigen wil ik u leeren: Wie is de man, die leven wenscht, die vele dagen begeert om goeds te zien? Bewaar uwe tong voor kwaad en uwe lippen voor het spreken van bedrog; houd u verwijderd van het kwade, en doe het goede; zoek vrede en jaag hem na! Des Eeuwigen oogen zijn gericht op rechtvaardigen, Zijne ooren wenden zich tot hun schreien; het aangezicht [2] des Eeuwigen richt zich tegen de boosdoeners, om hun aandenken van de aarde uit te roeien. Doch als zij schreiden, dan hoorde de Eeuwige, en redde hen uit al hunnen nood. Want de Eeuwige is nabij de gebrokenen van hart, en helpt de terneergeslagenen van geest. Wel zijn veel de rampen des rechtvaardigen, maar uit allen redt hem de Eeuwige; beschermend al zijne beenderen, zoodat niet één van hen gebroken wordt. Den boswicht daarentegen doodt het ongeluk, en die den rechtvaardige haten, boeten hun schuld. Doch de Eeuwige bevrijdt de ziel Zijner dienaren, en die bij Hem bescherming zoeken, boeten hun schuld niet!

Psalm 90. Gebed van Mozes, den man Gods: o Heer, een toevlucht waart Gij voor ons in alle vroegere geslachten. Voordat bergen voortgebracht waren en Gij aarde en wereld deedt baren, en van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God! Gij voert den sterveling tot verbrijzeling, maar spreekt: Keert terug, gij menschenkinderen! Want duizend jaren zijn in Uwe oogen als de dag van gisteren, als

[1]) Vgl. I Sam. 21,14. [2]) De toorn.

שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי : גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ
אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב : יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־
פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי :

לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ :
אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי : בַּיְיָ
תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ : גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה
שְׁמוֹ יַחְדָּו : דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְיָ וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי : הִבִּיטוּ
אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ : זֶה עָנִי קָרָא וַיְיָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל־
צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ : חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם : טַעֲמוּ
וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְיָ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ : יְרָאוּ אֶת־יְיָ קְדֹשָׁיו
כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו : כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא־
יַחְסְרוּ כָל־טוֹב : לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם : מִי־
הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב : נְצֹר לְשׁוֹנְךָ
מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה : סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ
שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ : עֵינֵי יְיָ אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם :
פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם : צָעֲקוּ וַיְיָ שָׁמֵעַ
וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם : קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־
רוּחַ יוֹשִׁיעַ : רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ : שֹׁמֵר
כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה : תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה
וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ : פֹּדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־
הַחֹסִים בּוֹ :

צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ
בְּדֹר וָדֹר : בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל
וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה־אֵל : תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר
שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם : כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי

hij voorbij is; als ééne wake in den nacht! [1]) Gij doet hen wegstroomen, als een slaap zijn zij; doch des morgens vernieuwt het als gras zijn levenskracht; des morgens bloeiend en vernieuwd van kracht, snijdt men het tegen den avond af, zoodat het verdroogt. Want wij gingen te gronde door Uwen toorn, en door Uwe gramschap zijn wij verschrikt. Gij steldet onze misdaden tegenover U, ons geheimste denken in het licht van Uw aanschijn. Want al onze dagen zijn heengegaan in Uw toornig woeden; wij eindigden onze jaren als een enkelen galm! De dagen onzer jaren — hun aantal is zeventig jaren en, als zij machtig veel zijn, dan tachtig jaren; — en hun trots is zorg en nietigheid; want spoedig is het afgesneden, en wij vliegen henen! Wie kent de macht van Uwen toorn! Ja, gelijk de vreeze voor U is Uw toornig woeden! Leer ons dan zóó onze dagen tellen, dat wij een hart vol wijsheid verwerven. Keer terug, o Eeuwige, — tot hoelang nog! — en verander van besluit over Uwe dienaren! Verzadig ons in den morgen met Uwe genade, opdat wij jubelen en ons verheugen gedurende al onze dagen! Verblijd ons gelijk de dagen, toen Gij ons vernederd hebt; de jaren, dat wij onheil zagen. Moge Uw werk zichtbaar worden voor Uwe dienaren, en Uwe heerlijkheid voor hunne kinderen. Moge de liefelijkheid van den Heer, onzen God, rusten op ons; en het werk onzer handen bevorder voor ons, ja, bevorder het werk onzer handen!

Psalm 91. Wie zit onder de bescherming des Allerhoogsten, verblijft in de schaduw des Almachtigen. — Ik zeg met betrekking tot den Eeuwige: mijn toevlucht en burcht, mijn God, op Wien ik vertrouw, — Dat Hij U zal redden van des vogelaars strik, van vernietigings-pest. Met Zijn vlerken bedekt Hij u en onder Zijne vleugelen vindt gij bescherming; schild en pantser is Zijne waarheid. Gij hebt niet te vreezen den schrik van den nacht, den pijl, die bij dag vliegt; de pest, die rondwaart in het duister; de besmetting, die des middags woedt. Al vallen duizend aan Uwe linkerzijde en tienduizend aan Uwe rechterhand, U zal het niet naderen. Slechts met uwe oogen zult gij aanschouwen, zult zien de vergelding der booswichten. — Want gij hebt den Eeuwige, mijnen Beschermer, den Allerhoogste, tot uw toevlucht gemaakt! Daarom zal geen onheil u beschoren zijn, geene plaag naderen tot uw tent. Want Zijne engelen zal Hij omtrent u gebieden, u te behoeden op al uwe wegen. Zij zullen u dragen op de handen, opdat gij uw voet niet stoot aan een steen. Op luipaard en adder zult gij dan treden, zult vertrappen jonge leeuw en slang. „Want in Mij schept hij behagen, daarom red Ik hem; Ik verhef hem hoog, want hij kent Mijnen naam. Als hij Mij aanroept, dan antwoord Ik hem; met hem ben Ik in nood; Ik bevrijd hem en maak hem geëerd; Ik verzadig hem met lengte van dagen, en doe hem Mijne hulp aanschouwen."

יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלַּיְלָה : וַרְמִתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר
יַחֲלֹף : בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ : כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ
וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ : שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ :
כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה : יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ
בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם
עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה : מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ
עֶבְרָתֶךָ : לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה : שׁוּבָה
יְיָ עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ : שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה
וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ : שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ
רָעָה : יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָּעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם : וִיהִי
נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ :

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן : אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי
אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ : כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת :
בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ :
לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם : מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ
מֶקֶטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם : יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא
יִגָּשׁ : רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה : כִּי־אַתָּה יְיָ
מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ : לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־
יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ : כִּי־מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ :
עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ : עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ
תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין : כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע
שְׁמִי : יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ :
אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי : איד ימים וכו׳

---

1) De nacht wordt, èn met het oog op den zang der engelen èn met betrekking tot den tempeldienst, gewoonlijk in drie nachtwaken, ieder van 4 uur, verdeeld (vgl. Berachoth 3*a*).

Psalm 135. Halleloe-Jah! Looft den naam des Eeuwigen, looft, gij dienaren des Eeuwigen, die staat in het huis des Eeuwigen, in de voorhoven van het huis van onzen God! Looft God, want goed is de Eeuwige, bezingt Zijnen naam, want dit is liefelijk! Want Jakob heeft God zich uitverkoren, Israël tot Zijn eigendom! Want ik weet nu, dat groot is de Eeuwige, onze Heer, meer dan andere goden! Al wat de Eeuwige begeert, doet Hij in den hemel en op aarde, in de zeeën en alle diepe wateren. Hij doet wolken opstijgen van het einde der aarde, Hij vormt bliksemflitsen bij den regen, laat de wind los uit Zijne schatkamers. — Hij, die sloeg de eerstgeborenen van Egypte, van mensch tot vee; Hij zond teekenen en wonderen in uw midden, o Egypte, op Phar'o en al zijne dienaren; — Hij, die vele volkeren sloeg, en machtige koningen ombracht, Siechon namelijk, den koning van den Emoriet, en 'Og, den koning van Bashan, en alle koninkrijken van Kena'an. En hun land gaf Hij tot erfdeel, tot erfdeel aan Zijn volk Israël! Eeuwige, Uw naam duurt immer, Eeuwige, Uw aandenken door alle geslachten! Want de Eeuwige zal eens Zijn volk recht verschaffen en van besluit veranderen over Zijne dienaren! De afgoden der natiën zijn zilver en goud, werk van menschenhanden. Een mond hebben zij, — doch spreken niet; oogen hebben zij, — doch zien niet; ooren hebben zij, — maar zij hooren niet; ook adem is niet in hun mond. Mogen hun gelijk worden zij, die hen maken, allen, die op hen vertrouwen! Gij echter, huis Israëls, looft den Eeuwige; gij, huis Aharons, looft den Eeuwige! Huis van Levie, looft den Eeuwige; gij, die den Eeuwige vreest, looft den Eeuwige: „Geloofd zij de Eeuwige van uit Tsion, Hij, die woont in Jerusalem!" Halleloe-Jah!

Psalm 136. Dankt den Eeuwige, want Hij is goed,
want eeuwig duurt Zijne genade.

Dankt den God der goden, w. e. d. Z. g.
Dankt den Heer der heeren, w. e. d. Z. g.
[Dankt] Hem, die alleen groote wonderdaden verricht, w. e. d. Z. g.
Hem, die met doorzicht den hemel gemaakt heeft, w. e. d. Z. g.
Hem, die de aarde heeft uitgespannen over het water; w. e. d. Z. g.
Hem, die groote lichten heeft gemaakt, w. e. d. Z. g.
De zon tot beheersching van den dag, w. e. d. Z. g.
De maan en de sterren om te zamen te heerschen des nachts; w. e. d. Z. g.
Hem, die Egypte sloeg in hunne eerstgeborenen, w. e. d Z. g.

קלה הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית
יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְיָ
זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃
כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְיָ וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ
יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים
מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃
שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח אוֹתֹת וּמוֹפְתִים
בְּתוֹכֵכִי מִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים
וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃
יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו
יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה־לָהֶם וְלֹא
יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין־
יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית
יִשְׂרָאֵל בָּרֲכוּ אֶת־יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרֲכוּ אֶת־יְיָ׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרֲכוּ אֶת־
יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרֲכוּ אֶת־יְיָ׃ בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ׃

קלו הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

En Israël uitvoerde uit hun midden, w. e. d. Z. g.
Met sterke hand en uitgestrekten arm; w. e. d. Z. g.
Hem, die de Schelfzee in stukken deelde, w. e. d. Z. g.
En Israël er midden doorvoerde, w. e. d. Z. g.
Doch Phar'o en zijn leger uitschudde in de Schelfzee;
w. e. d. Z. g.
Hem, die Zijn volk door de woestijn voerde, w. e. d. Z. g.
Hem, die groote koningen sloeg, w. e. d. Z. g.
En machtige koningen ombracht, w. e. d. Z. g.
Siechon namelijk, den koning der Emorieten, w. e. d. Z. g.
En 'Og, den koning van Bashan, w. e. d. Z. g.
En hun land tot erfdeel gaf, w. e. d. Z. g.
Tot erfdeel aan Zijn dienaar Israël; w. e. d. Z. g.
Die in onze vernedering aan ons dacht, w. e. d. Z. g.
En ons verloste uit de macht onzer verdrukkers; w. e. d. Z. g.
Die spijze geeft aan alle vleesch, w. e. d. Z. g.
Dankt den God des hemels! w. e. d. Z. g.

Psalm 33. Jubelt, rechtvaardigen, in den Eeuwige; den oprechten betaamt lofzang! Dankt den Eeuwige met de harp, bespeelt den tiensnarigen luit Hem ter eere! Zingt voor Hem een nieuw lied, — speelt goed met jubelschallen. Want oprecht is des Eeuwigen woord, en al Zijn handelen met trouw! Hij bemint rechtvaardigheid en recht, — doch de aarde is vol van de genade des Eeuwigen. Door het woord des Eeuwigen werden de hemelen geschapen, en door den adem van Zijnen mond al hun scharen. Hij verzamelt als tot een stapel de wateren der zee, legt woelende wateren als in voorraadkamers. Daarom vreeze den Eeuwige de geheele aarde, voor Hem verschrikken alle bewoners der wereld; want Hij sprak, — en het was; Hij gebood, — en het bestond! De Eeuwige vernietigt den raadslag van natiën, verijdelt de plannen van volkeren, doch het raadsbesluit des Eeuwigen bestaat voor eeuwig, de plannen Zijns harten voor alle geslachten. Heil de natie, wier God de Eeuwige is; het volk, dat Hij zich tot erfdeel heeft uitverkoren! Uit den hemel ziet de Eeuwige neder, aanschouwt alle kinderen des menschen. Van de plaats van Zijn wonen

וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר־לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :

לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה : הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר
בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ : שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן
בִּתְרוּעָה : כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְיָ וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה : אֹהֵב צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ : בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ
פִּיו כָּל־צְבָאָם : כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת :
יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל : כִּי הוּא אָמַר
וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד : יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
עַמִּים : עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר :
אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ :
מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם : מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ

richt Hij Zijnen blik op alle bewoners der aarde. Hij, die aller harten vormt, Hij let op al hunne handelingen. De koning wordt niet geholpen door groote legermacht, de held niet gered door groote kracht; bedriegelijk is het paard als hulpmiddel, en met al zijn sterkte doet het niet ontkomen! Zie, het oog des Eeuwigen is gericht op hen, die Hem vreezen; op hen, die Zijne genade verbeiden; — om hun ziel te redden van den dood, en hen in het leven te behouden bij den hongersnood. Onze ziel wacht op den Eeuwige; Hij is onze hulp en ons schild. Want in Hem verheugt zich ons hart, want op Zijn heiligen naam vertrouwen wij. Zoo zij dan Uwe genade, o Eeuwige, over ons, — gelijk wij U verbeiden!

Psalm 92. Zang-psalm voor den Shabbathdag: Het is goed den Eeuwige te danken en ter eere van Uwen naam, o Allerhoogste, de snaren te doen klinken, — te verkondigen des morgens Uwe genade en Uwe trouw in de nachten — op tiensnaar en op luit, met zinrijke woorden, begeleid door de harp. Want Gij hebt mij verblijd, o Eeuwige, door Uw wrochten, wegens de werken Uwer handen jubel ik! Hoe groot zijn Uw werken, o Eeuwige! oneindig diep zijn Uwe gedachten. De verstandelooze beseft het niet en de dwaas ziet dit niet in: wanneer goddeloozen als kruid opbloeien, en onrecht-volvoerders bloesemen, — [dan geschiedt dit] opdat zij vernietigd worden voor eeuwig! Doch Gij blijft eeuwig verheven, o Eeuwige! Want zie, Uwe vijanden, o Eeuwige! — want zie, Uwe vijanden zij gaan te gronde, zij lossen zich op, alle onrecht-volbrengers! En Gij verheft mijnen hoorn als eenen Reëm, ik word met verfrisschende olie overgoten! Zoo ziet mijn oog neder op hen, die mij beloeren; van hen, die als kwaadwilligen tegen mij opstaan, hooren mijne ooren! De rechtvaardige zal bloeien gelijk de dadelpalm, als de ceder op den Libanon hoog opschieten. Geplant in het huis des Eeuwigen, zullen zij bloeien in de voorhoven van onzen God. Nog in grijsheid zullen zij vrucht dragen, sappig en frisch blijven zij; om te verkondigen dat rechtvaardig is de Eeuwige, mijn Rots, en geen onrecht is bij Hem!

Psalm 93. De Eeuwige is nu Koning, heeft zich met hoogheid bekleed, bekleed heeft zich de Eeuwige, met macht zich omgord; nu staat ook vast de wereld, wankelt niet meer! Gevestigd was Uw troon van oudsher, sinds alle eeuwigheid zijt Gij! Wel verhieven stroomen, o Eeuwige! wel verhieven stroomen hunne stem; stroomen verheffen hun dreunend geloei. Doch meer dan de geluiden van groote wateren, de machtigen, de brekende golven der zee, is geweldig de Eeuwige in de hoogte. Uwe getuigenissen zijn vast vertrouwbaar, aan Uw huis past heiligheid, o Eeuwige, tot in lengte van dagen!

Moge de erkenning der heerlijkheid des Eeuwigen eeuwig duren, zoodat de Eeuwige zich verblijde in Zijne werken. De naam des Eeuwigen worde geloofd van nu tot in eeuwigheid. Van de opkomst der zon tot haren ondergang wordt de naam des Eeuwigen geprezen.

הַשְׁגִּיחַ אֶל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ : הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין
אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם : אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־
יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ : שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא
יְמַלֵּט : הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ : לְהַצִּיל
מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב : נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ
וּמָגִנֵּנוּ הוּא : כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָּטָחְנוּ :
יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ :

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת : טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ
עֶלְיוֹן : לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת :
עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר : כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן : מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ :
אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת : בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים
כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד : וְאַתָּה
מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ : כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ
יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן : וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן :
וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי : צַדִּיק
כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה : שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת
אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ : עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ :
לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ :

צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־
תִּמּוֹט : נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה : נָשְׂאוּ נְהָרוֹת
יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם : מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים
אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ : עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ
נָאוָה־קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים :
יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו : יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם : מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ :

Verheven toch boven alle volkeren is de Eeuwige, boven den hemel Zijne heerlijkheid. Eeuwige, Uw naam is voor eeuwig, Eeuwige, Uw aandenken van geslacht tot geslacht. De Eeuwige heeft in den hemel Zijnen troon gevestigd en Zijn koningschap heerscht over alles. De hemel verheugt zich en de aarde jubelt, wanneer men zeggen zal onder de volkeren: „de Eeuwige is Koning". De Eeuwige is Koning, de Eeuwige was Koning, de Eeuwige zal Koning zijn immer en eeuwig. De Eeuwige is Koning immer en eeuwig, de volkeren gaan verloren uit Zijn land. De Eeuwige vernietigt den raadslag van natiën, verijdelt de plannen der volkeren. Veel zijn de plannen in het hart eens menschen, doch des Eeuwigen raadsbesluit, dit krijgt bestand. De raadslag des Eeuwigen bestaat voor eeuwig, de plannen Zijns harten door alle geslachten. Want Hij sprak — en het was, Hij gebood — en het bestond. Want de Eeuwige heeft Tsion uitverkoren, heeft het begeerd tot verblijfplaats voor zich. Want Jakob heeft God zich uitverkoren, Israël tot Zijn eigendom. Want de Eeuwige zal Zijn volk niet prijs geven, en Zijn erfdeel niet in den steek laten! Doch Hij, albarmhartig, vergeeft misdaad en vernietigt niet; reeds veelmalen wendde Hij Zijnen toorn af, en wekt nimmer Zijne geheele gramschap. Eeuwige, help toch! de Koning verhoore ons op den dag, dat wij Hem aanroepen.

Heil hen, die wonen in Uw huis, voortdurend prijzen zij U, Séla. Heil het volk, dat iets zoodanigs bezit; heil het volk, wiens God de Eeuwige is.

Psalm 145. Loflied van David. Ik wil U verheffen, mijn God, o Koning! en Uwen naam zegenen immer en eeuwig. Elken dag wil ik U zegenen en loven Uwen naam immer en eeuwig! Groot is de Eeuwige, en zeer geprezen, en Zijne grootheid is ondoorgrondelijk! Geslacht na geslacht roemt Uwe werken en Uwe machtige daden verkondigen zij. De schoonheid van de heerlijkheid Uwer majesteit, en de verhalen Uwer wonderdaden wil ik bespreken. Over de macht Uwer eerbiedwekkende daden spreekt men, en Uwe grootheid — ik wil haar verhalen. De herinnering aan Uwe groote goedheid doen zij als een bron opwellen en wegens Uwe gerechtigheid jubelen zij. Genadig en barmhartig is de Eeuwige, langmoedig en groot in genade! Goed is de Eeuwige voor allen, en Zijne barmhartigheid strekt zich uit over al Zijne werken. Al Uwe werken, o Eeuwige, danken U en Uwe vromen zegenen U. De heerlijkheid van Uw koningschap vermelden zij, en Uwe almacht spreken zij uit; ten einde den menschenkinderen Zijne machtige daden bekend te maken en de heerlijkheid van de schoonheid van Zijn koningschap. Uw koningschap is een koningschap van alle eeuwigheid, en Uwe heerschappij over alle

רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ : יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם
יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר : יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל
מָשָׁלָה : יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ :
יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד : יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד
אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ : יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
עַמִּים : רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם :
עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר : כִּי הוּא
אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד : כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב
לוֹ : כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ : כִּי לֹא־יִטֹּשׁ
יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב : וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ : יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ :

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה :
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו :

קמה תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
וָעֶד : בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד :
גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר : דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח
מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ : הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה : וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ* אֲסַפְּרֶנָּה : זֵכֶר
רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ : חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם
וּגְדָל* חָסֶד : טוֹב־יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו : יוֹדוּךָ
יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה : כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ
וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ : לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר
מַלְכוּתוֹ : מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר

---

* וגדלותך כתיב, ויקרי וגדולתך.
* וגדול כתיב.

geslachten. De Eeuwige steunt alle vallenden, en richt op alle gekromden. Aller oogen richten zich vol hoop op U, en Gij geeft hun hunne spijze te zijner tijd! Gij opent Uwe hand en verzadigt al wat leeft tot welgevallen. Rechtvaardig is de Eeuwige in al Zijne wegen en liefderijk in al Zijne werken. De Eeuwige is nabij voor allen, die Hem aanroepen, voor allen, die Hem in waarheid aanroepen. Hij volbrengt den wil van hen, die Hem vreezen; Hij hoort hun smeeken en helpt hen. De Eeuwige behoedt allen, die Hem beminnen; doch alle goddeloozen verdelgt Hij. Den lof des Eeuwigen moge daarom mijn mond uitspreken; en alle vleesch zegene Zijn heiligen naam immer en eeuwig! — Ook wij willen God loven van nu tot in eeuwigheid, — Halleloe-jah!

Psalm 146. Halleloe-jah! Prijs, mijne ziel! de daden des Eeuwigen. Ik wil des Eeuwigen daden prijzen, zoolang ik leef; wil mijnen God bezingen met snarenspel, zoolang ik besta. Vertrouwt niet op vorsten, op een menschenkind, bij wien geen hulp is. Zoodra zijn adem hem verlaat, keert hij terug tot zijne aarde; op dienzelfden dag zijn zijne plannen verloren. Heil daarentegen hem, wiens bijstand de God van Jakob is, wiens vertrouwen zich richt tot den Eeuwige, zijn God, — die maakt hemel en aarde, de zee en al wat in hen is; die eeuwig trouw bewaart [Zijne beloften vervult]; die recht verschaft aan bedrukten, die den hongerigen spijze geeft, — de Eeuwige maakt geboeiden los; de Eeuwige opent blinden de oogen, de Eeuwige richt gekromden op, de Eeuwige bemint rechtvaardigen; de Eeuwige behoedt de vreemdelingen, heft op wees en weduwe, doch kromt den weg der booswichten. De Eeuwige regeert in eeuwigheid, uw God, o Tsion, alle geslachten door! Halleloe-jah!

Psalm 147. Halleloe-jah! Want het is goed onzen God met snarenspel te bezingen; want het is lieflijk, passend is lofgezang. De opbouwer van Jerusalem is de Eeuwige, Hij brengt de verstootenen Israëls te zamen; Hij, die de gebrokenen van hart geneest en verband legt op hunne pijnlijke wonden. Die voor de sterren getal vaststelt, hun allen namen geeft. Ja, groot is onze Heer en rijk aan kracht, voor Zijn inzicht is geen getal [tot maat]. De Eeuwige heft op de bescheidenen, vernedert de booswichten ter aarde. Heft ter eere des Eeuwigen een danklied aan, bezingt onzen God met de harp. Die den hemel met wolken bedekt, die regen bereidt voor de aarde, die op de bergen gras doet spruiten. Hij geeft het vee zijn spijs, den jongen raven, die [er om] roepen. Niet in de sterkte van het paard vindt Hij behagen, niet in de schenkels van den man zoekt Hij welgevallen. — De Eeuwige vindt welgevallen in hen, die Hem vreezen, die verbeiden Zijne genade. — Roem,

וָדֹר : סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים : עֵינֵי
כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ : פּוֹתֵחַ
אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן : צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד
בְּכָל־מַעֲשָׂיו : קָרוֹב יְיָ לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶּאֱמֶת :
רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם : שׁוֹמֵר יְיָ
אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד : תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי
וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

קְמוּ הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ : אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה
לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי : אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם
שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה : תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֹׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא
אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו : אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְיָ
אֱלֹהָיו : עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם : עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם
לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים : יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ
אֹהֵב צַדִּיקִים : יְיָ שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ
רְשָׁעִים יְעַוֵּת : יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ :

קְמוּ הַלְלוּיָהּ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים נָאוָה תְּהִלָּה :
בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס : הָרוֹפֵא
לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם : מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם
שֵׁמוֹת יִקְרָא : גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר :
מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עָדֵי־אָרֶץ : עֱנוּ לַיְיָ בְּתוֹדָה
זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְּכִנּוֹר : הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ
מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר : נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב
אֲשֶׁר יִקְרָאוּ : לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ
יִרְצֶה : רוֹצֶה יְיָ אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ : שַׁבְּחִי

Jerusalem, den Eeuwige! Prijs de daden van uwen God, gij Tsion. Want heeft Hij sterk gemaakt de grendels uwer poorten, heeft uwe zonen in uw midden gezegend, zoo maakt Hij uw grens tot gebied van den vrede, zal U met tarwemerg [1]) verzadigen. Hij toch, die zendt Zijn bevel ter aarde, zeer snel loopt Zijn woord; die sneeuw geeft als wolvlokken, die rijp strooit als asch, die Zijn ijs neêrwerpt als brokken, tegen Zijne koude, — wie is er tegen bestand?! Dan weder zendt Hij Zijn woord en doet ze smelten, Hij doet Zijn wind waaien — en zij vloeien weg tot water. Hij deelt ook Zijne woorden mede aan Jakob, Zijne wetten en Zijne rechten aan Israël. Zoo heeft Hij niet gedaan aan eenig volk, en rechten — zij kennen ze niet! Halleloe-jah!

Psalm 148. Halleloe-jah! Prijst des Eeuwigen daden van uit den hemel, prijst Hem in de hoogten! Prijst Hem, gij, Zijne engelen, allen; prijst Hem gij, al Zijne heirscharen! Prijst Hem, zon en maan; prijst Hem gij allen, lichtende sterren! Prijst Hem gij hemelen der hemelen, en gij, wateren die boven den hemel zijt! Dat zij prijzen den naam des Eeuwigen, want Hij gebood, — en zij werden geschapen. Hij deed hen bestaan voor immer, voor eeuwig; Hij gaf eene wet, die nimmer wijkt! — Prijst ook des Eeuwigen daden van de aarde, gij zeegedrochten en alle woelende wateren, vuur en hagel, sneeuw en damp, stormwind, die Zijn woord volvoert! — Bergen en hemelen allen, vruchtboomen en alle cederen; veldgedierte en al het tamme vee, kruipend gedierte en gevleugelde vogel; koningen der aarde en alle volkeren, vorsten en alle rechters der aarde; jonge mannen en ook jonge maagden, ouden met jongelingen, — dat zij prijzen den naam des Eeuwigen, want hoog verheven is Zijn naam alleen, Zijne glorie is over aarde en hemel. Hij verheft den horen voor Zijn volk, tot lof voor al Zijne vromen, voor de kinderen Israëls, het volk, dat Hem nabij is; Halleloe-jah!

Psalm 149. Halleloe-jah! Zingt ter eere des Eeuwigen een nieuw lied, tot lof Zijner daden in de samenkomst der vromen! Israël verheugt zich in zijnen Schepper, de kinderen Tsions mogen jubelen over hunnen Koning! Mogen zij Zijnen naam prijzen met rijendans, met tamboerijn en harp te Zijner eere zingen. Want de Eeuwige heeft welgevallen aan Zijn volk, siert bescheidenen met hulp. Vromen juichen in heerlijkheid, jubelen op hunne legersteden. Verheffing Gods [uiten zij] met hun keel, en een tweesnijdend zwaard voeren zij in hun hand. Om wraak te oefenen op de volkeren, strafgericht onder de natiën, om hunne koningen in ketenen te binden, hunne meest geëerden

[1]) De beste bestanddeelen der tarwe.

יְרוּשָׁלַ֫ם אֶת־יְיָ֥ הַֽלְלִי אֱלֹהַ֫יִךְ צִיּ֑וֹן׃ כִּי־חִזַּ֥ק בְּרִיחֵ֫י שְׁעָרָ֑יִךְ
בֵּרַ֥ךְ בָּנַ֫יִךְ בְּקִרְבֵּֽךְ׃ הַשָּׂ֥ם גְּבוּלֵ֫ךְ שָׁל֑וֹם חֵ֖לֶב חִטִּ֣ים יַשְׂבִּיעֵֽךְ׃
הַשֹּׁלֵ֥חַ אִמְרָת֑וֹ אֶ֝רֶץ עַד־מְהֵרָ֗ה יָר֥וּץ דְּבָרֽוֹ׃ הַנֹּתֵ֣ן שֶׁ֭לֶג
כַּצָּ֑מֶר כְּפ֥וֹר כָּ֝אֵ֗פֶר יְפַזֵּֽר׃ מַשְׁלִ֣יךְ קַרְחֹ֣ו כְּפִתִּ֑ים לִ֝פְנֵ֗י קָרָתֹ֥ו
מִי־יַעֲמֹֽד׃ יִשְׁלַ֣ח דְּבָר֣וֹ וְיַמְסֵ֑ם יַ֝שֵּׁ֗ב רוּחֹ֥ו יִזְלוּ־מָֽיִם׃ מַגִּ֣יד
דְּבָרָ֣יו* לְיַעֲקֹ֑ב חֻקָּ֥יו וּמִשְׁפָּטָ֝֗יו לְיִשְׂרָאֵֽל׃ לֹ֣א עָ֭שָׂה כֵּ֣ן לְכָל־
גֹּ֑וי וּמִשְׁפָּטִ֥ים בַּל־יְדָע֗וּם הַֽלְלוּיָֽהּ׃

קמח הַֽלְלוּיָ֥הּ הַֽלְלוּ֮ אֶת־יְיָ֪ מִן־הַשָּׁמַ֫יִם הַֽלְלוּהוּ֥ בַּמְּרוֹמִֽים׃ הַֽלְלוּהוּ֥
כָּל־מַלְאָכָ֑יו הַֽלְלוּהוּ֥ כָּל־צְבָאָ֗ו* הַֽלְלוּהוּ֥ שֶׁ֝מֶשׁ
וְיָרֵ֥חַ הַֽלְלוּהוּ֥ כָּל־כֹּ֝כְבֵ֗י אֽוֹר׃ הַֽלְלוּהוּ֥ שְׁמֵ֣י הַשָּׁמַ֑יִם וְהַמַּ֥יִם
אֲשֶׁ֖ר מֵעַ֣ל הַשָּׁמָֽיִם׃ יְהַֽלְלוּ֮ אֶת־שֵׁ֪ם יְיָ֫ כִּ֤י הוּא֙ צִוָּ֣ה וְנִבְרָֽאוּ׃
וַיַּעֲמִידֵ֖ם לָ֣עַד לְעוֹלָ֑ם חָ֖ק־נָתַ֣ן וְלֹ֣א יַעֲבֽוֹר׃ הַֽלְלוּ֮ אֶת־יְיָ֪
מִן־הָאָ֫רֶץ תַּנִּינִ֥ים וְכָל־תְּהֹמֽוֹת׃ אֵ֤שׁ וּבָרָ֨ד֙ שֶׁ֣לֶג וְקִיטֹ֔ור רוּחַ
סְעָרָ֖ה עֹשָׂ֣ה דְבָר֑וֹ׃ הֶ֝הָרִ֗ים וְכָל־גְּבָעוֹת֮ עֵ֪ץ פְּרִ֫י וְכָל־אֲרָזִֽים׃
הַחַיָּ֥ה וְכָל־בְּהֵמָ֑ה רֶ֖מֶשׂ וְצִפּ֣וֹר כָּנָֽף׃ מַלְכֵ֣י־אֶ֭רֶץ וְכָל־לְאֻמִּ֑ים
שָׂרִ֥ים וְכָל־שֹׁפְטֵ֖י אָֽרֶץ׃ בַּחוּרִ֥ים וְגַם־בְּתוּלֹ֑ות זְקֵנִ֥ים עִם־נְעָרִֽים׃
יְהַֽלְלוּ֮ אֶת־שֵׁ֪ם יְיָ֫ כִּ֤י נִשְׂגָּ֨ב שְׁמֹ֥ו לְבַדֹּ֑ו הֹודֹ֥ו עַל־אֶ֝רֶץ וְשָׁמָֽיִם׃
וַיָּ֣רֶם קֶ֭רֶן לְעַמֹּ֑ו תְּהִלָּ֥ה לְכָל־חֲסִידָ֑יו לִבְנֵ֥י יִ֝שְׂרָאֵ֗ל עַ֣ם קְרֹבֹ֥ו
הַֽלְלוּיָֽהּ׃

קמט הַֽלְלוּיָ֥הּ שִׁ֤ירוּ לַ֨יְיָ֪ שִׁ֫יר חָדָ֥שׁ תְּהִלָּתֹ֑ו בִּקְהַ֖ל חֲסִידִֽים׃ יִשְׂמַ֣ח־
יִשְׂרָאֵ֣ל בְּעֹשָׂ֑יו בְּנֵי־צִ֝יּ֗וֹן יָגִ֥ילוּ בְמַלְכָּֽם׃ יְהַֽלְלוּ֮ שְׁמֹ֪ו
בְּמָח֫וֹל בְּתֹ֥ף וְכִנֹּ֑ור יְזַמְּרוּ־לֹֽו׃ כִּי־רוֹצֶ֥ה יְיָ֗ בְּעַמֹּ֑ו יְפָאֵ֖ר עֲנָוִ֣ים
בִּישׁוּעָֽה׃ יַעְל֣וּ חֲסִידִ֣ים בְּכָבֹ֑וד יְרַנְּנ֖וּ עַל־מִשְׁכְּבֹותָֽם׃
רוֹמְמ֣וֹת אֵ֭ל בִּגְרֹונָ֑ם וְחֶ֖רֶב פִּיפִיֹּ֣ות בְּיָדָֽם׃ לַעֲשׂ֣וֹת נְקָמָ֣ה
בַּגֹּויִ֑ם תֹּוכֵחֹ֥ות בַּלְאֻמִּֽים׃ לֶ֭אְסֹר מַלְכֵיהֶ֣ם בְּזִקִ֑ים וְנִכְבְּדֵיהֶ֥ם

* דברו כתיב. * צבאו כתיב.

in ijzeren boeien; om aan hen te voltrekken het voorgeschreven gerecht! — het is glorie voor al Zijne vromen! Halleloe-jah!

Psalm 150. Halleloe-jah! Prijst God in Zijn heiligdom, prijst Hem in het uitspansel Zijner almacht! Prijst Hem in Zijne machtige daden, prijst Hem naar Zijne grenzelooze grootheid! Prijst Hem met bazuinenschallen, prijst Hem met luit en harp! Prijst Hem met tamboerijn en rijendans, prijst Hem met snaren en fluit! Prijst Hem met helder klinkende bekkens, prijst Hem met dreunende bekkens! Al wat adem heeft prijze God, — Halleloe-jah!

Geloofd zij de Eeuwige immer, amen en nogmaals amen! Geloofd zij de Eeuwige van Tsion uit, Hij die troont in Jerusalem, Halleloe-jah! Geloofd zij de Eeuwige, God, God van Israël, die alléén wonderen doet; en geloofd zij eeuwig de naam Zijner heerlijkheid; en de geheele aarde worde vervuld van Zijne heerlijkheid, amen en nogmaals amen!

(*Het volgende tot na* ברכו *wordt staande gezegd:*)

I Kron. 29,10—13. En David loofde den Eeuwige ten aanzien der gansche vergadering, en David zeide: Geloofd zijt Gij, Eeuwige, God van onzen vader Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid! Aan U, o Eeuwige, is de grootheid en de macht en de heerlijkheid en de overwinning en de majesteit, want [u behoort] alles in den hemel en op aarde; aan U, o Eeuwige! is de heerschappij, en Gij zijt het, die boven alles als opperhoofd verheven zijt! Zoowel rijkdom als eer gaan van U uit en Gij heerscht over alles; en in Uwe hand is kracht en macht, en in Uwe hand ligt het alles groot en sterk te maken. En daarom, onze God, danken wij U en prijzen Uwen roemrijken naam.

Nechemja 9,6—11. Gij, Eeuwige, zijt het alleen, Gij hebt gemaakt den hemel, de hemelen der hemelen en hun gansche schare, de aarde en al, wat erop is, de zee en al, wat erin is; en Gij houdt hen allen in het leven en de schare des hemels werpt zich voor U neder! Gij zijt het, Eeuwige God, die Abram hebt uitverkoren en hem hebt uitgevoerd uit Oer-Kasdiem en zijnen naam Abraham genoemd hebt; Gij vondt zijn hart getrouw voor U en sloot met hem het verbond, te geven het land van den Kena'aniet, den Chittiet, den Emoriet en den Perizziet en den Jeboesiet en den Girgashiet, —

בִּכְבֵלֵי בַרְזֶל : לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־
חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ :

קנ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ : הַלְלוּהוּ
בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ : הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע
שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר : הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ
בְּמִנִּים וְעֻגָב : הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה :
כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ : כ׳ ה׳ ת׳ י׳ ה׳ :

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן : בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָם
הַלְלוּיָהּ : בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת
לְבַדּוֹ : וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־
הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן :

ד״ה א׳ כ״ב צריך לעמוד עד אחר **ברכו**.

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם : לְךָ יְיָ
הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ : וְהָעֹשֶׁר
וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ
לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל : וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ
וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ : נתמיה ס׳ אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ
אַתָּה* עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ
וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־
כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים : אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ
אַבְרָהָם : וּמָצָאתָ אֶת־לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית
לָתֵת אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי

* **את** כתיב.

het te geven aan zijn kroost; en Gij bevestigdet Uwe woorden, want Gij zijt rechtvaardig. Toen Gij zaagt de ellende onzer voorouders in Egypte, en hoordet hun geschrei bij de Schelfzee, — toen gaaft Gij teekenen en wonderdaden tegen Phar'o en tegen al zijne dienaren en tegen gansch het volk van zijn land; want Gij wist, dat zij moedwillig tegen hen gehandeld hadden; en Gij verwierft U een naam gelijk op den dag van heden. En de zee kliefdet Gij vóór hen, zoodat zij door het midden der zee doortrokken op het droge, hunne vervolgers echter wierpt Gij in diepten als een steen, in machtige wateren.

Exodus 14,30 en 31. De Eeuwige redde op dien dag Israël uit de macht van Egypte en Israël zag Egypte dood aan den oever der zee. Toen Israël zag de groote macht, die de Eeuwige tegen Egypte had geoefend, vreesde het volk den Eeuwige; en zij stelden vertrouwen in den Eeuwige en in Zijnen dienaar Mozes.

Exodus 15,1—19. Toen zong Mozes en de kinderen Israëls dit lied ter eere des Eeuwigen; zij zeiden namelijk, als volgt: Zingen wil ik ter eere des Eeuwigen, want hoog is Hij verheven; paard en zijnen berijder stortte Hij in de zee. Mijn zege en mijn zang is God, Hij was mij ter hulpe; deze is mijn God, Hem wil ik verheerlijken, — de God mijns vaders, Hem wil ik verheffen. De Eeuwige, Heer van den oorlog, Eeuwige is Zijn naam! — De wagens van Phar'o en zijn leger slingerde Hij in de zee, en zijne uitgelezen legeroversten werden in de Schelfzee bedolven. Woelende wateren bedekken hen; zij daalden af in diepten gelijk een steen! Uwe rechterhand, o Eeuwige, prijkend in kracht, Uwe rechterhand, Eeuwige! verplettert den vijand! — En in Uwe overweldigende hoogheid rukt Gij Uwe tegenstanders omver; zoudt Gij Uwen brandenden toorn vrijlaten, hij zou hen verteren als stoppelen. En door den adem van Uw neus hoopten wateren zich op, bleven vloeistoffen overeind staan als een muur; stolden woelende wateren in het midden der zee. Reeds zeide de vijand: „Ik wil vervolgen, ik zal inhalen, ik zal buit verdeelen; mijn verlangen zal aan hen bevredigd worden; ik zal trekken mijn zwaard, mijn hand zal hen terugveroveren." Doch Gij bliest met Uwen adem, — de zee bedekte hen; zij zonken in de diepte als lood in geweldige wateren! Wie is U gelijk onder de machten, Eeuwige! wie is U gelijk, prijkend in heiligheid, eerbiedwekkend in lof, wonderen verrichtend! — Evenals Gij uitstrektet Uwe rechterhand, — de aarde verslond hen; Zoo leidt Gij door Uwe genade dit volk, dat Gij verlost hebt; zoo voert Gij het door Uwe macht naar Uw heilig verblijf. Volkeren hooren het, — zij beven; siddering grijpt aan

לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתֵּרֶא אֶת־
עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף: וַתִּתֵּן
אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו וּבְכָל־עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ
כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ
לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְרֹתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ
בִּמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:

שמות י"ד

וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־
יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

שירת הים צריך לאמרה בכוונה ובנגון המעמים.

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה
בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת
פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: תְּהֹמֹת
יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן: יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ
יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח
חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד
נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק
שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: מִי־כָמֹכָה
בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא:
נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ
נַהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז

Philistaea's bewoners! Dan verschrikken de vorsten van Edom; de machtigen van Moab — beving grijpt hen aan; weg smelten zij, allen bewoners van Kena'an. Verschrikking en angst overvalt hen; wanneer Uw arm zich groot toont, verstommen zij als steen; — tot voorbij is getrokken Uw volk, o Eeuwige! tot voorbij is getrokken dit volk, dat Gij U hebt verworven! Totdat Gij hen hebt gebracht en geplant op den berg van Uw erfdeel, den zetel voor Uw verblijf, dien Gij U bereidt, o Eeuwige; het heiligdom, o Heer, dat Uwe handen vestigen! De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig!

(Want Phar'o's paarden waren gekomen met zijne wagens en met zijne ruiters in de zee; toen had de Eeuwige over hen de wateren der zee teruggevoerd, terwijl de kinderen Israëls gegaan waren op het droge in het midden der zee.)

Want aan den Eeuwige is het koningschap en Hij heerscht over de volkeren! En redders zullen bestijgen den berg Tsion, om te richten den berg 'Esau, dan zal den Eeuwige het koningschap zijn. Dan zal de Eeuwige tot Koning zijn over de geheele aarde; op dien dag zal de Eeuwige eenig zijn en Zijn naam eenig! En in Uwe leer staat als volgt geschreven: „Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is eenig!"

De ziel van al, wat leeft, zegene Uwen naam, Eeuwige, onze God! en de adem van alle vleesch roeme en verheffe steeds Uw aandenken, onze Koning! Van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God, en buiten U hebben wij geen Koning, die verlost en helpt, bevrijdt en redt en onderhoudt en zich ontfermt in elken tijd van nood en druk; wij hebben geenen Koning, dan U! God van de vroegere en na ons komende geslachten, God van alle schepselen, Heer van alle geboorten, die in tal van lofzangen geprezen wordt, die Uwe wereld leidt met genade en Uwe schepselen met barmhartigheid! En de Eeuwige sluimert niet en slaapt niet; Gij, die de slapenden opwekt en door diepen slaap bevangenen doet ontwaken, en die stommen tot spreken brengt en geboeiden losmaakt en vallenden steunt en gebukten opricht, — U alleen danken wij! Indien onze mond ook vervuld ware van liederen, gelijk de zee [vol water is], en onze tong vol jubelklanken als het ruischen harer golven, en onze lippen vol lof als de uitgestrektheid van het uitspansel, en al waren onze oogen lichtgevend als zon en maan, en onze handen uitgespreid als [de vleugelen van] de arenden aan den hemel, en onze voeten zoo snel als [die van] de reeën, — zouden wij U, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, niet genoeg kunnen danken en Uwen naam kunnen

יִשְׁבֵי פְלֶשֶׁת : אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ
רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן : תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל
זְרוֹעֲךָ יִדְמּוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ
קָנִיתָ : תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ
יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ : יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד : יְיָ
יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :

(כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
אֶת מֵי הַיָּם ׀ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם :)

כִּי לַיְיָ הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם : וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט
אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ הַמְּלוּכָה : וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־
הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד : וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב
לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד :

נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ · וְרוּחַ כָּל־
בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד · מִן־
הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אַתָּה אֵל · וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל
וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה
אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה : אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים · אֱלוֹהַּ
כָּל־בְּרִיוֹת אֲדוֹן כָּל־תּוֹלָדוֹת הַמְהֻלָּל בְּרֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת הַמְנַהֵג
עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיוֹתָיו בְּרַחֲמִים · וַיְיָ לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן ·
הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים וְהַמַּתִּיר
אֲסוּרִים · וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים · לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים · אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו
וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ · וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ ·
וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם · וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת : אֵין
אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · וּלְבָרֵךְ

zegenen ook maar voor een duizendste van de duizenden millioenen en milliarden malen aan onze voorouders en ons door U bewezen weldaden! Uit Egypte hebt Gij ons verlost, Eeuwige, onze God! en uit het slavenhuis hebt Gij ons bevrijd, bij hongersnood hebt Gij ons gevoed en in [tijden van] overvloed ons verzorgd, van het zwaard hebt Gij ons gered en voor pest ons beveiligd en ons aan boosaardige en wissen dood brengende ziekten onttrokken. Tot dusverre heeft Uwe barmhartigheid ons bijgestaan en hebben Uwe liefdebewijzen ons niet verlaten; o geef ons, Eeuwige, onze God, dan ook niet prijs tot in eeuwigheid! Daarom zullen de ledematen, die Gij gescheiden hebt aan ons, en de adem en de ziel, die Gij in onzen neus hebt ingeblazen, en de tong, die Gij in onzen mond hebt geplaatst, — zie! zij zullen danken en zegenen en loven en roemen en verheffen en de macht, de heiligheid en het koningschap toekennen aan Uwen naam! Want elke mond moet U danken en elke tong U toezweren en elke knie voor U zich buigen en elke hoog opgerichte gestalte voor U zich nederwerpen en alle harten moeten U vreezen en alle ingewanden en nieren Uwen naam bezingen, naar het woord, dat geschreven is: „Gansch mijn gebeente zegge: Eeuwige, wie is U gelijk, die den arme redt uit de macht van hem, die sterker is dan hij; en den arme en behoeftige uit de hand van wie hem berooft!" Wie is U gelijk? Wie kan bij U worden vergeleken? Wie kan bij U als verhouding worden aangegeven? Gij groote, machtige en eerbiedwekkende God, Allerhoogste God, Eigenaar van hemel en aarde! Wij willen U loven en U prijzen en U roemen en zegenen Uwen heiligen naam, gelijk er gezegd is: „Loof, mijne ziel! den Eeuwige; gij, mijne ingewanden allen, Zijn heiligen naam!" Gij God, door de krachtige uitingen Uwer macht, groot door de heerlijkheid van Uwen naam, machtig tot in eeuwigheid en eerbiedwekkend door Uwe eerbied afdwingende daden, Koning, die zetelt op den troon hoog en verheven, — eeuwig troont Hij; Verhevene en Heilige is Zijn naam; en er is geschreven: „Jubelt, rechtvaardigen! in den Eeuwige, den oprechten betaamt lofzang!" Door den mond der oprechten wordt Gij geprezen en door de woorden der rechtvaardigen gezegend, en door de tong der braven verheven en door de ingewanden der heiligen [1]) geheiligd!

En in de verzamelingen der tienduizenden van Uw volk, het huis Israëls, worde Uw naam, onze Koning, met gejuich geroemd door alle geslachten; want dit is de plicht van alle schepselen vóór Uw aangezicht, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, om U te danken, te prijzen, te loven, te roemen,

[1]) Vgl. iets vroeger: וכל קרב וכליות יזמרו, waar een loflied als het ware opstijgt uit 's menschen ingewanden. — Anderen vertalen: *te midden der heiligen*, in den samenhang minder juist.

אֶת־שִׁמְךָ · עַל אַחַת מֵאֶלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת
פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ · בְּרָעָב זַנְתָּנוּ · וּבְשָׂבָע
כִּלְכַּלְתָּנוּ · מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ · וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ · וּמֵחֳלָיִם רָעִים
וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד־הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ · וְלֹא־עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ ·
וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל־כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ ·
וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ בְּפִינוּ · הֵן
הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ
וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ: כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה · וְכָל־לָשׁוֹן
לְךָ תִשָּׁבַע · וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע · וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה ·
וְכָל־לְבָבוֹת יִירָאוּךָ · וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ · כַּדָּבָר
שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ · מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק
מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ: מִי יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ־
לָךְ · הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ · כָּאָמוּר
לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ · הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ · הַגִּבּוֹר לָנֶצַח
וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ · הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא ·

הש״ץ מנגן שוכן עד ער תתקדש והקהל עונה ובמקהלות.

שׁוֹכֵן עַד, מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ · וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים
נָאוָה תְהִלָּה: בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל · וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ ·
וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם · וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ
מַלְכֵּנוּ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים
לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר

te verheffen, te verheerlijken, te zegenen, Uwe hoogheid te erkennen en U te bezingen nog boven alle woorden van zangen en lofliederen van David, den zoon van Jishai, Uwen dienaar, Uwen gezalfde!

Geloofd worde Uw naam tot in eeuwigheid, Gij, onze Koning, God, groot en heilig Koning in den hemel en op aarde! Want U, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, komt toe lied en lofprijzing, danklied en gezang, almacht en heerschappij, zege, grootheid en kracht, verheerlijking en roem, heiligheid en koningschap, zegeningen en dankzeggingen, van nu tot in eeuwigheid; geloofd zijt Gij, Eeuwige, God, Koning, groot in lofzangen, God, wien dankzeggingen toekomen, Heer der wonderdaden, die behagen schept in lofgezangen, Koning, God, Eeuwiglevende!

Voorlezer: En nu, moge de kracht van mijn Heer zich groot toonen, gelijk Gij gesproken hebt, zeggende:
Gedenk Uwe barmhartigheid, o Eeuwige, en Uwe genadebewijzen, want sinds alle eeuwigheid zijn zij.

Moge Zijn groote naam in zijne grootheid en heiligheid erkend worden in de wereld, die Hij naar Zijnen wil geschapen heeft; moge Hij Zijn koninkrijk weder vestigen tijdens uw leven en in uwe dagen en tijdens het leven van gansch het huis Israël's, spoedig, in nabijzijnden tijd; zegt: Amen!

Gemeente: Amen! Zijn groote naam worde gezegend immer en in alle eeuwigheid!

Voorlezer: Gezegend en geprezen en geroemd en verhoogd en verheven en verheerlijkt en vereerd en geloofd zij de naam van den Heilige, geloofd zij Hij, — verre boven alle zegeningen en liederen, lofzangen en vertroostingen, die in de wereld worden uitgesproken; zegt Amen!

De voorlezer:

Looft den Eeuwige, den lofwaardige!

De gemeente:

Geloofd zij de Eeuwige, de lofwaardige, immer en eeuwig.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die het licht hebt gevormd en de duisternis geschapen, die vrede sticht en de Schepper zijt van alles!

Wanneer men Jotser *bijvoegt, zegt men:*

Het eeuwige licht bevond zich in de schatkamer des levens; „lichten [zullen ontstaan] uit de duisternis," zeide Hij, — en het was!

(Terwijl de voorlezer ברכו *voordraagt, zegt de gemeente zacht:)*

Geprezen en geloofd en geroemd en verheven en verhoogd worde de naam van den Koning aller koningen, den Heilige, geloofd zij Hij; want Hij is de eerste en Hij is de laatste en buiten Hem is geen god! Baant den weg voor Hem, die door de hemelvlakten snelt, יה is Zijn naam, en jubelt voor Zijn aangezicht! Zijn naam is verheven boven elke zegening en lofzang! (*Terwijl de voorlezer* ה' *zegt:*) Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig! De naam des Eeuwigen worde geloofd van nu tot in eeuwigheid!

לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת
וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ :
יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר
וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה
תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד
עוֹלָם · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת
אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים :

חזן וַעֲהָה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר :
זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה :
חזן יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ
וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ
חזן וקהל אָמֵן · יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא
חזן יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (בעשי"ת וּלְעֵלָּא) מִן כָּל
בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא
וְאִמְרוּ אָמֵן :

בשעה שהש"ץ מנגן **ברכו** אומר הקהל **יתברך**.

חזן בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ :
קה"ת בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר
וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם
וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל :
כשאומרים יוצר אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים מוסיפים זה אוֹרוֹת מֵאוֹפֶל אָמַר · וַיְהִי :

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם
וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא
רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין
אֱלֹהִים · סָלוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ
וְעָלְזוּ לְפָנָיו · וּשְׁמוֹ מְרוֹמֵם עַל כָּל
בְּרָכָה וּתְהִלָּה : בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : יְהִי שֵׁם יְיָ
מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

Gedurende den zomer, van den Shabbath vóór het Paaschfeest tot de Seliechoth-dagen, wordt het volgende tot וחיות הקדש *in beurtzang door Voorlezer en Gemeente voorgedragen.*

Allen danken U en allen prijzen U en allen zeggen: niemand zoo heilig, als de Eeuwige! Allen verheffen U, Séla! Gij, die het heelal hebt gevormd; God, die elken dag de deuren van de poorten van het oosten opent! [1]) En die vensters in het uitspansel uithouwt [2]), die de zon laat te voorschijn komen uit hare plaats en de maan uit het verblijf, waar zij gevestigd is. En die der geheele wereld en haren bewoners licht verschaft, die Gij geschapen hebt, [geleid] door de eigenschap van barmhartigheid! Gij zijt het, die de aarde en hun, die haar bewonen, licht geeft met barmhartigheid, en door Uwe goedheid elken dag gedurig het scheppingswerk vernieuwt! Gij Koning, die alleen verheven zijt van oudsher, die geloofd, geroemd en hooggeprezen zijt van af de dagen der oudheid! Gij, God der eeuwigheid! ontferm U over ons in Uwe groote barmhartigheid, Gij Heer onzer macht, Rots van onze toevlucht, Schild van ons heil, Toevlucht voor ons! Niets is met U te vergelijken, niets is buiten U, niets is zonder U, en wie gelijkt U? Niets is met U, Eeuwige, onze God, te vergelijken in deze wereld; en niets is buiten U, onze Koning, in het leven der toekomstige wereld! Niets is zonder U, onze Verlosser, in de dagen van den Messias; en niets gelijkt U, onze Helper, bij de herleving der dooden!

God, Heer over alle schepselen, geloofd en gezegend door den mond van alle zielen! Van Zijne grootheid en Zijne goedheid is de wereld vervuld; kennis en inzicht omgeven Hem! Hij is hoog verheven boven de heilige Chajjoth, en prijkt glansrijk in heerlijkheid op de Merkaba. [3]) Erkenning van verdiensten en rechtvaardigheid staan voor Zijnen troon, genade en barmhartigheid vóór Zijne heerlijke verschijning! Goed zijn de hemellichten, die onze God geschapen heeft; Hij vormde ze met kennis, met inzicht en oordeel; kracht en macht schonk Hij hun, om te kunnen heerschen te midden der wereld! [4]) Vervuld van schittering, en glans uitstralend; heerlijk is hun schittering door de geheele wereld! Zich verheugend bij hun te voorschijn treden en verblijd bij hun huiswaarts keeren, vervullen zij in vreeze den wil van hunnen Eigenaar! Roem en eer kennen zij Zijnen naam toe; gejuich en gejubel bij de herinnering aan Zijn koningschap. Hij riep de zon — en er straalde licht, Hij zag — en ordende de gestalte der maan! Lof kennen Hem toe alle scharen in de hoogte, roem en grootheid de Serafiem, de Ofanniem en de heilige Chajjoth.

---

[1]) Waardoor als het ware de zon naar buiten treedt (יוצא), om haren weg aan het uitspansel af te leggen.

[2]) Waardoor de stralen der zon, wier plaats boven het uitspansel wordt gedacht, tot de aarde kunnen doordringen.

משבת הגדול עד ימי הסליחות מנגנין הכל יודוך.

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ · וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיי :
הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ פֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל · הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם
דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח : וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ · מוֹצִיא חַמָּה
מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ : וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו ·
שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים : הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ
בְּרַחֲמִים · וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :
הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז · הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפוֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא
מִימוֹת עוֹלָם : אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ ·
אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מְשֻׂגָּב בַּעֲדֵנוּ : אֵין כְּעֶרְכֶּךָ
וְאֵין זוּלָתֶךָ · אֱמֶת בִּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה־לָּךְ : אֵין כְּעֶרְכְּךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה · וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא :
אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ · וְאֵין דּוֹמֶה־לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ
לִתְחִיַּת הַמֵּתִים :

אֵל אָדוֹן עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים · בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל־נְשָׁמָה :
גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם · דַּעַת וּתְבוּנָה סְבָבִים אוֹתוֹ :
הַמִּתְנָאֶה עַל־חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ · וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל־הַמֶּרְכָּבָה :
זְכוּת וּמִישׁוֹר לְפָנָיו כִּסְאוֹ · חֶסֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ : טוֹבִים
מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ · יְצָרָם בְּרַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל :
כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם · לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל : מְלֵאִים
זִיו וּמְפִיקִים נוֹגַהּ · נָאֶה זִיוָם בְּכָל־הָעוֹלָם : שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם
וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם · עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנָם : פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים
לִשְׁמוֹ · צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ : קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח־אוֹר ·
רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה : שֶׁבַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל־צְבָא מָרוֹם ·
תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ :

---

3) De troonwagen der goddelijke Majesteit. 4) Vgl. Gen. 1,18.

Den Almachtige namelijk, die met alle werken ophield op den zevenden dag, zich verhief en zette op den troon Zijner heerlijkheid. Met roemrijkheid omhulde Hij den rustdag, tot genot bestemde Hij den Shabbathdag; dit juist is de roem van den zevenden dag, dat daarop God ophield met al Zijn werk. De Shabbathdag zelve prijst dan ook en zegt: „een zang-psalm voor den Shabbath: [1]) het is goed den Eeuwige te danken!" Daarom roemen en zegenen God al Zijne schepselen; lof, eer en grootheid kennen zij toe aan God, den Koning, den Vormer van het heelal, die in Zijne heiligheid aan Zijn volk Israël rust tot erfdeel heeft gegeven op den heiligen Shabbathdag. Uw naam, Eeuwige, onze God, worde geheiligd en Uw aandenken, onze Koning, geroemd in den hemel boven en op aarde beneden. Wees geloofd, onze Helper! wegens het prijzenswaardige werk Uwer handen en wegens de stralende lichtverspreiders, die Gij geschapen hebt, mogen zij U eeuwig roemen, Séla!

Wees geloofd, Gij onze Rots, onze Koning en onze Verlosser, Schepper van heilige wezens! Uw naam worde eeuwig geprezen, onze Koning, die dienaren hebt gevormd, en Wiens dienaren allen staan in de hoogte der wereld en vol eerbied te zamen met luider stemme doen hooren de woorden van den levenden God en eeuwigen Koning! Allen zijn bemind, allen uitverkoren, allen machtig; en allen volbrengen zij met vreeze en eerbied den wil van hunnen Meester! En allen openen hunnen mond in heiligheid en in reinheid, met lied en gezang; en zegenen en loven en roemen en kennen kracht, heiligheid en koningsmacht toe aan den naam van God, den grooten, machtigen en eerbiedwekkenden Koning, heilig is Hij! En zij allen nemen in beurtzang op zich het juk van het koningschap des hemels [2]) en geven elkander verlof hunnen Schepper te heiligen met opgewekten geest, in zuivere taal en met lieflijk geluid; heiliging heffen zij allen te zamen aan en zeggen met eerbied:

Heilig, heilig, heilig is de Eeuwige, Tsebaoth, Zijne heerlijkheid vervult de geheele aarde!

En de Ofanniem en de heilige Chajjoth verheffen zich met groot gedruisch tegenover de Serafiem; tegenover hen staande prijzen zij en zeggen:

Wanneer men Ofan *bijvoegt, zegt men:*

En de Chajjoth zingen en de Cheroebiem roemen en de Serafiem juichen en de Er-elliem zegenen ten aanzien van elke Chajja en elken Ofan en Cheroeb

---

[1]) Ps. 92,1; d. w. z. volgens de opvatting van Midrash: ook door den Shabbath zelve aan te heffen.

[2]) מקבלים is hier in twee beteekenissen gebruikt: מקבל עליו, op zich nemen, erkennen; en מקבל זה מזה, van elkander overnemen. Vgl. de Chaldeeuwsche vertaling van וקרא זה אל זה; die beide beteekenissen doet de vertaling uitkomen.

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה
וְיָשַׁב עַל־כִּסֵּא כְבוֹדוֹ : תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה
עָנֹג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת : יְהֹוָה שָׁבַח שֶׁלַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׂבּוֹ שָׂבַת
אֵל מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ : וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר־
לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לְהֹדוֹת לָיְיָ : לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל
כָּל־יְצוּרָיו · שֶׁבַח יָקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל הַמַּנְחִיל
מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ : שִׂמְךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ · וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר · בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
הָאָרֶץ מִתָּחַת : תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְעַל־
מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה :
תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ
לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וְאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם
עוֹמְדִים בְּרוֹם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי
אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם : כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם
גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים
אֶת־פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים
וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים
אֶת־שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא : וְכֻלָּם
מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה · וְנוֹתְנִים
רְשׁוּת זֶה לָזֶה · לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת־רוּחַ בְּשָׂפָה בְּרוּרָה
וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה
קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ :

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת	כשאומרים אופן יאמר זה.
הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ	וְהַחַיּוֹת יִשֵּׂרוּ וּכְרֹכְבִים יְפָאֲרוּ וּשְׂרָפִים יָרֹנּוּ
גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים	וְאֶרְאֶלִים יְבָרְכוּ פְּנֵי כָל־חַיָּה וְאוֹפַן וּכְרוּב

לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעָמָתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים

Geloofd zij de heerlijkheid des Eeuwigen op hare plaats.

God, den geloofde, wijden zij lieflijke klanken; ter eere van den eeuwig levenden en bestendigen God spreken zij gezangen uit en doen zij lofliederen hooren, dat Hij alleen het is, die machtige daden verricht, nieuws wrocht, Hij de Heer is der oorlogen, die weldaden zaait, en hulp doet ontspruiten; die genezingen schept, eerbiedwekkend in lof, Heer der wonderdaden, die door Zijne goedheid elken dag gedurig het scheppingswerk vernieuwt! Gelijk er gezegd is: [Dankt] Hem, die groote lichten gemaakt heeft, want eeuwig duurt Zijne genade! Een nieuw licht moogt Gij over Tsion doen schijnen, zoodat wij allen spoedig den glans ervan mogen deelachtig worden; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schepper der hemellichten!

Met groote liefde hebt Gij ons bemind, Eeuwige, onze God; Gij hebt U in groote, in overgroote ontferming over ons erbarmd; onze Vader, onze Koning! ter wille van onze voorouders, die op U vertrouwden en wien Gij levenswetten leerdet, — o, wil ons evenzoo genadig zijn en ons onderwijzen! Onze Vader, barmhartig Vader, Albarmhartige, ontferm U over ons en schenk ons hart de ingeving, te willen begrijpen en verstaan, te willen aanhooren, leeren en onderwijzen, te willen in acht nemen, doen en vervullen met liefde al de woorden, die wij in Uwe heilige Leer vernemen. — En verlicht onze oogen in Uwe Leer en doe ons hart gehecht zijn aan Uwe geboden, en maak tot eenig streven onzes harten Uwen naam te beminnen en te vreezen, opdat wij niet beschaamd worden tot in eeuwigheid! Want op Uw grooten en eerbiedwekkenden heiligen naam vertrouwen wij, dat wij eens zullen jubelen en ons verblijden in Uwe hulp. (*Men neemt de vier schouwdraden bijeen en houdt ze gedurende het lezen van Shema' in de linkerhand, ter hoogte van het hart.*) En breng ons in vrede te zamen van de vier hoeken der aarde en voer ons met opgerichte gestalte [1]) naar ons land. Want Gij zijt God, die reddende daden verricht, en ons hebt Gij uitverkoren boven alle volkeren en talen, en hebt ons doen naderen tot Uwen grooten naam, Séla, in waarheid, opdat wij U danken en met liefde Uwe eenheid erkennen; geloofd zijt Gij, Eeuwige! die Uw volk Israël met liefde hebt uitverkoren!

(*Wie alleen bidt, zegt:* God, getrouwe Koning!)

Deut. 6,4—10.

Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is éénig!

Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig!

Gij zult den Eeuwige, uwen God, beminnen met geheel uw hart, met geheel uw ziel en met geheel uw vermogen. En deze woorden, die Ik u heden gebied, zullen [steeds] in

[1]) Niet meer gebogen onder het juk der ballingschap.

בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ :

לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ · לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ
וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ · כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה
חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא
רְפוּאוֹת נוֹרָא תְּהִלּוֹת אָדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־
יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית : כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ
מְהֵרָה לְאוֹרוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת :

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ
עָלֵינוּ : אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ
וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ : אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן
הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד
וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ
בְּאַהֲבָה : וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד
לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא־נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד : כִּי בְשֵׁם
קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ :
יקבץ ארבע הציצת בידו השמאלית וישימם נגד הלב בשעת ק"ש עד ולעולמי עולמים. וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת
הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיוּת לְאַרְצֵנוּ : כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת
אַתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה
בֶּאֱמֶת · לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר
בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה : יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן :

דברים ו׳ ד׳

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד :

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־
מְאֹדֶךָ : וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־

uw hart zijn! Gij zult ze uwen zonen inprenten en er over spreken, als gij zit in uw huis en als gij gaat op den weg en als gij u nederlegt en als gij opstaat. Gij zult ze binden tot teeken op uwe hand en zij zullen zijn tot voorhoofdsband tusschen uwe oogen. En gij zult ze schrijven aan de deurposten van uw huis en aan uwe poorten.

Deut. 11,13—22. En het zal zijn, wanneer gij zult luisteren naar Mijne geboden, die Ik u heden gebied, — om te beminnen den Eeuwige, uwen God, en Hem te dienen met gansch uw hart en gansch uw ziel; dan zal Ik den regen in uw land geven op zijnen tijd, vroegen regen zoowel als laten regen; en zult gij inzamelen uw koren en uw most en uw olie. En Ik zal gewas geven op uw veld voor uw vee; en gij zult eten en u verzadigen! Neemt u in acht, dat uw hart niet verleid worde, en gij zoudt afwijken en andere goden zoudt dienen en u voor hen nederwerpen. Want dan zou de toorn des Eeuwigen tegen u ontbranden en Hij zou den hemel sluiten, zoodat er geen regen zoude zijn en de aardbodem zijn opbrengst niet zoude geven; en gij zoudt spoedig verdwijnen van het goede land, dat de Eeuwige u geeft. En gij zult deze Mijne woorden in uw hart en in uw ziel opnemen; en gij zult ze binden tot teeken op uwe hand en zij zullen zijn tot voorhoofdsband tusschen uwe oogen. En gij zult ze uwe zonen leeren, om er over te spreken, als gij zit in uw huis en als gij gaat op den weg en als gij u nederlegt en als gij opstaat. En gij zult ze schrijven aan de deurposten van uw huis en aan uwe poorten. Opdat uwe dagen en de dagen uwer kinderen zich vermeerderen op den bodem, dien de Eeuwige uwen voorouders toegezworen heeft, hem hun te geven, zoolang als de hemel boven de aarde blijft.

(*Men neemt de schouwdraden in de rechterhand en kust ze telkens bij het uitspreken van het woord:* Tsietsith.)

Num. 15,37—41. De Eeuwige zeide tot Mozes, als volgt: Spreek tot de kinderen Israëls en zeg tot hen, dat zij zich schouwdraden zullen maken aan de hoeken hunner kleederen, gedurende al hunne geslachten; en dat zij bij de schouwdraden van den hoek een hemelsblauw snoer voegen. En dit zal u tot schouwdraden zijn; en wanneer gij ze zien zult, zult gij u herinneren alle geboden des Eeuwigen en ze vervullen; opdat gij niet [de wereld] beschouwt[1]), volgend uw hart en uwe oogen, die gij slechts in afval van Mij zoudt aanhangen. — Opdat gij u herinnert en uitoefent al Mijne geboden, en

[1]) Eigenlijk: verspiedt, onderzoekt.

לְבָבֶךָ : וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ : וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ : וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ :

דברים י״א י״ג.

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם : וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ : וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ : הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם : וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם : וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם : וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ : וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ : לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ :

במדבר ט״ו ל״ז יטול הציצית בימינו, ובכל פעם שאומר מלת ציצית מנשקן

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת : וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם : לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם

heilig zijt voor uwen God! Ik ben de Eeuwige, uw God, die u heb uitgevoerd uit het land Egypte om u tot God te zijn; Ik, de Eeuwige, uw God!

Waar en juist, gegrond en bestendig, rechtvaardig en vertrouwbaar, bemind en geliefd, begeerenswaard en lieflijk, eerbiedwekkend en machtig, welgeordend [1]) en door overlevering aangenomen, goed en schoon is dit woord voor ons immer en eeuwig. Het is waar, de God der eeuwigheid is onze Koning; de Rots van Jakob is het schild onzer hulpe; voor alle geslachten is Hij bestendig en Zijn naam bestendig en Zijn troon vast gegrondvest en Zijn koningschap en Zijne trouw bestendig tot in eeuwigheid! En Zijne woorden zijn eeuwig levend en bestendig, vertrouwbaar en begeerenswaardig voor immer en voor alle eeuwigheid, (*Hier kust men de Tsietsith en legt ze uit de hand*) voor onze voorouders, zoowel als voor ons, voor onze kinderen en onze nageslachten en voor alle geslachten van het kroost van Israël, uwe dienaren, voor de vroegeren zoowel als voor de lateren is het woord goed en bestendig immer en eeuwig, waar en vertrouwbaar, een wet, die nimmer wijkt! Het is waar, dat Gij, Eeuwige! onze God zijt en de God onzer voorouders, onze Koning en de Koning onzer voorouders, onze Verlosser en de Verlosser onzer vaderen, onze Schepper, de Rots onzer hulpe; onze Bevrijder en onze Redder is van oudsher Uw naam; geen God is er buiten U!

Wanneer men Zoelath *bijvoegt, zegt men:*

Waar en juist, gegrond en bestendig, rechtvaardig en vertrouwbaar, goed en schoon is dit woord voor onze voorouders zoowel als voor ons, voor onze kinderen en onze nageslachten en voor alle geslachten van het kroost van Israël, Uwe dienaren, voor de vroegeren zoowel als voor de lateren, immer en eeuwig, een wet, die nimmer wijkt! Het is waar, dat Gij, Eeuwige! onze God zijt en de God onzer voorouders immer en eeuwig. Gij zijt onze Koning, Gij waart ook de Koning onzer voorouders; wil spoedig ter wille van Uwen naam ons verlossen, gelijk Gij onze voorouders verlost hebt! Het is waar, dat van oudsher Uw groote naam met liefde over ons genoemd is; geen God is er buiten U!

Bijstand voor onze voorouders waart Gij van oudsher, Schild en Helper voor hunne zonen na hen in elk geslacht. In de hoogte der wereld is Uw zetel en Uwe rechtsoefeningen en Uwe liefderijke mildheid reiken tot de einden der aarde. Heil den man, die luistert naar Uwe geboden en Uwe leer en Uw woord zich ter harte neemt! Het is waar, Gij zijt een Heer voor Uw volk

[1]) Door bepalingen (תקנות) verzekerd.

קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם : אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם : יש לנקף אלהיכם לאמת.

הש"ץ חוזר ה' אלהיכם אמת.

כשאומרים זולת אומרים זה.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן
וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים
וְנוֹרָא וְאַדִּיר : וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב
וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד :
אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב
מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם
וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ
וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת : וּדְבָרָיו חַיִּים
וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד
וּלְעוֹלְמֵי עֹלָמִים (נשק הציצת ונישקם מידו) עַל־אֲבוֹתֵינוּ
וְעָלֵינוּ עַל־בָּנֵינוּ וְעַל־דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל
כָּל־דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ : עַל
הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב
וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד : אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק
וְלֹא יַעֲבוֹר : אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ
אֲבוֹתֵינוּ גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ
צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם
(הוא) שְׁמֶךָ · אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ :

אֱמֶת וַיַּצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן
וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים
וְנוֹרָא וְאַדִּיר : וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב
וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עַל אֲבוֹתֵינוּ
וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל
דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל־דּוֹרוֹת
זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ :
עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל
הָאַחֲרוֹנִים לְעוֹלָם וָעֶד
חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר · אֱמֶת
שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֶד : אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ
מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה ·
לְמַעַן שִׁמְךָ מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ
כַּאֲשֶׁר גָּאַלְתָּ אֶת
אֲבוֹתֵינוּ : אֱמֶת מֵעוֹלָם
שִׁמְךָ הַגָּדוֹל עָלֵינוּ נִקְרָא
בְּאַהֲבָה אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ :

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר : בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ
וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ : אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ
וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ : אֱמֶת אַתָּה הוּא אָרוֹן לְעַמֶּךָ

en een machtig Koning om hunnen strijd te voeren! Het is waar, Gij zijt de Eerste en Gij zijt de Laatste en buiten U hebben wij geen Koning, die verlost en helpt! Uit Egypte hebt Gij ons verlost, Eeuwige, onze God! en uit het slavenhuis hebt Gij ons bevrijd; al hunne eerstgeborenen hebt Gij omgebracht, doch Uwen eerstgeborene hebt Gij verlost, en de Schelfzee hebt Gij gekliefd en overmoedigen daarin gedompeld en de U dierbaren er door gevoerd, doch de wateren bedekten hunne verdrukkers, zoodat niet één van dezen overbleef. Daarvoor loofden de beminden en verhieven zij God, en wijdden de dierbaren zangen, liederen en lofprijzingen den Koning, den eeuwiglevenden en bestendigen God; die hoog is en verheven, groot en eerbiedwekkend, die trotschen vernedert en vernederden verheft, die gevangenen uitvoert en verdrukten bevrijdt en behoeftigen bijstaat, en die Zijn volk antwoordt in den tijd, dat zij tot Hem schreien; lofzangen [wijdden zij] God, den Allerhoogste, geloofd zij Hij en alom gezegend; Mozes en de kinderen Israëls hieven voor U een lied aan met groote vreugde en zeiden allen:

„Wie is U gelijk onder de machten, Eeuwige! wie is U gelijk, prijkend in heiligheid, eerbiedwekkend in lof, wonderen verrichtend!

In een nieuw lied prezen de verlosten Uwen naam aan den oever der zee, allen te zamen dankten zij en huldigden en zeiden: „De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig!"

Rots van Israël, sta toch op om Israël bij te staan en bevrijd, gelijk Gij hebt toegezegd, Juda en Israël; (onze Verlosser, Eeuwige, Tsebaoth, Heilige van Israël is Zijn naam); geloofd zijt Gij, Eeuwige! die Israël verlost hebt!

o Heer! open mijne lippen, opdat mijn mond Uwen lof verkondige.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, God van Abraham, God van Izak en God van Jakob, groote, machtige en eerbiedwekkende God, Allerhoogste God! die weldoende gunsten bewijst en Eigenaar zijt van alles, en de goede daden der voorouders gedenkt en in liefde voor hunne kindskinderen den verlosser doet komen ter wille van Uwen naam; [1])

(*In de tien bekeeringsdagen zegt men:*

Gedenk ons ten leven, Gij Koning, die leven wenscht, en schrijf ons in het boek des levens om Uwentwille, levende God!)

Gij Koning, die Helper en Redder en Schild zijt; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schild van Abraham!

Gij, o Heer, zijt machtig in eeuwigheid, Gij zijt het, die de dooden doet herleven, krachtig om steeds te helpen;

---

[1]) Niet ten gevolge hunner verdiensten.

וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם : אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה
הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ : מִמִּצְרַיִם
גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ · כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם
הָרָגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם־סוּף בָּקָעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים
הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר : עַל־זֹאת
שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת
וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם : רָם וְנִשָּׂא
גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה
עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו : תְּהִלּוֹת
לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ · מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ
שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם · מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה
נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא :
שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם
הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ · יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :
צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמְךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל ·
(גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל) · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל :

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן
גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל
לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה ·

(בעי״ת מוסיפים **זכרנו** מי כמוך, **וכתוב** בספר **חיים** ואם שכח וחתם הברכה אינו חוזר.
זָכְרֵנוּ לַחַיִּים · מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים · וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים · לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים ·)

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :
אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם יְיָ מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ ·

(*Van het Slotfeest tot het Paaschfeest:*
Die den wind doet waaien en den regen doet nederdalen;)

Die de levenden verzorgt met genade, de dooden doet herleven met groote barmhartigheid, die vallenden steunt en zieken geneest en geboeiden losmaakt en Uwe belofte vervult aan hen, die in het stof slapen. Wie is als Gij, Heer der machtige daden, en wie gelijkt U, Koning, die doodt, doch weer doet herleven en hulp doet ontspruiten;

(*In de tien bekeeringsdagen:* Wie is als Gij, Vader der barmhartigheid! die Uwe schepselen ten leven gedenkt met barmhartigheid!)

Gij zijt vertrouwbaar, dat Gij de dooden zult doen herleven; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de dooden doet herleven!

Gij zijt heilig en Uw naam is heilig en heiligen prijzen U dagelijks, Séla; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen*: heilige Koning.)

Mozes verheuge zich met het hem toebedeelde geschenk [1]); want een trouwen dienaar hebt Gij hem genoemd; een krans van heerlijkheid [2]) hebt Gij op zijn hoofd geplaatst, toen hij vóór Uw aangezicht stond op den berg Sienai en twee steenen tafelen in zijne hand naar beneden bracht, waarop de inachtneming van den Shabbath geschreven was; en aldus is nog geschreven in Uwe Leer:

Ex. 31,16 en 17. De kinderen Israëls zullen den Shabbath in acht nemen, den Shabbath te maken voor hunne geslachten tot een eeuwig verbond. — Tusschen Mij en de kinderen Israëls zij hij voor eeuwig een teeken, dat in zes dagen de Eeuwige gemaakt heeft den hemel en de aarde en met den zevenden dag ophield te werken en Zijn doel had bereikt.

En Gij gaaft hem niet, Eeuwige, onze God, aan de volkeren der landen, en schonkt hem niet als erfdeel, Gij onze Koning, aan hen, die afgodsbeelden dienen; ook zullen in zijne rust onbesnedenen niet zetelen; maar alleen aan Uw volk Israël hebt Gij hem met liefde gegeven, aan het kroost van Jakob, dat Gij hebt uitverkoren, het volk, dat den zevenden dag heiligt, die allen zich verzadigen en verlustigen in Uwe goedheid; en den zevenden dag, in hem vondt Gij welgevallen en hebt hem geheiligd, Gij bestemdet hem tot den bekoorlijkste der dagen, tot herinnering aan het scheppingswerk.

Onze God en God onzer voorouders! schep behagen in onze rust; heilig ons door Uwe geboden en laat Uwe leer ons deel zijn; verzadig ons met Uwe goedheid en verblijd ons met Uwe hulp, en reinig ons hart om U in waarheid te dienen; en doe ons, Eeuwige, onze God! in liefde en welgevallen Uwen heiligen Shabbath deelachtig worden, opdat daarop mogen rusten Israël, die Uwen naam heiligen; geloofd zijt gij, Eeuwige, die den Shabbath heiligt!

---

[1]) Den Shabbath, welks wetten Mozes aan Israël had mede te deelen, vgl. Ex. 16,29; Talm. Shabbath 10*b*. [2]) Een stralenkrans, Ex. 34,29.

(מן מוסף שמיני עצרת עד מוסף יום א׳ דפסח אומרים מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם ׳)

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים
וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר ·
מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה
וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה ·

(בעי״ת מוסיפים מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים · זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים ׳)

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : (בעשרת ימי תשובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :)

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ · כְּלִיל
תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ · בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר־סִינַי ·
וּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ · וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת ·
וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ : וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם : בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת
הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ : וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים · וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא
יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים · כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה · לְזֶרַע יַעֲקֹב
אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ · עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ
מִטּוּבֶךָ · וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ
זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ
וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ · בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת :

Schep behagen, Eeuwige, onze God, in Uw volk Israël en in hun gebed; en breng den tempeldienst terug in het binnenste van Uw huis, opdat Gij Israëls vuuroffers en hun gebed in liefde welgevallig zult aannemen, en steeds zij welgevallig de eeredienst van Uw volk Israël!

Op het Nieuwemaansfeest zegt men:

Onze God en God onzer voorouders! Moge voor Uw aangezicht opstijgen en komen en naderen en gezien en welgevallig aangenomen en gehoord en bedacht en herinnerd worden de herinnering aan ons en onze bedenking en de herinnering aan onze voorouders, en de herinnering aan den Messias, den zoon van Uwen dienaar David, en de herinnering aan Jerusalem, Uwe heilige stad, en de herinnering aan geheel Uw volk, het huis Israëls, — tot redding, ten goede, tot gunst en tot genade en tot barmhartigheid, tot leven en tot welstand op dezen dag van HET BEGIN DER MAAND. Gedenk ons, Eeuwige, onze God, daarop ten goede, en bedenk ons daarop tot zegen, en help ons daarop tot leven! En ter wille van de toezegging van hulp en barmhartigheid, spaar ons en wees ons genadig en erbarm U over ons en help ons, want tot U zijn onze oogen gericht, want een genadig en barmhartig God en Koning zijt Gij!

En onze oogen mogen het aanschouwen, wanneer Gij met barmhartigheid naar Tsion terugkeert; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uwe heerlijke verschijning naar Tsion terugvoert!

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, immer en eeuwig. De Rots van ons leven, het Schild onzer hulp zijt Gij voor alle geslachten! Wij danken U en verhalen Uwen lof voor ons leven, dat in Uwe hand is overgegeven, en voor onze zielen, die aan U zijn toevertrouwd, en voor Uwe wonderen, die elken dag met ons geschieden, en voor Uwe wonderbaarlijke weldaden, die ten allen tijde, des avonds, des morgens en des middags [op te merken] zijn; Gij, Algoede, Wiens barmhartigheid niet eindigt; Gij, Albarmhartige, Wiens genadebewijzen niet ophouden, — van oudsher hopen wij op U!

Bij de herhaling van het gebed, zegt de Gemeente, terwijl de Voorlezer מודים *zegt, het volgende:*

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, de God van alle vleesch, onze Vormer, de Vormer van het Scheppingswerk; lof en dankzegging [brengen wij] Uwen grooten en heiligen naam, dat Gij ons hebt doen leven en doen voortbestaan! Zoo moogt Gij ons laten leven en ons laten voortbestaan en onze ballingen verzamelen naar de voorhoven van Uw heiligdom, om Uwe geboden in acht te nemen en Uwen wil te volbrengen en U van ganscher harte te dienen; [wij danken U ervoor] dat wij U kunnen danken; geloofd zij de God der dankzeggingen!

Op Chanoekka zegt men:

[Wij danken U] voor de wonderen en de verlossing en de machtige daden en de reddingen en de krijgsverrichtingen, die Gij voor onze voorouders verricht hebt in vroegere dagen op dit tijdstip.

In de dagen namelijk van Matthithjahoe, den zoon van den hoogepriester Jochanan, den Chashmoneër, en zijne zonen; toen de boosaardige

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם · וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ ·

בראש חודש אומרים יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַם עִיר קָדְשֶׁךָ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה · זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים · וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים · חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן :

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר · נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ · עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ ·

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ · בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת :

בתענוכה אומרים

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה ·

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן

Grieksche regeering opstond tegen Uw volk Israël om hen Uwe leer te doen vergeten en hen af te brengen van de wetten van Uwen wil; doch Gij in Uwe groote barmhartigheid, stondt hen bij in den tijd van hunnen nood; Gij voerdet hunnen strijd, Gij kwaamt op voor hun rechtzaak, Gij naamt voor hen wraak; Gij leverdet helden over in de macht van zwakken, en velen in de macht van weinigen, en onreinen in de macht van reinen, en booswichten in de macht van braven, en moedwilligen in de macht van hen, die zich bezighielden met Uwe leer! U zelve maaktet Gij een grooten en heiligen naam in Uwe wereld, en voor Uw volk Israël bereiddet Gij groote hulp en verlossing tot op den dag van heden! En daarna kwamen Uwe zonen in het binnenste van Uw huis, en ruimden [het verontreinigde] weg uit Uw paleis en reinigden Uwen tempel en ontstaken lichten in de voorhoven van Uw heiligdom, en stelden deze acht dagen van het inwijdingsfeest vast om Uwen grooten naam te danken en te prijzen!

En voor dit alles worde Uw naam, onze Koning! steeds geloofd en verheven immer en eeuwig;

(*In de tien bekeeringsdagen*:

En schrijf in voor een goed leven al de leden van Uw verbond!)

En alle levende wezens zullen U danken, Séla! en Uwen naam in waarheid loven, o God, onze hulp en onze bijstand, Séla! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, Wiens naam „de Algoede" is en Wien het past te danken!

Bij het herhalen van het gebed zegt de Voorlezer:

Onze God en God onzer voorouders! Zegen ons met den in Uwe leer uitgesproken drievoudigen zegen, die voorgeschreven is door de hand van Uwen dienaar Mozes en uitgesproken door den mond van de priesters Aharon en zijne zonen, gelijk er gezegd is: De Eeuwige zegene u en behoede u. De Eeuwige doe Zijn aangezicht voor u lichten en zij u genadig. De Eeuwige wende Zijn aangezicht tot u en verleene u vrede.

Geef vrede, heil en zegen, gunst en genade en barmhartigheid ons en gansch Uw volk Israël; zegen, onze Vader! ons allen te samen met het licht van Uw aangezicht! Want met het licht van Uw aangezicht hebt Gij ons gegeven, Eeuwige, onze God, de leer des levens en de liefde tot genade en welwillendheid, en zegen en barmhartigheid, en leven en vrede; o, moge het goed zijn in Uwe oogen, om Uw volk Israël in elken tijd en elk uur te zegenen met Uwen vrede!

(*In de tien bekeeringsdagen*:

In het boek van leven, zegen en vrede en ruim levensonderhoud mogen wij herdacht en opgeschreven worden voor Uw aangezicht, wij zoowel als geheel Uw volk, het huis Israëls, tot een goed leven en tot vrede; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schepper van den vrede!)

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uw volk Israël zegent met vrede.

הָרְשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁפִּיתָם הוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וְאַתָּה
בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת־דִּינָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם
נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים
בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם
גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה וּפُרְקָן כְּהַיּוֹם
הַזֶּה וְאַחַר־כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ
וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת
וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל :

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד ·

(בעשרת ימי תשובה וְכָתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים (כָּל) בְּנֵי בְרִיתֶךָ ·)

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ
וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ
נָאֶה לְהוֹדוֹת :

בחזרת התפלה אומר הש״ץ

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי
מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר :
יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם
לְךָ שָׁלוֹם : (עונים כֵּן יְהִי רָצוֹן)

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל
כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר
פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת
חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ
אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ ·

(בעשרת ימי תשובה

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם :)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם :

Mijn God! bewaar mijn tong voor kwaad en mijne lippen voor het spreken van bedrog; moge mijne ziel zwijgen tegenover hen, die mij vloeken, en moge mijne ziel tegenover ieder zoo nederig zijn als het stof! Open mijn hart in Uwe leer en moge mijne ziel Uwe geboden najagen! En allen, die kwaad tegen mij beramen, o, verijdel spoedig hun plan en vernietig hunne gedachten! Doe het ter wille van Uwen naam, doe het ter wille van Uwe rechterhand, doe het ter wille van Uwe heiligheid, doe het ter wille van Uwe leer! Opdat de door U beminden gered worden, help met Uwe rechterhand en verhoor mij! Mogen tot welgevallen zijn de uitspraken van mijn mond en de overdenkingen mijns harten voor U, o Eeuwige, mijn Rots en mijn Verlosser. Hij, die vrede sticht in Zijne hoogten, Hij behoude den vrede voor ons en geheel Israël; zegt hierop: Amen!

Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, dat het heiligdom spoedig, in onze dagen herbouwd worde, en maak Uwe leer tot ons deel. En daar zullen wij U in eerbied dienen, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid. Dan zal den Eeuwige aangenaam zijn het offergeschenk van Juda en Jerusalem, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid.

De Voorlezer herhaalt het gebed, waarbij na מחיה המתים *de volgende* Kedoesha *wordt ingevoegd*:

Voorlezer: Laat ons Uwen naam heiligen in deze wereld, gelijk men hem heiligt in de hooge hemelen; zooals door Uwen profeet geschreven is: En de een riep den ander toe en zeide: (*De Gemeente*:) Heilig, heilig, heilig is de Eeuwige, Tsebaoth, Zijne heerlijkheid vervult de gansche aarde! (*Het volgende wordt door den Voorlezer herhaald*:) Vervolgens doen zij met een groot, machtig en sterk stormgeluid een geluid hooren; terwijl zij zich verheffen tegenover de Serafiem, zeggen zij, tegenover hen staande: „Geloofd". (*Gemeente*:) Geloofd zij de heerlijkheid des Eeuwigen op hare plaats! (*Gem. en daarna de Voorlezer*:) Moogt Gij van Uwe plaats stralen, onze Koning! en over ons regeeren, want wij verbeiden U, wanneer Gij als Koning weder te Tsion zult regeeren; o moogt Gij spoedig in onze dagen, en dan voor immer en eeuwig, daar zetelen! Dan zult Gij in Uwe grootheid en heiligheid erkend worden in Uwe stad Jerusalem voor alle geslachten en in alle eeuwigheid! Mogen dan onze oogen Uw koningschap aanschouwen, naar het woord, in de liederen, die Uw macht bezingen, uitgesproken door David, Uwen rechtvaardigen gezalfde. — (*Gem. en daarna de Voorlezer*:) De Eeuwige zal dan in eeuwigheid regeeren, uw God, o Tsion, door alle geslachten; Halleloe-jah!

(*De Voorlezer*:) Alle geslachten door willen wij Uwe grootheid verkondigen en in alle eeuwigheid Uwe heiligheid uitspreken, en Uw lof, o onze God, zal nimmer uit onzen mond wijken tot in eeuwigheid, want een groote en heilige God en Koning zijt Gij; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen:* heilige Koning).

אֱלֹהַי נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי
תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה : פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ
וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר
עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן
יְמִינֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · לְמַעַן
יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי : יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי
וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי : עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא
יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ : וְשָׁם נַעַבְדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים
קַדְמֹנִיּוֹת : וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת :

חזן קדושה לש״ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם
כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר ·
קו״ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ :
ח׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים
לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ : קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ
מִמְּקוֹמוֹ : ח׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים
אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן :
תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים :
וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד
מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ : קו״ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ :
חזן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ
מִפְּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : (בעשי״ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :)

Op Rosh Chodesh en Chanoekka zegt men:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt Hallel te lezen. [1])

Psalm 113. Halleloe-jah! Prijst, gij dienaren des Eeuwigen! prijst den naam des Eeuwigen! De naam des Eeuwigen worde geloofd van nu tot in eeuwigheid! Van de plaats van opkomst der zon tot haren ondergang wordt de naam des Eeuwigen geprezen. Verheven toch boven alle volkeren is de Eeuwige, boven den hemel Zijne heerlijkheid. Wie immers is als de Eeuwige, onze God, die hoog verheven troont, — en toch in de diepte nederziet, in den hemel en op aarde?! Die opricht uit het stof den arme, van den mesthoop opheft den behoeftige, om hem te doen nederzitten naast vorsten, naast de vorsten zijns volks; die de onvruchtbare vrouw in het huis doet neerzitten vol vreugde als moeder van zonen; Halleloe-jah!

Psalm 114. Toen Israël uit Egypte toog, het huis Jakob's uit het midden van een volk, dat eene vreemde taal sprak, werd Juda tot Zijn heiligdom, Israël Zijn machtgebied! De zee zag het, — en vluchtte, de Jordaan wendde zich achterwaarts, de bergen huppelden als rammen, de heuvelen als jong kleinvee! Wat is u overkomen, gij zee, dat gij vlucht; gij Jordaan, dat gij u achterwaarts wendt?! Gij bergen, dat gij als rammen huppelt; gij heuvelen, als jong kleinvee?! Voor den aanblik des Heeren beef, gij aarde, voor den aanblik van Jakob's God; die den rots doet verkeeren in een watervijver, hard gesteente in een waterwel!

Op Rosh Chodesh wordt het volgende stuk niet gezegd.

Psalm 115. Niet ons, o Eeuwige, niet ons, maar Uwen naam slechts verschaf eerbied, ter wille van Uwe liefdevolle genade, ter wille van Uwe waarheid! Waarom zullen de volkeren zeggen: „Waar is toch hun God?", terwijl toch onze God in den hemel is, Hij volvoert al, wat Hij wil! Hunne afgoden daarentegen zijn zilver en goud, het werk van de handen eens menschen. Een mond hebben zij, maar zij spreken niet; oogen hebben zij, doch zij kunnen niet zien; ooren hebben zij, maar kunnen niet hooren; een neus hebben zij, doch kunnen niet ruiken. Hunne handen, — zij tasten er niet mede; hunne voeten, zij gaan er niet mede; zij uiten geen klank met hun keel! Gelijk zij zelve worden zij, die ze maken, allen die op hen vertrouwen! Gij daarentegen, o Israël, vertrouw slechts op den Eeuwige; Hij toch is hun Steun en hun Schild. Gij, huis van Aharon, vertrouwt op den Eeuwige; Hij is hun Steun en hun Schild! Gij, die den Eeuwige vreest, vertrouwt op den Eeuwige; Hij is hun Steun en hun Schild!

---

[1]) Het lezen van Hallel behoort tot de zeven door de geleerden, Soferiem, voorgeschreven verplichtingen, waarover (met het oog op Deut. 17,10) evenals bij de vervulling van in de Thora voorkomende plichten, eene lofzegging wordt uitgesproken. Daartoe behooren nog: het ontsteken van het Shabbathlicht, 'Eroeb, het wasschen der handen vóór den maaltijd,

בראש חדש וחנוכה אומרים

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת־הַהַלֵּל :

קיג הַלְלוּיָהּ · הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ : יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם : מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ : רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְיָ עַל־הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ : מִי כַיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת : הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ : מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן : לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ : מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה · הַלְלוּיָהּ :

קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז : הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו : הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר : הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן : מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר : הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן : מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב : הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם :

בראש חדש אין אומרים לא לנו.

קטו לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ : לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם : וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה : עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ : אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף־לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן : יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם : כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם : יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא :

---

het uitspreken der lofzeggingen vóór genietingen (ברכות הנהנין), het lezen van de rol Esther op Poeriem, en het ontsteken van het Chanoekkalicht.

De Eeuwige toch heeft ons herdacht, Hij zegent, Hij zegent het huis Israëls, Hij zegent het huis van Aharon. Hij zegent hen, die den Eeuwige vreezen, de kleinen met de grooten! De Eeuwige zal u bijvoegen, bij u en bij uwe kinderen! Gezegend zijt gij door den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde! De hemel is de hemel voor den Eeuwige, doch de aarde heeft Hij den menschenzonen gegeven. De gestorvenen prijzen God niet, noch zij, die afgedaald zijn in doodszwijgen, — maar wij, wij willen God loven van nu tot in eeuwigheid! Halleloe-jah!

Op Rosh Chodesh wordt het volgende stuk niet gezegd.

Psalm 116. Ik bemin den Eeuwige, dus zal Hij zeker hooren naar mijne stem, mijn angstig smeeken. Want Hij neigde Zijn oor mij toe, daarom wil ik Hem al mijne dagen aanroepen! Als banden des doods mij omstrikten en de angsten des grafs mij troffen, als ik ondervond nood en kommer, — en dan aanriep den naam des Eeuwigen: „Ach, Eeuwige! red mijne ziel!" — dan was de Eeuwige genadig en rechtvaardig, en onze God vol erbarmen! De Behoeder der argeloozen is de Eeuwige; ik was diep gezonken, en ook mij redde Hij! Keer dus terug, mijne ziel, tot uwe rust, want de Eeuwige bewijst u goeds! Want Gij hebt mijn ziel aan doodsgevaar onttrokken, mijn oog aan tranen, mijn voet aan neerstorten. Ik zal voortaan gaan voor den Eeuwige in de landen der levenden. Ik bleef vol vertrouwen, toen ik sprak: „Ik ben zeer arm geworden". Ik zeide daarom nog bij mijn overhaaste vlucht: „Alle menschenhulp is bedriegelijk".

Hoe kan ik echter den Eeuwige teruggeven al Zijne mij bewezen weldaden?! Den heilskelk wil ik opheffen en den naam des Eeuwigen aanroepen! Mijne geloften wil ik den Eeuwige betalen, ik wil het gaarne doen ten aanzien van gansch Zijn volk! [Toen ik sprak:] „Kostbaar is in de oogen des Eeuwigen het sterven Zijner vromen. O Eeuwige! — ik ben immers Uw dienaar, ben Uw knecht, de zoon van Uwe dienstmaagd, Gij hebt zoo vaak reeds mijne banden verbroken! U ter eere zal ik dan offeren een dankoffer en den naam des Eeuwigen wil ik aanroepen!" Deze mijne geloften voor den Eeuwige wil ik betalen, wil het gaarne doen ten aanzien van geheel Zijn volk, in de voorhoven van het huis des Eeuwigen, in Uw midden, o Jerusalem; Halleloe-jah!

Psalm 117. Prijst den Eeuwige, gij volkeren allen; roemt Hem gij natiën allen! Want machtig uitte zich over ons Zijne genade en de trouw des Eeuwigen duurt in eeuwigheid; Halleloe-jah!

Psalm 118. Dankt den Eeuwige, want Hij is goed;
want eeuwig duurt Zijne genade.
Spreke Israël het uit:
„want eeuwig duurt Zijne genade".
Zoo spreke ook het huis van Aharon:
„want eeuwig duurt Zijne genade".
Mogen zoo spreken allen, die den Eeuwige vreezen:
„want eeuwig duurt Zijne genade".

יְיָ זָכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן :
יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים : יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם
וְעַל־בְּנֵיכֶם : בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם : לֹא־הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא
כָל־יֹרְדֵי דוּמָה : וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

כראש חדש אין אומרים **אהבתי**.

קסו אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע יְיָ אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי : כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי
אֶקְרָא : אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן
אֶמְצָא : וּבְשֵׁם־יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי : חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ
מְרַחֵם : שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ : שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ
גָּמַל עָלָיְכִי : כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי :
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים : הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד :
אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב :

מָה־אָשִׁיב לַיְיָ כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי : כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם
יְיָ אֶקְרָא : נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ : יָקָר
בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו : אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ
בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי : לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ
אֶקְרָא : נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ : בְּחַצְרוֹת
בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ :

קיז הַלְלוּ אֶת־יְיָ כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים : כִּי גָבַר
עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְיָ לְעוֹלָם · הַלְלוּיָהּ :

קיח

חזן הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

חזן יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

חזן יֹאמְרוּ נָא בֵּית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

חזן יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

Van uit de benauwdheid riep ik God aan, Hij antwoordde mij door onbegrensde verruiming. De Eeuwige is met mij, dus vrees ik niet; wat zoude een mensch mij doen?! De Eeuwige is mij onder mijne helpers, — ik zie dus rustig mijne haters aan. Beter is het bescherming te zoeken bij den Eeuwige, dan te vertrouwen op menschen. Beter is het bescherming te zoeken bij den Eeuwige, dan te vertrouwen op vorsten. Al omringen mij ook alle volkeren, — in den naam des Eeuwigen, voorwaar, ik zal ze verpletteren! Al omringen, ja, omsingelen zij mij, — in den naam des Eeuwigen, voorwaar, ik zal ze verpletteren! Al omringen zij mij als bijen, — plotseling als een doornenvuur gaat hun vlam uit, — in den naam des Eeuwigen, voorwaar, ik zal ze verpletteren! Wel hebt gij mij gestooten om mij ten val te brengen, doch de Eeuwige hielp mij. Mijne zege en mijn zang is God; Hij was mij ter hulpe. De roep van juichen en redding klinkt in de tenten der rechtvaardigen: „de rechterhand des Eeuwigen schenkt macht; de rechterhand des Eeuwigen is hoog verheven; de rechterhand des Eeuwigen schenkt macht!" Ik zal niet sterven, neen, ik blijf leven en zal verhalen de werken Gods! Wel heeft God mij getuchtigd, maar aan den dood gaf Hij mij niet prijs! — Opent dan voor mij de poorten der rechtvaardigheid, ik wil er binnengaan, wil God danken! Dit is de poort des Eeuwigen, rechtvaardigen treden er binnen! Ik dank U, dat Gij mij verhoord hebt en mij ter hulpe waart! De steen, die de bouwlieden verachtten, zij werd tot sluit- en hoeksteen! Van wege den Eeuwige geschiedde dit, het is wonderbaarlijk zelfs in onze eigene oogen! Dit is de dag, dien de Eeuwige ons heeft bereid; wij willen ons er mede verblijden en verheugen!

Ach, Eeuwige! help toch!
Ach, Eeuwige! help toch!
Ach, Eeuwige! schenk toch geluk!
Ach, Eeuwige! schenk toch geluk!

Gezegend hij, die komt in den naam des Eeuwigen; wij zegenen u van uit het huis des Eeuwigen! God is de Eeuwige. Hij heeft ons licht verschaft; bindt daarom het feestoffer met touwen tot aan de hoorns van het altaar! Mijn God zijt Gij; ik wil U danken; mijn God, ik wil U verheffen! Dankt den Eeuwige, want Hij is goed; want eeuwig duurt Zijne genade!

Al Uwe werken mogen U loven, Eeuwige, onze God; en Uwe vromen, de rechtvaardigen, die Uwen wil volbrengen, mogen met gejuich Uwen naam danken en zegenen en prijzen en roemen en verheffen en zijn macht, heiligheid en heerschappij erkennen, onze Koning! — Want het is goed, U te danken en het is gepast Uwen naam te bezingen; want van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Koning, Wiens daden in lofliederen worden geprezen!

Kaddiesh Thithkabbal.

מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַּמֶּרְחָבְיָה : יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה־
יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם : יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי : טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים :
כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם : סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ
כִּי אֲמִילַם : סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי
אֲמִילַם : דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיְיָ עֲזָרָנִי : עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־
לִי לִישׁוּעָה : קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה
חָיִל : יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל : לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה
וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ : יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי : פִּתְחוּ־
לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ : זֶה־הַשַּׁעַר לַיְיָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בוֹ : אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה : אֶבֶן מָאֲסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה : מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאת
בְּעֵינֵינוּ : זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ :

החזן מנגן והקהל שותה	החזן חוזר ומנגן אנא והקהל עונה
אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא	אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא	אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ : אֵל יְיָ וַיָּאֶר
לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ : אֵלִי
אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ : הוֹדוּ לַיְיָ כִּי־טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ · וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ
וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ
וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ
כִּי לְךָ טוֹב לְהֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם
אַתָּה אֵל · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת :

קדיש תתקבל.

Bij het openen der Heilige Arke om de Wetsrol er uit te nemen, zegt men:

Het was bij het optrekken der Arke, toen zeide Mozes: Verhef U, Eeuwige! dat Uwe vijanden verstrooid worden en zij, die U haten, mogen vluchten voor Uw aangezicht! Want van Tsion gaat de leer uit en des Eeuwigen woord van Jerusalem!

Geloofd zij Hij, die de leer heeft gegeven aan Zijn volk Israël in Zijne heiligheid!

Sommigen zeggen nog het volgende:

Geloofd zij de naam van den Heer der wereld; geloofd zij Uw kroon en Uw verblijf! Moge Uw welgevallen immer met Uw volk Israël zijn en doe Uw volk de verlossing door Uwe rechterhand aanschouwen in Uw heiligdom. — Doe ons toekomen den zegen van Uw licht en neem in barmhartigheid ons gebed aan! Moge het U welgevallig zijn ons leven te verlengen in welzijn, en moge ik bedacht worden te midden van de braven, zoodat Gij U over mij ontfermt en mij behoedt en al het mijne en al wat Uw volk Israël toebehoort! Gij toch zijt het, die alles voedt en alles onderhoudt; Gij zijt het, die alles beheerscht; Gij zijt het, die ook koningen beheerscht, en alle heerschappij is aan U. Ik daarentegen ben slechts een dienaar van den Heilige, geloofd zij Hij, voor Wien en voor Wiens verheven leer ik mij ten allen tijde nederbuig; niet op een mensch vertrouw ik, noch steun ik op eenig ander goddelijk wezen, dan alleen op den God des hemels, die is de God der waarheid en Wiens leer waarheid is en Wiens profeten waar zijn en die in rijken overvloed daden van liefde en waarheid verricht; op Hem vertrouw ik en ter eere van Zijn grooten en geëerden naam spreek ik lofzangen uit! Zoo moge het U dan welgevallig zijn mijn hart te openen voor Uwe heilige leer, en moogt Gij mijne hartewenschen en die van gansch Uw volk Israël vervullen, ten goede, tot leven en tot vrede!

De Arke wordt gesloten en de Voorlezer zegt:

Kent met mij grootheid toe aan den Eeuwige; laat ons te zamen Zijnen naam verheffen.

De Gemeente antwoordt:

Aan U, o Eeuwige, is de grootheid en de macht en de heerlijkheid en de overwinning en de majesteit, want [U behoort] alles in den hemel en op aarde; aan U, o Eeuwige, is de heerschappij, en Gij zijt het, die boven alles als opperhoofd verheven zijt! Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijne voetbank; heilig is Hij! Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijnen heiligen berg, want heilig is de Eeuwige, onze God!

פותחים ארון הקודש ומוציאים ספר תורה ואומרים

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ
מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ : כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָם :
בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ :

אמר רבי שמעון כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה מפתחי תרעי דשמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי.

בָּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בָּרִיךְ כְּתָרָךְ וְאַתָּרָךְ · יְהֵא רְעוּתָךְ
עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם · וּפָרְקָן יְמִינָךְ אַחֲזִי לְעַמָּךְ בְּבֵית
מַקְדְּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא מִטּוּב נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין ·
יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא · וְלֶהֱוֹא אָנָא פְּקִידָא
בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא · לְמִרְחַם עֲלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיָת כָּל דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ
יִשְׂרָאֵל · אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא · אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט
עַל כֹּלָּא · אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּי־לָךְ הִיא ·
אֲנָא עַבְדָּא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגְדְנָא קַמֵּהּ וּמְקַמָּא דְּיָקָר
אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן · לָא עַל אֱנָשׁ רָחִצְנָא · וְלָא עַל בַּר
אֱלָהִין סָמִכְנָא · אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא · דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט ·
וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט · וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט · וּמְסַגֵּא לְמֶעְבַּד טָבָן וּקְשׁוֹט ·
בֵּהּ אֲנָא רָחִיץ · וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא וְיַקִּירָא אֲנָא אָמַר תּוּשְׁבְּחָן ·
יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלֵם מִשְׁאֲלִין דְּלִבִּי ·
וּלְבָא דְכָל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל · לְטָב וּלְחַיִּין וּלְשָׁלָם :

הש"ץ גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו :

והקהל עונה

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ : רוֹמְמוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא : רוֹמְמוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ :

Boven alles worde de grootheid en de heiligheid erkend, worde geloofd, geroemd, verheven en verheerlijkt de naam van den Koning aller koningen, den Heilige, geloofd zij Hij, in de beide werelden, deze wereld en de toekomstige wereld, die Hij geschapen heeft; [dit geschiede] naar Zijn welgevallen en naar den wensch van hen, die Hem vreezen, en naar den wensch van het geheele huis Israëls! Rots van alle eeuwigheid, Heer aller schepselen, God aller zielen; die troont in de uitgestrektheid daar boven, die zetelt in de overoude hemelen, Wiens heiligheid [een grootschen indruk maakt] op de Chajjoth, en [de indruk van] Wiens heiligheid rust op den troon Zijner heerlijkheid; zoo worde dan Uw naam geheiligd door ons, Eeuwige, onze God! ten aanzien van al wat leeft! Laat ons voor Hem een nieuw lied uitspreken, gelijk er gezegd is: Heft een lied aan ter eere van God, bezingt Zijnen naam, baant den weg voor Hem, die door de hemelvlakten snelt, יה is Zijn naam, en jubelt vóór Zijn aangezicht! Mogen wij Hem oog in oog aanschouwen, wanneer Hij terugkeert naar Zijn verblijf, gelijk er geschreven is: Want oog in oog zullen zij aanschouwen, wanneer de Eeuwige naar Tsion terugkeert. En er is gezegd: Dan wordt de heerlijkheid des Eeuwigen openbaar, en alle vleesch te zamen zal zien, dat de mond des Eeuwigen gesproken heeft!

De Vader der barmhartigheid, Hij moge zich ontfermen over het volk, dat door Hem van zijne geboorte af beschermd werd, en moge gedenken het verbond met [de voorouders,] de krachtige instandhouders der wereld, en moge onze ziel redden voor ongelukkige oogenblikken, en moge in toorn verdrijven de kwade neiging van hen, die door Hem [zoolang zij bestaan] gedragen worden, en Hij zij ons genadig tot eeuwige redding en vervulle onze wenschen in rijke mate, in heil en barmhartigheid!

Nadat de Wetsrol op de Biema is neergelegd, zegt de Voorlezer:

Moge Hij bijstaan, beschermen en helpen allen, die op Hem vertrouwen, laat ons hierop zeggen: Amen! Schrijft thans allen grootheid toe aan onzen God en bewijst eer aan de heilige Leer! De Kohen kome nader, en wel N. N. de Kohen plaatse zich hier! Geloofd zij Hij, die de Leer heeft gegeven aan Zijn volk Israël in Zijne heiligheid. De Leer des Eeuwigen is volmaakt, zij verkwikt de ziel; het getuigenis des Eeuwigen is vertrouwbaar, het maakt den onnoozele verstandig; de bevelen des Eeuwigen zijn rechtvaardig, zij verheugen het hart; het gebod des Eeuwigen is zuiver, het verlicht de oogen. De Eeuwige verleent Zijn volk macht, de Eeuwige zegent Zijn volk met vrede. God, Wiens weg volmaakt is; het woord des Eeuwigen is gelouterd; Hij is het Schild voor allen, die op Hem vertrouwen.

עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא ׃
שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ׃
בָּעוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא ׃ כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן
יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל : צוּר הָעוֹלָמִים אָדוֹן כָּל־הַבְּרִיוֹת
אֱלוֹהַּ כָּל־הַנְּפָשׁוֹת ׃ הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי
קֶדֶם : קְדֻשָּׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת וּקְדֻשָּׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד : וּבְכֵן
יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי : וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר
חָדָשׁ כַּכָּתוּב ׃ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת
בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו : וְנִרְאֵהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל נָוֵהוּ
כַּכָּתוּב ׃ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן : וְנֶאֱמַר וְנִגְלָה כְּבוֹד
יְיָ וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר :

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ
וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרַע מִן
הַנְּשׁוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ
בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים :

בהגיע הש״ץ על הבימה מניח הס״ת על השלחן ואומר

וְיָעֲזוֹר וְיָגֵן וְיוֹשִׁיעַ לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ וְנֹאמַר אָמֵן : הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל
לֵאלֹהֵינוּ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה ׃ כֹּהֵן קְרָב ׃ יַעֲמוֹד פלוני בן
פלוני הַכֹּהֵן : בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ : תּוֹרַת
יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי : פִּקּוּדֵי
יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ
יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם : הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְיָ
צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ :

De Gemeente en daarna de Voorlezer:

En gij, die gehecht zijt aan den Eeuwige, uwen God, gij allen leeft heden *).

Lofzegging vóór de lezing uit de Thora:

Looft den Eeuwige, den Lofwaardige.

De Gemeente:

Geloofd zij de Eeuwige, de Lofwaardige, immer en eeuwig!

Hij, die voor de Thora geroepen is, vervolgt:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons hebt uitverkoren boven alle volkeren en ons Uwe leer hebt gegeven; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de leer gegeven hebt.

---

*) *Men leest elken Shabbath de afdeeling der week voor, over ten minste zeven personen verdeeld; — men heeft echter het recht het aantal der voor de Thora geroepenen te vergrooten, mits men zich bij de verdeeling der afdeeling strikt aan de daarvoor geldende voorschriften houdt. Te Amsterdam is het vaste gebruik, de afdeeling altijd over a c h t personen en niet meer te verdeelen. Hij, die de Haphtara zal voordragen, wordt niet meêgeteld, daar voor hem slechts enkele verzen, die reeds zijn voorgelezen, worden herhaald. — Nadat nu de laatst voor de Thora geroepene de slotlofzegging heeft uitgesproken, draagt de Voorlezer half Kaddiesh voor, en leest men ten minste de drie laatste verzen nog eens voor aan hem, die de Haphtara zal voordragen.*

Indien twee weekafdeelingen op één Shabbath gecombineerd worden, dan wordt voor den vierde het slot van de eerste en het begin van de tweede afdeeling gelezen en wordt als Haphtara het voor de tweede afdeeling aangewezen stuk uit de Profeten voorgedragen, behalve bij combinatie van Acharé *en* Kedoshiem, *en van* Nitsabiem *en* Wajjélech, *in welke beide gevallen de Haphtara der eerste afdeeling voorgedragen wordt.*

Indien op Zondag het Nieuwemaansfeest zal invallen, wordt de voor dat geval bestemde Haphtara gelezen; de Haphtara 'Ania So'ara *wordt echter niet voor die van* Machar Chodesh *op zijde gezet.*

Indien uit twee Wetsrollen moet worden gelezen, verdeelt men steeds de weekafdeeling over zeven (resp. acht) personen, en nadat de laatste de slotlofzegging heeft uitgesproken, legt men de tweede Wetsrol naast de eerste en zegt half Kaddiesh; vervolgens wordt de Wetsrol, waaruit is gelezen, opgeheven en der Gemeente getoond en opgerold; ment opent de tweede Wetsrol en leest daaruit den Maphtier voor.

Indien op Shabbath het Nieuwemaansfeest invalt, leest men uit de tweede Wetsrol Num. 28,9—15, *de afdeeling over het bijzonder offer voor den Shabbath en dat voor den Nieuwemaansdag, en als Haphtara leest men* Hasshamajim Kis-ie (Jes. 66,1—24); *behalve wanneer de 1ste Ab op Shabbath invalt, daar alsdan de Haphtara* Shim'oe (Jer. 2,4—28 en 3,4) *toch wordt voorgedragen. In de slotlofzegging na de lezing der Haphtara wordt van het Nieuwemaansfeest geene melding gemaakt.*

Indien uit drie Wetsrollen moet worden voorgelezen, bijv. indien op den Shabbath van het Inwijdingsfeest tevens het Nieuwemaansfeest invalt, leest men uit de eerste Wetsrol de afdeeling der week, over zeven personen verdeeld; nadat de eerste Wetsrol is opgeheven en gesloten, leest men uit de tweede de afdeeling voor het Nieuwemaansfeest. legt vervolgens de derde Wetsrol naast de tweede en zegt half Kaddiesh. Nadat ook de tweede Wetsrol getoond en gesloten is, leest men uit de derde de afdeeling voor het Inwijdingsfeest (resp. Shekaliem *of* Hachodesh), *en leest de voor ieder dier dagen bestemde Haphtara.*

קהל וחזן וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם : *)

העולה לתורה אומר בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ :

והצבור עונים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

וחוזר המברך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן־לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

---

*) קורין בכל שבת שבעה גברי ואם רצה להוסיף מוסיף ופה ק״ק המנהג לקרות עוד אחד והוא נקרא אחרון, ואין מוסיפין יותר. והמפטיר אינו מן המנין, ואחר שברך האחרון ברכה אחרונה אומר הש״ץ ת״ק, ונותן מי שברך לאחרון ואח״כ קורא למפטיר ג׳ פסוקים שבסוף הפרשה, ואם אי אפשר להתחיל שם מתחיל וקורא כל כך פסוקים מקודם כמו שצריך.

בשבת שיש שתי סדרות מחוברות נוהגין להקרות לרביעי מסוף סדרה לתחלת סדרה, ומפטירין בהפטרה של שניה שסיימו, חוץ מן אחרי וקדושים שמפטירין בשל אחרי, ומן נצבים וילך שמפטירין בשל נצבים. אם טעה הש״ץ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש אין צריך לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר ממה שקרא הששי, דאז מפטיר עולה למנין שבעה.

ר״ח שחל באחד בשבת מפטירין מחר חדש, חוץ מן עניה סוערה שאינה נדחית. כשמוציאין שתי ספרי תורה לעולם קורין שבעה גברי בסדר השבוע ולאחר שברך האחרון ברכה אחרונה מניחין ס״ת שני אצל הראשון ואומר חצי קדיש על שניהם, ומגביהין וגוללין ס״ת ראשון ופותחין ס״ת שני ונותנין מי שברך לאחרון וקורין למפטיר בס״ת שני.

בשבת ור״ח קורין בס״ת שני וביום השבת ומפטירין השמים בסא׳, חוץ מן ר״ח אב שחל בשבת שנוהגים במדינות אלו להפטיר שמעו, ולעולם אין מזכירין ר״ח בברכת הפטרה.

כשמוציאין שלשה ס״ת בעת בשבת ר״ח וחנוכה קורין בראשון שבעה בסדר השבוע, ומגביהין וגוללין ס״ת ראשון ופותחין ס״ת שני ונותנין מי שברך לשביעי וקורין לאחרון בשל ר״ח, ומניחין ס״ת שלישי אצלו על השלחן, ופורסין המעיל על שניהם ואומרין ח״ק עליהם ומגביהין וגוללין ס״ת שני ופותחין ס״ת שלישי ונותנים מי שברך לאחרון וקורין למפטיר מסדר חנוכה ומפטירין רני ושמחי וכן הדין אם אירע ר״ח בפ׳ שקלים או בפ׳ החדש, ולעולם קורין בשלישי בסדר הפרשה ומפטירין בשל פרשה.

Na de lezing:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons de ware leer gegeven hebt, en [daardoor den weg tot] het eeuwige leven in ons midden geplant hebt; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de leer gegeven hebt.

Wie van eene ernstige ziekte genezen, van eene zee- of woestijnreis teruggekeerd, uit de gevangenis ontslagen, of aan eenig ander gevaar ontkomen is, zegt het volgende ná de Thoralezing:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ook aan schuldigen weldaden bewijst, — dat Gij mij allerlei goeds hebt bewezen.

De Gemeente antwoordt:

Hij, die u [tot dusverre] allerlei goeds heeft bewezen, moge u ook voortaan allerlei weldaden bewijzen, Séla.

Op den dag, waarop iemands zoon, na het bereiken van den dertienjarigen leeftijd, voor het eerst voor de Thora geroepen wordt, zegt de vader ná de Thoravoorlezing en nadat hij den priesterzegen over zijnen zoon heeft uitgesproken, nog het volgende:

Geloofd zij Hij, die mij van de strafplichtigheid voor dezen bevrijd heeft.

Na afloop der Thora-voorlezing zegt de Voorlezer half Kaddiesh; vervolgens leest men ten minste de drie laatste verzen nog eens voor aan hem, die de Haphtara zal voordragen; daarna wordt de Wetsrol opgeheven en het schrift aan de Gemeente getoond; hierbij zegt men:

En dit is de leer, die Mozes den kinderen Israëls voorlegde, op bevel des Eeuwigen door Mozes. Een boom des levens is zij voor hen, die aan haar vasthouden; wie haar steunt, is gelukzalig. Haar wegen zijn wegen van liefelijkheid, en al hare paden zijn vrede. Lengte van dagen is in hare rechterhand, in hare linkerhand rijkdom en eer. De Eeuwige schept er behagen in ter wille van Zijne gerechtigheid, de leer steeds meer groot en verheerlijkt te doen worden!

Nadat de Haphtara en hare lofzeggingen zijn uitgesproken, vervolgt men het gebed aldus:

Moge van uit den hemel verlossing, gunst en genade en barmhartigheid en lang leven en overvloedig levensonderhoud en hemelsche bijstand en gezondheid van lichaam en uitstekende voorlichting, een kroost, dat leeft en blijft voortbestaan, een kroost, dat nooit ophoudt en nimmer zich onttrekt aan de woorden der heilige Leer, beschikt worden over onze leeraren en onderwijzers, de heilige genootschappen zoowel in het land Israëls als in Babylonië, (alsook in alle andere landen onzer ballingschap), over de leiders der volksvoordrachten, de hoofden der ballingschap, [1]) de hoofden der leerscholen, en de rechters, die in de poorten [der verschillende steden] zitting hebben; over al hunne leerlingen en over alle leerlingen

כשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהס"ת וישאר יד ימינו לבדה אוחזת בס"ת כל זמן הקריאה, וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה ואחר הקריאה גולל ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

ארבעה צריכין להודות, מי שירד לים ועלה ממנו, ומי שהלך במדבר כשיגיע לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ויאמר ברכה זו מיד אחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב :

והקהל עונים מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל טוֹב סֶלָה :

מי שבנו הגיע לבר מצוה דהיינו שהוא בן י"ג שנה ויום אחד, אומר ברכה זו בשעה שקורין את בנו לס"ת או בשעה שמתפלל בנו בצבור.

בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁלָּזֶה :

כהשלימו הקריאה אומר הש"ץ ח"ק.

כשמניחים הספר תורה פתוח להראות הכתב לעם אומרים

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה : עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר : דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם : אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד : יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר :

אחר שסיים המפטיר ברכה אחרונה אומרים

יְקוּם פֻּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסַיְעָתָא דִּי־שְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעֲלָיָא · זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא · זַרְעָא דִּי לָא־יִפְסַק וְדִי לָא־יִבְטֵל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא · לְמָרָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא דִּי בְּאַרְעָא דִּי־יִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל · לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גָלוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דִּי־בָבָא · לְכָל־תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־תַּלְמִידֵי

---

1) De door de regeering benoemde staatkundige hoofden der babylonische Joden, v. d. in het algemeen de leiders en bestuurders der Joodsche gemeenten in de ballingschap.

hunner leerlingen en over allen, die zich met de heilige Leer bezig houden; — moge de Koning der wereld hen zegenen, hun leven vruchtbaar doen zijn en hunne dagen vermeerderen en hun lengte van jaren geven; mogen zij verlost en bevrijd worden van allen druk en alle verderfelijke ziekten; onze Heer in den hemel zij hun tot hulp ten allen tijde en in elke stonde; laat ons hierop zeggen: Amen!

Wie niet met tien personen het gebed verricht, zegt de twee volgende stukken niet.

Moge van uit den hemel verlossing, gunst en genade en barmhartigheid en lang leven en overvloedig levensonderhoud en hemelsche bijstand en gezondheid van lichaam en uitstekende voorlichting, een kroost, dat leeft en blijft voortbestaan, een kroost, dat nooit ophoudt en nimmer zich onttrekt aan de woorden der heilige Leer, beschikt worden over deze geheele heilige gemeente, groot en klein, kinderen en vrouwen! Moge de Koning der wereld u zegenen, uw leven vruchtbaar doen zijn en uwe dagen vermeerderen en u lengte van jaren geven; moogt gij verlost en bevrijd worden van allen druk en alle verderfelijke ziekten; onze Heer in den hemel zij u tot hulp ten allen tijde en in elke stonde; laat ons hierop zeggen: Amen!

Hij, die onze voorouders, Abraham, Izak en Jakob gezegend heeft, Hij zegene deze geheele heilige gemeente benevens alle andere heilige gemeenten, hen, hunne vrouwen, hunne zonen en hunne dochters en al de hunnen; ook hen, die bedehuizen bestemmen om het gebed te verrichten, en hen, die daarheen gaan om te bidden, en die brandstof schenken tot verlichting en wijn voor de wijding en het afscheid [van Shabbath en feestdagen] en brood voor doortrekkende vreemden en giften voor de armen [*als ook al, wie vasten wil den eerstvolgenden Maandag en Donderdag en den daaropvolgenden Maandag*] alsook allen, die zich trouw bezighouden met de aangelegenheden der gemeente; de Heilige, geloofd zij Hij, schenke hun loon daarvoor en houde van hen alle ziekte verwijderd, en geneze hun geheele lichaam, en vergeve hun elke zonde, en zende zegen en geluk op al het werk hunner handen, evenals aan gansch Israël, hunne broeders; laat ons hierop zeggen: Amen!

Gebed voor de Koningin en het Koninklijk Huis.

Hij, die hulp verleent aan koningen en heerschappij verschaft aan vorsten; Wiens koningschap is een koningschap over alle eeuwigheid; Hij, die Zijnen dienaar David bevrijd heeft van het verderflijke zwaard;

תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל מָן דִּי־עָשְׂקִין בְּאוֹרַיְתָא · מַלְכָּא דִּי־עָלְמָא
יְבָרֵךְ יָתְהוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וַיְשַׁגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָּה לִשְׁנֵיהוֹן ·
וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין · מָרָן דִּי
בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְּסַעֲדְהוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן · וְנֹאמַר אָמֵן :

המתפלל ביחיד אין אומר יקום פרקן זה ולא מי שברך.

יְקוּם פָּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי
רְוִיחֵי וְסַיְעָתָא דִּי־שְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעֲלָיָא ·
זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא · זַרְעָא דִּי לָא־יִפְסָק וְדִי לָא־יִבְטֵל
מִפֻּרְתָּנְמֵי אוֹרַיְתָא · לְכָל־קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם
זְעֵירַיָּא טַפְלָא וּנְשֵׁיָא · מַלְכָּא דִּי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפִּישׁ
חַיֵּיכוֹן וַיְשַׁגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָּה לִשְׁנֵיכוֹן · וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן
מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין · מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא
בְּסַעֲדְכוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן · וְנֹאמַר אָמֵן :

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל
הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה · עִם כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ · הֵם וּנְשֵׁיהֶם
וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל־אֲשֶׁר־לָהֶם · וּמִי שֶׁמִּיַּחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיוֹת
לְתְפִלָּה · וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל · וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר
לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה · וּפַת לְאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים
(בשבת שלפני תענית בה״ב אומר הש״ץ : וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לְהִתְעַנּוֹת שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי)
וְכָל־מִי שֶׁעוֹשְׂקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל־מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל־גּוּפָם וְיִסְלַח
לְכָל־עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל־
יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן :

תפלה בעד בית המלכות והשרה יר״ה.

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת
כָּל־עוֹלָמִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה · הַנּוֹתֵן

die in de zee een weg, in machtige wateren een pad heeft gebaand, — Hij zegene en behoede, beware en steune, verheffe en make groot onze Gebiedster, Hare Majesteit Koningin

WILHELMINA en Hare Majesteit de Koningin-Moeder, die tijdens de minderjarigheid van H. M. de Koningin als Regentes over ons land heeft geheerscht, en het geheele doorluchtige Koninklijke Huis!

De Koning aller Koningen schenke Haar in Zijne barmhartigheid leven en behoede Haar en bescherme Haar voor allen nood en kommer en schade; en onderwerpe volkeren aan Hare voeten, doe Hare vijanden voor Haar vallen en moge Zij gelukkig zijn, waarheen Zij zich ook wende! De Koning aller Koningen schenke in Zijne barmhartigheid Haar hart en het hart der Koningin-Moeder en dat van al Hare raadgevers en vorsten een gevoel van barmhartigheid, om ons en gansch Israël wel te doen; moge in Hare en onze dagen Juda geholpen worden en Israël veilig wonen en de Verlosser komen voor Tsion; zoo zij het welgevallig; laat ons hierop zeggen: Amen!

Ashré, blz. 48.

Op den Shabbath vóór het Nieuwemaansfeest zegt men:

Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, deze maand voor ons te doen beginnen ten goede en tot zegen en ons te schenken een lang leven, een leven van vrede en welzijn, een leven van zegen en levensonderhoud en versterking van ons gebeente, een leven vol eerbied voor God en vrees voor zonde, een leven zonder schande en schaamte, een leven van rijkdom en aanzien, een leven, waarin ons bezielt liefde tot de heilige Leer en vreeze Gods, een leven, waarin al de wenschen onzes harten ten goede bevredigd worden; Amen, Séla!

Intusschen draagt de Voorlezer het volgende voor:

Hij, die voor onze voorouders wonderen heeft verricht en hen uit slavernij bevrijd heeft en hen tot de vrijheid heeft gevoerd, Hij verlosse ons spoedig en verzamele onze verstootenen van de vier hoeken der aarde, gansch Israël vereenigd; laat ons hierop zeggen: Amen!

בַּיָּם דַּרְכְּךָ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָתֶךָ · הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וְיגַדֵּל וְיַנַּשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת גְּבִרְתֵּנוּ הַמַּלְכָּה

וְלֶהָלְמִינָא וְאֶת אֵם הַמַּלְכָּה אֲשֶׁר בְּצֵל מֶמְשַׁלְתָּהּ חָיֵינוּ בְּעוֹד בִּתָּהּ חָיְתָה רַבָּה בַשָּׁנִים וְכָל־בֵּית הַמַּלְכוּת יָרוּם הוֹדָם ·

מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֶּהָ וְיִשְׁמְרָהּ וּמִכָּל צָרָה וְיָגוֹן וְנֶזֶק יַצִּילֶהָ וְיִדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלֶיהָ וְיַפִּיל שׁוֹנְאֶיהָ לְפָנֶיהָ וּבְכָל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה תַּצְלִיחַ · מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלֵב גְּבִרְתֵּנוּ הַמַּלְכָּה וּבְלֵב אֵם הַמַּלְכָּה וּבְלֵב כָּל יוֹעֲצֶיהָ וְשָׂרֶיהָ רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבָה עִמָּנוּ וְעִם כָּל יִשְׂרָאֵל · בְּיָמֶיהָ וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכּוֹן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן : אשרי דף מ״ח

בשבת שלפני ראש חדש מברכים החדש וקודם שמברכים נוהגים לומר תפלה זו.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה וְתִתֶּן־לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים חַיִּים שֶׁל־שָׁלוֹם חַיִּים שֶׁל־טוֹבָה חַיִּים שֶׁל־בְּרָכָה חַיִּים שֶׁל־פַּרְנָסָה חַיִּים שֶׁל־חִלּוּץ עֲצָמוֹת חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם וְיִרְאַת חֵטְא חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה חַיִּים שֶׁל עֹשֶׁר וְכָבוֹד חַיִּים שֶׁתְּהֵא בָּנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם חַיִּים שֶׁתְּמַלֵּא לָנוּ אֶת־כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה · אָמֵן סֶלָה :

ואומר הש״ץ מי שעשה.

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת · הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ חֲבֵרִים כָּל־יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן :

De Voorlezer neemt de Wetsrol in den arm en zegt:

Het begin der maand ..... zal zijn op aanstaanden .....dag, die voor ons en gansch Israël ten goede kome!

De Gemeente en daarna de Voorlezer:

De Heilige, geloofd zij Hij, doe haar [de maand] beginnen voor ons en geheel Zijn volk, het huis Israëls, tot leven en vrede, tot blijdschap en vreugde, tot hulp en vertroosting; laat ons hierop zeggen: Amen!

Heil hen, die wonen in Uw huis, voortdurend prijzen zij U, Séla. Heil het volk, dat iets zoodanigs bezit; heil het volk, wiens God de Eeuwige is.

Psalm 145. Loflied van David. Ik wil U verheffen, mijn God, o Koning! en Uwen naam zegenen immer en eeuwig. Elken dag wil ik U zegenen en loven Uwen naam immer en eeuwig! Groot is de Eeuwige en zeer geprezen, en Zijne grootheid is ondoorgrondelijk! Geslacht na geslacht roemt Uwe werken en Uwe machtige daden verkondigen zij. De schoonheid van de heerlijkheid Uwer majesteit, en de verhalen Uwer wonderdaden wil ik bespreken. Over de macht Uwer eerbiedwekkende daden spreekt men, en Uwe grootheid — ik wil haar verhalen. De herinnering aan Uwe groote goedheid doen zij als een bron opwellen en wegens Uwe gerechtigheid jubelen zij. Genadig en barmhartig is de Eeuwige, langmoedig en groot in genade! Goed is de Eeuwige voor allen, en Zijne barmhartigheid strekt zich uit over al Zijne werken. Al Uwe werken, o Eeuwige, danken U en Uwe vromen zegenen U. De heerlijkheid van Uw koningschap vermelden zij, en Uwe almacht spreken zij uit; ten einde den menschenkinderen Zijne machtige daden bekend te maken en de heerlijkheid van de schoonheid van Zijn koningschap. Uw koningschap is een koningschap van alle eeuwigheid, en Uwe heerschappij over alle geslachten. De Eeuwige steunt alle vallenden, en richt op alle gekromden. Aller oogen richten zich vol hoop op U, en Gij geeft hun hunne spijze te zijner tijd! Gij opent Uwe hand en verzadigt al wat leeft tot welgevallen. Rechtvaardig is de Eeuwige in al Zijne wegen en liefderijk in al Zijne werken. De Eeuwige is nabij voor allen, die Hem aanroepen, voor allen, die Hem in waarheid aanroepen. Hij volbrengt den wil van hen, die Hem vreezen; Hij hoort hun smeeken en helpt hen. De Eeuwige behoedt allen, die Hem beminnen; doch alle goddeloozen verdelgt Hij. Den lof des Eeuwigen moge daarom mijn mond uitspreken; en alle vleesch zegene Zijn heiligen naam immer en eeuwig! — Ook wij willen God loven van nu tot in eeuwigheid, — Halleloe-jah!

הש"ץ לוקח ס"ת בידו ואומר

ראש חֹדֶשׁ פלוני יִהְיֶה בְּיוֹם פלוני הַבָּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה:

קה"ת יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

קמה תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ* אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב־יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

* וגדלותך כתיב, ויקרי וגדולתך. * וגדול כתיב.

Op den Shabbath vóór het Wekenfeest en dien vóór den 9den Ab draagt de Voorlezer na Ashré het volgende voor:

De Vader der barmhartigheid, die in de hoogten troont, moge met Zijn machtige ontferming in barmhartigheid gedenken de braven en rechtvaardigen en volmaakten, de heilige gemeenten, die hun leven hebben opgeofferd voor de heiliging van Gods naam! Zij waren bij hun leven [door God] bemind en Hem dierbaar en lieten zich ook door den dood niet van Hem scheiden! Sneller waren zij dan arenden, krachtiger dan leeuwen, om te volvoeren den wil van hunnen Eigenaar en het verlangen van hunnen Rots! Moge onze God hen ten goede gedenken met de andere vromen uit alle tijden en in onze dagen, ten onzen aanschouwen wreken het vergoten bloed Zijner dienaren; gelijk geschreven is in de Leer van Mozes, den man Gods: Doet juichen, gij natiën! Zijn volk, want Hij zal wreken het bloed Zijner dienaren en wraak oefenen op Zijne vijanden, en Zijn volk verschaft verzoening aan Zijn aardbodem! En door Uwe dienaren, de profeten, is aldus geschreven: En Ik laat vrij, doch hun bloed laat Ik niet ongewroken, de Eeuwige toch troont te Tsion! En in de heilige Geschriften is gezegd: Waarom zouden de volkeren zeggen: waar is hun God? Moge Hij onder de volkeren ten onzen aanschouwen bekend worden, als wraak voor het vergoten bloed Zijner dienaren! Ook zegt de heilige Schrift: Want Hij, die vergoten bloed opeischt, heeft ook hen herdacht; Hij vergeet niet het geschrei der bedrukten. En nog zegt de heilige Schrift: Eens richt Hij onder de volkeren die natie, die vol is van lijken, nadat Hij zal geslagen hebben het hoofd van een machtig land, die, omdat hij dronk uit den beek aan den weg, daarom trotsch zijn hoofd verheft!

De Voorlezer neemt de Wetsrol op en zegt:

Men prijze den naam des Eeuwigen, want hoog verheven is Zijn naam alleen.

De Gemeente: **Zijne glorie is over aarde en hemel. Hij verheft den horen voor Zijn volk, tot lof voor al Zijne vromen, voor de kinderen Israël's, het volk, dat Hem nabij is; Halleloe-jah!**

Psalm 29. Een psalm van David: Kent den Eeuwige toe, gij zonen der krachten, schrijft den Eeuwige toe heerlijkheid en macht! Kent den Eeuwige toe de eer van Zijnen naam, werpt U neder vóór den Eeuwige in heilig pronkgewaad! De stem des Eeuwigen over de wateren, de God der heerlijkheid dondert, de Eeuwige over machtige wateren! De stem des Eeuwigen verheft zich in kracht, de stem des Eeuwigen verheft zich in luister. De stem des Eeuwigen breekt cederen, de Eeuwige verbrijzelt des Libanon's cederen, en laat ze huppelen gelijk een kalf, Libanon en Sirjon gelijk het jong van den Reëm! De stem des Eeuwigen splijt tot vuurvlammen! De stem des Eeuwigen doet de woestijn beven, de Eeuwige doet beven de woestijn van Kadesh. De stem des Eeuwigen doet hinden baren en ontbladert wouden, en in Zijnen tempel zegt alles: heerlijkheid! De Eeuwige troonde reeds bij den zondvloed, de Eeuwige troont nog als Koning voor eeuwig! De Eeuwige zal Zijn volk macht geven, de Eeuwige zal Zijn volk zegenen met vrede!

בשבת שלפני שבועות ולפני תשעה באב נוהגים לומר

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים · בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים · הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים
הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים · קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל
קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם · הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ · מִנְּשָׁרִים
קַלּוּ וּמֵאֲרִיוֹת גָּבְרוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֶפֶץ צוּרָם : יְזַכֵּרֵם אֱלֹהֵינוּ
לְטוֹבָה עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם · וְיִנָּקֵם בְּיָמֵינוּ לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו
הַשָּׁפוּךְ : כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים · הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם
עֲבָדָיו יִקּוֹם · וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ : וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ
הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר · וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי · וַיְ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן : וּבְכִתְבֵי
הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר · לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם · יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ
נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ : וְאוֹמֵר כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח
צַעֲקַת עֲנָיִים : וְאוֹמֵר דָּיִן בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה :
מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ :

הש"ץ לוקח ספר התורה בידו להוליכו מן הבימה ולהצניעו בהיכל ואומר

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ ·

והקהל עונים הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם : וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה
לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ :

כט מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיְ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיְ כָּבוֹד וָעֹז : הָבוּ
לַיְ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיְ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ : קוֹל יְיָ
עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל־מַיִם רַבִּים : קוֹל־יְיָ בַּכֹּחַ
קוֹל יְיָ בֶּהָדָר : קוֹל יְיָ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן :
וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים : קוֹל־יְיָ חֹצֵב
לַהֲבוֹת אֵשׁ : קוֹל יְיָ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ : קוֹל
יְיָ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד : יְיָ
לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְיָ מֶלֶךְ לְעוֹלָם : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ
אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם :

Terwijl de Wetsrol in de Arke geplaatst wordt, zegt men:

En als [de arke] rustte, zeide hij: keer terug, o Eeuwige! met de myriaden der duizenden van Israël. Begeef U, o Eeuwige! naar Uwe rustplaats, Gij en de arke Uwer macht! Uwe priesters mogen met gerechtigheid zich bekleeden en Uwe vromen jubelen! Ter wille van Uwen dienaar David wijs toch het aangezicht van Uwen gezalfde niet af! Want goede leering verschaf Ik u, verlaat dus Mijne Leer niet! Een boom des levens is zij voor hen, die aan haar vasthouden; wie haar steunt, is gelukzalig. Haar wegen zijn wegen vol liefelijkheid en al hare paden zijn vrede. Voer Gij, o Eeuwige! ons tot U terug, dan zullen wij in waarheid terugkeeren! Doe opnieuw onze dagen worden als vroeger!

Bijgevoegd-gebed voor den gewonen Shabbath en voor dien, die met het Nieuwemaansfeest samenvalt.

De Voorlezer zegt half Kaddiesh.

Wanneer ik den naam des Eeuwigen aanroep, kent dan grootheid toe aan onzen God.

o Heer! open mijne lippen, opdat mijn mond Uwen lof verkondige.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, God van Abraham, God van Izak en God van Jakob, groote, machtige en eerbiedwekkende God, Allerhoogste God! die weldoende gunsten bewijst en Eigenaar zijt van alles, en de goede daden der voorouders gedenkt en in liefde voor hunne kindskinderen den verlosser doet komen ter wille van Uwen naam;

(In de tien bekeeringsdagen zegt men:

Gedenk ons ten leven, Gij Koning, die leven wenscht, en schrijf ons in het boek des levens om Uwentwille, levende God!)

Gij Koning, die Helper en Redder en Schild zijt; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schild van Abraham!

Gij, o Heer, zijt machtig in eeuwigheid, Gij zijt het, die de dooden doet herleven, krachtig om steeds te helpen;

(Van het Slotfeest tot het Paaschfeest:

Die den wind doet waaien en den regen doet nederdalen;)

Die de levenden verzorgt met genade, de dooden doet herleven met groote barmhartigheid, die vallenden steunt en zieken geneest en geboeiden losmaakt en Uwe belofte vervult aan hen, die in het stof slapen. Wie is als Gij, Heer der machtige daden, en wie gelijkt U, Koning, die doodt, doch weer doet herleven en hulp doet ontspruiten;

בשעה שמכניסים הספר תוך ההיכל אומרים

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל : קוּמָה יְיָ
לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ : כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק
וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ : בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ :
כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ : עֵץ־חַיִּים הִיא
לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר : דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ
שָׁלוֹם : הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם :

תפלת מוסף לשבת ולשבת ור״ח.

הש״ץ אומר חצי קדיש.

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ :
אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן
גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל
לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה ׃

(בעי״ת מוסיפים זכרנו מי כמוך וכתוב בספר חיים. ואם שכח ולחתם הברכה אינו חוזר.
זָכְרֵנוּ לַחַיִּים ׃ מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים ׃ וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים ׃ לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים ׃)

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :
אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם יְיָ מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ ׃

(מן מוסף שמיני עצרת עד מוסף יום א׳ דפסח אומרים מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם ׃)

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים
וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר ׃
מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה
וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה ׃

(*In de tien bekeeringsdagen:* Wie is als Gij, Vader der barmhartigheid! die Uwe schepselen ten leven gedenkt met barmhartigheid!)

Gij zijt vertrouwbaar, dat Gij de dooden zult doen herleven; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de dooden doet herleven!

Gij zijt heilig en Uw naam is heilig en heiligen prijzen U dagelijks, Séla; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen*: heilige Koning.)

Voor den gewonen Shabbath:

Gij hebt den Shabbath ingesteld, met welgevallen zijne offers voorgeschreven, hebt zijne nadere toelichtingen als geboden verordend, evenals de orde zijner plengoffers; zij, die hem als een genot beschouwen, zullen tot in eeuwigheid eer deelachtig worden; die hem genieten, erlangen het eeuwige leven en ook zij, die woorden omtrent hem gaarne hooren, hebben het hoogste goed verkoren; reeds toen, van den Sienai af werden hun aangaande hem [dien dag] geboden gegeven en hebt Gij, Eeuwige, onze God, ons bevolen op dien dag het bijgevoegde offer voor den Shabbath naar behooren te brengen. — Moge het U, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, welgevallig zijn ons in vreugde naar ons land op te voeren en ons te planten op ons gebied, opdat wij daar vóór Uw aangezicht onze verplichte offers kunnen bereiden, de gedurige [dagelijksche] offers naar hunne orde en de bijgevoegde offers naar hun voorschrift. Ook het bijgevoegde offer van dezen Shabbathdag

Voor den Shabbath, waarop het Nieuwemaansfeest invalt:

Toen Gij Uw wereld in de oudheid hebt gevormd, hebt Gij Uw werk voleindigd op den zevenden dag; Gij hebt ons bemind en in ons welgevallen gevonden en ons verheven boven alle talen en ons geheiligd door Uwe geboden en ons doen naderen tot Uwen dienst, Gij, onze Koning! en Uwen grooten en heiligen naam over ons genoemd; Gij gaaft ons, Eeuwige, onze God! met liefde Shabbathdagen tot rust en Nieuwemaansdagen tot verzoening; doch daar wij zoowel, als onze voorouders, gezondigd hebben vóór Uw aangezicht, is onze stad verwoest, ons heiligdom eenzaam geworden, ging onze glans in ballingschap en werd alle heerlijkheid aan het huis van ons leven [onzen tempel] ontnomen en kunnen wij onze verplichtingen niet meer vervullen in het door U uitverkoren huis, in het groote en heilige huis, waarover Uw naam genoemd is, wegens de hand, die aan Uw heiligdom geslagen is. — Het zij U dan welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, ons in vreugde naar ons land op te voeren en ons te planten op ons gebied, opdat wij dáár vóór Uw aangezicht onze verplichte offers kunnen bereiden, de gedurige offers naar hunne orde en de bijgevoegde offers naar hun voorschrift. Ook de bijgevoegde offers van dezen Shabbathdag en dezen Nieuwemaansdag

(כעי"ת מוסיפים מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים · זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים ·)

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : (בעשרת ימי תשובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :)

לשבת

ע"ס תשר"ק תִּכְבְּנָתָּ שַׁבָּת, רָצִיתָ
קָרְבְּנוֹתֶיהָ · צִוִּיתָ
פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי
נְסָכֶיהָ · מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם
כָּבוֹד יְנָחֲלוּ · טוּעֲמֶיהָ
חַיִּים זָכוּ · וְגַם הָאוֹהֲבִים
דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ ·
אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ ·
וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב
בְּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת
כָּרָאוּי : יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ
בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ
וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ ·
וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ
אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ ·
הְּמִידִים כְּסִדְרָם
וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם ·
וְאֶת־מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת

לשבת וראש חדש

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כִּלִּיתָ
מִלְאַכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ
וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת
וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ
לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ
קָרָאתָ · וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים
לְכַפָּרָה · וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנָחְנוּ
וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית
מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יָקָרֵנוּ וְנָטַל כָּבוֹד מִבֵּית
חַיֵּינוּ · וְאֵין אֲנָחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת
חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתְךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל
וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי
הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ : יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ
בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת
קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ הְּמִידִים כְּסִדְרָם
וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם · וְאֶת־מוּסְפֵי
יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ

zullen wij met liefde bereiden en brengen vóór Uw aangezicht, naar het gebod van Uwen wil, zooals Gij het ons hebt voorgeschreven in Uwe leer door Uwen dienaar Mozes naar de uitspraak Uwer heerlijkheid; gelijk er gezegd is:

En op den Shabbathdag: twee schapen, onder het jaar, zonder gebrek; en twee tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, en zijn plengoffer. Dit is het Shabbathbrandoffer op elken Shabbath, behalve het gedurige brandoffer en zijn plengoffer.

(*Op het Nieuwemaansfeest*: Dit is het offer voor den Shabbath; en ook het offer van [het feest van] heden [zullen wij dan brengen], gelijk er gezegd is:)

Voor den gewonen Shabbath:

Zij verheugen zich in Uw koningschap, zij, die den Shabbath in acht nemen en hem een genot noemen, het volk, dat den zevenden dag heiligt; allen verzadigen en verlustigen zij zich in Uwe goedheid; en den zevenden dag, in hem vondt Gij welgevallen en hebt hem geheiligd; Gij bestemdet hem tot den bekoorlijkste der dagen, tot herinnering aan het scheppingswerk.

Onze God en God onzer voorouders! schep behagen in onze rust; heilig ons door Uwe geboden en laat Uwe leer ons deel zijn; verzadig ons met Uwe goedheid en verblijd ons met Uwe hulp, en reinig ons hart om U in waarheid te dienen; en doe ons, Eeuwige, onze God! in liefde en welgevallen Uwen heiligen Shabbath deel-

Voor den Shabbath waarop het Nieuwemaansfeest invalt:

En op de eerste dagen uwer maanden zult gij een brandoffer brengen voor den Eeuwige: twee jonge stieren, jonge runderen, en één ram, zeven schapen onder het jaar, zonder gebrek. En het daarbij behoorende meeloffer en hunne plengoffers, gelijk er uitgesproken is: drie tienden [van een Epha] voor elken jongen stier en twee tienden voor den ram en één tiende voor elk schaap; en wijn, naar het daarbij voorgeschreven plengoffer; ook een bok, om verzoening te doen; benevens de twee gedurige [dagelijksche] offers naar hun voorschrift.

Zij verheugen zich in Uw koningschap, zij, die den Shabbath in acht nemen en hem een genot noemen, het volk, dat den zevenden dag heiligt; allen verzadigen en verlustigen zij zich in Uwe goedheid; en den zevenden dag, in hem vondt Gij welgevallen en hebt hem geheiligd; Gij bestemdet hem tot den bekoorlijkste der dagen, tot herinnering aan het scheppingswerk.

Onze God en God onzer voorouders! schep behagen in onze rust en laat voor ons op dezen Shabbathdag deze maand beginnen ten goede en ten zegen, tot vreugde en blijdschap, tot hulp en vertroosting, tot verzorging en levensonderhoud, tot leven en vrede, tot vergiffenis van zonde en kwijtschelding van misdaad; (*in de schrikkelmaand*: en tot verzoening van misdrijf;) want Uw volk Israël hebt Gij uitverkoren boven alle natiën

הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ
עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר :

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ
עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ :

(לשבת וראש חדש זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר :)

לשבת.	לשבת וראש חדש.
יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי · כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ · זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :	וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם : וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם :
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת	יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי · כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ · זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :
	אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת־ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה · לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה · לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה · לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה · לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם · לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן (כחדש העבור וּלְכַפָּרַת פֶּשַׁע) כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָאֻמּוֹת ·

Voor den gewonen Shabbath:

achtig worden, opdat daarop mogen rusten Israël, die Uwen naam heiligen; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die den Shabbath heiligt!

Voor den Shabbath waarop het Nieuwemaansfeest invalt:

en hebt hun Uwen heiligen Shabbath bekend gemaakt en voor hen de wetten der Nieuwemaansdagen vastgesteld; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die den Shabbath en Israël en de Nieuwemaansdagen heiligt!

Schep behagen, Eeuwige, onze God, in Uw volk Israël en in hun gebed; en breng den tempeldienst terug in het binnenste van Uw huis, opdat Gij Israëls vuuroffers en hun gebed in liefde welgevallig zult aannemen, en steeds zij welgevallig de eeredienst van Uw volk Israël!

En onze oogen mogen het aanschouwen, wanneer Gij met barmhartigheid naar Tsion terugkeert; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uwe heerlijke verschijning naar Tsion terugvoert!

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, immer en eeuwig. De Rots van ons leven, het Schild onzer hulp zijt Gij voor alle geslachten! Wij danken U en verhalen Uwen lof voor ons leven, dat in Uwe hand is overgegeven, en voor onze zielen, die aan U zijn toevertrouwd, en voor Uwe wonderen, die elken dag met ons geschieden, en voor Uwe wonderbaarlijke weldaden, die ten allen tijde, des avonds, des morgens en des middags [op te merken] zijn; Gij, Algoede, Wiens barmhartigheid niet eindigt; Gij, Albarmhartige, Wiens genadebewijzen niet ophouden, — van oudsher hopen wij op U!

Bij de herhaling van het gebed, zegt de Gemeente, terwijl de Voorlezer מודים *zegt, het volgende:*

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, de God van alle vleesch, onze Vormer, de Vormer van het Scheppingswerk; lof en dankzegging [brengen wij] Uwen grooten en heiligen naam, dat Gij ons hebt doen leven en doen voortbestaan! Zoo moogt Gij ons laten leven en ons laten voortbestaan en onze ballingen verzamelen naar de voorhoven van Uw heiligdom, om Uwe geboden in acht te nemen en Uwen wil te volbrengen en U van ganscher harte te dienen; [wij danken U ervoor] dat wij U kunnen danken; geloofd zij de God der dankzeggingen!

(*Op Chanoekka zegt men*: 'Al Hanissiem (*blz.* 36).

En voor dit alles worde Uw naam, onze Koning! steeds geloofd en verheven immer en eeuwig;

(*In de tien bekeeringsdagen*:

En schrijf in voor een goed leven al de leden van Uw verbond!)

En alle levende wezens zullen U danken, Séla! en Uwen naam in waarheid loven, o God, onze hulp en onze bijstand, Séla! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, Wiens naam „de Algoede" is en Wien het past te danken!

לשבת.

קָדְשֶׁךָ · וְיָנוּחוּ בָהּ
יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת :

לשבת וראש חדש.

וְשַׂמֵּחַ קָדְשֶׁךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ · וְחֻקֵּי
רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ · בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי
חֳדָשִׁים :

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם · וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה
לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל
בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר
שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן :

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד · צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן
יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר ·
נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ ·
עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל
נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל
נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל
נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם הַטּוֹב כִּי
לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ ·

(בחנוכה אומרים על הנסים בדף ל"ו).

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד ·

(בעשרת ימי תשובה וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים (כָּל) בְּנֵי בְרִיתֶךָ ·)

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ
וְעֶזְרָתֵנוּ סֶּלָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת :

Bij het herhalen van het gebed zegt de Voorlezer:

Onze God en God onzer voorouders! Zegen ons met den in Uwe leer uitgesproken drievoudigen zegen, die voorgeschreven is door de hand van Uwen dienaar Mozes en uitgesproken door den mond van de priesters Aharon en zijne zonen, gelijk er gezegd is: De Eeuwige zegene u en behoede u. De Eeuwige doe Zijn aangezicht voor u lichten en zij u genadig. De Eeuwige wende Zijn aangezicht tot u en verleene u vrede!

Geef vrede, heil en zegen, gunst en genade en barmhartigheid ons en gansch Uw volk Israël; zegen, onze Vader! ons allen te samen met het licht van Uw aangezicht! Want met het licht van Uw aangezicht hebt Gij ons gegeven, Eeuwige, onze God, de leer des levens en de liefde tot genade en welwillendheid, en zegen en barmhartigheid, en leven en vrede; o, moge het goed zijn in Uwe oogen, om Uw volk Israël in elken tijd en elk uur te zegenen met Uwen vrede!

(*In de tien bekeeringsdagen*:

In het boek van leven, zegen en vrede en ruim levensonderhoud mogen wij herdacht en opgeschreven worden voor Uw aangezicht, wij zoowel als geheel Uw volk, het huis Israëls, tot een goed leven en tot vrede; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schepper van den vrede!)

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uw volk Israël zegent met vrede.

Mijn God! bewaar mijn tong voor kwaad en mijne lippen voor het spreken van bedrog; moge mijne ziel zwijgen tegenover hen, die mij vloeken, en moge mijne ziel tegenover ieder zoo nederig zijn als het stof! Open mijn hart in Uwe leer en moge mijne ziel Uwe geboden najagen! En allen, die kwaad tegen mij beramen, o, verijdel spoedig hun plan en vernietig hunne gedachten! Doe het ter wille van Uwen naam, doe het ter wille van Uwe rechterhand, doe het ter wille van Uwe heiligheid, doe het ter wille van Uwe leer! Opdat de door U beminden gered worden, help met Uwe rechterhand en verhoor mij! Mogen tot welgevallen zijn de uitspraken van mijn mond en de overdenkingen mijns harten voor U, o Eeuwige, mijn Rots en mijn Verlosser. Hij, die vrede sticht in Zijne hoogten, Hij behoude den vrede voor ons en geheel Israël; zegt hierop: Amen!

Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, dat het heiligdom spoedig, in onze dagen herbouwd worde, en maak Uwe leer tot ons deel. En daar zullen wij U in eerbied dienen, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid. Dan zal den Eeuwige aangenaam zijn het offergeschenk van Juda en Jerusalem, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid.

בחזרת התפלה אומר הש"ץ

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי
משֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאֲמוּר :
יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם
לְךָ שָׁלוֹם : (עונים כֵּן יְהִי רָצוֹן)

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל
כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר
פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת
חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ
אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ .

(בעשרת ימי תשובה

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם . בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם :)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם :

אֱלֹהַי נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי
תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה : פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ
וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר
עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשַׁבְתָּם . עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ . עֲשֵׂה לְמַעַן
יְמִינֶךָ . עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ . עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ . לְמַעַן
יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי : יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי
וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי : עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא
יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ : וְשָׁם נַעַבְדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים
קַדְמֹנִיּוֹת : וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת :

Bij de herhaling van het gebed, begint de Voorlezer na מחיה המתים *aldus*:

Wij willen Uwe macht en Uwe heiligheid uitspreken, naar de wijze, waarop die uitgesproken wordt door de vergaderde heilige Serafiem, die Uwe heiligheid in het [hemelsche] heiligdom verkondigen; zooals er geschreven is door Uwen profeet: En de een riep den ander toe en zeide: (*De Gemeente:*) Heilig, heilig, heilig is de Eeuwige, Tsebaoth, Zijne heerlijkheid vervult de gansche aarde! (*De Gemeente en daarna de Voorlezer:*) Van Zijne heerlijkheid is de wereld vervuld; Zijne dienaren vragen elkander: waar is de [eigenlijke] verblijfplaats Zijner heerlijkheid? Zij, die tegenover hen staan, zeggen: geloofd! (*De Gemeente:*) Geloofd zij de heerlijkheid des Eeuwigen op hare plaats! (*De Gemeente en daarna de Voorlezer:*) Van Zijne verblijfplaats wende Hij Zich in barmhartigheid en begenadige het volk, dat des morgens en des avonds de eenheid van Zijn naam uitspreekt, en steeds elken dag tweemaal met liefde zegt: Hoor! (*De Gemeente:*) Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is eenig! (*De Gemeente en daarna de Voorlezer:*) Eenig is Hij, onze God, Hij is onze Vader, Hij is onze Koning, Hij is onze Helper; moge Hij in Zijne barmhartigheid ons ten tweedenmale voor de oogen van al, wat leeft, laten hooren: om U tot God te zijn! (*De Gem.:*) Ik ben de Eeuwige, uw God!

Op eenen Shabbath, waarop Ofan *gezegd is, wordt een der onderstaande met* Elohéchem *beginnende stukken hier ingevoegd.* *)

(*De Voorlezer:*) En in Uwe heilige woorden is aldus geschreven: (*De Gem. en daarna de Voorl.:*) De Eeuwige zal dan in eeuwigheid regeeren, Uw God, o Tsion, door alle geslachten; Halleloe-jah!

(*De Voorlezer:*) Alle geslachten door willen wij Uwe grootheid verkondigen en in alle eeuwigheid Uwe heiligheid uitspreken, en Uw lof, o onze God, zal nimmer uit onzen mond wijken tot in eeuwigheid, want een groote en heilige God en Koning zijt Gij; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen:* heilige Koning).

---

*) *Op den Shabbath, waarop het Nieuwemaansfeest invalt:*

Uw God late Zijne zon stralen in het zevenvoud van hare kracht, moge de maan bij hare vernieuwing stralen gelijk de zon; [1]) dan moge de Nieuwemaansdag, als hij weder heilig verklaard wordt, opnieuw zijne verzoenende werking doen, zoodat die dag weder zijne functie verricht en men aanschouwt de heiligheid van Gods Majesteit, op elken terugkeerenden Nieuwemaansdag en op elken nieuwen Shabbathdag. — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

Op een Shabbath, waarop eene besnijdenis plaats heeft:

Uw God ben Ik, Ik gedenk het verbond [der besnijdenis]; zie, Ik zend voor Israëls rest hem, [den profeet Elia, den bondsengel] die eens zich schuil hield in het dal Kerieth [2]), (die voor zich uit alles schoonvegen en moedwil uitroeien zal;) om heil en vrede te verkondigen op het einde der dagen; dan mogen allen, met wie het verbond is gesloten, weten, dat Hij het is, die verkondigt aan Tsion: Uw God regeert, gij glansrijk stralende! — (*De Voorlezer:* En in Uwe heilige woorden enz.)

הש"ץ חוזר התפלה בקול, ואומר קדושת **נעריצך**.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ
בַּקֹּדֶשׁ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ · וְקָרָא זֶה אֶל זֶה
וְאָמַר · קו"ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ : ח' כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה
מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְעָמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ : קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ
מִמְּקוֹמוֹ : ח' מִמְּקוֹמוֹ הוּא יֶפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים
שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים :
קו"ח שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד : ח' אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ
הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ · וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו
שֵׁנִית לְעֵינֵי כָל־חָי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים : קו"ח אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם :

בשבתות שאומרים **אופן** מוסיפים כאן **אלהיכם** (הנדפסים למטה).

ח' וּבִדְבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר : קו"ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ
צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ :

חזן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ
מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : (בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :)

לשבת ראש חדש.

אֱלֹהֵיכֶם יַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ · שִׁבְעָרִים כִּגְבוּרָתוֹ · הַמְרַחֵם כְּהִתְחַדְּשׁוֹ · כְּשֶׁמֶשׁ
זְרִיחָתוֹ · וְהַחֲדֵשׁ כְּהִתְקַדְּשׁוֹ · לְהַדֵּשׁ כְּפָרָתוֹ · דָּת הַיּוֹם לְשַׁמְּשׁוֹ ·
חֲזוֹת קְדֻשַׁת שְׁכִינָתוֹ · מְהֵרָה חֹדֶשׁ כְּחָדְשׁוֹ · וּמְהֵרָה שַׁבָּת כְּשַׁבַּתּוֹ : הש"ץ ובדברי קדשך

לשבת ברית מילה.

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי זוֹכֵר הַבְּרִית · הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לִשְׁאֵרִית · אֵת־נִסְתָּר בְּנֶחָל
בְּרִית · (וּפְנָה לְפָנָיו וָרֹן יַכְרִית) · לְבַשֵּׂר טוֹב וְשָׁלוֹם בְּאַהֲרִית · יֵרָעוּ
זֹאת כָּל־כְּרוּתֵי בְרִית · אוֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהַיִךְ וְהוֹרִית : הש"ץ ובדברי קדשך

---

[1]) Vgl. Jes. 30,26; waar voor de toekomst aan de hemellichamen grootere glans wordt toegezegd. Vgl. Jes. 66,23. [2]) Vgl. I Kon. 17,3.

De Voorlezer vervolgt de herhaling van het gebed en zegt Kaddiesh Thithkabbal; daarna wordt het gebed aldus voortgezet:

Niemand is als onze God, niemand is als onze Heer, niemand is als onze Koning, niemand is als onze Helper! Wie is als onze God, wie is als onze Heer, wie is als onze Koning, wie is als onze Helper? Laat ons danken onzen God, laat ons danken onzen Heer, laat ons danken onzen Koning, laat ons danken onzen Helper! Geloofd zij onze God, geloofd zij onze Heer, geloofd zij onze Koning, geloofd zij onze Helper! Gij zijt onze God, Gij zijt onze Heer, Gij zijt onze Koning, Gij zijt onze Helper! — Gij zijt het, voor Wien onze voorouders het reukwerk van specerijen in rook deden opgaan!

De samenstelling van het reukwerk: balsem, zeenagel, galbanum en wierook ieder tot een gewicht van 70 Mané. Mirre en kassia, halm-dunne nardus en saffraan, ieder tot een

---

Op den Shabbath, waarop de afdeeling Beréshieth *gelezen wordt:*

Uw God zal eens Zijnen dienaar [Israël] verstand schenken, dan zal Zijn zetel gevestigd zijn als van den beginne; Hij zal de stad op hare puinhoopen herbouwen en het paleis [den tempel] herstellen en [den breuk van] Zijn altaar heelen om de plaats der plengoffers te herstellen; zal de maagd van Israël vrijlating toeroepen, zoodat zij vrij zal zijn; zie, dan zal de kracht van Zijn toorn Zijne tegenstanders verstrooien als met een alles tot zwijgen brengenden, scherpen wind, en zal Hij regeeren over het volk, dat den Shabbath der wereldschepping in acht neemt. — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

Op den Shabbath van het Inwijdingsfeest:

Uw God zendt eens Zijnen gezalfde, die zich siert met den gordel van rechtvaardigheid en trouw; die den booswicht doodt door den staf van zijnen mond, den vijand te gronde richt; [1]) zoodat men wegens de wonderen geheel Hallel zal uitspreken, daar men ['Esau] thans den jongeren broeder [Jakob-Israël] niet meer tot slaaf maakt; nieuwe kennis doet Hij dan ontstaan, zoodat men zijn oor neigt om te luisteren en het niet meer zwaar maakt [om niet te hooren] [2]); den glans van het bekoorlijke heilige gebied zal Hij herstellen en ons ten deel doen vallen, dan zullen wij zingen den psalm van David tot inwijding van den tempel. — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

Op den Shabbath na den 9den Ab:

Uw God zal ten tweeden male Zijne hand uitstrekken om uwe verstrooiden te verzamelen; zal den tijd verhaasten, waarop men zal zeggen: „gaat heen uit uwe boeien!" Hij zal Zijnen bondsengel [Elia] zenden om uw hart [tot Hem] terug te brengen [3]); baant voor hem den weg, zoodat de kromming tot een rechten weg wordt, — en Hij zal u naar Zijne stad verzamelen; gij, die den Shabbath in acht neemt, hij is een verbond tusschen Hem en u; looft Zijnen naam en gunt u geen zwijgen; zoo waar Zijn heilig aandenken leeft! „troost," spreekt eens uw God; „want Ik ben uw Koning en zal over u regeeren!" — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

---

[1]) Vgl. Jesaja 11,4—8. [2]) Vgl. Jes. 6,10. [3]) Vgl. Mal'achi 3,23 en 24.

אחר התפלה אומר קדיש תתקבל ואז אומרים אין כאלהינו.

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ · אֵין כַּאדוֹנֵינוּ · אֵין כְּמַלְכֵּנוּ · אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ :
מִי כֵאלֹהֵינוּ · מִי כַאדוֹנֵינוּ · מִי כְמַלְכֵּנוּ · מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ :
נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ · נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ · נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ · נוֹדֶה
לְמוֹשִׁיעֵנוּ : בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ · בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ · בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ ·
בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ · אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ · אַתָּה
הוּא מַלְכֵּנוּ · אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ
לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים :
פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה · מִשְׁקַל
שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה · מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם

לשבת בראשית.

אֱלֹהֵיכֶם יַשְׁפִּיל עַכְבּוֹ יִפֹּן פִּכְאוֹ כְּמֵרֹאשִׁית · הָעֵר עַל תִּלָּהּ יִבְנֶה וְאַרְמוֹן
יָשִׁית · וּמִזְבְּחוֹ יַרְפֵּא וּמְקוֹם נִסּוּךְ לְהָשִׁית · דְּרוֹר יִקְרָא לָעִבְרִיָּה
הֵיוֹתָהּ חָפְשִׁית · הִנֵּה חָזָק וַעֲמוֹ קָמָיו יָפִין חֲרִישִׁית · יִמְלֹךְ עַל עַם שׁוֹמֵר
שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית : הש"ץ ובדברי קדשך

לשבת חנוכה.

אֱלֹהֵיכֶם יִשְׁלַח מְשִׁיחוֹ אֵזוֹר צֶדֶק וְהָאֱמוּנָה יַרְכִּיד · הָרָשָׁע יָמִית בְּשֵׁבֶט פִּיו
אוֹיֵב יַאֲבִיד · וְעַל הַנִּסִּים הַלֵּל לְגִמּוֹר צָעִיר מֵהַעֲבִיד · דֵּעָה חֲרָשָׁה
יְחַדֵּשׁ הַשּׁוֹת אָזֶן מֵהַכְבִּיד · הֲדַר חֻמְרַת זְבוּל קֹדֶשׁ יְקוֹמֵם וַיַּזְכִּיד · וְנָשִׁיר
מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד : הש"ץ ובדברי קדשך

לשבת נחמו.

אֱלֹהֵיכֶם יוֹסִיף יָדוֹ לִקְבֹּץ נִפּוּצוֹתֵיכֶם · הָעֵת יָחִישׁ לֵאמֹר צְאוּ מֵאֲסוּרֵיכֶם ·
וּמַלְאָךְ בְּרִיתוֹ יִשְׁלַח לְהָשִׁיב לְכַבְכֶם · דַּרְכּוֹ פַּנּוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר
וּלְעִירוֹ יְקַבְּצָכֶם · הַשּׁוֹמְרִים שַׁבָּת בְּרִית הִיא בֵּינוֹ וּבֵינֵיכֶם · בָּרֵכוּ שְׁמוֹ וְאַל
תִּהְגּוּ דָמִי לָכֶם · חַי זֶכֶר קָדְשׁוֹ נַחֲמוּ יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם · כִּי אֲנִי הוּא מַלְכֶּכֶם
וְאָמְלֹךְ עֲלֵיכֶם : הש"ץ ובדברי קדשך

gewicht van 16 Mané. Costus 12 Mané, specerijbast drie, en kaneel 9 Mané. Loog van Carshiena 9 Kab, wijn van Cyprus drie Sea en drie Kab; en indien men geen wijn van Cyprus heeft, neemt men zeer ouden witten wijn. Zout van Sedom een vierde (van een Kab), een weinig van het kruid Ma'alé 'Ashan (dat den rook doet opstijgen). Rabbie Nathan zegt: ook een weinig hars van den Jordaan. — Indien men er honig heeft ingedaan, heeft men het ongeschikt gemaakt voor offergebruik; en indien men een van al zijne specerijsoorten er aan laat ontbreken, is men den dood schuldig. Rabban Shim'on, de zoon van Gamlieël, zegt: de balsem is niet anders, dan de hars, die van den balsemstruik afdruipt. — De loog van Carshiena dient om daarmede den zeenagel af te spoelen, opdat deze schoon zij. De wijn van Cyprus dient om daarin den zeenagel te weeken, opdat hij sterk van geur zal zijn. Hiervoor zoude immers ook urine geschikt zijn? doch men brengt uit eerbied geen urine in het voorhof.

De liederen, die de Levieten zeiden in den tempel: op den eersten dag [der week] zeiden zij [Psalm 24, die begint met de woorden:] „Den Eeuwige behoort de aarde en wat haar vult, de wereld en die haar bewonen!" Den tweeden dag zeiden zij [Psalm 48]: „Groot is de Eeuwige en zeer geprezen in de stad van onzen God, Zijnen heiligen berg!" Den derden dag zeiden zij [Psalm 82]: „God plaatst zich in de gemeente Gods, te midden van rechters houdt Hij gericht!" Den vierden dag zeiden zij [Psalm 94]: „God der wraakneming, Eeuwige, God der wraakneming, doe Uwen glans stralen!" Den vijfden dag zeiden zij [Psalm 81]: „Laat jubeltoon klinken voor God, onze Sterkte; juicht voor den God van Jakob!" Den zesden dag zeiden zij [Psalm 93]: „De Eeuwige is nu Koning, heeft Zich met hoogheid bekleed, bekleed heeft Zich de Eeuwige, met macht Zich omgord; nu staat ook vast de wereld, wankelt niet meer!" Op Shabbath zeiden zij [Psalm 92]: „Zangpsalm voor den Shabbathdag"; een zangpsalm namelijk ook voor de toekomst, die komen zal, voor den dag, die geheel Shabbath en rust zal zijn, voor het eeuwige leven!

Rabbie Eli'ezer zeide uit naam van Rabbie Chaniena: de leerlingen der wijzen [de wetgeleerden] vermeerderen den vrede in de wereld, want er is gezegd: Indien al uwe zonen leerlingen des Eeuwigen zijn, dan zal groot zijn de vrede uwer zonen; lees [verklaar] niet: BOnajich (uwe zonen), maar BOUnajich (uwe opbouwers). Groote vrede [valt ten deel] aan hen, die Uwe leer beminnen, hun ligt geen struikelblok in den weg. Vrede heersche binnen uwe muur, welvaart in uwe paleizen!

מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה · הַקִּשְׁטִ שְׁנֵים עָשָׂר ·
וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה · וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה · בְּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה
קַבִּין · יֵין קַפְּרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא · וְאִם אֵין לוֹ יֵין
קַפְּרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק : מֶלַח סְרוֹמִית רְבַע (הַקַּב)
מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא · רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־
שֶׁהוּא · וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ · אִם חִפֵּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ
חַיָּב מִיתָה : רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר · הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא
שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף : בְּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת
הַצִּפָּרֶן · כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה : יֵין קַפְּרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפָּרֶן
כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה : וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין
מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד :

סוף מס׳ תמיד ומס׳ סופרים פו״ח.

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ : בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן
הָיוּ אוֹמְרִים · לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ :
בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים · גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר
קָדְשׁוֹ : בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים · אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב
אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט : בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים · אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת
הוֹפִיעַ : בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים · הָרִנִּינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ
לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב : בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים · יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ
יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט : בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים ·
מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת : מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא · לְיוֹם
שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים :

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא · תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים
שָׁלוֹם בָּעוֹלָם · שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם
בָּנָיִךְ · אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ : שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי
תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל : יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ :

Ter wille van mijne broeders en mijne vrienden wil ik u den vrede wenschen! Ter wille van het huis van den Eeuwige, onzen God, wil ik goeds voor u afbidden! De Eeuwige geve Zijn volk macht, de Eeuwige zegene Zijn volk met vrede!

Op ons rust de plicht den Heer van het heelal te prijzen, te verheerlijken den Vormer van het Scheppingswerk, dat Hij ons niet heeft doen worden gelijk de volkeren der landen en ons niet heeft gelijkgesteld met de geslachten der aarde, dat Hij namelijk ons deel niet heeft doen gelijken op het hunne, en ons lot op dat van hunne menigte [1]). — Wij immers knielen en werpen ons neder en spreken onzen dank uit voor den Koning aller Koningen, den Heilige, geloofd zij Hij, — die den hemel uitspant en de aarde grondvest, Wiens heerlijke verblijfplaats is in den hemel van boven, en Wiens machtige verschijning in de hoogste hoogten is. Hij is onze God, niemand anders; onze Koning in waarheid, er is geen buiten Hem; gelijk in Zijne leer geschreven is: en gij zult heden weten en u ter harte nemen, dat de Eeuwige God is in den hemel boven, en op aarde beneden, niemand anders!

Daarom hopen wij op U, Eeuwige, onze God, om spoedig de heerlijkheid Uwer macht te mogen aanschouwen, dat Gij de gruwelijke schijngoden zult doen verdwijnen van de aarde en de nietswaardige afgoden zullen worden uitgeroeid, zoodat Gij de wereld volmaakt doet zijn door de heerschappij des Almachtigen en alle vleeschelijke wezens Uwen naam aanroepen; dat Gij tot U richt alle booswichten der aarde, zoodat erkennen en weten alle bewoners der wereld, dat voor U zich behoort te buigen elke knie, bij U behoort te zweren elke tong! Mogen zij voor U, Eeuwige, onze God, knielen en nedervallen en de majesteit van Uwen heerlijken naam erkennen, en mogen allen op zich nemen het juk Uwer regeering, zoodat Gij Koning over hen zijt, spoedig voor eeuwig en immer! Want U behoort de regeering en tot in eeuwige tijden zult Gij in heerlijkheid Koning zijn; gelijk in Uwe leer geschreven is: „De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig." En er is gezegd: „Dan zal de Eeuwige Koning zijn over de geheele aarde, op dien dag zal de Eeuwige eenig zijn en Zijn naam eenig!"

Hier wordt door iemand, die een zijner beide ouders verloren heeft,
Kaddiesh *gezegd.*

En nu, moge de kracht van mijn Heer zich groot toonen, gelijk Gij gesproken hebt, zeggende: —
Gedenk Uwe barmhartigheid, o Eeuwige, en Uwe genadebewijzen, want sinds alle eeuwigheid zijn zij.

Moge Zijn groote naam in zijne grootheid en heiligheid erkend worden in de wereld, die Hij naar Zijnen wil geschapen heeft;

לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ : לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם :

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא
עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא
שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם · וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אֶרֶץ וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים : הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד · אֱמֶת
מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל
לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת
אֵין עוֹד :

עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ · לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ
לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן · לְתַקֵּן
עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ · לְהַפְנוֹת
אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ · יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל · כִּי לְךָ
תִכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן : לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ
וְיִפֹּלוּ · וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יָקָר יִתֵּנוּ · וְיִקַּבְּלוּ כֻלָּם אֶת עוֹל
מַלְכוּתֶךָ · וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד · כִּי הַמַּלְכוּת
שֶׁלְּךָ הִיא · וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד · כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ
יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד : וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ
בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד :

קדיש יתום.

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר :
זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה :
יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ

[1]) Vgl. Jeremia 10,19: „Niet als dezen is het deel van Jakob, want [zijn God] is de Schepper des heelals."

moge Hij Zijn koninkrijk weder vestigen tijdens uw leven en in uwe dagen en tijdens het leven van gansch het huis Israël's, spoedig, in nabijzijnden tijd; zegt: Amen!

Gemeente: Amen! Zijn groote naam worde gezegend immer en in alle eeuwigheid!

Gezegend en geprezen en geroemd en verhoogd en verheven en verheerlijkt en vereerd en geloofd zij de naam van den Heilige, geloofd zij Hij, — verre boven alle zegeningen en liederen, lofzangen en vertroostingen, die in de wereld worden uitgesproken; zegt: Amen! *)

Gemeente: De naam des Eeuwigen zij geloofd, van nu tot in eeuwigheid!

Moge van uit den hemel groote vrede en leven komen over ons en over gansch Israël; en zegt: Amen!

Gemeente: Mijne hulp gaat uit van den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde!

Hij, die vrede sticht in Zijne hoogten, Hij behoude den vrede over ons en over gansch Israël; en zegt: Amen!

(Te Amsterdam wordt het lied van Gods eenheid en dat van Zijne heerlijkheid, benevens Psalm 92 onmiddellijk na het morgengebed vóór de Thoralezing voorgedragen).

Zang op Gods Eenheid.

Toen [bij de Schepping] rusttet Gij op den zevenden dag, daarom hebt Gij den Shabbathdag gezegend.

Voor al, wat Gij geschapen hebt, wordt U lof gebracht; Uwe vromen zegenen U ten allen tijde:

„Geloofd zij de Eeuwige, die deze allen gevormd heeft, de levende God en Koning der eeuwigheid!"

Want van oudsher rust op Uwe dienaren de volheid van Uwe barmhartigheid en genadebewijzen.

---

*) *Bij Kaddiesh-Derabbanan wordt het volgende ingevoegd*:

Voor Israël en voor de geleerden en voor hunne leerlingen en de leerlingen hunner leerlingen, alsook voor allen, die zich met de heilige Leer bezighouden, hetzij in deze plaats of op andere plaatsen, — voor hen (en voor U) moge beschikt worden veel vrede, gunst en genade en barmhartigheid en lang leven, en overvloedig levensonderhoud en verlossing, vanwege hunnen Vader, die in den hemel is; en zegt: Amen!

וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ

קהל אָמֵן · יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (בעשי"ת וּלְעֵלָּא) מִן כָּל
בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא
וְאִמְרוּ אָמֵן : *)

קהל יְהֵי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאִמְרוּ אָמֵן :

קהל עֹשֵׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאִמְרוּ אָמֵן :

(בק"ק אמשטרדם יע"א אומרים אחר קדיש תתקבל קודם הוצאת ספר תורה
שיר היחוד ושיר הכבוד ומזמור של יום).

שיר היחוד.

אָז בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָחָתָּ · יוֹם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ :
וְעַל כָּל־פְּעֻלַּת תְּהִלָּה עֲרוּכָה · חֲסִידֶיךָ בְּכָל־עֵת יְבָרְכוּכָה :
בָּרוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם · אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם :
כִּי מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ · רוֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ :

---

*) כשאומרים **קדיש דרבנן** אחר הלמד מוכיפים זה.

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־תַּלְמִידֵי
תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־מָן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִּי בְאַתְרָא הָדֵין
וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן (ולכון) שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא
וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחָא וּפָרְקָנָא מִן קֳדָם
אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאִמְרוּ אָמֵן : יהא שלמא וכו׳

Reeds in Egypte zijt Gij begonnen bekend te maken, dat Gij verre verheven zijt

boven alle goden; toen Gij groote strafoefeningen richttet tegen hen en hunne goden!

Toen Gij vervolgens de Schelfzee kliefdet, zag Uw volk de groote macht, en vreesden zij!

Gij leiddet Uw volk, waardoor Gij U een roemrijken naam vestigdet, en Uw grootheid toondet!

En Gij spraakt met hen van uit den hemel, toen dropen ook de wolken van water. [1])

Gij kendet hun gaan in de woestijn, in een woest land, waar geen mensch was doorgetrokken.

Gij verdreeft vele volkeren en natiën, wier land zij veroverden met de moeitevol verworven rijkdommen der volken,

Opdat zij in acht zouden nemen de wetten en leeringen, de uitspraken des Eeuwigen, reine gezegden!

Zij verlustigden zich in vette weide, en uit den harden rotssteen vloeiden oliestroomen. —

Toen zij nu rust kregen [van hunne vijanden], bouwden zij Uwe heilige stad en sierden haar met Uw heiligdom;

En Gij spraakt: „Hier wil Ik gevestigd blijven tot in lengte van dagen; haar voedsel zal Ik zegenen!"

Want daar offert men rechtvaardige offers, ook Uwe priesters kleeden zich in rechtvaardigheid!

En het huis van Levie zingt lieflijke liederen U ter eere, zij jubelen en zij zingen!

Het huis Israëls, en allen, die den Eeuwige vreezen, vereeren en danken Uwen naam, o Eeuwige!

Gij hebt dus den vroegeren geslachten in hooge mate welgedaan; o, bewijs ook den lateren zulke weldaden!

O Eeuwige! verblijd U toch over ons, gelijk Gij U verblijd hebt over onze voorouders,

Zoodat Gij ons vermeerdert en weldoet; dan zullen wij U eeuwig danken, dat Gij weldaden bewijst!

O Eeuwige! herbouw spoedig Uwe stad; over haar toch is Uw naam genoemd!

Doe daarin Davids hoorn weder ontspruiten; en zetel Gij, o Eeuwige! voor altijd in haar midden!

Dan zullen wij daar wederom rechtvaardige offers slachten en zal, als in de dagen der oudheid, een U aangenaam meeloffer worden gebracht!

En zegen Uw volk door hun Uw aangezicht te doen lichten, want zij verlangen Uwen wil te volbrengen!

Volvoer dan met welgevallen ons verlangen; zie toch op ons allen, uw volk, [met liefde] neder!

Ons hebt Gij uitverkoren om een volk te zijn, dat Uw eigendom is; moge dan Uw zegen rusten op Uw volk, Séla!

---

[1]) Vgl. Ps. 68,9.

וּבְמִצְרַיִם הַחִלּוֹתָ לְהוֹרִיעַ כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ
עַל כָּל אֱלֹהִים · בַּעֲשׂוֹת בָּהֶם שְׁפָטִים גְּדֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם :

בְּבָקְעֲךָ יַם סוּף עַמְּךָ רָאוּ הַיָּד הַגְּדוֹלָה וַיִּירָאוּ :
נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לָךְ שֵׁם תִּפְאֶרֶת · לְהַרְאוֹת גְּדֻלָּךְ :

וְדִבֶּרְתָּ עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם · וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מָיִם :
יָדַעְתָּ לֶכְתָּם בַּמִּדְבָּר · בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבָר :

תָּתָּה לְעַמְּךָ דֶּגֶן שָׁמַיִם · וְכֶעָפָר שְׁאֵר וּמְצוּר מָיִם :
תִּגָּרֵשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים · יֵרְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים :

בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת · אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת :
וַיִּתְעַדְּנוּ בִּמְרֵעָה שָׁמֵן · וּמֵחַלְמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שָׁמֶן :

בְּנוֹחָם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ · וַיָּפָארוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ :
וַתֹּאמֶר פֹּה אֵשֵׁב לְאוֹרֶךְ יָמִים · צֶדֶק בָּרֶךְ אֲבָרֶךְ :

כִּי שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק · אַף כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק :
וּבֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יְזַמְּרוּ לָךְ · יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ :

בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ · יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ :
הֶטִיבוֹתָ מְאֹד לָרִאשׁוֹנִים · כֵּן תֵּיטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים :

יְיָ תָּשִׁישׁ נָא עָלֵינוּ · כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ :
אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵטִיב · וְנוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם כִּי תֵיטִיב :

יְיָ תִּבָּנֶה עִירְךָ מְהֵרָה · כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא :
וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ · וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ :

זִבְחֵי צֶדֶק שָׂמָּה נִזְבְּחָה · וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה :
וּבָרֵךְ עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ · כִּי חָפַצְתָּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ :

וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ · הַבֵּט נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ :
בְּחַרְתָּנוּ הֱיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה · וְעַל עַמְּךָ בִּרְכָתְךָ סֶלָה :

Dan zullen wij steeds Uwen lof verhalen en Uwen roemrijken naam loven!

Moge dan Uw volk met Uwen zegen gezegend worden, want wie Gij zegent, is in waarheid gezegend!

En ik, zoolang ik besta, zal ik mijnen Schepper loven, Hem zegenen, zoolang de dagen van mijn levenstaak duren!

Gezegend zij de naam des Eeuwigen in eeuwigheid, van eeuwigheid tot eeuwigheid!

Gelijk er geschreven is: Geloofd zij de Eeuwige, de God van Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid! — en het gansche volk zeide: „amen" en prees des Eeuwigen daden. Toen hief Daniël aan en zeide: De naam Gods zij geloofd van eeuwigheid tot eeuwigheid, Hij, Wien alle wijsheid en kracht is! En er is gezegd: Toen zeiden de Levieten Jeshoea', Kadmiël, Banie, Chashawneja, Sherebja, Hodija, Shebanja, Pethachja: Welaan, looft den Eeuwige, uwen God, van eeuwigheid tot eeuwigheid, en men love Uwen heerlijken naam, die verheven is boven alle zegening en lof!" En er is gezegd: Geloofd zij de Eeuwige, de God van Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid; en het geheele volk zeide: „amen! Halleloe-jah!" En er is gezegd: En David loofde den Eeuwige ten aanzien der gansche vergadering, en David zeide: Geloofd zijt Gij, Eeuwige, God van onzen vader Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid!

Zang op Gods Heerlijkheid.

(Dit stuk wordt bij geopende Arke voorgedragen).

Sommigen zeggen vooraf de volgende verzen: Ps. 24,7—10.

Heft op, gij poorten! uw hoofden, verheft u, gij overoude toegangen, opdat binnenkome de Koning der heerlijkheid! Wie is de koning der heerlijkheid? De Eeuwige, onoverwinnelijk en machtig, de Eeuwige, een held in den strijd! Heft op, gij poorten! uw hoofden, en verheft u, gij overoude toegangen, opdat binnenkome de Koning der heerlijkheid! Wie is Hij, de Koning der heerlijkheid? De Eeuwige, Tsebaoth, Hij is de Koning der heerlijkheid! Séla!

Lieflijke zangen wil ik uiten, liederen wil ik samenstellen; want naar U smacht mijne ziel!

Mijne ziel verlangt naar de beschermende schaduw van Uw hand; te kennen al Uw verborgen plannen.

Telkens wanneer ik over Uwe heerlijkheid spreek, klopt mijn hart van verlangen naar Uwe liefdeblijken.

Daarom spreek ik van Uwe voortreffelijkheid, en verheerlijk Uwen naam met liefdezangen.

וְתָמִיד נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ · וּנְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ :
וּמְבָרְכָתְךָ עַמְּךָ יְבָרֵךְ · כִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ :
וַאֲנִי בְּעוֹדִי אֲהַלְלָה בוֹרְאִי · וַאֲבָרֲכֵהוּ כָּל יְמֵי צְבָאִי :
יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם · מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם :

כַּכָּתוּב בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם · וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ : עֲנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא : וְנֶאֱמַר, וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְּתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה : וְנֶאֱמַר, בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ : וְנֶאֱמַר וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם :

שיר הכבוד.

כשפותחים ארון הקדש לאנעים זמירות יש לומר ארבע פסוקים אלו.

שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד :
מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה :
שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד :
מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה :

אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶעֱרוֹג · כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג :
נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶךָ · לָדַעַת כָּל־רָז סוֹדֶךָ :
מַגִּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ · הוֹמָה לִבִּי אֶל הוֹדֶיךָ :
עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת · וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת :

Ik zou Uw heerlijkheid verhalen? — ik heb U nooit aanschouwd!
Zou U door gelijkenis of bijnaam omschrijven? — ik ken Uw wezen niet!

Door Uwe profeten, in de vergadering Uwer dienaren liet Gij in gelijkenissen den schitterenden glans Uwer majesteit beschrijven.

Uw grootheid en Uwe almacht stelden zij voor naar de kracht Uwer werkzaamheid!

Zij gaven een beeld van U, doch niet in overeenstemming met Uw wezen; zij schetsten U naar Uwe werken!

In talrijke visioenen gaven zij uiteenloopende voorstellingen van U; toch zijt Gij één, met al die gelijkenissen!

Zij zagen aan U nu eens ouderdom, dan weder jeugd; en het haar van Uw hoofd somtijds grijs, dan weer zwart;

Ouderdom op den dag des oordeels, en jeugd ten dage van strijd; als een oorlogsheld, die strijd voert met zijn handen;

Hij plaatst dan op Zijn hoofd den helm der hulpe; dan steunt Hem Zijn rechterhand en Zijn heilige arm!

Met schitterenden dauw is Zijn hoofd bedekt; Zijne haarlokken met nachtelijke droppels.

Hij beroemt Zich op mij, want in mij schept Hij behagen; daarom is Hij mij tot een sierende kroon.

Zijn hoofd is als het zuiverste schitterende goud; op Zijn voorhoofd is Zijn heerlijke, heilige naam gegrift!

Tot hulde en eerbewijs, tot roemrijke verheerlijking vlecht Zijn volk [in zijn gebeden] Hem een krans!

Dan is Zijn hoofdhaar weer gelijk in jongere jaren, Zijn lokken golven ravenzwart!

De woning der gerechtigheid, het sieraad, waarop Hij roem droeg, — o moge Hij het tot Zijn hoogste vreugde maken!

Zijn uitverkoren volk zij een sieraad in Zijne hand, een koningsdiadeem, een luisterrijke tooi!

De beladenen, Hij droeg ze; met een kroon sierde Hij hen; omdat zij dierbaar waren in Zijne oogen, vereerde Hij hen.

Hij beroemt zich op mij en ik beroem mij op Hem; Hij is mij nabij, wanneer ik Hem aanroep!

Schitterend rood, in bloedrood gewaad, wanneer Hij den perskuip heeft getreden, als Hij van Edom terugkeert! [1])

Den knoop der Thefillien toonde Hij den bescheidene [Mozes]; voor wiens oog de verschijning Gods zichtbaar was.

Hij, die in Zijn volk behagen schept, zal bescheidenen sieren; opdat Hij, die in lofzangen troont, door hen verheerlijkt worde!

Gij, Wiens voornaamste woord „waarheid" is, die van den beginne af alle geslachten oproept, — richt Uwen blik op het volk, dat U zoekt!

Neem toch aan mijn talrijke gezangen; moge mijn jubelzang tot U naderen!

Mijn lofzang zij een kroon voor Uw hoofd, en mijn gebed worde aangenomen als reukwerk!

---

[1]) Vgl. Jes. 63,1, 2 en 3.

ע"ס א"ב

אַסַּפְּרָה כְּבוֹדֵךְ וְלֹא רְאִיתִיךְ · אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךְ :
בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ · דִּמְיָתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ :

גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ · כִּנּוּ לְתַקֵּף פְּעֻלָּתֶךָ :
דְּמוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי־יֶשְׁךָ · וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ :

הַמְשִׁילוּךָ בְּרֹב חֶזְיוֹנוֹת · הִנֵּךְ אֶחָד בְּכָל דְּמְיוֹנוֹת :
וַיֶּחֱזוּ בְךָ זְקֵנָה וּבַחֲרוּת · וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת :

זְקֵנָה בְיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב · כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב :
חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ · הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ :

טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא · וְקְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה :
יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי · וְהוּא יִהְיֶה לִי לַעֲטֶרֶת צְבִי :

כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ · וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ :
לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה · אָמַתּוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה :

מַחֲלָפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת · קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת :
נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ · יַעֲלֶה נָא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ :

סְגֻלָּתוֹ תְּהִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת · וְצָנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת :
עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְדָם · מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כְּבֹדָם :

פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו · וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו :
צַח וְאָדוֹם לְלִבּוּשׁוֹ אָדֹם · פּוֹרָה בְּרִרְכּוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם :

קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֵרָאָה לָעָנוּ · תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו :
רוֹצֶה בְּעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר · יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר :

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ דּוֹר וָדוֹר · עִם דּוֹרְשֶׁךָ דְּרוֹשׁ
שִׁית הַמּוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ · וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ :

תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת · וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת :

Moge de zang eens armen in Uwe oogen even waardig zijn, als het lied, dat bij Uw offers gezongen wordt!

Mijn lofzang stijge op tot den Alverzorger, tot den Schepper, den Voortbrenger, den Rechtvaardige, den Machtige!

Voor mijn lofzang moogt Gij mij welwillend toeknikken; neem dien [lof] voor U aan, als kostbare specerijen!

Moge dan, wat ik zeg, U aangenaam zijn; want mijne ziel smacht naar U!

(*Sommigen zeggen hier*: Wie kan uitspreken des Eeuwigen macht; kan geheel verkondigen Zijn lof!?) *Men sluit de Arke, Kaddiesh Jathom. Vervolgens zegt men Psalm* 92, *Kaddiesh Jathom.*

Als slotgebed zegt men het volgende:

De Eeuwige, onze God, zij met ons, zooals Hij met onze voorouders was; moge Hij ons niet verlaten en ons niet prijsgeven! Zoodat Hij ons hart tot Zich neige, dat wij gaan in al Zijne wegen en inachtnemen Zijne geboden en wetten en rechten, die Hij onze voorouders geboden heeft! Zoo mogen dan deze mijne woorden, die ik vóór het aangezicht des Eeuwigen als smeeking heb uitgestort, dag en nacht den Eeuwige, onzen God, nabij zijn, om te oefenen het recht van Zijnen dienaar en het recht van Zijn volk Israël, elken dag het op dien dag benoodigde. Opdat alle volkeren der aarde weten, dat de Eeuwige God is, niemand anders! O, Eeuwige! leid mij door Uwe welwillendheid juist wegens hen, die mij beloeren; effen Uwen weg voor mij! Ik — in mijn eenvoud ga ik; bevrijd mij en wees mij genadig; want ik ben alleen en ongelukkig. Mijn voet staat thans in de wijde vlakte, in volksverzamelingen wil ik den Eeuwige prijzen! De Eeuwige behoedt mij, de Eeuwige is mijn schaduw, aan mijne rechterhand! Mijne hulp komt van den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde. De Eeuwige behoede mijn uitgaan en mijn binnenkomen tot leven en tot vrede, van nu tot in eeuwigheid! Zie neder van Uwe heilige verblijfplaats, uit den hemel, en zegen Uw volk Israël en het land, dat Gij ons gegeven hebt, gelijk Gij onzen voorouders hebt toegezworen, een land, vloeiende van melk en honing! God der heerlijkheid! U wil ik wijden zang en loflied, ik wil U dienen dag en nacht. Geloofd zij de Eenige, die als éénig wordt erkend, die was, is en zijn zal! De Eeuwige, God, God van Israël, Koning aller koningen, de Heilige, geloofd zij Hij, — Hij is de levende God, de Koning, die leeft en bestaat immer en tot in alle eeuwigheid! Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig! Op Uwe hulp hoop ik, Eeuwige!

Vóórdat men het bedehuis verlaat, zegt men zittende het volgende:

Doch rechtvaardigen danken Uwen naam, braven zullen zitten vóór Uw aangezicht!

תִּיקַר שִׁירַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ · כְּשִׁיר יוּשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ :
בְּרָכָתִי תַּעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר · מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר :
וּבִבְרָכָתִי תְּנַעֲנַע לִי רֹאשׁ · וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ :
יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ · כִּי נַפְשִׁי תַּעֲרוֹג אֵלֶיךָ : סוגרין הארון.

(יש אומרים: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ :)

קדיש יתום. ואומרים מזמור שיר ליום השבת, קדיש יתום.

אחר כל התפלות יאמר זה :

יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ : לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבֹתֵינוּ : וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ : לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד : יְיָ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ : וַאֲנִי בְּתָמִי אֵלֶךְ פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי כִּי יָחִיד וְעָנִי אָנִי : רַגְלִי עָמְדָה בְּמִישׁוֹר בְּמַקְהֲלִים אֲבָרֵךְ יְיָ : יְיָ שִׁמְרִי יְיָ צִלִּי עַל יַד יְמִינִי : עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : יְיָ יִשְׁמָר צֵאתִי וּבוֹאִי לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ : אֵל הַכָּבוֹד אֶתֵּן לְךָ שִׁיר וְהַלֵּל · וְאֶעֱבָר־לְךָ יוֹם וָלָיִל : בָּרוּךְ יָחִיד וּמְיֻחָד · הָיָה הוֹוֶה וְיִהְיֶה : יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא : הוּא אֱלֹהִים חַיִּים מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים : בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ :

כשיוצא מבהכ"נ ישב מעט ויאמר :

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ :

Vervolgens, staande, met eene buiging vóór de heilige arke:

Al gaan ook alle volkeren ieder in den naam van zijnen God, — wij gaan in den naam van den Eeuwige, onzen God, immer en eeuwig! Mijne hulp komt van den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde! De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig!

Daarna begeeft men zich naar de deur en zegt, onder eene herhaalde buiging vóór de heilige arke:

O Eeuwige! leid mij door Uwe welwillendheid juist wegens hen, die op mij loeren; effen Uwen weg voor mij!

Eindelijk bij het verlaten van de synagoge, de volgende drie verzen:

Gad, benden grijpen hem aan, doch hij valt hen aan in de verzenen! David was in al zijne wegen voorspoedig, en de Eeuwige was met hem. En Noach vond gunst in de oogen des Eeuwigen!

Psalm 67. Voor den zangmeester: op Negienoth [1]); een zangpsalm. God verleene ons gunst en zegene ons; Hij doe Zijn aangezicht lichten met ons; Séla! Opdat men op aarde Uwen weg leere kennen, onder alle natiën Uwe hulp. Dat U danken volkeren, o God; dat U danken de volkeren allen. Mogen natiën zich verheugen en jubelen, want Gij zult richten volkeren met billijkheid; en de natiën op aarde, — Gij leidt hen; Séla! Dat U dus danken volkeren, o God; dat U danken de volkeren allen! De aarde gaf reeds haar opbrengst; zoo moge ons zegenen God, onze God! Moge God ons zegenen, en mogen Hem vreezen alle uiteinden der aarde!

---

[1]) Eene bekende melodie; v. a. onder muziekbegeleiding.

ואח"כ יעמוד וישתחוה מול ארון הקודש ויאמר :

כִּי כָל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם־יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד : עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :

ואח"כ ילך אל הפתח לאתוריו וישתחוה מול ארון הקודש ויאמר :

יְיָ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ :

ואח"כ כשהולך יאמר אלו ג' פסוקים :

גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב : וַיְהִי דָוִד לְכָל־דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַיְיָ עִמּוֹ : וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְיָ :

סז לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר : אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה : לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ : יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם : יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה : יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם : אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ : יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ :

לברית מילה.

Die door de vreeze voor Hem worden gesterkt [1]), zal Hij met levensdauw drenken; die de door Hem uitgesproken wet in acht nemen, in de eeuwigheid hun gebied aanwijzen, — naar het bijbelwoord: *„Ware niet Mijn verbond bij dag en bij nacht!"* [2]) Met het heilig bondsteeken bezegeld bij hunne vorming [3]), werden de grondslagen der wereld onwankelbaar gevestigd: *„de wetten van hemel en aarde* [zou Ik anders niet hebben vastgesteld]." Ook door het bloed des verbonds worden de mijnen vrijgelaten, om niet te worden overgegeven, zoodat hunne gevangenen niet langer in de put, waarin geen water is, worden geworpen [4]), want: *„dit is het teeken des verbonds, dat Ik stel."* [5]) Moge God, wanneer Hij de volkeren ieder naar zijn lot opschrijft, dit volk, dat door het verbond is geteekend, tellen om het te verheffen, zoodat *van ieder, die ten leven is opgeschreven, zal worden gezegd: heilig* [6]).

Toen Hij Zich herinnerde Zijn heilig woord aan hem [Abraham], die zijne geoefenden aanspoorde, zond Hij vooraf tot hem, om hem de blijde boodschap te brengen, Zijne dienaren, de door Hem gezegenden, Hij, God, *die het woord van Zijn dienaar en het plan Zijner engelen tot stand brengt.* [7]) Voorwaar, eerst gebood Hij hem de voorhuid te verwijderen, en toen bracht hij in reinheid voort den lieveling, den eenige, den reine, — *„Gord het zwaard aan tegen uw heup, gij held."* [8]) En toen werd hij bedacht met den op het altaar gebondene [Izak] als de vrucht van zijn lijf; en op den achtsten dag legde hij hem het zegel aan en maakte hem tot bloedbruidegom door het bloed des verbonds, *en besneed Abraham zijnen zoon Izak.* [9]) Zijne rank [Jakob], wiens beeld gegrift is op den troon van den Almachtigen God [10]), werd besneden geboren en beminde [de geboden der Thora, talrijk als] de opeengepakte lokken [11]) — *en Jakob was een vroom man, zittend in de tenten* [12]) [der Thora]. — Toen nu de hinderaar [Bil'am] naar den top van den berg kwam om zijne spruiten te verwenschen, zag hij de in zand verborgenen [13]) en sprak: „hoe zou ik vloeken," — *„wie toch telt het stof*

---

*) Het hier volgende stuk bestaat uit drieregelige verzen, wier aanvangletters alphabetisch zijn, terwijl in het vierde vers en het laatste gedeelte de naamletters van den schrijver als acrostichon zijn ingevlochten. De twee eerste regels van elk vers bestaan uit *vijf* woorden, terwijl de derde regel door een bijbelvers wordt gevormd.

De schrijver is R. ELI'EZER BEN NATHAN (ר"אב) uit Mainz, ± 4900 a. m. (1140 g. j.), schrijver van צפנת פענח, een tijdgenoot van RASHIE's kleinzonen R. Samuel b. Meier (רשב"ם) en R. Jakob Tham. (LANDSHÜT, עמודי העבודה pag. 20 vv.)

[1]) Volgens den Thalmoed (Sanhedrien 110*b*) wordt een kind door de besnijdenis het eeuwige leven deelachtig, zooals blijkt uit Ps. 88,16: *een volk, arm en bijna stervend van der jeugd af — van dat ik de vrees voor U,* Uwe geboden, *draag,* אפונה *ben ik gesterkt.* Aan dit laatste woord is hier de uitdrukking אפוני ontleend.

[2]) Jer. 33,25: *Ware niet Mijn verbond bij dag en bij nacht, dan zoude Ik*

ע"ם א"ב ובסוף חתום אליעזר ברבי נתן. *)

אֲפוּנֵי אֵימָיו בְּטַל חַיִּים לְטַלָּלָה · שֹׁמְרֵי דַת אִמְרָתוֹ עוֹלָם
לְהַגְבִּילָה · כְּאוֹמֵר אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה : בְּאוֹת
בְּרִית קֹדֶשׁ חֲתוּמִים בְּקֶרֶץ · מְשֻׁתָּתִים מוֹסְדֵי תֵּבֵל בְּלִי פֶּרֶץ ·
חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ : גַּם בְּדַם בְּרִית מְשֻׁלָּחֵי מִלְחֲנֻתָּן · בַּבּוֹר
אֵין־בּוֹ מַיִם אֲסִירֵיהֶם ו מִלְּתֵּן · זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי
נוֹתֵן : אֵל יִסְפּוֹר בְּכְתוֹב עַמִּים ו מֵחֻבְלוֹ · עִם זוּ רָשׁוּם
בְּרִית, לְעָלוֹ · כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים יֵאָמֵר־לוֹ קָדוֹשׁ :
דְּבַר קָדְשׁוֹ בְּזָכַר לְזֶרֶז חֲנִיכָיו · הַקְּדִים אֲצִלוֹ לְבַשְּׂרוֹ מִשְׁרָתָיו
וּמְבוֹרָכָיו · מְקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו : הֲלֹא
לְפָנָיו צְוָחוּ עָרְלָה לַעֲבוֹר · הוֹלִיד בְּטָהֳרָה יְדִיד וְיָחִיד וְנָבוֹר ·
חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר : וְאָז נִפְקַד בְּנֶעֱקָד פְּרִי בִטְנוֹ ·
וְלִשְׁמוֹנָה חִתְּמוֹ וּבְדַם בְּרִית חִתְּנוֹ · וַיִּמֹּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק
בְּנוֹ : זְמוֹרָתוֹ חֻקּוֹקָה בְּכֶם אֵל אֵלִים · נוֹלַד מָהוּל וְחִבֵּב קְוֻצַּת
תַּלְתַּלִּים · וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים : חֲנִיטָיו בְּבָא שִׁטִּין שֶׁפֵי
לָקוֹב · אָז רָאָה שִׁפּוּיֵי־חוֹל וּפָץ מָה־אֶקוֹב · מִי מָנָה עֲפַר

---

de wetten van hemel en aarde niet hebben ingesteld, wat de Thalmoed (Nedariem 32*a*) op het *besnijdenisverbond* laat slaan.

3) בקרץ, *bij de vorming,* eig.: *uitsnijding,* vgl. Job 33,6: מחמר קרצתי גם אני, *uit leem werd ook ik gesneden.* Voor den zin zie de vorige aanteekening.

4) Eene omwerking van het vers Zecharja 9,11. 5) Gen. 9,12.

6) Eene omzetting van Jes. 4,3. 7) Jes. 44,26.

8) Ps. 45,4. Het vers is hier natuurlijk in geheel oneigenlijken zin gebezigd, als doelende op de besnijdenis: richt uw zwaard op uwe heup, om u te besnijden (Jalkoet I,81). Dat ירך op de besnijdenis kan doelen, blijkt uit RASHIE Gen. 24,2 e. a. p.

9) Gen. 21,4. 10) Ber. Rab. 68, Choellien 91,*b*.

11) Het eerste versdeel van Hoogl. 5,11 wordt in Jalkoet t. p. toegepast op de Thora; onze dichter ontleent daarom ook zijn beeld voor de Thora aan dit vers. Misschien ligt in תלתלים ook eene toespeling op de bekende uitdrukking: תלי תלים של הלכות, geheele *groepen* van bepalingen.

12) Gen. 25,27. Midrash ziet nl. in de אהלים, hier genoemd, de leerscholen van Shem en 'Eber, waar Jakob zich langen tijd zou hebben opgehouden om met de oude overgeleverde leerstellingen aangaande God enz. bekend te worden.

13) De afgesneden voorhuiden der Israëlieten, die in zand waren gelegd en zijn gezichtsveld geheel vulden.

van Jakob." [1]) Ze te verbergen in zand is daarom een wel onderzochte en volkomen wet van Hem, die het zand tot grens stelde voor de zee, als een eeuwige wet; *Hij stelde het Jakob tot wet, Israël tot eeuwig verbond.* De bewoners van Noph [2]) deden het verbond van mijn teeken ophouden, tot de tijd hunner bedenking kwam, om uit te trekken en hen te bevrijden, [3]) „*alleen de stam Levie*" [4]) [stoorde zich aan dit bevel niet]; — Daarom zegende hem de man Gods met het verpletteren [zijner haters] [5]), en prees hem de profeet [6]) [en zegde hem toe], dat hij nimmer zou worden vergeten, [met de woorden]: „*Mijn verbond was met hem, het leven en de vrede.*" Hij [Mozes] had zijnen eerstgeborene niet besneden en werd daarom [door den doodsengel] opgeëischt in het nachtverblijf, hadde niet de ijverige, [door schoonheid en deugd] zich onderscheidende [Tsippora] een scherpen steen genomen *en afgesneden de voorhuid van haar zoon.* [7]) „Uit harden dienst heb Ik u bevrijd door de braafheid uwer volmaakte vaderen, toen uwe alruinen geur gaven en uwe wijngaarden bloeiden [8]) *en Ik bij u langs ging en u zag, wentelend in uwe beide bloedsoorten.* [9]) Uw leven heb Ik gespaard, toen Ik alle eerstgeborenen sloeg [10]); doordien Ik aan uwe deuren het teeken liet aanbrengen, zoudt gij in het leven blijven; *en Ik zeide tot u: „door uw bloed zult gij leven.*" [11]) Als loon, voor de dienstbaarheid dienden de [gouden] spangen met de zilveren stippen [12]); ten einde hare [Israëls] vlerken in goudglans te meer schitterend te maken, werden *de vleugelen der duif met zilver bedekt.* [13]) De Allerhoogste heeft wegens het besnijdenis-verbond den zeetong drooggemaakt [14]), en deze zaken zijn in een duidelijk sprekend bijbelvers neergelegd: „[Dankt] *Hem, die de zee kliefde voor de besnedenen.*" [15]) Zij werden weerhouden en lieten, wegens de moeilijkheden der reis, na, zich te besnijden, terwijl zij in de woestenij op weg gingen, *geheel het volk, dat in de woestijn tijdens de reis was geboren.* [16]) Toen echter [Mozes'] dienaar Jehoshoea' en het volk

---

[1]) Num. 23,10, waarbij עפר ook opgevat wordt als zinspeling op het zand, waarin de voorhuiden waren gelegd. Zie Jalkoet, Numeri N°. 766; Pirké R. Eli'ezer, 29.

[2]) Noph, een der voornaamste steden van Egypte, waarsch. Memphis.

[3]) Naar aanleiding van Ez. 16,6 verhaalt Midrash, dat vóór den uittocht uit Egypte de Israëlieten zich besneden; vgl. Jos. 5,5.

[4]) Num. 1,49. Vgl. Shemoth Rabba, 19.

[5]) Op de aangehaalde plaats brengt Midrash de woorden door Mozes, den „man Gods" (Ps. 90,1) tot Levie gesproken, Deut. 33,8—11, in verband met Levie's handhaving der besnijdenis. „*Omdat zij Uwe woorden inachtnamen en Uw verbond beschermden, ... verpletter de lendenen van hen, die tegen hem opstaan enz.*

[6]) Malachie, op de straks aan te halen plaats, Malachie 2,5.

[7]) Ex. 4,24 en 25, naar ééne opvatting in Midrash. משונה, wordt Tsippora genoemd, naar de opvatting, die in de woorden אשה כשית (Num. 12,1) eene toespeling op hare bijzondere schoonheid en deugdzaamheid ziet.

יַעֲקֹב : טָמוּן בְּחוֹל חוֹק נִדְרָשׁ וּמְשֻׁלָּם · חוֹל גְּבוֹל וְ לַיָּם
שָׁם חָק־עוֹלָם · וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם :
יוֹשְׁבֵי נוֹף חִדְלוּ בְּרִית תָּוִי · עַד זְמַן פְּקֻדָּתָם לָצֵאת לְהַרְוִי ·
אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי : כַּאֲשֶׁר אִישׁ הָאֱלֹהִים בֵּרַכוֹ לַהֲלוֹם · וְנָבִיא
קִלְסוֹ לְבַל לֶעָלֵם לְעֵילוֹם · בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם :
לֹא מָל בְּכוּרוֹ וְנִתְבַּקֵּשׁ בְּמִלּוֹנָה · לוּלֵי לָקְחָה צֹר זְרִיזָה וּמְשֻׁנָּה ·
וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ : מִפֶּרֶךְ הִדְרַרְתִּיךְ בְּכוֹשֶׁר דְּוֹרֵיךְ
תְּמִימֵיךְ · כְּנָתְנוּ רֵיחַ דּוֹדָאֵיךְ וְסָמְדוּ כְּרָמֵיךְ · וָאֶעֱבוֹר עָלַיִךְ
וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ : נַפְשֵׁךְ הֶחֱיֵיתִי כָּל בְּכוֹר בְּמִחְיֵי ·
בְּתָוֵיתִי עַל פְּתָחַיִךְ תָּיו תִּחְיִי · וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי : שְׁכַר
שִׁעְבּוּד תּוֹרִים וּנְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף · בְּגִין אֲבִרוֹתֶיהָ חֲרוּצֵי יַרְקְרַק
לְהוֹסֵף · כַּנְּפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף : עֶלְיוֹן בִּבְרִית לְשׁוֹן יָם
חֲחֵרִים · וּמִקְרָא מָלֵא הֵן הֵן הַדְּבָרִים · לְגוֹזֵר יַם סוּף לְגֻזָרִים :
פַּסּוּ וְחָדְלוּ מִפְּנֵי טוֹרַח הַדֶּרֶךְ · מַלְמוֹל הוֹלְכֵי יְשִׁימוֹן עֲלֵי
דֶרֶךְ · כָּל הָעָם הַיִּלּוֹדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ : צָלְחוּ יַרְדֵּן מְשֻׁרֶת

---

8) Vgl. Hoogl. 2,13, hetgeen door Midrash in verband gebracht wordt met Israëls deugdzaamheid bij den uittocht uit Egypte.

9) Ez. 16,6; het meervoud בדמיך wordt verklaard te doelen op het bloed van het paaschoffer en dat der besnijdenis, met welke beide heilige handelingen Israël bij de bevrijding zich bezig hield.

10) במהיי, van het Chaldeeuwsche מחא, slaan, vgl. in het bekende smeekgebed voor de boetedagen: מָחֵי וּמַכֵּי.

11) Ez. 16,6. Vgl. aant. 9.

12) Vgl. Hoogl. 1,11, waar Midrash deze beide uitdrukkingen in verband brengt met den rijkdom uit Egypte meegenomen, en den buit, aan de zee behaald; ook Ez. 16,7 doelt volgens Midrash t. a. p. met de woorden בעדי עדיים op die beide bronnen van rijkdom.

13) Jalkoet, Psalmen, n°. 795, wordt het vers Ps 68,14 eveneens in verband gebracht met de bovengenoemde schatten en vertaald: „In Egypte *werden de vleugelen der duif* [Israël] *met zilver bedekt, doch* aan de zee *hare vlerken met schitterglans van gedegen goud.*"

14) De uitdrukking is ontleend aan Jes. 11,15; het denkbeeld aan Mechiltha Ex. 14,15, waar o. a. gezegd wordt, dat het klieven van de Schelfzee ter belooning van de besnijdenis zou hebben plaats gehad. Zie ook Jalkoet, t. p. I n°. 233.

15) Ps. 136,13; vgl. de aangeh. plaatsen. לגזרים is dan = לכרותים.

16) Jos. 5,5.

Gods den Jordaan waren doorgetrokken, gebood Hij te maken steenen messen, en toen hij daaraan voldeed [luidde het bevel:] „*en besnijd wederom de kinderen Israëls.*" [1]) Toen de vorst des volks [David] ontkleed in het bad ging, sprak hij: „thans zijn de [Tsietsieth-] snoeren er niet en is mijn hoofd niet met [Thephillien-] kroon versierd, — „*wees mij daarom genadig, o Eeuwige, want ik versmacht.*" [2]) Hij verzadigde U met talrijke liederen en lofzangen, om U te verheffen, en zeide vóór U, met betrekking tot het zegel van Uw verbond: „*Ik verheug mij over Uwe uitspraak.*" [3]) Toen hij zag, dat door het achtste [gebod] de spin [Edom] zou worden weggesnoeid, verkondigde hij het geheele menschdom de grootheid van uw lof, zeggende: „*voor den zangmeester .... op het achtste [gebod], zeggende*". [4]) De Thishbiet, [Elijahoe], was een ijveraar, zooals hij voor God sprak: „Ik heb geijverd voor U, Helper en Verlosser! *want de kinderen Israëls hebben Uw verbond verlaten*" [5]). Voorwaar, daarom maakt men twee zetels gereed, één voor hem, en één voor den sluiter des verbonds [6]), dat deze kan zitten en zal verschijnen *in bijzijn van het getuigenis, ter inachtneming, tot teeken.* [7]) Om hem [den besnedene] te genezen, daartoe blijft de zetel staan; [8]) de Schrift duidt het aan: „om op den derden dag u te doen opstaan en tot nieuw leven op te wekken" [9]) — want: „*zie, Ik zend u* [den profeet Elijahoe]!" [10]) Laat hij spoedig komen om zijn pand in te lossen, om het niet langer in te houden; de Waw van zijn naam is tot pand gegeven als getuigenis bij Jakob, — „*en Ik zal gedenken Mijn verbond met Jakob.*" [11]) „Mijn uitverkoren volk, dat van Mijne tafel is verwijderd, zal Ik in barmhartigheid gedenken wegens de verdiensten van het verbond, dat door hen als wet wordt gehandhaafd, — *en ook Mijn verbond met Izak.* [11]) Den verstrooiden in de vier [windstreken], hun, die eens door Mij zijn verworven voor een Léthech en een Kor [12]), zal Ik een sein toefluiten en Ik zal ze verzamelen om hen nimmer weêr te verkoopen, — *en ook Mijn verbond met Abraham zal Ik gedenken.* [11]) Besnijdenisbond, Shabbath en Thora zijn [heden] als tweelingen

---

[1]) Jos. 5,2.

[2]) Ps. 6,3. Vgl. voor den inhoud der drie over David sprekende strophen: Menachoth 43*b*.

[3]) Ps. 119,162.

[4]) Vgl. Menachoth t. p. In Jalkoet, Ps. 6,1, N°. 633 komt eene opvatting van על השמינית voor, zooals ik die in de vertaling gegeven heb: de besnijdenis als het achtste gebod, door God aan menschen gegeven, nl. de zeven Noachidische plichten, en het gebod der besnijding aan Abraham. Zoo doelt dus ook onze strophe op de besnijdenis. שממית, Spr. 30,28, is eene spin. Het vers wordt door Midrash op Edom betrokken. B. R. 66, einde; Jalkoet I,115; II,964.

[5]) I Kon. 19,10. Zie Pirké R. Eli'ezer, 29 einde; vgl. Jalkoet II,15 en II,217 einde, waar dezelfde Midrash abrupt voorkomt.

[6]) בעל ברית. Hieronder worden verstaan de „*vader van het* te besnijden *kind*" (אבי הבן), hij, die de besnijdenis verricht, (מוהל) en hij, die tijdens

וְעַם אֵל · צִוָּה לַעֲשׂוֹת חֲרְבוֹת צוּרִים כְּהֹאֵל · וְשׁוּב מוֹל
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : קְצִין עָם כְּנִכְנָם לַמֶּרְחָץ מְשֻׁלָּל · פֶּן אֵין
פָּתִיל וְלֹא רְאִשִׁי מְכֻלָּל · חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלָל : רְוֹךְ רֹב שִׁירוֹת
וְתִשְׁבָּחוֹת לְעֵלוֹתֶךָ · וְאֹמַר לְךָ עֲלֵי חֲתִימַת בְּרִיתֶךָ · שָׁשׂ
אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ : שָׂר כִּי שְׁמִינִית שְׁמָמִית לְזִמּוֹר · וְהִשְׁמִיעַ
לַכֹּל תְּהִלָּתְךָ לֵאמֹר · לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר : תִּשְׁבִּי
קַנָּא כְּפֶן לִפְנֵי הָאֵל · קַנֹּא קִנֵּאתִי לְךָ מוֹשִׁיעַ וְגֹאֵל · כִּי עָזְבוּ
בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : אָכֵן בְּכֵן עֶשְׂרִים שְׁתֵּי כְסָאוֹת · לוֹ וּלְבַעַל
הַבְּרִית לֵישֵׁב וְלֶרְאוֹת · לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת :
לְרַפְאֹתוֹ שִׁלְשָׁה כְּפֹא מְתֻקָּן לָכֵן · רָמַז בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
לַהֲקִימְכֶם וּלְהַחֲיוֹתְכֶם · כִּי הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם : יְחִישׁ בָּא
לִגְאֹל עֲבוּטוֹ מִלַּעְכּוֹב · וָיוֹ עֲבוּטָה לְעֵדוּת בְּיַעֲקֹב · וְזָכַרְתִּי
אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב : עַמִּי בְּחִירִי מֵעַל שֶׁלְחָנִי נִרְחָק · אֲרַחֵם
וְאֶזְכּוֹר בִּזְכוּת בְּרִית הוּחָק · וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק : זְרוּעִים
לְאַרְבַּע, כְּרוּיֵי בְלֶתֶךָ וָכוֹר · אֶשְׁרוֹק וַאֲקַבְּצֵן עוֹד לְבַל · לְמִכּוֹר ·
וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר : בְּרִית שַׁבָּת וְתוֹרָה חֻבְּרוּ

---

de handeling het kind op zijn schoot houdt (סנדק, gevader, peet). Hier is laatstgenoemde bedoeld.

7) Num. 17,25.

8) Ik heb dit gebruik, om den כסא של אליהו drie dagen te laten staan, nergens kunnen terugvinden, noch in Midrash, noch in de decisoren, die allen wél melding maken van den כסא של אליהו met vermelding van den oorsprong der zaak.

9) Vgl. Hoshéa' 6,2.

10) Mal-achie 3,23.

11) Lev. 26,42. Daar staat nl. יעקוב, met een Waw geschreven, wat RASHIE aanleiding geeft tot de opmerking, dat deze volledige schrijfwijze van Jakob's naam vijfmaal voorkomt, evenals de onvolledige schrijfwijze van den naam Elia*hoe*, waarvoor op vijf plaatsen Elia staat. De Waw zou dan als het ware aan Elia ontnomen en aan Jakob toegevoegd zijn, als waarborg dat Elia, de bondsengel, tevens de voorlooper van den toekomstigen verlosser (Malachie 3,23), Israël zal bevrijden om die letter weer bij zijn naam gevoegd te zien. Reeds BERLINER zegt de bron van deze aanteekening van RASHIE niet te hebben kunnen vinden.

12) Hoshéa' 3,2. Israël is door God als Zijn eigendom verworven door een Léthech, d. z. 15 Sea, en een Kor, dat is dertig Sea. Vgl. Jalkoet t. p. II,519.

vereenigd; om hunnentwille werden gegrondvest de „voetbank" [Gods] [1]) en de hemellichten en de hooge hemelen, — *in den beginne schiep God* [2]). Bij de vervulling van deze drie zult gij, Mijne beladenen, verlost worden, zoo gij in achtneemt, wat Ik u heb toevertrouwd, Mijne geboden, Mijne wetten en Mijne leeringen, doch vooral — *die Mijne Shabbathen zullen in acht nemen.* [3]) Plaats en naam zal Ik u dan geven in Mijn huis; met het goede, dat [voor de braven] is weggelegd, zal Ik u verzadigen, gij Mijn volk en Mijn erfdeel! *die verkiezen, waarin Ik behagen schep, en vasthouden aan Mijn verbond.*" [3]) Gij, die in genot den rustdag viert, den Shabbath in achtneemt, gij, Zijne besnedenen, erkent de macht Gods naar Zijne groote daden, *verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor den bank Zijner voeten,* [4]) van Hem, den Heilige!

אופן

[De engelen] Die omgord zijn met schrik, en geschapen tot vrees, — machtig in kracht, te verheffen Zijn troon, — de schrikwekkenden ... sidderen en dienen met vrees, — bezingen hun Koning in heerlijken lof!

Ook Zijn volk, eens genomen in heilig verbond,
Looft Hem, die herdenkt den Besnijdenisbond!

Den geprezen Beheerscher, wie zou Hem niet roemen? Wie niet den lofwaardigen Koning verheffen? Den heiligen Koning te prijzen, te huldigen, — hoog heerlijk te roemen Zijn lof te vermelden....!

En Zijn volk in den avond- en morgenstond,
Roemt d'eenheid van Hem, die gedenkt het Verbond!

De dienaren Gods staan daar krachtig en hoog; die glanzende wezens, zij stijgen en rijzen; zij roemen en loven zoo luide, zoo gaarne; zij nemen de harp, begeleidend het lied!

En Zijn volk, — als de dauw, is gering ook de rest [5]), —
Zij roemen den Heer, die gedenkt het Verbond!

De machtige wachters door Shechiena gewekt [6]), zij vlechten er kronen voor God in Zijn woning; den Hoogste bezingend met juichenden roep, volbrengen z'in hoogste getrouwheid hun taak!

En de natie, de dochter van 'Ibrieschen grond,
Verheerlijkt den Heer, die gedenkt het Verbond!

In gezang en begroeting, in loflied en dank, barsten los vonkenschietende Chashmalliem luid! De Vlammen omhoog staan rondom als een krans, — zich beijv'rend en naarstig Zijn grootheid te roemen!

En het volk, eens zoo schoon, doch zoo zwart nu van kleur [7]),
Het looft toch zijn God, die gedenkt het Verbond!

---

[1]) De aarde, vgl. Jes. 66,1.
[2]) Gen. 1,1. Bij de Schepping had God nl. hoofdzakelijk o. a. Thora en Shabbath op het oog (Pirké R. Eli'ezer 3); wat de besnijdenis betreft, zie onze aant. op de 1ste strophe. [3]) Jes. 56,4,5. [4]) Ps. 99,5.

לְהַתְאִים · בְּגִינָם נוֹסְרוּ הֲדוֹם וְגִיהִים וּגְבוֹהִים · בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים : בְּקִיּוּם שְׁלָשׁ אֵלֶּה תִּנָּאֲלוּ עֲמוּסָי · שִׁמְרֵי מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתָי · אַךְ אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתֹתָי : יָד וָשֵׁם אֶתֵּן לָכֶם בְּבֵיתִי · טוֹב הַצָּפוּן אַשְׁבִּיעֲכֶם עַמִּי וְנַחֲלָתִי · בָּחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי : נֹפְשִׁי עָוֹנֵג וְשֹׁמְרֵי שַׁבָּת מְהוֹלָיו · תְּנוּ עוֹז לֵאלֹהִים בְּגוֹדֵל מִפְעָלָיו · רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדוֹם רַגְלָיו · קָדוֹשׁ : הכל יודוך

אופן שם המחבר אליעזר מרובע בראשי התרוזים.

אֲזוֹרֵי אֵימָה בְּרוּאֵי יְרָאָה · אַמִּיצֵי כֹּחַ כִּסְאוֹ לְנַשְּׂאָה · אֵימִים רוֹעֲדִים וְעוֹבְדִים בְּיִרְאָה · אֹמְרִים לְמַלְכָּם תְּהִלָּה נָאָה : וְעַמּוֹ כְּרוּתֵי בְרִית · מְהַלְלִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

לְמֶלֶךְ הַמְהֻלָּל מִי לֹא יְהַדֵּר · לְמֶלֶךְ הַמִּשְׁבָּח מִי לֹא יְאַדֵּר · לְמֶלֶךְ הַקָּדוֹשׁ לְעֵלֶּה וּלְהַדֵּר · לְסַלְסֵל וּלְפָאֵר שְׁבָחוֹ לְסַדֵּר : וְעַמּוֹ עַרְבִית וְשַׁחֲרִית · מְיַחֲדִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

יִתְגַּבְּרוּ יִתְנַבְּהוּ מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן · יִתְנַשְּׂאוּ יִתְעַלּוּ בַּעֲלֵי זְהִיוֹן · יְפָאֲרוּ יְבָאֲרוּ לְהַלְלוֹ בִּצְבִיוֹן · יִשְׂאוּ כִנּוֹר עֲלֵי הַנָּיוֹן : וְעַמּוֹ כְּטַל שְׁאֵרִית · מְפָאֲרִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

עֵירֵי גְבוּרָה מִפְעֲמֵי שְׁכִינָה · עוֹטְרֵי כָתָרִים לֵאלֹהֵי מְעוֹנָה · עֶלְיוֹן מְרַנְּנִים בִּגְילָה וְרִנָּה · עֹשִׂים מְלַאכְתָּם בֶּאוֹמֶן אֱמוּנָה : וְאוֹם בַּת עִבְרִית · מְהַדֶּרֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

זִמְרָה וּבְרָכָה הוֹדָאָה וְהַלֵּל · זַכֵּי חַשְׁמַלִּים פּוֹצְחִים לְמַלֵּל · זַהֲרֵי מַעֲלָה מַכְתִּירִים לְכַלֵּל · זְהִירִים זְרִיזִים גָּדְלוֹ לְסַלֵּל : וְאוֹם נָאוָה שַׁחֲרוּרִית · מְשַׁבַּחִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

---

5) Miecha 5,6. 6) Vgl. Recht. 13,25. *Shechiena* is de Majesteit Gods.
7) Hoogl. 1,5. Midrash verklaart dit vers, als te spreken van Israël, dat dan spreekt: „*wel ben ik thans zwart*, in rouw gedompeld en door God verlaten, *maar toch schoon*, door de trouwe vervulling mijner plichten kan ik mijn Heer tot mij doen terugkeeren en in ouden glans hersteld worden."

De wagen van God, het zijn duizend myriaden, — zij dond'ren het „heilig" drievoud in twee legers; zij peinzen: „geloofd zij" steeds zonder verpoozen; zij schudden, doen wankelen drempel en post!

En de natie, bezegeld met heiligen bond,
Zij looft steeds den Heer, die gedenkt het Verbond!

זולת.

Drie malen heb Ik een bondsteeken gegeven tot genezing der wereld: door het plaatsen van den boog in de wolken „om te gedenken het eeuwig verbond," — de besnijding, — en den rustdag heb Ik in hun gebied gegeven; *tusschen Mij en de kinderen Israëls is hij een teeken voor eeuwig.* [1]) Mijne lievelingen zijn daarmede gesierd, Mijne uitverkorenen, Mijne beproefden, die geteekend en gewaarmerkt zijn, om gered te worden van de kolen Mijner verbranding [2]); en al wie hen ziet, zal erkennen, dat zij volmaakt zijn vóór Mij; *dat zij vormen een kroost, dat de Eeuwige gezegend heeft.* [3]) Vijf maal werden snijwerktuigen aangewezen voor het verbond aan het lichaam, bij het besnijden der twee voorouders [Abraham en Izak], dat zijn de stamvaders [4]); de reine [Tsippora] deed het ten derden male en [Jehoshoea',] de zoon van Noen hief er twee op, *en Jehoshoea' maakte zich zwaarden van gescherpten steen*". [5]) Toen werden steenen tot zwaarden veranderd [6]), om daarmede te besnijden, gelijk zij met een scherpen steen hadden besneden gisteren en eergisteren [7]); daarom heeft [Mozes'] dienaar hen gesteund met een voorschrift om te besnijden: „*Maak u zwaarden van scherpen steen en besnijd wederom*". [8]) Toen de heerlijke zanger [David] den kampvechter [Goliath] neervelde [met een steen], kwamen zij alle vijf voor den dag en werden tot één om hem te helpen [9]) en het ijzer trok zich uit zich zelve terug, toen het aan zijne [Goliath's] wijze van doen dacht en *zoo drong de steen in zijn hoofd.* [10]) De bezigheid voor de besnijdenis doet [de wetten omtrent] de Shabbathrust wijken, het verrichten der handeling zelve, het losscheuren en ombuigen der onderhuid, het uitzuigen en afwasschen der wond, de komijn en pleisters voor het verband; en voor elken noodzakelijken arbeid, dien men den vorigen dag [vóór den ingang van den Shabbath] niet had kunnen doen [is het geoorloofd] *te naderen tot den arbeid om hem te verrichten* [11]) In de oudheid hebt Gij U Uwe gemeente tot eigendom gemaakt van tusschen de „ezels", [12])

---

*) De Schrijver van dit stuk is R. ELJAKIEM of ELJAKOEM, waarsch. b. Meschoellam. (Zie LANDSHÜT s. n.)

[1]) Ex. 31,17.

[2]) De vlammen van het Géhinnom; zie 'Eroebien 19*a*; Abraham zit aan den ingang van Géhinnom en staat niet toe, dat een besnedene het betrede. De besnijdenis is dus een teeken, waarop hem, die het draagt, de toegang tot Géhinnom ontzegd wordt.

[3]) Jes. 61,9.

קו״ת רֶכֶב אֱלֹהִים אַלְפֵי רִבּוֹתָיִם · רוֹגְשִׁים שְׁלוּשׁ קְרוּשׁ בְּמַחֲנוֹתָיִם ·
רוֹחֲשִׁים בָּרוּךְ בְּלִי עֲצַלְתָּיִם · רוֹעֲשִׁים וּמְנִיעִים סִפֵּי אַמּוֹתָיִם :
וְאוֹם חֲתוּמָה בִּבְרִית · מְבֹרֶכֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית : והחיות

זולת ע״ס א״ב ובסוף חתום אליקים. *)

אוֹת בְּרִית שְׁלִשְׁתִּי לְמַרְפֵּא עוֹלָם · בַּעֲנִינַת קֶשֶׁת לִזְכֹּר
בְּרִית עוֹלָם · גְּזֵרָה וְיוֹם נִפְקַד נָתַתִּי בִּגְבוּלָם · בֵּינִי
וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם : דּוֹרֵי בָם ו מְעֻטָּרִים בַּחוּרֵי
בְחוּנָי · הַמְסֻמָּנִים וּמְאֻתָּתִים לְהִנָּצֵל מֵרִשְׁפֵּי כְוִיוֹנָי · וְכָל
רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם ו מוּתָמִים לְפָנַי · כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ : זְמֹנוּ
צוּרִים חֲמִשָּׁה לִבְרִית בְּשָׂרִים · חֻצֵּב אָבוֹת שְׁנַיִם הֵמָּה הַיּוֹצְרִים ·
טְהוֹרָה שְׁלִשָּׁה וּבֶן־נוּן שְׁתַּיִם הֵרִים · וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ
חַרְבוֹת צוּרִים : יוֹסְבוּ צָרִים לַחֲרָבוֹת בָּמוֹ לְהָמוֹל · כַּאֲשֶׁר
מָלוּ בְצוֹר שִׁלְשׁוֹם וּתְמוֹל · לָכֵן סְמָכָם בְּצִוּוּי מִשָּׁרַת לָמוֹל ·
עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צָרִים וְשׁוּב מֹל : מֵטִיב לְנַגֵּן אִישׁ הַבִּינַיִם
בְּפַלְּחוֹ · נִזְדַּמְנוּ חֲמִשְׁתָּן וְנַעֲשׂוּ אַחַת לְצַלְּחוֹ · סִלֵּק הַבַּרְזֶל
עַצְמוֹ כְּזָכָר אָרְחוֹ · וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ : עֶסֶק מִילָה שַׁבָּת
דּוֹחֶה, עֲשִׂיתָהּ · פְּרִיעָתָהּ וּמְצִיצָתָהּ רְחִיצָתָהּ בַּמּוֹן וְאִסְפְּלָנִיתָהּ ·
צוֹרֶךְ מְלָאכָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר מִבְּעֶרֶב לַעֲשׂוֹתָהּ · לְקָרְבָּהּ אֶל
הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ : קָנְיָתָ קֶדֶם נַחֲלָתֵךְ מִבֵּין חֲמוֹרִים ·

---

4) I Kron. 4,23.
5) Jos. 5,3. Uit den meervoudvorm wordt afgeleid, dat Jehoshoea' tweemaal dit zwaard gebruikte, nl. vóór den uittocht uit Egypte en na de komst in Kena'an (Bamidbar Rabba, 11).
6) Zij gebruikten toen geen mes, maar een scherpen steen.
7) D. w. z. vroeger.
8) Jos. 5,2. Uit het woord: *zwaarden* schijnt de dichter de bepaling af te leiden, dat voor de besnijdenis bij voorkeur ijzer gebruikt moet worden. (Vgl. Maim. (משנ״ת י״ד רס״ד, ב׳; הל׳ מילה פ״ב הל׳ א׳).
9) Zie Jalkoet, I Samuel 17,40, N°. 127. De vijf steenen, die David noodig had, vereenigden zich vanzelve tot één.
10) I Sam. 17,49.
11) Ex. 36,2. 12) De Egyptenaren, vgl. Ez. 23,20.

toen Gij zaagt, hoe zij [Israël] in gemengd bloed [1]) wentelden, toen Gij de eerstgeborenen sloegt; Almachtige bevrijd ons en onze vijanden zult Gij in stukken snijden, dan *zullen als op de tijding omtrent Egypte, de verdrukkers beven.* [2]) God moge in Zijne genade opstaan om Zijn woord te vervullen; moge ons spoedig in erbarming aannemen en ons ten tweeden male redden van de lasten [der ballingschap]; als in de dagen der oudheid moge Hij ons weder wonderen doen aanschouwen, Hij, *onze Verlosser, Heilige is Zijn naam, de Eeuwige Tsebaoth.*

יוצר לשבת וראש חדש.

Onze God is in waarheid God, en Zijne leer in waarheid betrouwbaar, „Voorwaar, ook Zijne eerste woorden zijn waarheid! [3]) en het einde ervan wijst op de waarheid [der eerste woorden;]" Hij vestigt de grondslagen der wereld op recht, vrede en waarheid [4]). — Vóór de vroegste oudheid overdacht Hij den raad der ware wijsheid [5]), die op Zijn uitgestrekten arm was geschreven, — want een gouden plaat was nog niet geschapen, noch ook een huid van vee of wild. — Hij rolde duisternis en donker weg voor het doorbreken van het licht; toen Hij echter zag, dat het verheven was boven elken glans en licht, borg Hij het als een schat weg voor hen, die zich bezighouden met de Heilige Leer, die lichtend is. [6]) „Hemel en aarde" [7]) gebood Hij, als een koning zijn dienaren — en zij werden tegelijk geschapen, volgens de beslissing, gegeven door den voornamen geleerde en zijne leerlingen, als bewijs daarvoor aanhalend het bijbelvers: *„Ik roep hun toe — en tegelijk bestaan zij".* [8]) — Toen nu tot in het oneindige

---

[1]) Van paaschoffer en besnijdenis. De uitdrukking דם תבוסה beteekent een mengsel van bloed, voor en na den dood aan een verslagene ontvloeid, en wordt door MAIMONIDES Mishna-commentaar Aholoth 2,1 afgeleid van מתבוססת, Ez. 16,6.

[2]) Vgl. Jes. 23,5. צר, eig. Tyrus, wordt op talrijke plaatsen door Midrash als het beeld van de verdrukkers in de tegenwoordige ballingschap opgevat.

*) Het stuk draagt de naamteekening R. BENJAMIN, volgens HEIDENHEIM R. Benjamin ben Zérach, vooral wegens het mystiek karakter van het stuk. Deze R. B. b. Z., met den bijnaam בצל שם, leefde volgens ZUNZ in RASHIE's tijd ± 4820 (1060). LANDSHÜT, pag. 52, noemt 10 stukken met zijn vollen naam geteekend en s. n. R. Benjamin drie anderen, die aan hem worden toegeschreven.

[3]) Ps. 119,160, waar RASHIE die woorden den volkeren in den mond legt, die bij de 1ste groep der tien geboden de opmerking maakten, dat zij allen op God betrekking hadden, maar door de latere geboden: „gij zult niet moorden" enz. ook tot erkenning van de waarheid der vroegeren werden gebracht. [4]) Aboth I,18.

[5]) De Thora, die, naar Midrash Konén, ook gedeeltelijk in Jalkoet,

רְאוּךָ תְּבוּסַת דָּם בְּהַכּוֹתְךָ בְּכוֹרִים · שַׁדַּי תְּפַדֵּנוּ וְאֵיבֵינוּ
תְּפַגֵּג ׀ גְּזָרִים · כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם יָחֵילוּ צָרִים :
אֵ֫ל יָקוּם בְּחַסְדּוֹ נִיבוּ שְׁנִית לְמַלֹּאת · יָחִישׁ לְרַחֲמֵנוּ לְמַלְּטֵנוּ
מְתִלָּאוֹת · כִּימֵי קֶדֶם יַרְאֵנוּ נִפְלָאוֹת · גּוֹאֲלֵנוּ קָדוֹשׁ ׀ שְׁמוֹ
יְיָ צְבָאוֹת : עזרת

יוצר לשבת וראש חדש

ע"ס א"ב ובסוף שם המחבר בנימן. *)

אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים אֱמֶת · וְתוֹרָתוֹ אֱמוּנַת אֱמֶת · אָמְנָם רֹאשׁ
דְּבָרוֹ אֱמֶת · וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ עַל הָאֱמֶת · וּמַעֲמִיד
יְסוֹד הָעוֹלָם עַל הַדִּין וְעַל הַשָּׁלוֹם וְעַל הָאֱמֶת : בָּן מַקְדְּמֵי
קֶדֶם עַל עֲצַת תּוּשִׁיָּה · הֲהָיְתָה כְּתוּבָה בְּזִרוֹעוֹ הַנְּטוּיָה · כִּי
לֹא נִבְרֵאת טֵם זָהָב וְלֹא עִוֵּר בְּהֶמְדָּה וְחַיָּה : גָּלַל אוֹפֶל
וְחוֹשֶׁךְ מִפְּנֵי פְּקִיעַת רָאוֹר · כְּשֵׁר כִּי נִתְעַלָּה עַל כָּל גִּיהַ
וּמָאוֹר · גְּנָזוֹ וְהֶאֱסִימוֹ לְעוֹסְקִים בְּתוֹרַת אוֹר : דּוֹק וְחֵלֶד צִוָּה
כְּמֶלֶךְ עַל עֲבָדָיו · וְנִבְרְאוּ בְּבַת אַחַת כְּהַכְרִיעַ נָשִׂיא וְתַלְמִידָיו ·
וְרֵאָיָה לַדָּבָר קוֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעֲמִדוּ יַחְדָּו : הִתְרַחֲבוּ לְאֵין

Spr. 8,22 vv. aangehaald, vóór de schepping bestond, geschreven niet op metaal, noch op leder, daar dat nog niet bestond, maar in vuurletters a. h. w. op Gods arm. Zij werd vóór de Schepping door God geraadpleegd en haar raad opgevolgd.

6) Vgl. Chagiega 12*a*, Ber. Rabb. 12.

7) דוק וחלד, *hemel* en *aarde*. דוק voor *hemel* met het oog op Jes. 40,22, חלד voor aarde, vgl. Ps. 49,2.

8) Chagiega t. a. p. en B. R. 1, komt een verschil van meening voor tusschen de scholen van Shammai en Hillel, of de hemel dan wel de aarde het eerst geschapen is. Eindelijk verklaart R. Shim'on b. Jochäi de beide meeningen niet te begrijpen, daar beiden tegelijk geschapen zijn, als een schaal met zijn deksel, die te samen vereenigd gebakken, eerst later van elkander afgesneden worden (vgl. voor dgl. potten Thosaphoth Bétsa 32*a*, en 'Aroech s. v. אלפס). Hij beriep zich daarbij op het boven aangehaalde vers Jes. 48,13. De geleerden van zijn tijd nu waren het algemeen met hem eens. — Ik prefereer daarom de lezing ותלמידיו, die ook in Machzor Romie voorkomt, daar de constructie —ב הכריע moeilijk te verdedigen is.

zich uitbreidden de uitspansels van Zijn glansvolle woning, moesten zij plotseling een: „het is u thans genoeg" hooren en verstijfden op Zijn woord, [1] *„de zuilen des hemels schudden en worden angstig bij Zijn dreigen."* [2] Daarna verdeelde en splitste Hij de „met Zijne hand gemeten" [wateren] [3]; de eene helft hief Hij op en plaatste Hij in de hoogte tot latere eerbewijzing, dat zijn de reine wateren, die eens zullen gesprengd worden. — Toen schreeuwde de rest in opstand: „waarom zou mijne eer tot schande worden!? Laat ook ik boven de wolken-hoogten stijgen en met mijn wederhelft gelijkgesteld worden"; toen verbrandde het een verterend vuur en werd de grommende bedwongen. [4] — Hij vernieuwde de oppervlakte der aarde door vruchtboomen en gewassen, en gaf voorschrift aan de boomen: „ieder naar zijne soort", doch niet aan de gewassen; toch maakten zij voor zichzelve eene gevolgtrekking en de gewassen kwamen in afzonderlijke soorten te voorschijn. [5] Den physieken aard der beide hemellichten maakte Hij [oorspronkelijk] gelijk in gestalte [6] en vorm; en naar het aangezicht van den door Gods hand gevormde [den mensch] gaf Hij hun gelijk uiterlijk en droeg hun op en gebood hun door hetzelfde venster te voorschijn te treden. De maan echter berispte Hem; dadelijk werd zij kleiner gemaakt, omdat zij aanmatigende woorden tegenover Hem had gesproken en niet begreep haar, in trouw haar toegewezen, tijd [van werkzaamheid]; en Hij troostte haar wel met vertroostings-gronden over hare kleinheid, doch haar geest werd niet tot kalmte er door gebracht; — daarom brengen mijne scharen een zoenoffer voor den Heilige op alle Nieuwemaansfeesten naar mijn wettelijk voorschrift: *één geitebok tot zondoffer voor den Eeuwige.* [7] Van hen beiden [zon en maan te zamen] leeren de rozenbloesems [Israël] tijden en eindpunten, nieuw en oud, en *zij zullen zijn tot teekenen en tot tijdsbepalingen en tot dagen en jaren* [8]. Den maancyclus geven de letters aan, hare tellingen worden telkens door de zes eersten [samen te voegen] bekend; voegt gij de zevende [letter] er aan toe, dan stijgt het getal tot dat van den zonnecyclus. Dan zijn van den eersten regel nog twee over en van den tweeden en derden nog vier, niet waar? terwijl de Zajin (ז), de 'Ajin (ע) en de sluit-Noen (ן) voor hen

---

[1] Zie Chagiega t. a. p.
[2] Job 26,11.
[3] Vgl. Jes. 40,12.
[4] De voorstelling is ontleend aan Midrash Konén; vgl. ook Ber. Rab. 2, Jalkoet II,789.
[5] Choellien 60*a*, vgl. RASHIE, Gen. 1,12.
[6] De gewone lezing is: בְּחַג, *in kroon*, d. w. z. uiterlijken glans(?); OTTENSOSER leest: בְּחוּג, van חוג הארץ (Jes. 40,) en vertaalt *omtrek*. Machzor Romie geeft de lezing: ברמות, *in gestalte*, wat mij het meest eenvoudig

דִּי רְקִיעֵי הוֹד ׀ דִּירָתוֹ · קָשְׁבוּ דַיֵּיכֶם וְרָהוּ עַל אֲמִירָתוֹ · עַמּוּדֵי
שָׁמַיִם יִרְוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ : וְאָז פִּלֵּג וְהֶחְצָה שְׁעוֹלִים
הַמְּרוּדִים · מַחֲצִיתָם הִשִּׁיא וְעִלָּם לְכִבּוּדִים · הֵם הַמַּיִם הַמְּהוֹרִים
אֲשֶׁר לִזֶּרֶק עֲתִידִים : זֶד יִתְרָם וְצָוַח בִּבְדִי לְכִלְמָה עַל מֶה ·
אֶעֱלֶה עַל בָּמָתִי עָב וְלַעֲמִיתִי אֶדַּמֶּה · וַתְּלַהֲטֵהוּ אֵשׁ אֹכֶלֶת
וְנִכְבָּשׁ הוּא הַהוֹמֶה : חֹדֶשׁ פְּנֵי אֲדָמָה בַּעֲצִי פְּרִי וּרְשָׁאִים ·
וְגָזַר עַל הָעֵץ לְמִינֵהוּ וְלֹא עַל הַדְּשָׁאִים · וְנָשְׂאוּ בְעַצְמָן כָּל
וָחֹמֶר וְיָצְאוּ מִינֵי דְשָׁאִים : טֶבַע שְׁנֵי מְאוֹרוֹת בְּרִמּוּת וּרְיוֹקֶן
הִשְׁוָה · וּבְתַבְנִית יְצִיר כַּפַּיִם לָמוֹ תֹּקֶן וְשָׁוֶה · וְצֵאת בַּהֲלוֹן אֶחָד
לָמוֹ פָּקַד וְצִוָּה : יִסֵּר הַפַּהַר וְנִתְמַעֵט לְשַׁעְתּוֹ · כִּי הִטִּיחַ כְּלַפָּיו
וְלֹא בָן אֱמוּנַת עִתּוֹ · וְנֶחֱמוֹ בְּתַנְחוּמֵי קוֹטֶן וְלֹא נִתְקָרְרָה
דַּעְתּוֹ : כְּוֹפֶר עָלֵי קְדֵשׁ לָבֶן מַקְרִיבִין הֲמוֹנַי · בְּכָל רָאשֵׁי
חָדָשִׁים כְּרֵת עָנְיָנַי · שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לָיְיָ : לְמֵדִים ׀
מֵהֶם פְּרָחֵי שׁוֹשַׁנִּים · זְמַנִּים וְקִצִּים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים · וְהָיוּ
לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים : מַחֲזוֹר הַלְּבָנָה אֹתִיּוֹת
מוֹדִיעוֹת · בְּשֵׁשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת סְפוּרוֹתֶיהָ יְדוּעוֹת · בְּהוֹסִיפָהּ
שְׁבִיעִית לַחֲמָה מַגִּיעוֹת : נוֹתָרוֹת שְׁתַּיִם ׀ מִשְׁפָּה רִאשׁוֹנָה ·
וּמִשְׁנֶיהָ וּשְׁלִישִׁית אַרְבַּע בֶּאֱמוּנָה · וְיֵין וְעַיִן וְנוּן פְּשׁוּטָה

---

voorkomt, temeer daar de uitdrukking דמות דיוקנו in Midrash en bij de Paitaniem zeer gewoon is.

7) Vgl. Choellien 60*b*, waar dit geheele verhaal voorkomt. De maan maakte de opmerking, dat in de geheele Schepping de grootere aan de kleinere zaak gepaard was; twee even groote hemellichamen zouden slechts aanleiding geven tot strijd. Als straf voor haar eerzucht, daar zij natuurlijk de grootste wilde blijven, werd juist zij verminderd. Toen begon zij eene discussie over haren toekomstigen werkkring, totdat zij eindelijk door God werd aangewezen als uitgangspunt van feestbestemmingen; ook toen was zij nog niet tevreden en zeide God: brengt daarom elken Nieuwemaansdag een zoenoffer voor Mij, omdat Ik de maan kleiner heb gemaakt. Dit wordt vastgeknoopt aan het woord לה׳ (Num. 28,15), dat alleen bij den zondoffer-bok van het Nieuwemaansfeest wordt gezegd, terwijl het bij de zondoffers op andere feesten ontbreekt.

8) Gen. 1,14. Zie onze aant. aldaar op het woord מועדים.

allen de rekening doen sluiten. [1]) — De visschen, die zwemmen in de zee, deed Hij wemelen in 700 reine soorten, en voor gebruik geoorloofd gevogelte zonder einde of getal, en [onreine] te verafschuwen vogels vierentwintig. — Daarna raadde Hij: „dat de aardbodem voortbrenge wild en vee, onrein en kruipend gedierte te doen wemelen in machtig aantal"; toen bewoog zij [de aarde] zich als het ware zelve van insecten, die toch allen voor eene of andere noodzakelijkheid dienen. [David] die na talrijke bepaalde jaren [bij het brengen der bondsarke in Jerusalem] zou dansen en springen [2]), vroeg: „waartoe zijn gekken, spinnen en horzels geschapen?" Hij antwoordde hem: „gij zult ze eens noodig hebben, op den dag, dat gij, om u te redden, zult moeten vluchten." [3]) — Toen Hij nu voleindigd en voltooid had het bevelen van al het geschapene, sprak Hij: „laat Ons een mensch maken naar Ons beeld." Hij mengde hem dus [uit stof der aarde en water] en gaf hem de ziel en zette hem in zijne „hulp" [de vrouw] de kroon op. Toen hem een gemakkelijk gebod gegeven was, deed zijn misleid hart hem afwijken; en richtte Hij hem door Sanhedrien's besluit als een zinverdraaide en verdwaasde om op hem te vervullen: *met den kromgeestige gedraagt gij u dwaas* [4]). In die afdeeling teekende Hij 71 Godsnamen op; van Beréshieth, totdat hij geschapen zou worden [5]) en van dat hij geschapen was tot de verdrijving, — beantwoordende aan [de 71 leden van] het Sanhedrien, de mannen van onderzoek en navorschen. [6]) Zij beiden hebben gezondigd en worden in de Heilige Leer veroordeeld en de slang met hen, omdat Hij [God] niet de juiste argumenten voor hem aanvoerde, immers: [wanneer tegenover elkander staan] de woorden van den leeraar en die van den leerling, — past het

---

[1]) De gewone maancyclus omvat een tijdperk van 19 jaar, waaronder 7 schrikkeljaren, waarin één maand wordt ingevoegd, ten einde er altijd voor te zorgen, dat het Paaschfeest in de חודש האביב, d. i. in de lente valt. Daardoor wordt dan het zonnejaar met het maanjaar in overeenstemming gebracht ($19 \times 354 + 210 = 19 \times 365 + 1$). Dit is de zoogen. מחזור קטן. Daarnaast staat nog een cyclus van 21 jaar, d. i. van zeven driejarige perioden, omdat de maan telkens na 21 jaar op haar plaats in verhouding tot de sterren is teruggekeerd, die zij bij hare schepping innam, מחזור גדול של לבנה. De zonnecyclus omvat 28 jaar, en wordt מחזור החמה, ook wel, in de latere litteratuur gewoonlijk, מחזור גדול genoemd. Plaatst men nu de letters van het Hebr. alphabeth, met de sluitletters, in drie rijen:

א ב ג ד ה ו ז ח ט
י כ ל מ נ ס ע פ צ
ק ר ש ת ך ם ן ף ץ

dan zijn alle berekeningen te maken. De zes eerste letters van de eerste rij (א—ו) geven tezamen 21, d. i. het aantal jaren van den grooten maan-

מַכְרִיעוֹת לְכֻלָּנָה: סָחֵי־יָם הִשְׁרִיץ שִׁבַּע מֵאוֹת מִינֵי טְהוֹרִים ·
וְכוֹשֵׁר עָפִים לְאֵין חֵקֶר וּמִסְפָּרִים · וְעוֹפוֹת שְׁקָצִים אַרְבָּעָה
וְעֶשְׂרִים: עָץ תּוֹצִיא אֲדָמָה חַיָּה וּבְהֵמָה · שֶׁקֶץ וָרֶמֶשׂ
לְהַשְׁרִיץ* וּלְהַעֲצִימָה · וְרַחֲשָׁה יַבְחוּשִׁין וְכֻלָּם לְצוֹרֶךְ הֶמָּה:
פּוֹזֵז וּמְכַרְכֵּר לְכַמָּה שָׁנִים קְבוּעוֹת · שְׁאַל ׀ לְמָה נִבְרְאוּ
שׁוֹטִים וְטָוִיוֹת וּצְרָעוֹת · הֵשִׁיבוּ תִּצְטָרֵךְ לָמוֹ לְיוֹם בְּרִיחָה
לְתֻשִׁיעוֹת: צְוִוי כָּל פּוֹעַל בְּגָמַר וְשִׁכְלֵל · נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
מְלֵל · גִּבְּלוּ וְהִנְשִׁימוּ וְעֶזֶר לוֹ כְּלֵל: קַלָּה כְּנִצְטַוָּה וְהִטָּהוּ לֵב
הוֹתֵל · וְדָנוּ בְּדִין סַנְהֶדְרִין כְּגֶבֶר נֶעֱקָשׁ וְנִפְתָּל · לְקֵים עָלָיו
עִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל: רָשַׁם אַזְכָּרוֹת שֶׁלּוֹ שִׁבְעִים וְאֶחָד בְּפָרָשָׁה ·
מִבְּרֵאשִׁית וְעַד נוֹצָר וּמִשָּׁנוֹצַר וְעַד גְּרִישָׁה · כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרִין
בַּעֲלֵי חֲקִירָה וּדְרִישָׁה: שְׁנַיִם חָטְאוּ וְנִתְחַיְּבוּ בַּתּוֹרָה · וְנָחָשׁ
עִמָּם שֶׁלֹּא טָעַן כַּשּׁוּרָה · בְּמִקּוֹם רַב וְתַלְמִיד חָרַב רָאוּי

* במחזור רומי במקום להשריץ איתא: וְשָׁרַץ להעצימה.

---

cyclus; de zevende er aan toegevoegd, geeft 21 + 7 = 28, het aantal jaren van den zonnecyclus. In de tweede rij krijgt men op dezelfde wijze 210 (280) en 2100 (2800). Dan schieten dus de beide laatste letters van iederen regel over, terwijl de letters ז (in den 1sten), ע (in den tweeden), en sluit-נ in den derden regel alleen dienen om den maancyclus tot zonnecyclus te vergrooten.

[2]) II Sam. 6,15.

[3]) De zoogenaamde Ben Siera (ed. Amsterdam 5457, pag. 10*b*) verhaalt, dat David God eens de vraag zou gesteld hebben, waartoe Hij gekken, spinnen en horzels had geschapen? Het antwoord luidde: zij zullen u eens diensten bewijzen, dan zult gij niet meer vragen. Toen hij dan ook op de vlucht voor Shaoel zich in de spelonk verborg (I Sam. 23,14), werd hij door het web van een spin, die daar op Gods bevel zich nestelde, aan het oog zijner vervolgers onttrokken. Bij Achiesh, den koning der Philistijnen, werd hij alleen gered door zich krankzinnig aan te stellen (I Sam. 21,11—16); en bij gelegenheid van Davids overrompeling van Shaoel, waarbij hij diens lans en drinkschaal wegnam (I Sam. 26,8 vv.), redde eene horzel David het leven.

[4]) Ps. 18,27.

[5]) De Godsnamen in בצלם אלקים en van ויברך אלקים (Gen. 1,27) worden nl. niet medegeteld.

[6]) Vgl. Ber. Rab. 20.

voor des leeraars woorden ontzag te hebben.[1]) De zevende dag zag om naar den [door God] gevormde, daar hij der vertwijfeling ten prooi was, en stond op als een held om hem als eene muur te beschermen en smeekte vóór het aangezicht van den Vergevensgezinde en bracht tot bedaren toorn en gramschap.[2]) Zoo rustte daarop Hij, die woont in het verblijf in de uitgespreide [hemelen]; Hij gaf hem tot erfdeel aan Zijn volk, dat in Zijne schaduw toevlucht zoekt, die loven Zijn naam, [zeggende:] *„want op dien dag rustte Hij van al Zijne werken,"* de Heilige!

אופן.

Millioenen macht'gen U ter eere zeggen: „heilig"[3]).
De schitterstralen, iedren morgen nieuw geschapen[4]),
hun zeggen is: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest-Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

Heirscharen hoog ter Uwer eere luide — zeggen: „heilig";
Zacht suizend, zoet gemurmel U ter eere,
hun zeggen is: „geloofd,"
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest-Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

Dreunend dreigende donders U ter eere, — zeggen: „heilig."
Voor U verzaam'len zangerscharen zich — en zeggen: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest-Shabbath,
zeggen: „heilig" en „geloofd"."

Schreiend de schitt'rende hemelsche boden — zeggen: „heilig."
Siddrend staan vóór U de groepen Chashmalliem
zeggen: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest-Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

Tot U vliegen vorsten van 't vast firmament, zij zeggen: „heilig."
Tot U roepen eng'len en fladd'ren en vliegen[5])
en zeggen: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest-Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

---

[1]) Dit zoude de juiste verdediging van de slang zijn geweest. „Eva had Gods woord boven dat van de slang moeten stellen". Daar de slang zelve dit argument niet aanvoerde, werd het in dit geval, waar men met een verleider te doen had, ook door den Rechter niet in aanmerking genomen (Sanhedrien 29*a*).

[2]) Pirké R. Eli'ezer, 19.

לְמוֹרָא: תָּר שְׁבִיעִי עֲלֵי יְצִיר כִּי נִתַּן לִמְהוּמָה · וְעָמַד כְּגִבּוֹר
לָרָצוֹן בַּחוֹמָה · וְחִנֵּן מוּל פְּנֵי מוֹחֵל וְשׁוֹכֵךְ כָּעַס וְחֵמָה: חיז בְּכֵן
נָפַשׁ בּוֹ יוֹשֵׁב מְכוֹן פְּרוּשִׁים · נֶחֱלוּ לְעַמּוֹ אֲשֶׁר בְּצִלּוֹ חוֹסִים ·
מְשַׁבְּחִים לִשְׁמוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים · קָדוֹשׁ: הכל יודוך

אופן ע״ס א״ב משולש

לְךָ אֵלִים אַלְפֵי אֲלָפִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ בְּרָקִים בְּרוּאֵי בְקָרִים אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבְחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

לְךָ גוֹעִים גְּרוּדֵי גְבוּהִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ רוֹבְבִים דְּמָמָה רַקָּה אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבְחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

לְךָ הוֹמִים הוֹמֵי הֲמוּלָה אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ וְעוֹדִים וְעוֹדֵי וָתִיקִים אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבְחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

לְךָ זוֹעֲקִים זַכֵּי זְבוּלִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ חָלִים חֲיָלֵי חַשְׁמַלִּים אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבְחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ:

לְךָ טָסִים טַפְסְרֵי טְפוּחִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ יִקָּרָאוּן יְהוֹדוּן יְהוֹדוּן אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבְחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ: והחיות

---

[3]) Gedoeld wordt op de Kedoessha, heiliging van den naam Gods, door de engelen-koren, die, bij Jesaja 6,3 het „driewerf *heilig* enz.", bij Ezechiël 3,12 het: „*geloofd zij* de naam des Eeuwigen enz." aanheffen. Deze beide verzen vormen ook in onze liturgie de Kedoessha.

[4]) De engelen, die als bliksemstralen glanzen en iederen morgen nieuw geschapen worden, vgl. Chagiega 14*a*. B. R. 78.

[5]) Ps. 68,13.

זולת.

Uwe trouw is waarachtig en groot, Gij, die in de vergadering der heiligen als heilig wordt geprezen; telkens als Gij het teeken des heils [aan den hemel] plaatst bij het vernieuwen van het morgenrood, zullen de [uit Egypte] verlosten U huldigen [1]) telkens op iederen Shabbath en nieuwemaansdag en zeggen: „*Uwe getuigenissen zijn ten zeerste vertrouwbaar, Uw huis betaamt heiligheid*". [2]) Het is gewoonte „de schoone vrucht" [3]) [van den olijfboom, d. i. de olie] te gebruiken als brandstof ter verlichting, bij het naderen der ochtendschemering echter gaan de lampen uit, daar hun gebied ten einde is; en kort vóór den morgen orden ik mijne bede en zie hopend op naar U, Eerbiedwekkende, — *want bij U is de bron des levens, in Uw licht zullen wij het licht aanschouwen.* [4]) Moge de glans van het verblijf Uwer heerlijkheid [Tsion] Uwen uitverkorenen getoond worden naar hunne verdienste; vensters, [naar binnen] kleiner, en [naar buiten] grooter wordend, [5]) mogen in pracht zich verheffen als bij den eersten en tweeden [tempel]; de voorspelling van Uwen ziener moge bewaarheid worden: „dat maan en zon zich verbergen, [6]) *want de Eeuwige zal u zijn tot eeuwig licht.*" — De kroon der schoonheid, Uwen tempel, vestig hem, leg vast zijne grondslagen; maak weer volkomen den troon en Uwen heiligen Naam, bedien U niet meer van slechts twee letters; [7]) verschaf Uwen dienaren een nieuwen naam, [8]) gelijk er een nieuwe hemel en nieuwe aarde zal komen; [9]) „*Jubelt hemelen, want de Eeuwige verricht het; juicht, gij diepten der aarde!*" [10]) Wanneer Gij [naar het gebied] van den top van Amana af binnenwaarts [11]) de ballingen uit hun gevangenschap bijeen trekt, doe hen dan hun zangstuk erven, terwijl vrouwen de mannen omringen; [12]) als het geheim van hun leiding in hunne jeugd, toen maagden den tamboerijn sloegen [bij den uittocht uit Egypte, aan de Schelfzee] ná [den val van] het leger; *de stad is dan ons tot kracht, tot hulp doet Hij strekken muren en tusschenmuur.* [13]) Het woord der bedenking in Chanés [Egypte] heeft opgewekt het verbond met onze dooden [de aartsvaders]; [13*]) gij, rechtvaardige spruit! vernieuw in nabijzijnden tijd onze jaren; dan gaat Gij gevreesd als koning daar heen, en ik [Israël] als Uw pachter [14]) en te zamen verlustigen wij ons; *dan wordt vol van gejuich en lachen*

---

*) De schrijver is R. MEIER BEN IZAK, met den bijnaam *Sheliach Tsibboer* (ש"ץ, Voorlezer), die herhaaldelijk door RASHIE geciteerd wordt, soms als reeds overleden (ז"ל). Hij leefde te Mainz en te Worms omstreeks 4820 (1060) en R. JITSCHAK HALLÉVIE uit Worms, RASHIE's leeraar, roemt zijne dichtstukken en voordracht. Zijn zoon R. JITSCHAK was te Worms een der slachtoffers van den eersten kruistocht (4856, 1096). Van hem is o. m. het beroemde אקדמות, dat op het Wekenfeest bij het begin der Thoralezing wordt voorgedragen. LANDSHÜT pag. 162—167 noemt als beslist van dezen dichter uit de verschillende ritus 21 stukken.

זולת ע"ס א"ב ובסוף התום מאיר בר יצחק חזק בתורה ובמעשים טובים. *)

אֱמוּנָתֶךָ אֲמַתְּי רַבָּה בְּסוֹד קְדוֹשִׁים ׀ מְתֻקָּדָשׁ · בְּהַצִּיבְךָ צִיּוֹן
יֵשַׁע בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר הַמִּתְחַדֵּשׁ · גְּאוּלִים יַאֲמִירוּךָ מִדֵּי
שַׁבָּת וְחוֹדֶשׁ · עֲדוּתֶיךָ נֶאֱמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נָאוָה קֹדֶשׁ : דֶּרֶךְ
פְּרִי תְּוֹאַר תֵּת כַּנֵּר לַמָּאוֹר · הִלּוּךְ הַשְּׁמָשׁוֹת הַמְּנוֹרוֹת כָּבוּ
גְּבוּל ׀ לְתֹאוֹר · וְסָמוּךְ לַבֹּוקֶר אֲעָרוֹךְ וַאֲצַפֶּה לְךָ נָאוֹר · כִּי
עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר : זְוֹהַר מְקוֹם כְּבוֹדֶךָ יֵרָאֶה
לְבְחִירֶיךָ כְּפָעֳלָם · חֲלוֹנוֹת מַקְטִינוֹת וּמַרְחִיבוֹת כָּזֶה וְכָזֶה
לְעֻלָּם · טָעַם חוֹזֶךָ יֶאֱמַן צַר וָאוֹר לְהִתְעַלָּם · כִּי יְיָ יִהְיֶה לְךָ
לְאוֹר עוֹלָם : יוֹךְ מִכְלַל דְּבִירֶךָ יָשֹׁב יַסֵּד שְׁתִיּוֹת · כֻּם וָשֵׁם
הַשָּׁלֵם ׀ מֵהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת · לַעֲבָרֶיךָ שֵׁם חַדֵּשׁ כַּחֲדָשִׁים
וַחֲדָשָׁה אוֹתִיּוֹת · רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיוֹת :
מֵרֹאשׁ אֲמָנָה וְלִפְנִים גָּלִיּוֹת מִשְׁבָּצִים בְּהַשְׁחֵל · נֶקְבָה תְּסוֹבֵב
גֶּבֶר פֶּרֶק שִׁיר נַחֵל · סוֹד נָהוֹג עַלְמוֹת בַּעֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת אַחַר
חֵיל · עִיר עָז־לָנוּ יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵל : פֶּה פְּקִידָה בְּחָנֵם
הֵעִידָה בְּרִית יְשֵׁנִינוּ · צֶמַח צַדִּיק קָרֵב שָׁנִים תְּחַדֵּשׁ ׀ שָׁנֵינוּ ·
תַּהֲלוּךְ מוֹרָא כְּמֶלֶךְ וְאָדִיר נְטַיֵּל שְׁנֵינוּ · אָז יִמָּלֵא רִנָּה וּשְׂחוֹק

---

1) יאמירוך, vgl. Deut. 26,17. 2) Ps. 93,5.
3) Jeremia 11,16. 4) Ps. 36,10. 5) I Kon. 6,4.
6) De uitdrukking is ontleend aan Jes. 6,30, het denkbeeld aan Jes. 60,19, waaruit de tweede plaats is genomen.
7) Ex. 17,16 staat כי יד על כס יה, het woord כסא dus „gebrekkig" geschreven, zonder א, en de Godsnaam slechts uit de twee eerste letters bestaande. Hieruit leiden onze Wijzen af, dat, zoolang de eindstrijd met 'Amalek door Israël niet is volstreden, Gods naam noch zijn troon weer volkomen zullen zijn. De bedoeling van onze strophe is dus: maak een einde aan 'Amalek's macht.
8) Jes. 62,2. 9) Jes. 66,22.
10) Jes. 44,22.
11) Amana is de noordelijkste bergtop in Palaestina. „Van Amana binnenwaarts" duidt geheel Palaestina aan. Vgl. Challa 4,8; Gittien 7*b* en 8*a*.
12) Jer. 31,22. 13) Jes. 26,1.
13*) *Zie de aanteekening op het einde van dit deel.*
14) אריס is een werkman, die van den landheer land in pacht neemt onder voorwaarde, dat de opbrengst in zekere verhouding zal verdeeld worden.

onze mond en onze tong!" [1]) Door het te plaveien met Poech en Saffier [2]) maak hecht en sterk mijn voorhof; den, cypres en ceder, populieren zijn de latten bij mijn terugkeer; en men stelt schoon een heerlijken zang in, als destijds toen ik de zee gekliefd zag! *Neem ter hand schild en schutpantser, en sta op om mij te helpen!* [3])

Voor den derden Shabbath in Ijar.

*) Gij zijt mijn God alleen, en buiten U is niemand!
't Wellustig [Rome] spreekt: „Ik, ik ben 't, verder geen!"
„'k Ben doorgedrongen in des tempels binnenkamer,
Verwarring bracht ik op de plaats van Gods verschijning[4])!
En ben toch ongedeerd te voorschijn weer getreden,
Terwijl geen ramp mij trof, noch struikelde mijn voet!

Gods helden trapt' ik neer, Zijn dapp'ren kon 'k vertreden,
Zijn burchten slechten, ja, betreden zelfs Zijn woning,
Het allerheiligste verblijf Zijns heil'gen woords
Verbrijzeld' ik en mocht Zijn erfdeel zwaar verdrukken;
Zijn legerscharen sloeg ik tot verniet'gens toe,
En zelve werd ik door geen onheil ooit getroffen!

Voorwaar! ik leef in rust, vol vetheid, krachtig bloeiend,
Ik woon in mijn paleis in kalmt' en veiligheid!
Waar zijn Gods wond'ren thans, zoo vaak verricht voor 't „boompje"[5])?
Waarom toch redt Hij 't niet uit mijne [zware] hand?

Ik deed verstommen en ontwijdde tempelzangen,
Verbrandd' in vuur Zijn huis, verwarde Zijne hoven,
Ontwijdde Zijn geheim[6]), sloeg bressen in Zijn wanden,
En op Zijn eigen outer slachtt' ik priesterscharen!"

Het woord der zienerschaar der weggestormde natie,
Het grootsch profetenwoord van 't angstig wachtend volk
Voorspelde haar: „nog eens zal zij met vreugd zich sieren[7])!"
Doch lang wordt ons de tijd, — bedriegt 't visioen der zieners[8])?
Daar geen verkwikking naakt van 't vlammend pijnenvuur!

Almachtige, Gij zijt de Eeuwige, onze Heer!
Bedwingt G' U bij dit al, laat zwijgend G' ons verdrukken?
Waarom toch ziet Gij 't aan, dat trouwloos z' ons weerstreven;
Wat zwijgt G', als snoodaard's muil de rest des volks verzwelgt?

---

[1]) Ps. 126,2. [2]) Jes. 54,11. [3]) Ps. 35,2.

פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ : בִּרְבִיצַת פּוּךְ וְסַפִּיר חַקָּה חַזֵּק עֲזַרְתִּי · בְּרוֹשׁ הֲדַרָה וְתַאֲשׁוּר רְהִיטֵי בְּרוֹתֵי חֲזַרְתִּי · וּבְמַעַן שִׁיר מְטִיבֵיהֶם כְּאָז בַּיָּם גִּזַרְתִּי · הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי : עורת

זולת לשבת שלישית אחר ר״ח אייר.

ע״פ א״ב ובסוף חתום משלם.

אַתָּה אֱלֹהִים וְוּלָתְךָ אֵין עוֹד · עֲרִינָה נָמָה אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד · בָּאתִי בְחַדְרֵי מֶלֶךְ וְעֵרַעְתִּי מְקוֹם וְעוֹד · וּבְשָׁלוֹם יָצָאתִי בְּלִי פֶגַע וּמְעוֹד : גִּבּוֹרָיו שׁוֹסֵיתִי אֲבִירָיו עֲשִׁיתִי · טִירוֹתָיו הֲרַסְתִּי מִשְׁכְּנוֹתָיו רָמַסְתִּי · דִּבְּרוּ רָעָצְתִּי נַחֲלָתוֹ עִנֵּיתִי · צְבָאָיו רִצַּצְתִּי וְרַע לֹא אֻנֵּיתִי : הִנְנִי שְׁלֵוָה דְשֵׁנָה וְרַעֲנַנָּה · יוֹשֶׁבֶת בְּאַרְמוֹן שְׁקֵטָה וְשַׁאֲנַנָּה · וְאַיֵּה נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הִפְלִיא לִכְנָה · מַדּוּעַ מִיָּדִי לֹא יְצִילֻנָּה : זְמִירוֹת הֵיכָלוֹ הֵחֱשֵׁיתִי וְחִלְלְתִּי שִׁירוֹתָיו · וְהִצַּתִּי בָאֵשׁ מִקְדָּשׁוֹ וְעֵרַעְתִּי חֲצֵרוֹתָיו · חִלַּלְתִּי צְפוּנוֹ וְקִרְקַרְתִּי קִירוֹתָיו · וְעַל מִזְבְּחוֹ טָבַחְתִּי מִשְׁרָתָיו : טִיף חוֹזֵי סוֹעָרָה וּנְבִיאֵי צוֹפָיָה · הַנִּבְאִים לָהּ עוֹד תַּעֲרֵי תִפְיָה · יָמִים אֲרֻכּוּ וְאָבַד חָזוֹן מִצַּפִּיָּה · אֵין לָהּ רְוָיָה מֵאֵשׁ רִשְׁפִּיָּה : כַּכִּיר כֹּחַ אַתָּה יְיָ אֲדוֹנֵנוּ · הַעַל אֵלֶּה תִּתְאַפַּק תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ · לָמָּה תַּבִּיט בּוֹגְדִים הַקָּמִים עָלֵינוּ · תַּחֲרִישׁ כְּבַלַּע רָשָׁע שְׁאֵרִית קְהָלֵינוּ : מוֹנִים וּמְעַנִּים

---

*) De schrijver is dezelfde als die van אזכרך דודי, zie pag. קמ״א deel III.

4) מקום ועד, *de plaats*, door God *bestemd*, om met Mozes *saam te komen* (Ex. 25,22).

5) כנה, naar Ps. 80,16: *Bedenk .... en dit spruitje, dat Uwe rechterhand plantte*, een veelgebezigd beeld voor Israël.

6) צפונו, de plaats in den tempel, die voor ieder verborgen, ontoegankelijk was, het allerheiligste.

7) Naar Jer. 31,3: *eens zult gij weder u sieren met tambourijnen* enz.

8) אבר hier gebruikt in den zin van: *niet uitkomen, niet vervuld worden.*

Zij kwellen en pijn'gen steeds, vertreden Uw gemeente,
Slechts last'rend, schennend woord wordt tegen U geuit.
Gevreesde Almacht, Gij, Wiens toorn geen volk kan dragen,
Sla hen met angst'gen schrik, die durven U bestrijden.
Verwar hun geest, hun blik door 't dond'ren van Uw storm!

Zij sloten met geweld den mond van wie U huldigt,
Verboden ons Uw naam als een'gen God te prijzen;
Zij vorderden een valsch getuig'nis hun te geven,
Te looch'nen [o verraad!] Uw eeuwig waarheidswoord!
Waak op dan, waarom zoudt Gij langer blijven slapen?
Waak op dan en verdelg, die opstaan tegen U!
Om in het openbaar Uw koningschap te toonen,
Voor gansch der wereld oog Uw eenheid te betuigen!

Doe lichten Uw gelaat, bewijs Uw wonder-gunsten!
Help wie op U vertrouwt, doe jub'len Uwe vromen;
Leid weer Uw kleinvee naar de stad, waar Gij verschijnt!
Dan weet weer gansch 't heelal, dat geen is buiten U!

Richt op Uw hut, als eens, op Shalem's schoone bergen,
Breng daar bijeen d' in West en Oost [zoo wreed] verteerden;
Dan spreken overluid wij Uwe grootheid uit,
Dan treden wij met dank en lofzang voor Uw oog,
Als G' onze ballingschap terugvoert [naar haar plaats],
Vernieuw dan als weleer de dagen onzer glorie!

Dan wordt een nieuwe zang, een prijslied aangeheven,
Als Gij het arme volk uit trotsche macht bevrijdt.
Om hun banier geschaard, welt uit hun hart Uw lof,
Gelijk eens aan de zee, toen zij door golven trokken.

Bevestig dan Uw woord, o eeuwig levend Koning!
„Men zal niet meer het juk der 'Anamiem [1]) gedenken,
Maar spreken zal men: leef' [d' Almacht'ge Opperheer],
Die voert van verstverwijderd oord, van 's werelds grenzen
[Zijn volk], dat hopen bleef [op Zijn beloofden steun]
In nood der ballingschap, bij brandend barenbruischen!"

Ahaba voor den Shabbath vóór het Wekenfeest.

De Voorlezer zegt tot Oelejachedcha Beahaba.

*) Op U, o Heer! slechts hopen wij elken dag,
Uw naam herdenken, vormt ons geheel vertrouwen!

[1]) De 'Anamiem zijn volgens Gen. 10,13 een Egyptische volksstam. — De gedachte is ontleend aan Jeremia 23,7 en 8: *Zie, dagen komen, zegt de*

וּמְרַכְּאִים עַמֶּךָ · וּמַרְבִּים נְאוּצִים וְחֵרוּפִים לְעַמֶּךָ · נָאוֹר
וְאַדִּיר לֹא יָכִילוּ גּוֹיִם זַעֲמֶךָ · יֵחַתּוּ מְרִיבֶיךָ וְהֻמַּם בְּקוֹל
רַעְמֶךָ : סְתֻמוּ פִּיוֹת מַמְלִיכֶיךָ שִׁמְךָ מִלְיַחֵד · עֲדוּת שֶׁקֶר
לְהָעֵד וַאֲמִתְּךָ לְכַחֵד · עִוְּרָה לָמָּה תִּישָׁן קָמֶיךָ לְהַכְחֵד ·
מַלְכוּתְךָ לְהַמְלִיךְ בְּפֶמְבִּי וְיִחוּדְךָ לְסַהֵד : פָּנֶיךָ הָאֵר וְהַפְלֵא
חַסָּדֶיךָ · הוֹשַׁע חוֹסֶיךָ וְהָרֵנֵן חֲסִידֶיךָ · צְאֹנְךָ נַהֵל ו לְקִרְיַת
מוֹעֲדֶךָ · דַּעַת הַכֹּל כִּי אֵין בִּלְעָדֶיךָ : קוֹמֵם סֻכַּת בִּשְׁלֵם
כְּמִקְדָּם · וַעֵד שָׁם אֲכוֹלֵי מֵאָחוֹר וּמִקֶּדֶם · רוֹמַמּוּתְךָ לְהָפֵק
וּבְתוֹדָה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם · בְּשׁוּבְךָ שְׁבִיתֵנוּ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם :
שִׁיר לְךָ יְחַדֵּשׁ וּמַעַן הִלּוּלִים · פְּרוֹתְךָ עַם עָנִי מִכַּף הוֹלֵלִים ·
תְּהִלָּה יַבִּיעוּ בְּשִׁמְךָ נִרְגָּלִים · כְּאָז בְּעוֹבְרִים בֵּין גַּלִּים : מְלָתְךָ*
תָּקִים ו מֶלֶךְ עוֹלָמִים · שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר פְּרוֹת סֶבֶל עֲנָמִים ·
לֵאמֹר* חַי הַמַּעֲלֶה מֵאַפְסֵי תְחוֹמִים · מְיַחֲלָיו בַּגּוֹלָה בְּרָכְיוֹת
תְּהוֹמִים : עזרת

אהבה לשבת לפני שבועות

ע״ס א״ב ובסוף חתום **אפרים** ברבי יצחק חזק.

אוֹתְךָ כָּל הַיּוֹם קִוִּינוּ · לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ אִוִּינוּ · אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵינוּ : בֵּן בְּכוֹרְךָ הִדַּחְתּוֹ · לָמָּה לָנֶצַח שְׁכַחְתּוֹ · וְלֹא

Eeuwige, dat men niet meer zal spreken: zoo waar de Eeuwige leeft, die de kinderen Israëls uit Egypte heeft gevoerd; — maar: Zoo waar de Eeuwige leeft, die het kroost van het huis Israëls heeft opgevoerd en gebracht uit het land in het noorden en uit alle landen, waarheen Ik hen verstrooid heb enz.

*) De schrijver van dit stuk is R. Efrajim b. Izak uit Regensburg, een tijdgenoot van R. Jakob Tam; hij sterft ± 4935 (1175) en was dus, evenals de schrijver van het voorafgaande stuk, getuige van eenige kruistochten-vervolgingen. In de Poolsche liturgie zijn voor de Shabbatdagen tusschen Paasch- en Wekenfeest nog twee stukken van hem opgenomen, terwijl ook voor andere bijzondere dagen door hem gezangen zijn vervaardigd, o. a. het beroemde תא שמע. — De derde en zesde regel van iedere strophe zijn citaten of vrije aanhalingen van bijbelplaatsen.

Gij, Eeuwige, zijt onze Vader! [1])
Wel hebt G' Uw eerstgeborene [wreed] verstooten, —
Waarom toch zoudt Gij hem voor altijd vergeten?
Niet weder hem [genadiglijk] tot U nemen? [2])
o God! hoe lang nog!?

Verdreven uit zijn binnenvertrek, den tempel,
Verjaagd uit al zijn vroegere pracht en grootheid,
De deur achter hem gesloten! [3])
Al voortgestooten, niet meer teruggezien,
Geslagen wreed, te pletter, geheel verbrijzeld,
Gevangen, ach, — en geen die hem ooit zag weder! [4])
o God! hoe lang nog?

Zoo zwaar getuchtigd, brak ik in jamm'ren uit,
[Aan smart ten prooi], in plunderaars macht gegeven,
Gelijk aan den eenzamen vogel! [5])
Zoo vluchtt' ik telkens, iederen dag vervolgd,
Steeds weer als uitgeklopt door geweld'naars plannen,
[Al voortgejaagd] *door de stem van gevallen blâren* [6]),
o God! hoe lang nog!

Zij trachten listig, loerend op ziel en leven;
Hoe toch ontkomen aan 's vogelaar's leugenstrikken?!
Zij bloeien, hun knoppen zwellen! [7])
Steeds lastert driester, die mij naar het leven staat!
Wat kan ik hem op zijn schelden ten antwoord geven?
In zwijgen *leg ik mijn hand op den mond* [8]), verstommend!
o God! hoe lang nog?!

Verborgen netten spreiden zij voor mijn schreden,
Den schoonheidsstaf [9]) bedreigen zij met verderven,
De natie, in gramschap zoo woedend! [10])
Te zamen fluist'rend stellen zij lagen mij [11]),
Hun strikken spannend voor alles, wat mij behoort,
En daag'lijks weer mijn ondergang ijv'rig *zoekend!* [12])
o God! hoe lang nog!

Zij graven kuilen, dáár mij met list te vangen,
Verbergen knippen, ondergang mij beramend;
Verlaat mij toch niet, o Heere! [13])
Waarom toch zoudt Gij in eeuwigheid mij vergeten? [14])
U tot mij wendend, bestraal mij met Uw genade! [15])
o Wil mij redden uit 's vijands verwaten pralen! [16])
o God! hoe lang nog!

Wat kan ik wachten, wat blijft er nog te hopen?
De heil'ge berg, het sieraad, gewijde woning,
[Beploegd, en] *gelijk aan de dalen!* [17])

תָּשׁוּב לְקַחְתּוֹ · וְעַד מָתַי יי : גּוֹרֵשׁ מִבֵּית חֲדָרָיו · מוֹצֵא מִכְּלַל
חֲדָרָיו · וְהַהֵלֶת סָגַר אַחֲרָיו : דָּחוּי וְשׁוּב לֹא נִרְאֶה · נִשְׁבָּר
וְנִרְכֶּה וְנִכְאֶה · נִשְׁבָּה וְאֵין רוֹאֶה · וְעַד מָתַי יי : הָיִיתִי בְּמוֹסָר
מִתְנוֹדֵד · שָׁרוּד בְּיַד שׁוֹדֵד · הָיִיתִי בְּצִפּוֹר בּוֹדֵד : וְנִסְתִּי כָּל
הַיּוֹם נִרְדָּף · בְּרוּחַ עָרִיצִים נִשְׁדָּף · וְקוֹל עָלֶה נִדָּף · וְעַד מָתַי
יי : זֻמּוּ נַפְשִׁי לָקָחַת · וּמִפַּח יוֹקְשִׁים בּוֹרַחַת · עָלְתָה נִצָּה
וְהִיא כְּפוֹרַחַת : חֶרֶף סָלָה שְׂאֵפִי · וּמָה אָשִׁיב דָּבָר חוֹרְפִי ·
יָדִי שַׂמְתִּי לְמוֹ־פִי · וְעַד מָתַי יי : טָמְנוּ רֶשֶׁת לְפָעַם · חִבְּלוּ
מַקֵּל נוֹעַם · הָעָם אֲשֶׁר זָעַם : יַחַד עָלַי יִתְלַחָשׁוּ · לְכָל אֲשֶׁר
לִי יְנַקְּשׁוּ · יוֹם יוֹם יִדְרְשׁוּ · וְעַד מָתַי יי : כְּרוּ שׁוּחָה
לְלֶכְדֵנִי · וּפַחִים טָמְנוּ לְאַבְּדֵנִי · אֱלֹהִים אַל־תַּעַזְבֵנִי : לָמָּה
לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנִי · פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵנִי · מֵאֵיבֵי עָז תַּצִּילֵנִי · וְעַד
מָתַי יי : מָה אוֹחִיל וּמָה אֲקַוֶּה · הַר צְבִי קֹדֶשׁ נָוֶה · אֶל

---

1) Jes. 63,16. 2) Naar Deut. 24,19. 3) Gen. 19,6.
4) Ex. 22,9.
5) Naar Ps. 102,8.
6) Lev. 26,36.
7) Naar Gen. 40,10.
8) Job 40,4.
9) Zech. 11,7: voor het weiden der den dood reeds prijs gegeven kudde *nam ik mij twee staven, den een noemde ik: lieflijke schoonheid en den ander noemde ik: verderf.* Sanhedrien 24*a* wordt die eerste naam in verband gebracht met Palaestina's geleerden, die elkander welwillend behandelen. Waarschijnlijk denkt onze dichter aan die verklaring.
10) Naar Mal-achie 1,4.
11) Ps. 41,8.
12) Naar Jes. 58,2.
13) Ps. 71,18.
14) Naar Klaagl. 5,20.
15) Ps. 25,16.
16) Naar Ps. 18,18.
17) Zeer geestig gebruik der woorden Gen. 14,17.

Mijn ziel versmacht, in wachten op 't eind der tijden [1]);
Weer nieuwe rechten [2]) bedreigen mij elken morgen,
En alle troost is verborgen voor mijne oogen! [3])
o God! hoe lang nog?!

Zie, telkens hoop ik; „thans is eens de tijd gekomen!"
Doch neen, slechts dood en verderf [komt mij tegengrijnzen]
En geen, die besluit tot herstelling! [4])
Vertrapt, vertreden, als voetbank word ik gebruikt!
Vertwijf'lend kan ik al bijna niet meer gelooven,
Dat eens toch komt nog *het einde* der jammer-*dagen!* [5])
o God! hoe lang nog?!

Verdrukkers doen verwild'ren, verteren mij,
Zij brengen ons aan de grens van den ondergang.
Ach, zij domp'len in d' afgrond mij! [6])
Ons leven smorend, eischen zij zielsbesmetten [7]);
Hun doode goden aanbiddend, tot hen te smeeken;
Hoe *zij* mij tergen, *met niet-god mij* pijn'gend *kwellen!* [8])
o God! hoe lang nog?!

In wreedheid roepen zij: „bloed moet er thans vergoten!"
Zij stellen U, o Rechter! zich niet voor oogen!
Wat zoudt Gij dan langer nog slapen? [9])
Gij ziet, o Heer! hoe Uw naam z' in hun trots ontwijden,
Hoe snood zij telkens weer nieuwe beschuld'ging uiten,
Hoe luid *zijn heerschers* in vreugde hun macht *bejub'len* [10]).
o God! hoe lang nog?!

Gebrul stijgt op uit Uwer weerstrevers mond:
Om mij te binden, in kerkermuur m' op te sluiten,
Voornamen zoowel als geringen! [11])
Het onheil, ach, het vermoeit, het verzwakt te zeer!
Zij maken puinhoop, een ak'lige woestenij [12]),
De natie, eenmaal genoemd: *„aan het zwaard ontkomen."* [13])
o God! hoe lang nog?!

Zij dachten reeds m' uit der natiën rij te delgen,
Zij brieschten m' aan, door schrik moest ik zijn bevangen!
Doch ik stel den Heer mij voor oogen! [14])
Toch staalden zij zich het voorhoofd, vol overmoed,
In groote trotschheid verzamelden groepen zich [15]),
De menschen vangend, slepen zij weg den buit! [16])
o God! hoe lang nog?!

Al moordend nemen goed'ren z' in hun bezit;
Zwaar drukt de last ons van 't zwaar te verdragen juk!
Mijn rug met hun ploegschaar doorsneden! [17])

עֲמֹק שָׁוֵה : נָפַג לִבִּי לִקֵּץ עַדָנִי · חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים דִּינַי ·
וְנוֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי · ועד מתי ״ : סֶלָה אֲיַחֵל ׀ לְעַדָּן · וְהִנֵּה
הֶרֶג וַאֲבַדָּן · וּלְמָזוֹר אֵין דָּן : עָשִׂיתִי וְנַעֲשִׂיתִי הֲדָמִין · נוֹאַשְׁתִּי
עוֹד מִלְהַאֲמִין · לְקֵץ הַיָּמִין · ועד מתי ״ : פִּרְעוּנִי מוֹנַי
אֲכָלוּנִי · וְעַד תַּכְלִית כִּלוּנִי · אַךְ בְּשִׂרַת יִטְבְּלוּנִי : צָמְתוּ
חַיַּי לְהִתְגָּאֵל · דּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּת וְשׁוֹאֵל · הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל ·
ועד מתי ״ : קָרְאוּ אַכְזָרִים שִׁפְכֵי־דָם · וְלֹא שָׁמְעוּ אֱלֹהִים
לְנֶגְדָּם · וּמַה לְּךָ נִרְדָּם : רָאִיתָ שִׁמְךָ חִלְּלוּ · עֲלִילוֹת בְּרֵשַׁע
יַעֲלִילוּ · וּמוֹשְׁלָיו יְהַלְלוּ · ועד מתי ״ : שְׁאוֹן קָמֶיךָ עוֹלֶה ·
לְאָסְרֵנִי בְּבֵית כֶּלֶא · בַּנִּכְבָּד כַּנְּקֵלָה : תְּלָאוֹתָם הִלְאוּנִי הֵרֵב ·
שָׁמוּ חָרְבוֹת חוֹרֵב · עַם שְׁרִידֵי חָרֵב · ועד מתי ״ : אָמְרוּ*
מִנּוֹי לְהַכְחִידִי · רָגְשׁוּ אֵלַי לְהַחֲרִידִי · שִׁוִּיתִי ״ לְנֶגְדִּי : פְּנֵיהֶם
חִזְקוּ וְהֵעָזוּ · וּבְרוֹב גְּאוֹנָם הֵעֵזוּ · שָׁבוּ וַיָּבֹזוּ · ועד מתי
״ : רָצְחוּ וְגַם יָרְשׁוּ · עֶלֶם עָלַי הִקְשׁוּ · וְעַל גַּבִּי חָרְשׁוּ :

---

1) קץ is de gewone term voor: de bepaalde tijd, waarop de verlossing komen zal. קץ עדני beteekent: het verloop der door de Profeten en Daniël aangeduide wereldperioden, die door de definitieve verlossing zullen gevolgd worden.

2) דיני, strafgerichten.

3) Hoshéa' 13,14. 4) Naar Jeremia 30,13. 5) Dan. 12,13.

6) Naar Job 9,31.

7) להתגאל, *ons te bevlekken* door heidensche voorschriften en godsdienstceremoniën te volbrengen; vgl. voor de uitdrukking Dan. 1,8.

8) Deut. 32,21. 9) Jona 1,6.

10) Naar Jes. 52,5. יהילולו eig. *jammeren*, hier: *juichen*, evenals רנן in beide beteekenissen gebruikt wordt.

11) Naar Jes. 3,5. — Zie over deze strophe BAER.

12) Naar Ez. 29,10.

13) Jer. 31,1.

14) Ps. 16,8.

15) הצזו, verzamelen, naar Ex. 9,19; eene aardige woordspeling.

16) Gen. 34,29. 17) Naar Ps. 129,3.

Met lange streken trekken zij ploegers-voor',
Zij trekken 't meetsnoer over 't volmaakte plan [1]),
Want *Gij*, o God, *voert hun hart op verkeerde wegen!* [2])
o God! hoe lang nog?!

Uw naam verheffen, die prijzen Uw eenigheid;
Om Uwentwille worden vermoord, ontworteld,
Die des Eeuwigen wachtpost betrokken [3]).
Uw kind'ren, vaak beproefd, zijn daardoor gekend,
Wier stroomend bloed hun martelaarschap verkondigt
In elken ochtendstond, ieder oogenblik! [4])
o God! hoe lang nog!

Zoovelen trachten van Uw weg ons af te leiden,
Beramen plannen, door U mij te doen verachten;
Zij roepen mijn ziele toe: buig u! [5])
Zij denken immer, mijn volksnaam eens weg te rukken,
Zoodat Uw naam dan ook nimmer men meer gedenke!
Voorwaar zou God dan die wandaad *niet onderzoeken?* [6])
o God! hoe lang nog!

Uw kleinvee-kudde, den dood reeds ten prooi en hinkend,
Steeds voortgestooten, van ongeluk vol verzadigd,
o Eeuwige! help toch! [7])
Allevend God! Verlosser sinds eeuwen her!
Doe óp weer bloeien in 't dal mijnen rozenstam!
Waak op, o Heer! *waartoe dan* nog langer *slapen!* [8])
o God! hoe lang nog?!

Die U weerstreven, ruim weg gelijk dierenmest;
Neem dure wraak voor Uw Naam, zoo alom geprezen,
Ach, thans *door de volk'ren geschonden!* [9])
Almachtig Vader, Verlosser van Israël,
Wek op Uw macht, o spoed U toch mij te hulp!
Waak op, mijn eere! op [10]) uit uw doodenslaap!
o God! hoe lang nog!

Stort op ons neder Uw teederste liefdeblijken,
Wek op Uw wraak in het ziedendste gramschapswoeden
Op 't hoofd van *den wreeden verdrukker!* [11])
Gedenk die allen, die in 't diepst hunner ziel U minnen,
O draal niet langer, te schenken hun loon naar werken!
Gij mint ons immers met eeuwige vader*liefde!* [12])
Dan zijt Gij, o God, onze Vader!

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die behagen schept in Zijn volk Israël met liefde!

*יַאֲרִיכוּ עָלַי מַעֲנִית · וּמָדְדוּ אֶת תָּכְנִית · הַסְכֻּתָ אֵת לִבָּם
אֲחוֹרַנִּית · ועד מתי יי : *מְיַחֲדִיךְ שִׁמְךָ יַאֲמִירוּ · וְעָלֶיךָ
נִכְרְתוּ וְנִגְמְרוּ · מִשְׁמֶרֶת יְיָ שָׁמָרוּ : *בָּנֶיךָ בְּחוּנֶיךָ יִרְוְעִים ·
וְהַדָּמִים ו מוֹדִיעִים · לִבְקָרִים וְלִרְנָעִים · ועד מתי יי : **רַבִּים
אוֹמְרִים לְהַדִּיחִי · יֵעָצוּ מִמְּךָ לְהַזְנִיחִי · אָמְרוּ לְנַפְשִׁי שְׁחִי :
*יְזַמּוּ שִׁמִּי לַעֲקוֹר · שִׁמְךָ עוֹד מִלְּזְכּוֹר · הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקוֹר ·
ועד מתי יי : *צֹאן הַהֲרֵגָה וְצוֹלֵעָה · נִדְּחָה בְּרָעוֹת שָׂבְעָה ·
יְיָ הוֹשִׁיעָה : *חַי גֹּאֲלִי נוֹשָׁן · תַּצְמִיחַ מֵעֲמֶק שׁוֹשָׁן · עִוְּרָה
לַמָּה תִישָׁן · ועד מתי יי : *קָמֶיךָ תְּבַעֵר כְּגָלָל · קַנֵּא שִׁמְךָ
הַמְהֻלָּל · וּבְגוֹיִם ו מְחֻלָּל : **חָזָק גּוֹאֲלִי עִוְּרָה · גְּבוּרָתְךָ
חוּשָׁה לְעָזְרָה · עִוְּרָה כְּבוֹדִי עִוְּרָה · ועד מתי יי : חִבָּה
יְתֵרָה עָלַי תְּזוֹרֵר · קִנְאָתְךָ בְּחֵמָה תְּעוֹרֵר · עַל הַצַּר הַצּוֹרֵר :
זְכוֹר אוֹהֲבֶיךָ בְּנֶפֶשׁ כֻּלָּם · וְאַל תְּאַחֵר פְּעוּלָתָם ו מִלְּשַׁלֵּם ·
אֲהַבְתָּנוּ אַהֲבַת עוֹלָם · וְאַתָּה יְיָ אֲבִינוּ :

(בק"ק להודות לך וכו') ברוך אתה ה' הבוחר בעמו ישראל באהבה :

---

1) Ez. 43,10. Het beeld is ontleend aan het naar Romeinsch gebruik beploegen van veroverd en in bezit genomen land, dat dan werd uitgemeten en onder de soldaten van het overwinnende legioen werd verdeeld. תכנית is hier gebruikt in de beide beteekenissen, waarin het in den Bijbel voorkomt: *teekening*, plan, (Ez. 43,10) en *volmaaktheid* (Ez. 28,12). Het is de bodem van Palaestina, waarop de dichter doelt, of Israël zelve.

2) I Kon. 18,37.

3) Num. 9,23.

4) Naar Job 7,18.

5) Naar Jes. 51,23.

6) Ps. 44,22.

7) Ps. 20,10.

8) Ps. 44,24.

9) Naar Ez. 36,23.

10) Ps. 57,9.

11) Num. 10,9.

12) Naar Jer. 31,2.

Zoelath voor den Shabbath vóór het Wekenfeest.

*) Met onz' ooren, o God! hebben [vaak] wij vernomen,
Onze vaad'ren, zij hebben ons [dikwijls] verhaald
Van de daden, [in groote genade] bedreven,
In de dagen der oudheid, voor ons, [Uwen stam]!
Ja, in alle geslachten verrichttet Gij wond'ren,
Die met eerbied doen noemen Uw naam [steeds gevreesd].
Groot zijn Uwe daden, o Eeuw'ge, mijn Heere!
Uwe wond'ren en plannen, op ons steeds gericht [1]).

Gij bevrijddet met machtige hand ons zoo vaak reeds
Van de listige slang, uit verdrukkers geweld,
Uit den muil van den leeuw, uit des beers sterke klauwen,
Uit den greep van den panther, uit allerlei ramp.
Doch zie thans ons getrapt, de verplett'ring ons dreigend,
Door den poot van den ever, wild woedend in 't woud! [2])
Bijna wankelt de voet ons, mijn voetstap glipt uit! [3])

Reeds te lang hebt, o God! Gij gestraft met verachting
[Uwe natie, die Gij thans] vergeet, naar het schijnt;
Reeds veel meer dan een duizendtal jaren van zuchten,
Van smarten en weenen ging mij over 't hoofd!
En nog steeds is de ziel mij verstoken van vrede,
Worden bressen geslagen, weergalmt mijn geschrei!
Want ter eere van U laten daag'lijks w' ons dooden,
Wij gelijken op kleinvee, ter slachtbank geleid! [4])

Perioden van lijden gaan heen na elkander,
Steeds hoopt' onze ziel, dat het einde eens kwam!
Doch hoe lang liet de eindpaal van dulden zich wachten,
En geen heling werd zichtbaar [voor schrijnende wond]!
Toen de tijd van het schriftwoord: „Wilt Jakob bejuub'len" [5])
Was gekomen, verwachtten wij hulp op haar tijd, —
Doch men hoopte op welzijn, maar 't geluk liet zich wachten;
Op den tijd van genezing, doch helaas! niets dan schrik! [6])

Ach! wij hoopten op goeds, doch 't bleef duister en donker;
Na den tweehonderd vijftig en vijf maal'gen loop
Van negentienjarige maanjaarperiode,
Geschiedde het plots in het elfde jaar,
Dat te zamen [tot machtigen strijd] zich vereenden
De volk'ren, zoo trotsch, zoo aanmaat'gend, zoo wreed!
Ja, *toen* zonk mijn leven in ziedende waat'ren,
De stroomen der boosheid bedolven mijn ziel! [7])

---

*) Over den schrijver, R. Eli'ezer b. Nathan, pag. 65 (bij den יוצר לשבת ברית מילה). Ons stuk bestaat uit vierregelige strophen, waarvan tel-

ע"ם א"ב וחתום אליעזר ברבי נתן חזק ואמץ.

אֱלֹהִים בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ · פֹּעַל
פָּעַלְתָּ בִּימֵי קֶדֶם לְמַעֲנֵנוּ · בְּכָל דּוֹר וָדוֹר
נוֹרָאוֹת שַׁמְתָּ עֲבוּרֵנוּ · רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה יְיָ אֱלֹהַי נִפְלְאוֹתֶיךָ
וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ : גְּאַלְתָּנוּ בְּחֹזֶק יָד מִנָּחָשׁ וְצָרִים ·
מֵאָרִי וְדוֹב וְנָמֵר וּשְׂאֵר צוֹרְרִים · הִכְאִיבוּנוּ עַתָּה רַגְלֵי חֲזִירֵי
יְעָרִים · כִּמְעַט נָטָיוּ רַגְלֵינוּ וְשָׁפְכוּ אֲשׁוּרִים : הֲלֹא אַתָּה
אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ לְשִׂכְחָה · יוֹתֵר מֵאֶלֶף שָׁנִים בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה ·
וַתְּזַנַּח מְשָׁלוֹם נַפְשֵׁנוּ בְּפֶרֶץ וְצִוָּחָה · כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ כָּל
הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה : זְמַן אַחַר זְמַן ו נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה ·
וְאָרַךְ הַקֵּץ וַאֲרוּכָה לֹא עָלְתָה · חֶשְׁבּוֹן דָּנוּ לְיַעֲקֹב חִכֵּינוּ יֵשַׁע
בְּעִתָּהּ · קָוֹה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה :
טוֹב קִוִּינוּ וְהִנֵּה אוֹפֶל וְאַשְׁמַנִּים · בְּמַחְזוֹר דָּנּוּ אַחַת עֶשְׂרֵה
שָׁנִים · יַחְדָּיו נוֹעֲצוּ גּוֹי עַז פָּנִים · אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם

---

kens de eerste en derde met een opvolgende letter van het alphabeth beginnen. Tusschen ג' en ס' zijn drie strophen ingevoegd, alphabetisch van ה' tot ע', betrekking hebbende op de vervolgingen in de Rijnstreek gedurende den eersten kruistocht, 4856 (1096). — In de daaropvolgende strophen is de naam van den dichter ingevlochten. — De laatste regel van elke strophe is een bijbelcitaat.

[1]) Ps. 40,6.

[2]) Over deze zinnebeeldige aanduiding der vier wereldrijken, zie deel III, pag. 142, noot 1.

[3]) Ps. 73,2.

[4]) Ps. 44,23.

[5]) Het jaar 4856 (1096), het vervolgingsjaar tijdens den eersten kruistocht, viel in den 256sten maancyclus van 19 jaren, die met het jaar 4845 begonnen was. Naar aanleiding van dit cijfer 256 (רנ"ו) zegt nu onze dichter, dat men gehoopt had in dit cyclus-cijfer een gunstige voorbeduiding te vinden, daar het immers Jer. 31,6 luidt: רנו ליעקב שמחה, *jubelt Jakob vreugde toe.*

[6]) Jer. 8,15.

[7]) Ps. 125,5.

Toen hun toorn ontbrandde, hun gramschap ontvlamde,
Verzwolgen zij levend mijn treurige rest;
Jonge kind'ren en vrouwen, — [niets spaarde hun woede] —
Als kleinvee ter slachtbank — zoo rukten z' ons weg!
Den zuig'ling op straat door het zwaard te verdelgen,
Van de pleinen den jong'ling, [nog stralend in jeugd];
Zij ontzien niet des priesters eerwaard'ge verschijning,
Geen genade voor grijsaards [1]), [door jaren gekromd].

Voor de stem van den last'raar, Uw naam schand'lijk smalend,
Voor den vijand, die wrekend zijn godsdienst verbreidt,
Die van U ons wil scheiden, tot afval ons voerend,
Ons de grens Uwer paden verkrommend, o God!
Daarvoor schrikt onze ziel, is door vreeze bevangen
Voor de woedende drift van verleiders-gespuis.
Zoudt Gij dan bij dit alles hun daad niet bedenken,
Niet eens eind'lijk U wreken, [2]) [omgordend het zwaard]?!

[Ach, hoe groot was de doodslag, ja een dag was 't van slachting;
In Acht zes en vijftig [3]) viel 't zware besluit;
Toen zijn heil'ge gemeenten vermoord en geplunderd,
In ziedende gramschap getroffen door 't leed!
Ziet, hoe grijsaard en jong'ling te zamen daar sneven,
Hoe de maagden gansch naakt naar hun graf zijn gesleurd!
Zie de kuilen, gevuld met zoo jeugdige wichtjes,
Met knapen en meisjes, uit de leerschool gesleept!

Zie, nog was niet gereed d' Ezrachiet [4]) vader Abram,
Toen zijn eenigen zoon hij tot offring spoord' aan, —
Toen een stem uit den hemel het woord hem deed hooren:
„Strek uw hand ter verniet'ging niet uit [naar den knaap]!"
Ach, hoe talrijk zijn thans er de offers gevallen,
Geslacht onder Juda, zoo dochter als zoon!
En de Heer haast Zich niet om ter hulpe te snellen
De geworgden, verbranden op houtmijt, in vuur!

Het geschenk Zijner Thora, [eens op Sinai ontvangen]
Zoo gekoesterd door God, lang het voorwerp der lust, —
Thorarollen, beroemd, ach, als tent thans gespannen,
Ruw verscheurd, stukgereten, op stangen gespreid!
Zelfs, o jammer! tot slot maakt men lendenbedekking,
Broek en schoenen ervan voor der onreinen voet!
Zie, om dezen, mijn God! smelt ik weenend in tranen,
Welt het nat uit mijn oog, als een stroomende bron!]

o Gij, heilige Wetsrol, — gij, woord mijner Leere,
Verdrukkers zij koelden aan U hun gemoed!

הַזֵּידונים : כַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ חַיִּים בְּלָעָונוּ · טַף וְנָשִׁים כַּצֹּאן
לַטִּבְחָה הִתְיַקּוּנוּ · לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים ו מֵרְחֹבוֹתֵינוּ ·
פְּנֵי כֹהֲנִים לֹא נָשָׂאוּ וּזְקֵנִים לֹא חָנָנוּ : מְקוֹל מְחָרֵף
וּמְגַדֵּף מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם · מִמְּךָ לְהַפְרִישׁ סוּג אוֹרְחוֹתֶיךָ
לְעַקֵּם · נַפְשֵׁנוּ נִבְהֲלָה מְאֹד מִפְּנֵי חֲמַת הַמְעַקֵּם · הַעַל
אֵלֶּה לֹא תִפָּקֵד־בָּם וְלֹא תִתְנַקֵּם : וַתֵּרֶג רַב וְיוֹם טָבְוֹחַ
בְּתִתֵּנוּ נִגְזָרָה גְּזֵרָה · וְנֶהֱרְגוּ קְהִלוֹת הַקּוֹדֶשׁ בְּזָעַם וָעֶבְרָה
וְצָרָה · זָקֵן וּבָחוּר וּבְתוּלָה עֲרֹמִים נִמְשְׁכוּ לִקְבוּרָה · חֲפוּרוֹת
מְלֵאוֹת יְלָדִים וְיָלָדוֹת וְתַלְמִידֵי הַתּוֹרָה : טֶרֶם הָיָה אֶזְרָחִי כְּזֶרַח
יְחִידוֹ לַעֲקֵדָה · יַשְׁמִיעוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ לְהַשְׁמִידָה ·
כַּמָּה עַתָּה נִשְׁחָטִים בָּנִים וּבָנוֹת בִּיהוּדָה · לֹא חָשׂ לְהוֹשִׁיעַ
טְבוּחִים וּשְׁרוּפִים עַל מוּקְדָה : מַתַּן אָמוֹן שַׁעֲשׁוּעִים סִפְרֵי
תוֹרוֹת יְדוּעִים · נְטוּעִים לְאֹהֶל פְּרוּעִים עֲלֵי מוֹטוֹת רְקוּעִים ·
סוֹף עֲשָׂאוּם בָּתֵּי שׁוֹקִים לְמַנְעַל רַגְלֵי מְצוֹרָעִים · עַל אֵלֶּה אֲנִי
בוֹכִיָה וְעֵינִי כַּמַּיִם נוֹבְעִים :] סֵפֶר הַתּוֹרָה הִתְעוֹלְלוּ בָךְ צָרִים ·

---

[1]) Klaagl. 4,16.

[2]) Naar Jer. 9,8.

[3]) 856 = 4856 a. m. = 1096 gew. jaartelling.

[4]) I Kon. 5,11 wordt van Salomo gezegd, dat hij *wijzer was, dan Ethan, de Ezrachiet.* Baba Bathra 15*a* en Thanchoema Choekkath wordt gezegd, dat daaronder Abraham te verstaan is, onder verwijzing naar Ps. 89,1, waar dezelfde naam voorkomt. Thanchoema, לך לך (ed. Buber nº. 18) en וירא (ed. Buber 40) worden eenige der voornaamste verzen van dezen Psalm in verband gebracht met feiten uit Abraham's leven, o. a. met de offerande van Izak. Vandaar dat het opschrift van den Psalm wordt opgevat in den zin: *met betrekking tot den Ezrachiet,* Abraham; en dat deze bij de Paitaniem dikwijls onder den naam *Ezrachie* wordt aangeduid.

Zij ontnamen de telgen aan hen, die U vorschen,
En vermoordden de mannen, als schatten mij dier!
O eisch wraak voor den smaad, waarmee U men dorst krenken,
Voor den smaad, over zielen der braven gebracht!
Barst in jammerkreet uit, g'lijk een maagd, in haar jonkheid
Met den rouwzak omgord om de liefde der jeugd! [1])

Stort Uw harte dan uit voor des Eeuwigen zetel,
Wil Uw bede vereen'gen met Israël's geklaag [2]).
Dat Hij spoedig, om wraak voor Zijn eere te nemen,
Zijne pijlen weer drenke met stroomen van bloed!
Dat Zijn zwaard dan verteer', wie er Hem durft weerstreven,
En een bloedgolf er kleure gansch rood weer Zijn schild!
O breng hulpe, [o God!] *uit de hand des verdrukkers,*
Dan blijkt ijdel de redding, verwacht van een mensch! [3])

Sta dan op weer, o Eeuw'ge! in ziedenden toorn,
Houd gericht tegen ieder, die U dorst weerstaan;
Laat de helft hunner dagen toch niemand bereiken
Van die mannen des bloeds, [zoo met bloedschuld belaân]!
Doch die volgen Uw sporen, snel loopend Uw wegen,
Die hun ziel in Uw dienst aan den dood geven prijs,
Geef hun deel onder grooten, laat hen mede verdeelen
Den te plunderen *buit* van *der macht'gen* bezit! [4])

Boezem schrik in, o Eeuwige! [en angst en ontzetting]
Aan de mannen, die voerden den strijd tegen U!
Dat niet langer zij [wreed met hun wetten] verdrukken
Ons, het kroost van [de vaad'ren], die U minden alleen!
o, Bevestig aan ons Uwe schoone voorpelling,
In Uw Thorageschrift ons zoo heilrijk beloofd:
„Eens zal weder uw God u erbarmen verleenen,
Zich genadig *ontfermen, vermeerd'ren uw kroost!"* [5])

Uwen heiligen arm zult Gij dra weer ontblooten,
Om ons nogmaals te maken Uw [heerlijkst] bezit;
Wil ons, Eeuw'ge, verlossen uit onze ellende,
G'lijk de vaad'ren, uit Noph [in Egypte] bevrijd!
o Versterk onzen arm, schenk ons kracht en vermogen,
Als het groote moment, toen ik trok door de zee;
Haast U, spoedig, ter redding, — *wil ons hulpe verleenen,*
Gij, o Eeuw'ge, mijn Heer! Gij, *mijn* eenige *hulp!* [6])

Zoelath voor den eersten Shabbath na 17 Thammoez.

*) Tot den levenden God wil ik biddende schreien,
Met mijn lichaam en hart [zoek ik] smeekend [Uw troon];
Gij, Almacht'ge, Wiens gunst ons de kennis verleent!

וְגַם שִׁכְלוּ דּוֹרְשֶׁיךָ מַפְנִינִים יְקָרִים · עֲלִבּוֹנְךָ תִּבְעִי וְעֶלְבּוֹן ו
נֶפֶשׁ אַדִּירִים · אֵלִי* כִּבְתוּלָה חֲגוּרַת שַׂק עַל בַּעַל נְעוּרִים :
פְּנֵי יְיָ שִׁפְכִי לִבֵּךְ בְּסוֹדָם · לִנְקוֹם נִקְמָתֵךְ יַשְׁפִּיר חִצָּיו מִדָּם ·
צוֹרָרָיו תֹּאכַל חַרְבּוֹ בְּמָגֵן מֵאָדָם · עֶזֵּר** מִצַּר הֲבָה וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת
אָדָם : קוּמָה יְיָ בְּאַפֶּךָ לִשְׁפּוֹט קָמִים · וְלֹא יֵחָצוּ יְמֵיהֶם אַנְשֵׁי
דָמִים · רָצִים אַחֲרֶיךָ וְנַפְשָׁם עָלֶיךָ לַמָּוֶת מַשְׁלִימִים ·
בָּרַבִּים*** תְּחַלֵּק־לָמוֹ שְׁלַל עֲצוּמִים : שִׂיתָה יְיָ מוֹרָא לְאַנְשֵׁי
רִיבֵךְ · לְבַל יַעֲנוּ עוֹד זֶרַע אוֹהֲבֶיךָ · תְּקִים־לָנוּ אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ
בְּמִכְתָּבֵךְ וְנָרַנֵּן* לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֵּךְ : חֲשׁוֹף זְרוֹעַ קָדְשֶׁךָ*
שֵׁנִית קְנוֹתֵנוּ · כַּאֲשֶׁר מִנּוֹף גָּאַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ · וְאַמֵּץ** זְרוֹעֵנוּ
כְּאָז בַּיָּם בְּעָבְרֵנוּ · חוּשָׁה לְעֶזְרָתֵנוּ אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתֵנוּ : עורת

זולת לשבת ראשונה אחר י״ז בתמוז.

ע״ס א״ב ובסוף תתום שמעון בר יצחק.

אֵל אֵל חַי אָרֵגֵן · בְּלֵב וּבָשָׂר אֶתְחַנֵּן · שַׁדַּי דֵּעָה חוֹנֵן :

---

1) Joël 1,8.

2) בסודם (לאברם : נשתנה מפני דרכי שלום במקום) moet beteekenen : met de vergadering Israëls.

3) Naar Ps. 60.13.

4) Naar Jes. 53,12. 5) Deut. 13,18. 6) Ps. 38,23.

*) De schrijver is de beroemde Paitan R. Shim'on b. Jitzchak b. Abboen, bijgenaamd Haggadol, uit Mainz, een jongere (?) tijdgenoot van Rabbénoe Gershom, in het begin der elfde eeuw. In zijn tijd viel onder Keizer Hendrik II eene vervolging der Joden in Mainz en omgeving, die hoofdzakelijk ten doel had hen tot den doop te dwingen. Vgl. vele der Seliechoth van R. Gershom zoowel als van R. Shim'on b. Jitzchak. (Zie overigens Graetz, Gesch. der Juden 5, pag. 407 vv. en noot 22). Het stuk bestaat uit strophen van telkens twee drieregelige verzen; elke strophe sluit met אל דמי לך; terwijl de verzen alphabetisch zijn. De laatste strophe bevat in een acrostichon den naam van den schrijver.

עָרְגְנוּ · אל תחרש אל : טָמְנוּ פַח וּמוֹקֵשׁ · יָשׁוּר כְּשַׁךְ יוֹקֵשׁ ·
עָבוּר מִמְּךָ לְהַעֲקֹשׁ : יְעוֹלְלוּ עֲלִילוֹת רֵשַׁע · בְּלִי עָוֹן וָפֶשַׁע ·
מִמְּךָ נוֹחִיל יֵשַׁע · אל תחרש אל : כָּל שִׁמְחָה עָרְבָה · אֵלַי
גִיל בְּלִי לְקָרְבָה · רָעָתְנוּ כִּי רַבָּה : לָמָּה תַּבִּיט בּוֹגְדֵיךְ ·
תַּחֲרִישׁ כְּבַלָּעַם יְדִידֵיךְ · בְּהִתְאַפֵּק הֲמוֹן חַסְדֵיךְ · אל תחרש אל :
מֵעֵת הֵיכָלִי שָׁמֵם · בָּדָד יָשַׁבְתִּי וְדוֹמֵם · כָּל הַיּוֹם מִשְׁתּוֹמֵם :
נָטְלוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת · וּבָטֵל עוֹנֶג הֵיכָלוֹת · וְעַטְרוֹת חֲתָנִים
וְכַלּוֹת · אל תחרש אל : סוֹד סַנְהֶדְרֵי עֲרֵעַר · זְקֵנִים שָׁבְתוּ

En toch smacht onze ziele naar U slechts, o Heere!
Blijf niet langer toch zwijgen!

Zij verbergen den valstrik en vangende netten,
Zij loeren vol list, als de voog'laar op jacht,
Met het doel om van U weg te buigen ons pad!
Zoo verzinnen zij valsche beschuldiging, in boosheid,
Waar geen misdaad ooit was, en geen wandaad bedreven!
Van U, Heere! alleen kunnen hulp wij verwachten!
Blijf niet langer toch zwijgen!

[Ach, mijn pad is zoo donker], verduisterd mijn vreugde,
Neen, ik kan niet meer naad'ren tot feestjubelklank,
Daar te groot mijn' ellende [mijn smarten te zwaar]!
Ach, waarom ziet Gij neer op die trouw'looze scharen?
Blijft Gij zwijgen, als z' Uwe geliefden verslinden?
Waarom langer Uw rijke genade bedwingen?
Blijf niet langer toch zwijgen!

Sinds den tijd, dat mijn tempel verwoest werd [door vlammen],
Zat ik zwijgend en eenzaam ter neer [in mijn smart],
Elken dag stom verbaasd [over nieuw dreigend leed].
Hoe is vrede- en brandoffer wreed mij ontnomen,
Hoe is heerlijke praal van paleizen geweken,
Zijn ontrukt ons de kransen van bruigoms en bruiden!
Blijf niet langer toch zwijgen!

Des Sanhedrien's gerechtszaal een prooi der verwoesting,
De geleerden verjaagd uit de poorten der stad [1]),

---

[1]) Waar zij ter terechtzitting bijeenkwamen.

בַּעֲמַל יְגוֹנִי הַבֵּט · כִּי כְּקֶצַח אֶחֱבֶט · הָסֵר מֵעָלַי שֵׁבֶט ·
אַל תֶּחֱרַשׁ אֵל : גְּבֶרָה עָלַי גָּלוּת · בְּחוֹסֶר כֹּל וְדַלוּת ·
בְּרֹאתִי כְּרוֹם זְלוּת : דְּכְאוּנִי עֶרֶב וָבֹקֶר · זְכֹר־דְּ מִפִּי לְעַקֶּר ·
בְּהֵיכָלְךְ בְּלִי לְבַקֵּר · אל תחרש אל : הוֹנְוּנִי מוֹנַי בְּתִלָּאָה ·
וְטִנְּפוּנִי בְּרֹבַת חֶלְאָה · וְאָמְרוּ הִנֵּה מַתְלָאָה : וּמָה לָּכֶם
לְהַעֲלֵב · עַל עִסְקֵי עָוֹן נִצְלָב · נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב · אל תחרש
אל : זָנַחְתִּי עֲדֵנִי תַּעֲנוּגָם · מִשְׁתֵּיהֶם וּפַת בַּגָּם · וְכָל מוֹעֲדֵי
חַגָּם : חַי עָלַיִךְ הוֹרְגֵנוּ · וְכִכְלִי רַיק הֶצְגֵנוּ · נֶפֶשׁ אֵלַיִךְ

Ach! aanschouw mijn ellende, mijn smartelijk lijden,
Hoe, komijnzaad gelijk, ik geklopt word, geslagen! [1])
Wend, o Heer! van mij af toch de tuchtigings-roede!
Blijf niet langer toch zwijgen!

Ja, te machtig, te zwaar drukt mij ballingschapslijden,
Waar mij alles ontbreekt, onder armoe gebukt, —
En ik zien moet, helaas! hoe nietswaardigheid stijgt! [2])
Zie, zij mart'len mij 's avonds, bij ochtendstondsgloren,
De herinn'ring aan U aan mijn mond te ontrukken,
Dat ik niet meer bezoek' Uw gewijde verblijven!
Blijf niet langer toch zwijgen!

Mijn verdrukkers, zij kwellen met allerlei lasten,
Zij bezoed'len mijn ziel met verachtelijk vuil,
En dan spreken zij smalend: „Zie! hoe groot is Uw last!
Wat behoeft gij nog langer dien smaad te verdragen!
Door de schuld des gekruisigden, op u geladen,
Zijt, gelijk een gestorv'ne, door God gij vergeten!"
Blijf niet langer toch zwijgen!

Ik veracht en versmaad hun wellustig genieten,
Hunne drinkersgelagen, hun vorst'lijken spijs,
Hunne plecht'ge vergaad'ring ter eer van hun feest!
Ja, voor U, Eeuwiglevende! laten w' ons dooden!
Als de ledige vaten staan veracht wij ter zijde! [3])

---

[1]) Het beeld is ontleend aan Jes. 28,27.
[2]) Naar Ps. 12,9.
[3]) Naar Jer. 51,34.

Uit de hallen des tempels van Libanon's woud [1])!
Mijn genot is verkeerd in verlatenheidszuchten
Weggestorven de lied'ren beg'leid door de snaren,
Niet meer klinkt zangers-stem bij het gastmaal der vreugde!
Blijf niet langer toch zwijgen!

o Bedenk toch den wijnstok, Uw spruitje zoo teeder [2]),
Bij het lot toegewezen tot erf en bezit,
Uwen dierbaren wijngaard, den sier van Uw hof!
Wil, mijn Rots! hem dan spoedig Uw heil doen bereiken,
Wil met schitt'renden schijn van Uw licht hem bestralen,
Wil bij dag en bij nacht hem beschutten, beschermen!
Blijf niet langer toch zwijgen!

Wil de vest' Uwer blijdschap dan spoedig herbouwen!
o Breng schrik over 't wouddier, dat leeft in het riet! [3])
Neem Uw volk nog eens weer tot Uw blijvend bezit!
Als het zand [aan de zee] wil vermeerd'ren zijn scharen,
Wil bevest'gen het zienerswoord zijner profeten,
Moog' de wolk Uwer eer zijn vergad'ring bedekken [4]).
Blijf niet langer toch zwijgen!

Zet de kroon hem op 't hoofd, als een bruigom het sierend,
Doe het wonen als vroeger in 't machtig verblijf,
Rijk voorzien met des bruidegoms gift en geschenk!
Geef de koningsmacht toch den rechthebbende weder,
Spreid Uw schaduw weer uit [met Uw vleug'len hen dekkend],
Laat als bruid zij in heerlijken tooi zich weer sieren!
Blijf niet langer toch zwijgen!

Zend bevrijding en redding van uit Uwen hemel,
Dat wij zingen een liefdegezang U ter eer,
Zooals eens, toen [bevrijd] ik uit slavendienst toog!
Toen door golven der zee Uw herd'rin was getrokken,
En in vrijheid zij juichend 't gevaar was ontkomen,
Toen prees zij den Heil'ge voor dezen, Zijn bijstand!
Blijf niet langer dan zwijgen!

מִשַּׁעַר · מִבֵּית לְבָנוֹן יָעַר : עָנָג ׀ נֶהְפַּךְ לְעַגֵּן · וּבָטְלוּ שִׁירֵי
נַגֵּן · מִבֵּית מִשְׁתָּאוֹת מְנַגֵּן · אל תחרש אל : פְּקוֹד גֶּפֶן כַּנָּתֶךָ ·
גּוֹרַל וְחֶבֶל מַנָּתֶךָ · כֶּרֶם חֶמֶד גַּנָּתֶךָ : צוּר לְיִשְׁעֲךָ תְּמַהֲרֵנָּה ·
גְּיֵהַּ אוֹרֶךְ תְּנַהֲרֵנָּה · לַיְלָה וָיוֹם תְּנַצְּרֵנָּה · אל תחרש אל :
קַרְיַת מְשׂוֹשֶׁךְ בְּנֵה · גִּעַר חַיַּת קָנֶה · שֵׁנִית עַמְּךָ תְּקַנֵּה :
רַבֵּה כַּחוֹל צְבָאֶיהָ · וְקַיֵּם חָזוֹן ׀ נְבִיאֶיהָ · חֻפַּת כָּבוֹד
בְּמִקְרָאֶיהָ · אל תחרש אל : שִׁית פְּאֵרָהּ כְּחָתָן · לְהוֹשִׁיבָהּ
בְּנָוֶה אֵיתָן · בְּרִבּוּי מְחַר וּמַתָּן : תָּשִׁיב מְלוּכָה לִבְעָלֶיהָ ·
צִלֵּךְ תִּפְרוֹס עָלֶיהָ · וְכִבְלָה תַּעֲדֶה כֵלֶיהָ · אל תחרש אל :
שִׁלַּח מֵעִמְּךָ פְּרוּת · וְנָשִׁיר שִׁיר יְדִידוּת · כְּאָז בְּצֵאתִי
מֵעִבְרוֹת : בַּיָּם רַעְיָתְךָ בִּגְוֹת · יָצְאָה חָפְשִׁי בָּעֲלִיזוֹת · קָדוֹשׁ
שִׁבְחָהּ עַל זֹאת · אַל תֶּחֱרַשׁ אל : עורת

---

[1]) I Kon. 7,2 wordt gezegd, dat Salomo bouwde: את בית יער לבנון. Joma 39*b* worden die woorden toegepast op den tempel: *Libanon* van לבן, *wit zijn*, heet de tempel, omdat hij de zonden der menschheid uitwischt en van bloedrood *sneeuwwit* doet worden. Met het *woud*, יער is hij te vergelijken, omdat hij, evenals het woud jaarlijks nieuwe takken doet ontstaan, telkens opnieuw in bloei herrijst.

[2]) Ps. 80,15 en 16.

[3]) Ps. 68,31. De woorden גער חית קנה worden Pesachiem 118*b* op twee wijzen verklaard: *breng schrik onder het wilde dier*, dat *in het* קנה, *riet* woont = verpletter Edom, dat Ps. 80,14 חזיר מיער heet; en 2°. breng schrik onder het wild, en verwerf (קְנֵה = קָנָה) u Mijne gemeente. De beide verklaringen zijn hier dooreengeweven.

[4]) Naar Jes. 4,5: *dan zal de Eeuwige scheppen ... over al* Tsions *samenkomsten een wolk bij dag en rook en vlammenden vuurglans des nachts — ja, over alle eer eene bedekking.*

Zoelath voor den tweeden Shabbath na 17 Thammoez.

*) Edom's leeuwen verstootten 't verstrooide [kleinvee Jakob's]
Uit het [grootsche] gebouw, met zijn voorhof en zijn zalen,
Vanwaar zou ik hulpe mij zoeken?
Zij, [de volkeren] allen, zijn in verbond getreden,
In het harte beradend geheel mij uit te roeien,
Zonder rest mij te laten!
o Snel mij ter hulpe!

Toen te zwaar werd mijn zonde, te groot mijn euveldaden,
Kwam de vijand m' omringen, in 't diepst der ziel mij hatend [1]),
En hij maakte mijn wijngaard tot woestenij [o jammer]!
Hoor, hoe brullen de beeren, hoor leeuwen toornig brieschen,
In hartstocht'lijk verlangen den strijd met U te voeren!
Hoor mijn binnenste loeien als stormgezweepte baren!
o Snel mij ter hulpe!

Ach, den hoogste der bergen [2]) — zie, hoe z' omver hem rukten!
Zij doorsneden mijn land met de stroomen [3]) ['s vijands drommen],
Die zich haasten en ijlen tot [schuld'loos] bloedvergieten!
En toch altijd, te midden van [loerende] leeuwinnen,
Bleef ik hopen en wachten op Hem, den Heer der scharen!
Wis, dat Hij mij zou toonen een teeken, heil mij spellend!
o Snel mij ter hulpe!

De moedwilligen smalen, bespotten m' al te zeer!
Met een werkstuk, veracht'lijk [4]), tracht mij men weg te stooten;
En zij last'ren en spreken: „Wat hebt gij nog te wachten?
„Lang voorbij is de tijd, en heengesneld de stonde,
„En al minder geluk, en uw voorspoed steeds geringer!
„En het eind van uw lijden — hoe lang zal 't nog duren?"
o Snel mij ter hulpe!

Zij verbergen hun netten, om m' in hun strik te lokken;
Ja, wél lang duurt [mijn lijden,] mijn ballingschap, zoo zwaar.
Niets dan angstige schrik en diep donker nacht'lijk duister!
Uwe lief'lijke woning [door 's vijand's hand] veroverd;
Uwe zonen verdreven zij uit [des tempels] midden [5]),
En zij dreven hun ploegschaar, mijn rug vol pijn doorsnijdend!
o Snel mij ter hulpe!

Als ik denk [vol verlangen] aan 't huis der [ware] ruste,
Aan de plaats, waar eens offers van dier en meel men bracht,

זולת לשבת שניה אחר י"ז בתמוז

ובק"ק אמשטרדם אומרים אותו אפילו הוא שבת ור"ח.

ע"ס א"ב ובסוף החתום יוסף בר שמואל טוב עלם.

אֲרִיוֹת הִדִּיחוּ פְּזוּרָה · מִבֵּית לְשָׁכוֹת וַעֲזָרָה · מֵאַיִן אֲבַקֵּשׁ
עֶזְרָה : בָּאוּ כֻלָּם בִּבְרִית · נוֹעֲצִים לֵב לְהַכְרִית ·
מִבְּלִי תֵת שְׁאֵרִית · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : גָּבַר חֵטְא וְאַשְׁמָה ·
אוֹיֵב מַקִּיף בִּנְשָׁמָה · שָׁם נַפְנִי לִשְׁמָה : דִּבִּים וַאֲרָיוֹת נָהֲמוּ ·
חָפְצֵי קִרְבָתְךָ הָמוּ · מֵעֵי כַּיָּם יֶהֱמוּ · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : הָרְסוּ
מְרוֹם הָרִים · אַרְצִי בָּזְזוּ נָהָרִים · לִשְׁפּוֹךְ דָּם ׀ מְמַהֲרִים :
וָתָמִיד בְּתוֹךְ לְבָאוֹת · יַחֲלְתִּי לֵאלֹהֵי הַצְּבָאוֹת · הַרְאֵנוּ לְטוֹבָה
אוֹת · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : זֵדִים ׀ מְאוֹד הֵלִיצוּנִי · בְּעֶצֶב נִבְזֶה
הֵפִיצוּנִי · מַה תְּחַכֶּה נְאָצוּנִי : חָלַף זְמַן וְעָדָן · נִגְרַע עָוֹנֵג
וּמַעֲדָן · אָרְכוּ קִצִּים וּמוֹעֲדָן · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : טָמְנוּ פַּח
לְמִשְׁכָּה · גָּלוּת מְאוֹד נִמְשָׁכָה · הִנֵּה אֵימָה וַחֲשֵׁכָה : יְדִידוֹת
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יָרְשׁוּ · בָּנִים ׀ מִגְּוֵי גֵּרְשׁוּ · עַל נַבֵּי חָרְשׁוּ · חוּשָׁה
לְעֶזְרָתִי : כְּזָכְרִי בֵּית מְנוּחָה · מְקוֹם זֶבַח וּמִנְחָה · מָלְאוּ

---

*) De schrijver is R. Josef b. Samuel Tob 'Elem (Bonfils), een bekend geleerde, die omstreeks 4800 (1040), dus kort vóór Rashie, leefde en o. a. bekend is als verzamelaar van oude responsen, en die ook van andere oude werken afschriften liet vervaardigen. De vermoedelijk door hem verzamelde תשובות הגאונים zijn, met eene inleiding van Rapoport, in Berlijn (5608, 1848) uitgegeven. Ons Machzor bevat o. m. van hem de feestgebeden voor den eersten avond van het Weken- en Loofhuttenfeest. — De vorm van ons stuk komt geheel met dien van het vorige overeen. — De drie laatste strophen bevatten het acrostichon.

1) Naar Ps. 17,9.
2) Den Tempelberg, naar Jes. 37,24 en II Kon. 19,23.
3) Naar Jes. 18,2.
4) עצב נבזה, naar Jer. 22,28.
5) Naar Job 30,5.

תֵּן־לָהֶם כִּפְעָלָם · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : קְבָצוּ עָלַי עוֹלִים ·
בְּמְרִירוּת אוֹתִי מַרְעִילִים · אָהֳלֵי כוּשׁ וְיִשְׁמְעֵאלִים : רַבָּתִי עָם
דְּמוּמָה · מְקַוָּה יָשְׁעֵךְ שׁוֹמֵמָה · יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי :
שִׁירוֹת הֵיכָל גְּנוּזִים · פַּסּוּ נְבִיאִים וְחוֹזִים · שָׁבַת גְּאוֹן עֲלִיזִים :
תָּמִיד נִשְׁמְעָה צְוָחָה · נַפְשִׁי לֶעָפָר שָׁחָה · עָרְבָה כָּל שִׂמְחָה ·
חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : יְרִיבַי בּוֹסְסִים בְּפָרֶךְ · וְרוּחִי נָבָקָה מִמָּרֶךְ ·
סָפְקָתִי עַל יָרֵךְ : פּוֹנָה לְצוּר מַבָּטָה · בְּשֶׁבֶט אֱנוֹשׁ נֶחְבָּטָה ·
רְאֵה יְיָ וְהַבִּיטָה · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : שׁוֹאֲגִים בְּקוֹל שַׁוְעָה ·
מְחַכִּים בְּרִית וּשְׁבוּעָה · וְהִנֵּה רַק זְוָעָה : אָנָּא חִישׁ עֲלִיצוּתָם ·

Geef hun 't loon hunner daden, [de straf, die zij verdienen!]
o Snel mij ter hulpe!

Tegen mij zijn verzameld de kind'ren, zuigelingen,
Die den bitteren drank van het lijden mij doen leed'gen,
De bewoners van Edom's en Jishma'elieten tent!
Doch de stad, eens zoo volkrijk, zit zwijgend thans ter neder,
Hoopt nog steeds op Uw hulpe in al haar eenzaamheid,
[Want zij spreekt vol vertrouwen:] „Gods hand is hoogverheven!"
o Snel mij ter hulpe!

De gezangen in tempelgewelven — weggestorven!
De profeten en zieners — verdwenen, heengegaan!
Ook de pralende trots der voornamen is geweken!
Wat gehoord wordt gedurig: mijn angstkreet en geschrei!
Ach, mijn ziel is gebogen, in 't stof ter neer geslagen,
Alle vreugde met jammer-herinnering vermengd!
o Snel mij ter hulpe!

Die betwisten mijn waarheid, zij trappen mij met strengheid,
En mijn geestkracht ontzinkt mij, verslapt door angst en vreezen;
Op de heupen mij slaande, barst los mijn jammerklacht!
Tot den Rots, die haar Toevlucht steeds was, ook thans weer [wendt zich
Uwe natie], het doel van der menschen geesselslagen;
En zij spreekt: „o, aanschouw het, o God! zie op mij neder!
o Snel mij ter hulpe!"

Zie, zoo schreien en smeeken zij luider steeds en luider,
In verwachting, dat d' eed en 't verbond bevestigd worde.
Doch, helaas! niets dan angst en ontzetting is t' ontwaren!
O, ik bid U, breng dra hun den tijd van hoogst verblijden!

יָגוֹן וַאֲנָחָה : לְאֵבֶל נֶהְפַּךְ כִּנּוֹרִי · מָתַי יִגַּע בְּצִנּוֹרִי · וְאַתָּה
תָּאִיר נֵרִי · חוּשָׁה לְעִזְרָתִי : מֶלֶךְ עָזּוֹ מְפוֹרָשׁ · דְּחַק עָנִי
וָרָשׁ · אֵיכָה תַּבִּיט וְתֶחֱרָשׁ : נָאֵץ שִׁמְךָ מִתְאַגְּרִים · לְלֹא־
אֱלֹהִים סוֹגְרִים · לָמָּה תַּבִּיט בּוֹגְדִים · חוּשָׁה לְעִזְרָתִי : סָמַר
בְּשָׂרִי מִפַּחַד · הוֹדִי נֶהְפַּךְ וְנִכְחַד · בְּהִוָּסְדָם עָלַי יָחַד : עָוֶרֶף
מְאוֹד מַקְשִׁים · לְהָנִיא יְחוּדְךָ מְבַקְשִׁים · יְסַפְּרוּ לְטָמוֹן מוֹקְשִׁים ·
חוּשָׁה לְעִזְרָתִי : פָּרְשׂוּ מִכְמֹרֶת מְצָרִים · אוֹיֵב לוֹחֵץ עֲצוּרִים ·
יֵשֵׁב בְּמַאֲרַב חֲצֵרִים : צוּר אֱלֹהֵי עוֹלָם · לָמָּה תֶּחְשֶׁה וְתִתְעַלָּם ·

Dan vervult zich het hart mij van kommer, leed en zuchten!
Ja, in rouw is verkeerd thans mijn eens zoo blijde harpe!
Ach! wanneer zal mij God weer Zijn veste doen bereiken?[1])
[o Wanneer] zult Gij weer mij Uw licht doen tegenstralen?
o Snel mij ter hulpe!

Gij, o Koning, Wiens macht toch zoo duid'lijk is gebleken,
Hoe vermoogt Gij t' aanschouwen, in kalm en rustig zwijgen,
Hoe men drukt den behoeft'ge, hoe men den arme plaagt!
Zij verbinden zich driest, om te last'ren Uwen naam,
Terwijl zelve zij buigen voor ijd'le niet-godsbeelden!
o Waarom toch aanschouwen de daad dier trouweloozen?
o Snel mij ter hulpe!

Zie, mijn huid is gerimpeld van sidd'rend bange vreeze;
Al mijn pracht is geweken, verdwenen schoonheidsglans,
Sinds zij allen in eendracht op mij hun plannen richten!
Hoe hun nek zij verharden, stijfhoofdig U trotseerend,
Uwe eenheid's erkenning [van d' aard] te doen verdwijnen!
Des beraden zij samen, den valstrik mij te spannen!
o Snel mij ter hulpe!

Die mij brengen in nood, zie, hoe 't vangnet zij mij spreiden!
Hoe de vijand belagend de zwaar vervolgden drukt!
Hoe in hinderlaag liggend in hoven hij beloert!
o Mijn Rots, [Heer der Schepping] o Eeuw'ge God [der wereld]!
Wat nog langer te zwijgen? verberg U toch niet meer!

---

[1]) Naar II Sam. 5,8: ויגע בצנור, beteekent eig.: *en de waterleiding zal bereiken*, maar de zin is: wie de eerste zal zijn, die den voet op Jerusalems bodem zet. Vandaar is hier צנור voor Jerusalem gebezigd.

Aanteekening Pag. 74 JOTSEROTH, noot 13*).

Mijn geachte Vriend, de Heer S. SEELIGMANN, wees mij op de groote moeilijkheid, verbonden aan de uitdrukking פְּקִידָה. Hij vestigde tevens mijne aandacht op eene plaats in Pirké R. Eli'ezer 48, waar o. m. voorkomt, dat de Israëlieten, na het eerste optreden van Mozes en Aharon, zich tot Serach, de dochter van Asher, begaven en haar verhaalden van de wonderteekenen, door Mozes verricht. Zij antwoordde: „die hebben geen beteekenis." Toen echter de oudsten haar mededeelden, dat de Godsgezanten waren opgetreden met de woorden: פָּקֹד פָּקַדְתִּי, *Ik heb u bedacht* (Ex. 3,16), zeide zij: „dan is de redder gekomen; want zoo heb ik van mijn vader vernomen: de tweemaal herhaalde letter פְּא zal het teeken der verlossing zijn."

In verband met dezen Midrash zou moeten gelezen worden: פְּא פקידה בתנס הָעִידָה בריית ישניהו, en vertaald: „De פא, waarmede het woord der bedenking begon, getuigde voor het verbond met onze dooden, de aartsvaders." — Ook de volgende woorden צמח צדיק wijzen met hun dubbelen צ' op de toekomstige verlossing, die Zecharja 6,12 met de woorden צמח שמו ומתחתיו יצמח, met dubbelen צ' dus, wordt aangekondigd.

לְהַאֲזִין חִין מְלִיצָתָם · בְּאָז מִנּוֹף בְּצֵאתָם · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי :
טוֹב סוֹכֵךְ בְּאֶבְרָה · וְנוֹרָאן מְלוּכָה וּמַעֲבִירָה · בְּיָדְךָ כֹּחַ
וּגְבוּרָה : עֲרָרֶיךָ הָשֵׁב לְמַאֲוָיִם · לְמַעַנְךָ חַי וְקַיָּם · מוֹשֵׁל
בְּנֵאוֹת הַיָּם · חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי : עזרת

Dat Gij luistert en hoort weer hun zoet welluidend lied,
Gelijk vroeger, toen Noph in Egypte zij verlieten; —
o Snel mij ter hulpe!

o Algoede! die steun geeft, met vleug'len ieder dekkend,
Die de koningsmacht schenken, maar ook ontnemen kan,
In Wiens machtige hand zich de kracht bevindt en sterkte, —
Voer terug Uwe kudden naar 't oord van hun verlangen,
Om de eer van Uw naam, Gij, die eeuwig bestaat,
Die beheerscht en bemeestert de trotsche kracht der zeeën, —
o Snel mij ter hulpe!

אב ר"ח שלו היא יום אחד לעולם, ואינו חל אלא באחד מימי **בדו"ן** ואם חל ר"ח **אב** בשבת, מתפללין כבכל שבת ור"ח רק שאומרין בו זולת **אריות הריחו** : וענין ההפטרה נחלקו המנהגים, וכתב בעל תרומת הדשן שבכל מקום שיש מנהג קבוע אין לשנותו כלל, אבל במקום שאין מנהג קבוע יש להפטיר **השמים כסאי** :

וכן המנהג בק"ק אמשטרדם.

204/261

ZP 444
204/211